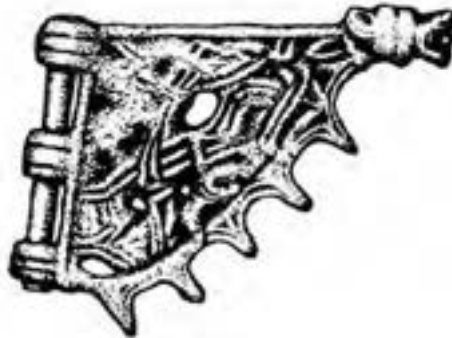

ARKEOLOGISKA UNDERSÖKNINGAR PÅ FORNLÄMNING

RAÄ 28, SÖDERBY
LOVÖ socken, UPPLAND

**Gravfält från vendeltid och vikingatid
samt
några gravar och boplatzlämningar
från bronsålder**

Av Bo Petré

Lovö Archaeological Reports and Studies
Nr 10 År 2011

Department of Archaeology and Classical Studies
Stockholm University

Arkeologiska institutionen vid Stockholms universitet genomförde under åren 1999-2007 arkeologiska undersökningar på fornlämning Raä 28, Söderby, Lovö sn, Uppland. Fornlämningen bestod av ett gravfält från vendel- och vikingatid samt boplatsslämningar och en grav från bronsålder. Sammanlagt undersöktes ca 62 gravar och två boplatsschakt. År 1944-46 anlades en flyktingförläggning på fornlämningen. Undersökningarna ger bl.a. en bild av människornas livsbetingelser och familjeförhållanden under förhistorisk tid i SV delen av Lovö. Även kronologiska aspekter diskuteras.

Karta över östra delen av Mälaronrådet i Stockholms län. Lovö ligger centralt och strategiskt vid inloppen till Mälaren, nära Birka och Helgö.

**Arkeologiska undersökningar på
FORNLÄMNING RAÄ 28, SÖDERBY, LOVÖ sn, UPPLAND
Gravfält från vendeltid och vikingatid samt några gravar och boplatsslämningar från
bronsålder**

**Lovö Archaeological Reports and Studies
Nr 10 2011**

Department of Archaeology and Classical Studies

Editor: Associate Professor Bo Petré
Director of the Lovö Project
Department of Archaeology and Classical Studies
Stockholm University
106 91 Stockholm
Copyright Bo Petré
År 2011
ISSN 1401 – 4890

Omslagsbild:
Miniflöjel av brons från den
vikingatida brandgraven A 37.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Förord.....	6
1. INTRODUKTION	
1.1 INLEDNING - LOVÖPROJEKTET	7
1.2 UTGÅNGSPUNKTER OCH PROBLEMFÖRMULERING	7
1.3 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	8
1.4 BEGREPP, DEFINITIONER, TERMINOLOGI.....	8
2. ALLMÄNT OM FORNLÄMNING RAÄ 28, SÖDERBY....	10
2.1 GRAVARNA FRÅN YNGRE JÄRNÅLDER.....	11
2.2 LÄMNINGAR FRÅN BRONSÅLDER.....	11
2.3 SÖDERBYENHETENS ÖVRIGA FORNLÄMNINGAR.....	11
2.4 FLYKTINGFÖRLÄGGNINGEN FRÅN 1940-TALET.....	14
3. BASRAPPORT	16
3.1 TEKNISKA UPPGIFTER	16
3.1.1 Höjdsystem (m.ö.h.).....	16
3.1.2 Koordinatnät och belägenhet	16
3.1.3 Dokumentationen	16
3.1.4 Länsstyrelsens grävningstillstånd	16
3.1.5 Undersökningstid	17
3.1.6 Vad som undersökts – och inte undersökts på Raä 28	18
3.1.7 Teckenförklaringar och förkortningar	19
3.2 GRAVFÄLTSKARTA OCH TABELLER	20
3.3 ANLÄGGNINGSBESKRIVNINGAR	25-108
3.4 PLANER, PROFILER OCH FYNDAVBILDNINGAR	109-270
3.5 OSTEOLOGISKA ANALYSER.....	271
4. ARKEOLOGISK ANALYS	285
4.1 GRAVARNA (gravtyper, gravformer och konstruktionsdetaljer)	
4.1.1 Brandgravarna	285
4.1.2 Skelettgravarna	287
4.1.3 Konstruktioner och konstruktionsdetaljer	
4.1.3.1 SV-portar	288
4.1.3.2 Resta stenar och gravklot.....	288
4.1.3.3 Övriga konstruktionsdetaljer (<i>Cylindriska mittkonstruktioner.</i> <i>Kantkedjor. Röda stenar. Kvarts. Lockstenar. Pålar och stolpar.</i> <i>SV-orienteringar. Brandbål på gravplats. Stratigrafisk</i> <i>begravningsordning. Malstenar i järnåldersgravar)</i>	289
4.2 GRAVFYNDEN.....	292

4.2.1 Pärlor	292
4.2.1.1 Pärlhorisonterna på Raä 28, (<i>P4, P5, P6 och P7</i>).....	293
4.2.1.2 Ovanliga pärlor.....	295
4.2.1.3 Övrigt om pärlor.....	296
4.2.2 Bronssmycken, fibulor, armringar/armbyglar, hängen, en miniflöjel, silvermynt, föremål av silver, granater	297
4.2.3 Kammar	299
4.2.4 Vapen	304
4.2.5 Redskap (<i>Eldslagningsflinta, båltändningsflinta, brynen, knivar</i>)	307
4.2.6 Torshammarringar	307
4.2.7 Keramikkärl	310
4.2.7.1 Benurnor	310
4.2.7.2 Organisk beläggning i benurnor	313
4.2.7.3 Bikärl	313
4.2.7.4 Keramikkärlens former, storlek och tillverknings teknik... ..	316
4.2.7.5 Ornerade keramikkärl	316
4.2.7.6 Importerade keramikkärl	318
4.2.8 Övrigt (<i>Båtningar, krampor, bockade spikar/skrinspikar, beslag, hasselnötter, textil, bröd, ben/hornföremål m.m.</i>).....	318
4.2.9 Särskilda iakttagelser vad gäller gravfynden (<i>Förslitna bronser. Arrangemang och talmystik, 9-talet och 7-talet</i>)	320
4.3 BEGRAVNINGSTRADITIONER RITUALER OCH KOSMISKA FÖRESTÄLLNINGAR	321
4.3.1 Elden och resan till dödsriket	321
4.3.2 Brandbålet som initialiteten till dödsriket	322
4.3.3 Hjälpmedel på resan (<i>Båten, broddar, djuren, bikärlen, mat</i>)	323
4.3.4 Bränningssubstitut (<i>Båltändningsflinta i brandgravar, eldslagningsflinta i skelettgravar och kol i skelettnedgrävningar</i>).....	325
4.3.5 Bränd beläggning i benurnor	325
4.3.6 ”Kampen” mellan den döde och de efterlevande – skrock och vidskepelse (övertro)	325
4.3.7 Uppståndelsesymbolik och fruktbarhetskult (<i>Den runda formen – en evighetsymbol. Kantkedjor. Gravklot som symbol för kvinnlig livgivande kraft och återuppståndelse</i>)	327
4.3.8 Förfäderskult	329
4.4 GRAVFÄLTETS TIDSSTÄLLNING – ETT FÖRSÖK TILL KRONOLOGISK ANALYS	330
4.4.1 Kammarna	331
4.4.2 Pärlorna	334
4.4.3 Övriga fynd	337
4.4.4 Horisontalstratigrafi, populationstal och förslag till kronologi	338
4.5 FAMILJER OCH SOCIALA FÖRHÅLLANDEN PÅ SÖDERBY	344
4.5.1 Familjerna och gravfälten (Raä 11, 13, 16, 28A, B och C)	344
4.5.2 Mans- och kvinnogravar samt dubbelgravar på Raä 28	346
4.5.3 Social status och aristokratgravar (<i>Aristokratgravar från vikingatid. Rika gravar från 700-talet</i>)	351

4.6 POPULATION OCH ODLINGSMARK I SV DELEN AV LOVÖ	
UNDER YNGRE JÄRNÅLDERN	354
4.6.1 Bakgrund	354
4.6.2 Tre studier av daterade uppodlingsgrader på Lovö	355
4.6.2.1 Åkerexpansion vid Lunda Raä 27 och samtida populationsökning	355
4.6.2.2 Indikationer på förhistorisk odling intill Raä 13 Söderby (med träslagsanalys från en kolhorisont av Ulf Strucke)	356
4.6.2.3 Indikation på förhistorisk markanvändning intill Raä 16, Söderby	359
4.6.3 Hypotetisk odlingsbar mark och populationsexpansionen	360
4.6.3.1 Söderby – population och odlingspotential	364
4.6.3.2 Lunda – population och odlingspotential.....	364
4.6.3.3 Fanns ett rumsligt reglerat (?) samband mellan familjens gravfält och familjens odlade åkeryta?	366
4.7 NÅGRA UNDERSÖKTA GRAVAR OCH BOPLATSLÄMNINGAR	
FRÅN BRONSÅLDER PÅ RAÄ 28 SÖDERBY	367
4.7.1 Bronsåldersgraven A 38	369
4.7.2 A 13 – rester efter en skelettgrav/hällkista (?) från SN/Br.å.....	370
4.7.3 Boplatslämningar från bronsålder	371
4.7.3.1 Beskrivning av schakt A (4 kvm).....	371
4.7.3.2 Beskrivning av schakt B (9 kvm), x81 y52 (SV-hörnet).....	375
4.7.4 Lösfynd (<i>Malstenar. Knackstenar. En borrtapp från en skafthålsyxa.</i> <i>En nackböjd skafthålsyxa av porfyritisk bergart. Skivskrapa av kvarts.</i> <i>Kölskrapa av kvarts. Småflintor och kvarts).....</i>	382
4.7.5 Härdar/härdgropar (A 65B. A 69B. Härdgrop i schakt B)	383
4.7.6 Sammanfattande tolkning avseende lämningarna från bronsålder. 383	
5. SAMMANFATTNING	
5.1 GRAVFÄLTET, GRAVARNA OCH GRAVFYNDEN.....	384
5.2 BEGRAVNINGSTRADITIONER, RITUALER OCH SYMBOLIK.....	385
5.3 GRAVFÄTETS TIDSSTÄLLNING	387
5.4 FAMILJER OCH SOCIALA FÖRHÅLLANDEN	388
5.5 POPULATION OCH ODLINGSMARK.....	389
5.6 BRONSÅLDERSLÄMNINGARNA PÅ RAÄ 28	391
5.7 AVSLUTNING OCH EFTERSKRIFT.....	392
6. REFERENSER	393

FÖRORD

Föreliggande forskningsrapport över utgrävningarna på fornlämning Raä 28, Söderby på Lovö är den sista i serien som redovisar Arkeologiska institutionens seminariegrävningar på Lovö inom det s.k. Lovöprojektet som undertecknad hade förmånen att få vara projektledare för under åren 1974-2007. Lovöprojektet varade mellan åren 1958-2007 med seminariegrävningar varje år på Lovö. Det första årtiondet var projektet förlagt till Raä 57 Viken (Lamm 1972 och 1973) och Raä 56 Viken (Petré 1978) i norra delen av Lovö.

Fornlämning Raä 28 utgörs av ett relativt stort gravkomplex från huvudsakligen yngre järnålder som ligger omedelbart väster om Söderby gård. Vid Riksantikvarieämbetets inventering år 1951 delades fornlämningen in i tre delar: Raä 28A (södra delen), Raä 28B (norra delen) och Raä 28C (mellersta delen). Gravarna kan dateras till yngre vendeltid och vikingatid. Vid undersökningarna framkom även boplatsrester från främst yngre bronsålder. Under 1940-talet anlades en flyktingförläggning på fornlämningen som delvis skadat gravfältet. Lämningar från flyktingförläggningen har visat sig intressanta ur ett samtidsarkeologiskt perspektiv men har endast berörts i ringa omfattning.

Valet av Raä 28 som lämpligt seminarieobjekt initierades redan i början av 1980-talet i samband med undertecknads avhandlingsarbete (Petré 1984c) då det visade sig att de gravar som då (prov)undersöktes på Raä 28C (mellersta delen) var från yngre vendeltid (se Petré 1984b). Gravmaterialet från denna tidsfas i den då aktuella Lovöforskningen från det undersökta gravfältet Raä 27 sträckte sig fram t.o.m. vendeltid och gav ingen tydlig övergång till tidig vikingatid. De under 1990- och 2000-talet efterföljande grävobjekten Raä 34 Lunda/Berga, (se Petré 2010) och Raä 28 Söderby har till stor del kunnat överbrygga denna ”lucka” och inte minst Raä 28 som visat sig innehålla ett flertal gravar från yngsta vendeltid. Därvid har framför allt gravfynd som kamfragment och pärlor varit viktiga i det kronologiska arbetet.

Grävningarna på Raä 28 pågick under åren 1999-2007 och genomfördes som seminariegrävningar under maj månad varje år. Sammanlagt fick över 600 studenter sina första arkeologiska fälterfarenheter på gravfältet.

Ett stort tack riktas till alla som på olika sätt deltagit i projektet, såväl studenter, doktorander, institutionspersonal som lärare. Ett särskilt tack riktas till mina lärarkollegor Anders Carlsson, Ingmar Jansson och Gertrud Nordberg som under nästan alla åren som projektet varade medverkade i fält i samband med seminariegrävningarna. Ett stort tack till alla vetgiriga och ambitiösa studenter som slet i den styva Lovöleran, lyfte sten och bröt stubbar. Tack till antikvarie Ulf Strucke som analyserade vedartsprover från Raä 13. Den osteologiska analysen har huvudsakligen utförts av Ylva Svenfelt med medel från Berit Wallenbergs Stiftelse till vilken riktas ett stort tack.

Sollentuna i november 2011
Bo Petré

1. INTRODUKTION

1.1 INLEDNING - LOVÖPROJEKTET

Lovöprojektet vid arkeologiska institutionen, Stockholms universitet, startade redan år 1958 och bedrevs därefter årligen i form av forsknings- och seminariegrävningar fram till och med våren 2007, vilket innebär 50 års fältarbete (Petré 2007). De inledande grävningarna år 1958 började vid Viken i den NÖ delen av ön (Lamm 1971) men har sedan början av 1970-talet huvudsakligen varit förlagda till den SV delen av Lovö i området Lunda, Berga och Söderby (Petré 1984, Del 1-4; Petré 1999a och b; Petré 2010). Grävningarna skedde framför allt under maj månad varje år men vissa år även under september månad samt under vissa sommarmånader.

Projektets ursprungliga målsättning var, förutom grundkursutbildning i arkeologisk fältmetodik, att studera järnålderns bebyggelseutveckling i ett väl avgränsat landskap som Lovö utgör. Framför allt har det varit gårdsgravfälten från yngre järnålder som undersökts och där goda förutsättningar funnits för att studera samband och förhållanden mellan familjer, gårdar och byar över tiden och där också kronologiska studier av gravmaterialet kunnat göras. Landskapet är ännu inte exploaterat i någon större utsträckning vilket innebär att fornlämningarna till stor del ligger kvar.

Det är emellertid inte enbart yngre järnålder som varit av intresse i området. I samband med undersökningarna av järnåldersgravfälten har ett flertal boplatser från bronsålder framkommit och även enstaka lämningar från stenålder. De har legat under gravfälten Raä 27, Raä 34 (två boplatser Raä 34N och 34S) och Raä 13 (spår från boplatser även under Raä 87). Även under gravfältet Raä 28 har framkommit äldre boplatser. Den största boplatserna framkom i den södra delen (Raä 28A) och består av ett mörkfärgat kulturlager innehållande skärvsten, keramik och knackstenar m.m. Boplatserna på Raä 28 har emellertid endast berörts och undersökts i begränsad utsträckning.

1.2 UTGÅNGSPUNKTER OCH PROBLEMFÖRMULERING

Den bebyggelsearkeologiska forskningen i Mälardalen bygger till stor del på undersökningar av gravar och gravfält från exploateringsundersökningar (Ambrosiani 1964, Hyenstrand 1974). Under de senaste årtiondena har emellertid omfattande undersökningar skett av gårds- och bykomplex (se t.ex. Göthberg 2000) i samband med infrastrukturella exploateringar i samhället. Någon sammantagen utvärdering av dessa undersökningar har ännu ej gjorts och det är sällan som sammanhängande större områden undersöks som kan ge en fullständig bild av den bebyggelsearkeologiska utvecklingen i ett längre perspektiv.

Lovö med sitt relativt orörda kulturlandskap och med sina talrika fornlämningar har emellertid en god forskningspotential vad gäller ett arkeologiskt studium av den mänskliga närvaron och verksamheten i landskapet. Undersökningarna har hittills visat på mänskliga aktiviteter från neolitikum (de äldsta från ca 3500 f.Kr.) och framåt i tiden, i stort sett i obruten följd. Sannolikt har en bofast befolkning funnits på ön sedan senneolitikum. Under yngre bronsålder finns ett flertal spridda boplatser och gravar och under järnålder har bosättningsbilden med gårdar/byar fixerats så som den i stort sett ser ut i sen tid och idag.

Det finns således goda förutsättningar att studera de mänskliga aktiviteterna över tiden på Lovö genom arkeologiska undersökningar. Styrkan i materialet är de välbevarade gravfälten från yngre järnålder. Denna fornlämningsbild kan bero på den småbrutna naturtopografin

med moränimpediment med mellanliggande lerslätter där fornlämningarna ligger i stort sett orörda utmed impedimentskanterna. Gravfälten ligger vanligen grupperade i anslutning till den sentida gårdsbebyggelsen (jfr Ambrosiani 1964) och vittnar därmed om en ”bebyggelsefixering” redan under förhistorisk tid. En av de många frågorna och problematiseringarna blir således att klargöra inte bara den enskilda enhetens utveckling/förändring över tiden utan också samspelet och förhållandet mellan de olika bebyggelseenheter och den mänskliga utvecklingen och verksamheten i ett avgränsat område som Lovö utgör.

1.3 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

Undersökningarna har ingått i arkeologiska institutionens Lovöprojekt som varit ett forskningsprojekt integrerat i bl.a. grundkursens undervisning. Syftet har varit dels att ge studenterna utbildning i arkeologisk prospektering, dokumentation och undersökningsteknik etc. och dels att utveckla och fördjupa forskningen kring bebyggelseutvecklingen över tiden på Lovö. Målsättningen har varit, förutom den utbildningstekniska, att på sikt få fördjupad kunskap om förhållandena från stenålder och in i medeltid.

En viktig fråga i anslutning till undersökningarna på Söderbygravfältet Raä 28 har varit hur samspelet sett ut mellan gårdarna/byarna Lunda, Berga och Söderby. Målsättningen har varit att gravfälten på de olika enheterna skall kunna ge information om sociala och kulturella förhållanden mellan människorna i bygden och hur samhället påverkats på olika sätt över tiden. Söderbyenheten har ett flertal fornlämningar med obruten kontinuitet vilket kan bero på dess lämpliga topografiska läge med bl.a. bördiga jordar som varit attraktivt för bosättning. De tidigare undersökta gravfälten som bedömts tillhöra Söderbyenheten Raä 13 och 16 (Petré 1999a och 1999b) var i stort sett samtida från i huvudsak vendeltid och tolkades som familjegravfält och det är därför angeläget att få klarhet i förhållandet mellan dessa familjegravfält och gravfältet Raä 28, som tolkats som ett ”modergravfält” för Söderbyenheten. Är det så, som tolkats tidigare (se a.a.), att Söderby varit en by med 3-5 familjer under yngre järnålder? Kan denna enhet ha haft lika stor betydelse under äldre järnålder och kanske redan under bronsålder? Hur förhåller sig Söderby till Lundakomplexet?

1.4 BEGREPP, DEFINITIONER, TERMINOLOGI

Grav- och boplatbegreppet har diskuterat i den arkeologiska litteraturen. Begreppen har använts närmast slentrianmässigt utan innehållsmässig definition. Ny kunskap har gjort att begreppen inte alltid kan användas utan reflexion. Gravarna från bronsålder och även järnålder har visat sig vara mer komplexa än vad vi menar med en grav, d.v.s. en ”plats där avlidens stoft eller aska får sitt sista vilorum” (Nationalencyklopedin 1994). Kunskapen om de förhistoriska gravarnas symbolladdade innehåll och mening är för oss inte tillräcklig men en diskussion kring detta kräver utrymme som inte är avsikten i detta arbete. I denna publikation används därför grav- och gravfältsbegreppet i traditionell mening: En grav är resterna av ett medvetet konstruerat eller avgränsat utrymme avsett för, och (oftast) innehållande, mänskliga kvarlevor. (Jfr Engström & Wikborg 2006, s.18).

Boplatbegreppet synes vara mer diskutabelt, särskilt vad gäller de s.k. bronsåldersboplatserna av den typ som finns på t.ex. Lovö. Traditionellt skulle dessa kunna tolkas på flera olika sätt och i snart 100 år har t.ex. skärvestensproblematiken diskuterats där ett flertal olika tolkningsförslag lagts fram. Undersökningarna av ”boplatserna” på Lovö har uppvisat vissa gemensamma egenskaper som inte enkelt kan tolkas som ”vanliga” boplatser utan som någon form av ”rituella” aktivitetsplatser, kanske med slaktinslag (jfr Petré 2007 och 2010). Även här är kunskapen alltför bristfällig för att vi skall kunna tolka dem på ett

tillfredsställande sätt. Liksom vad gäller gravbegreppet så kan boplatsbegreppet inte bytas ut utan diskussion och motivering och med bättre begreppsdefinitioner. Man får snarare tills vidare se boplatsbegreppet som en samlingsbeteckning för såväl bosättning som olika typer av aktiviteter tills sådan kunskap finns som kan ge en klarare innebörd och mening.

Fig. 1. Lovö med samtliga fornlämningar (Raä-nr) och 1600-talsgårdarna (kvadrater) samt höjdkurvor med 5 meters ekvidistans enligt Ekonomiska kartan. Streckad linje = gårdsägogränser. Fornlämning Raä 28 ligger omedelbart V om Söderby gård i SV delen av Lovö och är uppdelad i Raä 28A, B och C.

2. ALLMÄNT OM FORNLÄMNING RAÄ 28, SÖDERBY

Fornlämning Raä 28 utgörs av ett ca 280x70 m (NNÖ-SSV) stort gravfält från yngre järnålder (vendel- och vikingatid) med underliggande bronsåldersboplats framför allt i S delen. Fornlämningen delades vid inventeringen för Ekonomiska kartan år 1951 upp i tre delar: Raä 28A, B och C, med A i söder, B i norr och C i mitten och sammanlagt registrerades då ca 65 gravar på fornlämningen. Ca 62 gravar har undersökts på fornlämningen.

Fornlämningen Raä 28, Söderby, ligger på ett svagt åt V sluttande moränimpediment i SSV-NNÖ-lig sträckning i skogsmark omedelbart V om Söderby gård. Ö om gården vidtar bergs- och skogsmark. NV, V och S om moränimpedimentet finns åkermark som mestadels består av glaciala leror runt impedimentet och postglaciala leror i dalgången mot Lunda. Åkermarken mellan Raä 28 och Raä 13 består av glacialera med sandinslag och har högsta bonitet 5, av en skala 1-5 där länsmedelvärdet är 3 (Petré 1984b, s.12 f.f.). Indikationer finns på att dessa jordar, som ligger lite högre än de omgivande jordarna, odlats redan under senneolitikum. På den senneolitiska boplatsen under Raä 13 har påträffats ett flertal malstenar och en del av en flintskära och en del av en flintdolk båda i parallellhuggningsteknik (Petré 1982, s.22f.). Malstenar har även påträffats på Raä 28 (i bl.a. A 12, A 62 och A 69). Lokalklimatet vad gäller SV-delen av Lovö har gynnats av de svagt åt S och SÖ sluttande åkerytorna (Petré 1984b, s.15). Odlingsspåren från senneolitikum på Söderbyenheten är de äldsta som hittills påträffats på Lovö.

Vattenhål finns på ett flertal platser runt Söderbygården. Omedelbart S om gården i en hage finns ett vattenhål som utnyttjats till hästar i nutid. I kanten av vattenhålet har undertecknad påträffat en ålderdomlig järnskära. Ett vattenhål finns även straxt SV om fornlämningen i gränsen mot åkermarken. Ett vattenhål (delvis igenlagt) finns omedelbart N om gården några meter Ö om grusvägen och ett vattenhål finns i gravfältets N del (Raä 28B) mellan gravarna A 3 och 12. Detta vattenhål har grävts upp i sen tid och har använts som vattentäkt vilket medfört skador på gravfältet. Även några telefonstolpar i detta område har skadat gravarna. Ett mindre vattenhål finns intill en större sten ca 10 m V om A 41. A 45 utgjordes före undersökningen av en rund låg vall med grop i mitten som vid vårarna varit vattenfylld. Vid undersökning visade sig anläggningen vara en igenlagd brunn eller grävt vattenhål som bl.a. innehöll några recenta föremål. Flera mindre vattentäkter finns således inom gårdsläget vilket sannolikt har haft stor betydelse för gårdens/byns arrondering under hela dess livslängd.

År 1944 uppfördes en flyktingförläggning på fornlämningen bestående av ca 40 byggnader, varav 30 bostadsbaracker. Gravfältet blev då skadat. Men även Söderbygårdens verksamhet har genom åren skadat fornlämningarna. Således är en av de stora högarna i mitten av gravfältet, A 42, kraftigt skadad i samband med att en jordkällare byggts in i högen i SÖ delen. Någon gång under 1950- eller 1960-talet togs den sydöstra delen av fornlämningsområdet bort som vid förstagångsinventeringen år 1951 benämndes som fornlämning Raä 32.

I början av 1980-talet undersökte arkeologiska institutionen under författarens ledning fyra vendeltida gravar på Raä 28C (Petré 1984b, Del 3, sid 124-134). År 1999 påbörjades undersökningar av gravar i gravfältets södra del. Syftet var att få kunskap om tidsställningen på gravfältet utifrån vad som tidigare framkommit om gårds- och byforskningen i området Lunda, Berga och Söderby (se Petré 1999, LARS Nr 6 och Petré 1999 LARS Nr 7 och Petré 2010 Lars 9). Dateringen av gravfälten och antalet gravar har således visat att området har

hyst en till flera familjer under främst vendel- och vikingatid och tidsställningen för Raä 28 är därför av stort intresse för tolkningen av familje-, gårds- och byförhållandet.

Under sommaren 2003 utförde Stockholms läns museum en provundersökning (ett antal sökschakt) i området mellan den nuvarande Söderbygården och gravfältet (Raä 28A) i samband med ansökan om bygglov för ett ridhus vid gården. I ett av schakten framkom en härd som bedömdes som eventuellt förhistorisk. Inga förhistoriska fynd framkom.

2.1 GRAVAR FRÅN YNGRE JÄRNÅLDER

De ca 65 registrerade gravarna på gravfältet Raä 28 utgörs av framför allt låga runda stensättningar, ca 4-7 m i diameter och ca 0,1-0,3 m höga men även av ett 10-tal högar, ca 6-14 m i diameter och 0,4-1,5 m höga samt en treudd. De fyra största högarna, ca 10-14 m i diam. och ca 0,8-1,5 m höga, bildar en grupp i mitten av gravfältet (på dess högsta del) och är bland de största på Lovö. Intill dessa finns två rektangulära stensättningar, ca 4 x 10 m. Några gravar har fallna resta stenar och några har gravklot. De flesta av gravarna är brandgravar men även några vikingatida skelettgravar har undersökts. Gravfältet delades vid förstagångsinventeringen år 1951 upp i tre delar (Raä 28A, B och C) p.g.a. avsaknad av gravar mellan dem. Gravfältets N del är från vendeltid (Raä 28B och C) och dess S del från vendel- och vikingatid (Raä 28A). Den SÖ delen av gravfältet som utgör en utlöpare åt Ö är ej undersökt och ligger delvis i en hage som är kraftigt bevuxen med slån, nypon och gran. Denna del har ej karterats på gravfältskartan. Av de undersökta 62 gravarna är ca 32 från vendeltid och ca 28 från vikingatid (två är från yngsta bronsålder – A 13 och A 38, varav A 13 är osäker).

2.2 LÄMNINGAR FRÅN BRONSÅLDER

I samband med undersökningen av gravarna från yngre järnålder framkom boplatzlämningar från främst yngre bronsålder under gravfältets södra del (Raä 28A). Det är en av de största boplatstorna från yngre bronsålder på Lovö. Boplatsen har endast undersökts i form av två schakt (A och B) och berörts i samband med att järnåldersgravarna undersökts. Därvid har förutom det mörkfärgade kulturlagret med skärvsten framkommit spridd bronsålderskeramik, knackstenar och några malstenar. Boplatssindikationer i form av ett tunt kulturlager från bronsålder har även framkommit under delar av gravfältet Raä 28C (se Petré 1984b, Del 3) och lösfynd (malstensunderliggare, borrtapp från skafthålsyxa, kvartsskrapa) har framkommit i gravfyllningarna på Raä 28B. Förutom kulturlagren från bronsålder på Raä 28 har även andra lämningar från bronsålder framkommit vid de arkeologiska undersökningarna, t.ex. bronsåldersgraven A 38 (inklusive kulturlager) som fynddaterats till yngsta bronsålder (Period 6). I N delen (Raä 28B) har en möjlig skelettgrav från bronsålder (?), A 13, undersökts.

2.3 SÖDERBYENHETENS ÖVRIGA FORNLÄMNINGAR

På Söderbyenheten finns ett flertal fornlämningar från senneolitikum, bronsålder och järnålder. Från yngre järnålder finns förutom Raä 28, dels gravfälten Raä 11, 13 och 16 och dels ett antal ensamliggande stensättningar, de flesta i krönläge, varav några har undersökts (Petré 1982, 1984b, 1996a, 1996b, 1997, 1999a, 1999b). Gravfälten Raä 13 och Raä 16 ligger i B-läge, d.v.s. på Söderbygårdens närmaste *friliggande* impediment (jfr Ambrosiani 1964). Båda gravfälten är totalundersökta (Petré 1999a och 1999b) och kan dateras till yngre järnålder och har tolkats som egna samtida familjegravfält tillhörande Söderby. Raä 13 består av 44 gravar och Raä 16 består av 28 gravar. På Raä 13 har först en familj begravt sina döda från 400-talets slut och fram till ca 550 då en arvsklyvning skett och fortsättningsvis har två familjer begravt på gravfältet fram till vendeltidens slut (samt med enstaka gravar från

vikingatid). På Raä 16 har en (1) familj begravt i obruten följd från ca 550 e.Kr. till ca 850 e.Kr. då denna familjegren dör ut. Under exempelvis vendeltid fanns således 3-4 familjer på Söderbyenheten (Raä 16 med en familj, Raä 13 med två familjer och Raä 28 med en till två familjer). Bebyggelseläget för de olika familjerna i byn var sannolikt i stort sett detsamma som dagens gårdsläge som är väldränerat och där flera vattenhål fortfarande existerar.

Ett gravfält intill Söderby gård har bortodlats under 1950- eller 1960-talet. Det låg omedelbart SÖ om Söderbygården och öster om den grusväg som löper söderut från gården. Gravfältet inventerades vid förstagångsinventeringen för Ekonomiska kartan år 1951 och fick då fornlämningsnumret Raä 32. Det bestod av ca 6 stensättningsliknande lämningar men var sannolikt redan då skadat. Vid revideringsinventeringen för Ekonomiska kartan år 1980 var fornlämningen i stort sett borttagen. En rund stengrund återstår.

Nära Mälaren ligger ett litet gravfält Raä 11 som består av 5 stensättningar vara två treuddar – en mindre och en större. Den mindre treudden samt en stensättning har undersökts (Petré 1984b). Den större treudden är Lovös största med ca 20 meters sidor. Raä 11 har tolkats som en s.k. avgärda enhet (Petré 1984b och c) som har upphört efter några generationer och som ej finns omnämnd i de medeltida källorna.

Gravar från äldre järnålder och/eller bronsålder utgörs huvudsakligen av ensamliggande stensättningar i krönläge (Raä 9, 9Ö, 9V, 12, 29, 30, 33, 89). Några har undersökts (Raä 9Ö, 12, 29, se Petré 1982, 1984b, 1996c). Några högt liggande stensättningar som undersökts på Raä 13 (A 37 och A 38) kan också höra till denna tid (Petré 1984b, s.22f.f.). Ett litet gravfält med relativt små röseliknande stensättningar (Raä 31) i krönläge ca 450 meter ÖNÖ om Söderbygården har delundersökts och är troligen från yngre bronsålder eller äldsta järnålder (Petré 1982, s.66 och Petré 1984b.s. 31). Ett relativt nyupptäckt gravfält från äldsta järnålder är Raä 9Ö där begränsade arkeologiska undersökningar utförts (Petré 1996c). I västra delen av detta krönimpediment finns en nyupptäckt stensättning (typ yngre bronsålder/äldsta järnålder) i en bergsslänt i SV-läge som benämnts Raä 9V. Röset Raä 9 mitt på och högst upp på bergsimpedimentet undersöktes och restaurerades år 1929 av A. Oldeberg men gav inga daterande fynd. Några stensättningsliknande bildningar är Raä 109 och 118.

Bronsålderboplatser finns (förutom på Raä 28) under Raä 13 (Petré 1984b, s.43) och Raä 89 (Petré 1996a) och möjligen vid Raä 10. Boplatslämningar från senneolitikum finns i NÖ-delen av Raä 13.

En skålgropsförekomst (Raä 103) finns i ett stenblock av röd sandsten i V delen av en åkerholme SÖ om Raä 13 (Petré 1982, s.75).

En halv väg löper i NÖ-SV-lig riktning utmed SÖ-impedimentet vid Raä 13. Vägen är utsatt som stig på äldre kartor. Sannolikt har halv vägen förhistoriska anor då den löpt mellan Mälaren och Söderbygården.

En latringrop finns utmed mälärstranden (mellan Raä 11 och Raä 9). Ända fram till 1930-talet skeppades sopor på pråmar från Stockholm ut till landsbygden och tömdes i dessa latringropar. Soporna som bl.a. kom från stadens restauranger spreds ut som gödsel på åkrarna. Man kan fortfarande påträffa fragment från kritpipor, ostronskal, nubbeglas, askkoppor, glas, porslin m.m. på åkrarna. På Lovö finns ytterligare fyra latringropar.

Några sentida ristningar (Raä 110) finns i hållarna intill vägens Ö sida i södra utkanten av Söderby gård.

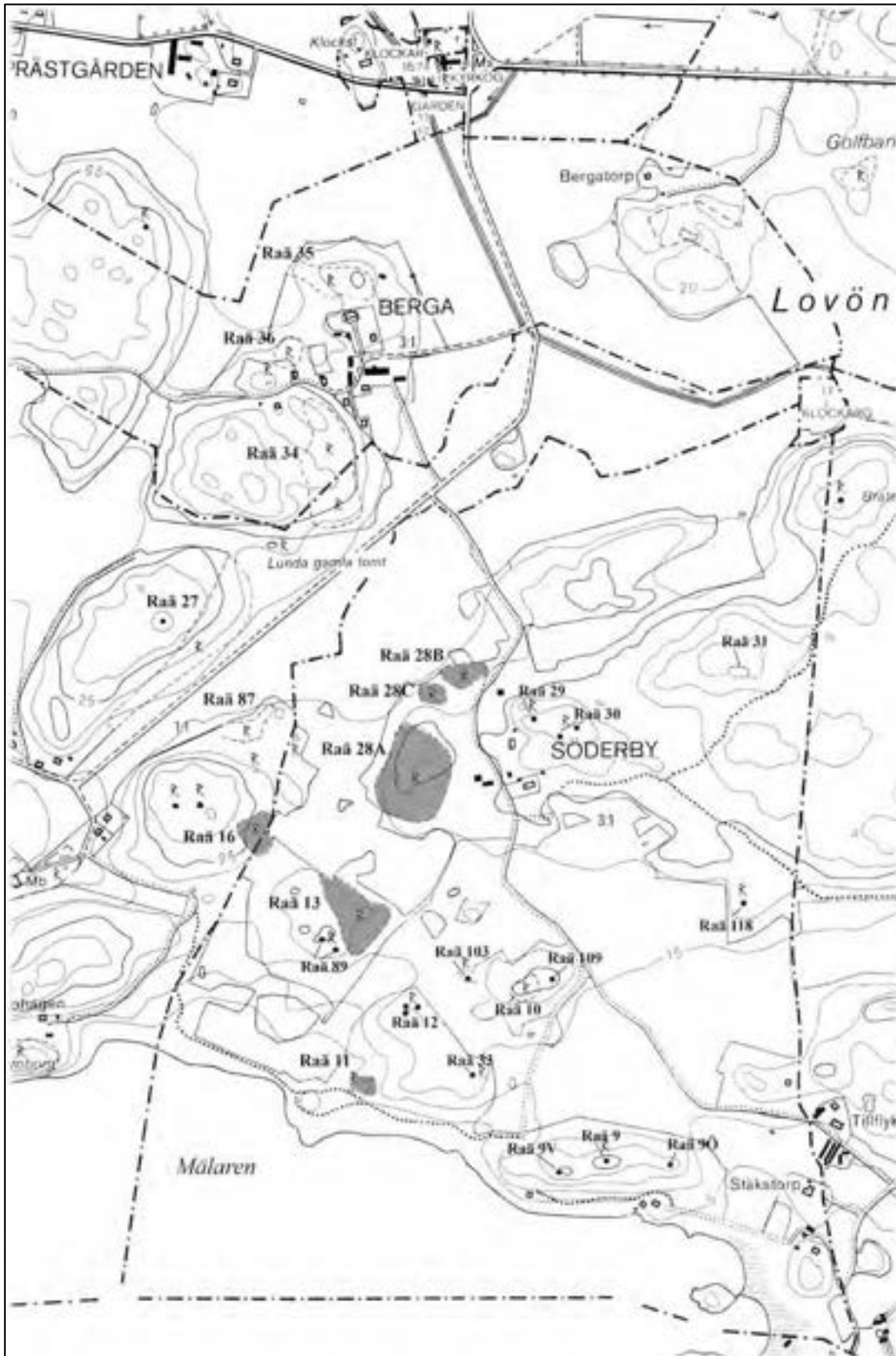

Fig. 3. Karta med fornlämningar över Söderbys ägofigur med omgivningar. De undersökta Söderbygravfälten från yngre järnålder är gråmarkerade (fritt efter Ekonomiska kartan). Sammanlagt finns drygt 140 gravar på de fyra olika gravfälten från yngre järnålder, Raä 11, 13, 16 och 28. Dessutom finns ett 10-tal ensamliggandestensättningar i krönläge. Dessa är sannolikt från bronsålder och äldsta järnålder.

2.4 FLYKTINGFÖRLÄGGNINGEN FRÅN 1940-TALET

Under våren/sommaren år 1944 planerades och uppfördes en flyktingförläggning i skogen (på gravfältet Raä 28) omedelbart V om Söderby gård på Lovö. I civilförsvarsstyrelsens arkiv för flyktingärenden på Krigsarkivet finns en planritning från 1944 över barackområdet (daterad den 8 maj 1944). Ett 40-tal byggnader uppfördes varav 30 var baracker med 10 sovplatser i varje. Barackerna byggdes på runda cementplintar. Mellan vissa av barackerna anlades meterbredda kantkedjeförsedda vägar med fyllning av utvalda rundade äggstora stenar. Vägarna och cementplintarna finns kvar idag men barackerna revs i slutet av 1940-talet. Vid Riksantikvarieämbetets inventering för Ekonomiska kartan år 1951 var barackerna rivna och borta. Arkivhandlingar som berör flyktingförläggningen finns dels i Krigsarkivet (civilförsvarsstyrelsens arkiv för flyktingärenden) och dels i Riksarkivet. Intervjuer med traktens äldre har gjorts och som bl.a. berättar att det var ”baltiska kvinnor som satt i lägret” och som ”vaktades av militären” och att de gråmalade barackerna var vedeldade. Uppgifter ur arkivhandlingarna stämmer inte alltid överens med minnet hos de som fortfarande kan berätta något om flyktinglägret. Den unge Bergman, sedermera bonde på Barkarby, hämtade ved vid vattenverket och körde till förläggningen. Elström var indraget och det fanns enkla duschmöjligheter. Några av flyktingkvinnorna fick efter kriget arbete i trakten, en kvinna fick jobb på Lundatvätteriet. Vid arkivstudier har det visat sig att de första som kom till lägret var estniska familjer hösten 1944. År 1945 på sommaren anlände unga rumänska kvinnor till lägret. Sammanlagt satt ca 989 flyktingar på Lovö-lägret under 1944 och 1945. Under de första månaderna 1946 lades lägret ned.

I samband med de arkeologiska undersökningarna av de förhistoriska gravarna har vi påträffat en stor mängd recenta fynd, bl.a. en järnskära (A 65), delar från fönster, takpapp, spikar, beslag, patroner från mausegevär, flaskor med märket Eau de cologne 4711 (som fortfarande finns i handeln), ett flertal väskbeslag, klackjärn, skor, tandkrämstuber, glas och porslin, medicinflaskor och mycket annat. I stensättningen A 37 påträffades en ”sophög” med bl.a. sovjetiskt porslin, väskbeslag, sminkdosa, medicinflaskor, glasburkar och gummipackningar till konserveringsburkar m.m. I stensättningen A 38 fanns en myntdepå med 19 tyska mynt från början av 1940-talet. Ett tyskt mynt, 10 pfennigpräglat år 1940, påträffades också på koordinaten x78 y88. I A 41 fanns i SSÖ delen en ”grop” med en mängd nedgrävda fynd (denna är ej helt undersökt). Vid A 33/34 fanns en 5-10 m lång koppartråd i torvytan som sannolikt var en elledning till en av barackerna. I ena änden fanns en ”sockerbit” av porslin. En mängd fynd har tagits till vara vid grävningarna men åtskilligt är ej undersökt och finns kvar i marken. En del fynd är omnämnda i anläggningsbeskrivningarna till A 37, 38 och 41. Materialet ger oss en ”ögonblicksbild” av förhållandena på en flyktingförläggning under 14 månader. Vissa fynd har visat sig medtagna från resp. land och andra fynd visar hur människorna tog till sig det utbud av artiklar etc. som fanns till buds i samhället då.

Som ett led i Lovöprojektet har fyra seminarieuppsatser (B-kursen, år 2004) behandlat flyktingförläggningen (Frederic Fåhraeus, Sofia Ganneby, Magnus Lunnemo och Joakim Schultzén). (Se även Schultzén 2006). Uppgifter ur uppsatserna har sammanställts och publicerats i Lovö Hembygdsförenings tidning *Eleonora-Posten* under ledning av undertecknad (Fåhraeus m.fl. 2005). Flyktingförläggningen är kort omnämnd i Härje Bäärnmans hembygdsbok ”Lovö i våra hjärtan” där han skriver: ”Vid Söderby byggdes mot slutet av kriget ett av militär bevakat barackläger för kvinnliga flyktingar från de baltiska staterna. Några av flyktingarna fick arbete vid Lundatvätten. I stora villan på Lunda var det militärförläggning under kriget” (Bäärnman 1986, s.121).

Flyktingförläggningen i Söderbyskogen var en av minst 120 barackläger som uppfördes tillfälligt i Sverige vid krigsslutet. Till Lovö kom under de ca 14 månaderna som förläggningen verkade 989 registrerade flyktingar, främst från de Baltiska länderna men mot slutet också 310 unga kvinnor från Rumänien. Flyktingförläggningen var ett "genomgångsläger" och man bodde här i genomsnitt i ett par månader. Det fanns olika avlönade befattningar som tjänstgjorde i lägret, t.ex. bagare, skomakare, sjuksköterska etc. Under sommaren 1945 fick en ordningsvakt polismans befogenhet för att upprätthålla tillsyn, ordning och säkerhet. Förläggningen upphörde under vårvintern 1946. Några fick arbete i trakten, t.ex. på Lunda Tvätteri. Några reste till Amerika. De flesta återvände troligen så småningom till sina hemländer.

Kartan nedan visar flyktingförläggningens placering i förhållande till dagens terräng och till Söderbygården. Gravfältet finns under hela ytan. Kartan har upprättats av Joakim Schultzén.

Kartan upprättad 2006-05-30 av Joakim Schultzén. Koordinatsystem RT 90 2,5 gon väst
Baserad på Lantmäteriets ortofoto samt topografiska kartan 1:10000. Visar placeringen av Lovö utlänningsläger, som existerade i Söderbyskogen på 1940-talet, i relation till dagens terräng och byggnation.

Fig. 2. Flyktingförläggningens placering i Söderbyskogen (Schultzén 2006). Alla husen revs efter kriget. Flera av de mindre vägarna mellan barackerna kan med lite god vilja fortfarande skönjas i skogen liksom enstaka cementplintar som barackerna vilade på. Runt barackerna finns olika spår från verksamheten, bl.a. husgeråd, förbrukningsartiklar m.m.

Att gräva i det förflutna är inte begränsat enbart till förhistoriska lämningar. All mänsklig verksamhet som finns bevarad i jorden är av intresse både i nutid och för framtida forskning och är ett viktigt komplement till arkivhandlingar och muntliga och skriftliga källor (se Burstöm 2007, 2008). Lämningarna i Söderbyskogen efter flyktingförläggningen från andra världskriget visar att såväl muntliga källor som arkivhandlingar kan vara både bristfälliga och felaktiga medan de faktiska artefakterna som framkommit i marken talar sitt eget språk och är ett viktigt bidrag till hur verkligheten gestaltade sig för dessa flyktingar åren 1944 och 1945.

3 BASRAPPORT

3.1 TEKNISKA UPPGIFTER

3.1.1 Höjdsystem (möh)

Höjdsystemet är angivet i meter över havet (m.ö.h.), ursprungligen med utgångspunkt från kyrkans mått 15,74 m.ö.h. (Ekonomiska kartan) men justerat och kontrollerat med GPS (satellitdata) med tre referens- och fixpunkter i området. Högsta punkten på fornlämningen Raä 28, ca 31 m.ö.h., ligger vid A 38/A 41.

3.1.2 Koordinatnät och belägenhet

Koordinatnätet är fristående med x-axeln stigande åt norr och y-axeln stigande åt öster. Två olika fristående koordinatnät tillämpades, dels ett för norra delen (för Raä 28B och Raä 28C) och dels ett för södra delen (Raä 28A). Utgångspunkten (origo) för Raä 28A är belägen i gravfältets SÖ utkant på en markfast sten (x100 y000) ca 23 m SV om A 69. Gravfältetsplanen för hela fornlämningen är framställd med totalstation (Geodimeter) på vilken den rätta relationen i plan kan ses mellan gravarna och gravfälten Raä 28A, B och C. På denna plan har också de två separata fristående koordinatnäten lagts in.

Belägenheten enligt Ekonomiska kartan (10 I Stockholm 5 d Lovö) är för Raä 28A: x6.578,315 y1.615,761 och för Raä 28B: x6.578,500 y1.615,850 samt för Raä 28C: x6.578,467 y1.615,791.

3.1.3 Dokumentationen

Fornlämningen är inte totalundersökt. Av de ca 65 inventerade gravarna har drygt 60 undersökts och redovisas i denna forskningsrapport. De 5-6 gravar som inte undersökts är streckade på gravfältskartan men fler gravar finns i SÖ som inte är markerade. Fler kan finnas även i N och NÖ där området är omrört och skadat. De dokumentationsmetoder som utövats är de traditionella som använts tidigare på Lovö (se Petré 1984, Del 2, s.21). Profiler har ritats i skala 1:20 (skelettgravar i skala 1:10) och fotoplaner från lodfoto har upprättats i skala 1:50 med överliggande mm-papper med lager-, fynd- och måttangivelser inlagda. Fotografering har gjorts före, under och efter undersökning. Fynden har registrerats med gravnummer och löpande nummer huvudsakligen under de tre kategorierna rensningsfynd (F1), brandlagerfynd (F2) och gravurnefynd (F3). Skelettgravarna har fått *en* löpande fyndnummerserie per grav.

3.1.4 Länsstyrelsens grävningstillstånd

Länsstyrelsens grävningstillstånd är följande: År 1999: Dnr 2021-99-16583. År 2000: Dnr 2021-00-19419. År 2001: Dnr 2021-01-18266. År 2002: Dnr 2021-02-20650. År 2003: Dnr 431-03-22228. År 2004: 232-513/03. År 2005: 431-05-17616. År 2006: 431-06-21490. År 2007: 431-07-30697. Provundersökningarna år 1982 är publicerade i Petré 1984c, Del 3,

s.124 men materialet är medtaget även här; grävningstillstånd: År 1982: Dnr 11.391-737-82, 11.391-738-82, 11.391-739-82.

3.1.5 Undersökningstid

Arkeologiska undersökningar har bedrivits som seminariegrävningar i maj månad under åren 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006 och 2007. Antalet studenter har varje år uppgått till ca 70-105.

I maj månad år 1999 undersöktes 5 gravar på Raä 28A - gravarna A 50, 51, 65, 70 och 72. A 50 och 51 var skelettgravar och övriga var brandgravar.

År 2000 undersöktes på Raä 28A gravarna A 63, 64, 68, 69, 71, 73 och 75. Samtliga var brandgravar från yngre järnålder.

År 2001 undersöktes 6 gravar på Raä 28B (A 4, 8, 9, 10, 11, 12 och 1 grav på Raä 28C (A 19) samt 1 grav på Raä 28A (A 35). Alla var brandgravar. Intill A 11 framkom en låg anläggning med skärvstensfyllning (A13) (undersöktes ej detta år utan år 2004).

År 2002 undersöktes A 6, 33, 34, 37 och 38. A 6 (Raä 28B) var en liten vendeltida stensättning, A 33 och 34 (Raä 28A) var två sammanbyggda rektangulära stensättningar från vikingatid varav A 34 var en skelettgrav (A 33 hade en T-ring men sakade brandlager). A 37 utgjordes av en stor rund röseliknande stensättningar med brandlager från vikingatid samt innehållande bronsåldersfynd, per. 6. A 38 gav bronsålder Per.6 samt i botten i utkanten ett boplatlager från bronsålder. Åtskilliga fynd från den baltiska flyktingförläggningen framkom och togs till vara, bl.a. 19 tyska mynt (i Ö delen av A 38) och fynd från en sophög i Ö delen av A 37, bl.a. porslin, glas, handväskbeslag, sminkdosa m.m.

Våren år 2003 undersöktes gravarna A 7, 23 på Raä 28B och A 32, 39 och 43 på Raä 28A. A 7 var en relativt stor hög och A 23 en liten stensättning. Båda var brandgravar och gav vendeltida fynd. A 32 var en rektangulär stensättning (N-S) som saknade tydlig gravläggning – troligen en skelettgrav då flera stenar i mitten i ett NÖ-SV-ligt avlångt parti var nedsjunkna. A 39 var en plundrad hög – en brandgrav från vikingatid. A 43 var en av de större gravarna – en höglignande stensättning som gav ett fyndrikt brandlager med datering till vikingatid.

I maj månad år 2004 undersöktes på Raä 28B A 3, A 13 (anläggning med skärvstensfyllning), A 20 (Raä 28C), A 22, A 31(Raä 28B) och på Raä 28A A 36 och A 42 (S halvan vari ingick en recent jordkällare). Dessutom provundersöktes drygt 30 kvadratmeter av flyktingförläggningen. A 3, 20, 22 och 31 var stensättningar från vendeltid (huvudsakligen 700-tal) och A 36 och 42 var en stensättning resp. hög från vikingatid. A 36 framkom under flat mark. A 42 var kraftigt skadad i Ö delen vilket utgjordes av en i högen inbyggd källargrund. I de drygt 30 spridda kvadratmeterrutorna (N om de 4 ”större högarna”) framkom bl.a. ett par cementplintar och fyndrester från barackerna från 1940-talet. A 13 utgjordes av en skärvstensfylld anläggning som var svårtolkad – möjligen en skelettgrav från SN/bronsålder – dock utan fynd (endast en keramikskärva av bronsålderstyp i ytan samt möjligen en sminksten av rosaröd bergart). Intill anläggningen (vid A 10) har tidigare påträffats nackdelen av en nackböjd skafthålsyxa av porfyritisk bergart som möjligen kan ha tillhört anläggningen.

Våren 2005 undersöktes anläggningarna A 2, 5, 44 (större hög – endast S halvan undersöktes), 52, 57, 74, 76, 77, 78. Samtliga var brandgravar utom A 78 som var ramen till

en S-port till A 62. Mellan A 62 och 76 undersöktes en 1-2 kvadratmeter stor boplatsyta (bronsåldersboplatsen) vari framkom ett tunt boplatslager och enstaka keramikskärvor av bronsålderstyp.

Under seminariegrävningarna våren 2006 undersökte 80 studenter följande anläggningar: A 26, 27, 41 (södra halvan inklusive hela centralgraven), A 58, 59 (treudd), 60, 61 och 62 (södra halvan). Dessutom undersöktes en 1 x 2 m stor yta av bronsåldersboplatsen i S delen av fornlämningen mellan A 62 och 76. Magisterstudenter på osteoarkeologiska enheten undersökte den återstående delen (N delen) av den recenta häst som år 2005 framkom i A 44. Hästen kan dateras till 1900-talets första hälft utifrån ett metallemblem från Österrike (Wien). Detta innebär att det t.o.m. vårterminen 2006 har undersökts 53 gravar på Raä 28.

Våren 2007, den sista seminariegrävningen på Lovö, grävdes åtta anläggningar på Raä 28: A 28, A 30, A 45 (en brunn) A 46, A 62 (N halvan), A 79, A 80 och A 81. Därutöver grävdes provrutor dels intill de större högarna (N om A 41), dels två små provschakt intill A 50 samt två schakt i bronsåldersboplatsen i södra delen av gravfältet (Schakt A och B). I ett av schakten (Schakt A) framkom under kulturlagret färgskiftningar i botten som möjligen kan tolkas som en del av ett grophus från yngre bronsålder och i det andra schaktet (Schakt B) två cementplintar från 1940-talets barackbebyggelse samt ett ca 0,3-0,4 m djupt kulturlager med skärvstensmatta och en härdgrop från yngre bronsålder. Totalt har 60 gravar undersökts på Raä 28.

3.1.6 Vad som undersökts – och inte undersökts på Raä 28

Totalt har 64 gravar undersökts varav 32 från vendeltid och 30 från vikingatid samt två från bronsålder (A 38 som är från Period 6 och A 13 som är en osäker grav). De undersökta gravarna är fördelade enligt följande:

Raä 28A: 39 gravar, varav 30 är från vikingatid, 8 från vendeltid och 1 från bronsålder, A 38.

Raä 28B: 19 gravar, varav 18 från vendeltid och 1 från bronsålder (A 13, osäker).

Raä 28C: 6 gravar från vendeltid.

Samtliga är brandgravar utom 6 vikingatida skelettgravar (A 32, 34, 50, 51, 80, 81) och den osäkra A 13.

Förutom gravarna har en recent brunn undersökts (A 45) samt två schakt (A och B) i bronsåldersboplatsen i södra delen av gravfältet (Raä 28A). Därtill har ett antal provrutor/kvadratmeterrutor tagits upp i anslutning till flyktingförläggningen i den centrala delen av Raä 28A. En ”sopgrop” i den vikingatida graven A 37 har undersökts liksom delar av en ”sopgrop” i södra delen av högen A 41. Några mer omfattande undersökningar av flyktingförläggningen har ej gjorts.

Gravfältet är inte totalundersökt. I norra delen, d.v.s. på Raä 28B, finns minst ytterligare 4 konstaterade gravar (streckade på gravfältskartan), troligen fler. De är låga små stensättningar av vendeltida typ. Området är skadat av sentida verksamhet. På Raä 28C finns troligen ytterligare någon grav i Ö delen (streckad på gravfältskartan), där området är skadat bl.a. av en svingård. På Raä 28A finns en ej undersökt hög i NV-delen intill A 39 (streckad på gravfältskartan) och ytterligare några högar och stensättningar i SÖ-delen, delvis i en hage bevuxen med slån, nypon och gran (dessa gravar är ej markerade på gravfältskartan). Fornlämningen kan totalt innehålla minst ca 80 gravar.

De boplatslämningar från främst yngre bronsålder som konstaterats på fornlämningen har endast delvis undersökts. Således förlades de två schakten A och B, 4 resp. 9 kvm stora, i den södra delen av fornlämningen (Raä 28A) där kulturlagret verkade som djupast. Huvuddelen

av den under gravfältet liggande boplatsen har således ej undersökts utan endast berörts i samband med att de överlagrande gravarna har grävts ut. I samband därmed har två underliggande bronsåldershårdar undersökts i anslutning till järnåldersgravar i A 65 och A 69. Boplatsen har skadats dels i samband med att järnåldersgravarna anlades, dels då flyktinförläggningen anlades under 1940-talet och dels i samband med Söderbygårdens allmänna verksamhet.

3.1.7 Teckenförklaringar och förkortningar

Plan		Profil	
	Fynd		Vegetationsskikt
	Nivåsför		Rekonstruerat veg-skikt
	Profilinje		Mylla
	Schaktgräns		Lera/mjåla
	Begränsning för kollager		Mo/silt
	Begränsn. för brända ben		Sand
	Begränsn. för keramikskärvor		Grus
	Begränsn. för skärvsten		Berg
	Keramikkärl		Brandlager
	Stenpackning		Keramikkärl
	Berg i dagen		Kol
	Grop		Brända ben
	Hård, hårdgrop		Keramikskärvor
	Stolphål		Skärvsten
	Skärvsten/skorbränd sten		Begränsning för nedgrävning (skelettgrav)
	Begränsning/utbredning		Begränsning i sidled för stenpackning
	Slänt/backe		

Förkortningar

Br ben=Brända ben
 Br.l.=Brandlager
 D=Diameter (Diam.)
 Diss=Doktorsavhandling
 Dj=Djup
 F=FYND

GK=Gravklot
 H=höjd
 Kvm=kvadratmeter
 M=Medelvärde
 Md=Medianvärde
 m.ö.h.=meter över havet
 Raä=Rikantikvarieämbetet

RS=Rest sten
 SHM=Statens Historiska Museum
 Sts=Stensättning
 Tj=Tjock
 Tpq=Terminus post quem

3.2 Gravfältskarta och tabeller

Nedan följer gravfältskarta/schaktplan och tabeller, dels över anläggningstyper (gravtyper, gravskick och boplatslämningar) och dels över gravfynden.

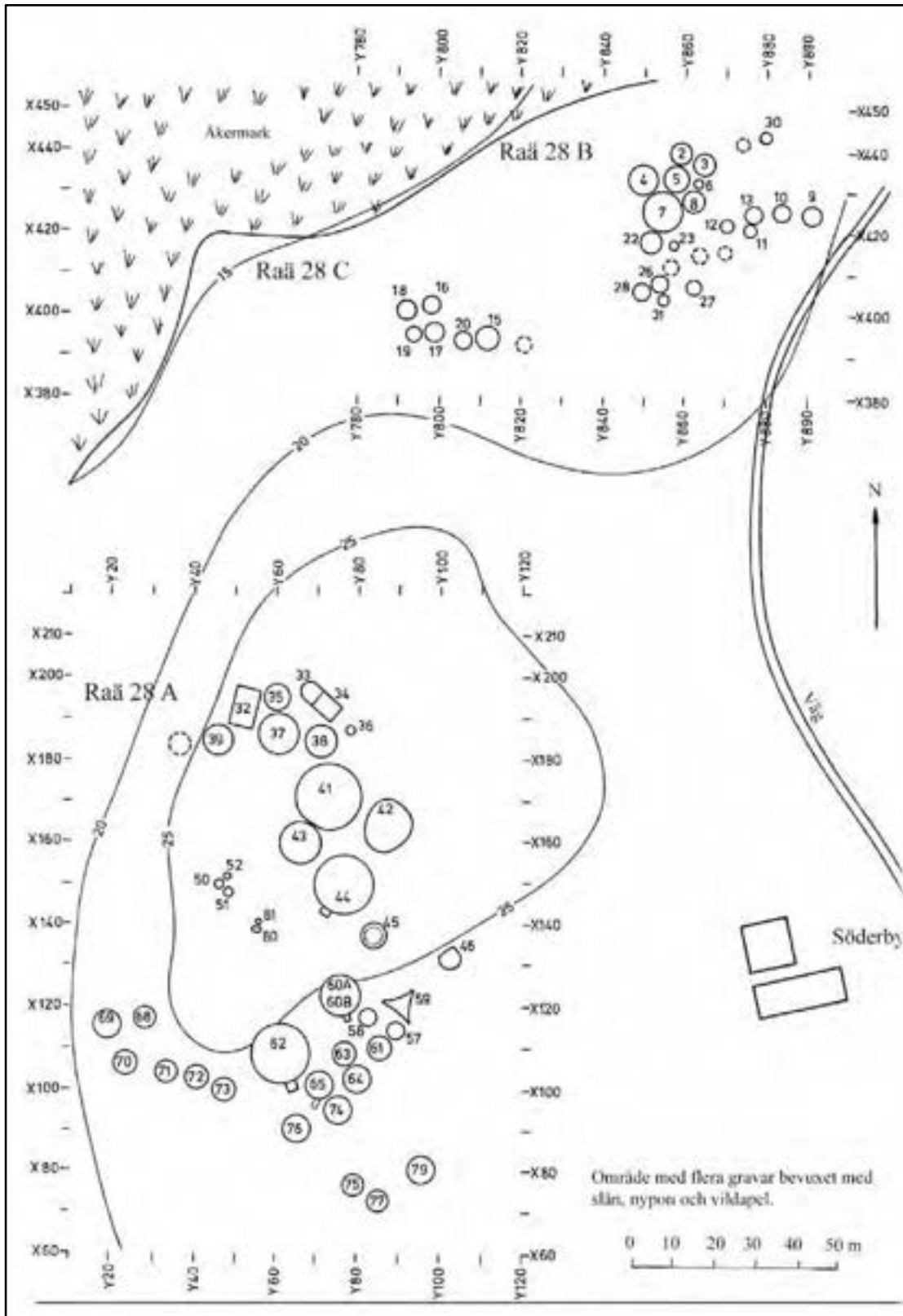

Fig.4. Gravfältskarta/schaktplan över Raä 28, Söderby, Lovö sn, Up. Streckade=ej undersökta. Ytterligare ca 10 gravar finns i området S om Söderby gård.

Anl.nr	Gravtyper						Gravskick				Gravformer, konstruktionsdetaljer								
	Hög	Höglkn.sts	Röselkn.sts	Stensättning	Sts med mittbl.	Treudd	Skelettgrav	Brandlager	Benlag./Urnegr	Odefin.gr.skick	Rund	Rektangulär	Treudd	Rest sten	Gravklot	SV-port	Friliggande k.k.	Locksten	Anmärkning
A2				x				x			x			x				x	Cyl.sts
A3				x				x			x				x				Dubbelgr.
A4		x						x			x							x	Cyl. Sts Mittstolpe
A5				x				x			x				x		x		Friligg.kk
A6				x				x			x				x				
A7	x							x			x								Cyl.sts
A8				x				x			x				3x*		x		*Ej centrala
A9				x				x			x			x				x	
A10				x				x			x								
A11				x				x			x								
A12				x				x			x			x					
A13				x				?		?	?								Brågrav?
A15				x				x			x								
A16				x				x			x								
A17				x				x			x								
A18				x				x			x				x		x		
A19				x				x			x			x					
A20				x				x			x								
A22				x	x			x			x						x?		Mittblock
A23				x				x			x			x					
A26				x				x			x								
A27				x				x			x			x					
A28				x				x			x								
A30				x				x			x								
A31				x				x			x				x				
A32								x											
A33								x?	?	?									Urlak.br.l.
A34				x				x											Ben i ytan
A35					x			x			x							x	Mittblock
A36				x				x			?								
A37			x					x			x								
A38				x				x?			x								Br.å.grav
A39	x							x			x							x	
A41	x							x			x							x	

Fig. 5:1. Tabell över anläggningsnummer (A nr) och anläggningstyper (gravtyper och gravskick samt boplatzlämningar) på Raä 28, Söderby, Lovö sn, (Cyl.sts=cylindrisk sts.)

Anl.nr	Gravtyper					Gravskick				Rund	Rektangulär	Treudd	Rest sten	Gravklot	SV-port	Friliggande k.k	Locksten	Anmärkning
	Hög	Höglkn.sts	Röselkn.sts	Stensättning	Sts med mittbl.	Skelettgrav	Brandlager	Benlag/Urnegr.	Odefin.gr.skick									
A42	x						x			x			?					Skadad
A43	x						x	x		x				x				
A44	x						x			x				x	x			
A45				x						x								Brunn/källa
A46				x			x			(x)	x							
A50				x		x				x			x					
A51				x		x				x				x				
A52				x			x			x								
A57				x			x			x				x				
A58				x			x			x						x		
A59				x			x					x	x					
A60A	x			x			x			x			x		x	x		Dubbelgrav
A60B				x			x			x								
A61				x			x			x			x					
A62				x			x			x				x	x*			*Vit bergart
A63				x			x			x				x				
A64		x					x			x								
A65				x			x			x					x		x	
A65B																		Br.å.härd
A68				x			x			x								
A69				x			x			x			x					
A69B																		Br.å.härd
A70				x			x			x								
A71				x			x			x								
A72				x			x			x								
A73		x					x			x								
A74				x			x			x								
A75				x			x			x								
A76				x			x			x				x				
A77				x			x			x								
A79				x			x			x							x	
A80						x					x							
A81						x					?							

Fig. 5:2. Tabell över anläggningsnummer (A nr) och anläggningstyper (gravtyper och gravskick samt boplatsslämningar) på Raä 28, Söderby, Lovö sn, Up.

Anl.nr	Vapen		Smycken					Redskap					Övrigt				Anmärkning, övrigt		
	Mynt=M, Silver=S	Svärd, Spjut, Pilspets	Sköld (beslag, nit)	Ringspäanne, Sölja	Fibula, Dräkmål	Armring, T-ring	Smyckekeckja/ringar	Pärfor, p.spridare (S)	Kam, Hästkam (H)	Viktlod	Kniv	Bryne	Eldslagningsflinta=E Bältändningsflinta=B	Brodd människ./häst	Krampa	Nit, Spik, Stift (St)		Brons- Järnföremål	Keramikkärl
A2		Pil	x*				1	1						x	N,S		1-2	T, O	*Sköldnitar
A3							x	2			1	E	1m		N	B,J	x	T,H,O	Pilkogerbeslag.
A4							1?	1						x*	N		1	T	*Minikramp.
A5					2D?		P,S	1		?		B		x	N,S	B,J		B	Yxborttapp
A6							P	1						x	N,S		1		+blockade spik.
A7		x*						1				E			N	2J	1		*Bronsskälla
A8						x	x	1							N	B	1		Pyrthänge
A9							1?*	1		?		E		x?	N	J	1		*Glasslagg
A10			5n	S				1				E			N,S	J,B*	1		*Rännform.besl. Mininitar (jä)
A11								1			1				N,S	J	2		
A12			2					1		?	1	E			N,S	J	2	H	
A13																			Sminksten?
A15								1							N	J	2		Benspets
A16		Sv*						1			3	E			N	B,J	1		*Jä.beslag och benhjalt
A17							1	1			1	E			N	J	1		
A18					2D		33	1							N	J,B*	1		*Prydnadsskiva
A19							1+	1							N				
A20				S				1			1	E		1	N	J,B	1	T,B*	*Bulle med sten
A22								1							N	J*	1		*Järning
A23							1*	1			1	E			N		1		*Polykrom blå
A26					2D		x	1						x?	N,S	J	1		
A27			2				1	1				E			N	J			
A28							x								N			T,B	Bröd/bulle
A30		x*											1	x?	N,S				*Hjalt av brons
A31						T?*	x	1							-		1	T	*T-ringstenar?
A32																			Fyndtom
A33						T									-				
A34		Sp										B							
A35		Sv*				2T		1	1			B	1m		N,S	J	2+	O	*Hjalt+tånge Mininit, slagg
A36							1	1					1m		N,S				Ben/hornförem.
A37	2M S	Sv?				3A* T		1,H		1	1				N	J B**	2		*Br.å.fynd Björnklor **Miniflöljel Silv.posament
A38																B			Br.å.grav
A39												E,B			N,S	J	2?		Beslag(häst)
A41			x			1A* 1T		1,H			1	E	3	1	N,S St	B,J	2	B?	*Brå-fynd Glassmälta

Fig. 6:1. Tabell över fynd i gravarna på Raå 28, Söderby, Lovö sn, Up. (Ej br. ben och kol). Förkortningar=begynnelsebokstav. x=förekomst.

Anl.nr	Vapen		Smycken						Redskap						Övrigt			Textil, Bröd, Org.mat. Hasselnöt	Anmärkning, övrigt		
	Mynt=M, Silver=S	Svärd, Spjut, Pilsp.	Sköld (beslag .nit)	Ringspäanne, Sölja	Fibula, Dräktnål	Arming/armbygel	Torshammring	Smyckekeджа/ring.	Pärlor, Pärlspridare=S	Kam, (F=Fodral)	Viktod	Kniv	Bryne	Eldslegn.flinta=E	Bältändn.flinta=B	Brodd, män./häst	Krampa			Nit, Spik, Stift	Brons-jämföremål
A42													E				N,S		2?		Skadad hög
A43	S				2H	2T	x	120	2						2m	1	N,S	B,J	4		Nålar, Hornförem.
A44	M					2T	x	x	1		1				1m		N,S	J	3	T,H	Nyckel av järn 3 hängen
A45																					Brunn/källa
A46				S*									B				N?S			O	*Näbbsölja
A50																			1		
A51											1								1		
A52					F	T?		1									N,S	J		H	
A57	M					T		18	1						2m		-		1		
A58						T		19	2		1						-		1		
A59									1				E*				N,S	J?	1	O?	*2 lätt brända
A60A				R*		T		1									IN		1		*Fragment
A60B						T		7									N,S	J	2		
A61						2T			1		1	E	1h	1	-				2		Kölskrapa
A62					F	AT	x	x	1		3+			2m		N,S	J	2			Munbleck
A63								x										J	1	O	Lekare (stor)
A64									1		1			2m 1h	3*	N,S	J**	1			*Minikrampor **Järmbeslag Mininitar (4) Nål
A65						AT	x	33	1								N,S		1		Brå-fynd
A65B																					Bråhård
A68				S					1			1		1			N,S				Glasslagg T-föremål, Harts
A69								1	1,F		1	E		x		N,S	J*				*Järmbeslag
A70					?	A* A**	x	30					x			N,S	B	2	T		*Tvinnad bronsring **Spiralarmring?
A71					D	2A*		51 2S	1				1			N	(B)	1	T		2 granater. *2 spiralarmringar
A72								5	1			E, B				N	B*J	-	T,B		*Bronsskållor
A73									2							N	J* B**	1			*Järmbeslag **Bronsskållor Hornfragment
A74					2 F	A?	x	x	1,F			E B?	3m mini	3		N,S	B*) B	1			*Prydn.skiva, T-föremål
A75			N					1	1		?	E				N,S	J**	-			*Knivtånge? **Låsbeslag
A76				S?	1		x?	x	2,F		?	B	1?			N,S	B,J	1	H		Orerade bronser Mininit
A77									1			B	3			N,S		1	H		
A79						T		1			*	B				N,S	J	2	H		*Tängelkande
A 80																					Fyndtom
A 81						A*															*Armbygel,brons

Fig. 6:2. Tabell över fynd i gravarna på Raä 28, Söderby, Lovö sn, Up. (Ej br. ben och kol). Förkortningar=begynnelsebokstav. x=förekomst.

3.3 ANLÄGGNINGSBESKRIVNINGAR

ANLÄGGNING 2

RUND STENSÄTTNING, ca 4,5 m i d och ca 0,3 m h. Fallen rest sten.

Brandlager ca 1,65 m i d, och ca 0,15 m djupt.

Belägenhet: x439,6 y860,23

Anläggningen var belägen i kanten av gravfältets norra del, i en svag N-sluttning och syntes före undersökningen som en ca 4,5 m i d och ca 0,3 m hög övertorvad förhöjning, bevuxen med en stor gran. Omkring 20 stenar var synliga i markytan före avtorvningen. Graven låg exponerad mot öppen åkermark i norr.

Efter avtorvning och rensning framkom en oregelbunden, flerskiktad, rundad stenpackning bestående av tätt lagda relativt stora skarpkantade stenar. Stubben i gravens mitt hade en diameter av 70 cm. Delvis under stubbens norra del låg i V-Ö-lig riktning överst i packningen en ca 0,8 x 0,45 x 0,25 lång sten av grå granit – sannolikt en fallen rest sten. Omedelbart under torven utgjordes fyllningen ned till stenpackningen av mossa och mylla, samt ett stort antal rötter från granen. Dessutom syntes en antydning till kantkedja. På norra sidan föreföll stenarna ligga direkt på en berghäll, och har troligtvis rubbats från sitt ursprungliga läge. Stenarna på denna sida var större än på södra sidan, vilket kan tyda på att dessa placerats där för att förhindra nedrasning av övriga stenar i slänten åt norr. Stenkoncentrationen vid vad som verkade vara gravens centrum bestod av skarpkantade stenar, som verkade anta en mer rund form längre ut från mitten. Ett antal både större och mindre rödfärgade stenar påträffades i stenpackningen. Dessutom framkom fynd av kvartsbitar, som eventuellt kan ha strötts över graven. Stenpackningen var uppenbarligen skadad av den stora granen.

Stenpackningen var ca 4,5 m i d. Efter borttagning av det översta stenskiktet framkom ytterligare lager av sten, vilket gjorde att stenpackningen nu visade sig vara treskiktad eller mer. Efter bortrensning av flertalet stenar kunde en cirkel av stenar, några närmast kantställda, ca 5 cm tjocka, ses, vilka föreföll bilda en inre kantkedja (ca 1 m i d). Ett flertal stora rötter tycktes ha rört om i brandlagret, något som kunde ses både innanför och utanför den eventuella inre kantkedjan. Större delen av brandlagret var beläget innanför den inre kantkedjan. I brandlagret påträffades en stor mängd kol, brända ben, nitar och nitfragment, en orange kvadratisk pärla, keramikskärvor*, kamfragment, textilfragment (?), organiskt material (läder eller bränd bark?), två sköldbuckleskällor och ett fragment av en pilspets av järn. En mycket fragmentarisk benurna (F3) innehållande enstaka brända ben och i botten organisk massa (?) påträffades i botten av brandlagrets centrum. Kärlet har relativt ljus utsida.

Stenpackningen vilade på lera och omedelbart N om anläggningen vidtog berg som sluttade ned mot åkermarken. I botten framkom ca 0,75 liter rundade eldskadade småstenar, ca 1-4 cm stora.

FYND

F1 x438,8 y860

I sot- och kollager under torven:

KOL, enstaka.

FJÄDRING TILL KLÄDNYPAN (recent)

DJURBEN, 2 obrända, delar av halskotor av nöt (recenta?).

KVARTS, ca 70 g (ca 20 bitar),

BRÄND LERA, enstaka (2).

PATRONHYLSA (recent, sprängd?)

KERAMIK (enstaka, rödbränd bit).

BRÄNDA BEN (enstaka)

KNACKSTEN (?), plattoval, vikt 240 g.

FISKBENSKOTA, obränd, (recent?)

NITAR, 1 hel och 5 fragment.

I brandlagret:

JÄRNSKÅLLA, till sköldbuckla, 30-33 mm i d

JÄRNSKÅLLA, till sköldbuckla, 20 mm i d.

PILSPETS, järn, fragm. av bladet, 28 x 12 mm.

PÄRLA, orange glasfluss, kvadratisk, 9 x 9 x 7 mm.

KAMFRAGMENT, 5, (L1-ornering)

TEXTILFRAGMENT (?), ca 3, ca 8x14 mm.

KRAMPOR av järn (2-3 st), 6 fragment.

x436,67 y860,48 z: 22,61

F2 x438,5 y 860,1 z: 22,72/22,54

x438 y859,25 z: 22,55

x437,95 y860,1 z: 22,60

x438,29 y860,37 z: 22,53

x437,69 y859,78 z: 22,57

F3 x438,5 y859,9

NITAR och nitfragment av järn, ca 121, rektangulära och rombiska nitbrickor, vikt 238 g
 SPIK, 1 st, av järn.
 KERAMIKSKÄRVOR, fragment, 143.
 BRÄNDA BEN, ca 315,3 g
 ORGANISKT MATERIAL, (bark eller läder,?), ca 3
 platta bitar, 1-2,5 cm.
 KOL, ca 4,0 liter, vikt 1395 g.
 I centrum av brandlagret:
 KERAMIKKÄRL, fragmentariskt.
 I keramikkarlet:
 BRÄNDA BEN, ett fåtal.
 I botten av kärlet:
 ORGANISK MASSA (?), 2 st ca 2-5 cm
 bl.a. med inslag av kåda (!) från granen.

Kommentar: Vid en preliminär osteologisk bedömning påträffades brända ben från:

Hund (överarmsben och tandrot, condyl på kraniet) och får/get (överarmsben från ung individ, humerus proximal, ofusionerad). Dessutom två kottdelar (halskotor) från nöt.

*Keramikskärvor av troligen 2 (3?) typer, dels en benurna (de flesta skärvorna inklusive organisk massa) och dels en (1 st) avvikande grövre mynningsbit och dels en (1 st) mycket grov bottenbit med svart beläggning på insidan.

ANLÄGGNING 3

RUND STENSÄTTNING, jordmantel ca 5,5 m i diam och 0,4 m hög. Stensättning ca 4,5 m i diam och ca 0,3-4 m hög med mittstensättning (cylindrisk) ca 2,4 m i diam och ca 0,3 m hög. Gravklot.

Brandlager ca 2,4 m d och ca 0,2 m djupt.

Belägenhet: x 436,5 y 865

Anläggningen var belägen i norra delen av gravfältet och var före undersökningen synlig som en flack förhöjning, ca 5 m i diam. och ca 0,3 m hög. Ingen stenpackning var synlig ovanför torven. På graven stod en gran, annars ingen vegetation. Graven låg i en sluttning exponerad åt norr, mot åkermark. Jordmanteln över stenpackningen var ca 0,2 - 0,5 m djup, något djupare i utkanterna, och bestod av myll- och moränblandad lera. I fyllningen påträffades spridda kolbitar och några recenta ben.

Efter avtorvning och rensning framstod anläggningen som en vällagd 3-skiktad stensättning ca 4,5 m i diam. med ovanpåliggande (cylindrisk) mittstensättning 2,4 m i diam. Överst i packningen men förskjutet åt N från centrum låg en gravklotliknande oval sten ca 0,40 x 0,30 x 0,27 m stor, tillsynes delvis tillbultad. Troligen har denna sten förskjutits ut och nedåt i slänten åt N av den relativt stora gran som växte i centrum av graven. Mellan stenarna i den centrala delen av graven framkom mindre stenar, ca 0,1 m stora. Stenstorleken i hela graven var 0,2-0,4 m, företrädesvis 0,30-0,40 m stora. Mittstensättningen var ca 0,3-0,35 m hög och lagd i 2-3 skikt. Stensättningen avgränsades av en kantkedja av 0,2-0,4 m stora stenar, störd i östra delen av ett träd och ett dike. Stenarna i kantkedjan avvek inte till sin karaktär från övriga stenar i stenpackningen.

I botten av packningen framkom en inre kantkedja, ca 2,4 m i diameter bestående av 17 stycken 0,2-0,4 m stora stenar som avgränsade brandlagrets utbredning. Sot fanns under några av den inre kantkedjans stenar. Det sotiga brandlagret, ca 2,4 m i diam och ca 0,2 m djupt, innehöll en stor mängd brända ben, kol, 59 hela glaspärlor, minst 4 krackelerade pärlor, 5 halva pärlor, 28 pärlfragment mindre än en halv, flera pärlor av bergskristall, några pärlsmältor, 15-20 (110 g) bitar av bränd flinta, ca 20 keramikskärvor (eventuellt från en benurna), ett sandstensbryne i flera delar, 6 kamfragment, 2 bronsfragment, 23 hela båtnitar med ca 84 fragment, en brodd (människobrodd), 1 obestämt tenformigt järnföremål i 2 delar (22,5 g), 6 bandformiga järnfragment från ett pilkogerbeslag, brända textilfragment, hasselnötsfragment, organiskt material och kol. Överst i centrum av brandlagret fanns en kolkoncentration – möjligen en bränd påle. I SV kvadranten av brandlagret och i centrum fanns 2-3 st ca 2-4 dm långa och ca 3-6 cm breda förkolnade vedträn/stolpar (?).

I NV och SV kvadrantens bottenkikt fanns 3 st sotfläckar 0,2-0,4 m stora.

Anläggningen vilade på lera.

FYND

F 1 x436,5 y865 z: 22,80

Rensningsfynd:

22,32

KVARTS, 4 st
KOL
METALLFRAGMENT
KERAMIKSKÄRVA
BRÄND LERA
BEN, obränt
PATRONHYLSOR

F 2 x436,5 y865 z: 22,32
22,11

I brandlagret:
BRONSFAGMENT, 2 st, 1-1,5 cm stora, det ena omböjt som ett mynningsbeslag.
PÄRLOR, 72 (se separat beskrivning av färger och material nedan under koordinatlistan) samt ca 20 fragment (totalt ca 80 pärlor):
Bergkristallpärlor, stora blåa mosaikpärlor med röda, vita och gula inläggningar/slingor, blåa facetterade, gråa/vita med röda slingor, blåa, vita, gröna, segmenterade gröna halvtransulenta, gröna halvtransulenta, en röd glasfluss. En bronstrådsring för pärla/pärlor. Flera av pärlorna är halva, smältor eller krackelerade.
NITAR, av järn, 23 hela och ca 80 fragm.
NIT, liten, av järn, samt liten nitbricka.
BRODD av järn, bandformig, bredd 12 mm, längd 27 mm, (människobrodd).
PILKOGERBESLAG av järn, 6 st fragment, 14-28 mm långa och 2-7 mm breda bandformiga, ett med nit, ett med rund platt avslutning och avsats, ett med avlång avslutning och ett med avsats, (samtliga ihåliga). Tre stycken har passning och bildar en längd av 49 mm.
JÄRNFRAGMENT, tånge (?) 44x8x5 mm
KAMFRAGMENT, ca 6 bitar. (troligen från 2 kammar, L1- resp. L2-ornamentik).
FLINTA, bränd, (eldslagningsflinta) ca 40 bitar från ett större stycke.
BRYNE, av sandsten, 127x24x15 mm.
KERAMIKSKÄRVOR, ca 20 st små, 1-3 cm stora.
TEXTILFRAGMENT, ca 2, ca 5 mm.
ORGANISKT MATERIAL, bröd? ca 2 cm
BRÄNDA BEN
KOL, ca 10 liter.

Fyndlista med koordinatsatta fynd i A 3 (i avsikt bl.a. att försöka se om två personer har legat på brandbålet).

Fyndnummer	Föremålstyp	Läge	Fyndomständighet
F1:1	Kvartsavslag	Nordöst, rensningsfynd	
F1:2	Kol	Nordväst	Strax utanför kantkedjan
F1:3	Kol	Nordväst	Strax utanför kantkedjan (ca 3 dl)
F1:4	Stora kolbitar	Nordväst, rensn.fynd	
F1:5	Patronhylsor	Rensningsfynd	
F1:6	Metallfragment	Nordväst, rensningsfynd	
F1:7	Keramiskskärva, bränd lera	Nordöst, rensningsfynd	
F1:8	Keramik? + ben	Rensningsfynd	
F1:9	Bränd lera	Rensningsfynd	
F2:1	Ben	X= 436,2 Y= 865 Z= 22,27	Funnen i centrum av graven under en sten
F2:2	Tänder	X= 436,2 Y= 865 Z= 22,27	Funna i centrum av graven under en sten

F2:3	Kamfragment(i 2 delar). Mittskena med nithål. Två tvärstreck på överkant.	X= 436,2 Y= 865 Z= 22,27	Funnet i centrum av graven under en sten
F2:4	Järnföremål	X= 436 Y= 865 Z= 22	Funnet i centrum av graven under en sten
F2:5	Brända ben	X= 436 Y= 864,6 Z= 22	Funna i centrum av graven under en sten, koncentration?
F2:6	Brända ben	X= 436,7 Y= 865,6 Z= 22,3	Funna i centrum av graven under en sten
F2:7	Brända ben	X= 436,8 Y= 864,6 Z= 22,22	Koncentration?
F2:8	Kol	X= 436,5 Y= 865,1 Z= 22,31	
F2:9	Pärlor	X= 436,5 Y= 865,1 Z= 22,31	
F2:10	Brända ben	Spridda ben, ”allmänna ben”	Från brandlagret
F2:11	Järnfragment	X= 436 Y= 864,9 Z= 22,23	
F2:12	Nitbricka	X= 437,5 Y= 865 Z= 22,2	I gränsen till brandlagret
F2:13	Brända ben	X= 437,5 Y= 865 Z= 22,2	Benkoncentration cirka en decimeter ner i brandlagret
F2:14	Tandrot	X= 430 Y= 865,8 Z= 22,27	I gränsen till brandlagret
F2:15	Järnföremål, 2, bandformade möjligen ihåliga av tunn plåt, ett med nit.	X= 436,8 Y= 864,6 Z= 22,22	
F2:16	Vita pärlor	X= 436,8 Y= 864,6 Z= 22,22	
F2:17	Järnföremål (sammanslagen med F2:15)	X= 436,8 Y= 864,6 Z= 22,22	
F2:18	Ben	X= 437,3 Y= 864,85 Z= 22,18	
F2:19	Pärla	X= 436,2 Y= 865,6 Z= 22,17	
F2:20	Bryne	X= 436,5 Y= 865,8 Z= 22,23	
F2:21	Pärla	X= 436,5 Y= 865,8 Z= 22,24	
F2:22	Båtnit	X= 437,3 Y= 866,2 Z= 22,12	

F2:23	Båtnit	X= 437 Y= 866,1 Z= 22,13	
F2:24	Järnfragment	X= 436,2 Y= 865,6 Z= 22,17	
F2:25	Bränd flinta	X= 436,4 Y= 864,85 Z= 22,23	
F2:26	Järnnit	X= 436,4 Y= 864,85 Z= 22,23	
F2:27	Brända ben	X= 436,4 Y= 864,85 Z= 22,23	
F2:28	Pärla	X= 436,3 Y= 865 Z= 22,25	
F2:29	Båtnit	X= 436,5 Y= 865,8 Z= 22,24	
F2:30	Pärlfragment	X= 436,5 Y= 865,8 Z= 22,24	
F2:31	Pärla	X= 437 Y= 866,1 Z= 22,13	
F2:32	Bränd flinta	X= 436,2 Y= 864,9 Z= 22,23	
F2:33	Pärlor	X= 437,2 Y= 866,2 Z= 22,1	
F2:34	Pärlor, 2 st	X= 436,5 Y= 865,4 Z= 22,23	
F2:35	Pärla	X= 436,6 Y= 865,9 Z= 22,15	
F2:36	Järnfragment	X= 436,5 Y= 865,4 Z= 22,23	
F2:37	Järnfragment	X= 437,5 Y= 865,8 Z= 22,22	
F2:38	Järnnit	X= 436,83 Y= 865 Z= 22,31	
F2:39	Halv pärla	X= 437,17 Y= 865,35 Z= 22,18	
F2:40	Spongiosa	X= 436,6 Y= 865,6 Z= 22,21	
F2:41	Järnnitar	X= 437,1 Y= 866 Z= 22,15	
F2:42	Järnnit	X= 437,7 Y= 865,7	

		Z= 22,23	
F2:43	Järnnit	Sydvästra kvadranten	
F2:44	Järnnitar	Sydöstra kvadranten	
F2:45	Bronsbleck, omböjt.	Nordvästra kvadranten	
F2:46	Små metallfragment	Nordvästra kvadranten	
F2:47	Metallfragment	Nordvästra kvadranten	
F2:48	Kamfragment, 2. Mittskena + stödskena med L2.	Sydvästra kvadranten	
F2:49	Blandade pärlor	Sydvästra kvadranten	
F2:50	Bryne	Sydvästra kvadranten	Del 2 av tidigare halva
F2:51	Kamfragment, 1. L1+2 punktcirklar.	Sydvästra kvadranten	
F2:52	Underlig kolbit	Sydöstra kvadranten	
F2:53	Pärllänge, brons?	Sydöstra kvadranten	
F2:54	Ben	Oklart	
F2:55	Fragment av blå glaspärla	Oklart	
F2:56	Järnföremål	X= 437 Y= 865	
F2:57	Kamfragment. Stödskena, L1, 2 punktcirkl. + linje.	Nordvästra kvadranten	
F2:58	Nit	X= 438,6 Y= 866,1 Z= 21,99	
F2:59	Järnföremål	Nordöstra kvadranten	
F2:60	Bränd flinta	Sydöstra kvadranten	
F2:61	Textil	Sydöstra kvadranten	
F2:62	Textil	Nordöstra kvadranten	
F2:63	Bränd lera	Nordvästra kvadr.	
F2:64	Keramik	Nordöstra kvadranten	
F2:65	Keramik	Sydöstra kvadranten	
F2:66	Spongiosa (ben)	Sydvästra kvadranten	
F2:67	Pärlla	Sydöstra kvadranten	
F2:68	Pärllor	Sydöstra kvadranten	
F2:69	Pärllor	Nordöstra kvadranten	
F2:70	Organiskt material, bulle?	Nordvästra kvadr.	
F2:71	Pärllfragment	Sydöstra kvadranten	
F2:72	Konstig träbit? List?	Sydvästra kvadranten	
F2:73	Pärlla, krackelerad	Funnet i sållet	
F2:74	Kol	Nordöstra kvadranten	
F2:75	Kol	Sydöstra kvadranten	
F2:76	Kol	Sydvästra kvadranten	
F2:77	Del av förkolnad stock	Centralt i graven	
F2:78	Bränd lera?	Nordöstra kvadranten	
F2:79	Kol	Nordvästra kvadr.	
F2:80	Ben	Nordvästra kvadr.	
F2:81	Ben/horn, cylindriskt	Oklart	Fågelben eller föremål
F2:82	Hasselnötsskal	Sydöstra kvadranten	
F2:83	Bronsfragment, ca 1 cm	Oklart	

Beskrivning av pärlorna i A 3 på teckning:

7 rader, 72 pärlor och en bronstråd tillhörande en pärla.

Rad 1: 7 pärlor: Pärla 1: Mörkt buteljgrön med röda och vita slingor; 2, 3, 4: blåa med röda, vita och gula inläggningar/slingor; 5, 6: blåa bikoniska med röda och vita slingor; 7: blå smälta men enligt mönstringen ursprungligen som de två föregående dvs bikoniska.

Rad 2: 12 pärlor. Pärla 1: blå facetterad med gult öga(ring); 2: blå facetterad med gula punkter samt vita kryssband mellan gula ringar; 3: vit opak med röda band och svart mittvinding; 4, 5, 6, 7: vita opaka med röd mittvinding; 8, 9: vit/grå med röda kryssband (8-or); 10: blå smälta med vita kryssband (8-or); 11: vit med 3 ljusblå spiralögon; 12: blå med många små ögon (röda med vit ring i millefioriteknik).

Rad 3: 9 pärlor och en bronsring: Pärla 1, 2, 3, 4, 5, 6: bergskristall; 7, 8, 9: små blåa tunnformade; oval bronsring för pärla/pärlor.

Rad 4: 13 pärlor: alla blåa opaka.

Rad 5: 11 pärlor: alla vita opaka.

Rad 6: 9 pärlor: Pärla 1, 2, 3: segmenterade av blågrönt halvtransparent glas; 4, 5, segmenterade av blått glas; 6, 7, 8: blåa smältor; 9: vit/grå med röda kryssband (8-or).

Rad 7: 11 pärlor: 1-7 oliv-/gräsgröna opaka; 8, 9: gröna, glas; 10: vit/grå; 11: röd glasfluss.

Därtill kommer ca 20 st 2-5 mm-stora fragment (mestadels av blått glas) av krackelerade och försmälta pärlor (ej med på teckning).

Kommentar.

Anläggningen grävdes i kvadranter (NV-NÖ-SÖ-SV) där fynden (brända ben, pärlor m.m.) separerades till resp. kvadrant. Fynden och fyndspridningen(?) kan tolkas som att två personer har gravlagts – en kvinna (pärlorna och gravklotet?) och en man (eldslagningsflinta och bryne, jfr även de relativt stora stenarna i packningen).

Därtill framkom två olika typer av kammar (stödskenefragment med dels L1- och dels L2-ornamentik samt möjligen olika täthet i tandningen av mittskenorna). Ett flertal flisor av bränd flinta (eldslagningsflinta)

framkom i den SV kvadranten och brynet (i två delar) i den S delen. Pärlorna låg huvudsakligen i Ö kvadranterna. Detta skulle kunna tolkas som vissa likheter mellan brandbålet och brandlagret med mannen i SV

och kvinnan i NÖ. Den preliminära osteologiska analysen antyder ett liknande förhållande för häst (hästben endast i NÖ) och två hundar (hundben både i NÖ och SV). Osteologer deltog tidvis vid utgrävningen av

brandlagret. Allt material från brandlagret vattensållades i finmaskigt nät (2-3 mm). Prel. osteol. bedömning: Människa, 2 hundar, häst m.m.(se protokoll). Vid vattensällning påträffades bl.a. en liten fiskkota.

Keramiskskärvorna är för få (20 st) för en rekonstruktion av kärlyp.

De 6 bandformiga, nu ihåliga, järnfragmenten har varit problematiska att funktionsbestämma. Ena änden avslutas med en rundel och den andra med en spatelform. På ett fragment sitter en genomgående nit. Sannolikt härstammar fragmenten från ett beslag till en pilkoger liknande ett från grav 1125b i Birka (Arbman 1943, s.464f). Beslag från pilkoger är inte vanliga men har diskuterats i samband med ett fynd från Garnisonen på Birka (Lundström, Hedenstierna-Jonson och Holmquist-Olausson 1009, s.106ff.). Det är anmärkningsvärt att den tunna plåten inte rostas sönder. Troligen har de blivit ihåliga av korrosion (så som båtnitar ofta är - även i A 3 - t.ex. den lilla lösa nitbrickan till en mininit). Det är således endast ytskiktet som återstår. Tre fragment har passning i ändarna och bildar en längd av 49 mm. Fragmentens sammanlagda längd, utan passning för tre av fragmenten, är 118 mm. Beslaget bör således ha varit längre än 120 mm vilket gör det troligt att det är ett beslag till ett pilkoger. Liknelsen med birkabeslaget (Arbman 1943, Abb. 435) är påtaglig med avseende på bl.a. föremålets långsmala och koniska form med dess "avsats", nitens storlek och placering etc.

Anmärkningsvärd är de olika bevarandeförhållandena för båtnitarna i A 3. Dels så fanns ett antal relativt välbevarade nitar och dels så fanns mycket korroderade nitar som bildade intill dm-stora klumpar av rost och sand. Detta bör jämföras med dubbelgraven A 21 på Raä 16, Söderby, som hade ett liknande förhållande. Troligen är den graven öppnad (eller har legat öppen) vilket rimligen kan ha orsakat högre korrosionsgrad för de "äldre" (?) nitarna genom fukt- och syretillförsel. Även A 3 tycks ju vara en dubbelgrav och kan således också ha öppnats (eller legat öppen) för en sekundär begravning. Iakttagelser i konstruktionen som avviker från det "normala" som möjligen kan styrka detta är att graven hade en ovanligt tjock lermantel (0,2-0,5 m) över stenpackningen och att manteln innehöll spridda kolbitar, dock inga kollinser så som i A 21 på Raä 16. Stenpackningen hade dessutom en ovanpåliggande centralpackning vilket inte är så vanligt men som dock finns i några av (mans!)gravarna intill (A 4 och A 7).

En osteologisk bedömning av benmaterialet från de olika kvadranterna gjordes i samband med den osteoarkeologiska magisterkursen år 2004. Resultatet presenteras i den osteologiska analysen nedan (Kap.3.5).

ANLÄGGNING 4

HÖG, ca 7 m i d och ca 0,8 m h. Kantkedja. Kallmurning (cylindrisk) av centralpackningen. Stolpskoning.

Brandlager, ca 1,2 m i d och intill 0,3 m djupt.

Belägenhet x432 y851

Anläggningen var belägen i NV sluttning i gravfältets utkant med exponering åt NV och syntes före undersökningen som en ca 7 m i diameter och 0,8 m hög övertorvad förhöjning. I N delen stod en björk. I SV kvadranten fanns en 0,4 m i d. recent grop. Ett par stenar var synliga i gravens centrala högsta del och ett par i nedre delen av högen. Höjdskillnaden mellan den Ö och V delen var ca 0,4 m.

Efter avtorvning och rensning framkom en 3,3 m i diam. och ca 0,45 m hög central stenpackning som låg förskjuten åt VSV i förhållande till den förmodade kantkedjan. I NÖ delen fanns en flack, jämnt lagd stenpackning av 0,1-0,5 m stora men företrädesvis 0,25-0,4 m stora delvis skarpkantade stenar med kantkedja av 0,2-0,5 m stora stenar. I NV kvadranten hade stenpackningen delvis rasat ned i slänten åt NV. I SV och SÖ kvadranten saknades den flacka packningen men en tydlig kantkedja fanns i SÖ av 0,2-0,5 m stora stenar.

I centralpackningen, som var 2-3-skiktad av tätt lagda stenar, var det övre skiktet av stenar 0,15-0,3 m stora. En tendens till kallmurning fanns i centralpackningen vilket syntes tydligast i S och SV. Toppen av packningen var något insjunken och en tendens till stolpskoning (ca 0,4 m i d) och kilstenar syntes. Ett antal större stenar begränsade brandlagret, ca 0,3 – 0,7 m stora, och utgjorde även botten på brandlagret (den största var ca 0,5 x 0,75 m, markfast och brandskadad). Brandlagret var 1,2 m i diam. och intill 0,3 m djupt.

Vid rensning påträffades keramikbitar, knack/slipsten samt några brända ben. Även metallfragment av typ krampa hittades (F1) samt en förslaggad pärla(?). Fyllningen mellan stenarna bestod av lerblandat morängrus. Kol och sotkoncentration fanns fläckvis i utkanten på centralpackningen och i NÖ kanten fanns en sotkoncentration med lite brända ben (F3). Under stenarna framkom ett brandlager ca 1,2 m i d. och ca 0,3 m djupt. I brandlagret framkom små brända textilfragment, lite bränd lera, 7 hela nitar, 6 nitbrickor, 9 nitskallar, 4 stift och 7 järnfragment. Dessutom fanns 29 kamfragment (F2). En keramikurna stod högst upp i brandlagret (rakt under det förmodade stolphålet). En tillhuggen sten i triangulär form låg åt NÖ med spetsen mot urnan, möjligen en locksten. I urnan fanns brända ben, bl.a. bitar av ett skalltak (F4). Omedelbart under urnan fanns några (stora) delvis endast lätt svedda hästben (rörben) varav ett stack ut åt SÖ under urnan.

Utanför brandlagret och ca 0,8 m utanför stenpackningen åt NÖ fanns i moränsanden en sotkoncentration (sotfläck) 0,3x0,6 m stor (N-S) med enstaka brända ben (F3). Den låg på samma nivå som brandlagret.

Anläggningen vilade på stenblandad moränsand.

FYND

F1	x431,4 y851,7 z: 23,36	Rensningsfynd: PÄRLA, förslaggad JÄRNFRAGMENT KERAMIK, skärvor BEN, brända, i koncentration, 8,3 g BRÄND LERA, 7,3 g SLIP-/KNACKSTEN, 1
F2	x421,6 y842,25 z: 23,24	I brandlagret: KAMFRAGMENT, 29 bitar KERAMIK, skärvor, 40,3 g BRÄND LERA TEXTILFRAGMENT, ca 50 bitar KRAMPOR, 5 st minikrampor. NITAR av järn, ca 7 hela nitar, 6 nitbrickor, 9 nitskallat, 4 stift BRÄNDA BEN, ca 4700 g KOL, ca 440 g
F3	x432,5 y851,4 z: 23,23	I sotfläck utanför brandlagret åt NÖ: BRÄNDA BEN, koncentration, enstaka.
F4	x431 y849,7 z: <u>23,35</u> 23,25	Överst i brandlagret: KERAMIKKÄRL, 946,4 g I keramik kärlet: BRÄNDA BEN 93,3 g
F5		Under urnan: BRÄNDA BEN, rörben från häst, 279,7 g (benen endast lätt svedda)

Tolkning: Anläggningen kan tolkas som en hög med centralpackning möjligen med ett enskiktat brätte. Centralpackningen synes ha varit helt eller delvis uppbyggd av kallmurningsteknik och i mitten har förmodligen stått en stolpe med diam. ca 0,4 m. Rakt under stolpen, relativt högt i brandlagret, stod keramikkarlet med brända ben. De endast lätt svedda benen från häst (del från extremitet) under urnan för tanken till Hels halta häst som förde den döde till dödsriket. Kanske benen symboliskt skulle underlätta resan till dödsriket.

ANLÄGGNING 5

RUND STENSÄTTNING, ca 6,5 m i diam och ca 0,3 m hög. Centralpackning 2,4 m i diam. med friliggande kantkedja 6,4 m i diam. Gravklot.

Brandlager: ca 1,5 m i diam och ca 0,2 m djupt.

Belägenhet: x 433 y 859

Anläggningen var belägen i N delen av gravfältet och syntes före undersökningen som en svag förhöjning i markytan ca 4 m i diam och ca 0,2 m hög med ett synligt gravklot i centrum intill en stor gran som växte i mitten av anläggningen. Den friliggande kantkedjan var ej synlig före undersökningen.

Efter avtorvning och borttagande av en ca 0,1-0,3 m djup lermantel framkom runt gravklotet en ca 2,4 m i diam stor centralpackning bestående av 0,1-0,2 m stora stenar varav många var skärviga. Denna packning var 2-3-skiktad med 0,2-0,3 m stora stenar i de undre skikten, de största i bottenskiktet. *Samtliga stenar i centralpackningen var av röd granit.* Gravklotet som till största delen var tillbultat låg centralt överst i packningen och var ca 0,35 m i diameter och av grå granit. Möjligen utgjorde några större stenar i bottenskiktet en inre kantkedja runt brandlagret.

Centralpackningens V del var kraftigt skadad av den stora granen som stod där.

Den friliggande kantkedjan bestod av 0,2-0,4 m stora stenar, de flesta jämnstora 0,25-0,3 m stora. De var avrundat något avlänga och var av grå granit. Stenarna i kantkedjan var tätt lagda med långsidan lagd i kantkedjans längdriktning. I NÖ ingick en 0,75 x 1 m stor markfast sten i kantkedjan men en (1) kantkedjsten hade placerats innanför den markfasta stenen (se planritningen). Från den markfasta stenen och 3,25 m söderut bestod kantkedjan av dubbla stenrader och var rakare och ej så cirkulär som den övriga rundningen. Detta kan tyda på att den närliggande graven i den riktningen, A 6, då redan var anlagd. Även markförhållandena mot den närliggande graven A 2 åt N kunde studeras eftersom den graven grävdes samtidigt. Stenarna i kantkedjan till A 5 låg generellt några cm högre i förhållande till packningsstenarna i A 2, vilket kan tolkas som att A 2 anlagts före A 5. Även den friliggande kantkedjans något inskränkta cirkulära form i A 5 mot A 2 kan tyda på det.

Spritt i brandlagret, 1,6 x 1,4 (V-Ö) framkom brända ben, 39 pärlor, en pärlspridare av brons, bronsfragment, krampor av järn, båtnitar, nål av järn, en järntånge, textilfragment, bränt organiskt material (bröd?), kol och bränd lera. I utkanten av graven i NNÖ framkom i lerfyllningen en borttapp från en skafthålsyx.

Anläggningen vilade på moig lera.

FYND

F1 x433 y859

Rensningsfynd:

NITSKALLE, av järn.

KERAMIKSKÄRVA, recent.

BRÄND LERA ca 0,5 dl.

PORSLIN, recent.

OBRÄND HÖNA, recent.

KOL ca 0,25 dl.

BORRTAPP FRÅN SKAFTHÅLSYXA av gråbeige bergart (i utkanten i fyllningen mot A 2).

OBRÄND FLINTA, 2 bitar, ca 1 cm stora.

F2 x433 y859 z23,05/22,75

Brandlagret:

BRONSFAGMENT 4 st mm-stora, platta.

BRONSRÖR, 2 st, 1-2 cm långa, ca 8 mm i diam.

KAMFRAGMENT, ca 30 fragment (L-3, S-6)

PÄRLSPRIDARE av brons, 4 cm lång, 7 hål.

PÄRLOR 39 st varav 4 gröna smältor, 2 droppformiga gröna, 2 melonformiga gröna, 4 mosaikpärlor, 18 runda gröna och blå, 4

x432,8 y858,74 z23,01

blåa facetterade med vita inläggningar, 4 koniska av orange glasfluss, 1 röd glasflusspärkla med metallhylsa i hålet.
 DRÅKTNÅLAR, (2). 5 fragment 1,5-2,5 cm långa, av järn, med antydning till triangulär huvudplatta (?).
 KRAMPOR av järn, 5 fragment.
 BÅTNITAR, 18 fragment.
 TEXTILFRAGMENT? ca 1 cm.
 TÅNGE (?) av järn, 23 mm lång och ca 3 mm i diam. med kvadratisk tvärsnitt (kniv?).
 BRÄND LERA ca 1 dl.
 ORGANISKT MATERIAL, ca 0,5 dl.
 KERAMIK, 1 skärva.
 KVARTS, 2 bitar.
 KOL, 6 småbitar.
 BRÄND LERA, ca 0,5 dl.
 BRÖD? ca 3 cm.
 BRÄNDA BEN, ca 0,5 liter.
 KOL ca 1,5 l.

Kommentar: Anmärkningsvärd var den centrala stenpackningen som innehöll enbart röda stenar samt den partiellt (mot A 6) dubbla friliggande kantkedjan. Ingen keramik fanns i graven.

ANLÄGGNING 6

RUND STENSÄTTNING, ca 2,6 m i diam. och 0,1 m hög. Gravklot (0,31x0,28x0,23 m)
 Brandlager: 1,8 x 2 m i diam. och intill 0,1 m djupt.
 Belägenhet: x432,4 y864

Anläggningen var belägen i svag N-sluttning i gravfältets N del och syntes före undersökningen som en ca 2,5 m i diam. och intill 0,1 m hög förhöjning i markytan. Tio stenar var synliga i markytan inklusive gravklotet i mitten. Ett mörkare område i jorden innanför och till viss del utanför stensättningen observerades och kunde eventuellt tolkas som diffunderat kol och sot från brandlagret.

Efter avtorvning av ett tunt torvlager och bortrensning av en ca 0,1 m djup jordmantel framkom en enskiktad relativt gles rundad stenpackning bestående av 0,1-0,4 m stora stenar, företrädesvis ca 0, 3 m stora. Kantkedja saknades. I mitten av stenpackningen låg ett gravklot ca 0,3 m i diam. Intill gravklotet fanns ett fåtal eldskadade stenar. Klotet låg på brandlagret.

Vid rensning påträffades kol, brända ben, ett porslinsfragment och en glasskärva (F 1). Fyllningen mellan stenarna utgjordes av sandig lera. Brandlagret framkom mellan och under stenarna i packningen och var 1,8 x 2 m stort och intill 0,1 m djupt. Det innehöll spridda fragment av järnnitar (98 fragm.), en vit glaspärkla (2 fragment), 9 blåa glaspärklar, 1 segmenterad blå/vit/röd glaspärkla 22 fragment av en hornkam (ett fåtal bitar med små kamnitar av järn), fragment av keramik, brända ben, bränd lera och kol (F 2). Några av pärlorna var eldskadade. Fynden var spridda i brandlagret men det fanns en koncentration av keramik och kamfragment.

Anläggningen vilade på moig morän.

FYND

F 1 x432,4 y864

Vid rensning:
 KOL, 102,5 g
 BEN, 1,4 g
 GLASBIT, 1 fragm.
 PORSLINSBIT, 1 fragm.
 BRÄND LERA, 21,5 g

F 2 x432,4 y864,5 z:22,57/22,46

I brandlagret:
 PÄRLOR, av glas/glasfluss,
 11 st varav 9 blåa, 1 vit och 1 segmenterad blå/vit/röd.
 KAMFRAGMENT, 22 fragment.
 KRAMPOR av järn, ca 4 fragment.
 JÄRNNITAR, 98 fragment.

KERAMIK, 308,2 g
 BRÄNDA BEN, 340,3 g
 BRÄND LERA, 6,7 g
 KOL, 1458 g

Kommentar: Keramikskärvorna kan eventuellt komma från två kärl då vissa bitar har rött gods och vissa är av en grövre gråare typ men endast ett kärl har dock kunnat rekonstrueras. Av järnbitarna var endast någon enstaka hel, de flesta var fragment av skalle eller bricka.

ANLÄGGNING 7

HÖG, närmast rund, ca 10 m i diam och ca 1 m hög. Rundoval centralpackning, 4,8 x 5,8 m i diameter (NNÖ-SSV) och ca 0,6 m hög med cylindrisk mittkonstruktion, ca 1,8 m i diameter.

Brandlager 1,6 x 2,3 m (N-S) och ca 0,25 m djupt.

Belägenhet x425 y855

Anläggningen var belägen i gravfältets N del med exponering åt dalgången i NV-N och var den största anläggningen på Raä 28 B. Före undersökningen framstod anläggningen som en välvd, övertorvad hög, ca 10 m i diam och ca 1 m hög. I högens N del i slänten skymtade ca 5 stenar 0,2-0,3 m stora i en mycket svag försänkning (skada?). I anläggningens SV utkant fanns en rotvälta 0,8 m i diameter och 0,4 m djup.

I torvytan i NV delen fanns en recent rökugn av plåt, ca 1,2 m lång. Öppningsluckan hade ett handtag (spirallagd järntråd) från en järnspis (?).

Vid avtorvningen och rensningen framkom i ytskiktet av lermanteln en recent fingerborg, en skrapa av en kvartsliknande bergart, recent glas, ett recent järnbeslag, recenta ben, bränd lera samt spridda kolbitar (F 1).

Under den ca 0,2-0,5 m djupa lermanteln, som hade mer sand- och moimblandning mot djupet, framkom en relativt välld 4,8 x 5,8 m stor rundoval centralpackning av 0,2-0,5 m stora stenar (stenstorlekens medelvärde var 31,8 cm, beräknat på 246 av stenpackningens stenar). I NÖ och Ö delen var packningen något utdragen (?), i NÖ troligen skadad av ett sentida ingrepp. I mitten av packningen fanns en cylindrisk mittkonstruktion ca 1,8 m i diameter och ca 0,3 m hög lagd i företrädesvis 2 skift av huvudsakligen 0,2-0,4 m stora stenar. Anläggningen saknade en välld kantkedja med var ändå relativt väl begränsad.

I botten av stenpackningen framkom ett 1,6 x 2,3 m stort och ca 0,25 m djupt brandlager med rikligt med brända ben, en bronskälla, järnbitar, järnfragment, ett järnbeslag, kamfragment, en eldslagningsflinta, kol (F 2) och i centrum ett keramikkrärl med brända ben (F 3).

Anläggningen var anlagd på lera.

FYND

F 1 x425 y855

I fyllningen:

FINGERBORG, recent.

SKRAPA, av mörk kvarts, 68x50x17 mm, vikt 62 g.

GLAS, recent, klart och blått.

JÄRNFLAGG, recent (?), 4 bitar, 2-6 cm.

BEN, obrända/brända? Recent (?)

BRÄND LERA, ca 0,05 l

KOL, ca 0,05 l

x426,5 y852-x427 y853 z:23,52

RÖKUGN, recent, av järnplåt (lades tillbaka på plats efter dokumentation).

F 2 x425 y855

z: 23,52
23,10

I brandlagret:

BRONSSKÅLLA, ca 7,5 mm i diam.

BESLAG av järn, omböjt (mynningsbeslag), med tre små nitar, 22x18 mm.

HOLK? av tunn järnplåt, konisk, 14x6 mm

ELDSLAGNINGSFILINTA, 1 st bränd, i ett stycke (hel) med eldslagningsretuscher.
KAMFRAGMENT, ca 30 (L3 och S6).
NITAR av järn
BRÄNDA BEN, ca 11,7 liter.
KOL

F 3 x424,35 y854,4 z: 23,47
23,17

I mitten av brandlagret under stenpackningen:
KERAMIKKÄRL
I keramikkarlet:
BRÄNDA BEN, ca 0,3 liter.

Kommentar: Även den intilliggande högen A 4 hade en cylindrisk mittkonstruktion lagd överst i centralpackningen. Båda dessa gravar synes vara mansgravar. Totalt framkom ca 12 liter brända ben i A 7. Skrapan i fyllningen kan komma från en äldre boplats under gravfältet (en halv nackböjd stenyxa av porfyritisk bergart framkom intill A 10, en del av en trågformig malsten fanns i fyllningen i A 12 och en borrhopp från en skafthålsyxa påträffades i fyllningen mellan A 2 och A 5).

ANLÄGGNING 8

RUND STENSÄTTNING MED FRILIGGANDE KANTKEDJA. Kantkedja ca 5,5 m i diameter. Stenpackningen var 3,2 m i N-S och 2,5 m i Ö-V och ca 0,25 m h. Brandlagret var 1 m i N-S och 1,5 i Ö-V. Tre gravklot (ej centralt).
Belägenhet: x 428 y863

Anläggningen framstod före avtorvning som en svagt välvd förhöjning med osäker begränsning i Ö på grund av uppslängd jord från ett recent dike. Den var 0,3 m hög och diametern i Ö-V var 5 m och i N-S 6 m. Inga stenar var synliga före avtorvning.

Efter avtorvning framkom en stenpackning med en friliggande kantkedja. Kantkedjan var 5,4 m i N-S och 5,5 m i Ö-V. Den bestod av utvalda stenar med rundad form, ca 0,2-0,3 m i diameter. I den Ö delen utgjordes kantkedjan av ett avlångt markfast block som följer kedjans form. Blocket var svagt välvt och 0,6 m x 1,1 m. Den centrala stenpackningen var något förskjutet mot Ö och var 3,2 m i N-S och 2,5 m i Ö-V. Höjden var ca 0,25 m. Yttre delen av stenpackningen utgjordes av större stenar än i mitten. Dessa var 0,25-0,45. I den N delen fanns fler större stenar än i den S. Den centrala delen var något lägre och bestod av mindre stenar, ca 0,05-0,3 m. Den inre delen av stenpackningen avgränsades i N av fint lagda stenar i form av en halvcirkel. I graven framkom tre gravklot. Ett låg i den NV delen av stenpackningen (X=429,23, Y=863,35, Z=22,99/22,81). Ett framkom i N delen av stenpackningen (X=428,60, Y=863,30, Z=23,03/22,84). Ett tredje gravklot upptäcktes invid den S delen av kantkedjan (X=425,92, Y=862, Z=23,18/22,79). Samtliga "gravklot" hade en diameter på ca 0,3 m.

Ett fåtal fynd av kol, benfragment och lerklining framkom som rensningsfynd (F1). Med hjälp av metalldetektor hittades ett järnfragment i den SÖ delen där det var en öppning i kantkedjan (X=425,95, Y=865,15, Z=22,86). Under stenpackningen, som hade 1-2 skikt stenar framkom ett brandlager, 1-1,5 m i diam (V-Ö). I brandlagret (F2) fanns brända ben, kol, lerklining, keramik, kamfragment, pärlor, nitar, ett pyrithänge med järntrådar, ett bronsfragment med punktcirkel (troligen ett fragment av en tungskrapa?), en fragmentarisk bronskedja, bronsfragment och järnfragment. Pärlorna var särskilt koncentrerade till ett område i den NÖ delen av brandlagret. I övrigt hade fynden en jämn spridning i brandlagret. Centralt i brandlagret låg ett fragmentariskt keramikkarl utan innehåll.

FYND

F1 x428 y863 z 23,38/23,05 Rensfynd:
KOL, 1,2 g

BRÄNDA BEN, 0,2 g
LERKLINING, 23 g
JÄRNFRAGMENT, 1 st

F2 x427,75 y863,54 z 23,05/22,93

I brandlagret:

BRONSKEDJA, ca 70 fragment, två typer av
länkar - en slät och en med tre vulster.
BRONSFAGMENT med punktcirkel
(tungskrapa?).
BRONSRÖR, ca 14 x 3,5 mm
BRONSNITBRICKA (?), 10x9x1 mm
NITAR, ca 7 st (5 hela), samt ca 10 fragm.
PYRITHÄNGE, 5,5 g
PÄRLOR, 62 st
6 gröna, 22 blå, 17 vita, 17 mönstrade
KAMFRAGMENT, 23 st, 7 g
KERAMIKKÄRL, 216 g
BRÄND LERA, 565 g
BRÄNDA BEN, 570 g
KOL, 1209 g
JORDPROV

F3

x427,75 y863,54 z22,98 (botten)

I brandlagret:
KERAMIKKÄRL, krossat, 346 g

Prel. osteologisk bedömning:

Benen är fragmenterade men ben från människa och eventuellt hund kunde konstateras i fält.

Tolkning:

Gravens utseende med den vällagda friliggande kantkedjan, de tre gravkloten samt fyndsammansättningen visar att den gravlagda är en kvinna. Graven kan bl.a. genom pärlorna dateras till 700-tal. I den ÖSÖ sidan av kantkedjan fanns en öppning. Öppningen kan antingen vara avsiktlig eller orsakad i senare tid i samband med en dikesgrävning. Anmärkningsvärt är att de tre gravkloten ej placerats ovanpå graven så som är vanligt. Fynden samt kantkedjan och de tre gravkloten indikerar att kvinnan haft en speciell status. Kantkedjan och gravkloten har med all sannolikhet haft en symbolisk innebörd. De kan ha symboliserat gränser, ”mentala gränser”; att stänga inne eller hålla ute.

ANLÄGGNING 9

RUNDAD STENSÄTTNING, ca 4,5 m i d och ca 0,3 m hög. Fallen rest sten.

Brandlager, 1 m i d. Benurna. Locksten.

Belägenhet: x425,5 y 891,5

Anläggningen var belägen ca 5 m V om grusvägen mot Söderby gård. Den syntes som en svagt välvd förhöjning som var ca 4,5 m i d. Anläggningen var täckt av ett tätt buskage som bestod främst av enbuskar och slån bärsbuskar och var torvfri. På anläggning fanns även sprängsten och väggrus främst i den SÖ kvadranten. Anläggningen var belägen i den N delen av gravfältet i nära anslutning till A 10 mot V. Den fallna stenen som var ca 0,7 m lång och ca 0,4 m bred låg med den flata sidan mot marken och med spetsen åt ÖNÖ.

Efter rensning framstod anläggningen som en enskiktad stensättning bestående av 0,2-0,4 m i d stora stenar. Mellan dessa framkom större och mindre stenar, 0,1-1,0 m i d. Vid rensning framkom kvartsbitar, kol, järnfragment och brända ben samt ett litet fragment av bronsålderskeramik (F1).

Redan ca 3 cm från ytan framkom en avgränsning med svart jord som visade sig vara brandlagret. Brandlagret var ca 1 m i d och 0,38 m djup och låg i den SV delen av anläggningen. I brandlagret framkom brända ben, kamfragment, järnfragment, järnnitar/spikar, järntånge?, bränd flinta varav 4 delar av 5 kunde sammanfogas, kol, sintrat glas?, en grön gul försmält glasbit (ytlig, ev. recent) (F2). Keramik, förmodlig benurna, framkom i en koncentration som var ca 0,3 m i d men var krossad (F3). I och med att keramiken var krossad kan inga brända ben bestämmas som tillhörande gravurnan. Ovanpå benurnan låg en av mänsklig hand tillknackad locksten.

Fyllningen mellan stenarna bestod av lerblandad mylla. I botten fanns lera.

FYND

F1 x425,5 y 891,5 24,13
23,72

Vid rensning:
JÄRNFRAGMENT, 8 bitar

x424,83y892,94	z23,96	BRÄNDA BEN, 1,6 gram KOLKONC., 15,3 gram KOL, 26 g BRÄND LERA, 7 bitar BRONSÅLDERSKERAMIK?, 1 bit
F2	x424,75 y 891,4	<u>24,10</u> 23,72
		I brandlagret: KAMFRAGMENT, 39 st inklusive 2 kamnitar av järn. TÅNGE (?) av järn, till kniv(?). NITAR/(SPIKAR) av järn, 9 st samt 13 fragm. (flera nitar lätt vinklade på stiftets mitt). JÄRNFRAGMENT, små, de flesta bandformiga, tunna, 26 bitar (de tunna troligen ej från krampa). ELDSLÄGNINGSFLINTA, bränd, 2 bitar. GLASSLAGG (?), 2 bitar, 0,5-1,5 cm BRÄNDA BEN, 1750 gram KOL, 362,7 gram GLASBIT, gulgrön smälta (recent?). KERAMIKKÄRL, fragmentariskt, total vikt 766 g.
F3	x424,9 y891,2	23,80/23,72

ANLÄGGNING 10

RUNDAD STENSÄTTNING ca 4,5 m.

Brandlager ca 1,8x1,1 m i d och ca 0,18 m dj.

Belägenhet: x 426 y 884

Graven var täckt av slånärsbuskar. Under dessa var ytan i stort sett bar utan grästorv. I SV var graven mossbelagd. 4 stubbar syntes i ytan. I anslutning till ett förmodat gravklot, som låg synligt, fanns sotig jord. Klotet inringades av en stenkrets, även den synlig i ytan (klotet visades sig vid ytterligare framrensning inte vara ett gravklot). På graven låg recenta, mossbelagda stenar i SÖ. Ett recent benfynd hittades i gravens NÖ utkant.

Stensättningen hade en välvd profil och låg på en liten låg åsliknande förhöjning (tillsammans med gravarna A 9, 11 och 12) med slutning mot NV. Före undersökningen uppskattades gravens storlek till 4,5 x 2,2 m. Vid rensning framkom kvarts, järnföremål ca 12 cm (gevärspipa?), ett T-formigt föremål av järn, porslinsfragment, krossat glas, bränd lera, 3 bitar ben samt 4 bitar keramik (F1).

Den framrensade stenpackningen var 4,5 x 3,5 m stor (N-S) och bestod företrädesvis av 0,2-0,5 m stora stenar tätt lagda i 2 skikt. I centrum av graven syntes ett svart sotlager i ytan 2 m i Ö-V-lig riktning. Detta vidtogs av ett brandlager 28 cm ned som var ca 18 cm djupt. Brandlagret var starkt uppblandat med kol och ben och var 1,8 x 1,1 m stort i NV-SÖ-lig riktning. Keramiken var utspridd liksom kolet och benen, ingen tydlig urneavgränsning kunde skönjas. Brandlagret var sotigt och fett. I brandlagret (F2) hittades brända ben, kvarts, kamfragment, flera rännformade bronsbleck (det längsta 40 x 6 mm med små hål), järnspikar, remsölja av järn, ca 17 fragment av järnnitar av mindre format, keramik, bränd lera, kol, två bitar bränd flinta, tre korta nitar med välvd skålla av järn och en av brons samt ett järnfragment med obränt trä på (tånge?). I keramikens (benurnans?) tänkta avgränsningsområde hittades: en mindre bronsshake, järnfragment, nitar, kamfragment typ L1 vilket daterar graven till 700-tal (vendeltid).

I utkanten av graven framträdde en ev. skärvestensmatta i öst-västlig riktning. Ett provschakt i västlig riktning (1,5 x 0,5 m) invid profilsnöret uppvisade ingen skärvesten. Stenpackningen var flerskiktad med större stenar av storleken 30-40 cm och mindre stenar 10-20 cm. Stenarna var blandat skärviga och rundade. Vissa var vittrade. Flertalet av de stora stenarna var rullstenar (= ej skärviga). Manteln innehöll lera och under brandlagret kom mjåla. Utanför brandlagret i NV-delen påträffades en nackböjd skafthålsyxa av porfyritisk bergart (nackdelen). Möjligen kan yxan ha hört till den intilliggande anläggningen A 13 som eventuell kan vara en grav från bronsålder (se A 13).

Anläggningen vilade på lerblandad morän.

FYND

F 1 x 426 y 884 23,78
23,34

Vid rensning:
METALLFÖREMÅL, ca 12 cm, järn.
T-FORMIGT föremål, järn, recent.
KVARTS, enstaka.
PORSLIN, fragment.
BRÄND LERA, i bit.
BEN, 3 st. recenta.
KERAMIK 4 bitar.
KOL.
RECENT GLAS

F 2 x 426 y 884 23,78
23,34

I brandlagret:
REMSÖLJA av järn ca 25x25 mm, oval ram.
RÄNNFORMIGT KANTBESLAG av bronsbleck, med tätt sittande håll längs kanterna, ev. avsedda som kantbeslag till svärdsslida eller sköld, 18 fragment, 5-40 mm långa. Ett med kvarsittande järnnit.
BRONSNIT med brons huvud och liten järnbricka, välvd skalle diam ca 17 mm.
BRONSNIT ca 5 mm. Spår av liten kvadratisk järnbricka på baksidan.
BRONSHAKE (?) ca 1,5 cm lång, av 1,5 mm tunn bronstråd.
NITAR med välvd skalle, av järn, 3 st, diam 16-20 mm (sköldnitar?), små kvadratiske nitbrickor.
MINIATYRNITAR av järn, ca 17 fragment, små kvadratiske nitbrickor.
NÅL (?) av järn, 2 bitar, 16 resp. 22 mm.
KAMFRAGMENT, ca 20 fragment (L1-ornamentik).
ELDSLÄGNINGSFLINTA, bränd, 2 bitar, 1-2 cm stora.
JÄRNFRAGMENT (tånge?) med kvarsittande träfragment, längd 47 mm.
JÄRNNITAR, ca 30 fragm.
KERAMIKKÄRL, krossat, ca 568 g
BRÄNDA BEN, ca 2,7 kg
KOL ca 0,12 kg
BRÄND LERA, 185 g
KVARTS ca 67,5 g
I utkanten av graven o bottenskiktet i NV:
NACKBÖJD SKAFTHÅLSYXA av porfyritisk bergart, halv – nackdelen, längd 100 mm, (yngre bronsåldern). Se även A 13.

Kommentar: Nitarna med välvd skalle samt de rännformiga bronsbeslagen kan tolkas som delar från en svärdsslida eller sköld. Även söljan kan ha ingått i en vapenutrustning. Den nackböjda yxan kan härröra från den intilliggande A13 (se nedan).

ANLÄGGNING 11

RUNDAD STENSÄTTNING, ca 3,5 m i d och ca 0,3 m h.

Brandlager, ca 1 m och ca 0,04 m dj.

Belägenhet: x 421,5 y 876

Anläggningen var belägen i N delen av gravfältet och syntes före undersökningen som en ca 7 m i d och 0,3 m hög övertorvad förhöjning. En ronn växte i S delen och omedelbart S om anläggningen fanns rester efter en grusdump med recenta småfynd och sot. Efter avtorvning visade sig anläggningen bestå av två anläggningar – dels A 13 i N delen och dels den nu undersökta graven som efter avtorvning syntes påbyggd vid S sidan av A 13. Skärvstenshögen undersöktes ej.

Anläggningen var efter avtorvning ca 3,5 m i d och ca 0,3 m h och oregelbundet rundad. Stenarna var 0,2-0,45 m stora, mestadels 0,3-0,4 m stora, de största i mitten och mot A 13 i N. Packningen bestod av 1-2 skikt med

mellanliggande lerblandad jord. I S delen under stenpackningen framkom ett delvis urlakat, närmast tresidigt brandlager (med ca 1 meters sida, konvext i S och med en spets i N).

I brandlagret framkom spridda brända ben, kol, järnnitar, kamfragment, ett järnföremål (pryl?), ett bryne och fragment av ett keramikkärl. Järnnitarna och keramikkrälet framkom främst i NV delen av brandlagret. Ytterligare keramik framkom dock i V delen av brandlagret.

Under anläggningen vidtog lerig mo. Ca 1,5-2 m SV om anläggningen, på en obetydligt lägre nivå, fanns ett flackt fuktigt område ca 5 m i diam.

FYND

F 1			Rensningsfynd: GLÄTTSTENAR (?), 2 st, 193,3 resp. 88,5 g
F2	x 421,54 y 876,60	<u>23,19</u> 22,89	Brandlagret: KAMFRAGMENT, 3 fragm. PRYL (?) av järn, 16 mm NITAR, ca 20 och ca 30 fragm. BRYNE, 80x30 mm KERAMIKKÄRL, fragment BRÄNDA BEN 2091,7 g BRÄND LERA, 24,5 KOL, 319,5 g
F3	x 421,22 y 876,60		I anslutning till urnan: KOL, 10,4 g Jordprov 102 g

ANLÄGGNING 12

RUNDAD STENSÄTTNING, ca 3,5 m i d och 0,35 m h. Rest sten (?).

Brandlager: 1,25 x 1 m med benurna.

Belägenhet: x422,5, y870,8.

Anläggningen var belägen i gravfältets N del. Före undersökningen bedömdes anläggningen vara ca 5 m i d och 0,20 m hög. I mitten fanns en lätt förhöjning, ca 1 m i d och ca 0,1 m h. Anläggningens begränsning var diffus och den verkade vara skadad i den norra delen. Ca 12 stenar av storleken 0,25 x 0,40 m till 0,05 x 0,05 m var synliga ovanför torven. Vid anläggningens västra kant fanns ett recent dike som kan ha skadat anläggningen. Anläggningen var delvis täckt av mossa och gräs. I den östra delen förekom lerblandad mylla och i den västra delen endast mylla.

Vid rensning påträffades en del recenta föremål så som spikar, järnskrot och glas (F1). Dessa torde vara ett resultat av att man har eldat sopor på platsen. Ungefär 0,20 m ner i jorden påträffades plastföremål vilket antyder att jord har påförts under senare tid.

Efter avtorvning och borttagande av en ca 0,10 till 0,30 m tjock jordmantel framkom en oregelbunden rundad stenpackning som var ca 3,50 m i d. Ca 25 stenar av storleken 0,46 x 0,28 till 0,50 x 0,30 m var synliga. Omedelbart N om stenpackningen fanns en flat, rektangulär, sten med måttet 0,84 m på diagonalen, sannolikt en fallen rest sten från graven. Jordfyllningen i hela anläggningen bestod av lerblandad mylla. Vid stenpackningens NÖ del låg ett fragment av en underliggare till en malsten med måttet 0,20 x 0,25 m, med den konkava ytan utåt. Innanför stenpackningens begränsning fanns 14 stenar i storleken 0,80 x 0,45 till 0,35 x 0,25 m i en cirkel med diametern ca 1,50 m. Innanför denna cirkel var stenarna av en mindre storlek ca 0,30 x 0,30 till 0,15 x 0,25 m. Några av stenarna var skivformade med flat yta och några småstenar tycktes vara ditlagda som kilar. Den yttre delen av stenpackningen verkade vara ditlagd först, d v s att man har byggt stenpackningen utifrån och in. Överlag så var alla stenarna kantiga till karaktären. Det fanns ungefär lika många röda stenar som gråa stenar.

I anläggningens N del, utanför stenpackningen, framkom en koncentration av kol, brända ben och järnfragment (F2).

Under stenpackningen framkom ett brandlager med måttet ca 1,25 x 1,00 m innehållande en järntånge, järnplåtbeslag(?), 2 sköldnitar(?), ett bryne av sandsten, flera kamfragment, spridda keramikskärvor(från ett mindre kärl som varit med på brandbålet), järnnitar och spikar(bockade), järnfragment(nålliknande) och två bitar bränd eldslagningsflinta samt rikligt med brända ben och kol (F3). Koncentrationer av kol förekom diagonalt i SO-NV riktning.

I brandlagrets NÖ hörn påträffades ett större keramikkarl (benurna) vari brända ben, kol och några järnnitar samt tre kamfragment hittades. Urnan stod kvar i vad man kan anta vara det ursprungliga läget. Stora mängder brända ben och kol låg blandade runtomkring keramikkarlet. De brända benen och kolbitarna närmast keramikkarlet låg i NO-SV riktning.

Anläggningen vilade på lera

FYND

F1 x422,5 y870,8 z:23,55/23,45

Vid rensning:
BRÄND LERA, ett 10-tal bitar.
SPIK, recenta
KOL, ca 68 g
KERAMIK, 1 bit
GLAS, recent
OBRÄNT DJURBEN, 1
JÄRNFRAGM. och andra recenta fynd.

F2 x422,5 y870,8 z: 23,45/23,10

I brandlagret:
SKÖLDNITAR(?), 2, av järn, varav en fragmentarisk. Den runda nitbrickans diam. är 22 mm.
PLÅTBESLAG (?) av järn, ca 4 st 15-24 mm och 1 mm tjocka.
TÅNGE(?)av järn, 44 x 6x 2 mm
SPIKAR (?), ca 5, bockade.
JÄRNFRAGMENT, ca 3, nålliknande.
JÄRNNITAR, ca 9 samt 14 fragment.
BRYNE, av sandsten, 81 x 30 x 23 mm.
BRÄND FLINTA, 2 bitar (med eldslagningsretuscher).
HASSELNÖTSKAL, brända, ca 20.
KAMFRAGMENT, 29 st (ett med järnnit).
KERAMIKÄRL, (ca 25 skärvor, nu hopsatt).
BRÄNDA BEN, 5350 g
BRÄND LERA, 5 bitar
KOL, ca 700 g
Jordprov

F3 x422,63 y871,10 z: 23,19/23,02

KERAMIKKÄRL, (810 g).
I keramikkarlet:
BRÄNDA BEN, ca 767 g
KOL, ca 574 g

Tolkning

Fynden som alla är av traditionell maskulin karaktär (bryne, bränd flinta etc.) pekar på att en man har begravts här. Sköldnitarna har båda nit och skalle kvar, den ena med intakt rund platt nitskalle. Med hjälp av kamfragmenten och en tidigare utarbetad kronologi avseende Lovö kan graven dateras till vendeltid, ca 600-tal e.Kr. Enligt en preliminär osteologisk bedömning kommer benen i brandlagret från: människa, gris, hund (bl.a. hundfalanger), fågel, får eller get och häst. Benen i urnan är från människa och hund.

ANLÄGGNING 13

RUNDOVAL STENSÄTTNINGSLIKNANDE LÄMNING med gles skärvestensfyllning, ca 4,5 m i diam. och 0,5 m hög. (Undersökt 2004). Skelettgrav från bronsålder?

Belägenhet: x423,5 y877

Anläggningen var belägen i N delen av gravfältet i svag N-slutning på en mindre moränås (i ÖNÖ-VSV-lig riktning) och framstod före undersökningen som en ca 5 m i diameter och ca 0,35 m hög förhöjning. Några 0,4-0,5 m stora stenar skymtade i markytan. I NÖ delen fanns en markfast sten ca 1,5 x 1,4 m stor. Området var bevuxet med slånärsbuskar före undersökningen.

Efter avtorvning framkom en gles skärvtenspackning samt ett tiotal spridda 0,3-0,5 m stora stenar, varav flera skarpkantiga, samt några 0,6 x 1 m stora stenar, alla SV om det 1,5 x 1,4 m stora blocket. Fyllningen mellan stenarna utgjordes, förutom av skärvtens, huvudsakligen av något myllblandat morängrus. I det undre skiktet avtog skärvtensförekomsten där de större stenarna, varav de flesta var oregelbundna och skarpkantiga, ca 0,4-0,6 m stora, låg glest spridda i anläggningen.

I SV-delen fanns en rektangulär ca 1 m bred, 0,5 m hög och 0,35 m tjock sten, möjligen huggen, som stod med den flata breddsidan åt NÖ och åt det markfasta 1,5 x 1,4 m stora blocket. Mitt emellan dessa stenar fanns en ca 1,2 x 0,70 x 0,60 m stor sten samt mellan dessa med dragning åt SÖ en 0,65 x 0,5 x 0,5 m stor sten med flat sida åt NV. Denna sten, som kan ha ruckats åt NV i samband med anläggandet av järnåldersgraven A 11 som ligger tätt intill A 13 i S, kan ha bildat begränsning i ett stenistliknande rum med kantställda hällar från en eventuell skelettnedgrävning. Skiftningar i jorden inom detta område kan tyda på en nedgrävning. I det översta lagret utanför de ev. kantstenarna var jorden mörkbrun. Innanför kantstenarna var jorden mer rödbrun. Motsvarande skillnad kunde urskiljas i det undre lagret, jorden utanför kantstenarna var rödbrun och jorden innanför var ljusare brun. Avståndet mellan den kantställda "gavelstenen" i SV och det markfasta blocket i NÖ var 2,45 m. En uppskattad bredd på den eventuella nedgrävningen var ca 0,8-1,1 m och djupet i morängruset ca 0,2 m och ca 0,5 m under torvytan.

Enstaka bitar av kvarts fanns mest i det undre lagret över hela anläggningen. Vid rensning påträffades 2 ev. knackstenar, 1 ev. skrapa av kvarts, en mjölände sten av röd granit (sminksten?), två keramikskärvor av bronsålderstyp samt en liten mängd kol (F 1).

Under anläggningen vidtog morängrus med inslag av lera och mo.

FYND

F 1

x423,5 y877

x425,5 y875

x424,5 y876

x423,5 y876 23,2

x425,5 y878

Vid rensning:

KNACKSTEN ?

KNACKSTEN?

SKRAPA?, av kvarts.

RÖD GRANIT (eldskadad?), 1 bit, ca 2x3 cm (sminksten?)

KVARTS

KOL, enstaka spridda bitar.

Kommentar:

En halv nackböjda skafthålsyxas av porfyritisk bergart (nackhalvan) framkom i bottenlagret i NV kanten av den intilliggande graven A 10. Det kan inte uteslutas att yxfragmentet kan ha tillhört A 13.

Vid seminariegrävningarna vt 2005 påträffades en grovt facetterad knacksten av grå granit i ytan intill A 13. I fyllningen till A 5 påträffades en borrhopp till en skafthålsyxa.

År 2003 då högen A7 undersöktes framkom i fyllningen en kvartsskrapa.

Ovan nämnda fynd kan vara indikationer på en underliggande boplats/aktivitetsyta från bronsålder eller tidigare. Om A 13 är en skelettgrav av typen enkel hällkista kan den vara från senneolitikum. Höjden över havet vid A 13 är ca 23,0-23,5 möh vilket kan ha varit nära strandlinjen under senneolitikum.

ANLÄGGNING 15 (se även Petré 1984, Del 3)

RUNDAD STENSÄTTNING, ca 3 m i d och ca 0,35 m h.

Brandlager (urlakat).

Belägenhet: x394 y811

Anläggningen var belägen i gravfältets mellersta del och syntes före undersökningen som en övertorvad förhöjning i markytan ca 6 m i diameter och ca 0,35 m hög. Ett fåtal stenar var synliga i markytan.

Anläggningen var bevuxen med några unga granar.

Efter avtorvning och borttagandet av en ca 0,1-0,2 m tjock lermantel framstod anläggningen som en rundad något oregelbunden stensättning ca 3,3 x 2,5 m stor. Stenarna var lagda i ett skikt och var 0,1-0,7 m stora. I stenpackningens SV del fanns ett inslag av 0,1 m stora stenar och stenfria ytor, den största ytan 0,4 m i diam. I den NÖ delen var stenarna jämnstora, företrädesvis 0,3-0,4 m stora.

Vid rensningen påträffades enstaka bitar lerklining, skörbränd sten samt kol. Mellan stenarna i stensättningens V del framkom ett urlakat brandlager ca 0,25 m i diameter och ca 0,07 m djupt innehållande fyra fragmentariska järnnitar, ett järnfragment, kamfragment, keramikskårvor från två kärl, brända ben och enstaka kolbitar. Brandlagret hade en knappt skönjbar mörkfärgning. NÖ om brandlagret i centrum av anläggningen framkom en spets av ben/horn. S om brandlagret låg ett obränt skenben av ko, troligen recent. Anläggningen verkade något omrörd i SV-delen.

Anläggningen vilade på lera.

FYND

F 1 x394,25 y809,80

x393,75 y810 z: 22,35

F 2 x394,5 y810,25 z:22,27/22,20

F3 x394,5 y811 z:22,27

Rensningsfynd:

LERKLINING, 5 bitar.

SKENBEN (obränt) av ko.

I brandlagret:

NITAR, av järn, 4.

JÄRNFRAGMENT, 1.

KAMFRAGMENT, ca 30 bitar.

KERAMIKSKÅRVOR från två kärl, ca 0,6 l.

BRÄNDA BEN, ca 0,3 l.

KOL, ca 0,05 l.

NÖ om brandlagret i centrum:

SPETS, av ben el. horn, längd 13 mm.

ANLÄGGNING 16 (se även Petré 1984, Del 3)

RUND STENSÄTTNING, ca 2,6 m i d och ca 0,4 m h.

Brandlager 1,2 x 1 m och 1-15 cm djupt.

Belägenhet: x401,5 y797

Anläggningen var belägen i gravfältets mellersta del och syntes före undersökningen som en rund övertorvad förhöjning i markytan 4,8 m i diameter och 0,4 m hög. Anläggningen var bevuxen med några unga granar. En stor stubbe fanns i den centrala delen. Inga stenar syntes i markytan.

Efter av torvning framstor anläggningen som en rundad stensättning ca 2,6 m i diameter som var täckt av en 0,1-0,2 m djup lermantel. Stenarna i packningen var 0,1-5 m stora, företrädesvis ca 0,4 m stora. Packningen verkade utplockad eller omrörd i S delen. I N delen var packningen tät. Stenarna var lagda i 1-2 skikt. En antydning till inre kantkedja kunde skönjas runt brandlagret i dess N del. Stenarna i den inre kantkedjan var långsmala och lagda i sin längdriktning.

Under rensningen framkom kol, en bränd flintbit, bränd lera och brända ben. Under och mellan stenarna i packningens mitt framkom ett 1,2 x 1 m stort (V-Ö) och 1-15 cm djupt brandlager. Spritt i brandlagret framkom 3 brynen, kamfragment, järnnitar, järnfragment, fragment av ett svärdshjalt av ben/horn, svärdsskidebeslag av järn, brända ben och kol. Mitt i brandlagret stod ett keramikskårl (F 3) innehållande brända ben och ytterligare en del av svärdsskidebeslaget. Ett av brynena stor upp mot kärlet på S sidan.

Omedelbart utanför och under stenpackningen i NÖ fanns ett ca 1,5 x 0,8 m stort område med bränd lera (NV-SÖ). Den brända leran utgjordes av bitar som var 1-3 cm stora och låg in situ. Förekomsten bildade ett skålförmigt parti och utgjorde troligen botten av brandbålet. Brandlagret skulle i så fall ha sopats in ca 1,4 m från bålet ytterkant. Ingen direkt kontakt fanns mellan brandlagret och den brända lerförekomsten. Bränd lera av samma typ fanns dock i fyllningen.

Under anläggningen fanns, förutom den brända leran, berg i mitten och lerhaltig mylla.

FYND

F 1 x401,5 y797

Rensningsfynd:

ELDSLÄGNINGSFLINTA, 1 bit.

BRÄND LERA.

BRONSBLECK, med nithål, 8x6x0,5 mm.

KOL.

- F2 x401,5 y797 z:22,14/21,95 I brandlagret:
 JÄRNBESLAG med nit, till svärdsskida, 27 mm.
 NITAR, av järn, och fragment, ca 10.
 HJALT till svärd, av ben/horn, ca 5 fragment.
 BRYNEN av sandsten, 2.
 BRYNE, av skiffer.
 KERAMIKSKÄRVOR, ca 35.
 SINTRAD LERA, 2 bitar.
 BRÄNDA BEN, ca 0,7 l.
 KOL.
- F 3 x401,3 y797 z:22,03 I brandlagret:
 KERAMIKKÄRL, fragmentariskt.
 I keramikkräret:
 JÄRNBESLAG med nit, till svärdsskida, 60 mm.
 BRÄNDA BEN, ca 0,2 l.
- F 4 402,5 y798 z:22,05/21,85 I utkanten under stenpackningen och brandlagret:
 BRÄND LERA, från brandbålet. Ca 0,1 l.

ANLÄGGNING 17 (se även Petré 1984, Del 3)
 RUND STENSÄTTNING, 3 m i diam och ca 0,25 m h.
 Brandlager 1,7 m i diam och 0,1-0,16 m djupt.
 Belägenhet: x396 y797,5

Anläggningen var belägen i den mellersta delen av gravfältet och syntes före undersökningen som en övertorvad förhöjning ca 6 m i diam och ca 0,4 m hög. Ytan var ojämn. En grop, ca 0,6 m i diam och ca 0,45 m djup, efter en telefonstolpe fanns i N delen. En ca 1,25 m bred kullerstensväg kantad av 0,1-0,2 m stora stenar överlagrade gravens S utkant. Vägen anlades i samband med flyktinglägrets barackbebyggelse under 1940-talet.

Efter avtorvning och borttagandet av vägen och en 0,1-0,2 m djup lermantel som täckte packningen framstod anläggningen som en 3 m i diameter och 0,2 m hög rund stensättning.
 Packningen bestod av 0,1-0,6 m stora stenar, företrädesvis 0,35-0,5 m stora, lagda i två skikt.
 De största stenarna låg ej i utkanten av anläggningen utan ingick i en inre kantkedja. Innanför denna, främst i SÖ delen, fanns en ca 0,7 m i diam stor stenfri yta.

Vid rensning framkom lerklining/bränd lera, en del av ett obränt bäckenben av ko och kol (F 1). Mellan och under stenarna i centrum av packningen men innanför den inre kantkedjan framkom ett ca 1,7 m i diam och 0,1-0,16 m djupt sotigt brandlager (F 2) innehållande spridda brända ben och kol. Högt i mitten av brandlagret fanns ett fragmentariskt keramikkrärl (F 3). I brandlagrets SSV del framkom ett bryne och i mitten en pärla av röd glasfluss. Dessutom framkom bränd flinta, kamfragment, nitar och järnfragment. Brandlagret sträckte sig in något under den inre kantkedjan och brända ben fanns även där.

Anläggningen vilade på lera.

- F 1 x396 y797,5 Rensningsfynd:
 OBRÄNT BEN (bäckenben av ko). Recent?
 LERKLINING/BRÄND LERA
 KOL
- F 2 x396 y797,5 z:22,41/22,25 I brandlagret:
 x395,9 y797,75 PÄRLA av röd glasfluss.
 NITAR och fragment av järn
 ELDSLÄGNINGSFLINTA, 4 fragm.
 x395,3 y797,85 z:22,35 BRYNE, av sandsten.
 KERAMIKSKÄRVOR, 6
 KAMFRAGMENT, 7
 JÄRNFRAGMENT, holkliknande
 BRÄNDA BEN, ca 1,5 l
 LERKLINING/BRÄND LERA
- F 3 x395,8 y797,65 z:22,33 KERAMIKKÄRL, fragmentariskt.

ANLÄGGNING 18 (se även Petré 1984, Del 3)

RUND STENSÄTTNING, 5,2 m i diam och 0,3 m hög. Centralpackning 2 m i diam med friliggande kantkedja. Gravklot.

Brandlager 1,7 x 1 m och 7 cm djupt.

Belägenhet: x402 y789

Anläggningen var belägen i NV kanten av gravfältets mellersta del och syntes före undersökningen som en övertorvad förhöjning ca 6 m i diam och ca 0,3 m hög. Ett fåtal stenar var synliga i torven. Några mindre granar växte i anläggningen.

Efter avtorvning och borttagandet av en 0,1-0,15 m djup myll- och lermantel framstod anläggningen som en rund stensättning med centralpackning 2 m i diam och friliggande kantkedja ca 5,2 m i diam. Centralpackningen bestod av 0,2-0,4 m stora mestadels kantig stenar, tätt lagda i 1-2 skikt. Ett gravklot, 0,23 x 0,25 x 0,35 m stort, låg omedelbart SSV om centralpackningen (troligen nedrullat från centrum). Den friliggande kantkedjan bestod av 0,2-0,4 m stora stenar men saknades i den NV-SV delen där sluttningen åt NV var starkast.

Vid rensning framkom enstaka bitar av lerklining/bränd lera och ett bränt ben (F 1). Under centralpackningens mitt framkom ett brandlager 1,7 x 1 m i diameter och intill 7 cm djupt innehållande spridda brända ben, keramikskärvor, pärlor av glasfluss, järnitar, två dräktnålar av järn, bronsfragment från en genombruten prydnadsskiva(?), kamfragment och kol (F 2). Möjligen omgärdades brandlagret av en inre kantkedja, dock otydlig. Packningen var skadad av en gran som rubbat några avlånga stenar som kan ha bildat en inre kantkedja. I brandlagrets mitt framkom i en svag grop i botten keramikskärvor (bottenbitar), pärlor, kamfragment och brända ben (F 3). Gropen var 0,3 m i diameter och 4 cm djup.

Under anläggningen vidtog ett tunt mylllager med inslag av skärvsten (kulturlager från yngre bronsålder?). Under detta vidtog berg som i Ö delen täcktes av ett tunt morängruslager.

FYND

F1 x402 y789

Rensningsfynd:

BRÄND LERA

BRÄNT BEN, 1

F2 x402 y789 z:22,01/21,94

I brandlagret:

DRÄKTNÅLAR, 2, av järn.

GENOMBRUTEN PRYDNADSSKIVA(?),
fragment av brons, 3.

PÄRLOR, av glasfluss, 28 varav 25 röda, 1 blå, 1
fragmenterad, 1 försmält.

NITAR av järn, 21 + 30 fragment.

JÄRNFRAGMENT, 15x5x1 mm.

KAMFRAGMENT, 25

KERAMIKSKÄRVOR

BRÄNDA BEN, ca 0,6 l

KOL, 0,05 l och SLAGG, 1 bit.

F 3 x402 y789,15 z:21,94/21,90

I grop i brandlagrets botten:

PÄRLOR, 4, av röd glasfluss.

KAMFRAGMENT, 6

BRÄNDA BEN, 0,4 l

KERAMIKKÄRL (bottenbitar).

KOL, 0,05 l.

ANLÄGGNING 19

RUNDAD STENSÄTTNING, ca 4 m i d och 0,15 m h. Stenpackning 2,3 m i diam och ca 0,2 m h. Rest sten.

Brandlager 1,25 x 1,1 m i diam(V-Ö) och 1 cm djupt.

Belägenhet: x392,45 y797,4

Anläggningen var belägen i gravfältets mellersta del (RAÄ 28C). Före avtorvning syntes anläggningen som en ca 4 m i d och 0,15 m hög övertorvad förhöjning i markytan. En fallen rest sten var synlig i torvytan. Rester av en telefonstolpe stod strax utanför gravens NÖ del.

Efter avtorvningen framträdde en stensatt gångväg som sträckte sig över graven i Ö-V-riktning. Gångvägen bestod av grus och små fina rundade stenar, ca 0,5-1 dm stora. Denna väg byggdes i samband med den flyktförläggning som var belägen på detta gravfält under 1940-talet.

Under den stensatta gångvägen framkom en rundad enskiktad vällagd stensättning, 2,3 m i diam. Den var uppbyggd av främst rundade men också kantiga 0,3-0,6 m stora stenar, företrädesvis 0,3-0,35 m stora. Flera var lagda med långsidorna bildande en eller två inre cirklar. I NÖ delen låg på stenpackningen en fallen rest sten 0,84 m lång, 0,42 m bred och ca 0,2 m tjock (VNV-ÖSÖ).

Under stenpackningen fanns ett 1,25 x 1,1 m stort (V-Ö) urlakat brandlager, ca 1 cm djupt. I brandlagret påträffades spridda järnitar, kamfragment, brända ben, enstaka keramikfragment, bränd lera, ett ”uppståndelseägg”, kol, och enstaka fragment av förslagat glas, troligen pärlor, varav ett från en röd glasflusspärkla (?). Utanför stenpackningen i den N-V delen påträffades enstaka brända ben.

Anläggningen vilade på ett ca 0,1-0,15 m djupt lerlager och under detta fanns rester efter en trolig bronsåldersboplatz i form av lagda stenar ca 0,2-0,3 m stora. Detta stenlager undersöktes ej.

FYND

F1 x392,40 y797,78

Rensfynd:
KERAMIK, 4 st bitar av bronsålderstyp
KOL, 14 g
BRÄND LERA, 190,7 g
JÄRNSPIK
BRÄNDA BEN, 3 st
GLAS, recent

F2 x392,40 y797,78 z: 22,54/22,23

I brandlagret:
KAMFRAGMENT, 34 bitar (bl.a. tänder).
NITAR av järn, 4 hela och ca 30 fragment.
PÄRLA (?), röd, förslagat fragment.
GLASSLAGG(?), 2-3 st cm-stora bitar (ljusgrön färg - pärlor?).
BRÄNDA BEN, 1305,9 g
KERAMIK, 34 g
BRÄND LERA, 144,2 g
KOL, 66,6 g
OVAL STEN, ev. ett uppståndelseägg? el. knacksten? (Jfr dock de rundade stenarna i den överlagrande gångvägen).

ANLÄGGING 20

RUND STENSÄTTNING, ca 3 m i diam. och ca 0,25 m hög, lermantel 4 m i diam.

Brandlager ca 1 m i diam. och ca 2-4 cm djupt.

Belägenhet: x392,5 y808

Anläggningen var belägen i mitten av gravfältet (Raä 28C) och syntes före undersökningen som en ca 4 m i diameter och ca 0,25 m hög övertorvad rund förhöjning. En ca 0,4 m i diam. och ca 0,1 m djup plundringsgrop fanns i mitten av anläggningen.

Efter avtorvning och borttagandet av en ca 0,1-0,12 m djup lermantel framstod anläggningen som en ca 3 m diam stor vällagd stensättning bestående av 0,1-0,4 m stora stenar lagda i 1-2 skikt. Fyllningen mellan stenarna utgjordes av lera. Ingen tydlig kantkedja fanns som begränsning av packningen. Ett 10-tal 0,1-0,2 m stora stenar i centrum hade vid plundringsförsöket blivit upplagda och utkastade. I plundringsgropen fanns ett 10-tal recenta glasskärvor (F 1).

Centralt i stenpackningen framkom i dess bottenskikt en inre kantkedja av 0,2-0,4 m stora stenar som bildade en ca 1 m i diam stor cirkel och innanför denna ett ca 1 m i diam. stort och ca 2-4 cm djupt brandlager innehållande spridda brända ben, kol, järnfragment, textilfragment, bränd eldslagningsflinta (i botten av brandlagret), brynefragment, kamfragment, nitar, organiskt material (ett bröd), ett fragment av en sköldtornssölja

(beslagsdelen) av bron samt ett bronsbleck. I centrum i botten av brandlagret stod ett fragmentariskt keramikkrärl innehållande brända ben (F 3). Sot fanns även under urnan. Spritt i hela anläggningen, och även under brandlagret, fanns enstaka cm-stora bitar av bränd lera.

Under anläggningen fanns lera.

FYND

F1 x392,5 y808

I fyllningen:
GLASSKÄRVOR, ca 10, recenta, klart glas.
PATRON.
GÅNGJÄRN.
LOCK till flaska.
STÅLTRÅD.

F2 x392,5 y808 z: 22,55/22,25
x392,2 y807,98 z:22,45

SLAGG, enstaka cm-stora bitar.
BRÄND LERA, ca 2 dl.
I brandlagret:
SKÖLDTORNSSÖLJA, av brons, fragment från beslagsdelen, ca 36x19x7 mm. Ornerad med 7 punktcirklar.
BRONSBLECK, 4 platta bleck, ca 5-20 mm.
JÄRNBESLAG (?), ca 14x13x1 mm med 2 små nitar?
TORNE (?) av järn, 26x4x3 mm (kan även vara en del av en krampa eller en spik eller dylikt).

x392,24 y807 z:22,42

ELDSLAGNINGSFYLINTA, bränd, 25x15x14 mm.
KRAMPA (?) av järn.
BRYNE, 7 fragment.
KAMFRAGMENT, 15 bitar (L3-ornamentik)
NITAR av järn, ca 48 fragment.
TEXTIL, 3-4 fragment 1-3,5 cm stora.
BRÖD, bränd rund bulle, ca 5 cm i diam och ca 3 cm hög innehållande en ca 1x1,5 cm stor skarpkantig sten i mitten av bullen. Vikt 16,1 g.
BRÄNDA BEN, ca 1 liter.
BRÄND LERA, ca 0,5 l.

F3 x391,96 y807,49 z: 22,55/22,43

KOL, 0,7 l
KERAMIKKÄRL, krossat (små spår av svart org. beläggning på insidan ca 2-5 cm under mynningen).
I keramikkräret:
BRÄNDA BEN, ca 2,5 dl.

Prel. osteologisk bedömning (år 2004):

Identifierade arter är människa, hund, får/get och fågel.

Av människa har främst skalltak identifierats. En tydlig koncentration av mänskligt skalltak fanns i urnan (F3). Där kunde ingen annan art beläggas. Armbågsben av människa (?) fanns i F2. Ålders- eller könsbedömning har ej kunnat göras. Hunden verkar vara av en mindre ras (hälben, knäskål, tåfalanger, mellanfotsben och halskotor). Av får/get fanns armbågsben, ett strålben och ett skenben. En kotta var det enda fågelbenet som kunde identifieras.

ANLÄGGNING 22

RUND STENSÄTTNING, ca 5 m i diameter och ca 0,5 m hög. Mittsten ca 1x1 m och ca 0,6 m hög, eldskadad. Kantkedja.

Brandlager företrädesvis NV om mittstenen, 0,5 x 1 m stort och intill 0,25 m djupt.

Belägenhet: x417,5 x853

Anläggningen var belägen i N delen av gravfältet i svag S-slutning och syntes före undersökningen som en ca 5 m i diameter stor och ca 0,4 m hög rundad förhöjning som dominerades av ett mittblock ca 1 m i diam och ca 0,4 m högt. En mindre tall stod i norra gravkanten och en lövträdstubbe fanns invid mittblocket. Marken utgjordes i huvudsak av lerjord.

Efter avtorvning och rensning framstod anläggningen som en stensättning med mittblock och friliggande kantkedja. Vid avtorvningen och borttagningen av yttersta jordlagret påträffades recent grönt och brunt glas, där

en bit av en avslagen flaskhals, liknande den typ av flaskor med bygellås, som fanns bl.a. på 1950-talet, försedd med porslinspropp och tätningring av gummi. Eventuella glasfynd som uppfattades som mer "orent", innehållande en vit bit 3 x 3 mm, av okänt material, kan möjligen vara 1700-tal. Ca 10 mörkgröna glasskärvor, varav några gått att klistra ihop, har påträffats både vid avtorvning och i brandlagret. De har ojämn korroderad yta. De är bara 2 mm tunna upptill (myrning saknas) men ca 8 mm mot botten (handblåst). En tjock bottenskarva tyder på s.k. Kinnekulle, vilket ej förekommer under förhistorisk tid. Dessa skärvor kan tillhöra en flaska eller skål, möjligen från 1700- eller 1800-talet.

Den friliggande kantkedjan saknades i den nordliga delen (mot A 7), men var i övrigt mestadels vällagd med stenar i storlek 0,3-0,5 m. Den centrala stenpackningen hade stenar i storleken 0,1-0,3 m samt ett 10-tal som var 0,3-0,6 m stora. Mittblocket av grå granit var ca 1 x 1 m stort och eldskadat. Under mittblocket fanns ett stensikt av mindre stenar, 0,1-0,15 m stora, möjligen lagda. Brandlagret var utbrett framförallt omedelbart V om mittblocket. I brandlagret framkom spridda brända ben, båtningar, kol, glasskärvor, ett ringliknande järnföremål och enstaka kamfragment (F2). Omedelbart NV om blocket fanns ett keramikkärl med ca 2 dl brända ben (F3). En tunn svart beläggning fanns på insidan av urnan. Den sammanlagda mängden brända benen uppskattas till ca 6 dl. Kol beräknas till 7,5 dl samt 2 dl från eventuell rotbrand.

Två stycken mindre stolphål (nr 1 och nr 2) hittades ca 1 m öster om mittblocket på ett avstånd av ca 0,5 m mellan stolphålen i N-S-lig linje. Stolphålen var ca 6 cm i diam. Djupet på stolphål nr 1 gick inte att beräkna p.g.a. ytlig bortgrävning initialt. Stolphål nr 2 (se profilritningar) hade ett djup på 15 cm och stolpen/stötten tycks ha lutat något åt N. Stolphålen hade inga skoningsstenar utan utgjordes av mörkfärgningar (se tolkningen nedan).

Tolkning

Mittblocksstenen hade troligtvis flyttats dit då en mindre till synes lagd stensättning fanns under blocket. Det som skulle tala för att man haft gravbål på plats med en bränd båt är de funna små stolphålen/stöttorna som kan ha hållit uppe och stöttat båten horisontellt, i en konstruktion vid själva bränningen. Den uppallade båten skulle då ha stått i V-Ö-lig riktning på mittblocket med tanke på det två stolphålens placering Ö om mittstenen och stöttat båtens avsmalnande parti (akter eller för). Den södra stöttans hål lutade åt "båtens skrov" (d.v.s. åt N). Om en båt placerats på den relativt höga mittstenen måste den ha stöttats upp i horisontalläge föra att inte vicka. Mittblocket var kraftigt eldskadat. Graven innehöll relativt många båtningar. Kamfragment av frisisk typ (fasade stödskenor, ovanlig ornamentik, annorlunda "fibreriktning") visar på en 700-talsdatering. Anläggningen låg 23,4 möh.

FYND

F1	x417,25 y853,05		Rensningsfynd. KOL BRÄNDA BEN, enstaka. GLASSKÄRVOR, ca 5, av grönt glas (jfr F3). TEGEL, recent STÅLTRÅD, recent KERAMIK, enstaka.
F2	x417,65 y853,36	z 23,25	I brandlagret: GLASSKÄRVOR, ca 5, av mörkgrönt glas med ojämn in- och utsida (troligen recent). JÄRRING (?), bandformig, ca 23x20x5 mm. KAMFRAGMENT, 3 st, frisiska från en C-kam, varav 2 fasade stödskenor, en med ornamentik och en utan. BÅTNITAR, av järn, 13 hela och ca 66 skallar och brickor. KERAMIKSKÄRVOR (typ som F3). BRÄNDA BEN, ca 4 dl.
F3	x417,57 y853,13	z 22,99	KERAMIKKÄRL. Spår av tunn organisk beläggning på insidan. BRÄNDA BEN, i anslutning till och i kärlet, ca 2 dl.
F4	x416,25 y852,5	z 22,70	Under stenpackningen. SOT? KERAMIK, 1 skärva.

Jordprov från stolphål 2

Anmärkning: Kamfragmenten kommer från en s.k. C-kam som är av frisisk typ. På de från 700-talet är den ena stödskenan ornerad (ofta med kryssornamentik som i A 22) och den andra oornrad. Båda stödskenorna är fasade längsmed upptill och nedtill. Jfr även ett fragment i A 73. På Raä 16, Söderby, finns en liknande frisisk kam i A 16 (se Petré 1999c).

ANLÄGGNING 23

RUNDAD STENSÄTTNING (något kvadratisk), ca 2,5 m i diam. (2,1 x 2,1 m) och 0,3 m h. Fallen rest sten. Brandlager, 1,5 x 1,4 m och intill 0,2 m dj. Belägenhet: x417,2 y858,1

Anläggningen var belägen i gravfältets N del och syntes före undersökningen som en svag övermossad rund förhöjning i markytan ca 3 m i diam och ca 0,1 m hög. Ett fåtal stenar skymtade i markytan.

Efter avtorvning och rensning i lera framkom en rundad vällagd stenpackning ca 2,5 m i diam. bestående av 0,1-0,5 m stora stenar, de flesta 0,15-0,25 m stora, ett flertal skarpkantiga. Formen kan tolkas som rundat kvadratisk men troligen skall ursprungsformen vara rund. Mellan stenarna framkom i lera små bitar av bränd lera, kol och ett snäckskal (?). I mitten av packningen låg en något större oregelbunden rödaktig sten. Något större stenar fanns i kanten, dock ej som kantkedja. Flera stenar var lagda med flatsidorna vända mot mitten. I den VSV utkanten låg överst på packningen en avlång något konisk sten av grå granit med spetsen utåt – sannolikt en fallen rest sten. Den var 0,61 m lång och ca 0,3-4 m bred.

Under den 1-2-skiktade stenpackningen framkom ett runt brandlager ca 1,4 m i diam. och intill ca 18 cm djupt. I brandlagret fanns spridda järnnitar, spridda brända ben, kol, en blå polykrom glaspärkla, eldslagningsflinta (flera vitbrända flisor och en svart bit, samtliga med eldslagningsretuscher), kamfragment, textilfragment samt ett bryne av sandsten som låg intill den fragmentariska benurnan i mitten av anläggningen. Den svarta eldslagningsflintan låg intill brynet. Resterna av ett keramikkrärl (F3) med brända ben fanns i mitten. Stenarna runt kärlet var skörbrända och bildade till synes en rektangel 0,35x0,4 m stor med samma orientering som den överliggande packningen.

Brandlagret låg på lera, som delvis var gulaktig, sannolikt till följd av att brandbålet stått på denna plats.

FYND

F 1			Vid rensning: BRÄND LERA, 5 små bitar. SNÄCKSKAL (?) 1 st. PORSLINSSKÄRVOR, recenta, 12 st.
F 2	x417,2 y858,1	z22,82/22,58	I brandlagret: KOL, 712 g BRÄNDA BEN, 717 g ELDSLAGNINGSFLLINTA, ca 8 flisor varav 3 större ca 1,5-2,5 cm, alla vitbrända utom den största som var svart, dock troligen bränd (sotig?) och låg intill brynet. De tre större flisorna har eldslagningsretuscher. BRYNE, av sandsten, ca 11,5x2x2 cm NITAR av järn, ca 30 fragment (ingen hel nit). PÄRLA av glas, blå, mönstrad med vita slingor och blå/röda punktögon KAMFRAGMENT, 7, (både L2 och L3) TEXTILFRAGMENT, 1 st
	x417,15 y858,83	z22,79	
	x417,15 y858,83-90	z22,79	
F 3	x417,2 y859,2	z22,71/22,66	KERAMIKKRÄRL (Brandlagrets botten), ca 50 skärvor. BRÄNDA BEN, 73 g (I keramikkräret).

Kommentar/tolkning: Graven tolkas som en mansgrav genom brynet, flintan (eldslagningsflinta), den enstaka pärlan och den (fallna) resta stenen. Den prel. osteologiska bedömningen gav människa, hund, svin och ev. får/get och fågel.

ANLÄGGNING A 26

RUNDAD STENSÄTTNING, ca 3 m i diam och intill 0,1 m hög. Gravklot (?)
Brandlager ca 1,8 x 1,3 m och intill 0,15 m djupt

Belägenhet x 406,5 y 855,5

Anläggningen var belägen i gravfältets norra del, och syntes före undersökningen endast som en mycket svag välvning i markytan i anläggningens södra del. Anläggningen var bevuxen med två granar. Tre stenar var synliga i markytan.

Vid rensning framkom ett antal recenta fynd, spik, järnföremål och en obränd benknota (F1).

Efter avtorvning och borttagning av en mantel bestående av myllblandad lera med inslag av grus och större partiklar (upp till 0,1 m stora, inslag av röd granit) framkom en enskiktad stenpackning, ställvis gles och bestående av 0,1 – 0,5 m stora stenar, huvudsakligen kring 0,3 m stora. Stenpackningens form var i det närmaste kvadratisk med ett hörn orienterat i vart väderstreck, men har ursprungligen troligen varit rund. Omedelbart under torven utgjordes fyllningen ner till stenpackningen av mörkfärgad myllblandad lera i ett område om ca 1,3 x 1 m i anläggningens sydöstra del vilket sammanföll delvis med brandlagret i centrum.

Stenpackningen var 2,7-3,6 m i d och hade ett mindre stenfritt område centralt, något orienterat åt sydöst. Området begränsades av en inre kantkedja, och en rektangulär avlång sten ca 0,6 m låg inom området. En av stenarna i den inre kantkedjan var till synes knackad, vit, ca 50 cm, avlång, rundad form. Gravklot? Det ca 1,8 x 1,3 m stora och intill 0,15 m djupa brandlagret framkom i huvudsak inom den inre kantkedjan.

I brandlagret framkom 36 st röda och 3 orangea glasflusspärlor, fragment av två dräktnålar av järn, fragment av krampor (?), järnfragment, nitar och nitfragment, kamfragment, brända ben och kol (F2). Centralt i brandlagret framkom en keramikkoncentration, ca 0,15 m i d med brända ben, nitar och kamfragment (F3). Skärvorna var spjälkade och synes bestå mest av bottenbitar och inga mynningsbitar.

Stenpackningen vilade på ljus lera.

FYND

F1	x406,5 y855,5	z <u>22,55</u> 22,45	I hela anläggningen, ovan stenpackning: JÄRNSPIKAR, ca 100 st GLASBITAR KOL, 2 st små koncentrationer. BRÄND LERA, två små bitar. OBRÄNT BEN, unggris.
F 2	x406,5 y855,5	z <u>22,56</u> 22,40	I brandlagret: PÄRLOR, glasfluss, 39 st, varav 4 st orange, 35 röda. Två av de större pärlorna, en röd och en orange, har järnspår i hålet (järnskoning?). NITAR och en SPIK samt fragment, av järn, 36 st. DRÄKTNÅLAR, 2, av järn, ca 6 fragment, bl.a. av huvud. KRAMPOR (?), ca 5 fragment. JÄRNFRAGMENT, ca 1,5x1x1 cm (flerskiktat) KAMFRAGMENT, 5 st (L3-ornamentik). BRÄNDA BEN, 209,5 g KOL, ca 0,3 l
F 3	x406,55 y855,03	z22,41	KERAMIKSKÄRVOR, ca 3 dl (i koncentration). Spjälkat gods. Endast delar av kärlet, mest bottenbitar. NITAR och järnfragment, 5 st KAMFRAGMENT (L3-ornamentik), ca 25 st. BRÄNDA BEN, 48,3 g

ANLÄGGNING 27

RUNDAD STENSÄTTNING, ca 3,5 m i d och ca 0,15 m h. Fallen rest sten.

Brandlager: ca 2 x 2 m och ca 0,25 m djupt.

Belägenhet: x405,75 y864,03

Anläggningen var belägen i en svag V-sluttning i N delen av gravfältet och syntes som en ca 4 x 4 m svag förhöjning bevuxen med bl.a. gullvivor. SV om anläggningen hade ett recent stenskott stolphål täckts av en större sten.

Efter avtorvning och i samband med rensning framkom recenta fynd i form av glas, spikar och dyl., ett par patroner, div. järnföremål samt ett litet antal obrända ben från nötkreatur. I centrum av graven var lerfyllningen sotfärgad. Vid fortsatt rensning i lermanteln framkom en enskiktad stenpackning bestående av 0,3-0,4 m stora stenar, och i mitten av graven kunde tidigt anas en fallen rest sten ca 0,7 x 0,4 x 0,3 m stor. Den centrala delen av den ca 3,5 m i diameter stora tvåskiktade stenpackningen utgjordes av en oval kantkedja av ca 0,4 m stora ojämna, kantiga stenar med utfyllnad av mindre stenar.

Ca 20 cm ned i packningen framkom ett brandlager, ca 2 x 2 m stort och ca 0,25 m djupt. Detta begränsades på flera håll utåt av kantkedjan, vars stenar låg placerade ovanpå brandlagret. Brandlagret innehöll 60 järnnitar/fragment (varav en något större välvd nitskalle), två små dekorationsnitar (?) av järn, järnfragment (järnten, fragment med pik, fragment med liten krok), 7 kamfragment, 1 röd pärla av glasfluss, 1 fragment av bränd flinta (eldslagningsflinta), 5 keramikbitar, brända ben och kol (F 2). Fynden låg spridda i brandlagret.

Anläggningen vilade på lera, vilken hade bränts ljusst rödaktig av hettan från brandbålet.

FYND

F 1	x405,75, y864,03	<u>23,12</u> 22,96	Vid rensning: GLAS SPIKAR och dyl. PATRONER, 2 JÄRNFÖREMÅL, div. BEN, NÖT, obrända, ett antal. JÄRNNIT, 1. I brandlagret:
F 2	x405,75, y864,03	<u>22,96</u> 22,63	JÄRNNITAR och fragment, ca 60, varav 3 hela nitar, 25 nitskallar (varav en oval 23 x 27 mm) och 24 nitbrickor samt ca 10 stift och fragment. JÄRNNITAR (dekorationsnitar?), små, 2 st. Med bricka, nit och kort stift (stiftet endast ca 2 mm). JÄRNTEN/TÄNGE (?), 42 x 6 x 6 mm JÄRNFRAGMENT, med pik(?), 29 mm JÄRNFRAGMENT med liten krok, 8 mm PÄRLA, 1, av röd glasfluss. KERAMIKBITAR, 5 BRÄNDA BEN, ca 2 l BRÄND FLINTA, 1, ca 1 x 2,5 cm.

ANLÄGGNING 28

RUNDAD STENSÄTTNING, ca 4 m i d och 0,2 m h.

Brandlager, urlakat, ca 1 m i diam.

Belägenhet: x405, y850

Anläggningen var belägen i gravfältets nordligaste del i en svagt sluttande slänt mot SV och var knappt synlig före undersökningen. Endast en sten var synlig före avtorvningen. En gran stod mitt i graven. Norr om anläggningen finns en grop/urschaktning där det funnits en byggnad troligen uppförd åren 1944-46. Efter avtorvningen påträffades 2 betongbitar, ett betongrör (ca 0,15 m i d och 0,15 m h) och spår av träpålar. Efter avtorvning och rensning framstod anläggningen som en enskiktad gles stenpackning bestående av 0,1-0,5 m stora stenar, mestadels ca 0,2-0,25 m stora. Den rundovalda stenpackningen var ca 3,5 m i V-Ö riktning och ca 4 m i N-S. Den verkade skadad i NN-V. Höjdskillnaden mellan Ö och V delen var ca 0,3 m. Inget tydligt brandlager fanns, endast smärre spridda sotförekomster i fyllningsleran och en antydning till brandlager (se nedan). Anläggningens djup var mellan 0,2 -0,25 m.

De påträffade fynden låg spridda i hela graven både i den sotfria leran och i sotförekomsterna. Fynden utgjordes av pärlor, enstaka bitar av keramik, kol, järnnitar, två bitar av en bränd bulle/bröd, ett textilfragment och brända ben tillsammans med recenta fynd av glas och spikar. Pärlornas basfärger är blåa, vita, opaka eller mörkgröna. Röda, vita och gula inläggningar är vanliga i form av slingor, ögon eller geometriska mönster i reticella- eller millefioriteknik. Dessa tillhör pärlhorisont P5 (Petré 1984, Del 4) och kan dateras till 700-talet. En del pärlor var

inte brandskadade medan andra var påverkade av eld och mer eller mindre försmälta. Särskilt de mörkblåa glaspärlorna hittades halva. Den insamlade kolmängdens vikt var ca 2,1 kg. Ett svagt och delvis urlakat brandlager, ca 1,2 x 0,9 meter hade mittpunkten på x404,5 y849,9. Inom detta område fanns ett litet område på ca 0,4 x 0,4 meter med svag rödfärgning av bränd lera och mittpunktens koordinater var x404,3 och y849,9. Vid koordinaten x403,1, y850,1 och z22,05 fanns ett litet brandlager med fynd av båtnitar och pärlor. Fyllningen mellan stenarna utgjordes av lera med inslag av grus. Anläggningen vilade på lera.

FYND

F1	x405 y850		Recenta fynd av glasbitar, spikar och två upphängningsanordningar (?) till en dörr samt ett mynt (1 öre från 1916).
F2	x405 y850	z21,95/22,10	I anläggningen och i det urlakade brandlagret: PÄRLOR, av glas, 53 stycken varav 4 (en hel + övriga i delar) i millefioriteknik, en försmält; 3 vita; 10 gröna; 23 (?) blåa; 4 ögonpärlor; 2 melonpärlor (blå, ljusblå). NITAR, ca 20 fragment. Längden varierade mellan två till fem cm. KERAMIK, totalt 16 små bitar. BRÄND BULLE, ca tre bitar, ca 4-5 cm i diam. TEXTILFRAGMENT, bränt, en bit, ca 1 cm. BRÄNDA BEN, ca 0,1 l KOL, ca 2,1 kg

Kommentar: De brända benen utgjordes av små bitar men kunde ändå visa, vid en preliminär genomgång av personal på AOFL, att graven innehållit en vuxen individ, som gravlagts tillsammans med en hund, små gräsätare (kan vara får eller get) och små däggdjur.

ANLÄGGNING 30

RUNDAD STENSÄTTNING, ca 3 m i diameter och ca 0,2 meter hög. Rest sten.
Brandlager 1,80 x 1,60 m och intill 0,3 m djupt.
Belägenhet: x 443,5 y 880,5

Anläggningen var belägen i gravfältets NNÖ hörn i svag NNV-sluttning ned mot åkerytan. Före undersökningen syntes 5-6 stenar i markytan i en svag förhöjning intill 0,15 m hög och med en diameter av ca 3,5 m. I centrum var jorden i ytan något soffärgad.

Efter avtorvningen framkom en rund stensättning, dock något oregelbunden. Mantelfyllningen bestod av mylla och grusig lera och var 0,15-0,3 m djup. Stenpackningen bestod av 1-2 lager av 0,15-0,35 m stora stenar. En fragmentarisk faller rest sten, ca 0,45 x 0,25 x 0,2 m, låg överst något öster om centrum. V om den resta stenen fanns 0,05-0,1 m stora stenar. I S fanns en sten av röd fältspat.

Brandlagrets svärta framkom redan vid avtorvningen och dess centrum överensstämde med anläggningens mittpunkt. Förekomst av spridda kolbitar sträckte sig dock 1,5 m utanför stenpackningen. I den övre svagt soffärgade fyllningen av mylla påträffades endast kol. I brandlagret som framkom mellan och under stenarna fanns spridda brända ben, kol, spridda keramikskärvor, båtnitar, en brodd, två fragment från krampa (?) och en liten fragmentarisk nit (?) av järn – möjligen en hjaltnit eller kamnit. Under den resta stenen framkom en koncentration av båtnitar. I anläggningens mitt sammanföll en koncentration av järnnitar med ett fragmentariskt keramikkärl. Ca 0,5 m väster om den resta stenen påträffades två delar av ett ornerat svärdshjalt av brons. En tredje del påträffades 0,3 m SV om den resta stenen. Inga tydliga tendenser till att brandbålet stått på platsen kunde iakttagas.

Under anläggningen vidtog lera.

FYND

F1	x441,7 y881	z 21,55/21,20	I sot- och myllagret under torven: KOL OBRÄNDA BEN (recenta).
----	-------------	---------------	---

F2 x443,7 y880,7 z 21,49/21,21

I brandlagret:

SVÄRDSHJALT, 3 fragment av brons, ornerade i stil C, 20, 23 och 24 mm långa, med spår av förgyllning.

NIT (hjaltnit?/kamnit?) av järn, 1 st 15x2x2 mm, fragmentarisk.

BRODD av järn, 32x19 mm.

KRAMPA (?), 2 fragm. varav ett skänkelfragment 27x4x5 mm och ett fragment 28x6x6 mm (korroderat).

NITAR och fragment av järn, 217,7 g, 2 hela, 36 skallar, 29 brickor och ca 22 stiftfragment.

KERAMIK, 287,4 g (137 bitar).

BRÄNDA BEN, 658 g

KOL, ca 2399 g

Kommentar: De ornerade svärdshjaltfragmenten har ornamentik liknande de på svärdshjalten från Vendel 1 (Stolpe 1927, Pl. I.) och Valsgärde 6 (Arwidsson 1942, Taf.14). Valsgärde 6 har daterats till sent 600-tal eller tidigt 700-tal e.Kr. (Ljungkvist 2006, s.151 med där anförd litt.)

ANLÄGGNING 31

RUNDAT OVAL STENSÄTTNING, ca 3 m i d och intill 0,1 m hög. Gravklot.

Brandlager 0,9 x 2,2 m i diam och ca 1-5 cm djupt.

Belägenhet: x403 y854

Anläggningen var belägen i gravfältets N del under flat mark på en stig i svag V-sluttning. Endast en del av gravklotet skyntade i markytan före undersökningen.

Efter avtorvning framkom en oregelbundet rundad relativt glest lagd stenpackning, ca 3 m i diameter, bestående av 0,1-0,46 m stora stenar, mestadels 0,15-0,25 m stora, lagda företrädesvis i ett skikt. Fyllningen mellan stenarna utgjordes av lera. Centralt i anläggningen låg ett gravklot som var 32 x 32 x 30 cm i diameter. Intill gravklotet syntes svärta från brandlagret. Inom en radie av en halv meter fanns en vag inre kantkedja med glest lagda stenar som gav ett slarvigt eller stört intryck. Möjligen har stenpackningen "glidit" ut lite i den svaga lersluttningen.

I ytlagret framkom vid avtorvning recenta spikar, gångjärn, glasskärvor och brända ben. Även ett recent obränt ben av ett idisslande djur hittades på 0,1 m djup.

I hela anläggningen framkom enstaka spridda kolbitar. En kolkoncentration fanns runt gravklotet och ca 1 meter V om klotet. Brandlagret var som djupast 17 cm men mestadels 1-5 cm djupt. Flera av de större stenarna i brandlagret hade kol och sot under sig, dock inte gravklotet.

I brandlagret framkom spridda brända ben, kamfragment, järnfragment, pärlor, keramikskärvor och brända textilfragment samt kol.

Anläggningen vilade på lera.

FYND

F1 x403 y854

Rensningsfynd:

OBRÄNT BEN

GLASSKÄRVA

SPIKAR, av järn.

BRÄNDA BEN, enstaka.

KOL, enstaka.

GÅNGJÄRN.

F2 x 403 y854 z: 22,37/22,20

I brandlagret:

KAMFRAGMENT ca 20 st.(700-tal)

JÄRNFRAGMENT, 7 st tenformiga (halsring?).

PÄRLOR, 9, av glas, blåa, millefiori och polykroma samt ett 50-tal 1-4 mm stora krackelerade fragment.

TEXTILFRAGMENT, 2 st (ev. 3), 10 mm resp. 5 mm.

KERAMIKSKÄRVOR, ca 4 dl (ej ett helt kärl).

BRÄNDA BEN, ca 0,4 l.

KOL.

Kommentar: De tenformiga järnfragmenten kan ha tillhört en halsring, möjligen en tidig torshammarring. Torshammaramuletter saknas dock. Graven kan dateras till 700-tal utifrån pärlorna (pärlhorisont P5) och kamfragmenten som har L1-ornering. Gravens läge i utkanten av Raä 28B antyder också en sen datering i denna del av gravfältet, troligen till slutet av 700-talet. På Raä 16, Söderby, finns en 700-talgrav, A 39, som har en halsring av järn med tenar som liknar de i A 31 men saknar liksom A 31 också amuletter. A 39 har pärlhorisont P5 men också ett antal orangea pärlor med anknytning i 600-talshorisonten P4. Dessutom har kammen L3-ornamentik. A 39 på Raä 16 är en barngrav och har daterats till tiden före 700-talets mitt (Petré 1999c, s.135 och 144). Dessa två gravar är de äldsta med halsringar av järn under yngre järnålder på Lovö. Båda ringarna saknar amuletter och har påträffats i brandlagren till skillnad från torshammarringar som brukar ligga obrända i benurnorna.

ANLÄGGNING 32

REKTANGULÄR STENSÄTTNING (ca N om NNÖ - S om SSV), ca 9,5 x 6,7 m och ca 0,2-0,3 m hög. Kantkedja. Skelettgrav med antydning till insjunkning (N-S). Fyndtom. Belägenhet: x190 y054

Anläggningen var belägen i gravfältets mellersta del i V kanten i svag V-sluttning och syntes före undersökningen som en rektangulär övertorvad stensättning ca 10 x 7 m stor (ca N om NNÖ - S om SSV) och ca 0,3 m hög med tydlig kantkedja av 0,3-0,5 m stora stenar. Enstaka stenar fanns spridda innanför kantkedjan där markytan var relativt plan. Hela anläggningen sluttade svagt åt V i V-sluttningen.

Efter avtorvning och rensning framstod stenpackningen som en rektangulär ca 9,5 x 6,7 m stor stenpackning av ca 0,2-0,8 m stora stenar, företrädesvis 0,3-0,4 m stora stenar lagda i 2-3 skikt. En svag insjunkning i N-S-lig riktning i stenpackningen kunde urskiljas. Insjunkningen var ca 2-2,4 m lång och ca 0,6-1 m bred. Vissa av stenarna där låg svagt lutande så att de sjunkit ned mot mitten av en ev. N-S-lig nedgrävning. En svag mörkfärgning intill 1-2 cm djup kunde konstateras i den förmodade nedgrävningen under stenpackningen i centrum av packningen men utan spår av fynd eller andra tecken på en tydlig skelettmedgrävning. Troligen utgjordes denna mörkfärgning dock av resterna av en skelettmedgrävning.

Under stenpackningen vidtog gult morängrus med inslag av mo.

I S delen ca 1 dm under stenpackningen framkom i moränen en svag mörkfärgning (brunaktig) i morängruset. Denna färgning löpte horisontellt åt S och in under den närliggande graven A 39 (som undersöktes samtidigt). Den ca 0,3-1 m breda och ca 5 m långa mörkfärgning (ca 2-8 mm tjock) syntes löpa utmed den dåtida strandkanten (ca 30 möh). Mörkfärgningen avtecknade sig tydligt mot den gula sterila moränen som bestod av grus och stenar ca 0,05-0,2 m stora. Mörkfärgningen bestod inte av organiskt material utan var endast en färgning i moränen.

Anläggningen var fyndtom.

ANLÄGGNING 33

FYRSIDIG STENSÄTTNING, 4,10 m x 5,40 m (hopbyggd med A 34). Brandlager saknades (urlakat brandlager?). Belägenhet: x194,2 y69,0

Anläggningen var belägen i gravfältets mellersta del på en svag höjdsträckning och sytes före undersökningen (hopbyggd med A 34) som en rektangulär stensättning ca 10 x 4 m stor och ca 0,4 m hög i NV-SÖ-lig riktning med kantkedja av 0,4-0,8 m stora stenar. I NV delen var anläggningen något rundad. Den Ö sidan var 0,5 m hög och den V sidan 0,2 m hög sluttande mot markytan. Anläggningens S del angränsade direkt till A 34 i SÖ men i detta stadium kunde inte någon tydlig avgränsning mellan dem ses. Däremot uppfattades anläggningen som något lägre än A 34.

Efter avtorvning och rensning framstod anläggningen som en närmast firsidig stensättning omedelbart NV om den firsidiga A 34 och med gemensam kantkedja mellan dem. Kantkedjan bestod av 0,50-0,65 m stora stenar och i dess SV del ingick två markfasta block ca 1 m stora. Stenpackningen bestod av glest lagda 0,10-0,55 m stora stenar. Centralt i anläggningen fanns ett rundat markfast mittblock, ca 1 m i diameter, som i NÖ uppvisade eventuell påverkan av eld. En antydning till inre kantkedja kunde skönjas, cirka 1,4 m i diameter, bestående av ca 8 stenar 0,3-0,4 m stora. Fyllningen bestod av sandig mo. I fyllningen ingick även ett antal mindre stenar, 0,05-0,1 m stora. Inga tecken på begravning eller gravgömma framkom. Under stenpackningen var jorden fortsatt sandblandad, gul-orange i färgen och förhållandevis lös.

Fyra smärre kolkoncentrationer påträffades i fyllningen. I fyllningen återfanns även bränd lera i NÖ hörnet av anläggningen, en 3-4 cm spetsig bit kvarts och keramikfragment från bronsålder. En mindre mörkfärgning 0,1 m i diameter med små rester av kol, framkom vid den centrala markfasta stenens S sida. Ett jordprov från denna mörkfärgning togs. I direkt anslutning till det centrala markfasta blockets NÖ sida framkom 23 fragment av en torshammarring (F 2). Ett tvättat bränt ben framkom också i anslutning till det centrala markfasta blocket. Inga fynd framkom under kantkedjan.

Anläggningen vilade på moig morän.

FYND

F 1

x193,25 y067,54

x193,25 y067,54

x195,19 y068,55 z30,42

x193,20 y069,00 z30,18

x193,48 y069,35 z30,55

x194,35 y071,60 z30,21

F 2

x194,50 y069,10 z30,28

J 1

x193,20 y069,00 z30,18

Vid rensning:

RECENTA FYND

BRÄNDA BEN, 17,1 g sotiga från sållhög 2001

KAMFRAGMENT, 1 st. 0,4 g horn från sållhög 2001 som tillhörde A 35.

BRÄND LERA, 4 st. fragment från NÖ hörnet

KOL, 6,2 g

KOL, 53,4 g

KOL, 11,5 g från mörkfärgning i S kant av mittblocket

KOL, 2,3 g från mittblocket

KERAMIK, 3 st. skärvor, 12 g, bronsålderstyp

BRÄNT BEN, 1 st. tvättat 1 g fr. området vid mittblocket

KVARTS, 1 st. ca 3 cm spetsig bit.

Direkt NÖ om mittblocket:

TORSHAMMARRING, 23 fragment 36,2 g

I mörkfärgningen vid S sidan om mittblocket:

JORDPROV, från mörkfärgningen 174,7 g

Tolkning/kommentar: Då det inte förekom något brandlager eller några brända ben tolkas anläggningen inte som någon grav i traditionell mening. Torshammarringar förekommer rent allmänt under hela vikingatiden. Ett faktum som gör det sannolikt att anläggningen anlagts i samband med nedläggningen av torshammarringen är att ingen färgskiftning i jorden upptäcktes. Om nedläggningen skett senare än anläggningens tillkomst kunde en sådan skiftning förväntas. Att torshammarringar vanligtvis förekommer i gravsammanhang, oftast i brandgravar, gör denna anläggning ovanlig och svårtolkad. Torshammarringen kan ha flera symboliska betydelser. Den kan ha laddat platsen med en stark religiös kraft. Kantkedjan kan ses som en gräns mellan kult och vardag eller mellan två olika tillstånd. Kantkedjan i SÖ överlagrades av den kantkedja som tillhörde A 34 vilket innebär att A 33 anlagts före A 34. De brända benen och kamfragmentet i F1 kom från sållhögen från A 35 som grävdes år 2001.

ANLÄGGNING 34

REKTANGULÄR STENSÄTTNING (NV-SÖ), ca 4,5 x 5,8 m och 0,5 m hög, (hopbyggd med A 33.)

Kantkedja.

Skelettnedgrävning (V-Ö)

Belägenhet: x190,7 y73,0.

Anläggningen var belägen i gravfältets mellersta del och syntes före undersökningen som tillhörande en större, rektangulär, ca 4,5 x 10 m stor övertorvad stensättning orienterad i NV-SÖ-lig riktning. Anläggningen hade en tydlig kantkedja, som var synlig ovan torven. Höjden var ca 0,3-0,5 m. En elledning av koppar i torvytan löpte in i (möjligen igenom) anläggningen från NV (tillhörande barackbebyggelsen från 1940-talet).

Efter avtorvning och rensning framkom den rektangulära stensättningen som en separat anläggning som delvis överlagrades stensättningen i NV (A 33). I NV var kantkedjan gemensam med A 33 (överlagrande A 33).

Anläggningens storlek var ca 4,5 x 5,8 m med en kantkedja bestående av 0,30-0,80 m stora stenar.

Stenpackningen var relativt gles och bestod av 0,10-0,50 m stora stenar. Fyllningen bestod av sandblandad mo med ett stort antal spridda mindre stenar, 0,05-0,10 m stora.

I anläggningens SV del påträffades under torvlagret i fyllningen över stenpackningen spridda rena brända ben. I övrigt påträffades två skärvor av keramik, slagen kvarts, flinta och hartsklumpar.

I anläggningens N del påträffades ca 0,5 m innanför och parallellt med den yttre kantkedjan en spjutspets av järn med spetsen åt NV, d.v.s. mot den dubbla och gemensamma kantkedjan mellan A 33 och 34. I området intill spjutspetsen mot kantkedjan framkom enstaka bitar av bränd lera och ett koncentrerat område med sotig, sandblandad mo även innehållande kol.

Diagonalt i stensättningen kunde urskiljas en antydning till en rektangulär stenkonstruktion 1,30-2,50 m, orienterad i V-Ö-lig riktning. Tre av de företrädesvis ca 0,2-0,4 m stora stenarna i packningen "lutade" inåt så som om en insjunkning skett (skelettnedgrävning?). Vid fortsatt rensning av denna konstruktion framkom under stenpackningen två mörkfärgade områden, bestående av mörk, sandblandad mo med en mer kompakt och finkornig konsistens än i omgivande områden. De större av de båda områdena uppmättes till 0,70 x 1,40 m och det mindre till 0,40 x 0,40 m. Det mörkfärgade skiktets djup i botten uppgick till ca 2-3 cm. Inga fynd gjordes. I det mindre området var fyllningen mörkare och sotigare i konsistensen än i det större. Två koncentrationer av kol framkom även. Områdets djup uppgick till 30-40 cm och hade karaktären av en grop som smalnade av mot botten (skelettnedgrävning?). Inga fynd påträffades i nedgrävningen.

Under anläggningen framkom moig morän.

FYND

F1 x190,7 y73,0

Vid avtorvning och rensning:

(Fynd i torvytan – "sockerbit" av porslin, d.v.s. en kabelskarv, 15x18x19 mm med kvarstannande några meter lång kopparledning (dubbel) som ingått som elledning till en barack från 1940-talet).

BRÄNDA BEN, 104,2 g (sprit i fyllningen i den mellersta södra delen av anl.)

Prel. bedömning: Rörben från människa.

Lårben från människa.

Skenben och vadben från människa.

Skalltaksfragment från människa.

Obestämbara ben.

OBRÄNDA BEN 2 st., halskota får/get, en möjlig kota, art okänd.

KOL (totalt) 1153 g (möjlig härd 487 g).

FLINTA, 1 st, 3 x 2 cm.

FLINTAVSLAG, 1 x 1 cm.

SLAGEN KVARTS, 6 x 5 cm, skrapa?

KVARTS, 4 x 2 cm.

HARTSKLUMPAR, 6 st., 3-1 x 2-1 cm.

KERAMIK, 1 st. 3 x 3 cm bottenprofil? (bronsålder?)

KERAMIK, 2 st. 3,5 x 2 cm, mynningsbit ? (odaterad, svart).

BRÄND LERA, 21,6 g.

JORDPROV 1, från mörkfärgning i NÖ hörnet.

F2 x193,34 y73,85 z30,33

SPJUTSPETS, av järn, 30 x 3 cm (spetsen åt NV).

METALLFRAGMENT, 25 g.

JORDPROV, 2 st. från spjutspetsens holk.

Kommentar/tolkning:

Liknande rektangulära konstruktioner har påträffats på Valstagravfältet i Uppland (G. Andersson, UV-rapport). En intressant parallell till nedläggningen av spjutspetsen intill kantkedjan finns i Valsta, anläggning 17, där en järnkolv påträffades intill kantkedjan och i Valsta, anläggning 51, där en pilspets av järn påträffades intill kantkedjan. I båda fallen har föremålen lagts ned i anläggningens norra del, vilket är fallet även i denna anläggning. Likheter kan indikera att nedläggningarna är delar av ceremonier och ritualer ingående i en gemensam föreställningsvärld.

De spridda rena brända benen som framkom överst i fyllningen har jämförts med de rena brända ben som framkom i den intilliggande ben- och fyndkoncentrationen i anläggningen A 38 där en spiralhuvudnål och en

lunulaformad rakkniv framkom. Benen har samma färg och bränningsgrad och några tycks komma från samma rörben. Vad som är intressant är att två skalltaksfragment, ett från vardera anläggningen, passar ihop. Detta torde innebära att benen som ligger i ytan på A 34 har följt med den jord som vikingarna tagit från den omedelbara omgivningen vari ingår A 38. Följaktligen skulle även de övriga F1-fynden ursprungligen kunnat höra ihop med A 38. Detta skulle kunna förklara varför ben- och fyndgömmen i A 38 saknade en överbyggnad i form av stenpackning. Även denna kan således ha förstörts och överförts som fyllning i A 34 av "vikingarna". Anmärkningsvärt är emellertid att utbredningen av de rena brända benen i fyllningen i stort sett sammanfaller med skelettnedgrävningen. Kanske man har observerat detta och att det däri finns en symbolisk mening.

ANLÄGGNING 35

RUNDOVAL MITTBLOCKSTENSÄTTNING, ca 6 m i d och ca 1 m h. Mittblock ca 1,3 x 1,1 m. Brandlager ca 2,5 m i d och ca 0,3 m dj. Liten stenkonstruktion SV om mittblocket. Belägenhet x 093 y 061.

Anläggningen var belägen på ett svagt västsluttande krönläge och syntes före undersökningen som en ca 5,3 x 6 m (N-S) stor oval och 0,8 meter hög övermossad röseliknande stensättning i markytan. Mantelfyllning som täckte stenpackningen saknades. Mittblocket (ca 1 x 1,5 x 1 m stort) och ett antal 0,25-0,45 m stora stenar var väl synliga i mossytan. NV delen verkade vara något nedrasad. Två större stenar i utkanten i S tycktes vara förbundna med en intilliggande sydligare icke utgrävd anläggning.

Efter rensning framstod anläggningen som en rundoval stenpackning med mittblock 1,3x1,1 m stort som också var den högsta stenen i anläggningen. Packningen bestod företrädesvis av ca 0,3-1,0 m stora stenar. I den NV delen av packningen, d.v.s. NV om mittblocket, var stenarna mer glest lagda. Ett flertal spridda stenar i packningen var röda. Mellan stenarna framkom ett större antal mindre stenar samt mo (mofyllning). Mofyllningen övertäckte dock ej stenpackningen.

Vid rensning framkom ett recent ben, små mängder brända ben, bränd lera, en bit keramik, bränd lera, harts, enstaka skärvstenar samt recenta plåtbitar, spikar, glasbitar och en liten bit takpapp (F1).

I stenpackningen i molagret mellan stenarna framkom keramik, flinta, järn- och glasslagg, järnfragment, järnningar, ett viktlod av järn, brända ben samt kol (F2). I SV delen av packningen ca 1,5 m utanför mittblocket framkom en ca 0,3 m i diameter stor koncentration av några små järnfragment (varav en minit av järn) och en keramikskärva (mynningsbit) (F 2:1).

Intill mittblockets södra sida framkom ett avbrutet svärdsfäste med tånge, knapp och hjalt (F3) av H-typ (x 092,46 y 060,63 z 30,39). Svärdsfästet framkom i en liten "röseliknande" stenpackning av mindre stenar, 0,15-0,25 m stora, som bildade en halvcirkel, ca 0,6 m i diam. omedelbart intill och SV om mittblocket. Denna lilla packning låg relativt högt jämfört med hela stenpackningen.

Under stenarna i packningen, främst under och NV om mittblocket, framkom ett ojämnt men kraftigt sotigt brandlager (F4), ca 2,5 meter stort och ca 0,3 meter djupt, innehållande spridda brända ben, båtningar, keramik från en ornerad kopp/bikärl, brodd, kamfragment, hartsklumpar, slagg samt mycket kol (F4). Vissa kolstycken utgjordes av grövre (stockliknande) material. Mittblocket var avslaget i botten så att det utgjorde en närmast halvsfärisk mittblockssten. Brandlagrets utbredning gick även in under mittblocket och under detta framkom en platt halvsfärisk locksten, 0,5 x 0,45 x 0,2, med den flata sidan nedåt. Under lockstenen stod ett keramikfärd (något nedgrävt) innehållande två på varandra liggande torshammarringar (ca 1/3 ned i kärlet) och br. ben i botten. Det stora täckande mittblocket var ditflyttat.

I botten under stenpackningen men överst i molagret i V delen framkom ett obränt flintavslag (F2:2), sannolikt en eldslagningsflinta. Anläggningen låg på moig morän.

FYND

F1 x093 y061 z30,18

Rensfynd:
BRÄNT BEN, 1 litet.
BRÄND LERA, 8 småbitar.
HARTS, 8 småbitar.
KOL, 169 g.
FLINTA, 2 bitar.

SPIKAR, 2 st (recenta).
 PLÅTBITAR, 2 st (recenta).
 GLAS (recent).
 TAKPAPP (recent).

F2	x093 y061		Mellan stenarna i anläggningen: VIKTLÖD, järn, vikt 12,4 g, korroderat. NITAR, 4 st. SLAGG, 1 bit. HARTS, 1 bit. KOL, 511,2 g.
F2:1	x091,30 y059,30	z30,11	I koncentration i SV delen ca 1,5 m utanför mittblocket: MININIT av järn, längd 12 mm. JÄRNFRAGMENT, 5 olika (varv ett nålliknande, ett bandjärnsliknande och ett torshammarlikt(?)) KERAMIKSKÄRVA, 10 små spjälkade bitar från en mynningsbit, 28,1 g (från ett grovt kärl).
	x091,30 y059,30	z30,14	
F2:2	x094,20 y059,70	z30,03	I NV delen under packningen och brandlagret i mo: FLINTA, obränd, 1 bit, 52x32x6 mm med eldslagningsretuscher.
F3	x092,46 y060,63		I en ca 0,6 m stor halvrund stensättningsliknande konstruktion intill och SV om mittblocket: SVÄRDSFÄSTE med HJALT, KNAPP och TÅNGE, av järn,(H-typ av svärd). Knappen har på ena sidan svaga spår av inkrustering (vertikalt ställda små "stavar" i linje, möjligen av brons/koppar). Vikt 219,8 g.
	x092,46 y060,63	z30,39	
F4	x093 y061	z30,23/29,98	I brandlagret (och delvis under mittblocket): JÄRNNITAR, ett 30-tal samt ca 20 fragm. Vikt 160 g. JÄRNBRODD, 1 fragm. KERAMIKKÄRL, kopp. Vikt 198 g. Ornering under mynningen. Kärlet har varit med på brandbålet (bikärl). KAMFRAGMENT, ca 5. BRÄNDA BEN, ca 3 liter. KOL, 4396,3 g JÄRNSLAGG, ca 10 st 1-2 cm stora bitar.
F5	x093,5 y061	z30,00/29,85	I brandlagret under en locksten under mittblocket: KERAMIKKÄRL, två parallella kanneleringar under mynningen. I keramikkrälet: TORSHAMMARRINGAR, 2 st. fragmentariska (intill varandra ca 1/3-del ned i kärlet, hängena låg i V). BRÄNDA BEN, ca 1 dl, vikt 47 g. JORDPROV.

Kommentar/tolkning: Anläggningstypen var närmast "mittblockstensättning" utan mantelfyllning som vanligen kan dateras till yngsta bronsålder men inget tydde på att A 35 var anlagd under bronsålder utan under vikingatid. Mittblocket var bearbetat (avslaget i botten) och lagt över ett keramikkrärl innehållande två torshammarringar och brända ben under en locksten – en noga genomtänkt konstruktion. Intressant är att den intilliggande anläggningen A 37 också har en bronsålderskonstruktion men är anlagd under vikingatid och att det därintill också finns anläggningar från bronsålder (A 38, per.6). Bronser från bronsålder period 6 (en halsring, 3 armringar och en dräknål) framkom också i A 37.

Det avbrutna svärdsfästets placering i en till synes egen liten stenkonstruktion är anmärkningsvärd. Denna packning låg högre än "huvudpackningen" och har anlagts sist eller i efterhand. Intressant är också

koncentrationen av de små järnfragmenten och mynningsbiten i SV. Mynningsbiten kan vara avbruten från ett kärl. Detta kärl var inte med i anläggningen.

Den obrända eldslagningsflintan F2:2 kan vara den flinta som man tände bålet med (har ej kastats in i bålet).

ANLÄGGNING 36

OREGELBUNDEN SKADAD STENSÄTTNING, ca 3 m i diam? och intill 0,1 m hög.

Framkom under flat mark och var ej synlig före undersökningen.

Brandlager: ca 0,5 m i diam? och ca 0,1 m djupt?

Belägenhet: x187,5 y076

Anläggningen framkom vid schaktgrävning och kontroll av 1940-talets barackbebyggelse (år 2004). Före undersökningen var området helt plant. Ca 0,05-0,15 m under markytan framkom en oregelbunden och sannolikt skadad ca 2-3 m i diameter stor flack stenpackning bestående av ca 0,1-0,3 m stora stenar lagda i 1-3 skikt. I centrum i ett ca 1 m i diam. stort område var flera stenar lagda så att de bildade antydning till cirklar. I mitten av denna framkom ett ca 0,1 m djupt och ca 0,5 m i diameter stort brandlager innehållande ett mycket fragmentariskt keramikkarl innehållande brända ben, spridda brända ben, en röd glasflusspärla, nitar och spikar av järn, en brodd, kamfragment, ett litet ben-/hornfragment med fasad kant (sannolikt ej ett kamfragment) och kol.

Anläggningen vilade på sterilt morängrus.

FYND

F 1 x187,5 y076

I brandlagret:

PÄRLA, av röd glasfluss, något förslaggad.

NITAR, ca 5, och SPIKAR, ca 3, av järn.

KAMFRAGMENT, ca 10 (S6, L2).

BEN-HORNFRAGMENT, 1 st, 8x8x3 mm med fasad något försänkt kant mot rak sida.

BRODD, bandformig, 35 x12 mm.

KERAMIKKÄRL, mycket fragmentariskt, vikt 203 g.

BRÄNDA BEN

KOL

Kommentar: Anläggningen saknade klar avgränsning och har skadats kraftigt, troligen i samband med barackbebyggelsen under 1940-talet eftersom markytan över och kring anläggningen var helt plan.

ANLÄGGNING 37

RUNDAD RÖSELIKVANDE STENSÄTTNING, ca 9,5 x 10,5 m (N-S) och ca 0,8 m hög. Kantkedja.

Brandlager: 3,5 x 3 m och ca 0,2 m djupt

Belägenhet: x183,5 y062,5 (30,90 möh)

Anläggningen som exponerade åt SV var belägen i gravfältets mellersta del i svag V-sluttning i krönläge på en åssträckning och var synlig före undersökningen som en lätt övermossad, svagt välvd 0,8 m hög röseliknande stensättning, ca 9,5 m i diam med 0,3-1 m stora stenar och med kraftig kantkedja i V. Anläggningen var störd av en rotvälta i V kvadranten där bl.a. en ca 1 m stor sten rivits upp. Anläggningen som sluttade något åt V var ca 0,3 meter lägre i S delen. Den V delen avgränsades av en kraftig kantkedja bestående av tätt lagda 0,5-1,4 m stora stenar.

Efter avtorvning och rensning framstod en stenpackning med 0,2-1,5 m stora stenar, företrädesvis 0,3-0,4 m stora. Flera stenar var 0,8-1 m stora. Stenarna var både rundade och skarpkantiga. Många stenar var av röd granit. Anläggningen begränsades av en välld kantkedja av 0,3-1,5 m stora stenar, de största i NV-V-SV (mot marklutning åt V). I den V-SV-delen var kantkedjestenarna 0,8-1,4 m stora. Kantkedjan var tydligast i NV, V, S och SÖ. Möjligen har kantkedjan i ett 3 m brett område i den S delen glidit ned något på berget – alternativt kan detta vara en s.k. sydport (dock mindre troligt) som var 3 m bred och utskjutande ca 1,5 m. Den eventuella sydporten bestod av två större stenar som avgränsning i syd, 1 resp. 0,75 m stora samt 0,5-0,2 m stora stenar.

Vid avtorvning och rensning framkom ytligt i den ÖNÖ delen en ca 2 m i diam. och ca 0,2 m djup sophög/soprop från 1940-talet som innehöll bl.a. en sminkdosa, glas och porslin (en tallrik som i botten hade

texten: Sovietski union), väskbeslag, klackjärn, bränt papper, minipärlor m.m.). Se fyndförteckning nedan under "Tillägg".

Några små kol- och sotkoncentrationer fanns utanför brandlagret i utkanten av NÖ kvadranten. Berghällen visade tecken på att vara brandskadad vilket kan tyda på att bålet hölls direkt på hällen.

Under stenpackningen kom först ett tunt lager med matjord (mylla), därefter ett gulbrunt molager (mantelfyllning) intill 1 dm djupt, som var jämnt fördelat över hela anläggningen. Ett rödbrunt jordlager påträffades i profilens allra sydligaste del. Lagret var ett par centimeter tjockt och hade en utbredning på ca 1,5x1,5 m. I centrum av anläggningen framkom ett 3,5x3 m i diam. stort brandlager, intill 0,2 m djupt, delvis med fläckvis utbredning. Mindre brandlagerspår fanns i NV och NÖ kvadranternas utkanter (intill profilen).

Kring delar av brandlagret fanns en antydning till en inre kantkedja. I den NV kvadranten fanns ett rött stenblock (ca 85x50 cm) som var skörbränt. I den SV kvadranten, fanns ännu ett rött skörbränt stenblock. Inget brandlager under blocket kunde konstateras.

Under stenpackningen hittades 122 st spridda järnmitar, vissa fragmenterade. Den största koncentrationen (49 st) konstaterades i den NÖ kvadranten.

Kol och brända ben framkom fläckvis över hela graven. Keramik framkom företrädesvis i NV kvadranten (F2). I NÖ-, SÖ- och SV-kvadranternas brandlager framkom kamfragment. I SÖ kvadranten hittades ett bryne. I brandlagret i SÖ framkom en genombruten bronsflöjel, ca 5 cm lång. I NV delen av brandlagret hittades en fragmentarisk torshammarring. Rester av en urna påträffades i gravens mitt. I nära anknytning till urnan hittades ett mindre antal järnbeslag som antagligen suttit på ett skrin. I NÖ kvadranten påträffades förkolnade träbitar som kan vara rester av detta skrin. Vid genomgång av benmaterialet hittades dels ett silverposament och dels två små fragment av silvermynt samt björnfalanger från en björnfäll. Myntet kom från SV kvadranten.

I NÖ-kvadranten påträffades i molagret omedelbart utanför brandlagret (och på samma nivå som detta) en halsring av brons, från bronsålderns per. 6. När den hittades var den bruten på mitten (nedtryckt av en ca 0,4-0,5 m stor sten). Ytan var slät och till synes helt fri från ornamentik. Intill halsringen fanns en bronsnål (per.6) nedstucken i jorden och närmare kantkedjan fanns tre armbyglar av brons tätt lagda ovanpå varandra med öppningarna åt samma håll.

Anläggningen var anlagd på en slät berghäll, något sluttande åt V-SV, med vissa brandskador. I kanten av berghällen och delvis under brandlagret (främst i dess utkanter) fanns ett tunt lager moig morän.

FYND

F1 x183,5 y062,5 30,90/30,48

Vid rensning i ytan från sopgrop från 1940-talet:
Sminkdosor, medicinflaskor, delar av handväskor,
porslin, spikar, pärlor m.m. Se fyndförteckning under
Kommentar nedan.

F2 30,48
30,40

I brandlagret:
MYNT av silver, 2 fragment. Det större fragmentet
är en dirhem som dateras till ca 844-869 e.Kr. Vikt
0,44 g. (1/6 fragment).
POSAMENT av silver, 1, ca 1 cm stort. Vikt 0,5 g.
MINIATYRFLÖJEL, brons. Vikt 19,9 g.
KNIV/EGGSPETS, huggkniv eller scramasax(?)
22x19x2,5 mm.
TORSHAMMARRING, järn, fragment med två
hammarhängen.
MÄRLOR av järn, 4, varav en med kvarsittande
järnbleck/läderbeslag.
ÖGLA, av järn, 38 mm lång.
BESLAG av järnplåt, ca 6 fragment varav några med
streckornamentik samt nitar.
KAM, ca 10 fragment (B-kam).
HÄSTKAM, ca 7 fragment samt ca 20 kamtänder.
ORNERAT BEN-/HORNFRAGMENT,
11x4,5x1,5 mm (troligen ej ett kamfragment)

			ornerat på ena sidan med tre streck, varav ett böjt, och tre punkter. BRYNE, av sandsten (?), 55x7x6 mm. NITAR, av järn, 122 st. Vikt 540 g. BJÖRNFALANGER, 10, (klor från en bränd björnfäll). KERAMIKKÄRL (rödbränt, har varit med på brandbålet). BRÄNDA BEN, 3172,3 g (prel: björn, häst, hund och människa). KOL, 264,7g
F3	n: x184,64 y062,17 o: x184,54 y062,28 s: x184,39 y062,27 v: x184,44 y062,00	<u>30,48</u> 30,35	KERAMIKKÄRL (mycket fragmentariskt) innehållande: BRÄNDA BEN, 146,7 g
F4			I brandlagret: Utanför brandlagret men underst i stenpackningen i NÖ-delen av anläggningen i moig morän: NÅL av brons (bronsålder per. 6), med upprullat bandformigt huvud, längd 105 mm. Vikt 8,8 g. HALSRING av massiv brons (bronsålder per.6). Vikt 113,8 g.
F5	x184,78 y062,64	<u>30,38</u> 30,29	
F6	x184,6 y062,9	<u>30,39</u> 30,36	
F7	x186,70 y063,98	<u>30,37</u> 30,32	ARMBYGLAR, 3, fragmentariska, halvcirkelformade, av brons (bronsålder per. 6). Sammanlagd vikt: 4,3 g.

Kommentar/tolkning:

Anläggningen utgörs av en vikingatida grav, men med en konstruktionstyp som påminner om äldsta järnålder och yngre bronsålder. Även fynd anknyter till yngsta bronsålder. Halsringen, armingarna och nålen, alla av brons, funna straxt utanför brandlagret i NÖ kan dateras till yngre bronsålder (per. 6). De låg omedelbart under stenpackningen och i kanten av brandlagret. Berghällen visar tecken på brandskada, vilket tyder på att bålet (eller bälén) torde ha stått direkt på hällen. Den intilliggande anläggningen A35, även den av utseendet att döma som en typisk bronsåldersanläggning (mittblockstensättning), visade sig vid närmare undersökning endast innehålla föremål från vikingatid, bland annat ett svärdshjalt av typ H. Dessa två gravar kan antyda att man vurmat för förfäderna från bronsålder, både via gravens utseende, val av belägenhet, samt i A 37 även innehållsmässigt genom de ovan nämnda bronsföremålen. Det gick inte att avgöra om bronsåldersfynden redan legat där då den vikingatida graven anlades eller om fynden lades ned (eller makades åt sidan) av vikingarna, vilka måste ha uppmärksammat bronsåldersfynden p.g.a. dess uppenbara exponering. Om en bronsåldersanläggning legat här tidigare och vikingarna övertog platsen har man kanske av olika anledningar lämnat kvar bronsåldersfynden eller lagt tillbaka dem. De var inte eldskadade. Stenpackningen var av bronsålders- eller äldsta järnålderstyp men det gick inte att avgöra om konstruktionen anlagts under bronsålder eller vikingatid. Det verkade emellertid som om hela konstruktionen anlagts under vikingatid. Det bör här påpekas att i granngraven A 41 (den största på gravfältet) påträffades i S delen i ett mycket kraftigt sotlager en armbygel av samma typ som i A 37. Avståndet mellan fynden är endast ca 20 m.

Av fynden i brandlagret så är eggspetsen svårtolkad, den är för stor för att vara en vanlig kniv, möjligen spetsen till en huggkniv eller scramasax. Miniaturflöjeln är en av endast åtta kända och har behandlats i en C-uppsats av Veronica Ekberg (2002). Silverposamentet, björnfällen, miniflöjeln, ett flertal offerade djur, bl.a. tre hundar och kopplingen till anfaderskult genom bronser och konstruktionstyp till bronsålder är exempel på att den gravlagde hade hög social status.

Tillägg ang. "sopgruppen" i A 37 från 1940-talet.

Fynd från sopgruppen:

Ben, burkar (skokrämsburkar), burklock, del av gummisnodd, del av termometer med kvicksilverkula, delar av en Arabia-tallrik, delar av tallrik med blommönster, diskborste, bleckflaskor (3 st), folie, glasskärvor, gummibitar, gångjärn, hake till korsettknäppning, handväskebeslag med låsanordning (3 st), hårspänne av metall, kaminlock av järn, keramikskärvor med ornering, knappar, knappnål, kol, konservedelar, lampskärvor, lås till halsband/armband, medicinflaskor (3 st), medicinflaskor med pipett (2 st), metallbeslag till skor, mynt 10 öre svenskt år 1927, mynt 1 öre svenskt 1926, mynt oidentifierat, märke med bokstaven S ingraverat, nitar, porslin, pärlor i olika färger, saftflaska och lock med packning, sminkdosor (3 st), spegelglas, spikar, spänne med bokstaven E ingraverat, tallrik med djurmotiv samt texten "Made in Sovietski union" i botten,

tandkrämstubb (Colgate/Palmoliv), tuber (oidentifierade, 2 st), textil, tättningsringar till burkar (Ur Lunnemo 2004, s.5f.).

ANLÄGGNING 38

OREGELBUNDET RUNDAD STENSÄTTNING, ca 8 m i diam och ca 0,5 m hög bestående av flera cellliknande anläggningar. Sotfläckar, skärvstenslager, kulturlager, gravgömma (brandgrav).

Belägenhet: x183 y070

Anläggningen framstod före avtorvning som en övertorvad svagt välvd stensättning, närmast rund, med cirka 8 m i diameter och 0,5 m h med enstaka (8 st) oregelbundet placerade uppstickande stenar ca 1 m stora (se nedan). Anläggningen låg i mitten av gravfältet på cirka 30 m ö h. och på gravfältets högsta punkt (gravfältet utgör här en relativt flack del). Omgivningen sluttade svagt mot S och planade ut mot N. I anläggningens NÖ del växte en stor tall och i utkanten flera mindre tallar. Markytan bestod främst av en barmatta, mossa och något gräs. I anläggningen fanns 8 stora synliga stenar spridda, två av dem i Ö med måtten ca 1 x 1,20 m respektive 1 x 1 m, två i V med måtten ca 1 x 1 m, två i NÖ med måtten ca 1 x 1 m. Två något mindre stenar stack upp i mitten av anläggningen. I övrigt fanns inga synliga stenar. I gravfältets miljö finns även lämningar från andra världskriget i form av tidigare bostadsbaracker. Dessa identifierades av cementrör som hade fungerat som grundstenar/plintar till barackerna som låg i direkt anslutning till A 38, omedelbart utanför kanten i SÖ.

Efter avtorvning och rensning framkom en stensättningsliknande anläggning med skärvstenssamling i anläggningens NV del. Dess form är närmast rund eller rundoval. Anläggningens diameter uppgick till cirka 9 m. Höjden var ca 0,5 m. Packningen framstod efter avtorvning som mycket oregelbunden, både beträffande stentäthet och också stenstorlek. Anläggningen var, förutom de ovan beskrivna meterstora stenarna, uppbyggd av större stenar vars storlek varierade mellan 0,3 och 0,5 m i diameter samt ett lager knytnävsstora stenar. Därunder framkom framför allt skärvstenar lagda i 2–3 lager. Under tallrötterna i anläggningens NÖ del framkom ytterligare en stenpackning. Denna undersöktes ej pga den stora tallen som stod där. I anläggningens N del fanns ett parti bestående av mestadels skärvig sten, vilket nådde ner till berghällen och hade endast cirka 15 cm djup. Detta parti var cirka 1,5 m brett och nådde nästan in till profillinjen med sin största koncentration i anläggningens N mittparti. I anläggningens N del framkom även några otydliga sotfläckar. Anläggningen saknade kantkedja men begränsades i SÖ samt i SV av ca 1 x 1,5 m stora stenar. Dessa var ej markfasta utan lagda vid anläggningens byggande. Under de stora stenarna i SÖ fanns ett skärvstenslager samt ett kulturlager (mörkfärgat). Den stora stenen i SV vilade också den på ett lager av skärvsten och kulturlager från bronsåldern. I sin SV del framstod anläggningen som bestående av två intill varandra liggande stensättningsliknande konstruktioner. Den ena låg kring den meterstora stenen i SV där en kantkedja av lagda stenar syntes kring stenblocket, den andra i anläggningen centrum där cirka 0,5 m långa eventuellt tillhuggna stenar verkar ha blivit ställda.

I NÖ delen av anläggningen stod en stor tall vars rotsystem bredde ut sig över stenpackningen cirka 2 m i samtliga väderstreck. Tallen avlägsnades inte så denna del av anläggning förblir till största del outgrävd. Även i V utkanten, omedelbart utanför anläggningen, fanns under en björk en stensättningsliknande konstruktion som var fyndtom. Den angränsade till A 37.

Anläggningens konstruktion skilde sig åt i dess norra del mot i dess södra. Molagret i anläggningens norra del var cirka 3 cm djupt, därunder framkom ”svallat” grus, (0,1-0,15 cm stora rundade stenar – rullgrus/”ärtgrus”). Detta lager var blandat med skärvig sten. Djupet på detta lager uppgick till cirka 15 cm.

Något stratigrafiskt kulturlager kunde ej urskiljas. Efter borttagandet av stenpackningen framkom fyllning av mo till ett djup av 0,3-0,5 m. Därunder framkom ett cirka 10 cm djupt lager av sandig mo. Anläggningens centrum dominerades i botten av en svagt åt S sluttande berghäll, cirka 0,8 m lång. Invid denna framkom ett kraftigt sotlager, cirka 60x25 m stort.

Fyndmaterialet efter avtorvningen bestod av glasskärvor, liten glasflaska, tandborste i bakelit, fönsterhake, spikar, 19 tyska mynt från början av 40-talet (i Ö utkanten), porslinskärvor och kol. Mynten låg samlade inom ett 1 dm stort område tillsammans med en järnbygel (från börs eller väskbeslag?) – troligen nedgrävt (ca 15 cm). Spritt i hela anläggningen framkom kol, enstaka brända rena ben av människa och hund, enstaka hartsklumpar samt enstaka keramikskärvor. Många av dessa fynd kan ha ett samband med de flyktingbaracker som stod på gravfältet under 40-talet. I utgrävningens nästa skede hittades två knackstenar och en större oval knacksten i anläggningens SV del i skärvstenslagret. Under skärvstenen i mitten av anläggningen påträffades en bit av en bandformig armring av brons och på tre ställen intill varandra delar av en spiralring av brons. I anläggningens centrum påträffades en kolkoncentration med synbart hög fetthalt (Jordprov).

I ytterkanten i N delen av anläggningen under ett skärvtenslager framkom en koncentration av rena brända ben av människa, enstaka kolbitar och några keramikfragment. I detta utbredningsområde fanns ”ärtsingel” d.v.s. centimeterstora rundade stenar. Där framkom även en halvmånformad rakkniv i brons samt intill en spiralhuvudnål i brons (utan spets). Benkoncentrationen var ca 0, 8 m i diam och bronserna låg centralt i mitten med ca 15 cm avstånd. Benkoncentrationen och bronserna får betraktas som en gravgömma. Dessa fynd föranledde en utvidgning av undersökningsområdet med ett schakt 2 x 1 m stort. Ingen överbyggnad fanns över denna men det är inte uteslutet att någon form av markröjning har skett i samband med barackbebyggelsen under 1940-talet för att få ett behagligare stenfritt område att gå på intill barackerna.

Anläggningen vilade på dels berg, dels på mo och sand.

FYND

F1 x183 y070

Rensningsfynd:

SPIKAR, HARTS (från recent tak), TJÄRA (papp), KOL, BRÄND LERA (ev. forntida), KVARTS, JÄRNKROK, ALUMINIUMBITAR, KABELDEL, PORSLIN, DÖRR-ELLER FÖNSTERHAKE, TANDBORSTE, NEDRE DEL AV GLÖDLAMPA, KERAMIK, KRUKSKÄRVOR

Glasföremål:

SALTKAR

PARFYMFLASKA? (något hopsmålt)

LITEN BUTELJ (ej svensk?)

Brända ben:

KLIPPEN AV MÄNNISKA (preliminär osteologisk bedömning.)

SKALLTAK AV MÄNNISKA

(preliminär osteologisk bedömning.)

RÖRBEN AV MÄNNISKA

(preliminär osteologisk bedömning.)

F2 x183,14 y069,39

30, 57

ARMRING AV BRONS, bandformig, 9 mm bred, fragm. KOLANSAMLING

F3

KOL, BRÄNDA BEN, RÖRBEN AV MÄNNISKA (preliminär osteologisk bedömning.)

F4

BRÄND LERA

F5 x182,00 y075,00

19 TYSKA MYNT, JÄRNTRÅD, från börs?, ca 14 cm lång, dubbel med öglor. PLÅTBURK?, delvis endast kanten kvar, ca 13 cm i diam.

F6 x180,00 y073,70

30, 50

KNACKSTEN

F7

SVARTGLÄTTAD KERAMIK, HARTS, BENBIT

F8 x180,70 y071,75

30, 49

SPIRALRING, av ca 3 mm brett bronsband, fragment, hela längden ca 30 mm, diameter ca 15 mm, ca 6 varv.

F9 x180,70 y073,00

30, 50

HARTSTÄTNINGSRING, fragment.

F10 x181,50 y070,00

30, 38

KOLANSAMLING, stor.

F11 x181,35 y070,50

30, 34

BERGSKRISTALL, liten fyrkantig, oslipad.

F12

KERAMIKBITAR

F13

HARTS

F14

KERAMIKBIT

F15

KOL, HARTS

F16

BRÄNT BEN

F17 x181,50 y071,52

EV. MATRESTER, KOL (nära F10 och F11)

F18

RÖRBEN

F19

KOLANSAMLING

F20

SPRITT KOL

F21

KOL

F22

UTGÄR

F23

KERAMIKSKÄRVA

F24

KERAMIK

F25

HARTS

F26 x185,12 y070,75

BRÄNDA BEN: Tinningben med muskelfäste, rörben,

				lårben (preliminär osteologisk bedömning.)
F27				STORA KOLBITAR
F28				KOL
F29				HARTS
F30				KOLBITAR
F31				SOTKONCENTRATION
F32				KERAMIK (invid F10)
F33				KOL
F34	x185,85	y071,85	30, 55	RAKKNIV av brons, lunulaformad, längd 80 mm, bredd 30 mm, vikt 11,3 g.
F35				KERAMIKSKÄRVA (invid F34)
F36				Benkoncentration: LÅRBEN AV MÄNNISKA (prelim. osteologisk bedömn.)
				SKALLTAK AV MÄNNISKA (preliminär osteologisk bedömning).
				RÖRBEN AV MÄNNISKA (preliminär osteologisk bedömning.)
				KINDBEN/OKBEN AV MÄNNISKA (preliminär osteologisk bedömning.)
F37				KOL
F38				BRÄND LERA
F39				UTGÅR
F40				KOL
F41	x 185,46	y071,54	30, 42	SPIRALHUVUDNÅL med omkastad hals. Av brons. Spetsen saknades. Längd 65 mm, bredd ca 24 mm. Vikt 5,5 g.
F42				BRÄNDA BEN (invid F41. Bland dessa ben finns ett skalltaksfragment som har passning med ett ben från A 34).
F43	x 184, 02	y070,30	30, 51	KOL ur hållskreva.
F44				MYNT? av koppar (-legering?), (sällfynd). Vikt 1,4 g. Diameter 14,2-14,7 mm. Tjocklek 1,5 mm. "Bubblig" yta. Från mörkfärgad fet jord i centrum.
Jordprov				

Kommentar/tolkning:

Anläggning 38 förefaller inte att vara en enhetlig stor grav. Däremot verkar den bestå av flera påbyggda anläggningar eller celler, möjligen 5 eller 6 stycken.

De fynd som gjorts av spiralhuvudnål och en lunulaformad rakkniv dateras enligt Montelius till bronsålder P VI. Detta stämmer väl med gravskicket med de rena brända benen och Lausitzkeramiken.

För att kunna tolka anläggningen har vi valt att dela upp den i minst tre celler. Den första ligger i anläggningens SÖ del och framstår som en egen parcell dit man fört kulturlager från en av bronsåldersboplatserna, alternativt har det funnits en boplatz här som avsatt skärvstenslagret och knackstenarna. På detta har man sedan ansträngt sig att lägga skärvstenen i ett jämnt mönster. I detta lager har man även deponerat keramikskärvor från ett Lausitzkärl. Ovanpå detta lager har man sedan placerat de stora stenarna som avgränsar parcellen i SV.

De sotfläckar som fanns spridda i anläggningen kan tyda på olika aktiviteter.

Nästa parcell uppträder strax intill den förra och har ett hartstätat kärl. Anläggningens mitt dominerades av en stor sotkoncentration, och vid dess sida har en del av en ring, eventuellt bandformig armring, deponerats. I anläggningens utkant har dels en spiralfingerring deponerats, dels ett fåtal brända ben.

I den NV parcellen gick berget i dagen ganska snabbt. Berget sluttade svagt åt V och övergick i en klippskreva. Skrevan var fylld av skärvsten och mindre stenar och runt skrevan fanns några större ca 0,3-0,4 m stora stenar. Vid rensning framkom två mindre, cirkelliknande stenkonstruktioner. I den ena cirkeln framkom en cirka 10 cm djup sotfläck med relativt lite kol. I den andra stensättningen under en mittsten framkom fragmentet av den bandformiga bronsarmringen.

I anläggningens N del hittades i ett skärvstens- och rullgruslager (ärtsingel) en lunulaformad rakkniv av brons, en spiralhuvudnål med omkastad hals och rena brända ben. Rakkniven är halvmånformad. Spiralhuvudnålen

framkom ca 5 cm djupare i lagret än rakkniven men intill. Båda dessa bronser kan dateras till bronsålderns period 6. Eventuellt har denna begravning täckts av en locksten eftersom en möjlig sådan hittades bredvid åt SÖ. Denna plats ligger exakt på den högsta punkten i detta område, som i sig är ett svagt krönområde på en flack höjdräckning. Troligen har området skadats såväl under vikingatiden som under 1940-talet.

Utifrån ovanstående kan anläggningen tolkas som inte enbart en grav, utan även som en rituell depositionsplats med flera påbyggnader. När man väger in områdets topografi och kulturmiljö kan man tolka platsen som en ceremoniell samlingsplats som med tiden kan ha utvecklats till en gravplats. Skärvstenen, det svallade gruset med rakkniven och spiralhuvudnålen och de brända benen (en grav), det fläckvisa kulturlagret, de spridda bronsringarna, sotfläckarna och knackstenarna kan alla tolkas som uttryck för sådana aktiviteter. Troligen har denna ackumulering skett över en längre tid. Den begränsade del som A 38 utgör kan ses som en yta som ej påverkats eller förändrats särskilt mycket efter den yngsta bronsåldern med undantag för den norra delen där sten tycks ha tagits bort. (Ang. de brända benen se "Tolkning" i A 34). Den totala mängden brända ben i anläggningen var 329 g inklusive de som sprits ut i A 34 då den byggdes.

ANLÄGGNING 39

HÖG, rund, ca 8x7 m och 0,7 m h (N-S). Plundringsgrop.

Brandlager.

Belägenhet: x181,5 y048,5

Anläggningen var belägen i stark sluttning åt V och uppskattades före undersökningen till ca 7 m i diameter, 0,5 m h sett från Ö och 1,5 m h sett från sluttningen i V. Högen var helt övertorvad med enstaka synliga stenar. En plundringsgrop fanns något perifert i den västra delen av anläggningen, ca 2,5x1,5 m stor. I den norra delen fanns tendens till kantkedja. Anläggningen gränsar i norr mot anläggning 32.

Efter avtorvning och rensning framkom en stenpackning bestående av 0,2-0,5 m stora stenar. I den västra halvan fanns även ett flertal stora stenblock i storleken 0,7-1,3 m. Mellan stenarna framkom ett större antal mindre stenar, ca 0,05-0,15 m stora.

Vid rensning påträffades i NO en bit eldslagingsflinta (bränd), en stor benbit (recent) samt en båtnit. I NV framkom en recent gaffel, en glasbit, ett stort obränt flintavslag, en båtnit samt flera brända ben (dock inte samlade). I SV hittades en rund keramikgrytsfot(?) samt en båtnit. En recent fickkniv framkom i SO. Runt plundringsgropen förekom spridda brända ben. Nedanför plundringsgropen, i utkanten av anläggningen hittades en bit förglasad slagg. I plundringsgropen fanns en emaljerad plåtmugg, en rostig burk. I anslutning till muggen och burken fanns även ett litet antal brända ben.

Under stenpackningen mellan stenblocken i västra delen av anläggningen, framkom ett brandlager, 1,6 x 2,5 m stort och något oregelbundet och ca 10 cm djupt. Stenarna i direkt anslutning till brandlagret var eldskadade och brandlagret låg också delvis ovanpå ett större stenblock, som också var eldskadat. Detta tyder på att brandlagrets befintliga plats även är platsen för brandbålet. Fynden i brandlagret utgjordes av brända ben, en liten keramikskärva (mynningsbit, typ bronsålder?) samt några nitar.

I nordvästra kvadranten, centralt beläget i anläggningen men utanför brandlagret och omedelbart NV om en stor sten, framkom i mo ett fragmentariskt keramikkarl, ca 20 cm i diameter och 11 cm högt. Runt kärlet fanns en kistliknande, fyrkantig konstruktion av flata stenar, ca 0,25-0,4 m stora, varav en troligtvis utgjort ett lock. Runt omkring kärlet hittades 22 nitar och några få brända ben. I kärlet framkom brända ben, några järnnitar samt järnbeslag, sannolikt tillhörande en hästmundering.

Anläggningen vilade på moigt morängrus. I NV var detta morängrus svagt mörkfärgat. Denna mörkfärgning (en forntida strandkant?) löpte vidare in i den närbelägna graven A 32 (dessa anläggningar undersöktes samtidigt).

FYND

F 1 x181,5 y048,5

I torvlagret:

GAFFEL av järn (recent)

GLASBIT (recent), 1 bit.

ELDSLAGNINGSFLLINTA, bränd, 1 bit (har nötningsglans).

BRÄND LERA, 1 bit.

OBRÄNT BEN, recent.

F 2 x181,5 y048,5

I fyllningen:

			KERAMIKFÖREMÅL, ca 45x23 mm (fot till trefotskärl?).
			FICKKNIV (recent)
	x182,4 y046,2	28,83	METALBURK (recent), ca 30 fragm.
			BRÄND LERA, 1 bit.
	x182,4 y046,2	28,83	MUGG, emaljerad, brun (recent).
F 3	x181,5 y048,5		Under stenpackningen:
	x183,65 y047,5	29,03	FLINTAVSLAG, obränt, 50x35x9 mm (har retuscher).
	x181,2 y047,8	28,88	NIT
	x181,2 y047,0	28,88	NIT
	x182,8 y049,2	28,95	NIT
	x182,9 y047,0	28,67	NIT
			SLAGG, 4 bitar, (förglasad?)
		28,88/28,82	BRÄNDA BEN, 31 g. I koncentration intill en sten omedelbart ÖSÖ om brandlagret.
			LERA, förslagad.
F 4	x181,5 y046,5	28,48/28,37	I brandlagret:
			KERAMIK, 1 bit, mynningsbit (23 x 20 mm) med mörk insida. Hör sannolikt ej till benurnan (F5).
			KOL, ca 47 g
			JÄRNSLAGG, 1 bit (jfr ovan, F 3)
			BRÄNDA BEN, 1 464 g.
F 5	x181,8 y047,8	28,63/28,52	KERAMIKKÄRL, fragmentariskt, 832 g, (ej sotigt).
			I och omkring keramikkarlet:
			BRÄNDA BEN, 186 g (varav en del i kärlet).
			NITAR/SPIKAR, 22 st. (omkring kärlet).
			JÄRNBESLAG, ett helt och två fragment från ytterligare två beslag, från hästmundering (låg i kärlet).

JORDPROV. Från brandlagret, ca 3 dl.

Kommentar/tolkning:

Anläggningen var plundrad vilket fynden (nitar, eldslagningsflinta) i ytan tyder på. Nitar fanns spridda även i fyllningen vilket kan ha med igenfyllningsprocessen att göra. De eldskadade stenarna i anslutning till brandlagret tyder på att brandbålet stått på platsen. De mycket stora stenarna i anläggningens bottenlager var anmärkningsvärda och kan ha bidragit till bättre lufttillförsel vid bålbranden. Anmärkningsvärt är att benurnan placerats utanför brandlagret, ÖSÖ om en stor sten som skiljde brandlager och urna. Benurna var dåligt bränd och mycket fragmentarisk. Urnan omgärdades av några mer eller mindre flata stenar som bedömdes som en liten kistliknande konstruktion, möjligen även med takhäll. I omedelbar anslutning till urnan låg spritt i molagret ett 20-tal nitar (typ båtnitar) och spikar (minst 3 st.) med bockad spets. Dessa kan ha tillhört ett skrin vari urnan ställts. På järnbeslaget, som påträffades tillsammans med benen i urnan, finns en mycket svag antydning till textilstruktur som rostet fast – möjligen från en tygpåse som benen lagts i och som placerats i urnan. Beslagen är av samma typ som finns i Birka (se Birka I, Taf. 24 (grav 752B) och Taf. 25 (grav 944). De har ingått i hästmunderingen. Bland de brända benen påträffades en tuppsporre.

Under anläggningen i Ö framkom en intill 1 m bred längsgående mörkfärgning i moränunderlaget (morängrus med 0,1-0,15 m stora rundade stenar) utmed den svaga V-slänten. Mörkfärgningen löpte in under den närbelägna graven A 32. Intill två större markfasta block i A 32 fanns kolkoncentrationer (se A 32). Mörkfärgningen kan ha utgjort en gammal strandlinje (ca 28 m.ö.h.) med viss mänsklig verksamhet(?).

ANLÄGGNING 41 (Södra halvan samt ett schakt (4 x 2,5 m Ö-V) åt N i centrum undersöktes år 2006)
RUND HÖG, ca 17 m i diam. och ca 1,5-2 m hög. Rest sten (fallen, låg överst mitt på).

Central stenpackning med inre kantkedja. Brandlager.

Belägenhet: x68,5 y72,5

Anläggningen var gravfältets största hög, belägen på Söderbygravfältets högsta punkt. Avsikten var att undersöka den södra halvan av högen. Graven var närmast omgiven av bl.a. tre stora, vikingatida högar (A 42, 43, 44) som har undersökts vid tidigare seminariegrävningar. Anläggningen var 15-20 meter i diameter och ca 1,5-2 meter hög och belägen i en svag S-slutning som i norr utgår från platt berg, delvis i dagen, och blir extra markerad i söder genom att jord och sand sannolikt skottats upp på graven, varvid marknivån runt graven sänkts framför allt åt SÖ. Ett fåtal stenar fanns synliga i den gräsbevuxna markytan på graven som för övrigt var bevuxen med 6 träd (björk och tall) och slånbarssly. Där fanns också flera grova stubbar. På toppen, strax SSV om gravens mittpunkt och omedelbart SV om en plundringssvacka ca 2 m i diam. och ca 0,4 m djup, låg en

kullvält närmast rektangulär rest sten av grå granit med måtten 1,04 x 0,5 x 0,3 meter. Den hade släta breddsidor. I gravens yta fanns tre distinkta gropar som i ett första skede bedömdes som plundringsgropar – en grop på toppen, en rakt i öster och en långt ner i SÖ. Det visade sig att ingen av de båda groparna högt upp på gravens yta nådde ner genom någon stenpackning och gropen i SÖ var en recent sopgrop med mycket varierat innehåll, allt dock sannolikt från ungefär mitten av 1900-talet. Denna grop undersöktes ej ned till botten.

Fyllningen i högen bestod förutom av stenar, ca 0,2-0,5 m stora, av gulaktig moig morän sannolikt hämtad från den omedelbara omgivningen. Minst två olika färgnyanser i den påförda mofyllningen kunde urskiljas i den V-Ö-löpande profilväggen, ett övre skikt och ett undre.

I samband med avtorvningen hittades en halv knacksten (br.å.-typ) liksom rester av recenta obrända djurben, sannolikt ko. Ungefär 1 meter ner i högen framkom en stenpackning och det beslutades att utvidga med ett schakt 2,5 m åt norr och 4 meter brett för att säkerställa att hela den förväntade centrala stenpackningen kunde undersökas. Ett mycket omfattande sotlager söder om centrum noterades redan snart efter avtorvningen och föranledde ett särskilt, djupare schakt på 1x3 meter (N-S) rakt söder om själva den centrala gravanläggningen. Sotlagret bedömdes vara ca 10 meter i diameter, ungefär 2 meter djupt och ställvis varvat med gul mosand. Prover av jord, sot och kol för senare C14-bestämning togs därifrån. Högt upp i detta sotlager framkom bronsarmbygeln som är av samma typ som de tre som framkom i A 37 (period 6, yngsta bronsålder).

Den centrala stenpackningen (med början ca 1 m under markytan) bestod av en kraftigt dimensionerad, närmast rund stensättning, ca 3,5 m i diameter. Stenstorleken var ca 0,3-1,5 m, de flesta 0,4-0,7 m stora i 2-3 lager. Ett dm-stort hålrum fanns mellan några av stenarna i V delen av packningen. Stora stenar, 0,4-0,7 m, hade placerats i cirkel till en inre kantkedja med en inre diameter på 1,75-1,80 meter och fogats samman med mindre stenar i en konstruktion som närmast påminde om ett slags kallmurning. Högt i centralpackningen låg en svagt välvd flat locksten, ca 0,45 x 0,7 m stor och ca 0,15 m tjock och där under fanns själva gravgömman som bestod av ett stort keramikkärl, ca 19 cm högt och med ca 19 cm diameter vid mynningen och 15 cm i botten (F 3), och ca 0,5 m SV därom ett mindre, ornerat keramikkärl (F 4). Dessa var placerade på var sin sida om en mindre upprättstående sten, dock ej tolkningsbar som en rest sten. Brandlagret som täckte hela ytan innanför den inre kantkedjan var sotigt med ställvisa inslag av gul mo. Brandlagrets djup var ca 35 cm och fynden låg spridda i hela brandlagret. Fynden bestod av en torshammarring, järnningar, järnstift, järnfragment, en bronsnit, broddar, en krampa, kamfragment från två kammar varav en hästkam, ett bronsbeslag till ett sköldhandtag (vikingatid), halvrunt bronsbeslagsfragment, bronssmältor, en glassmälta, organiskt material (troligen ett bröd) samt brända ben och kol. Nitarna var påtagligt korroderade.

Det gick ej att med säkerhet konstatera om det mäktiga sotlagret S om centrum var anlagt i samband med gravens (den centrala stenpackningen) eller före gravens tillkomst men det relativt tvära avbrottet av sot från söder in mot centralpackningen gör det troligt att sotlagret anlades först.

Under anläggningen vidtog moig morän.

FYND

F 1

F1:2

I gropar i ytan i SÖ-delen:

Recenta fynd från företrädesvis 1940-talet.

Ca 50 liter: porslin, flaskor, glasburkar, läder, skosulor, smyckedelar, eldskadad grammofonskiva (78-varvs) med gul etikett, medicinflaskor, glaskonservburkar med tillhörande gummiringar, vit emaljugg, plastkam, konservburkar, textil, aluminiumtuber, finskt mynt från 1942 (25 penniä), 1 öring, långsmalt silvertui (ca 70 mm), plastfingerborg, keramikhandtag, spikar, järmbeslag gångjärn m.m.

F1:3

ELDSLÄGNINGSFLINTA, bränd, 1 bit ytligt i SÖ 29x23x17 mm med eldslagningsretuscher.

F1:4 x71,22 y71,43 z31,08

BRYNE (?), del av, med slipyta, skiffer, ca 50x35x7 mm.

F1:5 x70,2 y68,65 z30,71

KNACKSTEN, avslagen, diam. 72 mm.

F1:6 x72,30 y69,50 z30,62

BRONSARMBYGEL, mycket fragmentarisk.

Påträffades

högt i sotlagret S om centrum. Ca 1 mm tunt gods.

KOL, i sotlagret S om centrum. Enstaka.

F2 x68,5 y72,5 z30,20/29,90

I brandlagret i centralpackningen:

				BRONSBESLAG till sköld, (ändbeslag till sköldhandtaget, ca 27x29 mm. Korsformigt. Ornerat. Har varit förgyllt - flera guldspår varav ett 2x3 mm stort på baksidan. Vikt 7,8 g. SKONING (BESLAG), av brons, holkliknande, fragm., kannelerat, 16x15 mm. Vikt 5,1 g. BRONSNIT, platt huvud 12,5 mm i diam. och runt rakt stift 2,9 mm i diam och minst 11 mm långt. BRONSFAGMENT, smältor, ca 15 st 2-20 mm, sammanlagd vikt 13 g. TORSHAMMARRING, delvis torderad. Ej fullständig. BRODDAR, 3, varav en bandformig och två av typen hästbrodd. KRAMPA, järn, 36x21x6 mm. MININIT (hjaltnit?), järn, kvadratisk snitt, 12x3x3 mm. NITAR av järn, 12 hela och ca 33 skallar och 19 brickor samt fragment, mkt korroderade. STIFT av järn, ca 35, mkt korroderade. JÄRNFRAGMENT, ca 5, små bandformiga. JÄRNFRAGMENT, ca 15 odefinierbara, nitliknande. Vikt 65 g. MYNNINGSBESLAG, 2, av järn (möjligen kantbeslag till sköld?). KAMFRAGMENT, 4 st (med L2-ornam.). HÄSTKAM, ca 25 fragment, med bl.a. upphängningsögla. GLASSMÄLTA, delvis förslaggad, 35x24x15 mm. Vikt 10,6 g. BRÖD/ORGANISKT MATERIAL, 8x42x66 mm. BRÄNDA BEN, ca 3 liter. KERAMIKKÄRL (benurna), ca 19 cm högt och 19 cm i mynningsdiameter och 15 cm i bottendiameter med organisk beläggning i botten och partiellt på insidan. I keramikkarlet: BRÄNDA BEN, ca 4 dl. KERAMIKKÄRL, ornerat, fragmentariskt (intill F 4). I sotschakt 1x3 m stort (N-S) S om centralpackningen: BRÄNT BEN KOL, ca 0,5 dl (för C 14-prover i sotschaktet, 3 st.; AI, AII, AIII).
F3	x69,4	y72,60	z30,21	
F4	x70,09	y72,35	z30,04	
F5				

Anmärkning/kommentar: Det kompakta och djupa sotlagret i fyllningen i högens södra del var anmärkningsvärt. Det kunde inte med säkerhet konstateras om detta sotlager anlagts före gravens uppbyggnad eller i samband med graven. Den högt i detta lager påträffade bronsarmbygelns tycks vara av samma typ som de tre som påträffades i den närliggande A 37 (jfr också armringsfragmentet i A 38). Träkol som fanns i sotlagret samlades in för ev. C14-prov (AI, AII och AIII).

ANLÄGGNING 42 (Den södra halvan undersöktes våren 2004)

HÖG, ca 12-15 m i diam och ca 1,5 m hög. Kraftigt skadad i S och SV. I SV fanns en sentida källargrund. Brandlager, kantkedja, ev. delar av en rest sten.
Belägenhet: x64 y87

Anläggningen låg i en grupp om fyra större högar (A 41, 42, 43, 44) i mitten av gravfältet. Högen V om A 42 är anläggning A 41, vilken är den största högen i området. Det är cirka 2 meters i avstånd mellan dessa två högar. Anläggningen SSV om A 42 är A 44 (4 meter ifrån) och VSV om ligger A 43.

Före undersökningen framstod anläggningen som en ca 14 m i diam och ca 1,5 m hög övertorvad hög med två (kraterliknande) kraftiga gropar/urgröpningar i S resp. SV. Högen var ca 12 meter från norr till söder och ca 15 meter från öster till väster. Anläggningen var rund till karaktären och höjden var mellan 1 till 2 meter - högst i

söder och lägst i norr. På norrsidan fanns en grop, cirka 1 meter i diameter och 30 cm djup. På östra sidan fanns två schakt liggande parallellt med en meters mellanrum. Det sydliga var 5,5 meter långt och 2 meter brett. Det norra var 5 meter långt och 2 meter brett. Båda var cirka 1 meter djupa. Det södra schaktets yttre avgränsning såg ut att vara en konstruktion som närmast kan beskrivas som en kallmurad murkant. Den var dubbel och såg alltså ut som en skalmur. Detta fenomen var inte synligt i de två andra ”murkanterna” som tillsammans med skalmuren bildade avgränsningarna för de två schakten. Högsta punkten i A 42 låg fyra meter in från kanten från norr och väst. Sydost om anläggningen låg en förhöjning som kan vara en dumphög, en naturlig förhöjning eller något som tillhör anläggningen.

Vid avtorvningen hittades diverse fynd, framför allt i det som var uppkastad jord ifrån ”jordkällarbygget” (t.ex. båtningar, keramik, brända ben). ”Jordkällaren” kom att bli arbetsnamn för den sänka som fanns i högen. Kantkedjan till ”jordkällaren” syntes tidigt under grävningen, och efter lodfotograferingen framträdde den ännu tydligare. I området fanns mycket tegel, ca 170 liter som låg i olika koncentrationer i anslutning till och i källargrunden. Spridda kolförekomster kan tolkas som att det kan ha funnits någon form av ugn i jordkällaren, ev. att den kan ha brunnit. Flera olika kolhorisonter/brandlager framkom, de flesta låg mot centrum och syns i profilen. Förmodligen är det samma brandlager som rörts om och därigenom spritts i graven, genom t.ex. jordkällarbygget. Källargrundens nedre stenar låg på samma nivå som gravens kantkedja.

Under hela grävningen framkom diverse spridda fynd (t.ex. hästbetsel, hästkäke, båtningar, keramik) över hela det utgrävda området. Hästkäken låg i källargrunden. Fynden härrör ifrån flera tidsperioder. I en brandlagerhorisont mot centrum framkom en båtning av järn. Sammanlagt framkom 14 båtningar, de flesta intill centrum av anläggningen och mot V delen. De flesta nitarna låg i anslutning till brandlagret men synes vara omflyttade i samband med källarbygget. Tio keramikskärvor av förhistorisk typ påträffades spridda i anläggningen varav tre i brandlagernivån. Av de brända benen låg enstaka i brandlagret, de flesta spridda i anläggningen.

FYND

F1	x64 y87	Spridda i anläggningens S del: BLYKULA, 8 mm i diam. KERAMIKSKÄRVOR, bl.a. från en trefotsgryta, glaserade skärvor.
	x62,8 y87,0 z28,92 x61,6 y86,7 z28,83	Recenta fynd, bl.a. från källargrunden: HÄSTSKO. KÄKE, häst, obränd. HÄSTSKOSÖMMAR, 3. BETSEL/KINDSTÅNG av järn, (i S utanför anl.) recent men av ålderdomlig ”stridstyp”, möjligen från medeltid eller 1500-tal? SPIKAR av järn, 3. KOL. TEGEL, ca 170 liter.
	x60,70 y88,40 z28,66 x62,50 y86,30 z28,72 x61,05 y86,80 z28,47	Fynd från ursprungliga graven men omrörda: KERAMIKSKÄRVOR, 10 skärvor, spridda, bl.a. 2 mynningsskärvor med organisk beläggning på insidan. BRÄNDA BEN, spridda, ca 0,5 dl. NITAR av järn (båtningar), 14 st. BRÄND FLINTA, 1 st, 28x10x8 mm. BRÄND FLINTA, 1 st, 15x11x4 mm. ELDSLAGNINGSFLLINTA, 1 st, 26x12x14 mm.

Kommentar/tolkning:

Graven kan vara en vikingatida mansgrav (eldslagningsflintan, den ev. resta stenen) som skadats vid flera tillfällen. Bygget av ”jordkällaren” är förmodligen den största bidragande faktorn till förändringen av gravens utseende och fyndspridning. P.g.a. schaktet/jordkällarbygget i graven, har fynden spridits och hamnat på platser där de inte låg från början. Spår av ett stort brandlager återstod mot centrum i graven (mellan källargrunden och centrum) vilket framkom bl.a. i profilen.

Av keramikskärvorna som låg spridda finns två mynningsskärvor (med passning) som har organisk bränd beläggning på insidan. Av övriga skärvor är en bottenbit och resten bukskärvor. Alla har samma tjocklek och karaktär men en bukskärvor är mer rödbränd. Bukbitarna har ingen organisk bränd beläggning på insidan vilket kan innebära att det rör sig om två ungefär likvärdiga kärl, ett som varit en benurna (mynningsskärvorna med organisk beläggning) och ett bikärl som varit med på brandbålet.

ANLÄGGNING 43

HÖG med avplanad yta, rund, ca 10 m i diameter och ca 0,6-1,2 m hög. Kantkedja. Gravklot. Fyndförande brandlager ca 2 x 4 m stort (NÖ-SV) och intill 0,4 m djupt. Formen på detta är närmast rektangulärt. Belägenhet: x 057,5 y66

Anläggningen var belägen i mellersta delen av gravfältet i anslutning till tre andra större gravanläggningar och framstod före undersökningen som en avplanad hög belägen strax söder om gravfältets största hög (A 41). Högen verkade orörd. Den var ca 10x10 meter i diameter och rund till formen med kantkedja. Flertalet björkar växte i anläggningen. Gravens högsta punkt är 30,12 möh. Dess höjd är ca 1 m över markytan. Höjden skiljer sig dock vid kantkedjans olika vädersträck. I öster är det 1 m, i söder 0,97 m och i väster 0,8 m. Själva kantkedjan är mycket tydligt markerad och välld. Hela graven lutar svagt åt söder. Denna lutning gör att södra halvans stenpackning ligger djupare. I VSV kanten innanför kantkedjan samt strax NÖ om gravens mitt fanns tätt liggande samlingar av mindre stenar, ca 5 cm i diam. Detta är troligen fyllningssten och verkar ej vara någon avskild konstruktion. Ett rundat gravklot, 0,36 x 0,35 x 0,28 cm, låg överst i gravens centrum. Det stack upp över markytan men ligger i samma höjd som ett par omkringliggande stenar. Enstaka skörbrända stenar förekom i fyllningen och så även en del kol, dock ej tillsammans. En stenpackning framkom under en ca 0,2-0,4 m djup fyllning av myll- och grusblandad mo. Stenarna i packningen var ojämnt fördelade över graven (både på höjden och bredden) samt utan någon tydlig struktur. Märkligt är att stenar nästan saknas helt i en stor länga vid gravens östra mitt (ca 5x3 m) som går i SV-NÖ-lig riktning. En stor markfast avlång sten skär dock detta utrymme. Denna har blivit eldskadad i N och NÖ kanten, vilket visar på att brandbålet stått i själva graven, sannolikt i dess mitt. Stenarna som omgärdar detta tomma område markerar även en tydlig och symmetrisk gräns. I denna ”fördjupning” framkom sedermera det stora brandlagret. Graven har ej blivit plundrad eller fått jorden omkastad, utan mofyllningen ligger i ett jämnt lager, dock med olika höjd och bredd. Under torven kom först ett tunnare lager av mylla och därunder ett tjockare molager vilket i stort går igenom hela stenpackningen. Under detta kom sedan ett sand-/ler-/gruslager (framförallt vid gravens syd-västra kvadrant) som sträcker sig ända ned till botten. Inga som helst spår av mänsklig aktivitet finns i detta sandlager. Vid avtorvningen av graven framkom en järnmärkla och en malstenslöpare samt i Ö delen recent keramik (ett handtag till en trefotsgröta) och porslinsbitar från 1940-talet. I S framkom keramikskärvor (F1).

Brandlagren

Sporadiska sotfläckar förekommer över hela graven i dess övre skikt, dessa är dock helt utan struktur. Djupare framkom sedermera två brandlager, ett fyndlöst ca 2 x 4,5 m stort (NÖ-SV-lig riktning) som låg VNV om mitten och ett fyndförande ca 2 x 4,5 m stort (NÖ-SV-lig riktning) som låg SÖ om gravens mitt. Brandlagret i VNV var ljusare och ej lika sotigt som det i SÖ. Brandlagret i SÖ hade en koncentrerad mindre del, ca 1,5 x 1,5 m stor, i dess nord-östra hörn som var mycket sotigt och utgör själva gravgömmen. Märkligt är att denna ej låg i gravens mitt utan blivit förskjutet till dess östra halva. Där stod den intakta benurnan F 3 (innehållande stora brända ben). Där fanns också brända mindre stockar ca 4 stycken, ca 3-5 dm långa, diameter ca 0,5-1 dm (4 kolprover A1-A4), 4 st pärlhängen på silvertråd, över 100 pärlor, åtskilliga båtningar, två torshammarringar (intill och delvis på varandra ca 5 cm NNÖ om och utanför benurnan), drejade keramikskärvor (från ett litet runt kärl), nål av brons, två kammar, ornerat benföremål, två ornerade bronsbeslag, två broddar, fem små bronsringar, en fragmentarisk smyckekedja av brons och ett långsmalt eldskadat silverfragment samt små bronsfragment. I den NV delen av detta sotiga brandlager fanns en koncentration av pärlor och båtningar. En större koncentration av brända ben förekom även runt den stora markfasta stenen i det yttre ljusare brandlagret. I både det yttre och inre brandlagret framkom flertalet brända ben (bl.a. människa, fågel, hästtand, hundhalskota och får/getsanskota), detta speciellt i det inre runt benurnan. I det yttre brandlagret tillkommer ytterligare krukskärvor, en pärla, båtningar samt bronsfragment. Strax utanför brandlagret i SV framkom även båtningar, brända ben samt ett ornerat bronsbeslag. Utanför brandlagret i norr i den gulaktiga mofyllningen hittades ett litet bronsbleck. Pärlorna, bronsbeslagen och pärlhängena ingår alla i ett större halsband vars motsvarighet delvis finns i en skelettgrav på Birka (grav 632).

”Brandlagret” i gravens västra del är mycket fläckvis. Fläckarna tycks dock bilda en avgränsad enhet i gravens väst-mittersta del. Denna ligger i en SV-NÖ-lig riktning. Fläckarna täcks av ett jämnt molager och under detta kommer det ljusare sand-/ler-/gruslagret. Detta skiftar dock i höjd kraftigt (ca 20 cm). Dessa västliga fläckar verkar ej ha något direkt samband med det östra brandlagret. Ett mer eller mindre brandlagerfritt område råder nämligen i gravens mitt (troligen platsen för det ursprungliga brandbålet, där fanns några små stolphål(?)). Detta område har närmast rektangulär SV-NÖ-lig form. Dessutom råder en total avsaknad av fynd i den västligare delen. Inga tecken på underliggande boplatlager har heller framkommit.

F 3 x57,65 y68,25 29,37/29,21

BRÄNDA STOCKAR, 4 st. ca 0,3-0,5 m långa.
I brandlagret:
KERAMIKKÄRL, (benurna) innehållande
BRÄNDA BEN, ca 0,6 liter(?)

Kommentar/tolkning:

Det fyndförande brandlagret låg i utkanten (i SÖ) vilket tolkats som att brandbålet från början stått på platsen i centrum och att detta varit uppbyggt på korta pålar/stockar som under bålbrandens slutskede vält åt SÖ. Spår från några av pålarna/stockarna i form av små stolphålsliknande mörkfärgningar, ca 0,8-1 dm i diameter, kunde urskiljas ca 1-2 m V om det fyndförande brandlagret (dvs i mitten av anläggningen). De brända pålarna/stockarna i det fyndförande brandlagret (några med fiberriktning i Ö-V) kan ha ingått i en uppbyggd bålkonstruktion (bålplattform) som kan ha varit rektangulär, ca 2-3 x 4-5 m stor, i SV-NÖ-lig riktning, och uppbyggd som ett fundament på korta pålar (ger bra lufttillträde för hög förbränning). Denna bålkonstruktion kan under bålbranden ha tippat åt SÖ (där så gott som alla fynden påträffades) och där benurnan nedställdes och de båda torshammarringarna placerades. Gravklotet däremot, placerades i mitten av anläggningen, överst på fyllningen.

Det lilla drejade keramikkräret samt det med x-ornamentik har varit med på brandbålet och skärvorna låg spridda i brandlagret. De två stora rena keramikbitarna (F1) som påträffades vid rensning i S delen kan vara rester efter nedsatta offerkärlet eller matkärlet (i efterhand?). Benurnan (F3) som till stora delar är hel innehöll till 2/3 brända ben varav mestadels stora bitar.

ANÄGGNING 44 (endast södra halvan men hela den centrala stenpackningen undersöktes).

HÖG, ca 16x15 m i diameter och ca 1 meter hög. Grop (insjunkning) i centrum efter nedgrävd recent häst ca 2,5x1,7 (N-S) och ca 0,40 m djup. Central stenpackning med gravklot. Sydvästport. Brandlager: ca 1,5 x 2 m i diam. och ca 0,12 m djupt.

Belägenhet: x48,0 y77,5

Graven var belägen i gravfältets södra del. På graven stod ett 15-tal mindre träd samt i kanten intill SV-porten en större tall. Denna tall hade en djup fåra längs stammen från ett blixtnedslag. I fåran fanns några hackspettshål. Strax öster om gravens mitt fanns en grop som antogs vara en plundringsgrop. Gropen var drygt 2,5 m i N-S-lig riktning och ca 1,7 m i V-Ö-lig riktning och intill 0,4 m djup. Graven hade en sydvästport som syntes som ett fyrkantigt utskjutande parti i gravens SV del. Höjden över havet på gravens mitt var 29,14 m. Fyllningen utgjordes huvudsakligen av mo. P.g.a. tidsbrist totalavtorvades och undersöktes ej anläggningens N del, förutom schaktet för den recenta hästen.

I det översta lagret av fyllningen påträffades recenta föremål i form av spikar, en yxa, samt eventuell spets från lieblad. På anläggningen i SV delen påträffades ytligt en ca 2 x 3 m stor enskiktad stenpackning av knytnävsstora mestadels rundade stenar. Dessa låg på och i mofyllningen. Denna tillbyggnads fyllning utgjordes av mörkare (svart) mylla och gav ett recent intryck. I mofyllningen fanns enstaka spridda knytnävsstora stenar.

Efter avtorvning och borttagandet av den 0,2-0,5 m djupa mofyllningen framkom en central ca 4 x 4 m stor flerskiktad stenpackning av 0,2-0,7 m stora stenar. Även spridda stenar förekom enstaka och i anhopningar över hela anläggningen. Ingen tydlig yttre kantkedja kunde konstateras. Ett gravklot påträffades överst i sydväst i centralpackningen (höjd: 30 cm, längd: 36 cm, bredd: 27 cm) och ca 0,5 m NV om gravklotet påträffades en locksten (höjd: 15 cm, längd: 48 cm, bredd: 46 cm). Under lockstenen stod ett stort keramikkrärl (benurnan - toppmått 28,63 m.ö.h. bottenmått 28,53 m.ö.h.). I benurnan (F3) påträffades överst en fragmentarisk torshammarring och därunder brända ben (prel. människa och hund), ett kamfragment och några keramikskärvor från ett mindre kärlet. I botten av benurnan fanns obrända ben av hönsfågel och groda. Få av alla ben i urnan låg i det övre lagret. Brandlagret låg i den västra delen under centralpackningen. I brandlagret (F2) påträffades ett silvermynt med hängögla (Ludvig den fromme, karolingiskt (ca 840 e.Kr.), två ryttarbeslag i silver varav ett är kraftigt försmält (typ Birka I Taf. 92:7 och 11, grav 825, Arbman 1943:298f), ett fragment av en stämpelorerad fingerring av silver (typ Birka I Taf. 111:6 och 9), två fragment av en sköldamulett av silver (liknande Birka I, Taf. 97:12), några små silversmältor varav en har en upphängningsögla, en bronsring, delar av en smyckekedja av brons bestående av sammanlagt ca 70 länkar, ca 10 små bronslänkar (till mindre smyckekedja?), ett cm-stort bronsfragment, 67 pärlor av karneol, bergskristall och glas, ett kamfragment, en järnbrodd, 4-5 fragment av en torshammarring, en järnmärla, ett fragment av en järnnyckel (?), 32 järnbitar och järnfragment, skärvor från två keramikkrärl som varit med på brandbålet, här benämnda keramikkrärl 1) som är ornerat runt mynningen och ett mindre 2), benurnan har benämnts keramikkrärl 3), ett hasselnötsskal, några cm-stora textilfragment, bränd lera samt brända ben och kol.

Stenpackningen vilade på moig morän.

Recent hästbegravning

I det som förmodades vara en plundringsgrop ungefär i mitten av graven hittades relativt djupt ned en begravd obränd häst (S delen undersöktes 2005 och N delen 2006). Insjunkningen var således inte en plundringsgrop utan en hästbegravning (recent). Det schakt som har grävts för hästen har inte berört den centrala stenpackningen med brandlagret. Avståndet mellan schaktnedgrävningens kanten i S och brandlagret S därom var endast ca 2 dm. Hästen hade placerats i N-S-lig riktning med huvudet i N och ryggen åt V. Intill hästskelettets mellan- och bakparti som var välbevarat fanns 1-2 ca 0,5-0,8 m långa böjda cm-breda järnskenor med trärester på, möjligen beslag till hästutrustning. Framför nosen framkom en tvinnad järntråd och en metallplatta med inskription (Österrike) som visar att det är en recent häst, troligen från 1900-talets första hälft. Dessutom framkom intill hästen en fingerring (?) av brons.

Sydvästporten

Sydvästporten var utbyggd åt sydväst direkt från anläggningen. Före avtorvningen var endast två större yttre hörnstenarna synliga. Efter avtorvning och borttagning av ett tunnare lager mylla samt en moig fyllning, framkom en stenkonstruktion med nästan kvadratisk form 2,90 x 2,80 meter. Längs portens sidor blev, efter avtorvningen, större stenar i rad synliga. Den västra sidan var jämnast. Sydvästporten visade sig ha en heltäckande stenpackning i minst två lager. Ytan var 1,70 x 1,80 meter. Stenstorleken var 0,10-0,30 meter, med de största stenarna i botten. Innan stenarna avlägsnades togs fosfatprover på fyra platser i porten. Dessa analyserades i fält med hjälp av fosfatsticka och fotometer. Inga förhöjda värden kunde konstateras jämfört med referensprover tagna utanför porten. Inga fynd påträffades i sydvästporten. Intressant var den mycket stora och gamla tall i SV-portens Ö hörn som hade blixtnedslag i form av en längsgående dm-bred fåra i vilken fanns hackspettsbon. Inga glasslaggsspår från blixtnedslaget fanns i marken.

Toppmått sydvästporten: Norr 28,25 m.ö.h - Söder 28,05 m.ö.h.

Bottenmått sydvästporten: 27,75 m.ö.h.

FYND

F1	x48 y77,5	<p>Rensningsfynd i ytan och mantelfyllningen:
KERAMIK, glaserad, grönvit glasyr.
KERAMIK, brunlaserad, dubbelvulst, mynningsbit.
GLAS, ca 3 cm stor, slipat?
NYCKEL, recent
KERAMIK, glaserat tjockt gods (1700-tal?).
JÄRNSKROT, spik, glas taggtråd, gångjärn.
TEGEL.</p>
F2	x48 y77,5 z28,63/28,51	<p>I brandlagret:
MYNT av silver, Ludvig den fromme, karolingiskt (ca 837 e.Kr), med pånitad hängögla. Vikt 1,1 g.
RYTTARFIGUR, silver, försmält, i form av en häst med ryttare. Två vertikaltställda öglor på baksidan. Små runda inpunsningar på framsida. Vikt 3,4 g.
RYTTARFIGUR, mycket försmält, silver, del av vertikaltställd ögla på baksida samt antydan till två små runda inpunsningar. Vikt 1,4 g.
FINGERRING av silver, försmält fragment, svagt ryggad med stämpeldecor (motställda triangelformiga med tre inskrivna runda inpunsningar). Vikt 1,3 g.
SKÖLDFORMAT HÄNGE, 2 fragment, med små runda inpunsningar i spiralform samt stämpeldecor (triangelformiga med tre inskrivna runda inpunsningar). Delvis försmälta. Vikt 0,9 g resp. 0,7 g.
SILVERSMÄLTOR, 6, tillhör sannolikt de ovannämnda fynden av silver varav ett (1,5 g) har hängögla, 3-14 mm. Vikt ca 5,7 g.
PÄRLOR av karneol, bergkristall och glas, ca 68 st.
RING, brons, diam. 18 mm.
BRONSKEDJA, smyckekedja, ca 70 länkar i flera delar.
BRONSLÄNKAR, små, ca 10, från mindre smyckekedja (?).
BRONSFAGMENT, ca 12x10x6 mm. Vikt 1,8 g.
KNIV av järn, spets av kniv? 4.5 cm lång.</p>

- x47,7 y76,6
 NYCKEL (?) av järn, rörformigt fragment, 13 mm långt och 5 mm i diameter.
 BRODD av järn, fragment
 MÄRLA (?) av järn, 25x9x3 mm.
 TORSHAMMARRING, 4 (5) fragment V om benurnan F3.
 NITAR av järn, ca 32 samt fragment.
 KAMFRAGMENT, 2 st, 24x13 mm resp. 10x13 mm. (B-kam).
 TEXTILFRAGMENT, 2 cm-stora
 HASSELNÖTSKAL, 1.
 KERAMIKKÄRL 1): Keramikskärvor från keramikkrärl med ornerad mynningskant. Har varit med på brandbålet.
 KERAMIKKÄRL 2): Ett mindre krärl.
 BRÄNDA BEN, 869 g.
 KOL
- F3 x48 y77,5 z 28,63/28,53
 I brandlagrets centrum under en locksten:
 KERAMIKKÄRL 3): (benurnan), stort och relativt välbevarat.
 I keramikkrärl:
 TORSHAMMARRING, med minst 1 torshammarränge, ca 20 fragment.
 BRÄNDA BEN, övre lager, 184 g.
 BRÄNDA BEN, undre lager, 279 g.
 Vikt alla brända ben i F3: 463 g.
 KAMFRAGMENT, 1, med ornamentik.
 KERAMIKSKÄRVOR (en mynningsbit och en bottenbit) från keramikkrärl 2). I botten av det stora krärl:
 OBRÄNDA BEN, hönsfågel och groda.
- F4 x49 y77,5
 HÄSTBEGRAVNING, recent (under insjunkning i centrum).
 SKELETT av häst. Huvudet åt N.
 JÄRNFRAGMENT, bandformiga med träfragment.
 JÄRNTRÅD.
 FINGERRING (?) av brons.
 PLAKETT av brons, oval (med text, bl.a. Wien, Österrike)

Anmärkning/kommentar:

Delar från möjligen två torshammarringar tycks finnas, en "normalstor" och troligen en mindre som har tunnare ten. Torshammarringar har vanligen jämntjocka tenar. Fragmenten i A 44 är mycket korroderade förutom några välbevarade torderade där olika tjocklek framkommer. Vid utgrävningen framkom fragment dels i benurnan och dels utanför vilket kan stärka antagandet av två ringar. En extra-ten (fastrostad eller omvikt? - går ej att avgöra) på den större ringen kan vara en påsatt nedhängande parallell s.k. extra-ten men dessa brukar inte vara så långa att samtliga fragment i A 44 skulle kunna ingå i endast en ring.

I A 44 finns fragment av två silverhängen varav ett är en ryttarframställning. Silverryttarhänget har på baksidan två vertikaltställda öglor. Det andra snarlika silverhänget är mycket försmält men har ursprungligen sannolikt varit ytterligare ett ryttarhänge (mindre troligt en kvinnoframställning). I grav 825 på Birka finns bl.a. två ryttarhängen och ett kvinnohänge (Taf.92:7, 10 och 11). Kvinnohänget i grav 825 har en vertikaltställd ögla på baksidan. Fragmentet i A 44 har rester efter en ögla som sannolikt suttit vertikalt i förhållande till bredden, vilket passar bättre med en ryttarframställning och ej en kvinnoframställning. A 44 och grav 825 på Birka har flera fyndtyper gemensamt. Således finns i A 44 två fragment av ett s.k. sköldformat silverhänge med små runda inpunsningar i spiralformation liknande ett hänge i Birka grav 824 (Taf. 97:17). Ett något större och mer snarlikt finns dock i Birka grav 800 (se Birka Taf.97:12). De sköldformade hängena i Birka finns i 15 gravar och anses ha kristna signaler och Gustaf Trotzig tror att de "kan kopplas till en föreställning om trons försvar" (Trotzig 2004:202). Dessutom finns i A 44 ett rörformigt järnfragment som sannolikt varit en järnnyckel liknande den i Birka grav 825 (typ Taf. 274:7).

De brända benen var märkbart större i urnan (F3) än i brandlagret. Den totala mängden brända ben i A 44 är 1332 g.

ANLÄGGNING 45

BRUNN(?)/VATTENHÅL, sänka ca 3 m i d och ca 0,4 m dj och rund vall ca 6,5 m i d (igenfylld med sten).
 Belägenhet: x137 y082,7

S delen samt ett norrgående schakt (2,5x1 m) i mitten undersöktes. Schaktets belägenhet: x36,2 y81,5

Anläggningen var belägen i gravfältets S del och syntes före undersökningen som en ca 6,5 m i d övertorvad rund vall med en ca 3 m i d och ca 40 cm grop i mitten. Under flera år har gropan i mitten under våarna varit vattenfylld. Innan avtorvning syntes ett 10-tal stenar runt vallen. Även 4 träd och 6 stubbar var belägna runt utkanten av anläggningen.

Efter avtorvning syntes ännu ett antal större stenar och svart mull. I jordfyllningen fanns en större mängd mindre stenar, ca 10 cm i d. Under denna fyllningsjord, ca 1 dm ner, framkom ett 10-tal större stenar belägna i anläggningens östra del.

Vid borttagning av stenarna i den östra delen framkom lerjord och vid sänkning av gropan sipprade grundvattnet upp. I hela anläggningen framkom mindre tegelfragment och i gropan en del av en tegelsten. Under en stubbe bland stenarna i den östra delen framkom en bränd eldslagningsflinta. Två järnföremål hittades i anläggningens sydvästra del och ett flertal järnfragment framkom i anläggningen.

Botten av anläggningens nedgrävning utgjordes av en närmast cylindrisk urgrävning ca 2 m i diam (se profil). Vallen och gropan vilade på grusblandad moränsand. Gropan var igenfylld av 0,1-0,5 m stora stenar.

I den norra delen av anläggning 45, togs ett nytt schakt upp på 2,5 x 1 m. Innan avtorvning syntes en sten, en aning ovanför torvytan. Efter avtorvning framkom ett antal mindre stenar. Fyllningsjorden bestod av ett 30-tal mindre stenar och ett antal större. Efter 30 cm i schaktets norra del framkom steril jord. Den södra delen var fortfarande påverkad av gropens mörka jord. Schaktet bottengrävdes ej.

FYND

F1 x35,64 y81,82 z27,14

x35 y83,5 z27,49
x36,2 y82 z27,48
x33,90 y80,45 z27,65
x34,48 y80,55 z27,64

x35,56 y82,60 z27,31
x36,7 y82,5

TEGELSTEN ca 6,2cm x 6,5 cm x 10 cm.
BRÄNDA BEN, 8 bitar.
OBRÄNT BEN, 1st/10,1 g.
KOL, 142,4 g.
TEGELBITAR/BRÄND LERA (recent) 839,5 g.
ÄRTSLAGG, 7 bitar, 1,69 g.
SPIK, 1st.
JÄRNFRAGMENT, 12st, 6 g.
BRÄND FLINTA, (i två bitar) 9,1 g.
JÄRNFÖREMÅL, 14,8 g.
JÄRNFÖREMÅL, 4,5 g.
JÄRNFÖREMÅL, 7,6 g.
ALUMINIUMFÖREMÅL. 1 st.
EMALJ, 7 fragment.
STEN? 14,2 g.
GLASSKÄRVA, 1 st.

Kommentar: Fördjupningen i mitten av anläggningen har under våarna varit vattenfylld i samband med snösmältningen och en tid därefter. Anläggningen tolkades som en recent brunn eller ett grävt vattenhål som fyllts igen.

ANLÄGGNING 46

RUNDOVAL STENSÄTTNING (delvis rektangulär), ca 5,2 x 4 m i d (NO-SV) och ca 0,5 m hög. Kantkedja. Brandlager: 1 2 x 0,8 m och intill 0,3 m djupt. Belägenhet: x 39,5 y102,5

Anläggningen var belägen i den östligaste delen av gravfältet. Av alla gravar på gravfältet låg anläggning 46 närmast Söderby gård. Fyra meter väster om anläggningen fanns en bergsklack 1,5 m stor i Ö- sluttning. Nedanför denna fanns det spår av cementfundament från 1940-talets barackbebyggelse. Före avtorvningen uppfattades anläggningen som kvadratisk eller rektangulär med en synlig kraftig kantkedja, tydligast i den södra delen, ca 5 x 4 m (NO-SV).

Efter avtorvning och rensning framstod anläggningen som en rundoval stensättning, delvis rektangulär, ca 5,2 x 4 m (NO-SV) med en kraftig yttre kantkedja samt en inre kantkedja. Den yttre kantkedjan bestod av ca 23 stenar, ca 0,4-0,7 m stora, varav 6 st var röda och placerade i 3 ”hörn” av den ovala anläggningen. I det sydvästra hörnet fanns ingen röd sten, men utfallna stenar som liknade en möjlig sydvästport. I nordost var den yttre kantkedja otydlig. Den inre kantkedjans mått var 116 x 110 cm och bestod av 9 stenar varav två var större än de andra. En av dessa var rund, ca 42 x 42 cm. Den andra var avlång, ca 29 x 52 cm. De resterande stenarna var ca 10 x 20 cm i genomsnitt. Brandlagret låg i och ca 1 dm utanför den inre kantkedjan. Vid rensning påträffades i den norra delen av anläggningen en bit obränd flinta, utan eldslagningsretuscher. Mellan den yttre och den inre kantkedjan låg det ett stort antal knytnävsstora stenar. Innanför den inre kantkedjan fanns en liten stenpackning, mestadels enskiktad, med knappt knytnävsstora stenar. Några stenar verkade nedkilade strax innanför kantkedjan.

Innanför den inre kantkedjan under småstenspackningen framkom brandlagret, ca 1,2 x 0,8 m i diam och intill 0,3 m djupt. I detta fanns spridda brända ben, några järnitar/spikar, järnfragment, en fragmentarisk näbbsölja av brons (i två delar), en rotknöl av brudbröd samt kol.

Anläggningen vilade på morän.

FYND

			Vid rensning:
F1:1	x39,96 y100,87	z27,48	SPIKFRAGMENT, 2, recenta.
F1:2	x40,05 y99,65	z27,49	SPIKFRAGMENT, ca 15, recenta.
F1:3	x40,45 y104,23	z27,39	NIT/SPIK av järn.
F1:5	x40,21 y102,82	z27,47	FLINTA, avslag med krusta, 1,9 g (21 mm)
F1:7			KOLBITAR, funna sydväst om brandlagret, vari en rotknöl från brudbröd (?).
F1:8 (recenta)	x40,05 y99,65	z27,49	JÄRNBESLAG, SPIKFRAGMENT, LÄDERSULA till sko, KLACKJÄRN, TEGELBITAR, recenta, funna i det övre jordlagret, 1-8 cm stora, 522 g (ca 5 dl).
F1:9			KRITPIPA, fragment, i den västra delen av graven, 28 mm långt.
F1:10			TANDRESTER, häst el. ko, ca 1 dl.
F1:11	x40,05 y99,65	z27,49	JÄRNFRAGMENT, taggtråd (?), recenta.
F1:12	x40,05 y99,65	z27,49	KOL, 4 små bitar.
F1:13	x40,05 y99,65	z27,49	JÄRNSPIK, i delar, recent, funnen utanför den sydvästra delen av kantkedjan, recenta.
F1:14			JÄRNSPIK, GLASFLISA, JÄRNBIT, GLASSLAGG, recent, funnet 1 m utanför sydvästra delen, recenta.
F1:15			JÄRNBESLAG, recentfynd, funnet 1 m norr om den nordöstra delen av kantkedjan, recenta.
F1:16			KERAMIK, 2 bitar. Funna utanför kantkedjan vid gravens sydvästra del, recenta.
F1:17			
F2:1		z27,50/27,20	I brandlagret:
F2:2			BRÄNDA BEN, ca 395 g (ca 0,5 l).
F2:3			KOL, 115 gram.
F2:4-5			TEGEL, recent.
F2:6	x38,71 y102,40	z27,35	ROTKNÖL av BRUDBRÖD.
			NÄBBSÖLJA av brons. 2 bitar.
			3 resp. 2 cm av ramen med järnspår från tornen (?).
F2:7	x39,34 y102,35	z27,32	JÄRNSPIK/NIT ca 3 cm lång.
F2:8	x39,14 y102,28	z27,30	JÄRNSPIK/NIT, centralt i brandlagret, ca 3 cm lång.

Kommentar: Preliminär osteologisk bedömning: Människa (rörben, kranium (2 st med suturer), vadben (2 st), skenben, armbågsben).

ANLÄGGNING 50

STENSÄTTNING, oval, 3,1 x 2,5 m (NO-SV), 0,3 m .

Fallen rest sten. SKELETTGRAV.

Belägenhet x148 y047, 5. Nedgrävningens riktning: 55 GON

A 50 låg i en svag S sluttning i relativt öppen skogsterräng.

Före avtorvning syntes anläggningen som en svag intill 0,1 m hög förhöjning ca 5,5 x 6 m i d, lätt mossbeklädd i N delen och bevuxen med 5 granar. I ytan fanns tre mindre gropar, troligen grävda av djur. Ungefär mitt i anläggningen fanns en rest sten som fallit mot S och stack upp ca 0,3 m ovan mark. N om den resta stenen syntes två större, markfasta stenar i markytan.

Efter avtorvning och rensning framträdde en tydlig oval kantkedja 3,1 x 2,5 m i d av mestadels 0,4 - 0,5 m stora stenar. Packningen bestod av 0,05 - 0,3 m stora stenar blandad med mylla.

Den resta stenen stöttades i botten av tre stenar i Ö, V och N, ca 0,2 x 0,3 m stora. Den resta stenen var 1,01 x 0,53 x 0,24 m stor. Stenen bestod av ljus granit. Den Ö sidan av stenen var något konkav. Stenens övre del gav intryckt av att vara grovt kanthuggen. De stora markfasta stenarna i gravens N del var ca 1,0 m långa, ca 0,4 m h och ca 0,4 m br. Fyllningen visade sig bestå av två till tre lager av 0,2 - 0,4 m stora stenar, under mullagret, varvade med sand och mo.

När stenpackningen helt avlägsnats framträdde en relativt tydlig nedgrävning ca 1,8 x 0,9 m stor (NO - SV) huvudsakligen bestående av lätt mullblandad sand. I botten i nedgrävningens SV del stod ett keramikkrärl av mörkfärgad keramik 10-11 cm i d och ca 7 cm h. I kärlet fanns inga synliga spår av något speciellt innehåll. I botten på nedgrävningen kunde ett tunt, otydligt skikt av mörkare fyllning iaktas, eventuellt skelettlager. Inga rester av skelettet påträffades.

Under anläggningen vidtog morän.

FYND

F1 x148,15 y047,90 z:27,45/27,36

I botten av nedgrävningen i SV-delen:

KERAMIKKRÄRL, 11 cm i diam och 7 cm högt.

Jordprov: Sandjord från urnan.

Kommentar och tolkning: Se A 51.

ANLÄGGNING 51

STENSÄTTNING, oval, 2,9 x 2,6 m i d (NO - SV) och 0,2 m hög. Gravklot.

SKELETTGRAV.

Belägenhet: x147 y050. Nedgrävningens riktning: 55 GON.

Anläggningen låg i en svag S sluttning i relativt öppen skogsterräng. Före undersökningen syntes graven som en mycket svag förhöjning ca 1 m S om A50. Den var bevuxen med två granar och hade en matta av barr och mossa.

Efter rensning framkom en oval stensättning (2,9 x 2,6 m i d) med tydlig kantkedja, bestående av ca 0,4 - 0,6 m stora stenar. Den tvåskiktade stenpackningen bestod av blandat runda och skarpkantade stenar. Det övre skiktet hade en jordblandad, gles stenpackning med stenar i storleken ca 0,05 - 0,2 m och 0,3 - 0,6 m. Centralt beläget i graven stod ett nedsjunket runt gravklot av grå granit (0,35 x 0,27 x 0,18 m). Den undre stenpackningen, närmast skelett- nedgrävningen, bestod av en tät packning av stenar i storleken ca 0,4 - 0,6 m. I olika delar av packningen framkom skarpkantade stenar varav några kunde passas ihop - eventuellt avsiktligt tillslagna. Fyllningen bestod till största delen av gulbrun sand med vissa inslag av mo och mjåla.

Efter att den övre stenpackningen borttagits kunde man skönja en 1,95 x 1,15 m stor (minst 0,4 m djup) nedgrävning i NO - SV riktning, mörkare än omgivande sand. I tre hörn av nedgrävningen påträffades eventuella spår av en träkonstruktion. En ca 0,2 m lång kolbit påträffades i det NV hörnet, en mindre kolbit i det NÖ hörnet, och en mörkfärgning med kolinslag i det SÖ hörnet. Ett keramikkrärl, ca 0,13 m i d och 0,1 m h, stod i botten i den SV delen av nedgrävningen. En järnkniv, ca 0,1 m lång, låg ca en halv meter in från den NÖ kortänden i mitten av nedgrävningens botten. Den låg i N - S riktning med tången i N, spetsen i S och eggen mot V.

I botten av nedgrävningen fanns ett mycket tunt mörkfärgat lager. Inga skelettrester kunde iaktas.

Under anläggningen vidtog morän.

FYND			
F1	x146,00 y049,60	z 27,33/27,23	I botten av skelettnedgrävningen i SV-delen: KERAMIKKÄRL, 13 cm i diam och 10 cm högt.
F2	x146,53 y050,33	z 27,34	I botten av skelettnedgrävningen i NV-delen: KNIV, av järn. Spetsen åt S och eggen åt V. KOL.

Kommentar och tolkning.

Anläggningarna A 50 och 51 bedöms vara en mans- (A 50) respektive kvinnograv (A 51). Enligt Petré (1984) är gravar med rest sten säkra mansgravar och gravar med gravklot säkra kvinnogravar. Nedgrävningarnas orientering i NO-SV-lig riktning antyder att det kan röra sig om tidiga kristna begravningar. Skelettgravskicket och gravarnas relativa fyndtomhet tyder också på kristna influenser, medan den resta stenen och gravklotet talar emot det. Kolet i nedgrävningen i A 51 kan tolkas som kol från en reningseld eller som ett bränningssubstitut.

ANLÄGGNING 52

RUNDAD STENSÄTTNING, ca 1,8 m i d och 0,1 m h.

Brandlager, 1,8 m.

Belägenhet: x150 y040

Anläggningen var belägen i södra delen av gravfältet omedelbart NV om två skelettgravar (A 50 och 51). Före avtorvningen syntes anläggningen som en knappt skönjbar förhöjning, ca 2 m i diameter och intill 0,1 m hög, i en svag SV-sluttning. Endast två stenar var synliga i markytan.

Efter avtorvning och rensning framkom en liten rund enskiktad stenpackning företrädesvis av 0,3-0,4 m stora stenar. Stenarna bestod av fem större stenar ca 0,40-0,55 m, tio mellanstora ca 0,25-0,35 m och tio mindre ca 0,10-0,15 m stora. Nio av stenarna var av rödfärgad granit och resten av grå granit. Fjorton stenar var kantiga, de övriga hade en rundad form.

Vid rensning av stenpackningen hittades recent keramik (i utkanten av graven) och små bitar av kol (F1). Jorden mellan stenarna utgjordes av mörkfärgad mylla. Direkt under stenarna låg brandlagret, på den östra sidan gick det även utanför stenpackningen. Brandlagret var 1,8 m i diameter och 0,02-0,15 cm djupt. Det var grundast i nordvästra delen och djupast i mitten. I de södra och sydvästra delarna av graven fanns flera kolkoncentrationer, bestående av stora kolbitar med fibrerna horisontellt placerade. Fynden i brandlagret fanns i den södra och östra delen och bestod av 12 båtningar, 1 båtningbricka, 4 järntenar, 1/2 hasselnötsskal, 1 liten järnkrok, 1 grå (grå/grön/röd) pärla av glasfluss, 2 delar av ett likarmat spänne av brons (mittenpartiet och ena armen), brända ben och kol (F 2).

Under anläggningen låg mellanstora och små stenar i moränjord. I den södra delen av graven var flera av stenarna skörbrända. I den delen hittades även små skörbrända stenar. Det kombinerat med den rikliga förekomsten av kolkoncentrationer i samma område gör det sannolikt att brandbålet har stått på plats.

FYND

F 1	x150 y040	<u>28,39</u> 28,08	Vid rensning: KERAMIK, recent, 4 bitar. KOL, 18 g.
F 2	x150 y040	<u>28,24</u> 27,99	I brandlagret: BÅTNITAR, 12, varav 3 i fragment. TENAR, järn, 4 (kvadratisk/rektangulärt snitt). HASSELNÖTSSKAL, 1/2. KROK, (minikrok/ögla av järn). PÄRLA, korroderad, av grå/grön/röd glasfluss.
	x149,84 y39,95 resp. x149 y40,25		LIKARMAT SPÄNNE, brons, 2 fragment (mittenpartiet x49,84 y39,95 och en arm x49 y40,25). BRÄNDA BEN, 180 g. KOL, 927 g.

Kommentar: Anläggningen låg intill två skelettgravar från vikingatid (A 50 och A 51) - alla flata och ej synliga i markytan före undersökningen. De 4 fragmenten av tenar är troligen ej båtningfragment. Det är ej uteslutet att de kan tolkas som fragment av en halsring (mindre troligt som torshammarring då dessa ej påträffas brända i

brandlagren). Det likarmade spännet är eldskadat och fragmentariskt och motsvarar Taf.82:2 eller 4 i Birkapublikationen (Birka I Tafeln) och som Aagård har benämnt grupp IV A:1 (ev. IV C:1). Denna typ hör till yngre Birkatid.

ANLÄGGNINGEN 57

RUNDOVAL STENSÄTTNING, ca 4 m i diam och intill 0,1 m hög. Gravklot.

Brandlager: ca 0,7 m i diam. och 0,1 m djupt.

Belägenhet x 114,15 y 89,8.

Anläggningen var belägen i gravfältets sydöstra del och syntes före avtorvningen som en svag förhöjning. Anläggningens gravklot var synligt till ca 1/3. Stenpackningen var knappt urskiljbar före avtorvningen.

Efter avtorvning och borttagandet av en ca 0,1 m djup myllmantel framkom en ca 4 m i d stor närmast rundoval stenpackning (NO-SV, ca 4x3,3 m) bestående av till övervägande del ca 0,1- 0,3 m stora stenar. Mot mitten av anläggningen var stenarna mindre, ca 0,15-0,20 m stora. Graven kantades av större stenar ca 0,4-0,6 m stora. I gravens norra del och utkanter fanns några markfasta stenar ca 0,6-0,8 m stora.

I centrum av stenpackningens översta lager var stenarna små, ca 0,15-0,20 m i d.

I den yttre delen av stenpackningen dominerade större stenar, ca 0,20-0,5 m i d.

Det var svårt att se gravens yttre gräns. Detta beroende på dels anläggningens allmänna oregelbundenhet, dels på grund av att det utanför centrum förekom större stenar. Anläggningen var även svår att avgränsa åt syd-sydväst, mot A 61. Den centrala packningen hade en något oregelbunden men rundad form samt en möjlig inre kantkedja. Gravklotet låg omedelbart öster om den inre kantkedjan.

Recenta keramikskärvor hittades vid avtorvningen utanför den östra kanten av graven.

I anläggningens centrala del framkom mellan och under stenarna i packningen ett brandlager med en diameter på ca 0,5-0,7 m. Inom nämnda brandlager framkom 16 pärlor, järnfragment, brända ben, kol samt ett fragmentariskt keramikkarl. Mynningen på keramikkarlet hittades i den inre cirkelns södra del. Keramikkarlet låg i en tät stenring bestående av kantiga stenar, ca 0,10 till 0,20 dm i d. I keramikkarlet påträffades en torshammarring, två pärlor, brända ben och kolrester. Jordprov togs i botten av karlet, ca 1 dl.

Ca 20 cm väster om keramikkarlet framkom en sot/kolkoncentration. Denna koncentration befann sig ca 10 cm under markytan/profillinjens övre gräns. I V delen framkom bränd lera från brandlagret/brandbålet. Anläggningen vilade på lera.

FYND

F 1 x113 y91,5

Rensningsfynd:
SKO, fragment av ovanläder.
GLASERAD KERAMIK, skärvor.
GLASBIT (gulbrun).
BLYKULA.
JÄRNFRAGMENT (hönsnät, taggtråd?),
TEGELBIT, KOL, GRÖN STEN.

F 2 x114,15 y88,7 z: 27,13
26,97

I brandlagret:
MYNT, fragment, (0,12 g), eventuellt arabiskt.
PÄRLOR, 18, varav 7 av bergkristall och 3 av karneol. Två har nötningsglans (en rund av bergkristall och en translucent rund blå).
BRODDAR av järn. 3 fragment från 2(?) st.
KAMFRAGMENT, 7 (B-kam).
KERAMIKSKÄRVOR, rödbrända och svartbrända.
BRÄNDA BEN, 217,7 g.
KOL, 130,5 .
BRÄND LERA

F 3 x113,8 y89,8 z: 27,13
27,03

I brandlagret:
KERAMIKKÄRL, fragmentariskt.
I keramikkarlet:
TORSHAMMARRING, fragment, diam. ca 10 cm.

PÄRLOR, 2 st.
BRÄNDA BEN, 39,9 g
KOL, 6,5 g,
JORDPROV, från botten av kärlet, ca 1 dl.

Kommentar

Vid grävningen påträffades bergkristallpärlor, vilket indikerar vikingatid. Torshammarringen, med en diameter på 10 cm, som påträffades i keramikkrälet är även en indikator på vikingatid liksom kamfragmenten. Vid den preliminära osteologiska bedömningen kunde inga människoben urskiljas, utan de ben som kan identifieras härstammar från hund och får/get. Detta skulle möjligen kunna visa på att det är ett barn begravt i anläggningen. Även den mindre diametern på torshammarringen kan visa på att det kan röra sig om en barngrav.

ANLÄGGNING 58

RUND STENSÄTTNING, ca 3,70 m i d och ca 0,3 m hög med kantkedja.

Brandlager i form av en halvcirkel ca 1 m brett och ca 0,1 m djupt med en grop i botten på ca 0,1 m i d och 0,1 m djup. Eventuell locksten ca 0,6 m i d, välvd översida och flat botten.

Belägenhet: x116 y085.

Anläggningen var belägen i gravfältets S del på plan mark, anläggningen lutade svagt åt S och syntes före undersökningen som en rund stensättning ca 0,3 i d och ca 0,3 m hög övertorvad förhöjning. Anläggningen var bevuxen med en tall och låg omgiven av gravar, bl.a. en treudd och en hög.

Efter avtorvning och borttagning av en tjock orörd myllmantel framkom en stensättning med en kantkedja samt en stenpackning bestående av 0,15–0,9 m stora stenar, företrädesvis 0,4–0,5 m. I NV riktning av kantkedjan låg anläggningens största sten som var ca 0,7 m i d och var markfast, ytterligare en sten i kantkedjan i S var markfast och ca 0,5 m i d. I V nära profilen låg en räfflad naturlig sten med räfflorna uppåt. Även en större röd sten fanns i packningen. Efter att profilen avlägsnats framkom anläggningens runda karaktär, dock var stenpackningen något gles i SV och utgjorde ett stenfritt område, vilket åstadkom att anläggningen såg oval ut.

Brandlagret var litet och format som en halvcirkel ca 1 m brett med klara avgränsningar. I V var gränsen mycket diffus och utan klara linjer i Ö. Dock bildade brandlagret och benkoncentrationen en cirkel. Brandlagret var ca 0,1 m djup och var beläget inom den yttre kantkedjan. En grop ca 0,1 m i d och ca 0,1 m djup fanns i brandlagrets utkant mot N. I brandlagret hittades en del brända ben, kol, bränd lera och keramik samt enstaka kamfragment. Benkoncentrationen samt pärlkoncentrationen (F2), låg utanför brandlagret i Ö. Ovanför brandlagret hittades en torshammarring (F4) i bitar samt en kniv (F3) i 2 delar nära varandra, förmodligen nedstucken. Utanför brandlagret hittades även kamfragment och keramikskärvor (F2). Stenpackningen vilade på några cm djup mylla och därunder lera.

FYND

F1 x114,66 y84,20 z27,18

NIT av järn, funnen utanför den yttre kantkedjan i den SV kvadranten. Recent.
PATRONHYLSOR, 2 st funna i NO kvadranten. Recent.
JÄRNFRAGMENT, 3 bitar varav ett lås från 1800-talet funna i den SO kvadranten. Recent.

F2 Koordinater för pärlor
x116,09 y84,97 z27,15

I mitten av graven:
PÄRLOR, 19, av glas och glasfluss, varav 1 ljus grönblå med vita slingor och ögon, 1 blå facetterad, 2 blåa opaka, 1 guldfolie, 1 segmenterad guldfolie (4 st), 1 segmenterad guldfolie (2), 1 segmenterad silverfolie (4), 3 små blåa, 4 små gula, 2 röda glasfluss, 1 orange glasfluss och en försmält (odef. färg). De flesta är eldskadade.

I och utanför brandlagret:
BRÄNDA BEN 685,8 g
KOL, 184,8 g
BRÄND LERA, 53,6 g
KERAMIK, 235,8 g
KAMFRAGMENT, > 50 bitar

Koordinater för kamfragment

x116,30 y85,50 x27,22	funna i den mittersta delen av graven, i och ovan brandlagret. Sannolikt två kammar.
F3 x116,55 y84,98 z27,15	KNIV av järn, i 2 delar, i mitten av graven, precis i profilen mellan två stenar, eventuellt inkilad (?).
F4 x116,10 y84,81 z26,81	TORSHAMMARRING, i 15 delar varav en mindre ring som förmodligen hängt på den större. Delvis vriden ten och fyrkantigt snitt.

Kommentar

Anläggningens stenar var större än genomsnittet för en kvinnograv, de var 0,15-0,9, företrädesvis 0,4-0,5 m. En eventuell locksten lokaliserades som var ca 0,6 m i diameter. Omkring denna fanns keramikskärvor, bitar av torshammarringen samt en kniv i 2 delar. Både torshammarringen samt kniven var inkilade mellan stenar. Sparsamt med kol hittades.

Prel. osteologisk analys

Häst	Tandfragment
Katt	Finger/tåben, språngben, svanskota, kota, skulderblad, mellanfot
Människa	Kraniefragment, båtben (vänster)
Hund	Klofalang, svanskota, underkäke
Större djur	Käkben
Större djur/människa	Ledkula

ANLÄGGNING 59

TREUDD, med fallen rest sten (ursprungligen klumpstenar i uddspetsarna).

Brandlager ca 2 m i d ca 0,3 m djupt.

Uddspetsarna är angivna som udd A, B och C.

Belägenhet: Uddspets A (södra uddspetsen) x115,8, y94, B (västra uddspetsen) x120,7, y88,5, C (nordöstra uddspetsen) x123,4, y95,5.

Före avtorvning antogs måtten mellan uddspetsarna vara A-B ca 8,3 m, A-C ca 9,8 m och B-C ca 7,25 m. Anläggningen låg i SÖ delen av gravfältet. N om anläggningen fanns en mindre bergskam som avgränsar anläggningen från de andra större anläggningarna N om bergskammen. Formen på anläggningen var före avtorvningen otydlig. I anläggningen fanns 6 stubbar och en gran. I den centrala delen stack en sten upp ur torven och den utgjorde en fallen rest sten.

Efter avtorvning och rensning, framkom en 1-2-skiktad stenpackning bestående av 0,1–0,25 m stora stenar. I den centrala delen av packningen fanns tre stensikt. I gravens centrala del bildade knytnävsstora stenar en koncentration. Samma del var tydligt upphöjd. Av stenarna var många i den nordliga delen av röd granit. Något V om mitten fanns en fallen rest sten som möjligen varit rest åt SSÖ. Den resta stenen var skadad, ca 0,35 m bred och ca 0,4 m lång.

I den S uddspetsen fanns en klumpsten, ca 0,6 m stor som var större än de övriga stenarna i den S armen (förutom en markfast sten mot centrum i V). Utanför den NÖ uddspetsen, åt NV, fanns en avlång sten av röd granit, ca 0,4x0,4x0,65, som kan ha utgjort en klumpsten/rest sten i den NÖ uddspetsen. I den NV uddspetsen saknades klumpsten. Ingen färgning efter en ev. borttagen klumpsten kunde konstateras där.

Brandlagret var ca 2 m i diameter och intill 0,3 m djupt och placerat i mitten av anläggningen. Det låg ytligt och en svartfärgning syntes redan vid rensningen. Brandlagrets övre del bestod av ett sotlager, som efterhand blev allt svartare och fetare för att sedan resultera i det riktiga brandlagret med spridda brända ben och med en keramikkoncentration ca 0,4 m SSÖ om den resta stenen. Brandlagrets utbredning var mellan x119,1 - 121,2, y91,75 - 93,65, z27,3 - 27,1. I brandlagret hittades ett trettiotal nitar, ett tiotal spikar, samt en hel del järnfragment. Vidare fanns där spridda brända ben, kol och en koncentration av krossad keramik (0,5 l) med utbredningen x119,35 - 119,60, y91,94 - 92,28, z27,1. I brandlagret hittades också kamfragment med bronsnitar. Kammen daterades till 900-tal e.Kr. Två delar av en eventuell eldslagningssten hittades, den ena i brandlagret och den andra omedelbart utanför. Stenen är av typ svart hälleflinta? Inga eldslagningsretuscher har kunnat konstateras på flintan.

Brandlagret vilade på steril moig morän.

(För tolkning av treuddar se Andrén 2004 och Zachrisson 2004).

Nedan redovisas en fältplan över fynden i A 59:

Fyndområde	Nr.	x	y	Z	Beskrivning
<i>F1</i>		<i>120</i>	<i>92,5</i>	<i>27,44/ 27,34</i>	<i>Vid rensning</i>
	F1:1				J-formad järnbit (tung) ca 3 cm lång 0,5 cm tjock.
	F1:2				Metalltråd recent (ej inmätt).
	F1:3				Recent rostig metalltråd 10 cm något böjd vid ene änden.
	F1:4				Brända ben.
	F1:5				Beslag till ladugårdsdörr 30x3cm.
	F1:6				Brända ben.
	F1:7				Kol.
	F1:8				Bränd lera.
	F1:9				Brända ben.
	F1:10				Kotand.
<i>F2</i>		<i>120</i>	<i>92,5</i>	<i>27,44/ 27,07</i>	<i>I brandlagret</i>
	F2:1	120,84	91,89	27,32	Nit.
	F2:2				Brända ben (ovanför stenpackning).
	F2:3	120,7	92,5	27,25	Järnfragment.
	F2:4	120,75	92,42	27,25	Nitfragment, platta.
	F2:5	120,62	91,78	27,23	Nit, två delar.
	F2:6	120,72	92,4	27,24	Nitfragment.
	F2:7	120,40	91,60	27,23	Nit.
	F2:8				Järnfragment.
	F2:9	120,5	91,92	27,24	Två nitdelar.
	F2:10	120,90	92,14	27,26	Del av nit.
	F2:11	119,84	91,54	27,19	Järnspik.
	F2:12				Kol (884 g).
	F2:13	120,38	92,48		Hälleflinta/eldslagningsflinta?
	F2:14	120,31	92,62	27,21	Nit.
	F2:15	120,40	92,60	27,20	Järnfragment.
	F2:16	120,32	92,71	27,34	Järnfragment och nit.
	F2:17	120,20	92,58	27,25	Nit.
	F2:18	120,2	92,58	27,25	Järnfragment.
	F2:19	119,88	92,43	27,23	Järnfragment.
	F2:20	120	92,07	27,26	Tre olika frön (ett är brudbröd: Filipendula Vulgaris).
	F2:21	120,16	91,82	27,22	Nit.
	F2:22	120,7	92,11	27,24	Spik.
	F2:23	120,4	91,48	27,20	Nit.
	F2:24	120,22	92,15	27,17	Kamfragment.
	F2:25				Järnfragment .
	F2:26	120,35	91,84	27,22	Spikfragment.
	F2:27	121,08	91,08	27,17	Järnnit.
	F2:28	119,66	92,06	27,20	Nit.
	F2:29	120,40	91,85	27,19	Järnfragment.

F2:30	120,60	92,90	27,19	Fragment av järnspik.
F2:31	120,55	93,21	27,33	Nitfragment.
F2:32	119,74	92,60	27,33	Nit.
F2:33	119,78	92,47	27,21	Nit.
F2:34	120,2	92,51	27,19	Nit.
F2:35	120,02	92,61	27,2	Järnfragment.
F2:36	119,9	92,11	27,19	Nithuvud.
F2:37	120,5	91,8	27,15	Nit i två delar.
F2:38				Nit eller spikhuvud.
F2:39				Keramik 0,5 l.
F2:40				Järnfragment?
F2:41				Nit och nitfragment.
F2:42				Järnfragment.
F2:43	119,93	92,74	27,19	Nit.
F2:44				Nitfragment.
F2:45				Järnfragment.
F2:46				Bronsfragment..
F2:47	120,7	91,87	27,18	Nit.
F2:48	120,10	92,85	27,17	Tvådelad spik.
F2:49				Ornerad keramik?
F2:50	119,75	92,2	27,2	Nitplatta.
F2:51	120,05	91,42	27,19	Nit.
F2:52	119,58	92,06	27,14	Nit.
F2:53				Nit.
F2:54	119,46	92,10	27,12	Delar av två nitar och en spik.
F2:55				Nitfragment.
F2:56				Järnfragment.
F2:57	119,35	91,94	27,10	
	119,60	92,28		Keramik.
F2:58				Nitfragment.
F2:59				Järnfragment.
F2:60				Järnfragment (spikhuvud?).
F2:61				Spik?
F2:62				2 nitfragment.
F2:63				3 nitfragment.
F2:64				Diverse järnfragment.
<i>F3</i>				<i>Utanför brandlagret</i>
F3:1	119,3	91,55	27,05	Bränd lera.
F3:2	119,65	92,8	27,2	Hälleflinta?

ANLÄGGNING 60A och 60B (Dubbelgrav – hög (A 60A) över stensättning (A60B))

A 60A: HÖG, ca 10 m i d och ca 0,9 m hög. Fallen rest sten. SSÖ-port.

Belägenhet: x 122 och y 77,8

A 60B: STENSÄTTNING, ca 3,5 m i d.

Brandlager ca 2 m i d och ca 0,1 m djupt.

Belägenhet: x 121,8 och y 078,5

Anläggningen var belägen i gravfältets S del. Före avtorvningen syntes en övertorvad välvd hög ca 10 m i diameter med en ev. fallen rest sten i mitten och med få synliga kantstenar. Högen var bevuxen med 14 tallar

och granar. Fem stenar var synliga innan avtorvning, varav den ena senare identifierades som en fallen rest sten, 0,50 x 0,37 x 0,75 m stor med tvär bas men för övrigt med naturlig yta (ej slagen). Anläggningen begränsades i V och i N av en flat bergshäll. Högsta punkt på högen var 28,37 m. ö. h.

A 60A: Efter avtorvning och borttagning av en myll- och momantel innehållande småsten framkom i centrum en oregelbunden stenpackning, 2,5 m i d. Stenpackningen bestod av 0,2 – 0,7 m stora stenar, huvudsakligen 0,4-0,5 m stora. Under en locksten (?) med måtten 0,45 x 0,35 x 0,2 m stod ett mycket fragmentariskt keramikkrärl med en torshammarring överst och med två små järnringar ca 3 cm under T-ringen i S delen av ringen samt med brända ben i kärlet. Torshammarringen hade mittkoordinaterna x 121,65, y 78,08 och z 27,87 och var ca 15 cm i d. Ca 0,5 m SSV om keramikkrärl och torshammarringen framkom intill en stubbe en del av ramen till ett ringspänne av brons. I den SSÖ utkanten av graven framkom en kvadratisk eller rektangulär ramliknande stenkonstruktion som tolkades som en SSO-port.

A 60B: Efter borttagning av den första stenpackningen framkom under A 60A ytterligare en stenpackning i form av en rund vällagd stensättning bestående av 0,25–0,5 m stora tätt lagda stenar, huvudsakligen 0,25–0,35 m stora. Diametern på stenpackningen var något större än den övre och beräknas till ca 3,5 m. Under stenpackningen framkom ett keramikkrärl (x 121,85, y 78,30 och z 27,48). Runt kärlets mynning låg 7 stenar, 0,2-0,3 m stora, tätt lagda och väl hopkilade.

Under stenpackningen framkom ett brandlager, vilket begränsades av den inre kantkedjan, ca 1,5 m i diam. Brandlagrets utbredning var ca 2 m i d, toppmått är 27,73 m ö h och bottenmättet 27,48 m ö h. Det sotiga brandlagret var cm-tunt och innehöll fragment av kol, brända ben, 7 pärlor, järnbeslag, krampor och 154 delar av järnitar (F 8). Urnan med brända ben och torshammarringen (F 9) var placerad centralt i brandlagret. Torshammarringen påträffades i urnans botten. I anslutning till urnan hittades även fragment av ytterligare ett keramikkrärl varav en större bit låg intill urnans SV utkant.

Anläggningen vilade på gulbrunt morängrus men vid nedgrävningen av profilen upptäcktes ett ca 5-10 cm tjockt sotlager ca 1 dm ned i morängruset. I sotlagret i profilen i Ö framkom en bit sintrad sand (?) (F 11). Troligen fanns sotlagret under hela anläggningen. Under sotlagret fanns gul moränsand.

Kommentar:

Den svarta jorden som framkom i botten av profilen tolkades som att platsen antingen varit bålplats eller, vilket är troligare, att denna jord tillhör kulturlagret från den bronsåldersboplats som finns i området.

Den övre stenpackningen tolkades som en mansgrav p.g.a. den resta stenen samt fragmentet av ringspännet. Den undre stenpackningen tolkades tillhöra en kvinna p.g.a. pärlor i brandlagret. Dessutom var stenarna i den övre packningen större och mindre i den undre.

Nitarna i A 60B (F8) var fragmentariska och hade relativt små skallar och nitbrickor. Flera hade också litet avstånd mellan skalle och nitbricka. Spikarna saknade skallar vilket gör dem osäkra som spikar. En reservation görs också för krampfragmenten som har ovanliga proportioner.

FYND

F1

Hela anläggningen
SV-kvadranten
SÖ-kvadranten
x119,5, y74,5 z:26,99
x120,30 y77,30, z:28,08
SV-kvadranten
x120,45, y77,20 z:28,01
x119,24, y75,79 z:27,90
x116,80, y78,50 z:27,58

x119,11, y74,73, z:27,78
SÖ-kvadrant (ytligt)

Vid rensning:

GLASBITAR (recenta).
PLASTKNAPP (recent).
JÄRNKROT (recent, bl.a. ett klackjärn).
YXA av järn (recent).
BRÄNDA BEN.
KERAMIK, en bit.
BRÄNDA BEN.
KERAMIK, en bit.
BRÄNDA BEN, funna i SSO-porten.
GLAS- och PORSLINSBITAR, i SSO-porten (recenta).
KVARTS, i SSO-porten.
SPIKAR (recenta), i SSO-porten.
BRÄNDA BEN, enstaka, i SSO-porten.
KOL, enstaka, i SSO-porten.
BRÄNDA BEN.
LÅDERREMMAR, två stycken (recenta).

x115,50, y78,30 SV-kvadranten SV-kvadranten SÖ-kvadranten NÖ-kvadranten SÖ-kvadranten SV kvadranten NÖ-kvadranten		KERAMIK, en bit. KOL. BRÄND STEN. DEL AV HÄSTSKO (recent). KOL. FRÖ/KÄRNA. KOL. KOL.
<u>A 60A:</u>		
F2	z:27,73/27,48	I centrum i övre stenpackningen:
x121,70 y78,00	z:28,47	BEN.
x121,70 y78,00	z: 28,47	KOL.
x122,10 y78,21	z:27,94	KERAMIK, ca 0,3 dl. NIT, järn (vid rensning).
F3		Under en locksten i centrum av övre stenpackningen:
x121,65 y78,08	z:27,93	TORSHAMMARRING.
x121,65 y78,08	z:27,93	KERAMIKKÄRL, mycket fragmentariskt, framkom omedelbart under torshammarringen.
x121,65 y78,08	z:27,83	KOLPROV, under torshammarringen.
x121,65 y78,08	z:27,87	JÄRNRINGAR, 2, och NIT (typ båtnit).
x121,65 y78,08		METALLFRAGMENT, 1 st.
x121,65 y78,08		BRÄNDA BEN.
F4	x115,50 y80,50 z:27,24	PÄRLA, blå. Påträffades ca 0,5 m SÖ om S-porten. Troligen tillhörande närbelägna A 63 som hade åtskilliga spridda liknande pärlor i ytskiktet.
F5	x118,88 y74,99 z:27,95	Schakt i SV-kvadranten: KERAMIK, enstaka. Schaktet i SV-kvadranten: KOL, enstaka. Schaktet i SV-kvadranten: BRYNE, del av?
F6	x120,85 y76,90 z:27,90	RINGSPÄNNE, av brons, del av ramen, ca 2 cm. NÖ-kvadranten: KNACKSTEN, (mini), rund, diameter ca 28 mm.
<u>A 60B:</u>		
F7	x121,00 y78,00 z:27,80	I den undre stenpackningen: BRÄNDA BEN, innanför inre kantkedja: NÖ-kvadranten: KERAMIK, en bit. NÖ-kvadranten: KOL, enstaka.
F8	z:27,73/27,48	I brandlagret i den undre stenpackningen: PÄRLOR, 7 stycken. BESLAG av järn, 2, varav ett omböjt mynningsbeslag(?). Även det andra (som har en liten järnnit) har en antydning till skarp omböjning. KRAMPOR (?) av järn, ca 7 fragment. NITAR (18 hela) och SPIKAR (4 st) samt fragment varav 85 skallar/nitbrickor. BRÄNDA BEN, ca 0,5 liter (bl.a. katt, människa) KERAMIKKONCENTRATION. KOL, ca 4 liter.
	x121,70, y78,00 z:27,66	

- F9 x121,85 y 78,30 z:27,48 I brandlagret i den undre stenpackningen:
KERAMIKKÄRL, ca 26 cm i diam och ca 26 cm högt
med organisk beläggning partiellt i botten och på insidan.
KERAMIK, (skärvor av ytterligare ett kärl intill).
I keramikkräret:
TORSHAMMARRING (låg i urnans botten).
KOL, enstaka.
BRÄNDA BEN, ca 0,7 l. (bl.a. katt, gris, människa (skalltak).
JORDPROV
- F10 I anslutning till brandlagret:
NÖ-kvadranten:
KOL
NÖ-kvadranten:
KERAMIK
NÖ-kvadranten:
NIT av järn
BRÄNDA BEN, ca 0,2 dl.
- F11 I nedgrävning av profil:
SINTRAD SAND (?).
- F12 Lösfynd:
KNACKSTEN

ANLÄGGNING 61

RUNDAD STENSÄTTNING, ca 6 x 5,6 m (V-Ö), kantkedja och fallen rest sten.
Brandlager, ca 4 x 1,5 m (VNV-ÖSÖ) med 2 keramikkrärl och 2 torshammarringar.
Belägenhet: x110,5 y087,5

Anläggningen låg i S delen av gravfältet och syntes före undersökningen som en låg förhöjning ca 5 m i diameter och ca 0,2 m hög. Graven var bevuxen med flera barrträd som avverkades före avtorvningen. Enstaka stenar var synliga i markytan. Före undersökningen kunde endast en del av kantkedjan observeras. I den centrala delen låg några större kantiga stenar.

Efter torvning och rensning framkom en rundad relativt oregelbunden, mestadels enskiktad stenpackning bestående av 0,1-0,7 m stora stenar, de flesta 0,15-0,40 m stora. I centrum låg en rektangulär bautasten (i delar) som fallit åt SSÖ. Efter avlägsnandet av ett relativt tunt gräs- och mullager ca 10-15 cm tjockt framkom en delvis tät stenpackning som sträckte sig från den norra kantkedjan till ca två tredjedelar av ytan ner mot väster, söder och öster. Denna utformning gav inledningsvis ett intryck av förekomsten av en inre kantkedja men någon tydlig sådan kunde ej identifieras. En kölskrapa av vit kvarts framkom i myllan vid rensningen. Stenpackningen bestod av medelstora stenar omkring 0,15-0,40 m stora. Kantkedjan var gles och tydligast i S delen och utgjordes av större stenar mellan 0,30-0,50 m. I anläggningens centrum kunde ett par av de största liggande rektangulära stenarna sättas samman med perfekt passning till en relativt välformad bautasten med ungefärlig storlek 0,90 x 0,40 x 0,20 m. Den hade fallit åt SSÖ och hade haft framsidan (?) åt SSÖ.

Brandlagret fanns inom stenpackningen och var tunt och utan markant avgränsning men var tydligast inom ett område ca 2,0 -1,4 m (V-Ö) i mitten av anläggningen. I brandlagret (F2) i anslutning till den fallna resta stenen fanns med ca 0,8 meters mellanrum rester av två fragmentariska keramikkrärl med benrester (F3 och F4). Varje urna hade en torshammarring. I den ena urnan (F3) låg en brodd av järn. I den andra (F4) urnans närhet låg en krampa av järn (F2). I utkanten av brandlagret på dess nordvästra sida låg en eldslagingssten av bränd flinta. Vidare fanns i brandlagret spridda brända ben och kol samt delar av ett bryne med ett borrarhål.

Under större delen av anläggningen fanns ett kulturlager ca 2-10 cm tjockt och därunder fanns morängrus och lera. I anläggningens NV del tyder kulturlagret på en bronsåldersboplats.

I anläggningens SV del gick berget i dagen efter avtorvning och där låg kantkedjan direkt mot hälleberget som lutade något både mot SV och Ö vilket medfört att några stenar ur kantkedjan glidit ut.

FYND

F1 x110,5 y087,5

Vid rensning:

KÖLSKRAPA, av vit kvarts. Mycket sliten. Vikt 158 g, ca 65x40x45 mm (Tre liknande finns tidigare från Lovö, se Petré 1996b, s.14 och Petré 1982, s.23, fig. 15d).

JÄRNSPIK. Rostigt järnföremål liknande smidd större spik/bult med stor skalle. (Möjligen 1700-1800-tal).

PATRONHYLSOR. Patronhylsor till 6,5 mm mausegevär eller kulspruta möjligen från vaktposter/skjutplats vid tiden för flyktinglägret under andra världskriget.

I brandlagret:

BRYNE, flera fragment av skiffer varav ett med hål.

ELDSLÄGNINGSFLINTA, 1 bit, ca 2 cm.

KRAMPA, av järn (intill F 4).

KAMFRAGMENT, 3, (B-kam).

BRÄNDA BEN, bl.a. av svanskota från hund. 340 g.

KOL.

KERAMIKKÄRL (1). Vikt 1205 g.

I keramikkräret:

TORSHAMMARRING (T1).

BRODD, (hästbrodd) av järn.

BRÄNDA BEN, 107 g.

KERAMIKKÄRL (2). Vikt 1190 g.

I keramikkräret:

TORSHAMMARRING (T2).

BRÄNDA BEN

F2 x110,5 y087,5 z: 27,18/26,95

x111 y087

x111,25 y085,2

F3 x110,4 y087,75 z: 27,18/26,95

F4 x110,75 y088,00 z: 27,18/26,95

Kommentar: Anläggningen gav ett omrört intryck. Avgränsningen åt N var oklar vilket även konstaterades då den angränsande graven A 57 undersöktes. I graven fanns rester av två sammanpressade keramikkrärl med brända ben med bl. a. kranium av människa. I vart och ett av keramikkrärlens centrum låg en torshammarring. Båda keramikkrärlen är relativt stora och grova. Det gick ej att se konstruktionsmässigt om två bende-positioner eller begravningar fanns i anläggningen. Kölskrapan som är mycket sliten är av samma typ som tidigare har framkommit på Raä 15 (2 st) och Raä 13 (1 st).

ANLÄGGNING 62

RUND STENSÄTTNING, ca 12 m i d och ca 1 m hög.

SSÖ-port med gravklot.

Brandlager, ca 1,1 x 1,1 x 0,16 m djupt.

Belägenhet: x107,5 y65.

Anläggningen var belägen i gravfältets södra del i svag S-slutning och uppskattades till 12 m N-S och 12,6 m V-Ö och ca 1 m hög. Den hade formen av en rund stensättning med avplanad mittyta. Toppmåttet var 27,84 m ö h. Före undersökningen syntes ett 40-tal stenar i den övertorvade ytan. Anläggningen var bevuxen av 14 granar och några tallar varav en mycket stor i SÖ utkanten. Graven såg ut att vara oskadad.

Före undersökningen framstod SSÖ-porten som en svag ca 4 m i diameter stor, knappt skönjbar förhöjning i markytan ca 1,5 m SSÖ om och med oklart samband med A 62. Efter avtorvningen framstod porten som en rektangulär ofylld stenram 2,5 x 2,5 x 2,5 m med öppning åt centrum av A 62. Sydporten bestod av 0,2-0,7 m stora mestadels långsmala stenar. I V delen var "ramen" gles och i SV var gränsformen otydlig (något mer rundad än rätvinklig). Den Ö ramarmen löpte fortsättningsvis närmare graven A 62 åt N. Fyllningen i sydporten bestod av mo och grusblandad mo. I mitten av ramen låg ett ca 0,4 x 0,4 x 0,5 m stort gravklot av slät ljus bergart (rosavit granit?). Ca 1 m söder om portens SV hörnsten låg på ungefärlig samma bottennivå som hörnstenen två parallellt liggande järnknivar (F 2 och F 3). F 3 låg med eggen åt VSV och spetsen åt NNV och med tången åt SSÖ.

Efter avtorvning av A 62 framkom en tät packning av sten av varierande storlekar, från 0,2-1,2 m, företrädesvis 0,3-0,45 m stora stenar. I den södra delen av anläggningen påträffades högt i stenpackningen en trågformad malsten (x102,7 y64,8 z27,25) som ursprungligen troligen tillhört bronsåldersboplatsen i området. Malstenen låg snett med den konkava malytan synlig uppåt. Den var av grå granit, ca 0,6 x 0,45 x 0,30 m stor och något

skadad i ena kanten (avslagen?). I den sydöstra kvadranten låg till synes den centrala packningen något mer nedsjunken än i den sydvästra. Stenpackningen var byggd så att man hade börjat lägga stenar utifrån och successivt lagt på mer inåt i graven och att många av dessa överlappade varandra. I den norra delen av den västra kvadranten hittades även en platt hålliknande sten. Jorden i och över stenpackningen var mörkt brunaktig, men var något mörkare i sydsydväst. Detta troligen p.g.a. uppläggning av bronsåldersmaterial. Det fanns ca 250-300 stenar i packningen.

Vid rensning framkom ett järnpiksliknande massivt järnföremål och ett mindre antal brända och obrända ben (F1). Lite längre ner i packningen påträffades i södra halvan ett fragment av ett bryne, ett blad från en kniv/skära av järn, bronsålderskeramik, enstaka brända ben, bränd lera och tandemalj (F 1).

Under stenpackningen i mitten av anläggningen hittades i den övre delen av det ca 2,5 x 2,5 m stora brandlagret järnningar, pärlor, bränd lera, brända ben (F 2). I centrum i botten av packningen framkom en inre kantkedja bestående av ca 0,3-0,9 m stora tätt lagda stenar med en yttre diameter av ca 2 m. Innanför den inre kantkedjan framkom ett brandlager som var ca 1,10 x 1,10 m stort och 16 cm djupt. Här påträffades brända ben, båtningar och spikar, järnfragment, pärlor, kol, små bronsringar, två broddar, ett munbleck av järn, kamfragment, tre fragment av armbyglar av brons, ett fragment av en oval spännbuckla (typ P37), fragment av en smyckekedja av brons och keramikskärvor. I mitten av brandlagret stod ett keramikkräsl (F 5) innehållande en torshammarring (överst), brända ben, två nitar, en blå dubbelpärla och ett kamfragment.

Som mest var graven (stenpackningen) ca 1,25 m djup. Jordfyllningen i graven bestod av mörk brunaktig moig mjåla (kulturlagerjord från bronsåldersboplatsen).

P.g.a. brandlagrets storlek i förhållande till det sotlager som påträffades, framför allt i V delen, så är det troligt att brandbålet stod på plats. Under sotlagret, längst dess kanter påträffades ett annat mörkfärgat lager. Detta fanns ej i centrum där brandlagret istället var ca 1 dm djupare.

Under anläggningen vidtog gulaktigt morängrus.

FYND

F1	x107,5	y65		Rensfynd: MALSTEN, ca 0,6x0,45x0,3 m, av grå granit. (Återlagd i stenpackningen). BRÄNDA BEN, 4 st. OBRÄNDA BEN, 2 st + 2 st. skulderbladsben av gris. JÄRNPIK(?), 60 mm , massiv, runt snitt, avbruten (?). BRÄNDA BEN, 4 st. KERAMIK, 17 bitar. BRYNE, fragment, ca 60x45x22 mm. JÄRNFRAGMENT, 2 st. BRÄND LERA, 3 st. KNIVSPETS/del av SKÄRA(?), 49x15 mm KOTÄNDER, 5 st. I och i anslutning till SSÖ-porten: GLAS. LÄDERBIT. SPIK. PLASTBURK. JÄRNBULT. ETERNIT(?), 7 bitar. MATKNIV. GLASBURK. BRÄNDA BEN, 3 st. KERAMIKSKÄRVOR, typ bronsålder. METALLKNAPP. SLAGG.
	x108,99	y64,24	z27,45	
	x105,69	y64,04	z27,55	
	x105,73	y64,96	z27,43	
F 1	x98	y67		
F 2	x 95,86	y64,30	z 26,37	Ca 1 m S om SV-hörnet av SSÖ-porten: KNIV av järn, 79 mm lång. Avbruten spets och tånge.

F 3	x 95,78 y 64,45 z 26,39	Intill och parallellt med F 2. KNIV av järn med avbruten spets (åt NNV) och med eggen åt VSV. Längd 39 mm. Både spets och tånge avbrutna.
F4	x107,5 y65 z27,04/26,92 x107,90 y64,80 z27,25	I brandlagret: OVAL SPÄNNBUCKLA, typ P37, 1 fragment. ARMBYGEL av brons, puns- och vulstornerad, 3 fragment varav två med passning. RINGAR av brons, 8 samt 8 fragment. KEDJA av brons (smyckekedja), fragment ca 2 cm. PÄRLOR, 172, guld- och silverfoliepärlor och blåa och polykroma glaspärlor samt upphängningstrådar av brons. NITAR och SPIKAR och fragment (4 hela nitar, 85 skallar/brickor samt 3 spikar, vikt 580 g). BRODDAR av järn, 2. MUNBLECK av järn, 22x9x5 mm. JÄRNFRAGMENT, (kniv?), 35x12x5 mm. KAMFRAGMENT, 6 fragment. (A-kam med L2- ornamentik). BRÄNDA BEN, ca 2,5 l KOL, ca 3 l
F4	x107,5 y63,94 z 27,50	KERAMIKKÄRL (Nr 1), Rundbottnat med vulst. Krossat med delvis spridda skärvor i brandlagret. I anslutning till keramikkrärl nr 1, dock ej i kärlet: BRÄNDA BEN, ca 0,5 liter.
F5	x108 y64,09 z27,52/27,44	I botten av brandlagret i mitten av anläggningen: KERAMIKKÄRL (Nr 2), benurna. I keramikkrärl: TORSHAMMARRING, fragmentarisk. NITAR, 2 fragment. PÄRLA, blå, segmenterad (2 segment). BRÄNDA BEN, ca 0,6 liter

Kommentar: Keramikkrärl nr 1 (F 4) har varit med på brandbålet. Skärvor av detta återfanns spridda huvudsakligen i den S delen av brandlagret där också flera stora bitar låg samlade. Keramikkrärl nr 2 (F 5) var benurnan som stod ungefär i mitten av brandlagret och innehöll en torshammarring överst samt brända ben, en blå dubbelpärla och två nitfragment samt ett kamfragment. Såväl kamfragmenten som den ovala spännbucklan (typ P37) och armbygelfragmenten pekar på en datering till tidig vikingatid. De två intill varandra och parallellt liggande järnknivarna utanför SSÖ-portens sydvästra hörnsten och med eggen (utåt) åt VSV (och spetsen åt NNV) kan vara skyddande symboler för den eller de som vilar i A 62, eller för de efterlevande. Båda knivarnas spetsar var avbrutna liksom tångedelarna vilket kan ha ytterligare symbolisk innebörd.

ANLÄGGNING 63

OREGELBUNDEN STENSÄTTNING, stenpackning ca 4 m i d och ca 0,3 m h med mantelfyllning ca 6 m i d.
Gravklot, 0,47 x 0,26 x 0,22 m.
Brandlager, ca 1 x 1 m och ca 5 cm djupt.
Belägenhet: x107,5 y078,75 z 27,70

Anläggningen syntes före avtorvning som en ca 6 m i diameter svag förhöjning. Några stenar skymtade samt ett tiotal stubbar. Gravklotet var 0,47 x 0,26 x 0,22 m stort och avlångt, något koniskt och hade rundade ändar. Det var mestadels prickhugget. Det låg i centrum i NV delen av brandlagret men syntes ej ovan torven.

Efter avtorvning och rensning framstod anläggningen som en gles stenpackning av oregelbunden karaktär med stenar 0,1-0,7 m stora, företrädesvis 0,1-0,15 m stora samt 0,25-0,4 m stora. Antydning fanns till en inre kantkedja bestående av 6 – 7 st stenar ca 0,3-0,7 m stora, företrädesvis 0,4-0,5 m stora.

Vid rensning påträffades brända ben, kol, 2 knackstenar, keramik, lerklining och 93 pärlor och 2 fragment. De flesta pärlorna påträffades utanför brandlagret huvudsakligen i NÖ delen. Pärlorna var huvudsakligen blåa och gula och små. Fyllningen mellan stenarna utgjordes av mylla. I och runt stenarna i den inre cirkeln framkom ett brandlager ca 1-1 m i d och ca 5 cm djupt, innehållande brända ben, keramik, några bitar av kvart och 73 pärlor och 25 fragment. I centrum av brandlagret fanns en koncentration av keramik som troligtvis varit en urna samt brända ben (F2). I utkanten av graven i ÖNÖ framkom ca 0,2 m ned under den ursprungliga markytan en lekare av järn (F 3). Då denna låg så djupt tolkas den som nedgrävd.

Anläggningen vilade på ett tunt mörkfärgat boplatslager, ca 5 cm djupt. Under detta vidtog morängrus.

FYND

F1	x108 y078,5	<u>27,44</u> 27,10	Resningsfynd: GLASFRAGMENT 2 st, recenta 2,2 g. KNACKSTEN, rund, vikt 498,2 g. KNACKSTEN, avlång, vikt 137,3 g. STENARTEFAKT, två släta ytor 17 mm lång, 5 mm tjock, 10 mm bred. 2 g. HARTS 6 bitar 2,1 g. KOL 99,2 g. KVARTS, enstaka 42.7 g. PÄRLOR 193 st. varav 110 blåa, 33 gula, 9 vita och 2 vita fragment, 5 segmenterade, bl.a. silverfolie? 1 röd och 25 pärlfragment. KERAMIK 29,6 g. JÄRNTÅNGE (till kniv?) 1 st. 2,6 g. JORDPROV 166,2 g. BRÄNDA BEN 635,7 g. LERA/MAT 3 bitar. 6 g. FRÖKAPSEL 1,3 g. I brandlagret: KERAMIKKONC. Vikt 543 g FRÖKAPSEL 1 st 1,3 g I och kring keramikkarlet: BRÄNDA BEN 26 g.
F2	x108 y078,8	<u>27,31</u> 27,24	I utkanten av graven, nedgrävd: LEKARE, av järn 125,3 g.
F 3	x108,07 y082,95	26,96	

Kommentar:

Den lekare (F3) av järn som påträffades i utkanten av graven var nedgrävd. Den var också hopskjuten och hopvikt och kan därmed möjligen tolkas som offerad. Dateringen kan sättas från vendeltid (jfr Valsgårde) fram i sen tid. Pärlorna i graven var extremt små vilket medförde att sållhögen omsållades med såll med mindre maskstorlek (2,5 mm). Flera pärlor framkom därvid. Dessa små pärlor tillhör en horsont som kan dateras till 800-talet, troligen till dess första hälft eller mitt. De låg högt i anläggningen, delvis i torven och var spridda. Liknande gravskick har tidigare konstaterats bl.a. på Lunda, Raä 27 för motsvarande pärlhorisont med de mycket små pärlorna.

ANLÄGGNING 64

HÖGLIKNANDE STENSÄTTNING, mantelfyllning 8,4 x 6,3 m med stenpackning ca 4 m i d och 0,65 m h. Brandlager, ca 1,5 m i d och 0,35 m djupt. Mindre plundringsgrop. Belägenhet: x103 y080,4

Anläggningen var belägen i SÖ delen av gravfältet Raä 28 och syntes före undersökningen som en höglignande övertorvad förhöjning ca 8,4 m x 6,3 m och ca 0,7 m hög. En antydan till kantkedja framträdde med 10 stycken synliga stenar. Enstaka stenar syntes också i torven. Anläggningen låg strax intill A 63 och såg ut att överlagra

denna. I anläggningens mitt fanns en mindre fördjupning som tolkades som en plundringsgrop. Vidare såg högen ut att ha planats ut åt sydsydväst, troligen till följd av plundringen.

Efter avtorvning framträdde en stenpackning ca 4 x 3,60 m bestående av 0,1 - 0,5 m stora stenar. I dess mitt syntes en inre stenkrets ca 1,1 m i diameter bestående av ca 0,3 m stora stenar. Kantkedjan var otydlig och på dess norra sida var gränsen mycket diffus mot A 63. Stensättningen visade sig ligga direkt på en berghäll och hade på sydsidan rasat ut, eventuellt rivits ut under plundring. Fyllningen mellan stenarna bestod av mörkfärgad mylla som kom från den omgivande bronsåldersboplatsen. Redan ytligt framkom brända ben, 2 människobroddar, knacksten, kol samt lite keramik (F1). Recenta fynd såsom patroner, konservburk, knivskaft, spik (samtliga troligen från 1940-tal) samt fragment från en kritpipa framkom högt upp i anläggningen (F1).

Brandlagret var ca 1,5 m i d men mycket diffust avgränsat och omrört. Dessutom förekom sotfläckar utanför själva brandlagret. Brandlagret var mest koncentrerat till en djup skreva i berget där också en mindre stenkrets med flat bottensten framträdde nära botten av sotlagret. Under stenkretsen var det i stort sett fyndtomt, endast några fragment av brända ben framkom. I hela brandlagret förekom kol, keramikfragment och brända ben av bl.a. människa, häst, hund och fågel (F2). Längs med bergsskrevans norra kant samt dess innersta del framkom en stor mängd nitar och spikar (F2). I övrigt hittades också i brandlagret ett bryne, en brodd, järnfragment, järnbeslag och kamfragment.

Anläggningen var placerad på berggrund i en skreva som i sin yttre del var fylld med morängrus.

FYND

F1 x103 y080,4 z27,67

Rensfynd:

PATRONER, ca 10 från mausergevär.
KNIVSKAFT av trä med bronsskoningar.
KRITPIPA, 2 fragment från skaftet.
NITAR, 9 st, varav 4 hela och 5 fragment.
KNACKSTENAR, två facetterade och två med slipyta, 1 i delar.
KERAMIK, 27,3 gram, 75 st bitar.
LERKLINING, 1 bit
BRÄND LERA, 2 bitar
BRÄNDA BEN, 11,9 gram
KOL, 1,7 gram.

F2

x103,05 y081,01 z 27,30

I brandlagret:

BESLAG av järnplåt, 6 bitar varav ett har nithål, bandjärnsliknande 17 mm breda och vinklade.

MINIKRAMPOR, 3 st, ca 9x4x7 mm.

MININITAR av järn, 4 st, ca 7-10 mm långa.

METALLPLATTA (beslag) 62x25x4 mm.

BRODDAR, av järn, 3 st. En hästbrodd och två människobroddar. Av människobroddarna är en bandformig och en smidd.

NÅL (?) av järn 1,8 cm lång.

NITAR*) och SPIKAR, 72 st hela och ca 100 fragment. Fyra spikar är 48-63 mm långa och några är delvis vinklade.

BRYNE, av sandsten, 8,3x1,8x0,9 cm.

KAMFRAGMENT, 16 fragment (B1:2-kam).

KERAMIK**), 409,6 gram, 573 fragment varav en mynningsbit. Mycket dålig bränd bottenbit, fragmenterat.

BRÄNDA BEN, 4520 gram.

OBRÄNT BEN, en djurtand, gräsätare, funnet under inre stensättningen.

KOL, 48,8 gram.

FRÖN, 2 st.

x103,35 y080,25 z 27,28

x103,83 y082,05 z 27,23

x103,2 y080,73 z 27,31

Kommentar:

Inga spår av brandbål kunde konstateras. Graven var plundrad och starkt omrörd varvid troligen gravurnan har krossats och kastats upp från den förmodade ursprungliga platsen i brandlagrets inre stenkrets. Fyllningen var mycket mörk och härrörde troligen från den omgivande bronsåldersboplatsen. Gravens placering i den inre delen av en bergsskrevan var troligen medvetet vald då botten i inre delen av skrevan var flat och bildade en naturlig plattform.

*) Av järnnitarna har avståndet mellan skalle och nitbricka kunnat mätas på 24 stycken enligt följande: 18, 18, 19, 20, 20, 20, 20, 21, 22, 22, 22, 23, 23, 24, 24, 24, 24, 24, 25, 25, 25, 28, 28, 35, 38 mm. Medelvärde blir 24,75 mm och Md 23,5 mm.

**)Keramikkärlet har pga dess fragmentering inte kunnat rekonstrueras.

ANLÄGGNING 65 och A 65B (Härd)

RUND STENSÄTTNING, ca 7 m i diam. och ca 0,6 m hög. SV-port ca 1,8 m lång och 1,4 m bred. (Under SV-porten låg en härd: A 65B)

Brandlager 1,5 x 1,1 m (N-S) och ca 0,1 m djupt med benbehållare.

Belägenhet x099 y073

Anläggningen var belägen i gravfältets S del och var ursprungligen bevuxen med sju granar. Före undersökningen syntes anläggningen som en barrtäckt rundad låg hög, ca 7-7,85 m i diameter och ca 0,6 m hög. Enstaka stenar var synliga i ytan, bl.a. de som ingick i sydvästporten.

Efter avtorvning och borttagande av mantelfyllningen som bestod av ett mörkbrunt 0,15 m djupt humuslager (jord från underliggande bronsåldersboplats) framkom ett 0,4 m djupt lager med skärvsten, skörbränd sten och grus. Skärvstenslagret var särskilt påtagligt i anläggningens norra del där det endast påträffades enstaka större stenar som ingick i centralpackningen, däribland sådana som kan ha ingått i en eventuell kantkedja. I hela anläggningen varierade stenarna i skärvstenslagret i storlek 0,02 - 0,1 m. I detta lager (F 1) framkom recenta fynd som en järnskära, en hästsko samt en knapp men även några knackstenar, en malstenslöpare och keramikskärvor av bronsålderstyp varav en mynningskärva med knapp (avbildad).

Under skärvstensfyllningen (som hade tagits från den omedelbara omgivningen) framkom en oregelbunden central stenpackning i gravens centrala och södra del. Stenpackningen var 3 x 2,5 m (V-Ö) med varierad stenstorlek 0,2-1,0 m utan tydlig begränsning. I SSV framkom en SV-port, 1,4 m bred och 1,8 m lång, vars kantstenar var avlånga och 0,2-0,8 m stora och i mitten 0,1-0,3 m stora och glest lagda. Under SV-portens yttre del framkom en härd (**A65B**).

I stenpackningens centrum under 1-2 lager stenar framkom ett brandlager (F 2) 1,5 x 1,1 m (N-S) och 0,05-0,1 m djupt. I brandlagret framkom spridda brända ben, kamfragment, järnnitar, kol, ca 25 ljusgröna, blåa och gula pärlor, en bronspärla, 3 små kedjelänkar av brons samt en del av en armring av brons. I centrum av brandlagret stod under en locksten, 0,25x0,15x0,06 stor, ett fragmentariskt keramikkrärl (F 3) innehållande brända ben och kol och överst låg en torshammarring. På lockstenens undersida fanns en rostring från torshammarringen. Keramikkräret var placerat på ett skärvstensskikt med 0,1-0,15 m stora stenar. Under brandlagret vidtog ett intill 0,15 m djupt skärvstenslager ned till sterilt grus och mjäla.

FYND

F1 x099 y075

Vid rensning:

JÄRNSKÄRA, recent.

HÄSTSKO, recent.

JÄRNFRAGMENT, recent.

HÄSTTAND.

OBRÄNDA BEN.

KERAMIK, 142,7 g, av bronsålderstyp varav en skärva med en knapp under mynningen.

BRÄNDA BEN, 013,9 g.

BRÄND LERA, 5 småbitar.

KNACKSTENAR, 6 + ev.2 och .MALSTENSLÖPARE.

F2 x099 y075 26,78/26,68

I brandlagret:

PÄRLOR, ca 25 st av glas, varav 4 ljusgröna polykroma, 5 ljusgröna, en melonpärla i ljusgrönt glas, 2 blåa polykroma, en

mörkblå segmenterad, 13 blåa, en orange glasfluss samt 6 gula av glas.

PÄRLA av spirallagd bronstråd (sliten yta).

KEDJELÄNK av brons, 3 ringar (slitskador, se nedan).

ARMRING av brons, fragm. 22x7x3 mm

NITAR av järn, 14 hela, 36 med nit- eller spikhuvud, 10 nitbrickor samt 32 fragment.

KAMFRAGMENT, 7 (B-kam).

KERAMIK, 288,3 g

BRÄNDA BEN, 155,3 g

KOL, 407,3 g

LERKLINING?/BRÄND LERA, 3 bitar.

F 3 x099,00 y073,57 26,74/26,68 KERAMIKKÄRL, 386,1 g
I keramikkräret:
TORSHAMMARRING
BRÄNDA BEN, 109,3 g

Jordprover

Kommentar:

Anmärkningsvärt är SV-portens rektangulära form (de brukar vara kvadratiska) – sannolikt har vikingarna ”förlängt” porten så att den skulle täcka den underliggande härden A65B.

Förslitningar på bronskedjelänken kunde tydligt förmärkas (se teckning), där länkarna slitits mot varandra.

Detsamma gäller den spiraltrådslagda bronspärlan där trådarnas utsidor är något ”platta” av förslitning.

Möjligen är de knappt skönjbara tvärstrecksornamenten på armringsfragmentets spets också orsakade av förslitning.

ANLÄGGNING 65 B

HÄRD under SV-porten i A 65.

Belägenhet: x096 y072,4

Härden var rundat rektangulär 0,9 x 0,62 m stor (VNV-ÖSÖ) och 0,15 m djup med svagt konkav botten. I härden framkom sotig jord, enstaka skärvstenar, spridda kolbitar samt kvarts och kvartsavslag. Under härden vidtog gult sterilt morängrus.

Fynd

KOL

KVARTS och KVARTSAVSLAG, enstaka

ANLÄGGNING A 68

STENSÄTTNING, rundad, ca 5-6 m i d och intill 0,29 m hög

Brandlager 1x2,5 m (N-S) och 0,29 m djupt

Belägenhet x 115 y 035

Anläggningen var belägen i SV delen av gravfältet. Anläggningen var rund till formen och svagt välvd med synliga stenar i ytan. En kantkedja kunde skönjas i SV utkanten med 3 st stenar ca 0,40-0,60 stora. Vid anläggningens SÖ del framkom berggrund.

Redan vid avtorvningens början framkom ett brandlager och fynd direkt i anslutning till det centrala partiet av graven. Där hittades brända ben, kol, båtnitar, 1 st brodd samt en bit glasmassa i toppen av brandlagret. I skiktet därunder framkom mer brända ben, fler båtnitar, delar av ett skifferbryne, en sölja av järn, kamfragment och en hartsklump. Brandlagret var 1 x 2,5 m stort (N-S) och 0,29 m som djupast.

Anläggningen bestod av relativt få (ca 30) större stenar, ca 0,2-0,3 m stora, lagda i huvudsak i en V-Ö-lig formation med en fyllning av jord och skärvsten. Sammanlagt framkom 1005 liter skärvsten i den undersökta ytan i graven. Med hjälp av jordsond kunde det konstateras att hela anläggningen vilade direkt på berget. Brandlagret var centralt beläget. De flesta fynden framkom i brandlagrets övre skikt. Omedelbart intill och V om en större markfast sten i SV utkanten av graven framkom på ca 0,25 cm djup ett torshammarliknande järnföremål (upptäcktes med hjälp av metalldetektor).

Anläggningen vilade dels på berg och dels i en bergsskreda fylld av morängrus samt ett tunt boplatlager från bronsålder.

Kommentar: Vi bedömde att gravbålet bränts på plats. Personen i graven kan ha varit bränd i båt. Han eller hon bedömdes av osteologerna som juvenil. Personen har bränts tillsammans med hund och ett annat mindre djur.

FYND

F1	x115 y035		Rensningsfynd (recenta): Ett FÖNSTERBESLAG av järn (1940-tal). En s.k. STENKULA. GLASOVAL.(halvtransulent, vit) SKRUV, 1 st. SPIKAR, 2 st.
F2	x115 y035	z <u>27,27</u> 26,98	I brandlagret: SÖLJA MED TORNE, av järn. SKIFFERBRYNE. I två delar. GLASSLAGG, ca 1x2cm. HARTS, 4 bitar. KAMFRAGMENT, 15 bitar (L2-ornamentik). NITAR av järn, 15 hela och ca 84 fragm. SPIKAR av järn, ca 12. BRODD av järn. BRÄNDA BEN, 669 g. KOL, 27 g. KERAMIK, 33,4 g (bronsålders-typ). BRÄND LERA.
F3	x112,70 y028,95	z:26,73	Intill och omedelbart V om stor markfast sten i SV delen av gravens utkant: TORSHAMMARLIKNANDE FÖREMÅL (nedgrävt ca 25 cm under markytan).

ANLÄGGNING 69 (och härdgropen A 69B under A 69)

HÖG, rundad, ca 7 m i d och ca 0,6 m h. Rest sten (fallen).

Brandlager, ca 2 m i d och ca 0,15 m dj.

Belägenhet. x114,10 y021,95

Anläggningen var belägen längst ut i gravfältets SV del på en terrassliknande yta som exponerade åt SV. Före undersökningen framstod anläggningen som en ca 7 m i d och ca 0,6 m hög övertorvad hög. Den fallna resta stenen som låg i N-S-lig riktning skymtade i torvytan i V delen av anläggningen. Anläggningen var bevuxen av en större tall och några mindre träd och buskar.

Efter avtorvning framkom en rundad oregelbunden stensättning med stenar i 3-4 skikt. Stenpackningen var tät lagd och bestod huvudsakligen av 0,2-0,45 m stora stenar. Den yttre begränsningen var tydlig med viss störning i NÖ, eventuellt p.g.a. rotsystem. Stenarnas form var till sin karaktär varierad. Centralt i packningen fanns en mindre grop som kan indikera den resta stenens ursprungliga placering. Den resta stenen (i helt skick 115 cm lång och ca 0,35 m bred med snett formad topp) visade sig vara i två delar. Fyllningen mellan stenarna bestod av mörk mylla. Vid rensning framkom brända ben (6,1 g), kol, bronsålderskeramik (11 fragment), samt recenta fynd som patronhylsor, obränt häst- eller nöbten samt glas. Dessutom påträffades ett blått glasfragment (pärla?) 1,5-2 m utanför anläggningens S avgränsning. Skörbränd sten hittades i koncentrationer såväl i N som V delen av anläggningen men också N om anläggningens avgränsning.

Efter borttagandet av de övre 2-3 lagren sten framkom en tydligt markerad förhållandevis kraftig inre kantkedja bestående av ett totalt ca 0,4-0,7 m stora stenar, huvudsakligen 0,5-0,6 m stora. Innanför den inre kantkedjans avgränsning bestod packningen mestadels av ca 0,2 m stora stenar. Dessutom påträffades en del av en malsten i den resta stenens närhet (Ö om) över brandlagrets N del. Den låg med malytan vänd nedåt över brandlagret. Malstenen var 0,3 x 0,2 x 0,13 m stor och något skadad i ena änden.

Centralt under stenpackningen samt inom och delvis under den inre kantkedjan framkom ett ca 0,06-0,15 m djupt sotigt brandlager. Brandlagret var runt och 2 m i diam. I N delen av brandlagret framkom ett dm-stort område med träkol med fiberriktning i V-Ö-lig riktning. Centralt i brandlagret framkom ett mycket fragmentariskt keramikkärl, botten var ca 13 cm i d (F 3). I brandlagret (F 2) påträffades en röd glasflusspärila i två delar, 38 nitar, järnkrampor, ett omböjt järnbeslag med en liten nit, kamfragment samt kamfodral, bränd

flinta, hartsbitar, brända ben, kol samt ett bryne. Brynet var placerat i vertikalt läge mellan den inre kantkedjans stenar. Av nitarna var några mycket kraftiga med stora nitbrickor. Mängden brända ben var ansenlig, ca 7 kg.

Anläggningen vilade på ett mörkfärgat boplatslager från bronsålder. Detta var ca 0,1-0,2 m djupt och under detta framkom gulbrunt morängrus. Berg i dagen framkom i Ö delen av anläggningen.

I botten av anläggningen framkom i V delen en hårdgrop (**A 69B**) ca 0,6 m i diameter sannolikt från bronsålder. Hårdgropen som var nedgrävd ca 0,1 m i det underliggande morängruset innehöll sotig jord och några skärvstenar. Underlaget som utgjorde boplatsytan från bronsålder antydde en terrassliknande närmast rektangulär form (V-Ö) som avgränsades och markerades åt V där marken utanför sluttade något mer. Boplatslagret under anläggningen undersöktes ej.

FYND

F 1 x114,10 y021,95 z: 27,05/26,57

Rensningsfynd:

KOL, 2,5 g.

KERAMIK, 63,7 g (14 fragm. brå.å.-typ).

OBRÄNT BEN.

BRÄNDA BEN, 6,1 g.

PÄRLFRAGMENT, av blått glas.

PATRONHYLSOR, 10 st.

GLASFRAGMENT, tvåskiktat genomskinligt samt opakt vitt.

F 2 x114,10 y021,95 z 26,57/26,41

I brandlagret:

MALSTEN, fragment, 0,3x0,2x0,13 m. Låg med den konkava sidan över och mot brandlagret.

PÄRLA, av röd glasfluss, 9 mm i diam., tunnformig.

BRYNE, 75 x 24 x 6 mm, rundat kilformigt och platt, av skiffer.

KAMFRAGMENT, ca 20 bitar (L2-ornamentik).

Mittskenan har ovanligt snitt som är avsmalnande uppåt med eggliknande vass kant.

KAMFODRAL, ca 15 bitar, dels plankonvexa bitar och dels tresidiga (i snittytan).

NITAR och fragment av järn, ca 60, varav flera mycket stora nitar.

KRAMPOR, ca 6 fragment.

JÄRNBESLAG, omböjt med nit, 27x10x4 mm.

SPETS(?) av järn, 24x5 mm.

BRÄND FLINTA, 2 bitar, ca 30x20 mm resp. 20x18 mm.

KERAMIK 63,1 g, sannolikt br.å.-typ.

BRÄNDA BEN, 7041 g.

HARTS, 2 små bitar.

KOL, 1008 g.

F 3 x114,05 y022,10 z 26,57/26,43

KERAMIKKÄRL, fragmentariskt (mestadels endast cm-stora spjälkade bitar), botten ca 13 cm i diam.

Organisk beläggning på insidan på minst en bit. Vikt 274

g.

Fynd i och kring keramikkarlet:

KOL, 146 g.

BRÄNDA BEN, 122 g.

Kommentar: Malstenen låg med den konkava sidan mot brandlagret. Detta har förekommit och uppmärksammas även i några andra gravar på Lovö, t.ex. på Raä 13, Söderby (se Petré 1999b). Vid restaureringen av graven lämnades malstenen kvar intill den resta stenen. Den resta stenen var avslagen ca 0,3 m ifrån toppen. Den avslagna delen låg i det övre stenskiktet i packningen och Ö om den fallna resta stenen, varför avslagningen bör ha skett under en ej för avlägsen tid ifrån gravbyggandet, såvida inte anläggningen störts eller omgrävts i ytan.

Tolkning: De arkeologiska fynden visar på en manlig individ medan den preliminära osteologiska bedömningen (i fält) hävdar en kvinnlig individ. Två hundar och den stora mängden brända ben kan emellertid tyda på att det finns två mänskliga individer i denna grav.

Prel. osteologisk bedömning:

Människa: bakre ledande från mellanfotsben 2 eller 3, övre ledyta av armbågsben, skalltaksfragment, ledhuvud från underkäke, del av skaft från vadben, tandrötter. Ryggkota från fullvuxen individ (hopväxt tillväxtyta).

Lårben, tjockleken på fragmentet (mått 4,1 mm) indikerar en kvinna, kraniefragment (processus mastoideus) indikerar kvinna, övre ledhuvud från strålben (mått 19,6 mm), dock lätt skadat, indikerar kvinna. Ett underkäksfragment med alvioler från en vuxen individ, vilket var gracilt och ej kraftigt indikerar en kvinna.

Hund: Nedre ledande av mellanhands- eller mellanfotsben (hopväxt), falang 1, falang 2, falang 3. Ben från större och mindre hund har framkommit, varav en av dessa ej var färdigväxt.

Häst: Identifierat skelettmaterial.

Stor gräsätare: Fragment från underkäke och kranium.

Får/get: Fragment av underkäke, samt eventuellt mellanhands- eller mellanfotsben.

Mindre djur: Fragment av rörben.

Liten fågel: (Aves sp.): Fragment av rörben.

Abborre: (Preca fluviatilis): Ryggkota (vertebra caudalis).

ANLÄGGNING 70

OREGELBUNDEN STENSÄTTNING, ca 4,9 x 5,3 m och ca 0,3 h.

Brandlager, ca 2,2 x 1 m (V-Ö) och 7 cm dj.

Belägenhet x106,5 y024,5

Anläggningen framstod före undersökningen som en närmast rundat rektangulär (V-Ö) övertorvad stensättning, ca 0,4 m hög och ca 7 x 9 m i d (V-Ö), med enstaka stenar synliga i torvytan. Några granar och en stor tall (i V) växte i anläggningen.

Redan vid avtorvning framkom i ytan i anläggningens S del ett sotfärgat brandlager med spridda brända ben, sot och kol samt pärlor och bronsfragment.

Efter avtorvning och rensning framstod anläggningen som en rundad enskiktad stensättning ca 4,9 x 5,3 m i diam och ca 0,33 m h. Stenpackningen som var tätast i mitten bestod av 0,1-1 m stora stenar, företrädesvis 0,15-0,25 m stora skärpkantiga stenar (skärvsten) och 0,3-0,4 m stora stenar varav del flesta kantiga. Totalt fanns ca 50 liter skärvsten i anläggningen. En antyda till kantkedja av större stenar, företrädesvis 0,5-1 m stora, avgränsade packningen framför allt i N. En antydan fanns också att den N sidan var rak, dvs lagd i V-Ö-lig riktning, vilket medförde att anläggningen tycktes framstå som rektangulär. Sannolikt har den stora tallen i NV hörnet bidragit till att förändra den ursprungliga runda formen till en mer kantig form. I den Ö delen av anläggningen fanns berg där också skärvstenar och skörbränd sten fanns.

Centralt med dragning åt S fanns ett 2,2 x 1 m stort (V-Ö) oregelbundet brandlager ca 4-7 cm djupt. Brandlagret hade diffusa gränser. I brandlagrets NÖ del fanns snördekorerad keramik (sotiga skärvor), bronsnål, pärlhänge, bronspärla, bronsfragment från bl.a. en spiralarmsring, smyckekedja av brons, textilfragment, nitar och spikar samt brända ben. Spritt i övriga brandlagret fanns ca 30 pärlor, brända ben, nitar och nitfragment, keramik samt bronsföremål. Fyllningsjorden bestod av svart sotig jord.

Anläggningen vilade på morängrus och i Ö delen på berg.

FYND

F1

Vid rensning:
JÄRNFRAGM. recent

F2 x006,5 y024,5 z:26,16/24,80

I brandlagret:
PÄRLOR, 30 st, varav 23 hela och
4 st fragmenterade (men ihopsättbara) varav
1 cylindrisk millefiori (schackbrädsmonster) med gula, vita och röda "rutor", 3 facetterade med snördekoration (reticella) varav en eldskadad tillplattad, 1 facetterad blå med virvelhjul, 1 segmenterad blå pärla med vita runt om

löpande slingor, 1 segmenterad blå, 2 små turkosa, 14 små blåa, 4 bikoniska vita opaka samt 2 pärlor av spirallagd bronsten samt 1 cylindrisk ornerad bronspärla (gjuten) med platta poler.

ÖGLA av bronstråd (pärlhänge).

ÄNDPLATTA (till kedje- eller pärlgarnityr), av bronsbleck (fragment), med två (tre?) små hål.

SPIRALARMRING, bandformigt fragment, något böjt, 14x36x1 mm (jämför liknande i A 71).

BRONSFAGMENT, bandformigt, 13x16x1 mm (sannolikt från spiralarmringen).

NÅL av brons (till fibula?).

HALSRING (eller ARMRING?), fragment av tvinnad bronstråd, 28x2 mm (jfr A 33 på Raä 13).

SMYCKEKEDJA av brons, 7 länkfragment (ringformiga länkar).

TEXTILFRAGMENT, ca 12 bitar 5-19 mm, varav ca 4 st med tuskaftsteknik och ca 5 st med Z-teknik.

BRODD av järn, bredd 7 mm, längd 29 mm (människobrodd).

JÄRNNITAR, varav 8 hela, 12 med nitbricka eller nithuvud och ca 15 fragment.

SPIKAR, ca 2 fragment.

KERAMIK 589 g. Två keramikkrärl, ett snörörnerat och ett mindre, närmast klotformigt.

BRÄNDA BEN, 3464 g.

ORGANISKT MATERIAL, 8 bitar 16 g.

KOL 202 g.

ANLÄGGNING 71

RUND STENSÄTTNING ca 5 x 5 m och 0,55 m hög. Uppkastad jordhög 1,65 m i d belägen mot NÖ i stensättningen (0,2 m högre än stensättningen). Skadad.

Brandlager: 2,5 x 1,8 m och 0,36 m djupt.

Belägenhet: x103 y035

Anläggningen var belägen SV om en liten bergsklack i SV delen av gravfältet och syntes före undersökningen som en svag förhöjning i markytan, ca 5 m i diameter och 0,4 m hög. Endast några stenar var synliga över jord, ca 0,2 m stora. Anläggningen var beväxt med barrträd. Ungefär mitt i anläggningen fanns en väl synlig grop (1,6 x 1,4 m) innehållande skarpkantiga stenar. Den har troligen använts som stolphål (telefonstolpe?) under modern tid. Ett stagjärn VNV om anläggningen kan tyda på detta. NÖ om gropen fanns en jordhög, sannolikt uppkastad från denna. Höjdskillnaden före utgrävningen var mellan S och N 0,11 m, medan skillnaden mellan V och Ö var nästan 0,4 m (högst i Ö). I anläggningens södra kant löpte enstensatt väg från 1940-talets flyktingförläggning.

Efter rensning framkom en närmast rund, flerskiktad stenpackning och i NV hörnet av anläggningen låg en bergshäll. Stenpackningen utgjordes av i genomsnitt ca 0,3 m stora stenar i en yttre och en inre kantkedja, där den inre avgränsade brandlagret. Fyllningen mellan stenarna utgjordes av sotfärgad grusblandad mylla, skärvsten (0,07-0,10 m) och småsten (0,02-0,04 m).

Direkt under barrantäcket påträffades brandlagret (F2), som inte låg centralt i anläggningen utan NV därom. Jordhögens (F1) översta skikt, 0,20 m djupt, bestod av sotblandad mylla. Jorden V och S om brandlagret utgjordes av mörkfärgad mylla, och i Ö utkantens botten av ljus sandig mo.

Ytligt påträffades recenta järnföremål, samt en bronspärla från vendeltiden. I jordhögen framkom keramikfragment, brända ben, kol, glaspärlor, samt kamfragment. Brandlagret grävdes ut i rutsystem (0,5 x 0,5 m och 0,1 meters djup). I brandlagret fanns spridda brända ben, fragment av bronsföremål, keramik samt pärlor av olika slag. Ungefär i mitten av brandlagret framkom bottnen till ett keramikkrärl (F3). Runtomkring och i kärlet fanns en koncentration av brända ben.

Under brandlagret fanns spår av kulturlager från bronsålder (mörk mylla och skärvsten). Anläggningen har därför inte bottengrävts.

Det arkeologiska materialet pekar på att det var en kvinna som gravlagts. Den preliminära osteologiska analys som gjordes har visat att benmaterialet utgörs av ben från människa, häst, hund, höna, abborre och andfågel.

FYND

F1	x103,4 y036 z27,06/26,80	I den uppkastade jordhögen: BRÄNDA BEN 69,7. KERAMIK 21,7 g. NÖT / KÄRNA?
F2	x103 y033,5 z26,95/26,60	I brandlagret: PÄRLSPRIDARE av brons, fragment från sannolikt 2 st. med stil-D-ornamentik på det större fragmentet. ARMRING (spiralarmring) av brons, profilerad, 13 fragment. ARMRING (ev. spiralarmring) av brons, slät, 7 fragment. DRÄKTNÄL av brons, 3 fragment. ÄNDPLATTA (till kedje- eller pärlgarnityr) av brons, 1 fragment med minst 3 små hål. BRONSRINGAR, 5 hela och 2 halva fragment, ca 12-15 mm i diam. varav ett är strierat. BRONSPÄRLOR, runda, 4 st varav 3 är ornerade och en försmält. GLASPÄRLOR, ca 46 varav bl.a. ca 20 vita, bikoniska, 3 blåa facetterade, en ljusblå melon, ca 10 blåa, en segmenterad guldfoliepärla, en av röd glasfluss, en facetterad bergkristallpärla, en millefiorismälta (med schackbrädsmonster). GRANATER, 2 st, en ursprungligen rund (nu halv), diameter 7 mm och en trapetsoid ca 4,5x2,5 mm. Ca 0,5 resp. 0,3 mm tjocka. KAMFRAGMENT, 14 bitar (S6-, L2- och L9-ornamentik). BRODD av järn (bandformig), 26 x 7-8 mm. JÄRNNITAR och fragment, ca 40. KERAMIK, 34 g (bronsålderstyp?). BRÄNDA BEN, 1600 g. SYMBOLISKT BRÖD (?) av bränd lera, rödbränd, ej magrad. Symbolisk brödbulle (?) eller vävtyngd (?), ca 10 fragment 2-4 cm stora, några med rundad slät utsida. Vikt 119 g. (En bit, 40x16x28 mm stor med vikt 13 g, är kraftigt bränd med magring (?) och gråare färg och hör troligen ej till samma föremål). BRÄND LERA, 19,6 g KOL, 394 g
F3	x102,65 y033,65	I brandlagret: KERAMIK, (benurna) 649 g JORDPROV, från keramikkrälet.
F4	x101 y033 z26,8/26,6	Utanför brandlagret: KERAMIK, 36 g STEN (oval)

Kommentar: Bronserna var mycket korroderade och förelåg mestadels som oxid. Den ovanliga pärlspridaren hade mycket svag stil-D-ornamentik i form av oxid. Detsamma kan gälla för den profilerade spiralarmringen. Anmärkningsvärda är de mycket små *granaterna* vilket kan vittna om att ytterligare smycken (granatinfattade) kan ha varit med på brandbålet.

Keramiken (F3) var fragmentarisk och spjälkad. Godset avvek från gängse lera och var mörkare och sprödare. Även två mynningsbitar av två finare kärl påträffades, en sotig och en "ren" med ljus ockrabrun färg. Det är oklart om dessa kan vara från bronsålder (boplatslagret under graven).

De rödbrända lerklumparna med slät utsida (fragment), varav några passar ihop, har en rundning som påminner om bröd (*symboliskt bröd*) eller en vävtyngd. Offerbröd av bl.a. keramik är kända från olika kulturer (se Hansson 2006, s.3f.f.).

Pärilspridare av liknande slag som i A 71 finns från Bornholm (se Jörgensen och Nörgård Jörgensen 1997, s.193, 213) där grav 58 med liknande fynd som A 71 på Lovö dateras till ca 700-750 e.Kr. (a.a. s.59). Intressant är att de danska gravarna med motsvarande pärlspridare även har *spiralarmringar* (oftast 2) som också A 71 har. (Jfr a.a. grav V4 och grav 58 samt även Bäckegård grav 157 (Jörgensen 1990, s.167) som alla har liknande pärlspridare och även spiralarmringar). De 13 profilerade armringsfragmenten bildar en sammanhängande längd av 210 mm, där endast 2 st har passning. Armringsens längd torde således ursprungligen ha varit betydligt längre och har sannolikt varit en spiralarmring. Även de släta fragmenten, som har en sammanlagd längd av 130 mm, där ävenledes endast 2 fragment har passning, kan således också ursprungligen ha varit en spiralarmring (i gravarna från Bornholm är det vanligt med 2 spiralarmringar). Den profilerade armringsen från A 71 har en liknande motsvarighet i graven A 70, Nörre Sandegård Vest, Bornholm (Jörgensen och Nörgård Jörgensen 1997, s 216, Plate 25:4). Vissa fragment från A 71 kan ha varit ornerade med djuornamentik som den bornholmska. I den graven finns två ändplattor till kedjegarnityr av brons (a.a. Plate 25:1 och 25:2) som påminner om ett liknande fragment i A 71 (ovan benämnd ÄNDPLATTA (till kedje- eller pärlgarnityr). En liknande ändplatta finns även i granngraven A 70.

Fyndkombinationen i A 71, särskilt bronserna, påminner således mycket om de bornholmska fyndrika kvinnogravarna (gäller i viss mån även A 70). Även i mälarområdet finns liknande fyndkombinationer. Således finns på gravfält 162, Ärvinge, Spånga sn, Up, några gravar med bl.a. pärlspridare och spiralarmringar (Grav 15 och grav 47). (Se Biuw 1992, s.89 f.f.).

ANLÄGGNING 72

RUND STENSÄTTNING, 6,5 m i d och 0,45 m hög

Brandlager ca 1,6 m i d och ca 0,23 cm djupt

Belägenhet x102,35 y041,25

Anläggningen syntes före undersökningen som en rund låg förhöjning ca 7 m i diam. och ca 0,45 m hög. På anläggningen växte några granar. Vid avtorvning och rensning framkom skärvsten, recenta fynd i form av bl.a. patroner och glasbitar, enstaka brända ben och bronsålderskeramik. Vid avtorvning framkom också en stenlagd recent gångväg i anläggningens södra del tillhörande flyktförläggningen från 1940-talet. Mantelfyllningen, som var ca 0,2-0,3 m djup bestod av mörkfärgad mylla (det omgivande och underliggande boplatslagret från bronsålder) och skärvsten.

Under manteln framkom en rund tät stenpackning bestående av 0,1-0,5 m stora stenar, företrädesvis 0,25-0,35 m stora stenar lagda i 2-3 skikt med en antydning till större stenar i det undre skiktet. Många av stenarna var lagda så att långsidorna bildade cirkelform i anläggningen.

En inre kantkedja, 1,6 m i diam, av 0,25-0,45 m stora stenar avgränsade brandlagret.

Brandlagret var 1,6 m i d och ca 0,23 m som djupast och innehöll spridda båtbitar, bronsfragment (bl.a. två små skällor och några holkliknande bronsbleck), järnfragment, kamfragment, bränd eldslagningsflinta, ett bränt bröd (bulle) samt brödfragment, textilfragment, brända små barkbitar, bränd lera/lerklining och kol.

Ett schakt, 0,8 x 2,2 m stort (V-Ö), grävdes i boplatslagret i V delen av stenpackningen (se plan). I schaktet framkom enstaka 0,1-0,35 m stora stenar, kulturlager och spridda keramikskärvor av bronsålderstyp.

Under kulturlagret framkom morän.

FYND

F1

Vid rensning:

RECENTA fynd, glasflaska, järnfragment, glödlampor.

KERAMIKSKÄRVOR av bronsålderstyp

(se nedan under "*Kommentar*").

HARTS, diskusformad, 18x20 mm i diam. och 11 mm hög, med antydning till hål (från boplatslagret).

F2 x001,8 y042,25 z26,98/26,75

I brandlagret:

SKÅLLOR av brons, 2 st, 5 rep. 7 mm i diam.

BRONSFAGMENT, 5 st, 8-16 mm långa, varav några holkliknande.

PÄRLOR, 5 st, av glas och glasfluss, varav två ihopsmälta.

JÄRNFRAGMENT, 14x19 mm, skoning? holk?

JÄRNFRAGMENT, 3x12x77 mm, bandformigt.

NITAR av järn, varav 1 hel, 16 med nit/spikhuvud, 7 huvuden samt ca 40 fragment.

ELDSLAGNINGSFLLINTA, 1 st, bränd, 13x20 mm.

ELDSLAGNINGSFLLINTA, 1 st, obränd, 7x15 mm..

KAMFRAGMENT, 29 st varav några med järnnit. L3- och L2-ornamentik.

BRÖD, 1 bulle och ca 10 bitar, diam. ca 33 mm.

TEXTILFRAGMENT, 4 bitar (2 osäkra) 4-7 mm, i tuskaftsteknik.

BARKRESTER?, ca 30 bitar.

BENKONC. av br.ben, 160,3 g.

BRÄNDA BEN, 4162,3 g.

KOL, 47,6 g.

LERKLINING, 6 bitar.

x002 y041,5

I ett rektangulärt provschakt i anl. V del:

KERAMIK, 119 g (F 1).

Kommentar: Vid rensningen och i fyllningen framkom spridda keramikskärvor av bronsålderstyp liksom i provschaktet i V delen. I schaktet framkom 119 g och vid rensningen och i fyllningen 289 g (ej sotiga skärvor) varav minst 6 mynningsbitar och en bottenbit från ett litet kärl med yttre bottendiameter ca 7,5 cm. Den sammanlagda vikten bronsålderskeramik är 408 g.

ANLÄGGNING 73

HÖGLIKNANDE STENSÄTTNING, rund, mantelfyllning ca 6,5 m i diam. och ca 0,5 m hög med stenpackning ca 3,4 m i diam. och ca 0,5 m hög. Brandlager, 1,25 x 0,8 m (NV-SÖ) och 0,16 cm dj. Belägenhet: x097,5 y049,5

Anläggningen var belägen i gravfältets S del och framträdde före undersökningen som en rund höglignande ca 6,5 m i diam. och ca 0,5 m hög jämnt välvd anläggning med någon enstaka sten synlig i markytan. Några tallar växte på anläggningen varav en i mitten. Markytan bestod av en tunn barmatta.

Vid rensning framkom i mantelfyllningen kol, en patron (från 1927), fönsterglas, spikar, keramik, enstaka brända och obrända ben, tandemalj, bränd lera och ett ornerat recent spänne (?) (F 1).

Mantelfyllningen, som bestod av mylla och spridda skärvstenar, var 0,1-0,3 m djup. Stenpackningen låg centralt i anläggningen och var 3,4 m i diam. och 0,5 m h och relativt välavgränsad. Stenarna var lagda i upp till tre skikt med antydning till kallmurning, särskilt i SÖ delen. Stenarnas storlek var 0,1-0,7 m stora, företrädesvis 0,3-0,4 m stora. Några enstaka 0,2-0,6 m stora stenar låg spridda utanför stenpackningen, särskilt i N och NÖ delen, men under myllmanteln.

I bottenskiktet i centrum av stenpackningen framkom en rund inre kantkedja av 15 stycken 0,3-0,5 m stora stenar med en inre diam. av 1,4 m. Innanför denna fanns det 1,25 x 0,8 m stora (NV-SÖ) och 0,16 m djupa brandlagret. Brandlagret sträckte sig in under två av den inre kantkedjans stenar i den SÖ delen men nådde inte fram till kantkedjestenarna i övrigt. I brandlagret framkom spridda brända ben, kol, båtningar, kamfragment, tre mycket fragmentariska små bronskällor samt några små järnbeslag med små nitar (F 2). I brandlagret framkom ett fragmentariskt sotigt keramikkärl innehållande brända ben (F 3).

Anläggningen vilade på ett mörkfärgat boplatslager (bronsålder). Detta undersöktes ej.

FYND

F 1	x097,5 y049,5 27,30/26,84	Rensningsfynd. BRÄNDA och OBRÄNDA BEN, enstaka. BRÄND LERA, 6,4 g SPÄNNE av mässing, ornerat (recent). SPIKAR, (recenta). PATRON (från 1927). FÖNSTERGLAS.
F 2	x097,5 y049,5 26,98/26,82	I brandlagret: BRONSSKÅLLOR, 3 fragm. Ca 7 mm i d. (Kan höra ihop med järnbeslagen, se nedan). JÄRNBESLAG, ca 6 små bandformiga ca 7 mm breda, dubbla fragment med små nitar. Möjligen från en <i>hjälm</i> (Jfr Biuw 1992, s.146, fig. 107:6). KAMFRAGMENT, ca 35, från sannolikt två kammar, med L3-ornamentik. BEN-/HORNFAGMENT, 2,5x10x13 mm, med nithål och fasad kant. Möjligen ett fragment från en C-kam (se A 22). JÄRNNITAR ca 19 st, fragmentariska. BRÄNDA BEN, 3525,5 g KOL, 50,2 g
F 3	x097,35 y049,85 26,98/26,82	KERAMIKKÄRL, 1136,7g BRÄNDA BEN (i keramikkräret).

Anmärkning

Av kamfragmenten finns några som sannolikt tyder på att två kammar ingår i graven. Att två kammar ingår motiveras av att 1) stödskenorna har olika ornamentik, (dels 4 vertikalt ställda punktcirklar, dels enkla punktcirklar med sammanbindande snedställda streck), 2) mittskenornas ändplattor har olika tandlängd (kam nr 1 har längre tänder, kam nr 2 har kortare tänder), 3) olika avstånd mellan kant och första niten på ändplattorna, 4) avståndet mellan nitarna på en stödskena kam nr 2 är för kort för att kunna ingå i kam nr 1 (eftersom tre positioner med motsvarande bredd ingår i kam nr 1).

Ett ben-/hornfragment, 13x10x2,5 mm, är tveksamt som ett kamfragment då det saknar ornamentik men har nithål. Om det är ett kamfragment kan det vara från en frisisk kam av den typ som fanns under 700-talet där den ena stödskenan var ornerad men fasad och den andra oftast kryssornerad längs de fasade kanterna. Sådana kamfragment finns i A 22 på Raä 28 och i A 16 på Raä 16. Detta skulle innebära att det kan ha ingått tre kammar i graven, vilket är mycket ovanligt.

ANLÄGGNING 74

RUND HÖGLIKNANDE STENSÄTTNING, ca 6 m i diam och ca 0,4 m hög.

Brandlager 1,6 m i diam och ca 0,2 m dj.

Belägenhet: x093 y077

Anläggningen var belägen i S delen av gravfältet och syntes före undersökningen som en rund förhöjning ca 7 m i diam och ca 0,4 m hög. På och intill anläggningen växte några granar. I N delen fanns en stormvält gran där två stora stenar syntes i rotvältan. Dessa stenar kan ha ingått i kantkedjan. I SV delen fanns en grop 0,2 m i diam där två stenar syntes (grop från telefonstolpe?).

Efter avtorvning framkom ett mörkfärgat, nästan svart molager över större delen av graven. Lagret var betydligt mörkare än jorden utanför anläggningen. Lagret innehöll även en stor mängd mindre stenar (mindre än 0,1 m i diameter). Många av dessa var skörbrända och/eller skärviga.

Vid rensning framkom en enskiktad stenpackning med 0,1-0,6 m stora stenar. De flesta var ca 0,2-0,3 m i diameter. Stenarna var främst lokaliserade i anläggningens S del. En ursprunglig i det närmaste rund begränsning kunde dock skönjas. Anläggningen hade en diameter på ca 6 m. N-NÖ delen av anläggningen saknade stenar, förutom kantkedjan.

I den S delen av anläggningen fanns ett stenscott recent stolphål med recenta fynd, troligen härrörande från 1940-talet under tiden för flyktinglägret. Stolphålet var ca 0,25 m i diameter och ca 0,7 m djupt med bevarad stolpe vars virke var murket. Ovanför stolphålet hittades ett 40-tal cementbitar flera järnföremål, tjärpapp, glas och ståltråd. Flera cementbitar och flera liter välbevarade kottar och barr hittades under stenpackningen i SV delen av anläggningen vilket är tydliga tecken på sentida omrörning av anläggningen. I profilen hittades ett tydligt avgränsat lager gulaktig sand vilket kan ha uppstått när stolphålet grävdes. Direkt under torven mitt i den SV kvadranten av anläggningen framkom ett torshammarlikt järnföremål. I den NÖ kvadranten, nära centrum av graven, framkom ett fyndlager/brandlager (F 2) som var något svartare än den övriga mörkfärgade jorden. Avgränsningen var dock mycket otydlig och mycket lite kol och sot framkom. Lagret bedömdes ändå vara ca 1,6 m i diameter och ca 0,2 m djupt. Här hittades 85 båtningar och ca 50 fragment av båtningar, 24 pärlor och 5 pärlfragment (mest av glas men även av brons och bergkristall), fragment av ett ovalspänne av brons, ett ovalspänne(?) med insvängda sidor (i två delar), fragment från en genombruten prydnadsskiva av brons, kedjelänkar av brons och bronsfragment samt järnfragment, kamfragment och kamfodral. Centralt i brandlagret fanns ca 900 g keramikskärvor (endast 1-3 cm stora skärvor). Spritt i hela brandlagret framkom 1007,4 g brända ben.

Under fyndlagret fanns ett boplatslager som var omrört och svårt att urskilja från brandlagret. Under detta vidtog gulbrun sandig jord och grus. Inga jordprover togs då hela anläggningen var omrörd. De recenta cementbitarna lades tillbaka på sin plats vid återställandet av anläggningen.

FYND

F 1	x093 y077	Rensfynd: SPIK (NÖ kvadranten) TORSHAMMARE(?), av järn, 55x27 mm, (vikt 28 g). PATRONHYLSA (SV kvadranten) SPIKAR, ett flertal över hela anl. PORSLINSSKÄRVOR, 5. OSTRONSKAL, 1 FLINTAVSLAG, obränt, grå färg, 24x20x4 mm. FLINTAVSLAG, obränt (NÖ kvadranten), viss bearbetning.
	x092,33 y075,7 z:26,77	FLINTA, 2, obrända, en (16x16x2,5 mm) med viss bearbetning och en 18x20x4, båda möjligen skrapor (?)
	x095,63 y078,09 z26,79	FLINTA, bränd, med krusta, 28x22x15 mm.
	x094,9 y077,41 z26,76	KERAMIK, ca 50 x 25 mm, troligen från 1700-talet. BRÄND LERA
F 2	x093 y077 z26,65	I brandlagret: OVALSPÄNNE av brons, fragm., 24x13 mm.
	x093,6 y078 z26,69	OVALSPÄNNE? med insvängda sidor (pärl-/kedjehållare?) av
	x093,5 y077,71 z26,66	brons, i två delar, med hål i var ände, 41x20 mm.
	x093,12 y077,12 z26,70	GENOMBRUTEN PRYDNADSSKIVA, ca 6 fragment/smältor, ursprunglig diam ca 65 mm.
	x093,20 y077,40 z26,65	BRONSKEDJA, med 6 länkar, längd 35 mm, länkarna 7 mm i diam. (vikt 2 g), samt ytterligare två länkfragment samt en ring. ARMRING (?), av brons, fragment ca 33 mm långt. BRONSFAGMENT, 3 st, ca 10-14 mm. PÄRLOR av brons, 4, varav tre runda och en konisk med
	vulst.	PÄRLOR, ca 29, varav 2 av bergkristall, övriga av glas/glasfluss. KAM, ca 25 fragment. Stödskenor med hel kryssornamentik. KAMFODRAL, ca 10 bitar med bl.a. upphängningshål. NITAR av järn, ca 85 samt ca 50 fragment/spikar. KRAMPOR av järn, 2. BRODDAR (?) av järn, 3 st, liten smal ovanlig typ. JÄRNMÄRLA, 32x35 mm KERAMIKSKÄRVOR, 900 g (hela fyndlagret). BRÄNDA BEN, 1007,4 g (hela fyndlagret). BRÄND LERA
	x093,12 y077,12 z26,71	
	x094,05 y078,1 z26,71	

KOL

Anmärkning/Kommentar: En preliminär osteologisk analys visar på brända ben från människa, liten hund och får/get.

ANLÄGGNING 75

RUNDAD STENSÄTTNING, ca 2,5 m i d och 0,4 m h med mantelfyllning ca 5,5 m i diam. Brandlager ca 1,4 m i diam. och 0,1-0,15 m dj. Belägenhet: x075 y 080

Anläggningen som var beväxt med fyra medelstora granar var belägen i södra utkanten av gravfältet och syntes före undersökningen som en svagt välvd förhöjning ca 5,5 m i diam. och ca 0,3 m hög med 5-6 dm-stora stenar och skärerstenar synliga i centrum. I centrum fanns en mindre grop i anslutning till de synliga stenarna.

Mantelfyllningen bestod av lucker mörkfärgad mylla med inslag av fläckvisa lerförekomster samt skärersten. Ca 5 cm ned i myllan framkom 4 cementplintar från en barackförläggning som legat i området. Mantelfyllningen över stenpackningen var ca 0,1-0,2 m djup och med diam. ca 5,5 m.

Vid rensning och borttagandet av mantelfyllningen framkom kolfragment, enstaka keramikskärvor av bronsålderskaraktär, två järnslagglumpar, enstaka brända ben samt recent material såsom skruvar, skor, glasbitar och kotänder (F 1).

Under mantelfyllningen som var skärstensbemängd, särskilt i centrum över stenpackningen, framkom en något rundoval (3,75x3,25 m, VSV-ÖNÖ) svagt välvd stenpackning. Stenarna var tätt lagda i 2-3 skikt och var företrädesvis 0,25-0,4 m stora (medelvärde 0,38 m). En antydning till inre kantkedja fanns i centrum som begränsade brandlagret. Två av dessa stenar låg direkt på brandlagret.

Centralt i stenpackningen framkom ett brandlager ca 1,5 m i diam. och ca 0,1-0,15 m djupt. I brandlagret framkom en stor mängd brända ben, kamfragment, kol, bränd flinta, en röd glasflusspärla, en sköldbucklenit av järn, järnitar och järnfragment. I N delen av brandlagret fanns i botten ett dm-stort kolstycke med fibrer i N-S-lig riktning.

Anläggningen vilade på ett kulturlager från bronsålder. Under brandlagret framkom moig mylla med inslag av grus. I södra utkanten framkom berg under anläggningen.

FYND

F1 x075 y080,5 z: 26,60/26,34

Rensningsfynd:
 JÄRNFRAGMENT, 1
 BETONGRÖR, 4 (barackplintar), fragm.
 ORGANISKT MATERIAL, 0,3 ml
 KERAMIK, 3 fragm.
 BRÄNDA BEN, 2
 TANDEMALJ, från ko, 1
 SKRUVAR, 3
 TEGEL, 1 fragm.
 JÄRNTEN
 SKO
 OBRÄNT BEN, grävlingsskalle.
 KOL, 0,7 l
 BRÄNDA BEN, spridda, 0,3 l.
 JÄRNFLAGG, 1 bit, ca 5 cm
 KNACKSTEN
 DJURTAND, häst?
 KOL, ca 0,14 l.
 KERAMIKSKÄRVOR, ca 0,1 l.

F2 x075 y080,5 z: 26,34/26,20
 x074,74 y080,49 z: 26,25

I brandlagret:
 PÄRLA, 1 st, av röd glasfluss.
 SKÖLDBUCKLENIT av järn.
 Skalldiameter 20 mm, 4 mm avstånd
 mellan skalle och nitbricka. Skallen är rund och platt.
 KAMFRAGMENT, ca 11 fragment varav

x075,40 y081,10

några med punktcirklar och några med L1-ornamentik.
 FLINTA, bränd, (eldslagningsflinta), 1 bit, 25 mm.
 LÅSBESLAG, järn, 2 delar, 66 resp. 53 mm och ca 17 mm breda, med ögla.
 TÅNGE, järn, 36 mm (med brytspår?).
 NITAR och SPIKAR, järn, 12 och 15 fragment.
 KERAMIK, ca 1 dl.
 BRÄNDA BEN, 6948 g.
 KOL, 2206 g.

Kommentar: Låsbeslaget i 2 delar liknar motsvarande från Birka (se Birka I, Die Gräber, Taf.267 och 268).

ANLÄGGNING 76

OREGELBUNDET RUNDAD STENSÄTTNING, ca 5 m i diameter och 0,3 m hög. Gravklot.

Brandlager ca 1,75 m i diameter och ca 0,4 m djupt.

Belägenhet: x 088,5 y 66,25

Anläggningen var belägen i gravfältets södra del i svag sluttning mot väster, och syntes före avtorvningen som en mycket oregelbunden övertorvad svag förhöjning, ca 7 m i diameter och ca 0,3-0,4 m hög. Anläggningen var beväxt med fem granar. Tre ca 0,3-0,4 m stora stenar var synliga i markytan. I utkanten av den södra delen var anläggningen störd av en ca 1,6 m bred stenlagd väg, gående i nord-sydlig riktning. Denna (nedan kallad "Baltvägen") härrörde från flyktinglägret som låg i Söderbyskogen under 1940-talet. Flera stenlagda vägar av denna typ byggdes då mellan barackerna. Över hela anläggningens yta, som täcktes av en barmatta, syntes ett mörkfärgat kulturlager/sotigt lager. Detta förmodades först tillhöra den underliggande bronsåldersboplatsen. I ytan påträffades recenta föremål, järnspikar, matknivar, en sked, samt glas. Föremålen förmodades härröra från flyktinglägret som funnits på platsen åren 1945-46.

Efter borttagning av barmatta och mörk mylla framkom ett tjugotal större stenar ca 0,3 – 0,5 m stora, varav en visade sig vara ett gravklot ca 0,25 m x 0,35 m, en annan sten var bearbetad och fyrkantig, 0,3 x 0,2 m i diameter och 0,12-0,2 m tjock. Den visade sig senare ha slitspår på ena sidan. Stenen var av grå granit, plan och bearbetad på båda sidor, den hade också två bearbetade rundade hörn. Den tolkades som härrörande från bronsåldern. Stenen hade gått sönder och hade en brottyta. Ca 18 av de synliga stenarna var kantiga till formen, resten rundade. Fem av de stora stenarna och tre mindre var rödaktiga till färgen. Stenarna gav inte intryck av att skapa något mönster, utan var oregelbundet spridda, utom i mitten där stenar saknades. Den sotfärgade svarta myllan fortsatte neråt mellan stenarna utan avbrott, och var mörkast i anläggningens SV kvadrant där också enstaka kol- och benbitar framkom ca 0,1 m under ytan. Längre ner var brandlagret bemängt med ben och kol. Här hittades även enstaka bitar kvarts och skörbränd sten. Efterhand tunnades kollagret ut i anläggningens NV och NÖ delar. Brandlagrets omkrets uppskattades till ca 1,75 m i diameter och 0,40 m djupt. Under brandlagret och i hela anläggningen framkom skörbränd sten.

Efter framrensning visade sig stensättningen vara mycket oregelbunden, och i mitten fanns ett närmast stenfritt område, ca 1,5 m i diameter. Gravklotet låg i anläggningens S del, ner mot "baltvägen" och förmodades vara flyttat. I brandlagret påträffades 156 pärlor varav en ovanlig platt rektangulär millefioripärkla, 19 fragment av bergskristallpärlor, 2 bronspärlor, 11 bronsfragment varav minst tre med ornamentik, 5 små bronsringar, 37 järnbitar och fragment, en brodd (?) av järn, samt andra järnfragment, 11 kamfragment, 3 bitar av brända hasselnötsskal, 557 g keramikskärvor, 1236 g kol samt 3494,7 g brända ben bl.a. från människa, hund, fågel och får. Brända ben och kol var spridda i hela den SV kvadranten och delvis i den SÖ. I den SV kvadranten i kanten till den stenlagda vägen ("Baltvägen"), påträffades ett folkvandringstida likarmat spänne av brons (F 1). Fosfatprov togs långt upp i brandlagrets mitt, värdet var 61 ppm. Ett prov togs även högt upp i profilen som gav värdet 8 ppm.

FYND

F 1 x87,3 y65,4 z 26,36

I anslutning till "Baltvägen":
 LIKARMAT SPÄNNE av brons (folkvandringstida typ) låg i fyllningen i kanten av anläggningen nära "Baltvägen".

F 1 x88,5 y66,25

Vid rensning:
 KERAMIKSKÄRVOR, 5, från glaserat fat.

F 2 x88,5 y66,25 z 26,56
 26,12

I brandlagret:

x86,92 y66,18 z 26,13

BRONSFAGMENT, 11 st mycket fragmentariska, varav 3 med djuornamentik.
 BRONSRINGAR, 5 st fragment, 6-14 mm i diam varav en (5 mm i diam) har tre vulster, som troligen ingått i kedjegarnityr.
 BRONSFAGMENT av lindad bronstråd.
 BRONSPÄRLOR, 2 st varav en ornerad.
 NIT av järn (liten) med bronsbeklätt huvud.
 järn, 45 x 43 mm samt plåtfragment.
 JÄRNBESLAG med krok och två nitar.
 PÄRLOR, 156, av glas varav en rektangulär platt millefiori, 19 fragment av bergskristallpärlor.
 KAMFRAGMENT, ca 15, från två kammar (två olika typer av tandning på mittskenorna/tandskivorna) varav en A-kam (kam nr 1) och en B-kam (kam nr 2) med B1:1-ornamentik.
 KAMFODRAL, ca 6 fragment med L1.
 FLINTA, 1 obränd flisa, 1,3 g.
 HASSELNÖTSSKAL, 3 brända bitar.
 BRÄND LERA, 3 bitar.
 KERAMIKSKÄRVOR, 557 g.
 BRÄNDA BEN, 3494,7 g.
 KOL, 1236 g.

Kommentar: Anläggningen verkade vara omrörd och skadad. Det likarmade spännet är folkvandringstida och låg inte i brandlagret utan i fyllningen i S utkanten. De ornerade bronsfragmenten har djuornamentik men är mycket korroderade (endast oxid), möjligen har några varit förgyllda. Kamfragmenten är av två typer och härrör troligen från två kammar, vilket två olika typer av tandskivor vittnar om (en A-kam och en B-kam). Fragment finns också från ett kamfodral. Den platta rektangulära millefioripärlan är mycket ovanlig och kan vara en avbildning av en bok. Bokamuletter är kända som boksymboler (Corsten 1991). De små bronsringarna kan ha ingått i ett kedjegarnityr. Keramiken består mestadels av endast cm-stora skärvor. Beslagsplattan/söljan var i två delar varav den ena (den vänstra på teckningen) påträffades på koordinaten x88,85 y67,4 z26,27 och den andra (den högra på teckningen) låg på koordinaten x87,5 y66,5 z26,27. Avståndet mellan dessa i brandlagret är drygt 1 m. Om brandlagret ej är omrört i efterhand kan detta tyda på att fynden *krossats efter blået och sedan spridits ut* i brandlagret.

ANLÄGGNING 76 B

STENFYLLD VÄG "Baltvägen" (från flyktinglägret från år 1945 och 1946)

BELÄGENHET: x 85,6 – 87,1, y 65,0-66,5

I direkt anslutning till sydvästra delen av graven A 76 är en väg uppförd i riktning NV-SO. Vägen är uppbyggd av större stenar (0,30-0,60 m) utmed sidorna och är fylld med mindre rundade (utvalda) stenar (0,05-0,10 m) och sand. Ett schakt grävdes i vägen, ca 1,5 x 1,5 m stort. Ovan stenfyllningen låg ett lager av torv, ca 0,02 – 0,05 m tjockt bestående av mossor, jord och rötter. Direkt under torven framkom stenfyllningen. De mindre stenarna låg i ett lager av sand som är ca 0,20 m djupt. Under sanden påträffades mörk jord och i ytan av denna påträffades 9 st recenta spikar och en mindre glasskärva, ca 7 x 15 mm stor. Schaktets profil visade att graven A 76 går in under vägen då stenfyllningen i schaktets S del är ca 0,20 m tjock. I den N delen närmast graven A 76 är fyllningen ca 0,07 m tjock.

I den mörkfärgade jorden framkom större stenar vilka förmodligen är den yttre kantkedjan tillhörande A 76. N om dessa påträffades kol, brända ben, 3 pärlor och en bit keramik. Dessa fynd kommer sannolikt från det närbelägna brandlagret i A 76.

FYND

F1 x86,7 y65,8

I och under anläggningen:

SPIKAR av järn, 9 st. recenta, spridda i hela schaktet i den mörkfärgade jordens övre skikt, direkt under vägens stenfyllning.

GLASSKÄRVA, recent.

BRÄNDA BEN, 37 g

PÄRLOR, 3 st. varav 1 blå, 1 grön, 1 vit.

KERAMIKSKÄRVA, 1.

KOL, 2 g.

Kommentar:

Som profilen visar så går graven in under vägen och man har inte grävt bort den del av graven som går in där. Kantkedjestenarna i vägen var sannolikt inte hämtade från graven.

ANLÄGGNING 77

RUND STENSÄTTNING, ca 5 m i diam och ca 0,35 m hög.

Brandlager: 1,8 m i diam och ca 3-7 cm djupt.

Belägenhet: x072,5, y087,5

Anläggningen var belägen i södra utkanten av gravfältet och syntes före undersökningen som en ca 6 m i diam och ca 0,3 m hög övertorvad förhöjning intill ett stenblock och några större stenar i SÖ delen som möjligen kan vara ditlagda i senare tid och behöver därigenom inte tillhöra A77. SÖ om anläggningen A77 går en berghäll i dagen. Under anläggningen finns en bronsåldersboplats.

Efter avtorvning och borttagning av gräs, mossa och en ca 5 cm djup myllmantel framkom en något oval vällagd stenpackning. Stenarnas storlek varierade mellan ca 4 och 36 cm.

Jorden under mantel och mellan stenarna var av typen svartbrun "fet" mo/mylla.

Brandlagret fanns under och på vissa ställen mellan den yttersta stenpackningen. Under delar av brandlagret fanns även antydning till en inre stenpackning som efter bortplockning visade sig ligga ovanpå ett fortsatt brandlager. Brandlagret var relativt runt ca 1,8 m i diameter och varierade i tjocklek mellan ca 3 och ca 7 cm. Stenpackningen var ca 5 m i N-S-lig riktning och ca 4,5 m i Ö-V-lig riktning. Den nordöstra delen hade mindre stenar i storleksordningen 15-40 cm i diameter jämfört med de andra delarna. Knytnävsstora skärvstenar var mycket frekventa i hela anläggningen. Dessa tillhörde förmodligen den underliggande bronsåldersboplatsen. Genomgående för gravens större stenar var att de alla var vända med den flata sidan neråt. I den SÖ och Ö delen fanns 5 meterstora block.

Vid bortrensningen av fyllningen ovan stenpackningen framkom två fragment av bränt ben och en bit obränd flinta (F1). Förutom ovan nämnda fynd framkom ytligt även vissa fynd från modern tid. Dessa redovisas kort i fyndförteckningen nedan.

I brandlagret påträffades 2 hästbroddar, en människobrodd, 12 järnningar och järnfragment, en järnten, en järnögla, tunna järnbeslag, ett kamfragment och två ornerade bandformiga brända ben. I brandlagret fanns en mycket stor mängd brända ben (ca 6 liter) och kol. Centralt i brandlagret (F2) stod ett fragmentariskt keramikkrärl (F 3, kärl Nr 1) och intill en koncentration av keramik (F 4, kärl Nr 2), båda koncentrationerna tillhör troligen ett och samma kärl och båda innehöll brända ben (F3). Intill keramikkoncentrationen F4 (kärl Nr 2) fanns bland de brända benen ett obränt hönsben. Brända ben fanns även i vissa delar utanför brandlagret.

Stenpackningen vilade på en bronsåldersboplats med ett jämnt lager skärvsten, en skärvstensmatta. Viss bronsålderskeramik påträffades, samt knackstenar. Bronsåldersboplatsens kulturlager var ca 0,2 – 0,35 m tjockt och i vissa delar låg kulturlagret direkt på berget.

FYND

F1	x72,50 y87,50	z26,54/26,27	Fynd i fyllningen mellan torv och stenpackning: Recent fynd: GLAS, genomskinligt recent. SPIKAR, SKRUVAR, recenta. GLAS, genomskinligt med omvikt kant, recent. HÄSTSKO, i gott skick, recent. METALLFRAGMENT, förmodligen järnplåt, recent. GLAS, sigill samt skärva av grönt glas härrör från tysk mineralvattenflaska, recent. KOL. Överst i eller på stenpackningen: KNACKSTENAR, 3, en rund/facetterad 7 cm i diameter, en halv (1/3) och en plattoval 10x7,5x4 cm. FLINTA obränt avslag, ca 1,5-2 cm i diam.
F2	x72,40 y87,42	z26,40/26,25	I brandlagret: JÄRNÖGLA, med nit, 28x11 mm.

		JÄRNBESLAG, ca 10 fragment, bandformiga, några dubbla med små nitar och några med svagt omböjd kant.
		JÄRNTEN, 39x9 mm.
		NITAR och fragment av järn, ca 15.
		SPIKAR, 3, bockade.
		BRODDAR , 3, varv en människobrodd och två hästbroddar.
		KAMFRAGMENT, 1, från mittskenan.
		ORNERADE BRÄNDA BEN, 2 bandformiga med bandfläta, 33 mm resp. 47 mm långa, 8-14 mm breda och 1 mm tjocka. Mycket grunda inristningar.
		HASSELNÖTSKAL, 3 fragment.
		BRÄNDA BEN, ca 6 liter.
F3	x71,78 y86,97 z26,44/26,25	KERAMIKKÄRL (Nr 1), fragment, från brandlagret.
		BRÄNDA BEN.
F4	x71,70 y86,70 z26,41/26,27	KERAMIKKÄRL (Nr 2), fragment, från brandlagret.
		HÖNSBEN, obränt.

Anmärkning: Keramikens totala vikt (F 3 och F 4) är 2145 g. Vid rekonstruktionen gick det inte att med säkerhet säga om det var ett eller två keramikkrärl.

ANLÄGGNING 79

RUNDAD STENSÄTTNING, ca 8 m i diam och ca 0,7 m hög. Tre centralt belägna större block. Brandlager: 1,25 x 1,05 och ca 0,15-0,17 m djupt.
Belägenhet: x080,5 y096,5

Anläggningen var belägen i gravfältets SÖ kant och syntes för undersökningen som en ca 6 m i diameter stor och 0,5 m hög förhöjning i markytan med några större stenblock, bevuxen med sly och några träd. Efter avtorvning och rensning framstod anläggningen som en rundad oregelbunden stensättning med ca 15 större stenar i ytan varav tre stora block i centrum och N delen samt ett markfast block i SV-delen. Anläggningen hade en klar begränsning, dock ej kantkedja. Fyra låga stenar bildade en avvikelse i begränsningen i SV i form av en rektangulär utbyggnad och förmodades först vara en ofylld SV-port, ca 1 x 1 m stor.

Packningen var flerskiktad av 0,2-0,7 m stora stenar, förutom de tre större blocken som var rundade och 1,25-1,1 m stora. Företrädesvis var stenarna 0,3-0,45 m stora. Inslag av skärvsten fanns i V delen men tydligast i Ö utkanten i form av en N-S-lig ca 1,4 x 0,5 m lång ”vall”. Av de tre större blocken var två uppallade på packningen. Något V om anläggningens mitt fanns mindre stenar, ca 0,2-0,3 m stora, närmast i form av en packning, som täckte brandlagret.

Vid rensningen framkom enstaka bitar av bränd lera, en järnnit (V delen), flintavslag (Ö delen) samt en ljusgrön glaspärkla. Mellan stenarna i packningens västra del framkom ett 1,25 x 1,05 m stort och 0,15-0,17 m djupt sotfärgat brandlager som innehöll spridda brända ben, järnnitar, spikar, en järnten/redskap(?), järnfragment från nitar, hasselnötsskal, en torshammarring och två keramikkrärl – ett större (F 3) och ett mindre (F 4).

Torshammarringen var belägen straxt ovanför och SÖ om det större keramikkrälet (F 3) och i dess direkta närhet i VSV låg en flat locksten (41 x 30 x 6 cm) av grå granit. De större brända benen i brandlagret låg i anslutning till det större keramikkrälet (F 3).

Anläggningen vilade på ett tunt kulturlager från bronsålder med mörk mylla och skärvsten. Under detta fanns gulaktigt morängrus och berg.

FYND

F1 x80,5 y96,5

Vid rensning:

PÄRLA, halv, ljusblå, opakt glas.

NIT av järn.

BRÄND LERA, enstaka bitar (NV-delen).

FLINTAVSLAG, 1, obränt, 15x10 mm (Ö-delen).

F2 x80,5 y96,5 z:26,31/26,14

I brandlagret:

HASSELNÖTSSKAL, 13 st.

BRÄNDA BEN, ca 1190 g.

TEN (?)/del av redskap(?), av järn, 53 mm lång, rektangulärt snitt.

F3 x80,23 y96,6 z:25,79
x80,28 y96,65 z:25,79

F4 x80,62 y96,7 z:26,2

NITAR av järn, 5 hela nitar och 18 fragment.
SPIKAR, av järn, 4 st, 35-52 mm långa.
KOL.
KERAMIKKÄRL (Nr 1, trol. benurnan)
TORSHAMMARRING (låg snett SÖ om kärlet nr 1).
I keramikkrälet: NIT, 1.
HASSELNÖTSSKAL, 1
KERAMIKKÄRL (Nr 2, bikärl).

ANLÄGGNING 80

RUNDAT REKTANGULÄR STENSÄTTNING, ca 2,5 x 1 m (V-Ö), skelettnedgravning(?) ca 1-1,2 m lång och som djupast ca 0,2 m. Rest sten(?).
Belägenhet: x139 y054,5

Anläggningen var belägen i gravfältets södra del under flat mark några meter NV om en bergshäll. En rotvälta hade vänt upp en ca 0,9 x 0,5 x 0,3 m stor spetsig sten (granit) som liknande en rest sten. Denna sten låg således i sekundärt läge ca 1,5 m SV om A 80. Vid avtorvning och rensning framkom en rundat rektangulär stensättning, ca 2,5 x 1 m stor (V-Ö) med företrädesvis 0,1-0,25 m stora främst skarpkantiga stenar i del V-Ö-liga mittlinjen och med större stenar, 0,4-0,6 m stora, som begränsning. Tre 0,4-0,6 m stora tätt lagda stenar i Ö kan ha utgjort gavelstenar i nedgravningen. Några 0,5-0,9 m stora stenar markerade den rektangulära formens begränsning, särskilt i SÖ. Stenpackningen var flack och antydde närmast en insjunkning i mitten i V-Ö-lig riktning. Stenpackningens begränsning var något otydlig.

Vid undersökningen framkom en antydan till nedgravning, ca 1-1,2 m (ca 1 m i botten) i V-Ö-lig riktning, i den presumtiva skelettnedgravningen i form av lösare jord och med en svag mot omgivningen avvikande färgskiftning i den moiga moränen. Nedgravningen var tydligast i den Ö delen och var ca 20 cm som djupast. Anläggningen var fyndtom.

ANLÄGGNING 81

FLATMARKSGRAV/MÖRKFÄRGNING, skelettnedgravning(?), intill och SV om stenblock.
Mörkfärgningens storlek var ca 0,45 x 35 cm (SV-NÖ) och ca 10 cm djup.
Belägenhet; x141,3 y55,3

Anläggningen som var belägen i gravfältets södra del omedelbart N om A 80 syntes ej före undersökningen. SV om och intill en större sten, ca 1 x 1,9 m (N-S) och ca 0,8 m hög, framkom en ca 0,45 x 0,35 m stor rundoval (SV-NÖ) mörkfärgning under torvskiktet i den i övrigt ljusa moiga moränen. Två 10-15 cm stora stenar stod på högkant (i SV-NÖ-lig ritning) i mörkfärgningens SV del. I mörkfärgningen, ca 5 cm ned i denna, framkom en armbygel av brons. Den låg med bygelöppningen uppåt och med ”öppningarna” åt SV-NÖ. Mörkfärgningen var ca 10 cm djup. I S kanten i botten fanns en liten sotfärgning samt några kolbitar.

FYND

F1 x141,3 y055,3 z: 27,75

ARMBYGEL av brons, ca 44 x 37 mm. Bygelns största bredd: 11,4 mm. Slät yta. Vikt 8,8 g.
KOL, i anslutning till mörkfärgningen. Ca 5 bitar.

Kommentar: Efter att området runt A 81 avtorvats och rensats påträffades ett flertal 0,1-0,3 m stora flisliknande glest placerade stenar varav flera stod på högkant i ytan. Stenarna var något flata på en eller flera sidor. Dessa stenar kan ha varit placerade här av mänsklig hand. Också dm-stora och cm-djupa mörka fläckar i ytan kunde konstateras intill och mellan stenarna. Ingen tydlig anläggning kunde konstateras.

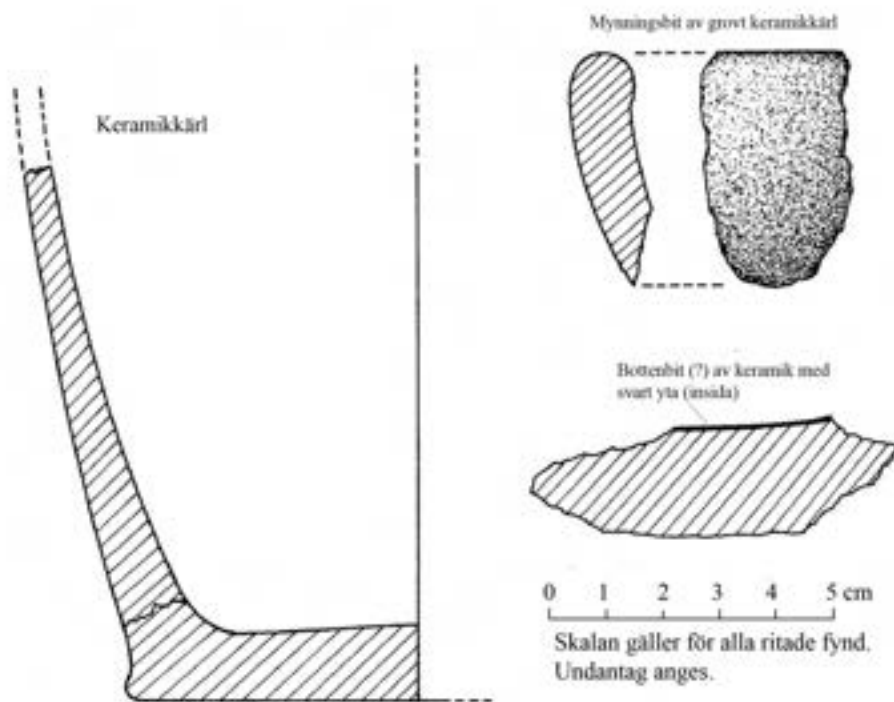
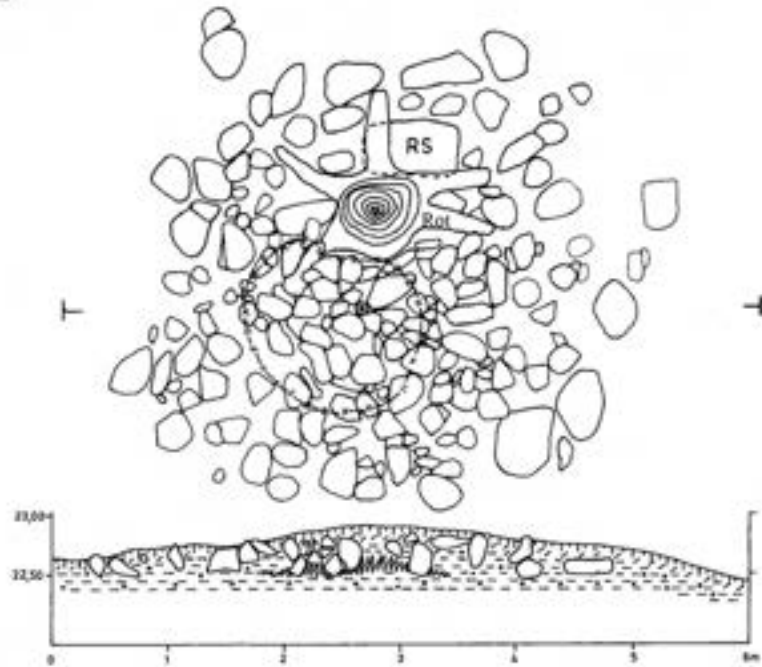
UNDERSÖKNING AV REST STEN (?)

Belägenhet: x146,50 y053,80

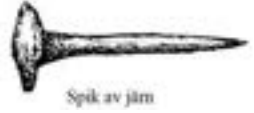
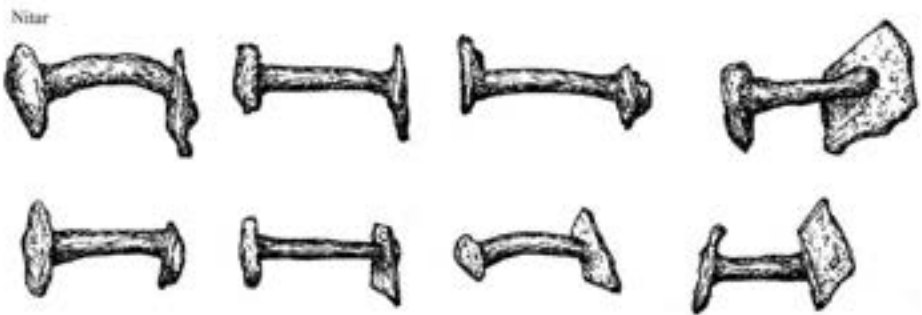
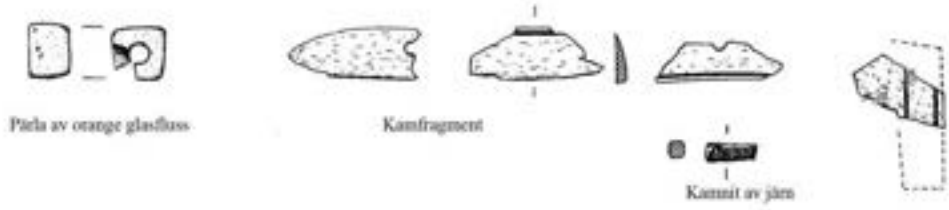
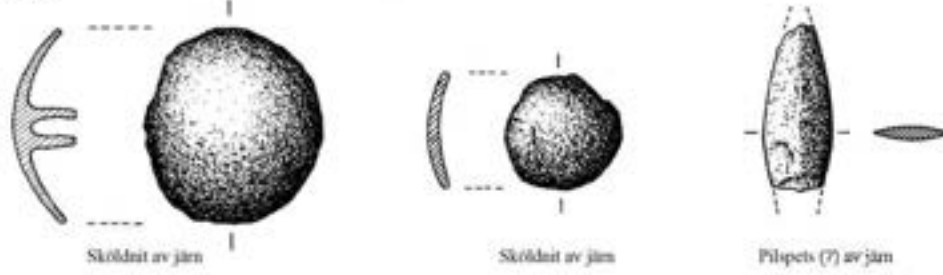
Stenen låg i två delar intill roten till ett träd nära skelettgravarna A 50 och A 51. Två provschakt togs upp. Ett vid stenen och ett SÖ om stenen. Schakten var 1x1 m stora. Moränsten påträffades i båda schakten ner till 2 dm djup. Inget annat påträffades. Schakten fylldes igen och stenen sattes på plats efter att den pusslats ihop. Bottenmått på stenen var 27,76. Dess roll som gravsten är oklar.

3.4 PLANER (skala 1:50), PROFILER (1:50) och FYNDAVBILDNINGAR (1:1)

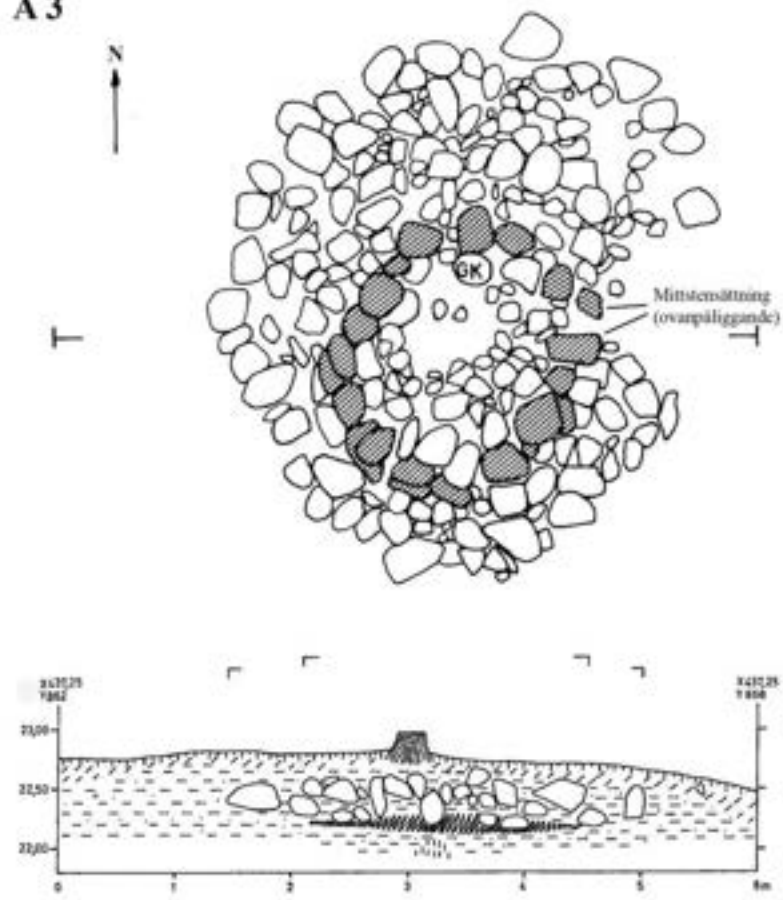
A 2

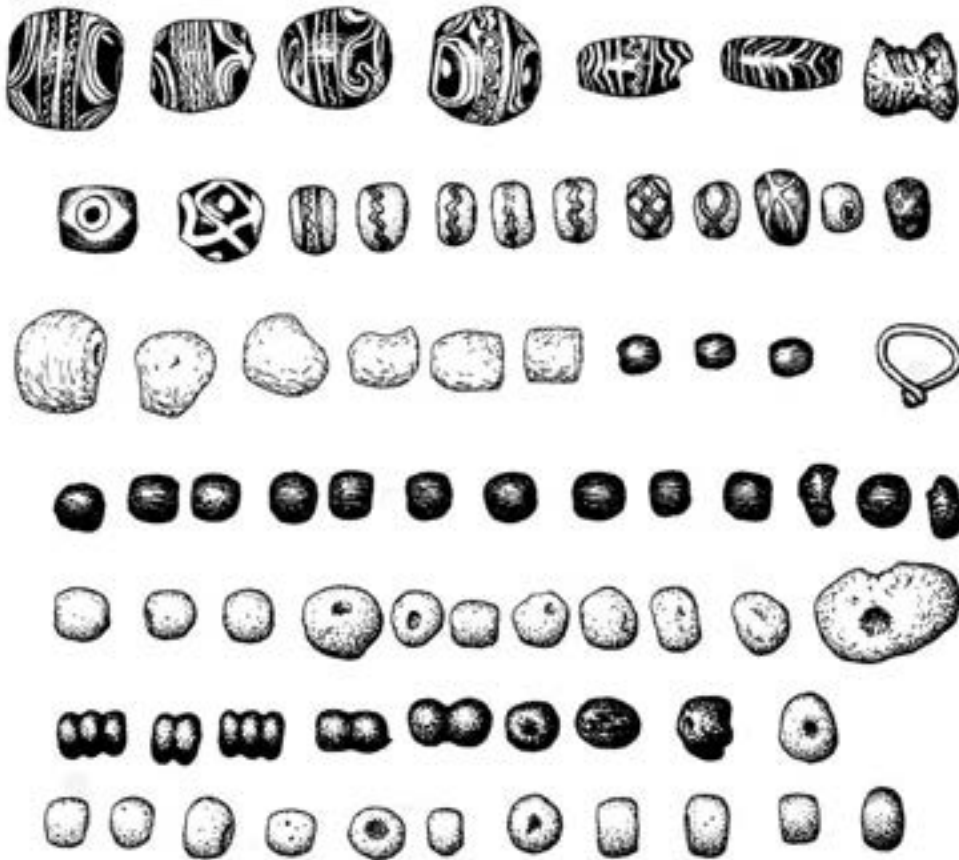
A 2

A 3

A 3

Pärlor från A 3.

Rad 1: 7 st mörkblå glaspärlor med röda, vita och gula slingor.

Rad 2: 12 pärlor: 1 blå facetterad med öga, 1 blå facetterad med vita och gula slingor samt gula punkter.

1 vit med svart slinga och röda ränder, 4 vita med röd slinga, 2 vita med röda slingor,

1 vit med gula slingor, 1 vit med gula slingor och blått öga, 1 blå med gul/röda ögon.

Rad 3: 9 pärlor och en bronstrådsögla: 6 av bergkristall, 3 små blå, 1 bronstrådsögla (fragment som haft pärla/pärlor).

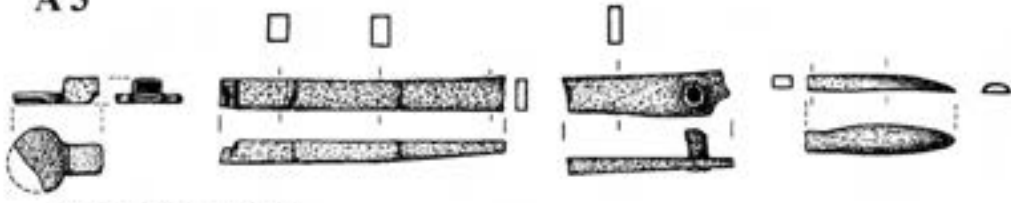
Rad 4: 13 blå pärlor.

Rad 5: 11 vita pärlor.

Rad 6: 9 pärlor: 5 blåa segmenterade, 3 blåa, 1 odef. flög.

Rad 7: 11 pärlor: 7 gröna glasfluss, 2 gröna glas, 1 gul glasfluss, 1 röd glasfluss.

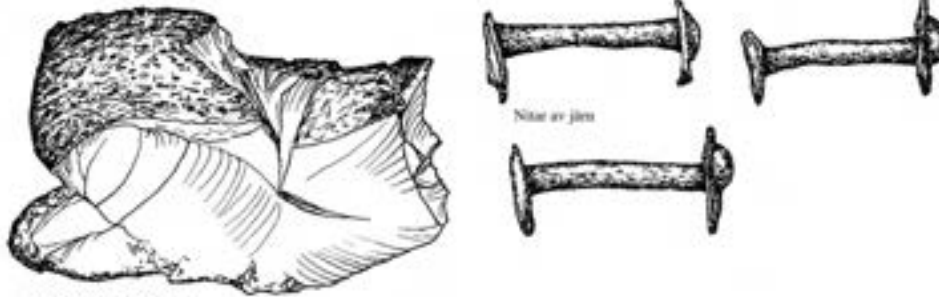
A3

Järnfronsål (Beslag till pilköper?)

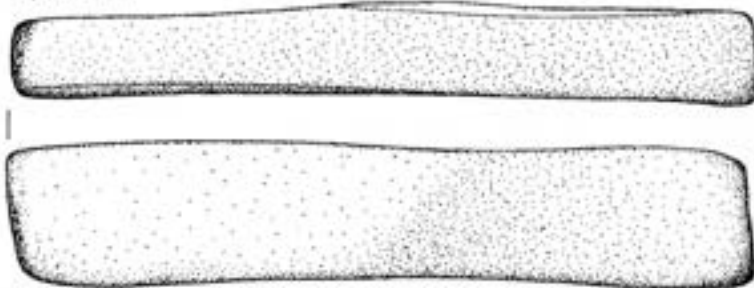

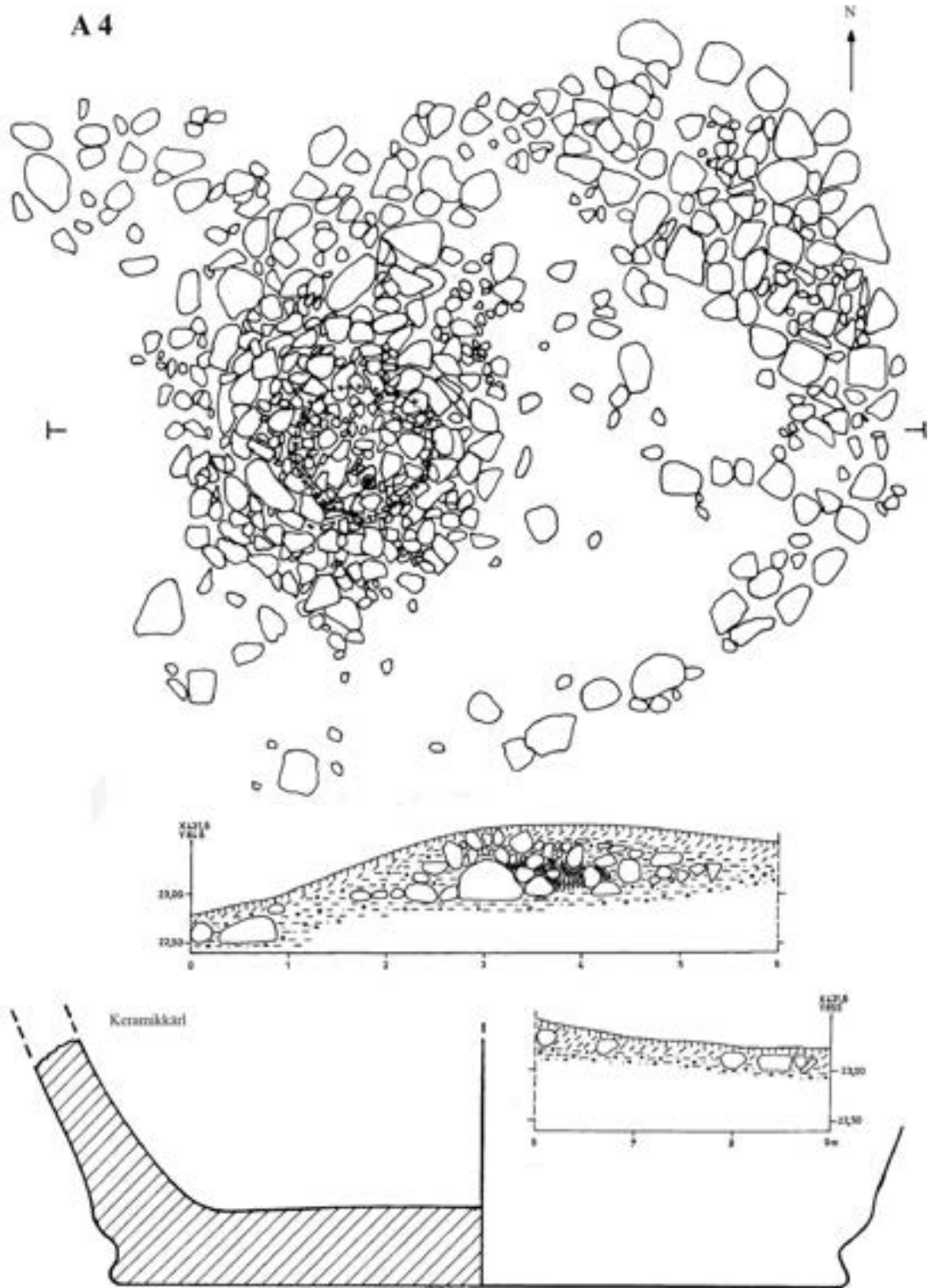
Kamfragnent

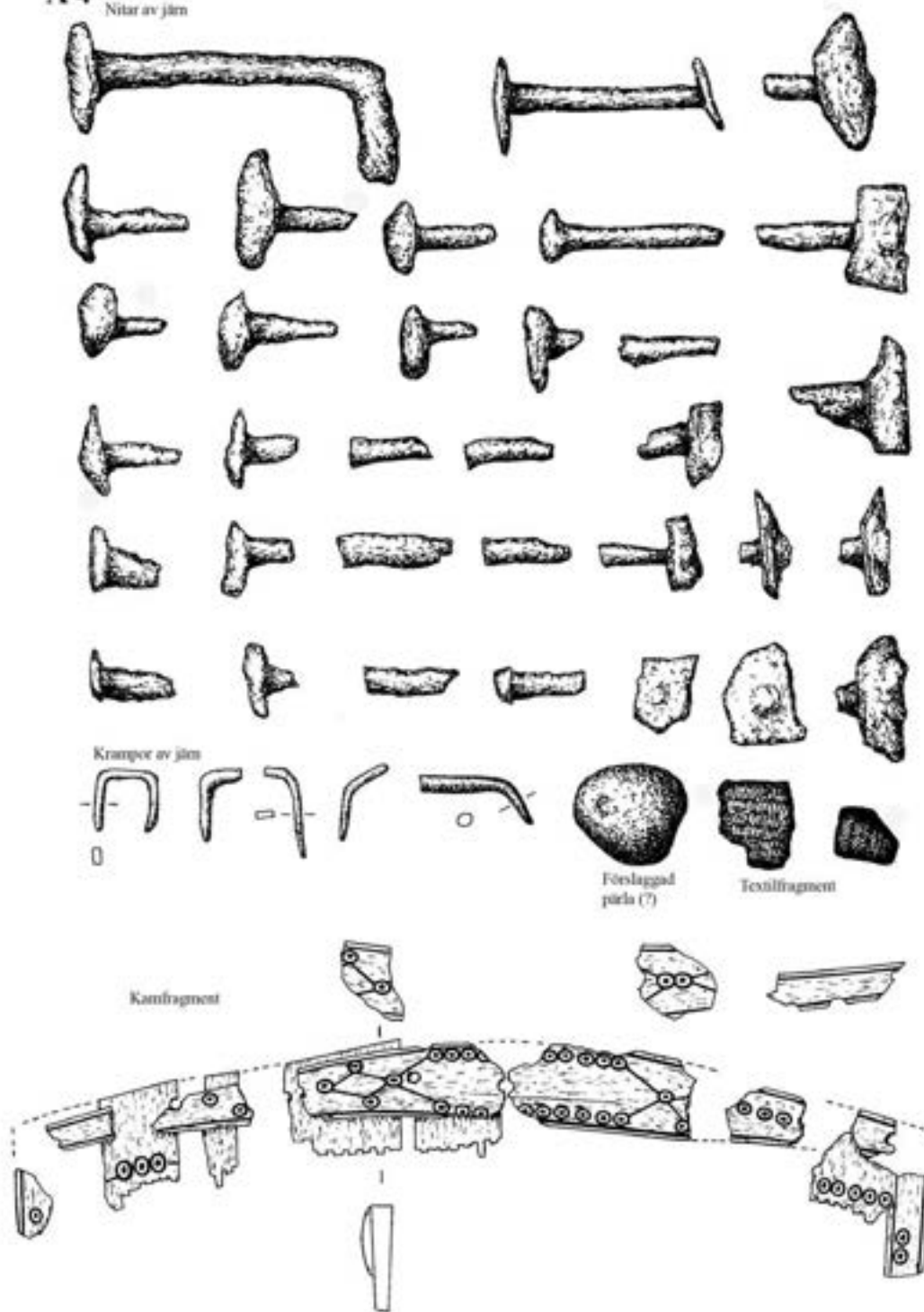
Bänd eidslagingsflina

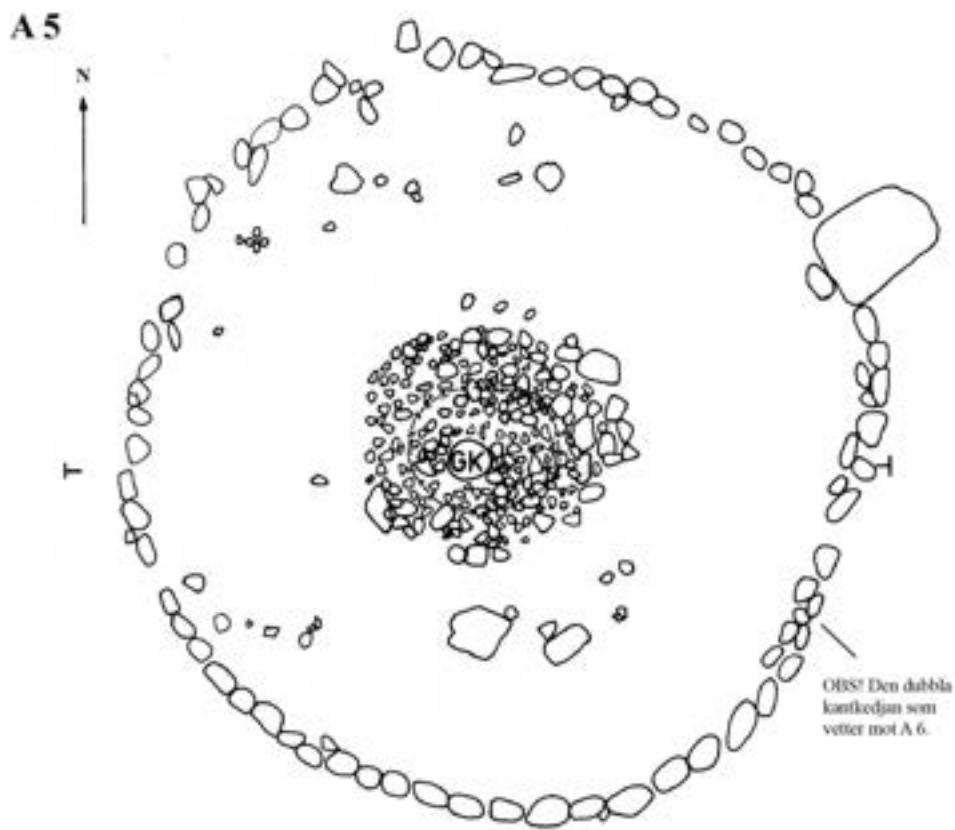
Bryne av sandsten

A 4
Nitar av järn

I den centrala stenpackningen fanns embart utvalda stenar av röd granit men gravklotet var av grå granit som i nybaktat tillstånd var vitt. Kantkedjan hade stenar av grå granit. I den SÖ delen var kantkedjan dubbel och något indragen (nästan rak) mot den intilliggande graven A 6. Detta kan tyda på att A 6 anlagts först och att man ville markera (?) mot A 6. Är kantkedjans skada i norra delen en avsiktlig öppning (?) mot graven A 2?

Lösfynd

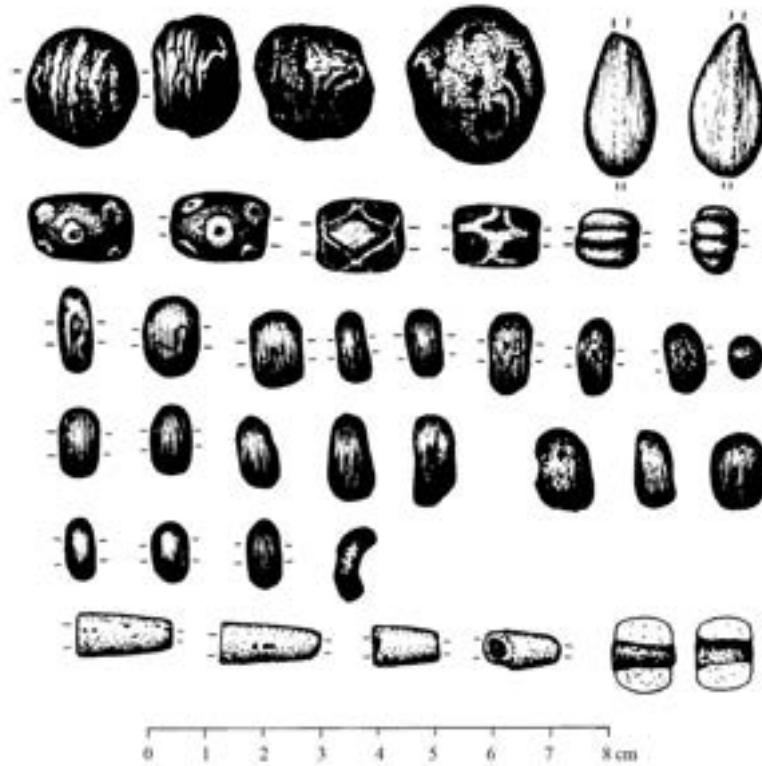

Borttapp från skaffhålsyxa

Obränd flinta

A 5

Pärlo:

Rad 1. Pärlo 1)-4): Blå mosaikpärlor med vita, röda och gula slingor. Pärlo 5) och 6): Droppformiga av botaljgrönt glas. Hålen längsgående.

Rad 2. Pärlo 1)-4): Blå facetterade med vita punktpgon (2 st) och vita slingor (2 st). Pärlo 5) och 6): Turkosa, halvtransparenta meloner.

Rad 3. Pärlo 1) och 2): Gröna halvtransparenta med gula slingor. Pärlo 3)-9): Gröna blå halvtransparenta, några lätt försäta.

Rad 4. Pärlo 1)-5): Gröna blå halvtransparenta. Pärlo 6)-8): Gräsgröna opaka, något eldskadade.

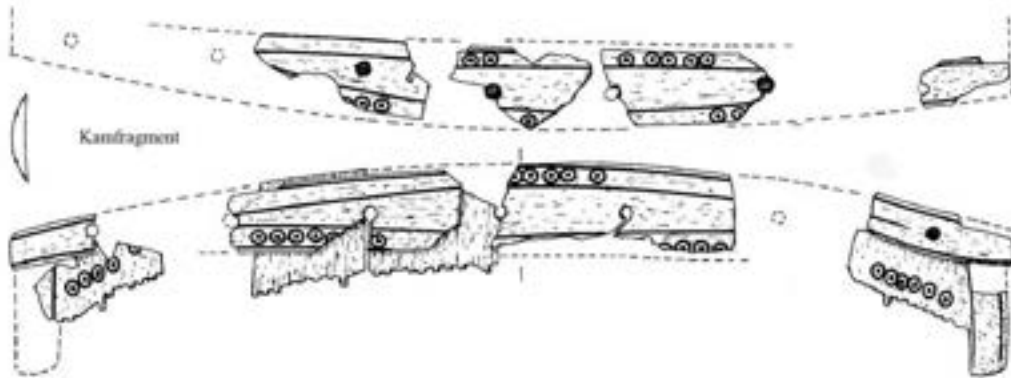
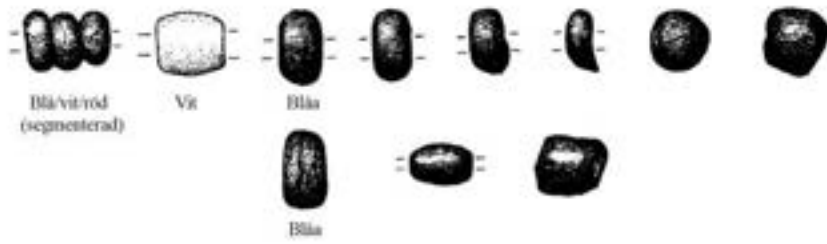
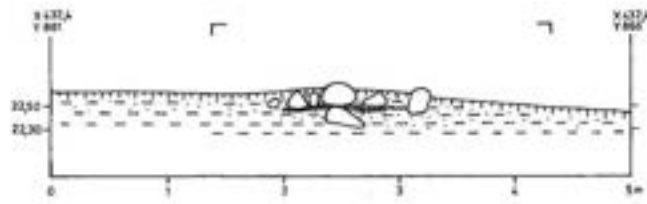
Rad 5. Pärlo 1) och 2): Mörkblått glas. Pärlo 3): Mörkblått glas, något eldskadad. Pärlo 4): Mörkblått glas, försäat.

Rad 6. Pärlo 1)-4): Rödorange koniska. Pärlo 5): Röd glasfluss med järnkoning (2 halvor som visar en i hålet sittande konisk rörformig järnkoning).

A5

A 6

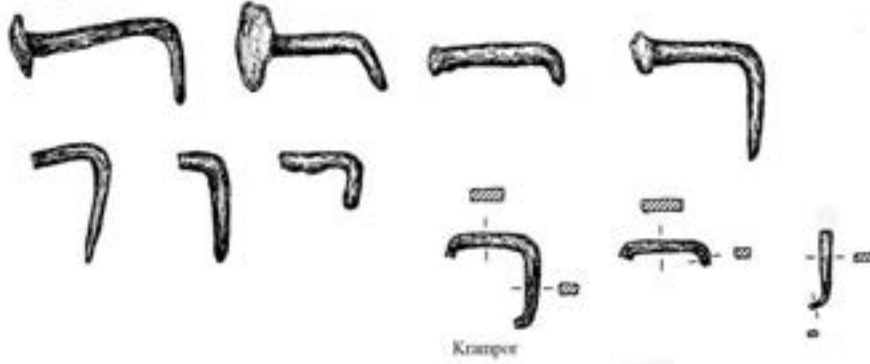

A 6

Nitar av järn (1 hel, 40 skallar, 23 bräckor, 10 fragment)

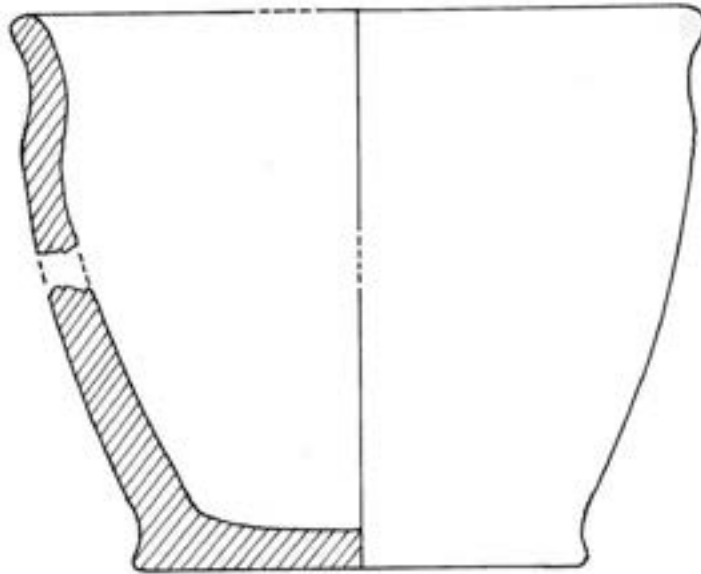

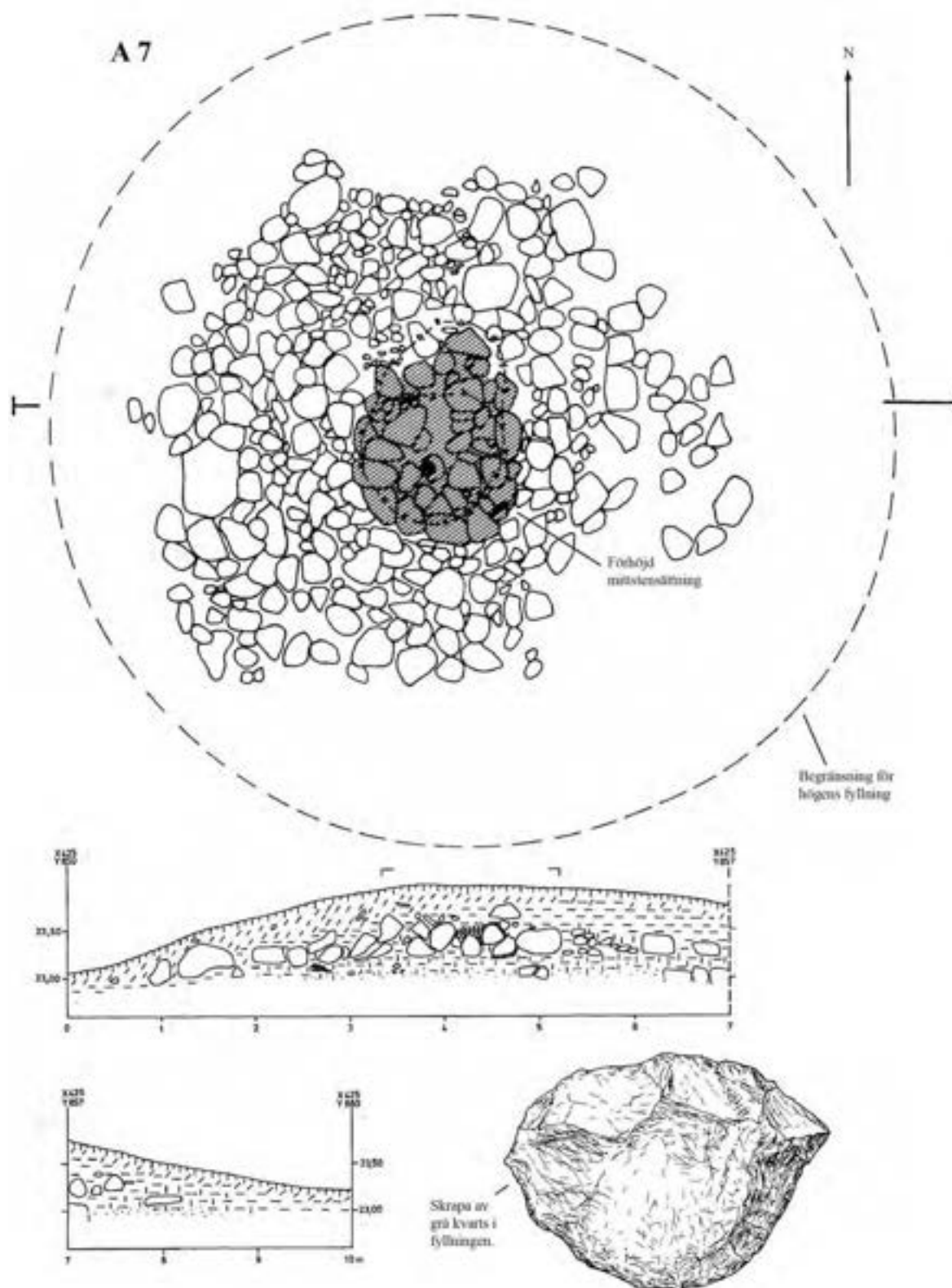
Spikar (böckade)

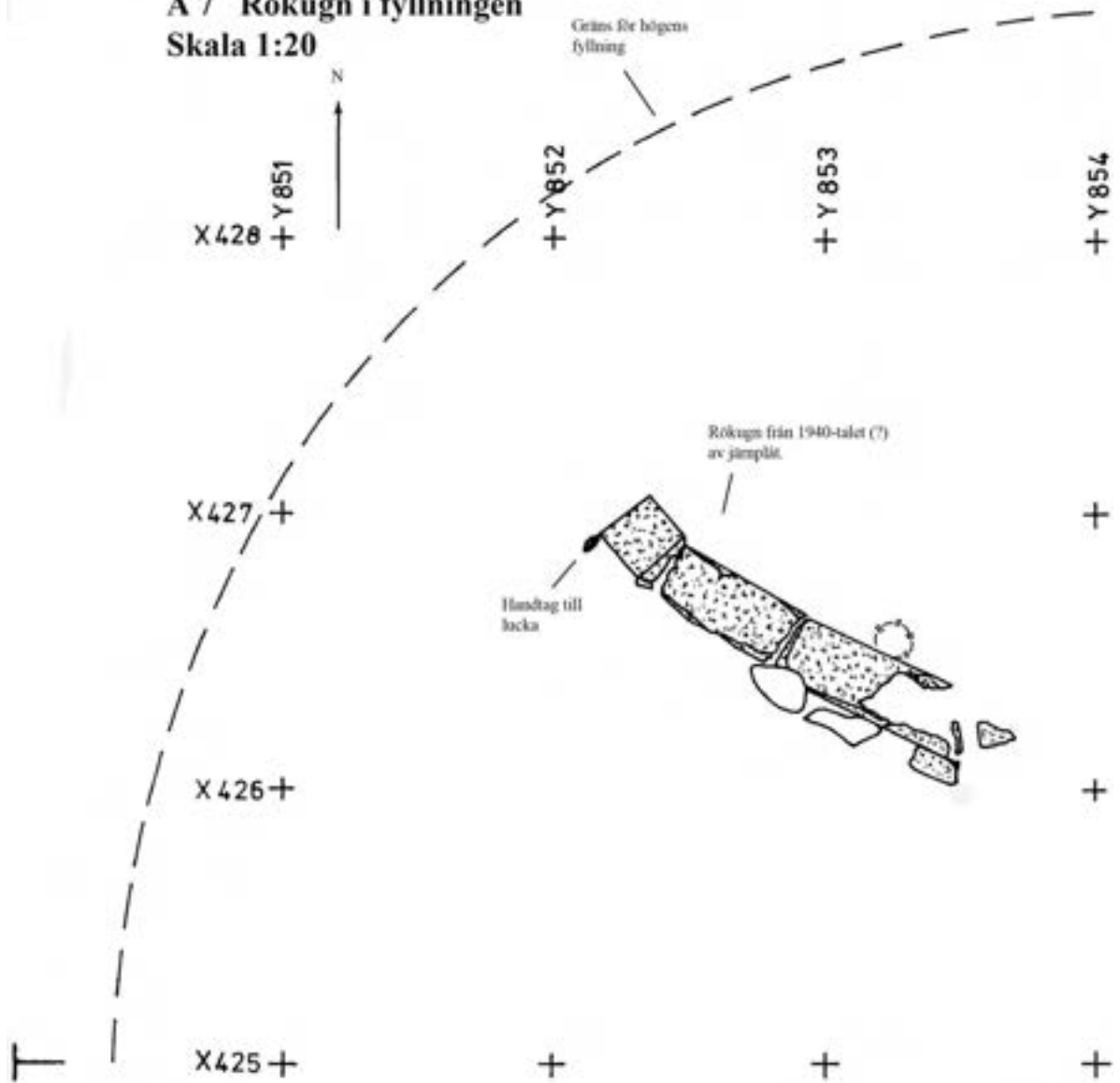
Kramper

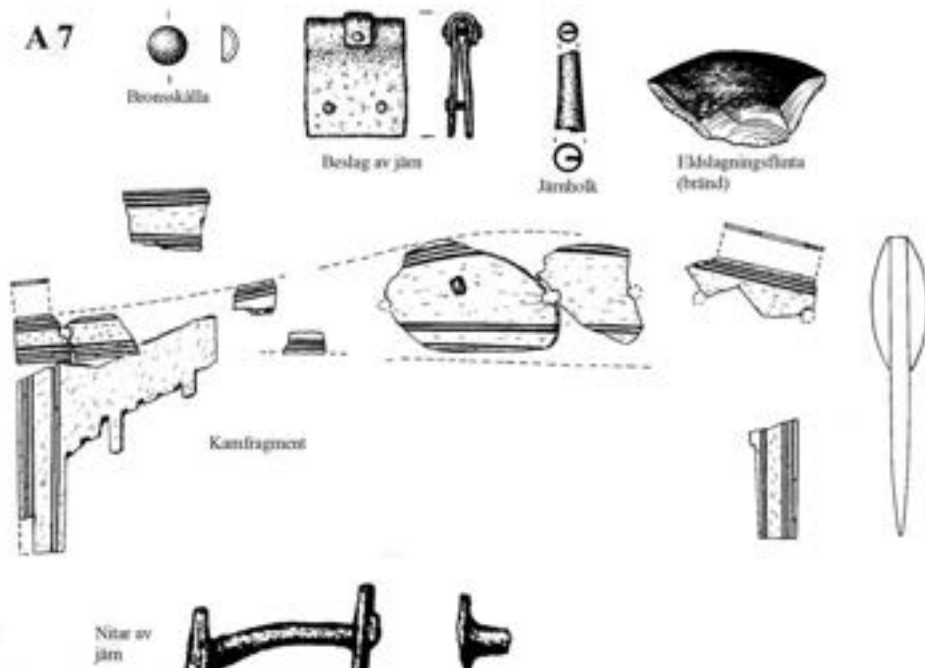
Keramikkärl

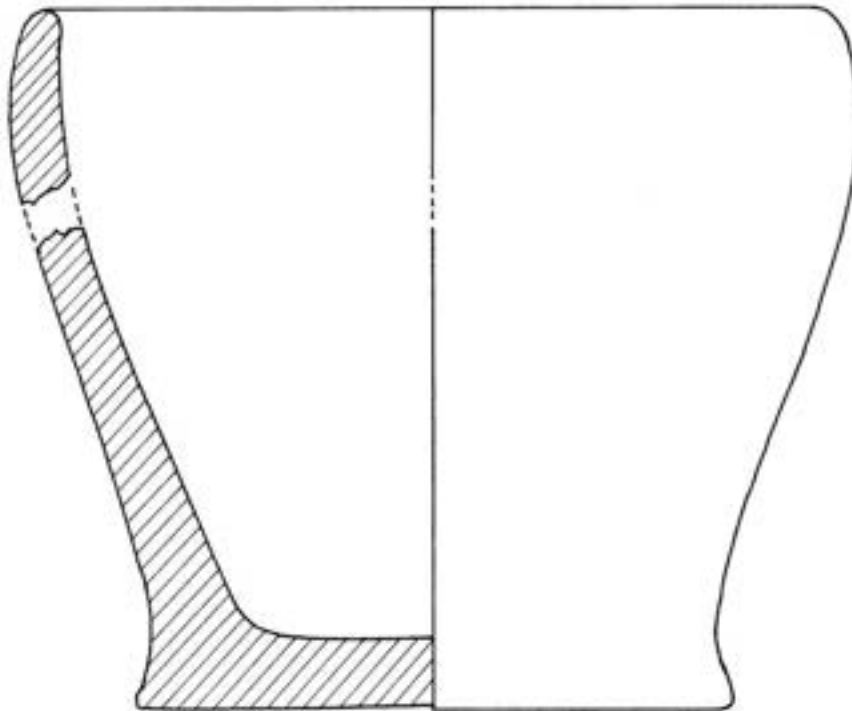

A 7 Rökugn i fyllningen
Skala 1:20

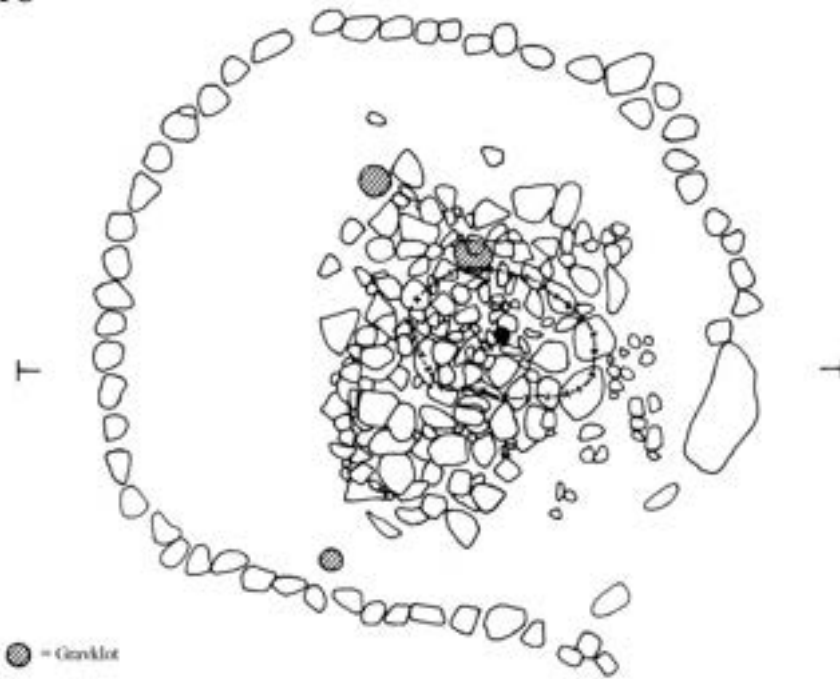

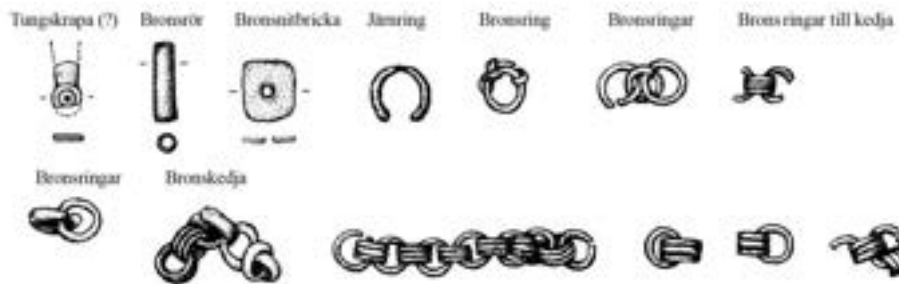
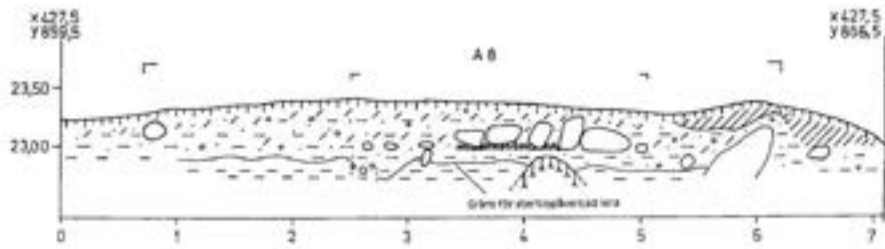
Keramikkärl

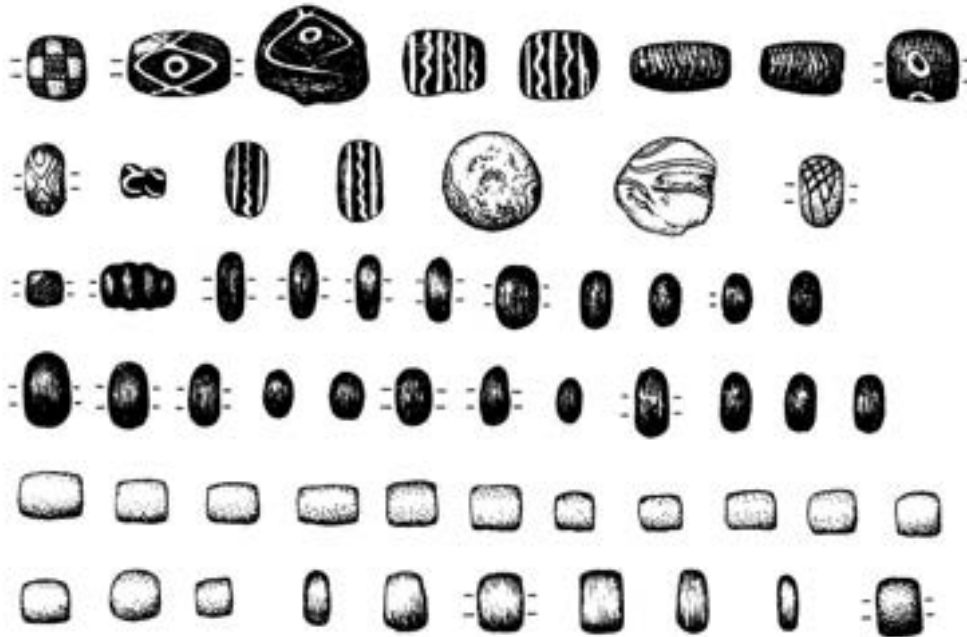
A 8

● = Genklot

A 8

Pärlor:

Rad 1. 1) Vit botten, blå/vita schakbrädmönster avgränsade av röda linjer. 2) faceterad mörkblå botten, vit linje, vitt öga med röd punkt. 3) Samma som 2) men ngt försmält. 4) Mörkblå botten, vita linjer. 5) Samma som 4). 6) Mörkblå botten, mörkt röda linjer och tunnare vita linjer (var annan). 7) Samma som 6). 8) Mörkblå botten, vitt öga med röd pupill.

Rad 2. 1) Ljusgrönt glas i botten, gul linje, vita ögon. 2) Svart med gul linje. 3) Ljusgrönt glas i botten, brun-röda linjer, gula linjer varav den i mitten är i sick-sack. 4) Samma som 3). 5) Ljusgrönt glas i botten, vit linje (försmält). 6) Ljusgrönt glas i botten, röd linje, gult smalt fält. 7) Gråvit botten, rödsvarta linjer (opak).

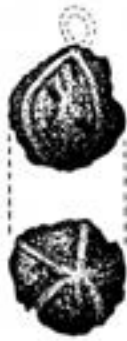
Rad 3. 1) Mörkblått glas, faceterad, liten. 2) Mörkblått glas, segmementerad. 3-9) Mörkblått glas.

Rad 4. Alla i mörkblått glas.

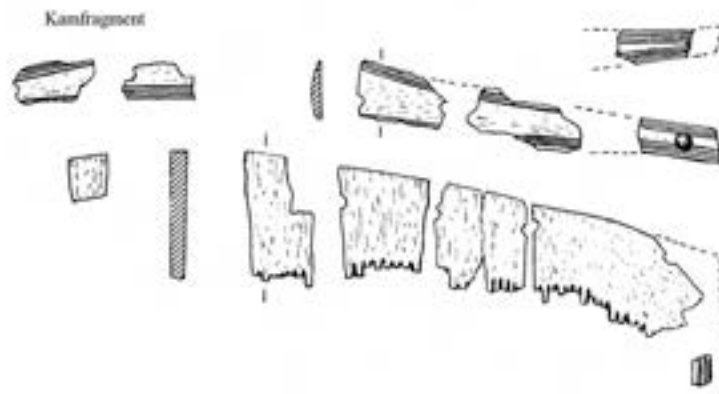
Rad 5. Alla vita opaka.

Rad 6. 1-3) Vita opaka, 4-9) Ljusgrönt glas. 10) Röd glasfluss (opak).

A 8

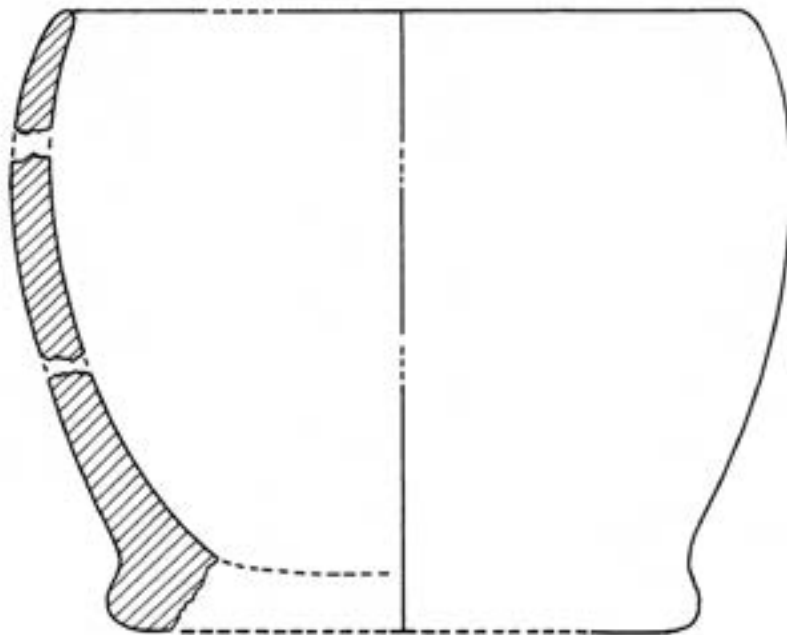
Pyritbänge med jærtrådar

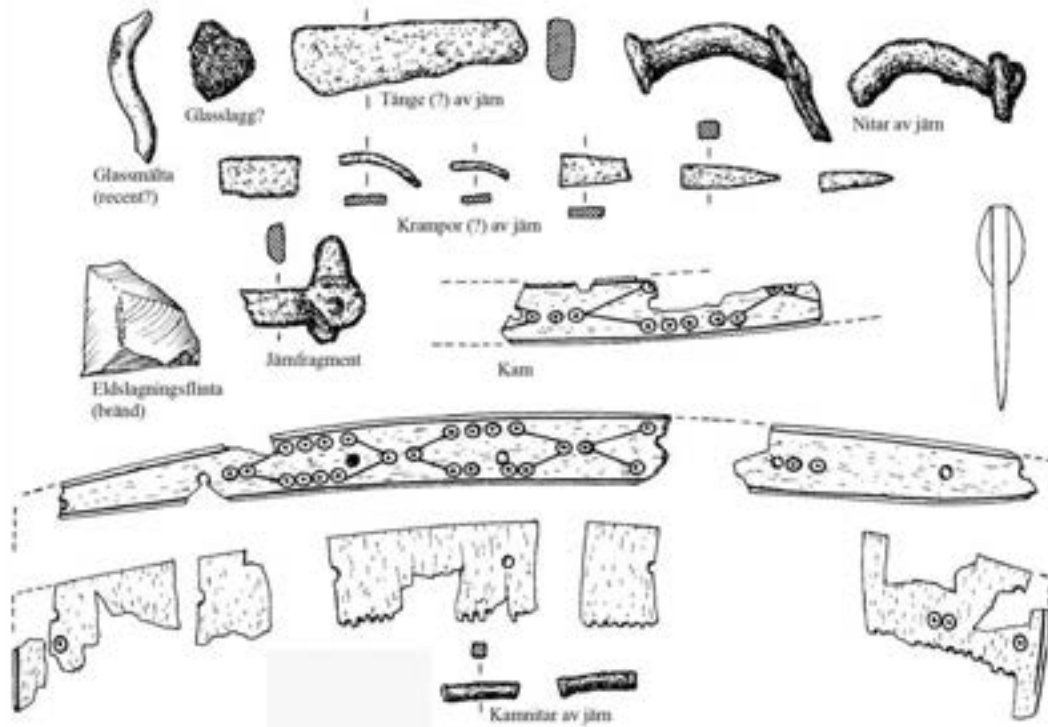
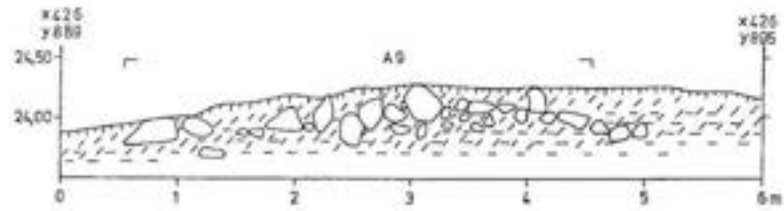
Nitar av jærn

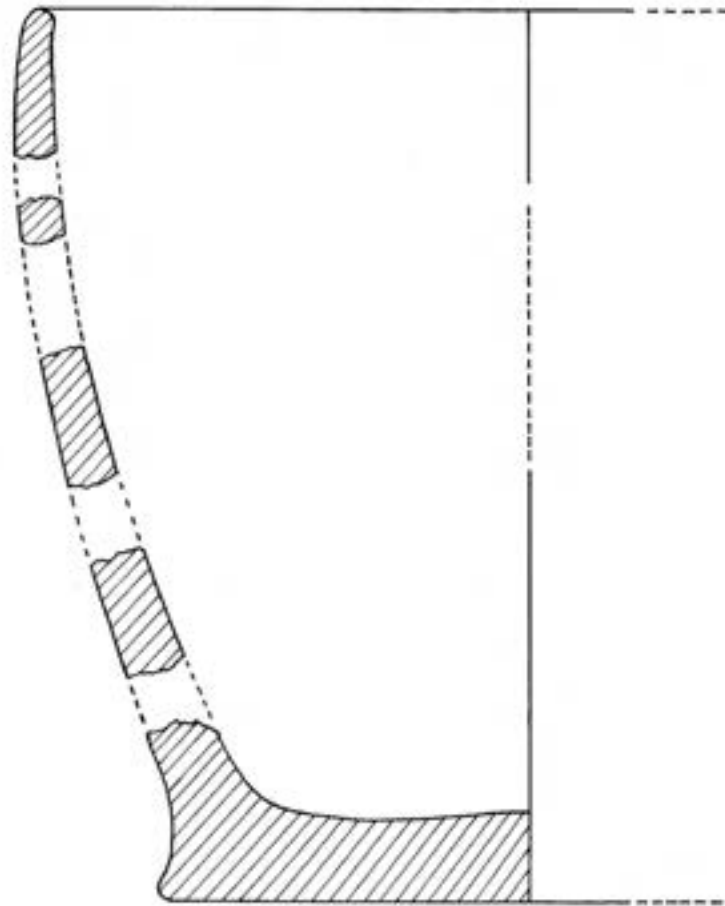
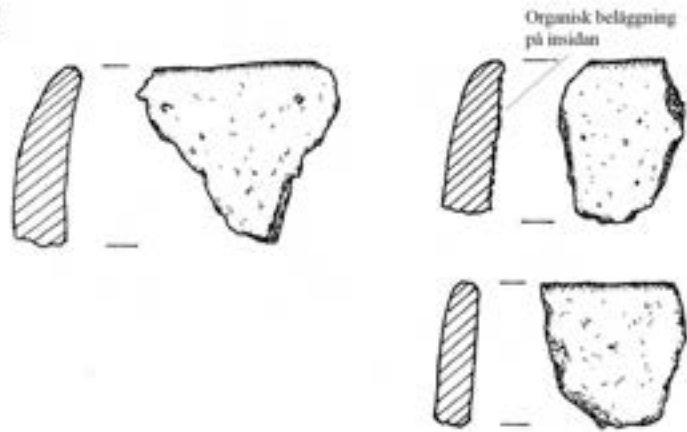
Keramikkål

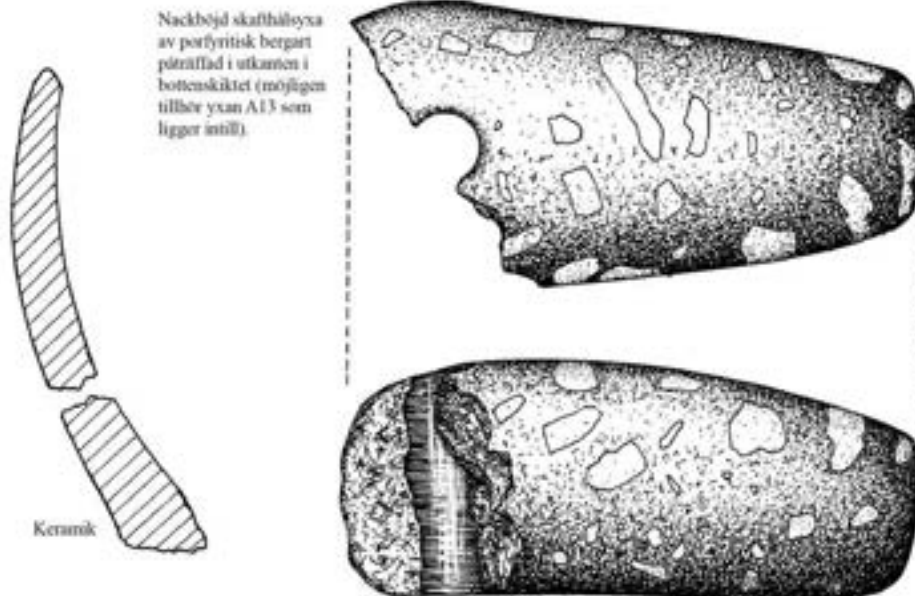
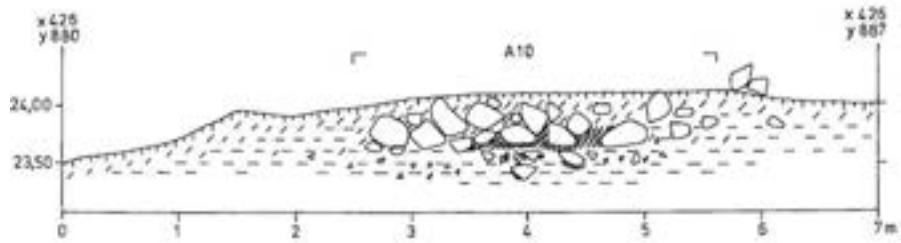
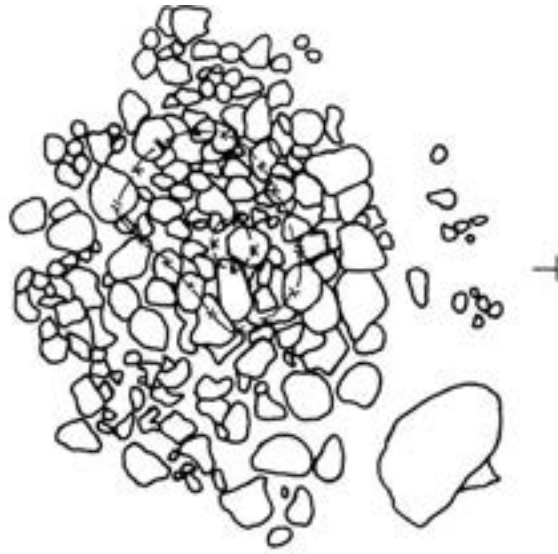
A 9

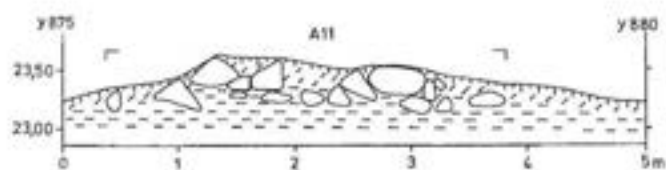
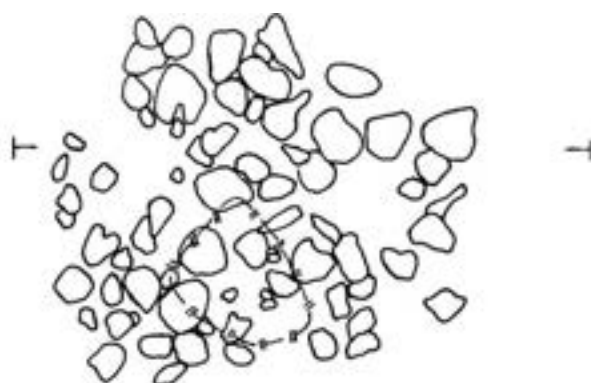
A9

A 10

A II

Nitar och spikar av järn

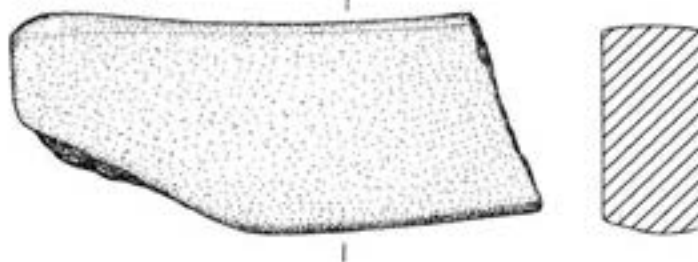

Järn

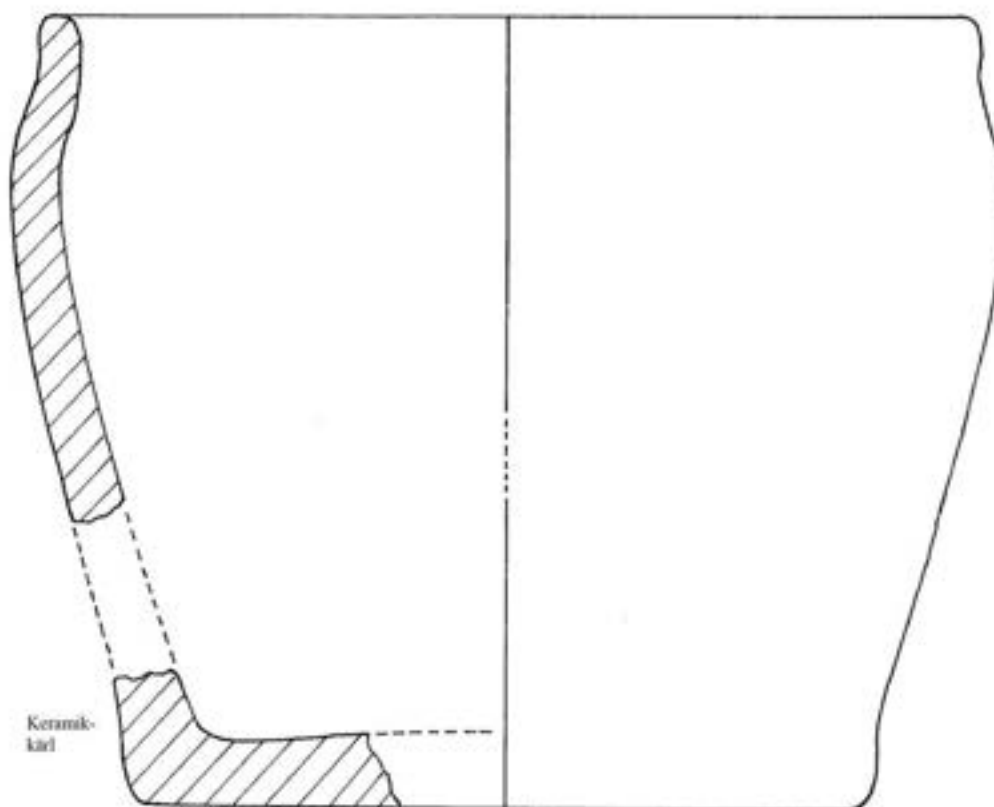
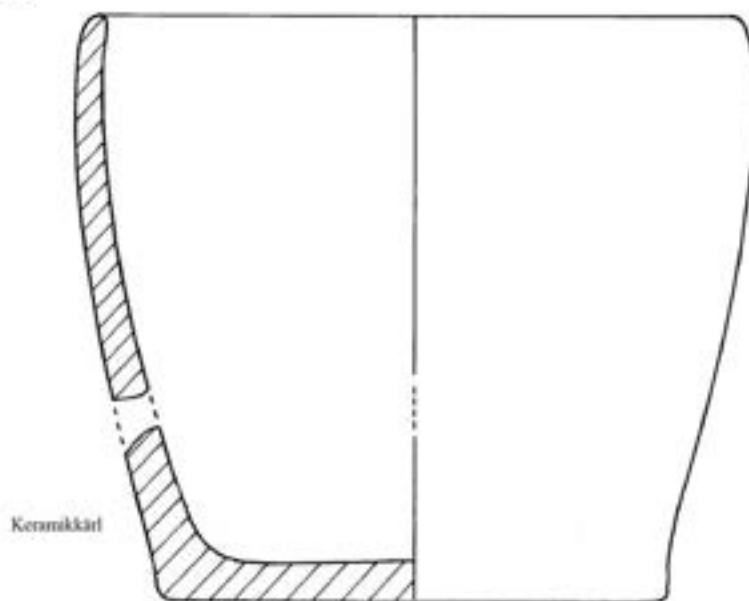

Kamfragment

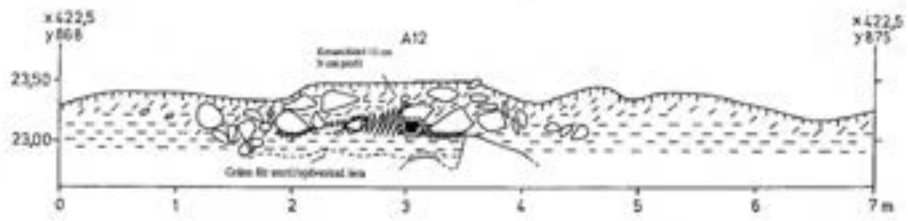
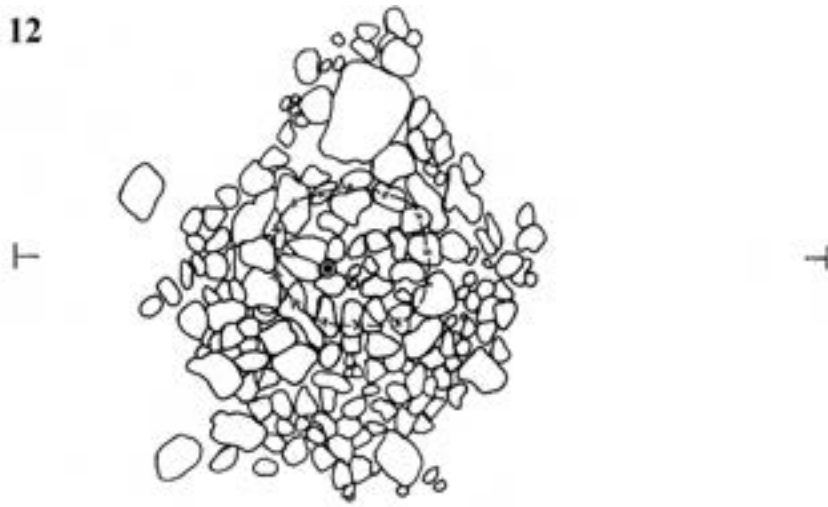
Bryne av sandsten

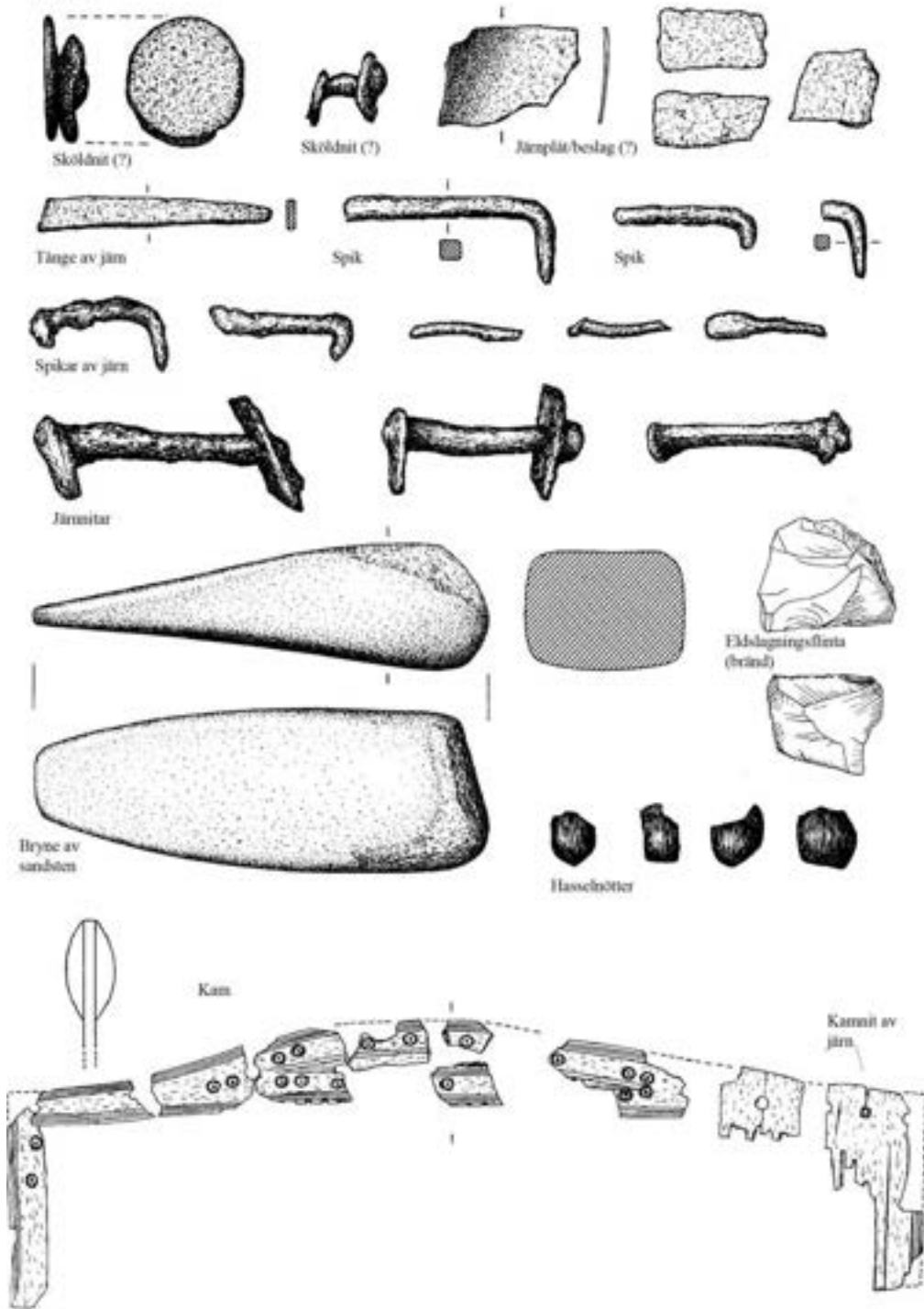
A II

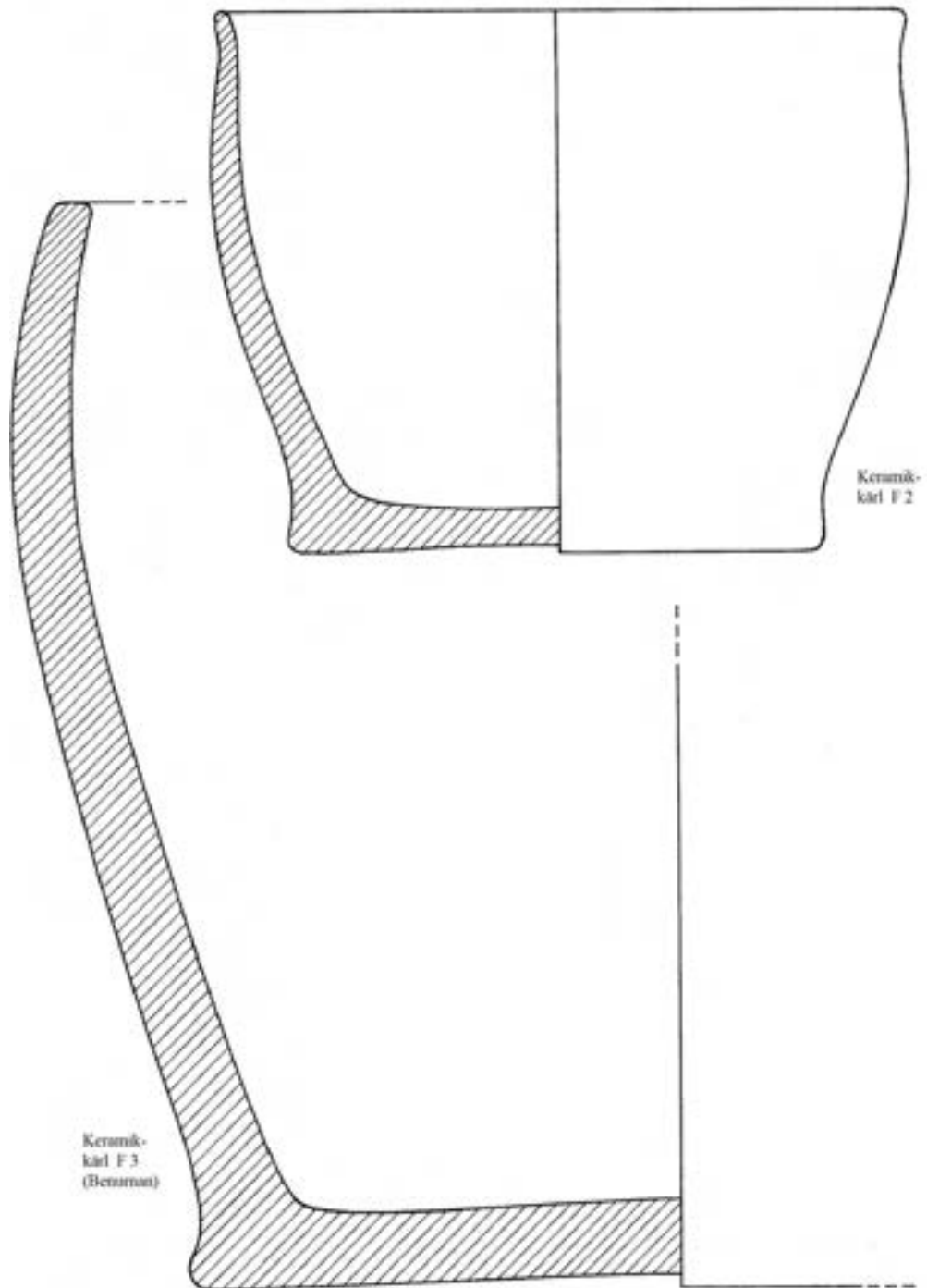
A12

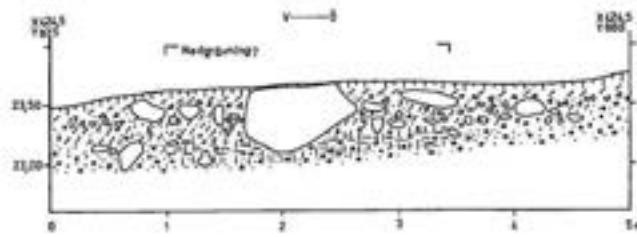
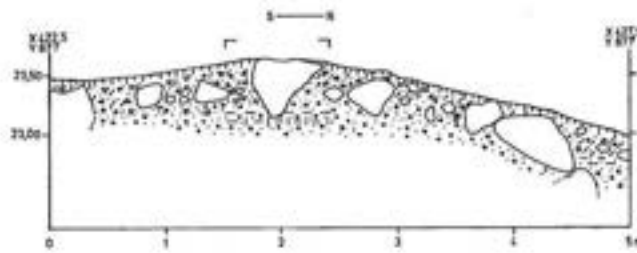
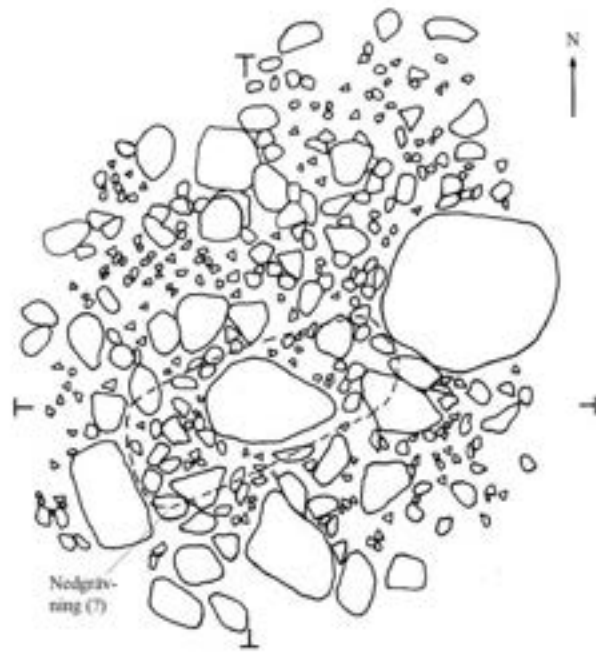
A 12

A 12

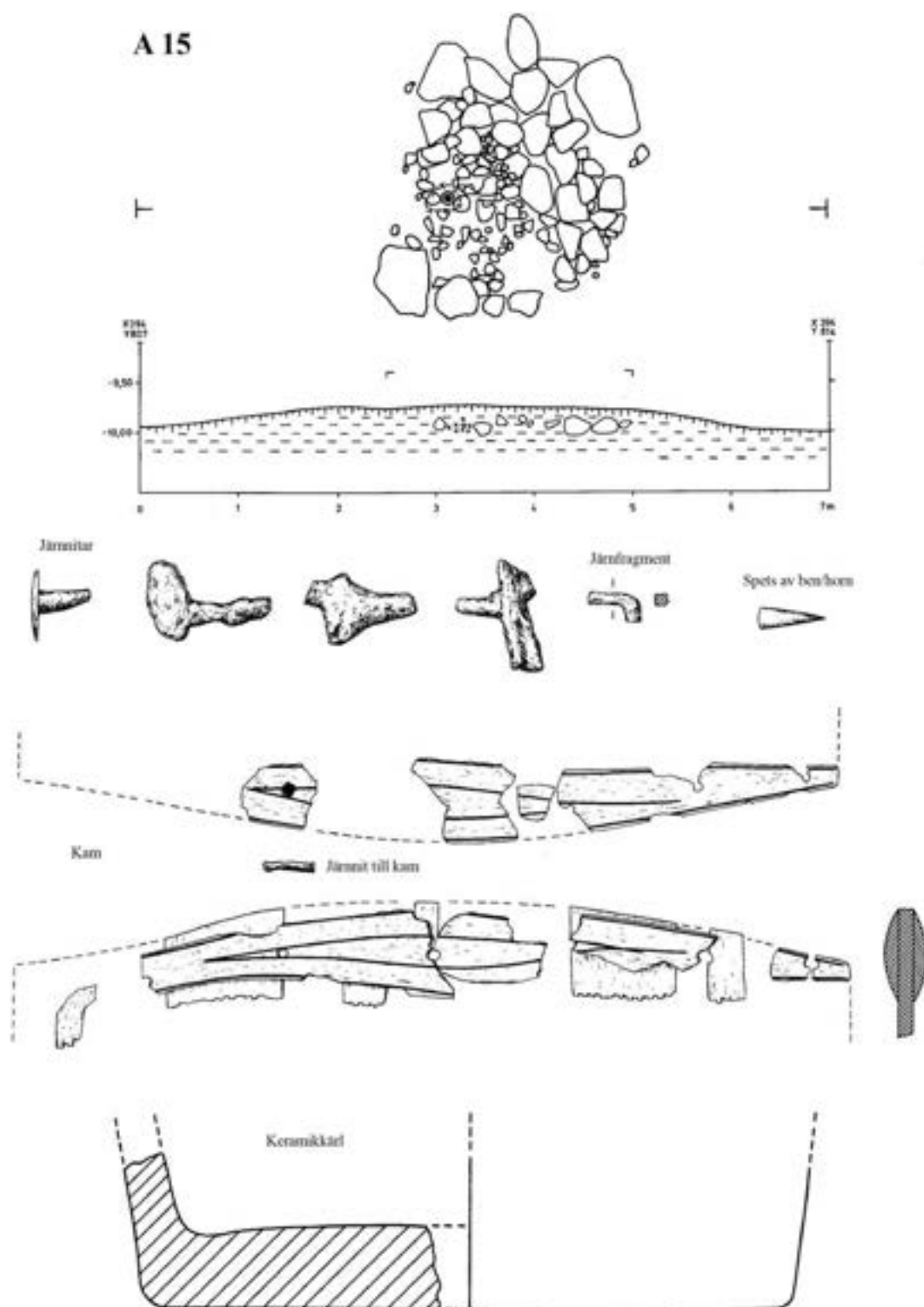
A 13

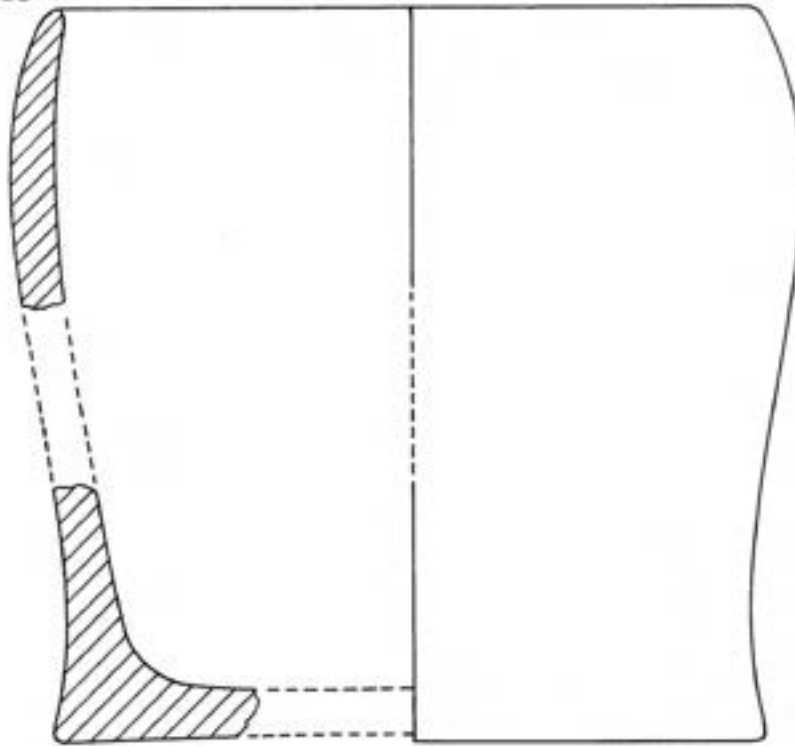
Sten av röd granit/gnejs?, mjölsände,
järnoxid? Ströcksten?

A 15

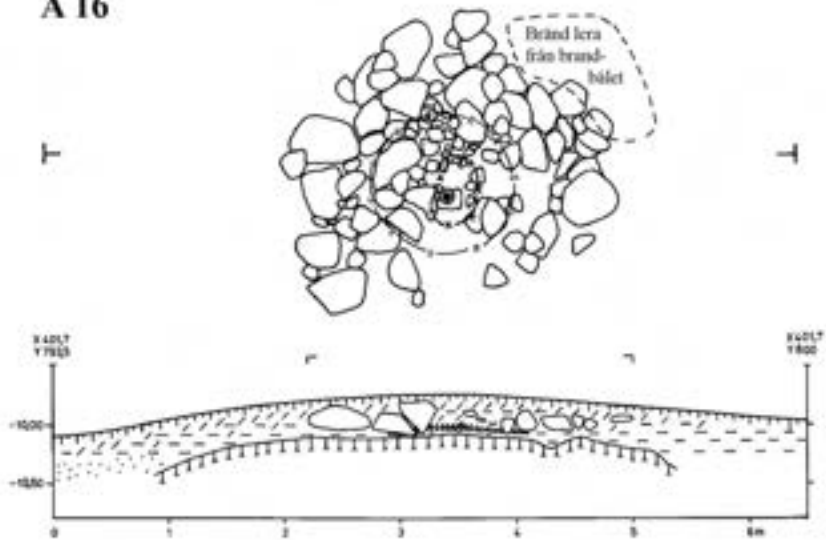

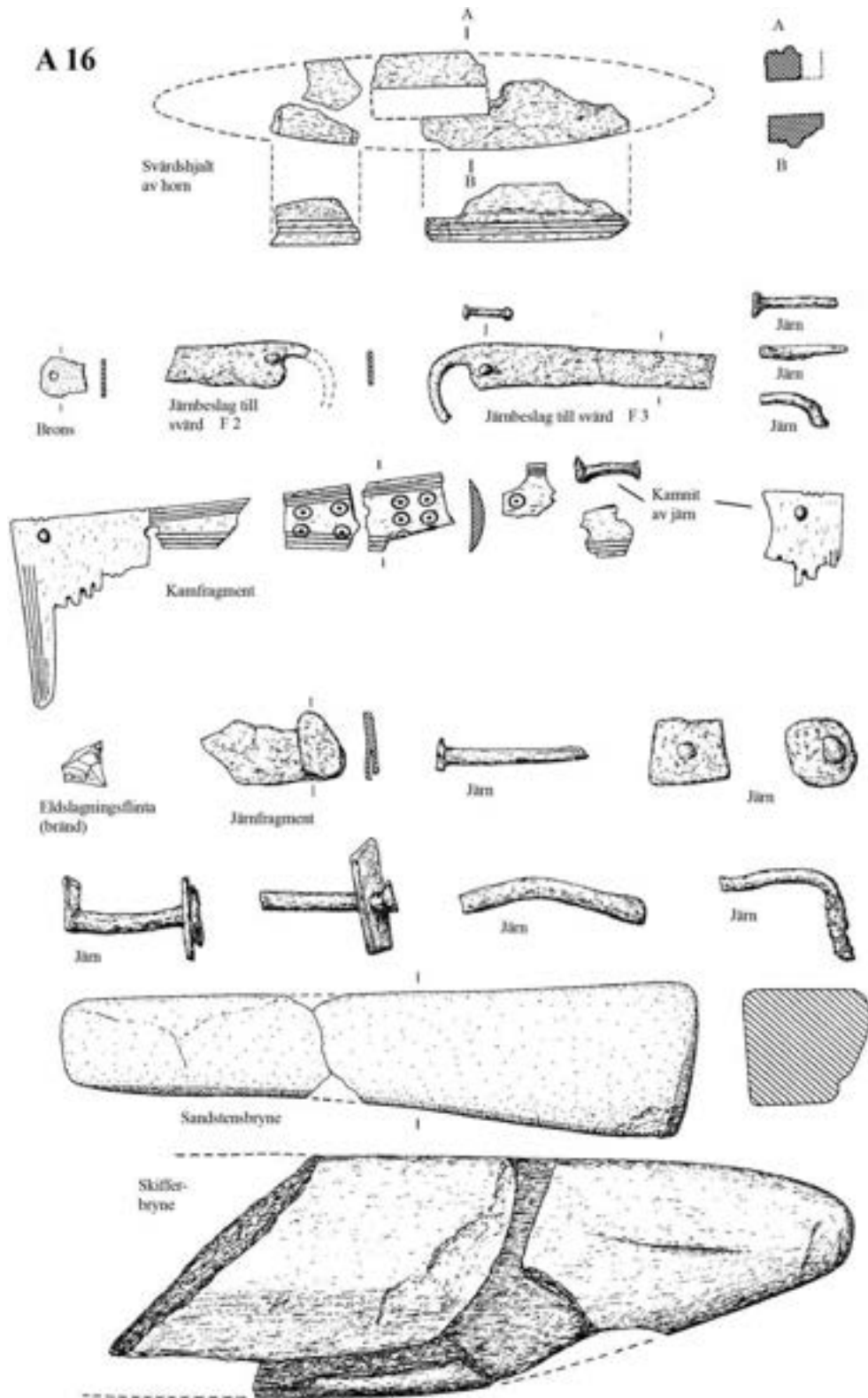
A 15

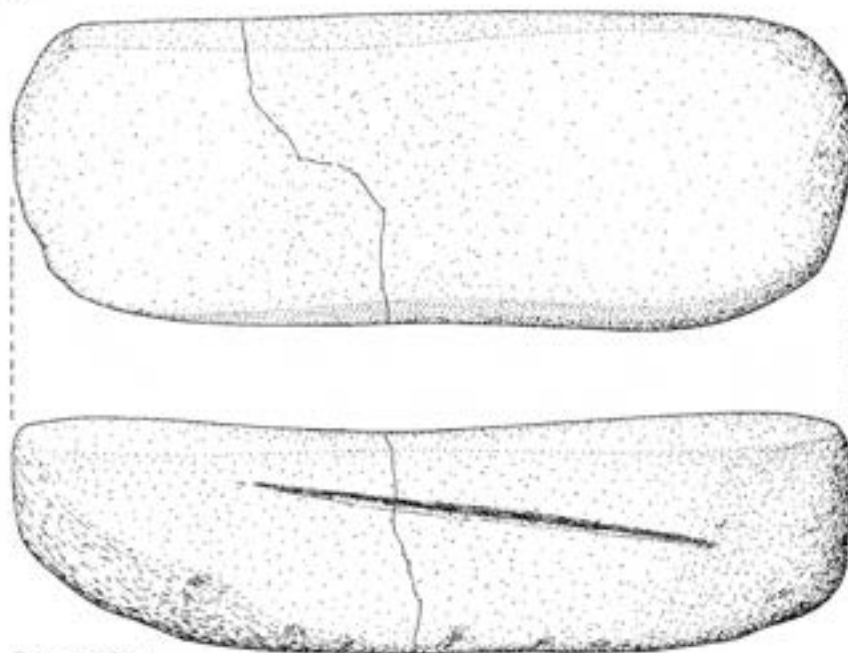
Keramikkärl

A 16

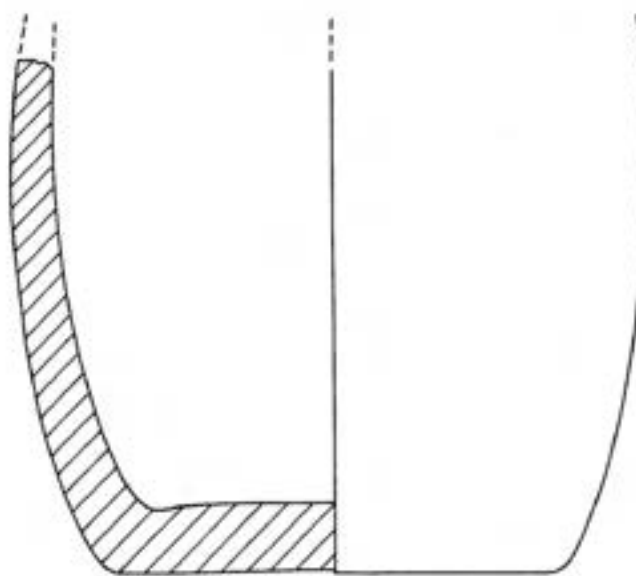

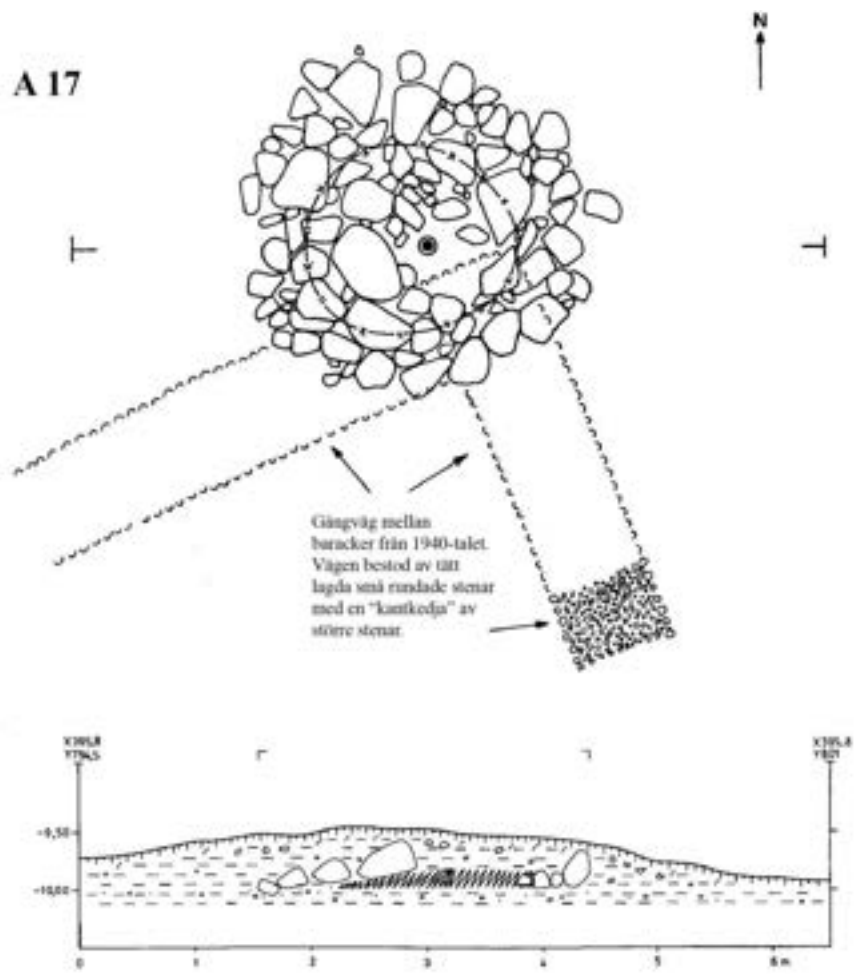
A 16

Bryne av sandsten

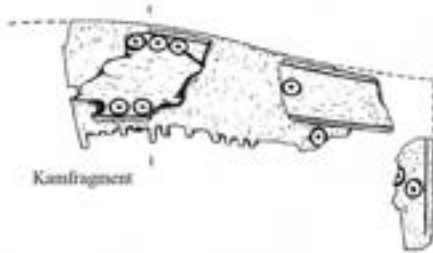
Keramikkål

A 17

Röd glas-
pärla (förelagad)Holklikrande
järnfragment

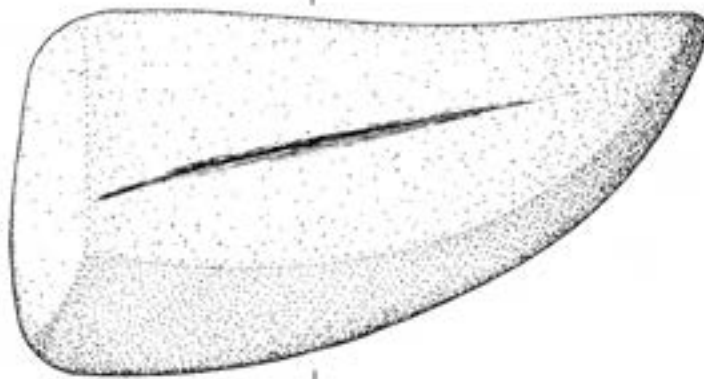
Nitar av järn

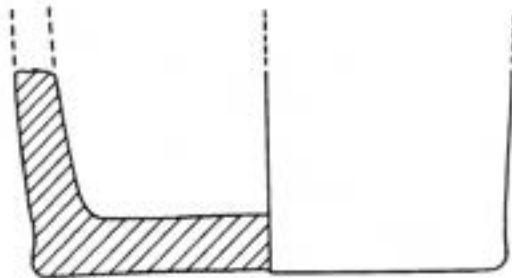
Kamfragment

Ehblagningsflinta (bränd)

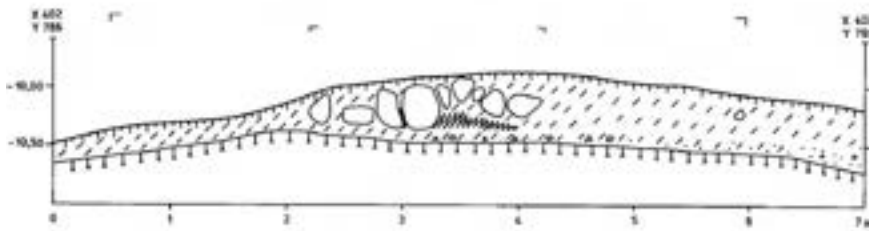
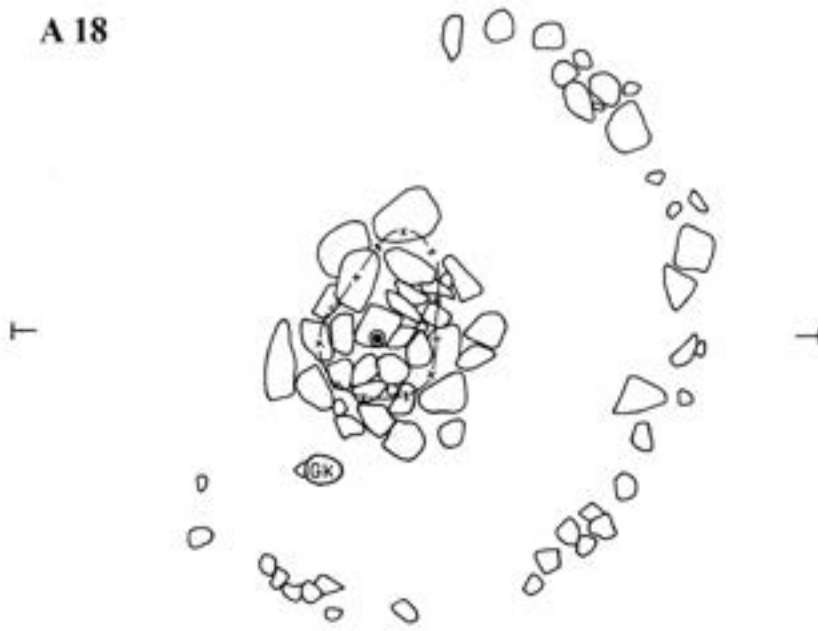

Bryne av sandsten

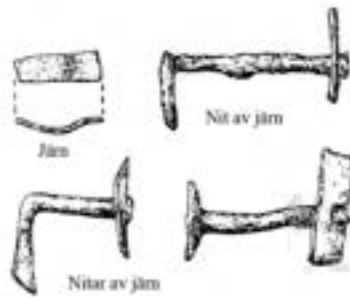

Keramikkärl F 3

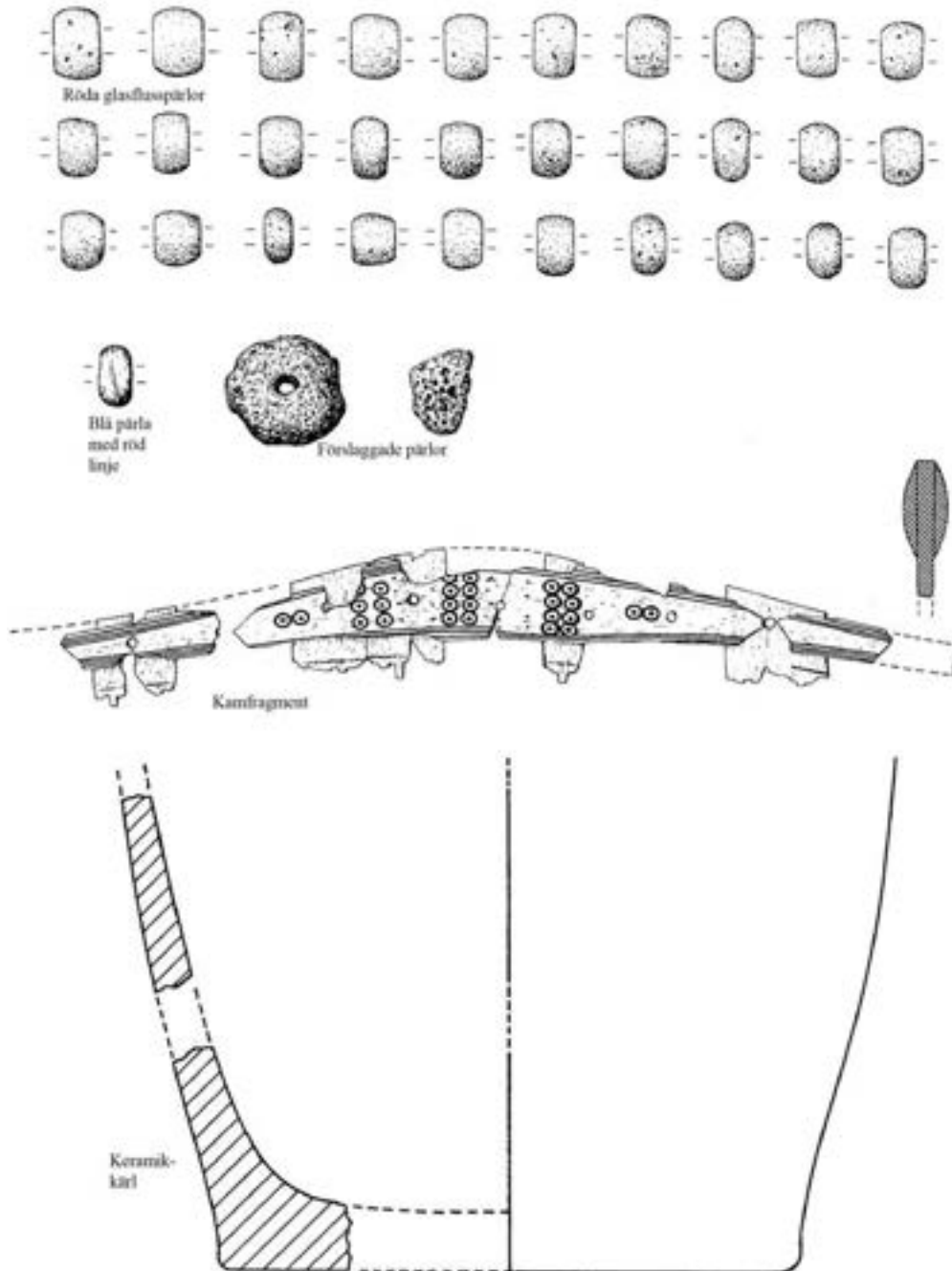
A 18

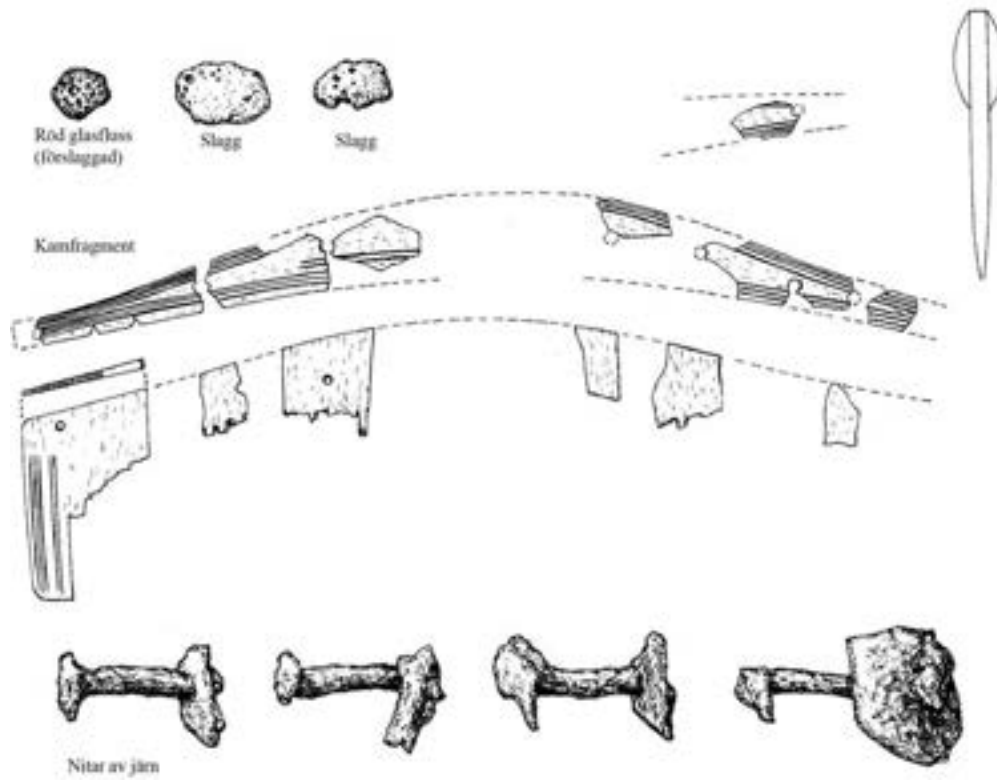
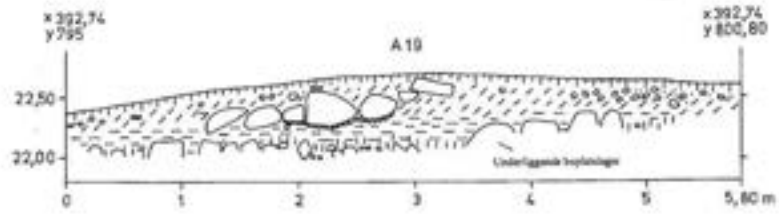
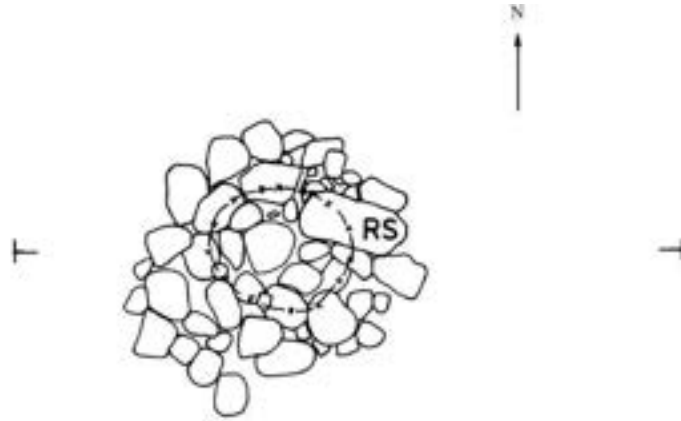
Brons
(Fragment från genom-
bruten prydnadsplatta eller
spinne?)

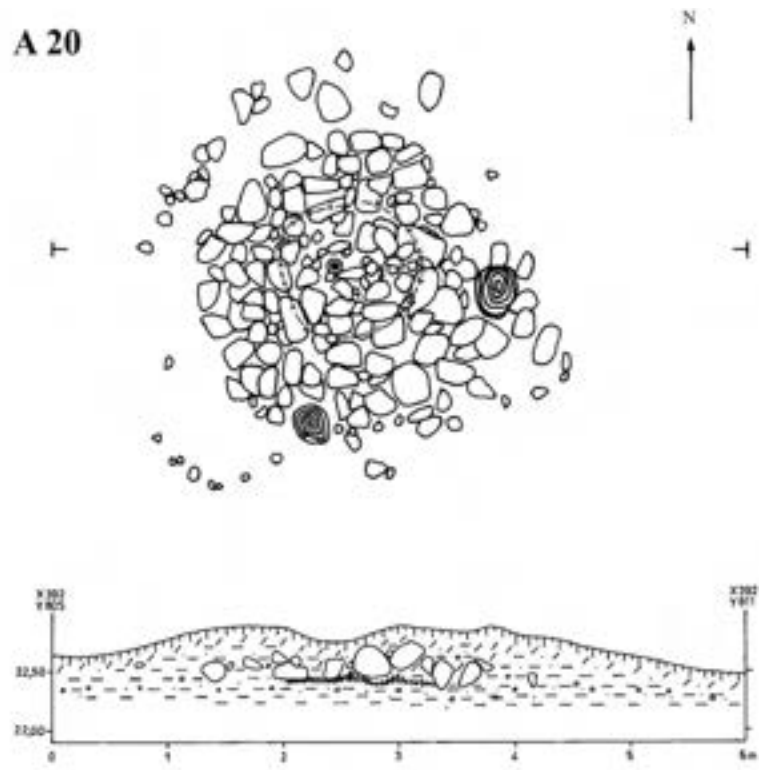
A 18

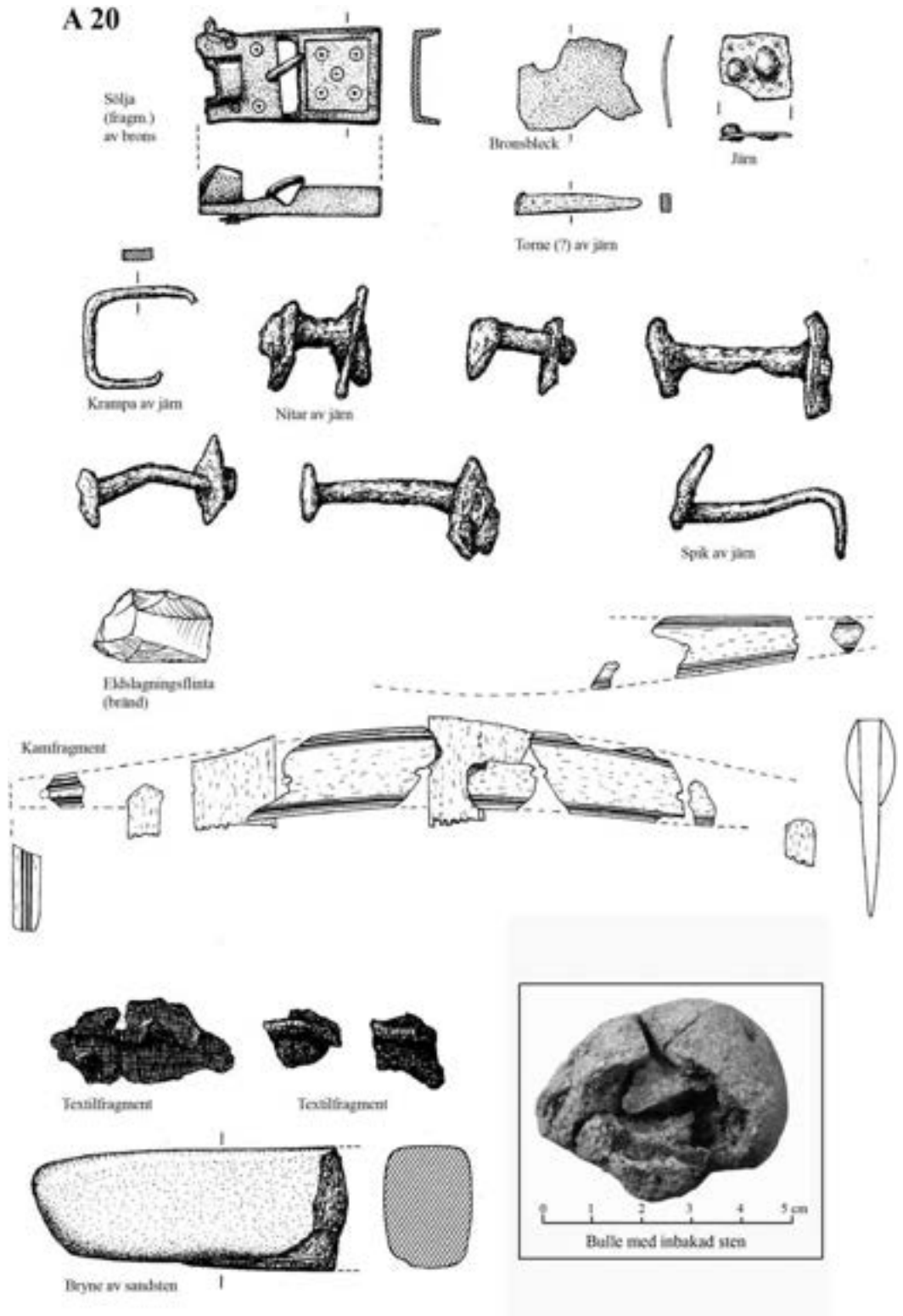
A 19

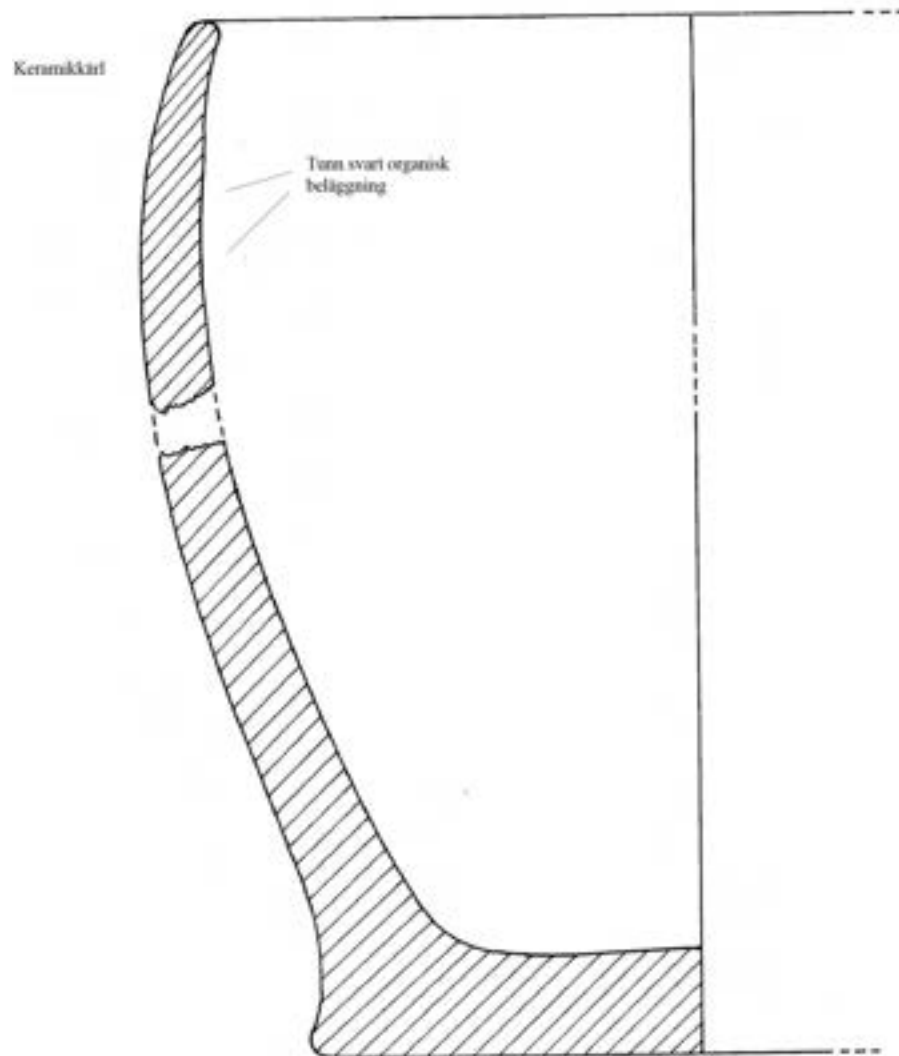
A 20

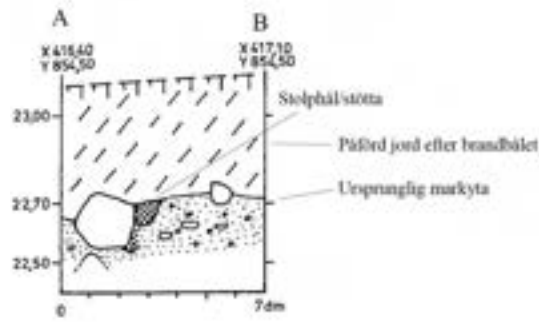
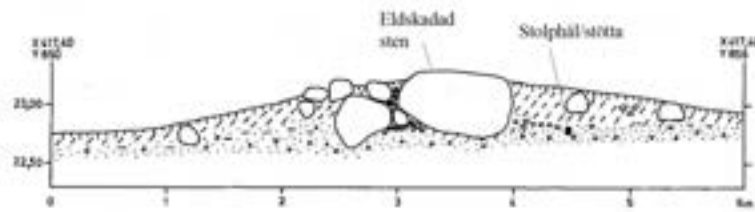
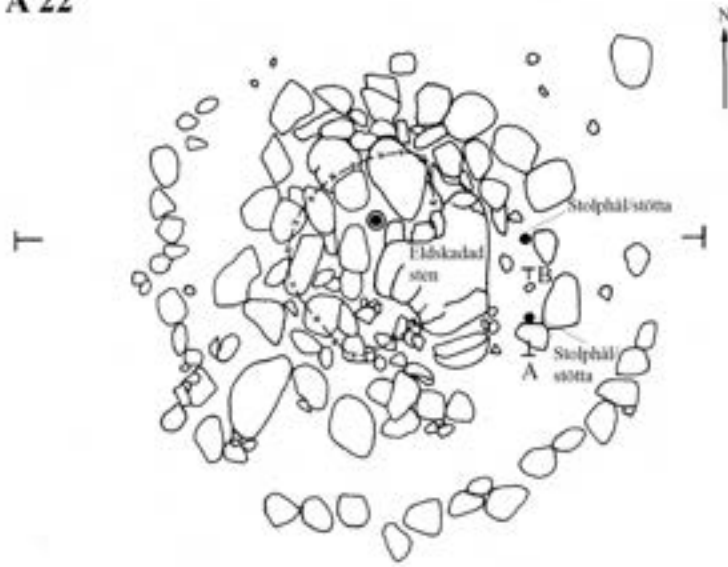
A 20

A 20

A 22

A 22

Ring av bandjärn

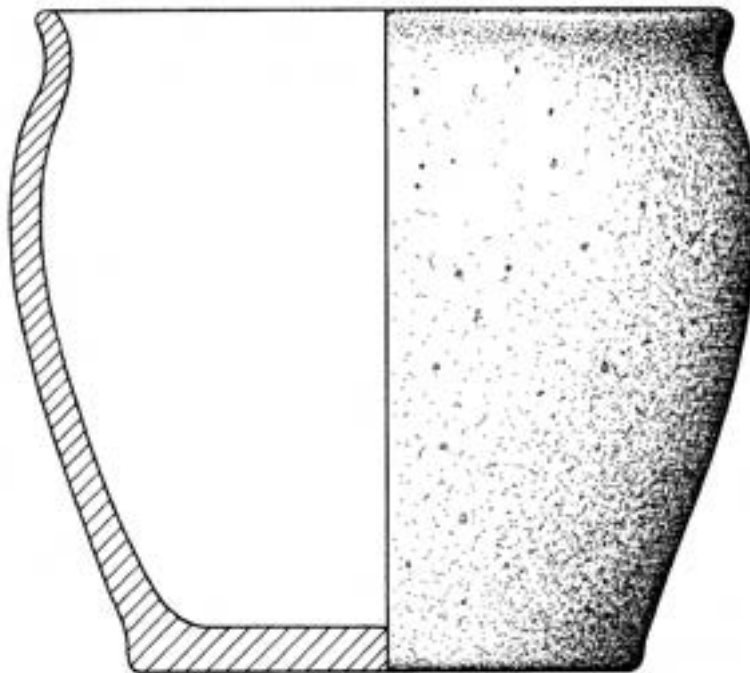
Kamfragment

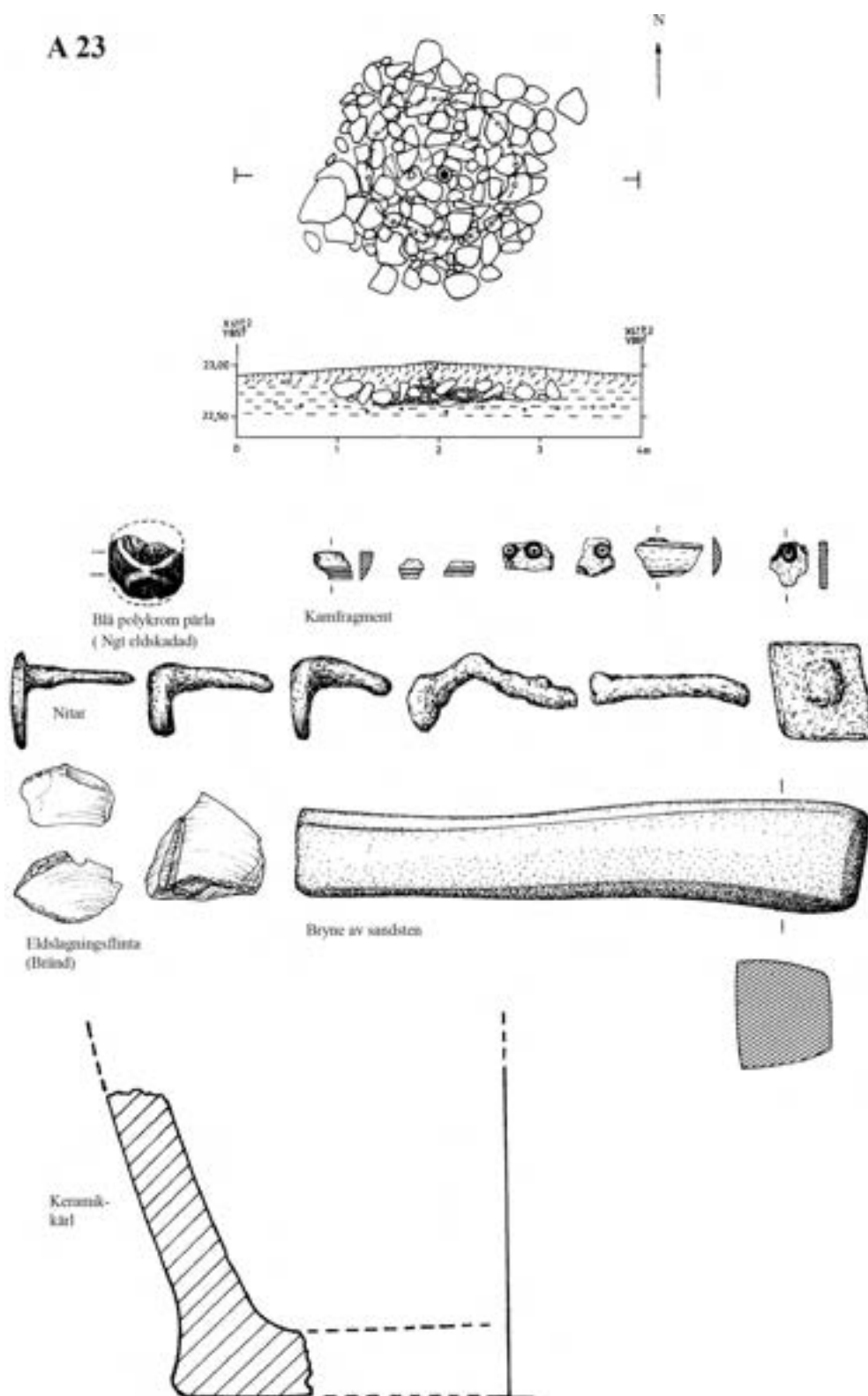
Nitar av järn

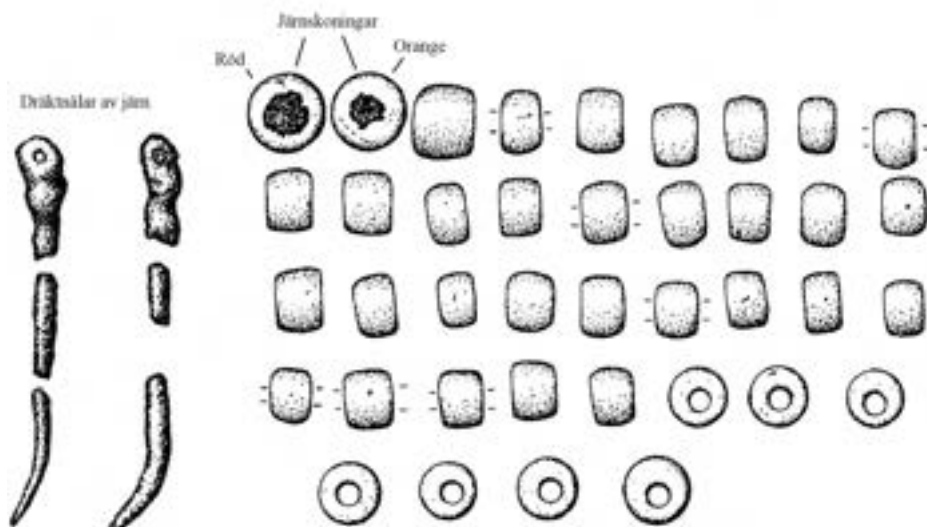
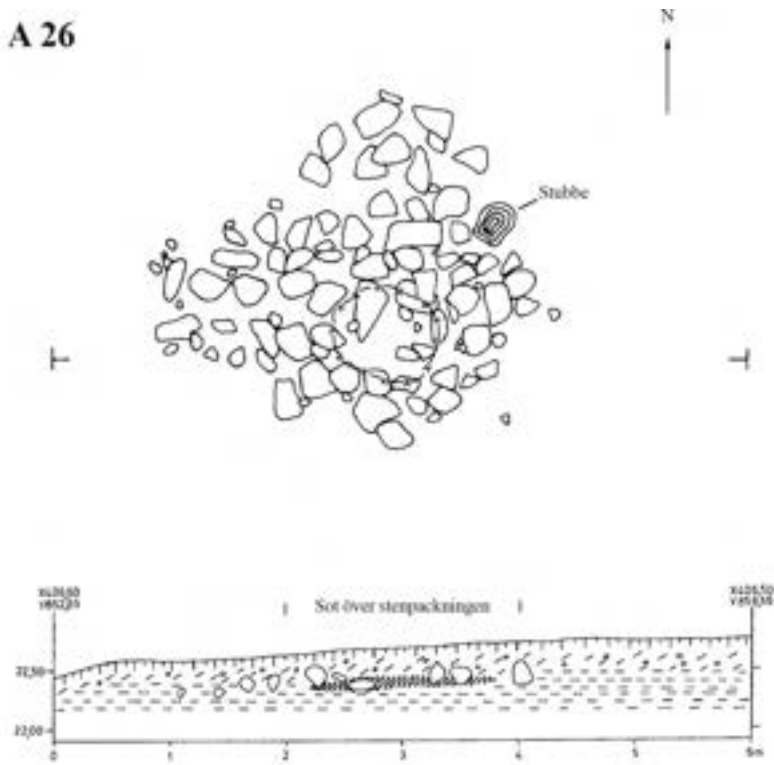
Keramikkärl

A 23

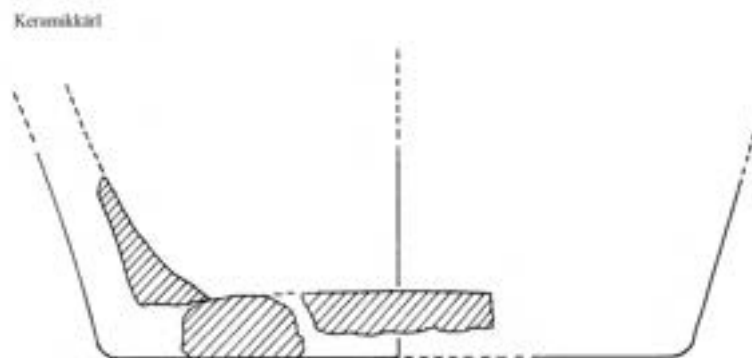
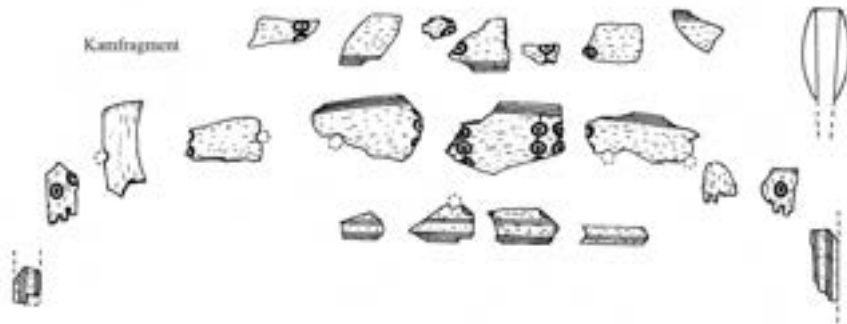

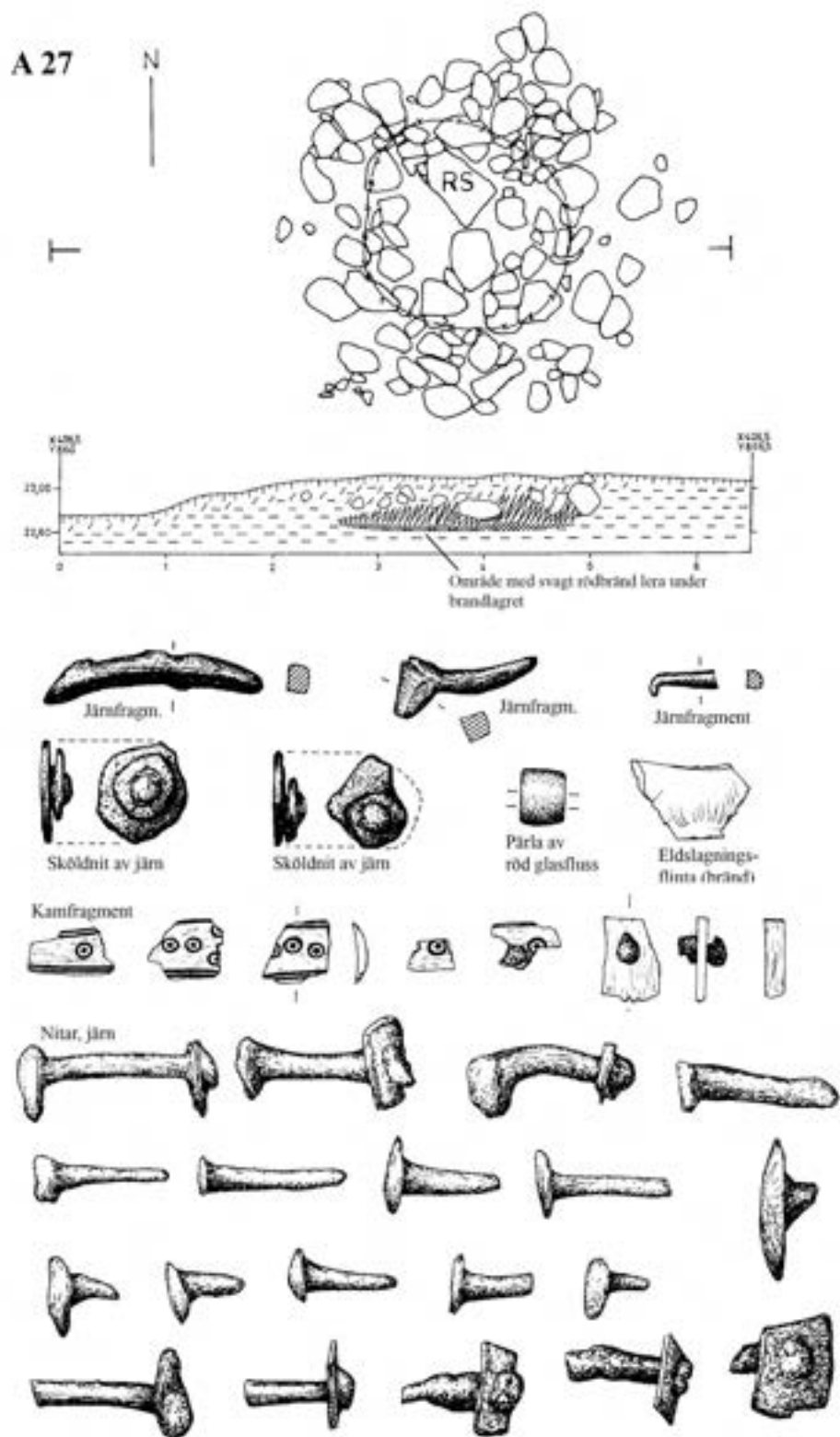
A 26

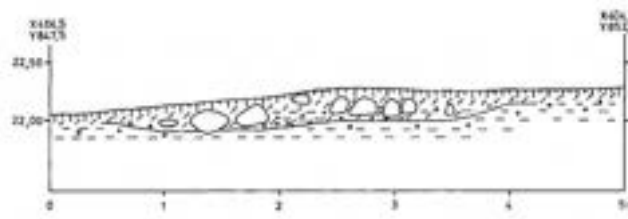
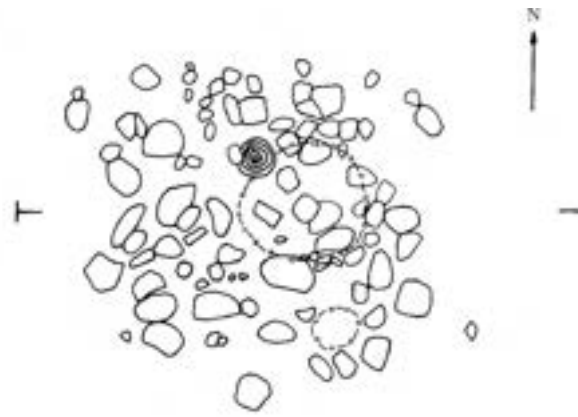
Pärlo av röd (35 st) och orange (4 st) glasflus.
 De två första pärlorna i övre raden har järnskoingar i hålen.
 Pärlorna har asymmetriska hål (= ej rak svarvpinne).
 Alla pärlorna är således från samma tillverkare.

A 26

A 28

Nitar av järn

Beid/bulle

Textilfragment

A 28

Pärler

Rad 1: Pärta 1)-2) Millefiori med röd/vita resp schackbrädsmonster i svart och gult, 3) millefiorismalta, 4) Blå med röd/vita slingor, 5) Blågrön med två röda ränder och gul slinga, 6) Blå med röda ränder och vit/röda inläggningar, 7) Millefiori i gult, rött, grönbått.

Rad 2: Pärta 1) Blå med gul/röda ögon och gula slingor, 2) Blå med röd/vita slingor, 3) Blå med södvt virvelsol, 4) Vit med blå och röd linje, 5)-6) Vit med röda ögon, 7) Ljusblå melon, 8) Mörkblå melon.

Rad 3: Pärta 1) Gulvit, 2) Grönblå, 3)-8) Gröna opaka.

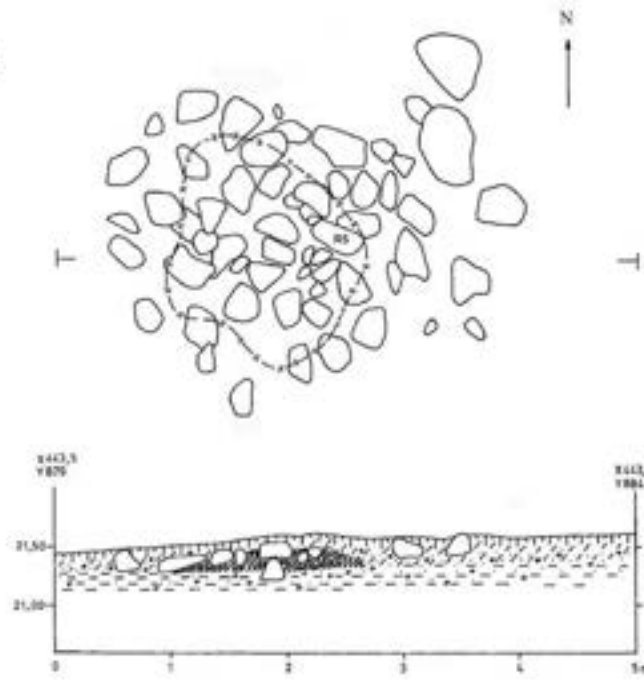
Rad 4: Pärta 1) Dubbel grön, 2)-9) Blåa.

Rad 5: Pärta 1)-6) Blåa, 7) -8) Gröna opaka, 9) Blå.

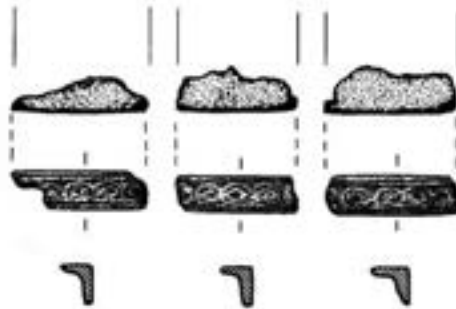
Rad 6: Pärta 1)-2) Dubbel blå, 3) Blå, 3 st, 4)-7) Blåa.

Rad 7: Pärta 1)-4) Vita.

A 30

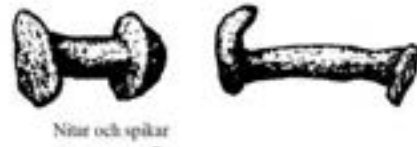
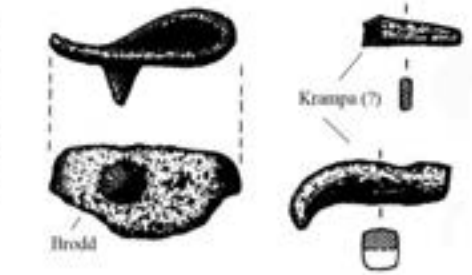

Rekonstruktion av svärdshjält

Fragment av svärdshjält av förgylld brons omerade i stil C.

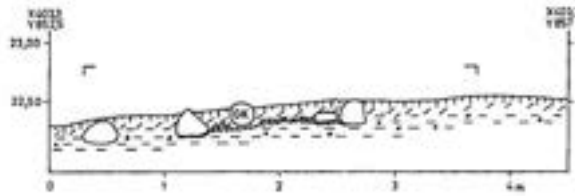
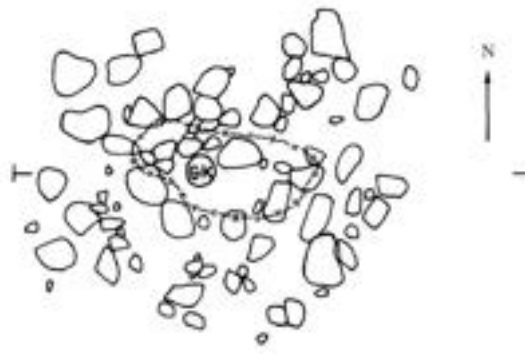
Minut av järn
(till svärdshjält eller korn)

Nitar och spikar

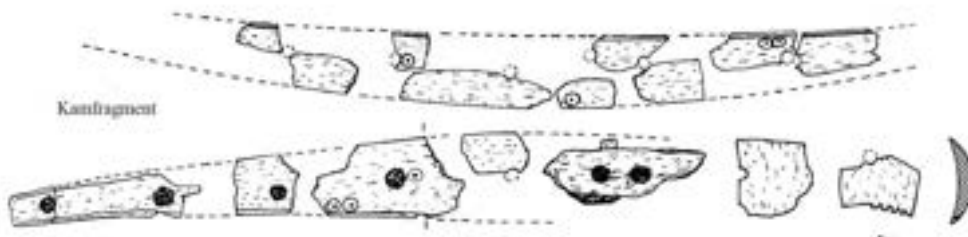

A 31

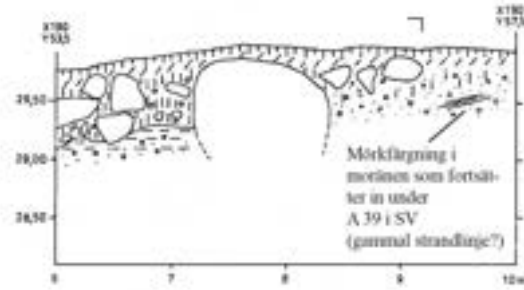
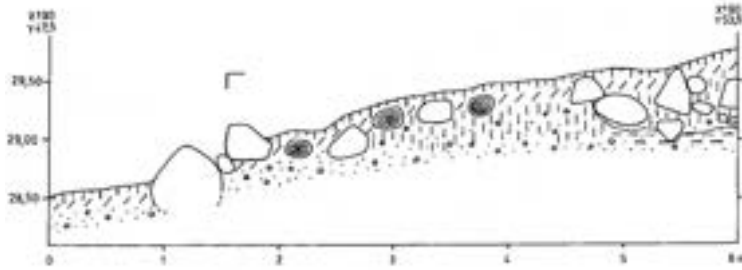
Perlor.
 Rad 1: 1) Blå melleföret, 2-5) Blå med virvelhjul, 6-9) Blå
 Rad 2: 1-3) Blå, 4) Blå melleföretsmåta, 5-6) Småkor

Textilfragment
 (Två olika tekniker)

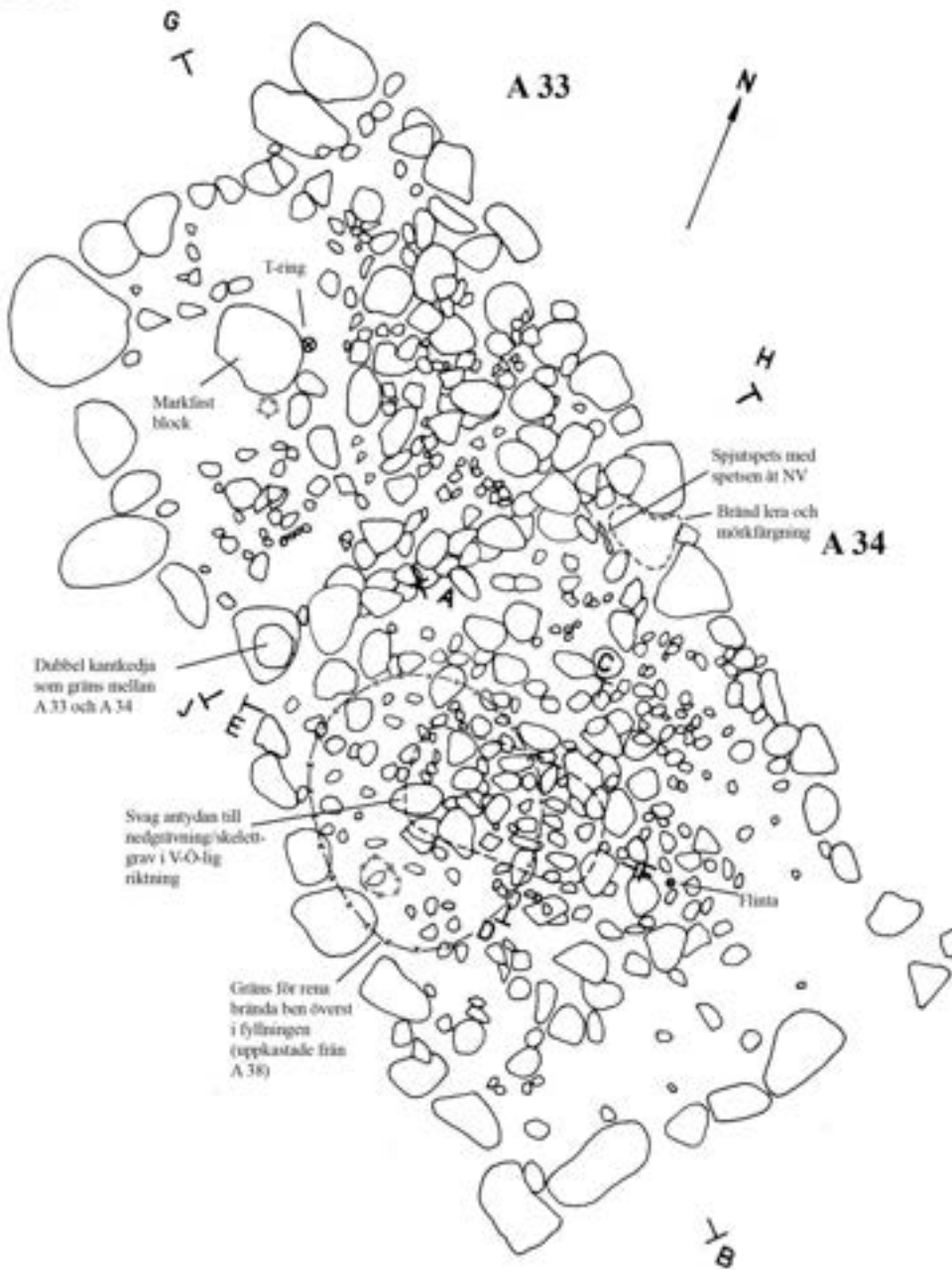

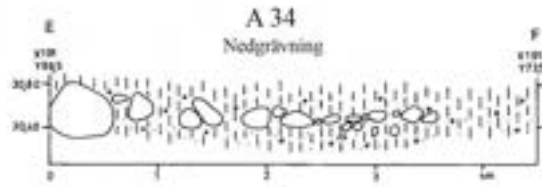
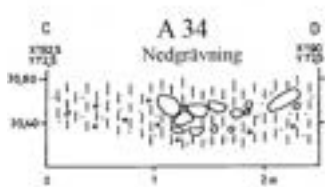
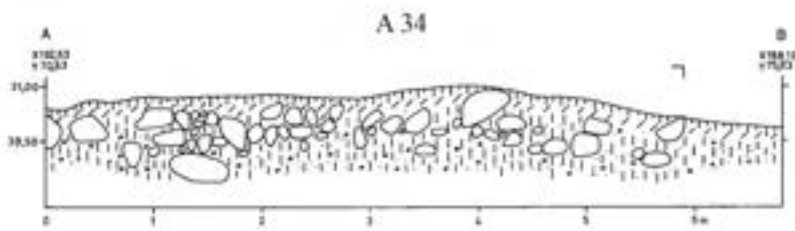
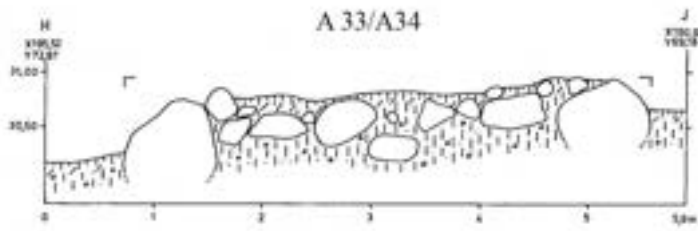
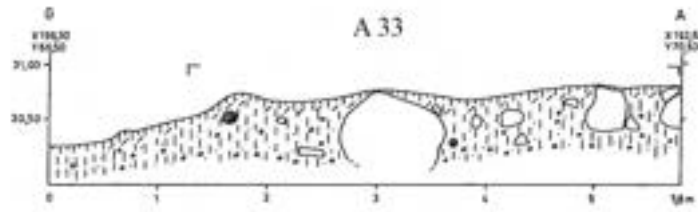
A 32

A 33
A 34

A 33
A 34

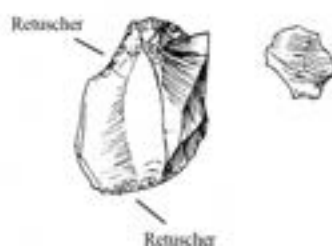

A 33

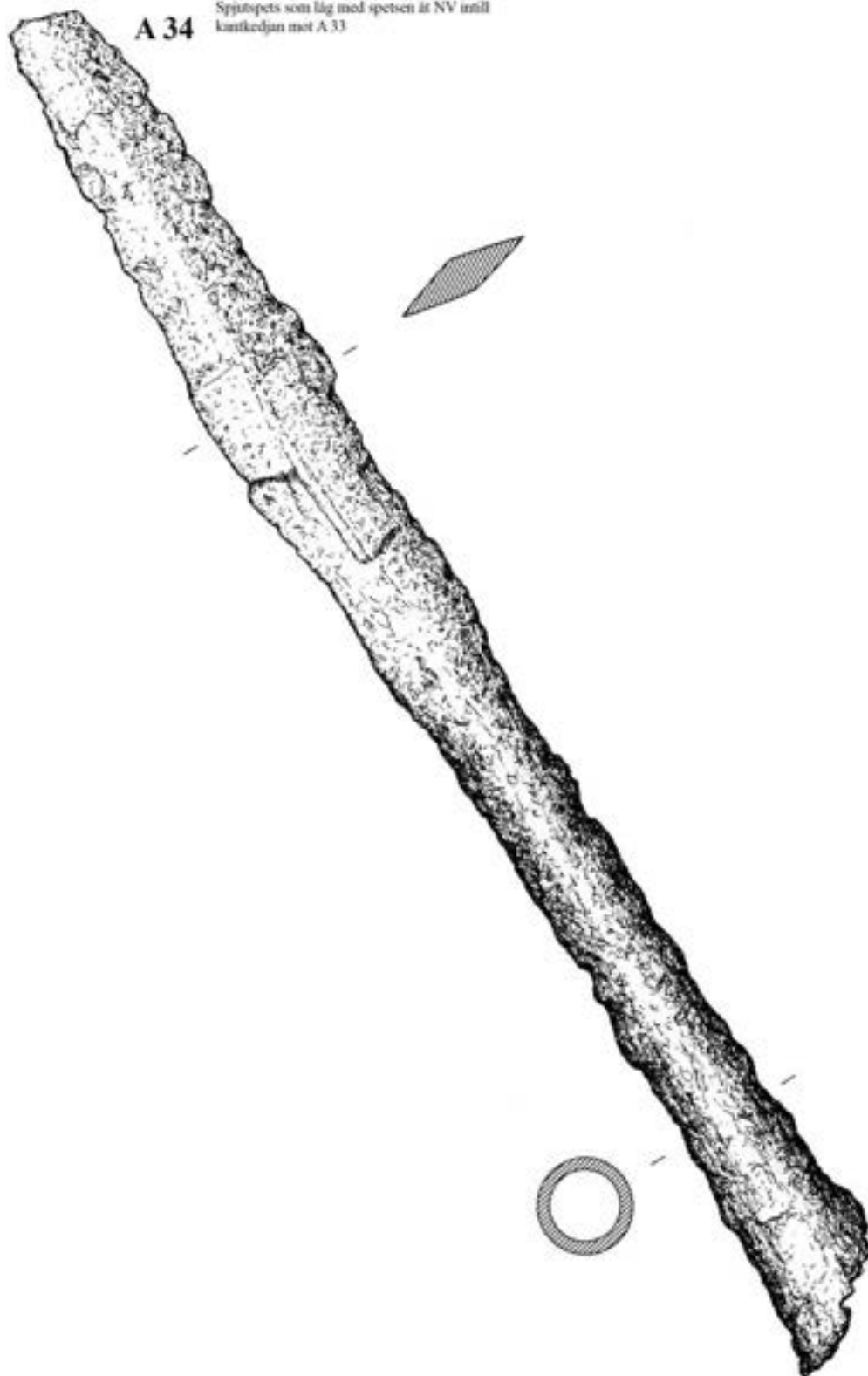
A 34

Torshammarring
i A 33

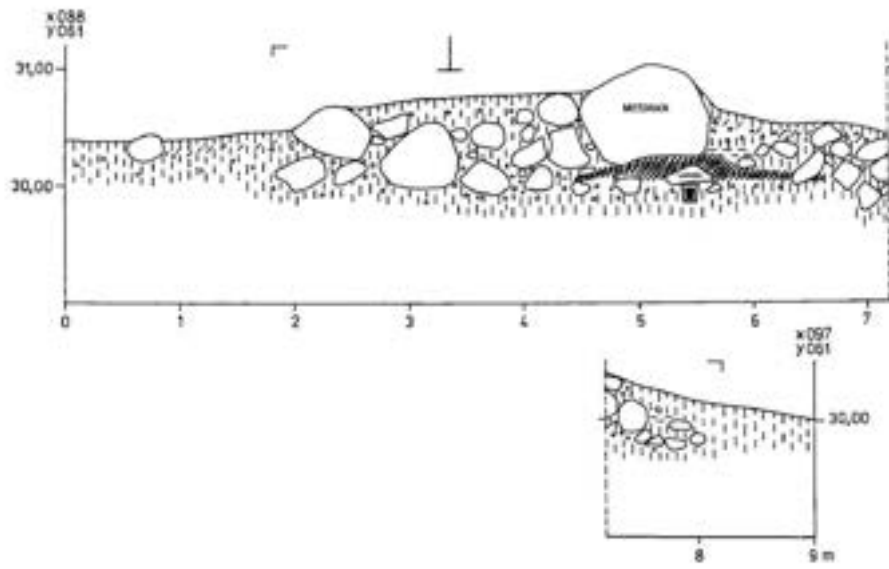
Obränd flinta i A 34

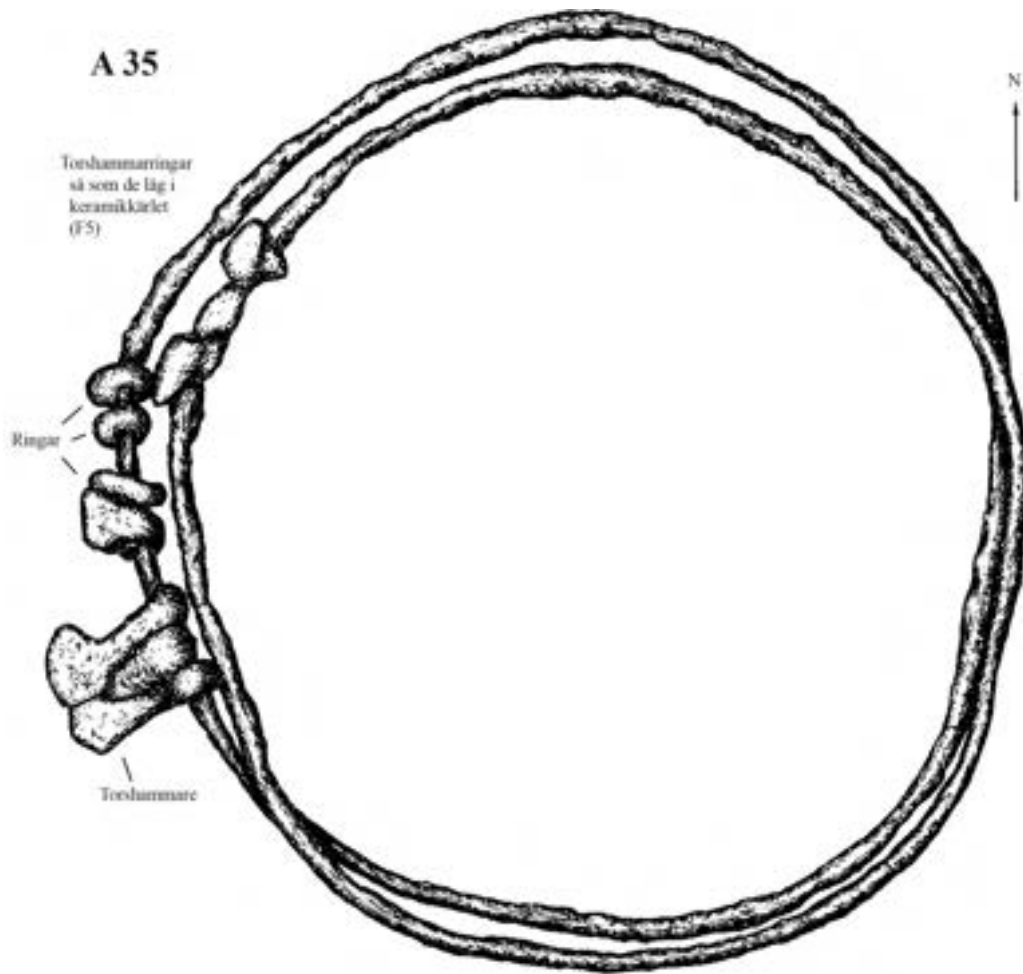

A 34 Spjutspets som låg med spetsen åt NV in till
kantkedjan mot A 33

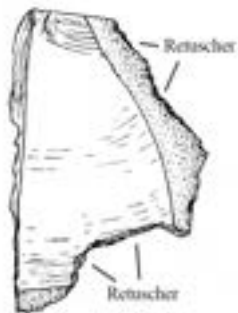

A 35

F 2:2 Övrande eldslag-
ningsflinta

F 2:1 (nedan) låg koncentrerat i SV delen av anläggningen.

F 2:1 Minirit av järn

F 2:1 Nit (?) av järn

F 2:1 Närliggande
järnfragment

F 2:1 Järnreemål

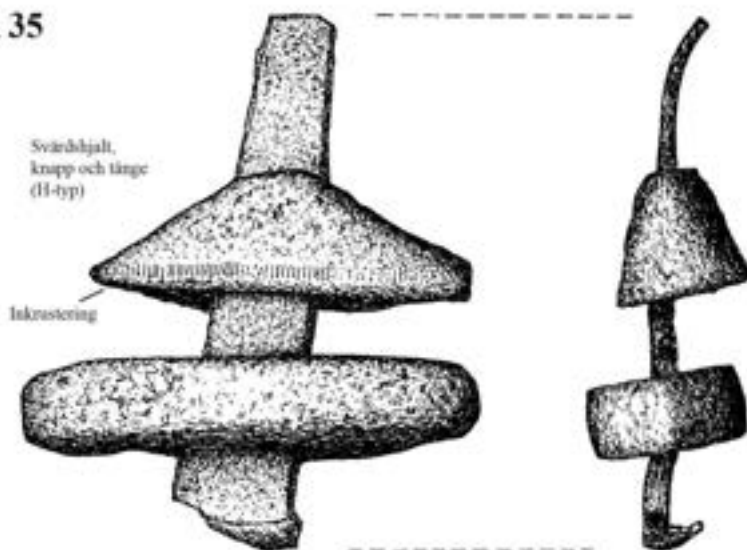
F 2:1 Myrningsbit av keramikkrärl

Ursprunglig storlek
(söderspjälkat)

A 35

Viklod av järn

Brodd av järn

Hartsokampir

Slagg

Kamfragment

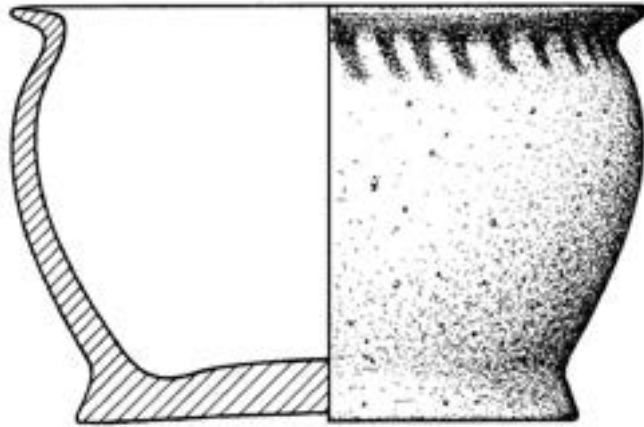

Nitar av järn

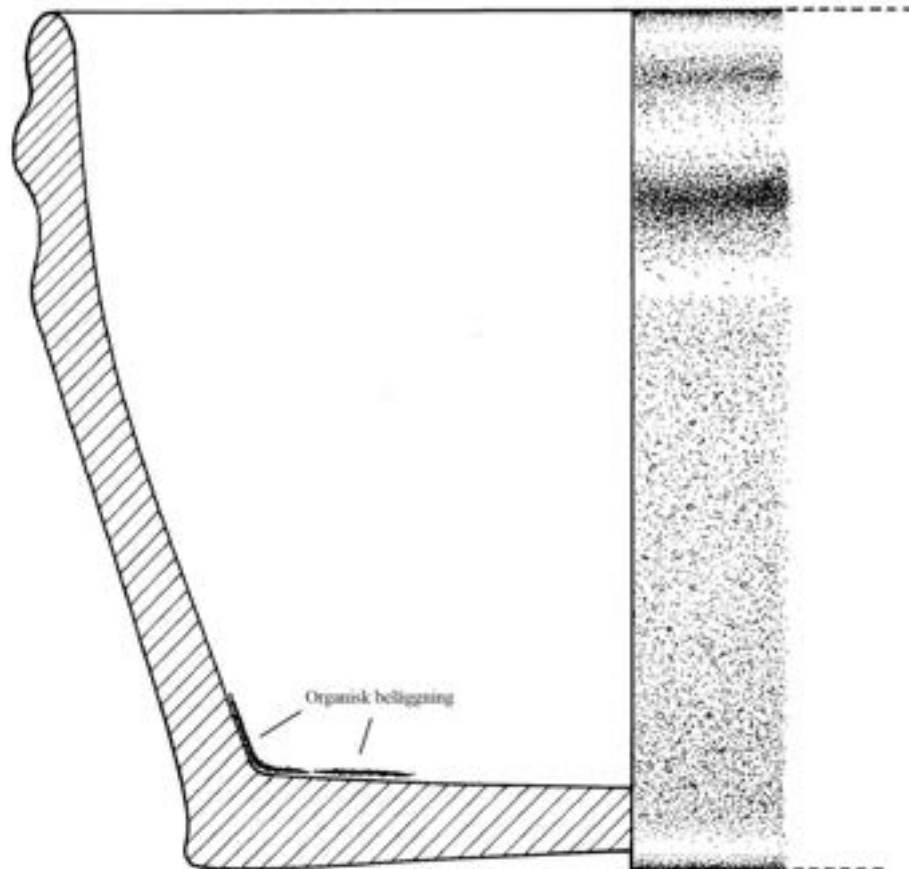

A 35

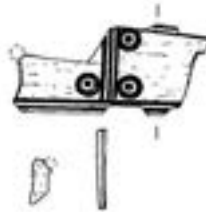
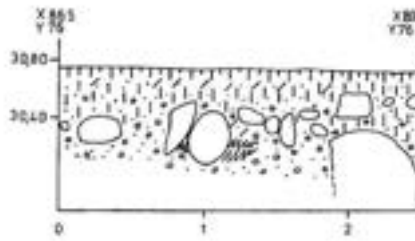
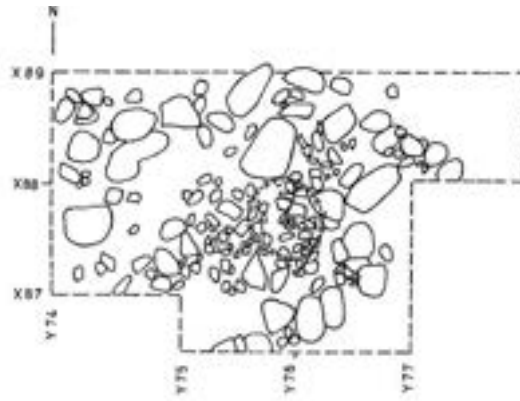
F4 Keramikkrål (kopp) som varit
med på brandbålet

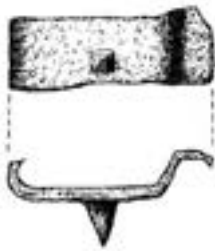
F5 Keramikkrål med två torshammaringar och brända
ben. Stod under en locksten under mattblocket.

A 36

Brodd av järn

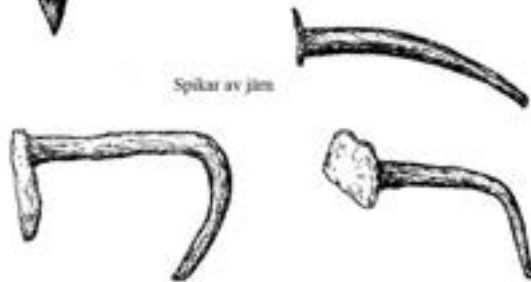
Nitar av järn

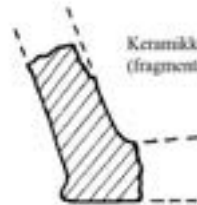
Ben-hornfragment

Spikar av järn

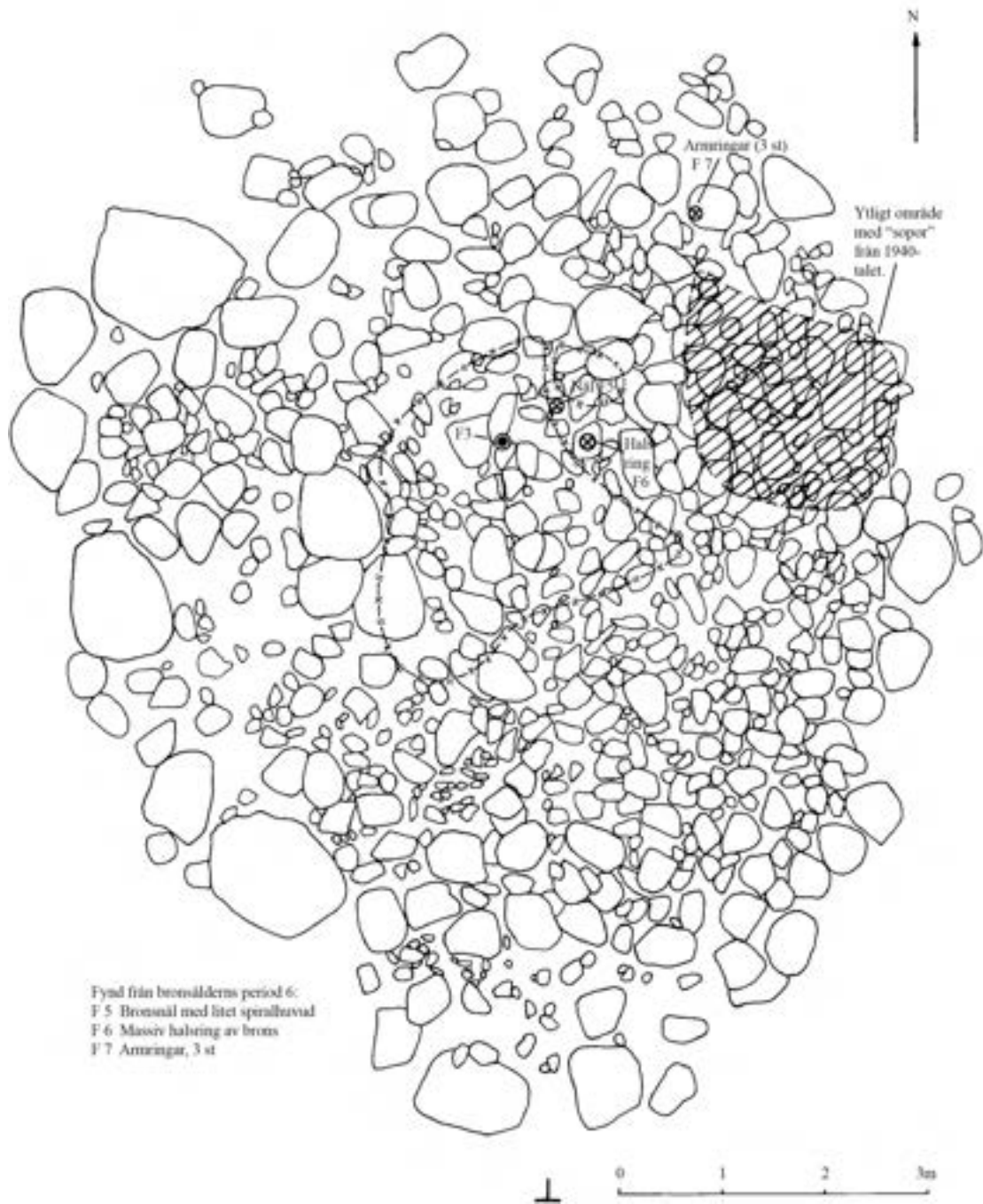

Keramikkärl (fragmentariskt)

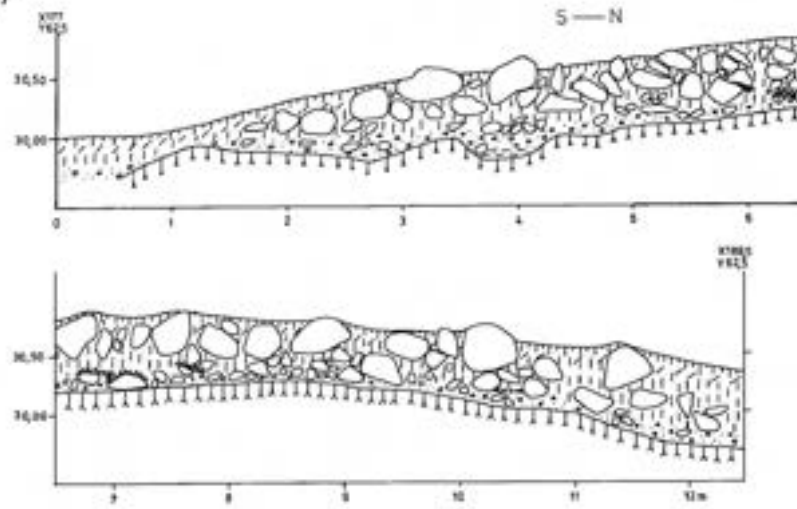

A 37

T

A 37

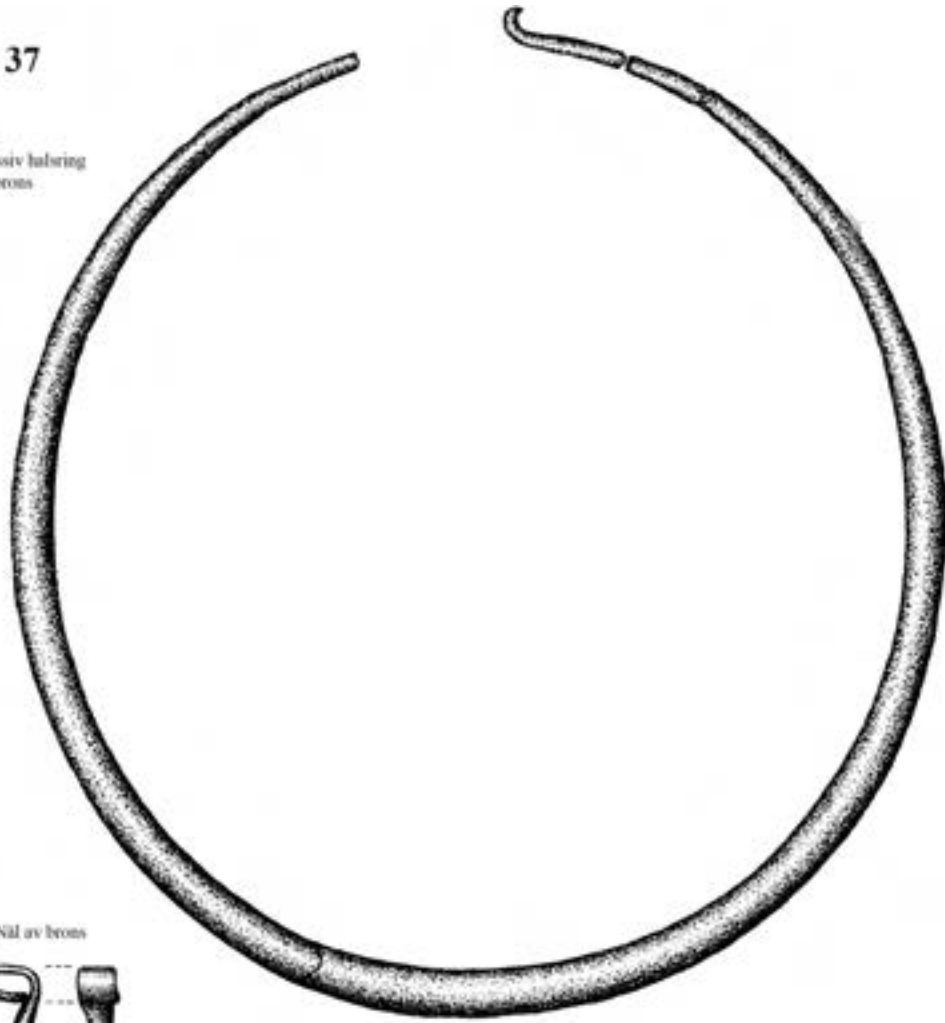

F 1

Vid avstörvning och rensning framkom ytligt i den ÖNO delen en ca 2 m i diameter och ca 0,2 m djup "sophög" från 1940-talet. Här framkom en ansevärd mängd fynd. Dessa fynd (F 1) bestod bl.a. av en sminkdosa, glas, porslän (en tallrik som i botten har texten Sovjetski union), väskbeslag från handväskor, klackjärn, minipölar av glas, näsar av aluminium, gumnipackningar från konserveringsburkar, läder, textilfragment m.m. Sannolikt härrör fynden från flyktinglägrets barackbyggnad som revs 1946.

A 37

F 6
Massiv halsring
av brons

F 5 Nål av brons

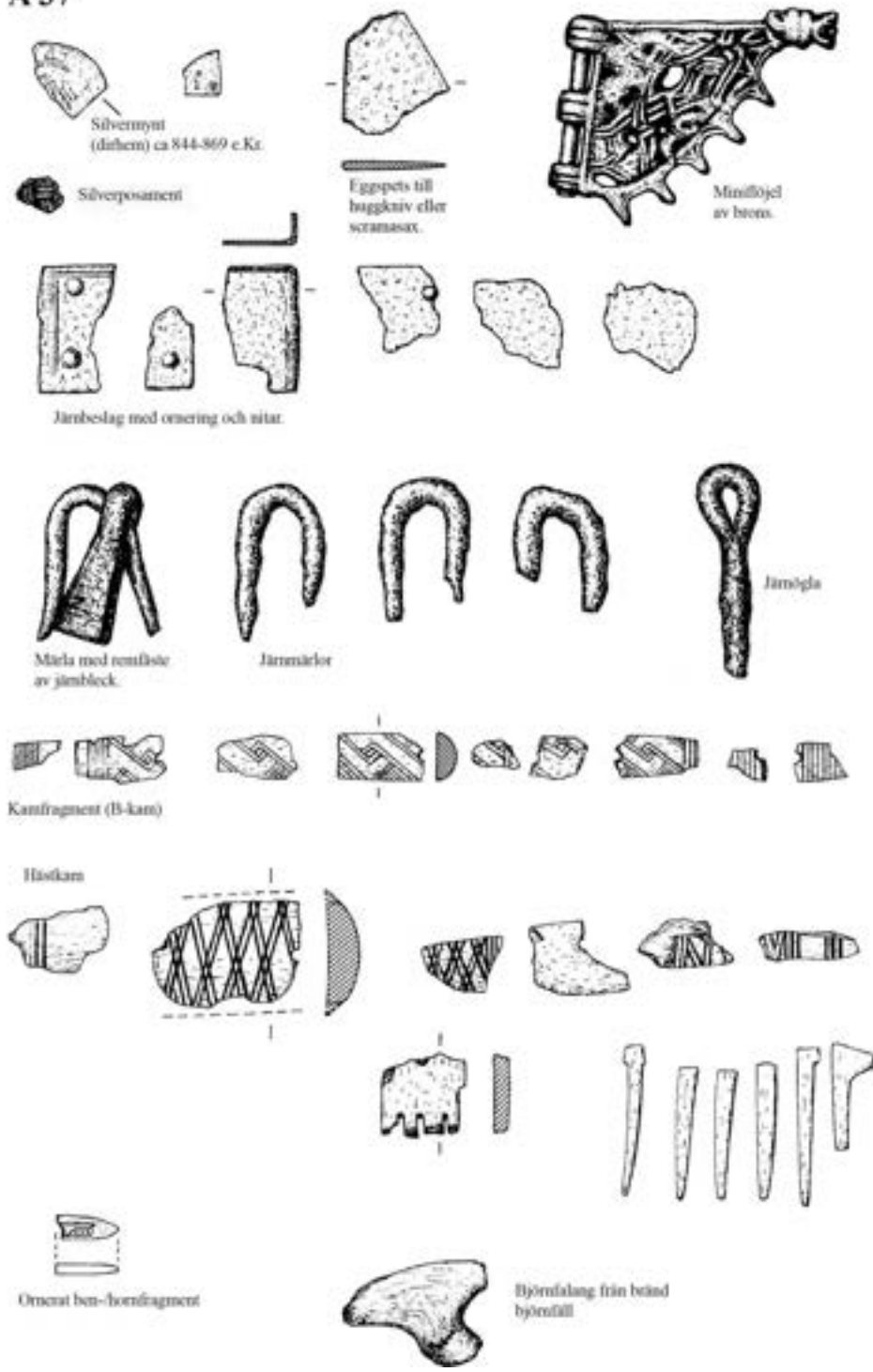

F 7 Ambyglar av brons, 3 st, så
som de påträffades.

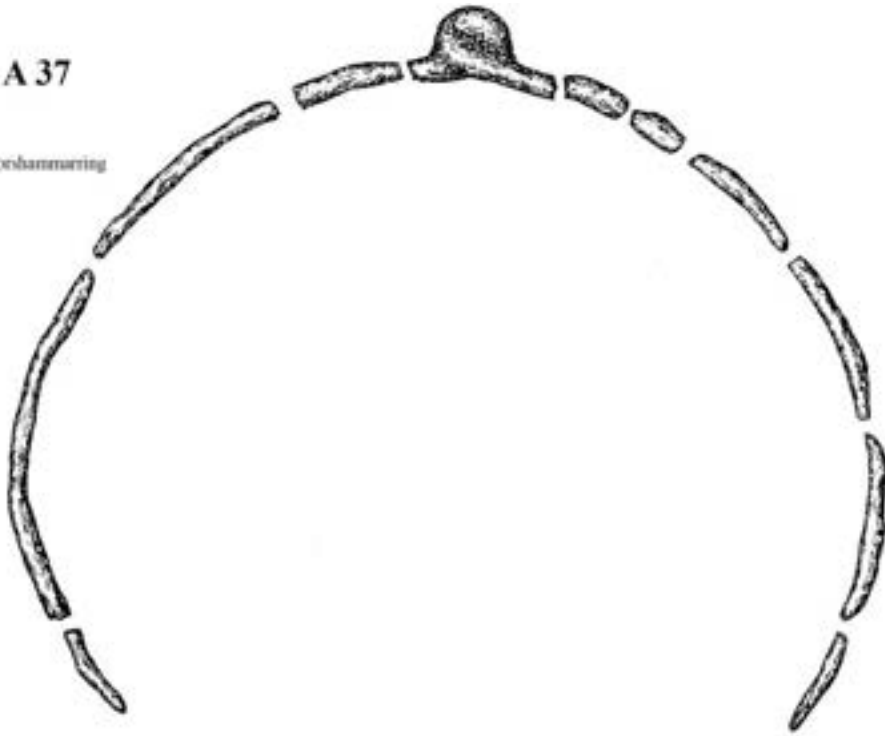
Lösa delar tillhörande
F 7.

A 37

A 37

Toeshammerring

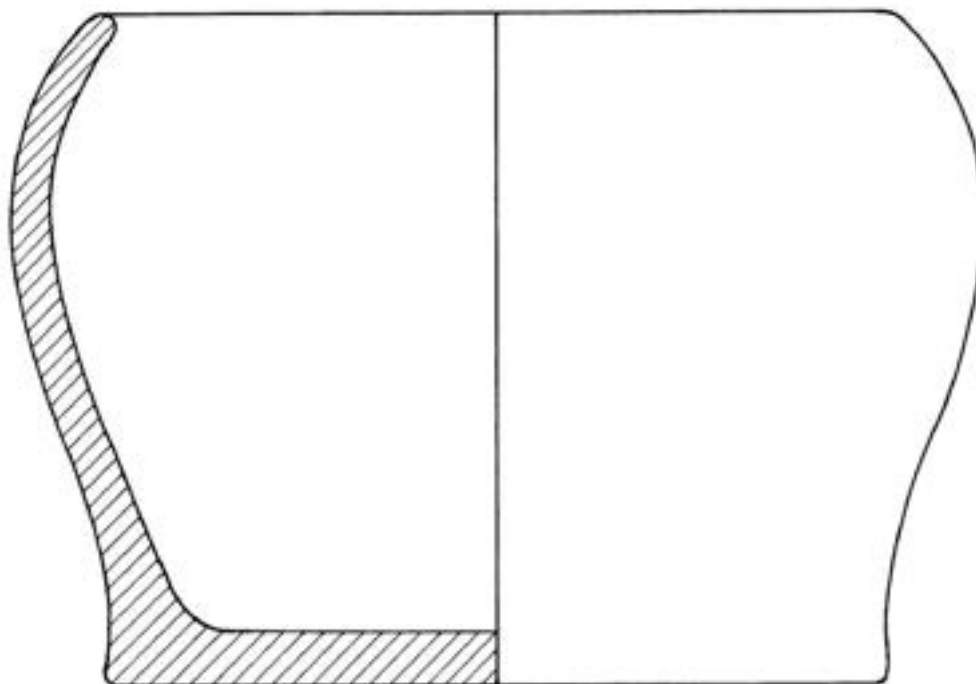
Bryne

Nitar av jern

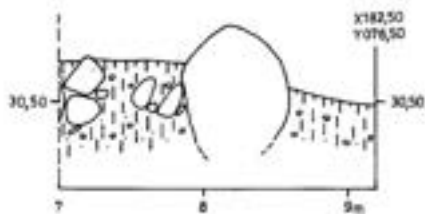
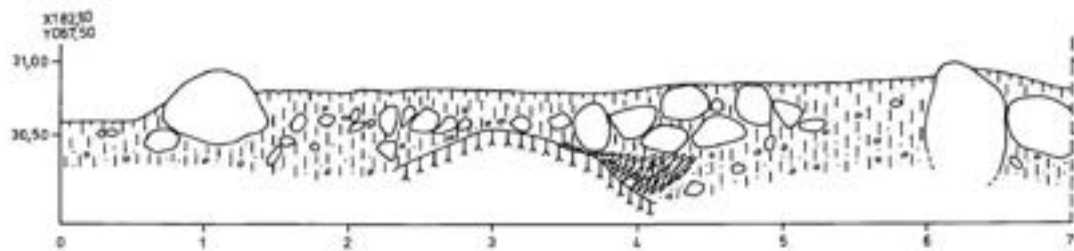
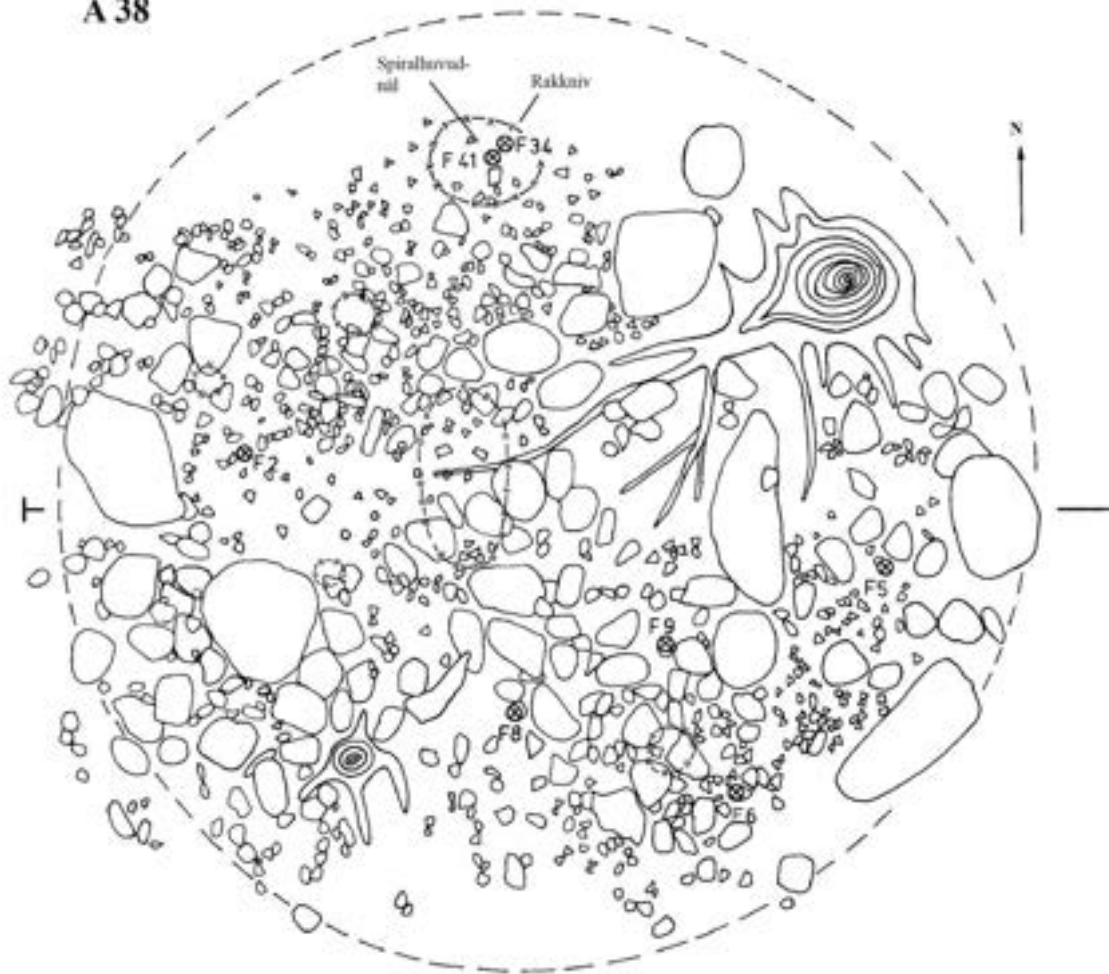
A 37 F 2 Keramikkrål som varit med på brandskåpet

F 3 Keramikkrål, benena, trycket fragmentarisk

A 38

Fynd:

- F 2 = Amning (?) av brons
- F 5 = 19 tyska mynt från 1940-talet
- F 6 = Knäcksten
- F 8 = Spiralring av brons
- F 9 = Hartstiftningsring
- F 34 = Räkniv (Per. 6)
- F 41 = Spiralbrudnål av brons (Per. 6)

A 38

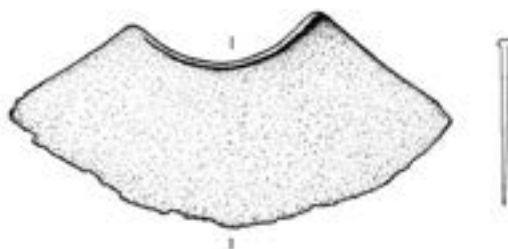
F 2 Armring av brons

F 8 Spiralring av brons

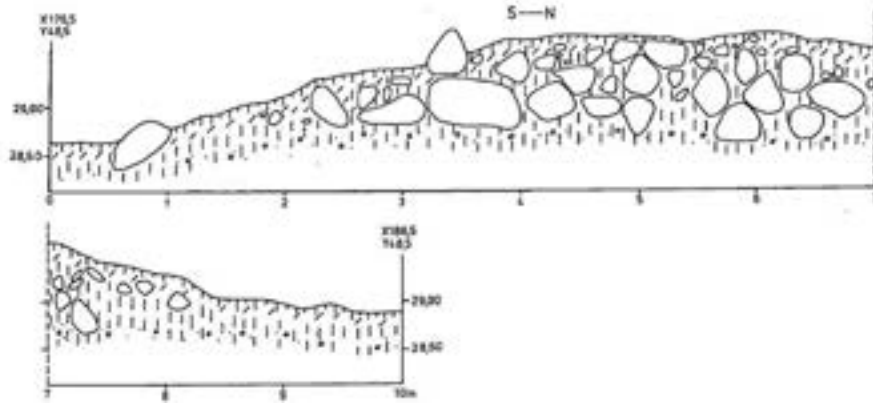
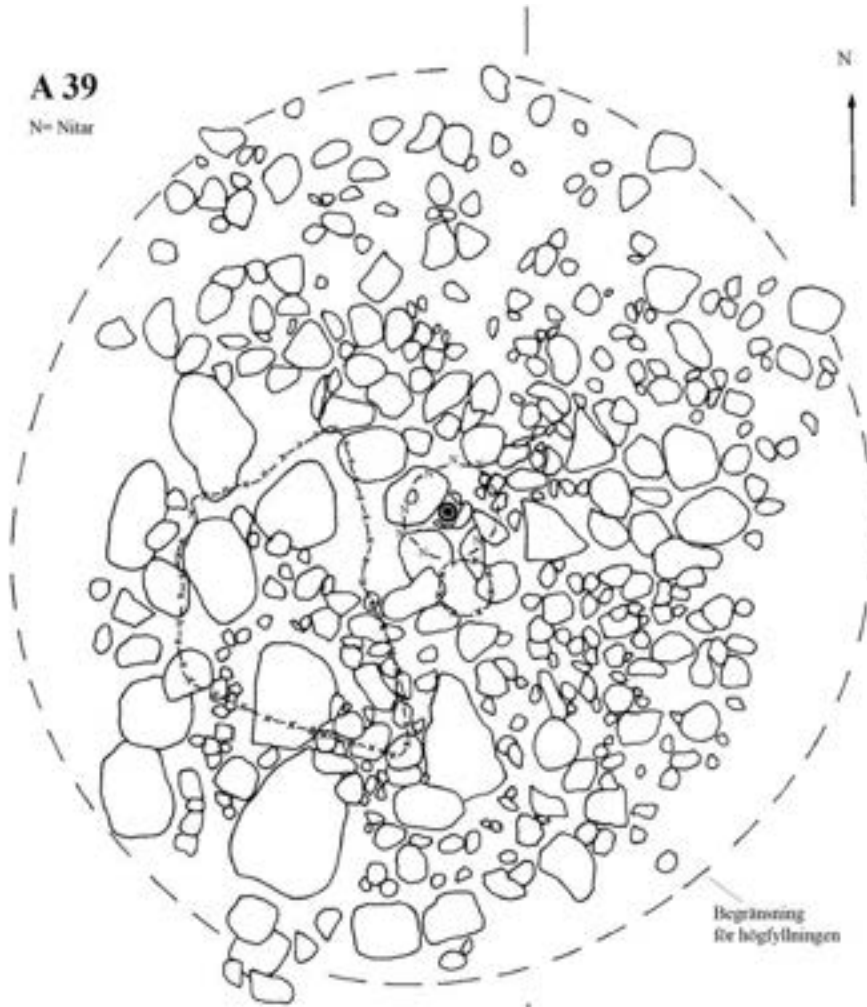
F 41 Spindelvasubål
av brons

F 34 Raket av brons

A 39

N= Nitar

A 39

F1. Bränd flinta
(eldslagnings-
flinta med nö-
ningsglans).

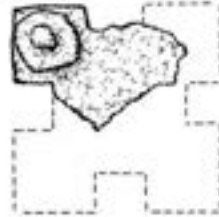
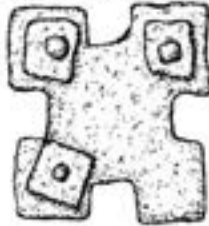

Obränd flinta
med retuscher
(Läg under stenpackningen).

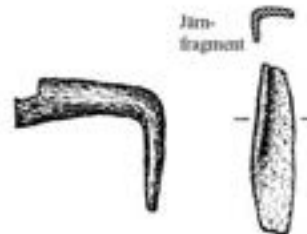

Tuppörrer
(bland de
brända
benen).

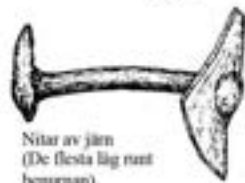
Beslag av järn till hästmundering (Läg i benman).

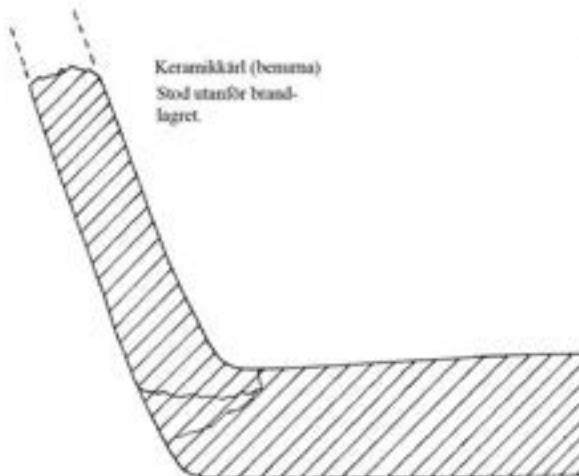
Bockade spikar
(Läg runt benman).

Järn-
fragment

Nitar av järn
(De flesta läg runt
benman).

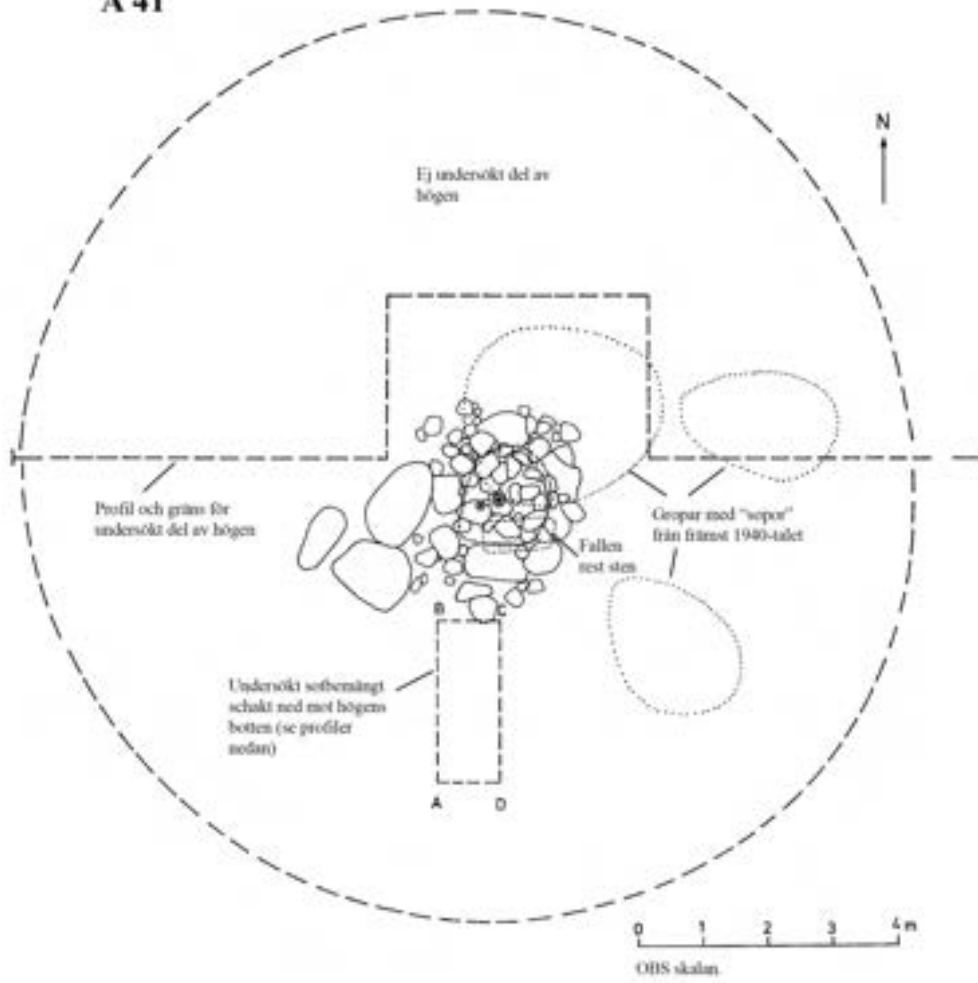

Keramikkärl (benman)
Stod utanför brand-
lagret.

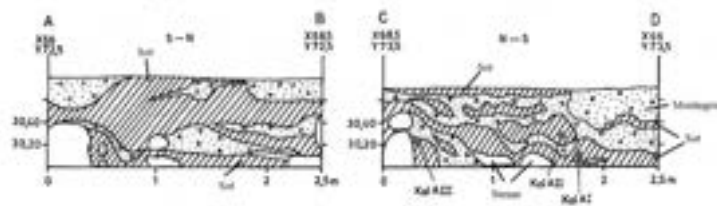

Keramikkärva (myrningsbit)
från brandlagret, ej samma som
benman som stod utanför
brandlagret.

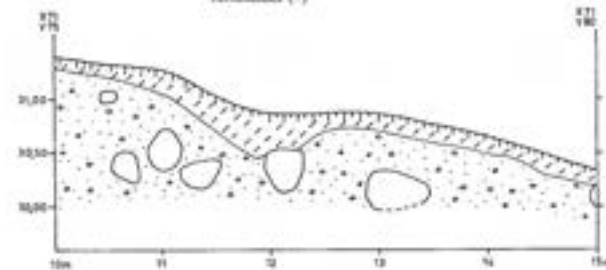
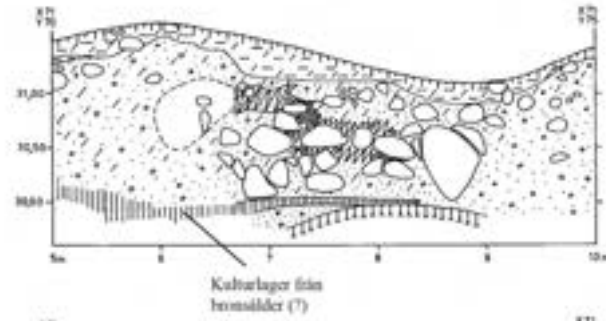
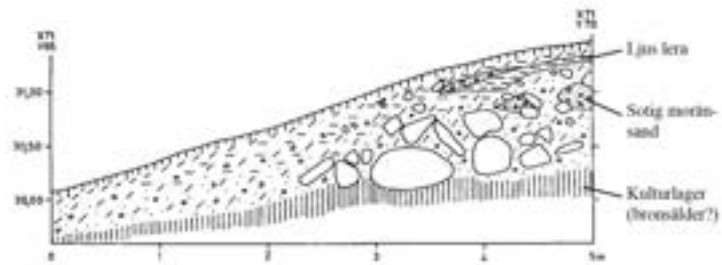
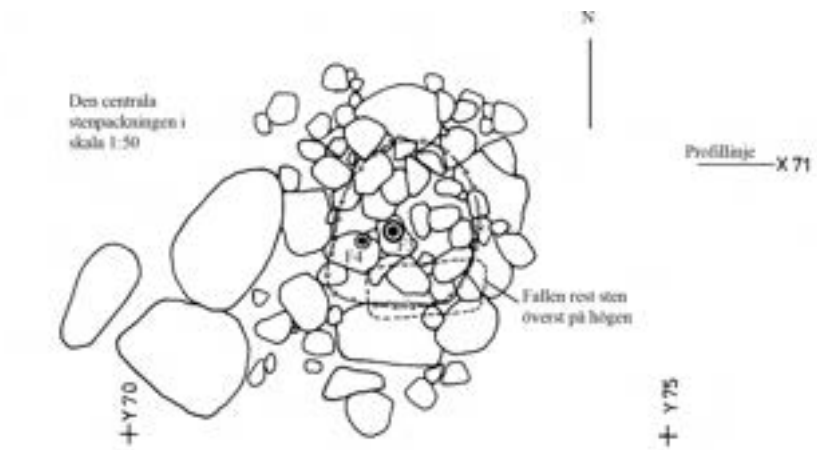
A 41

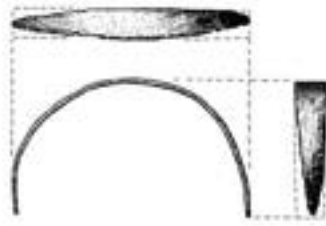
Profiler i schakt 1 x 2,5 m (N-S) i södra delen av högen. Skala 1:50

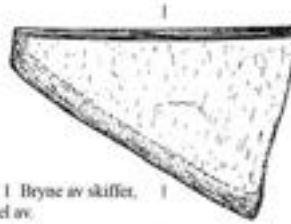
A 41

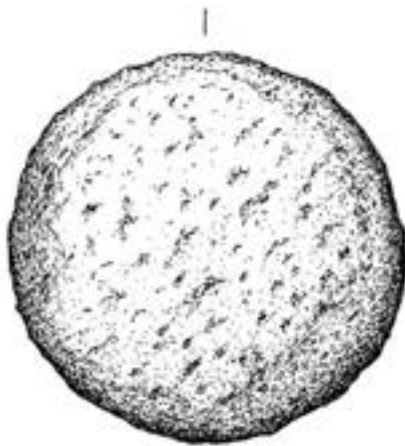
A 41

F 1 Armbygel av brons

F 1 Bryne av skiffet, del av.

Knucksten av granit, del av.

F 1 Eldlagringsflinta (beind).

F 2 Sköldbeslag av brons

Skoning (beslag) av brons (kannelerad)

Bronsnit

Bronsmaåta

Minnit av järn

Myrningsbeslag av järn

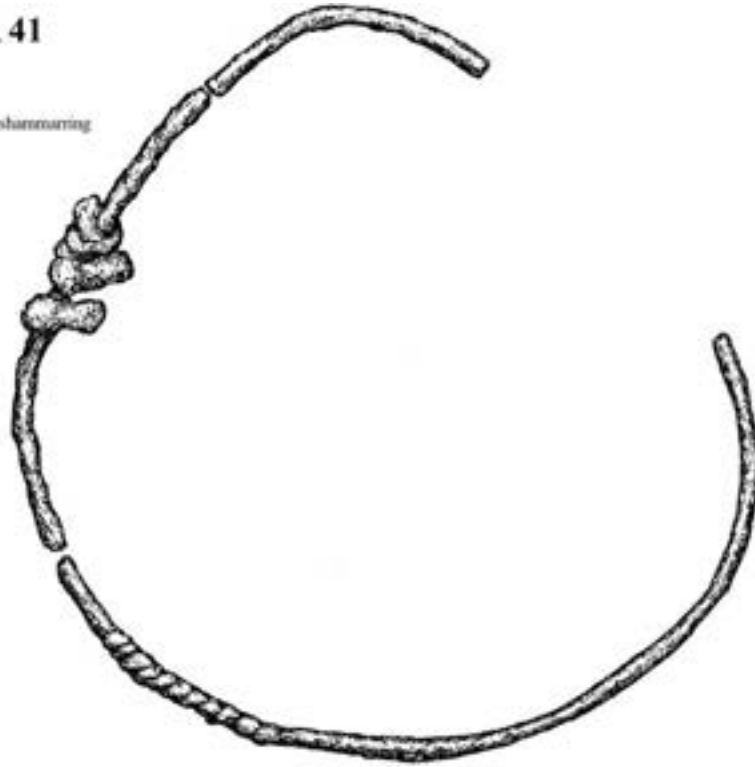
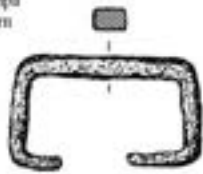
Myrningsbeslag av järn

Glasmaåta (beslagad)

A 41

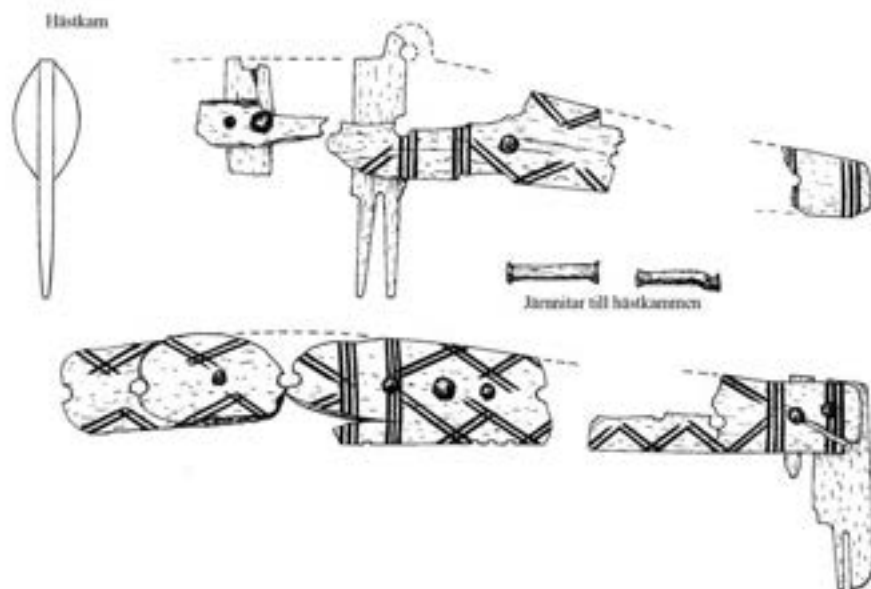
Torshammerring

Krampe
av järnJärnfragment
(brodd?)Brodd
av järnBrodd
av järn

Brodd av järn

A 41

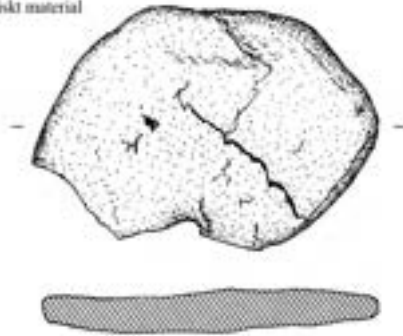

A 41

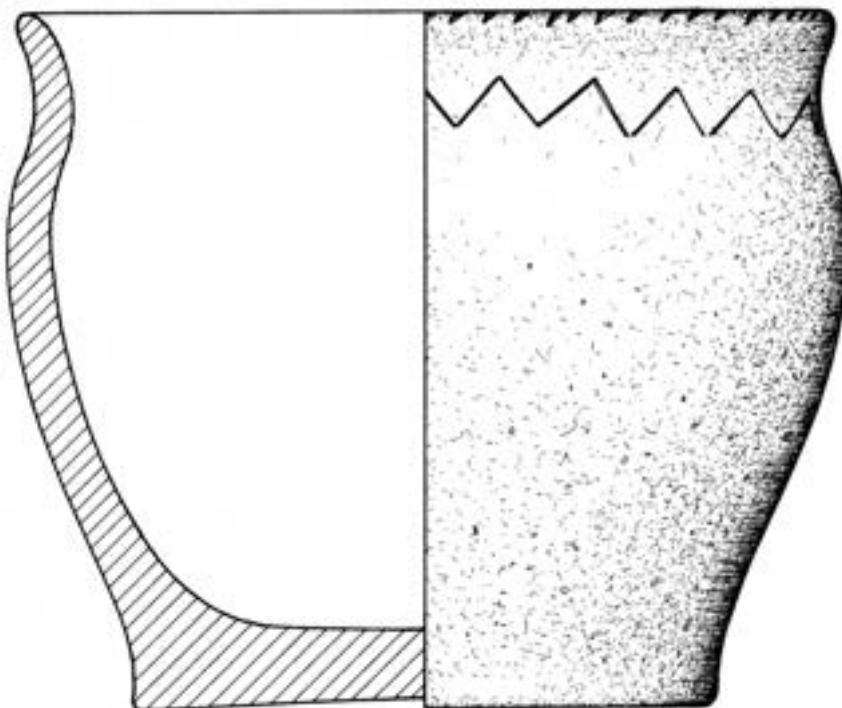
Kam

Hrodveganiskt material

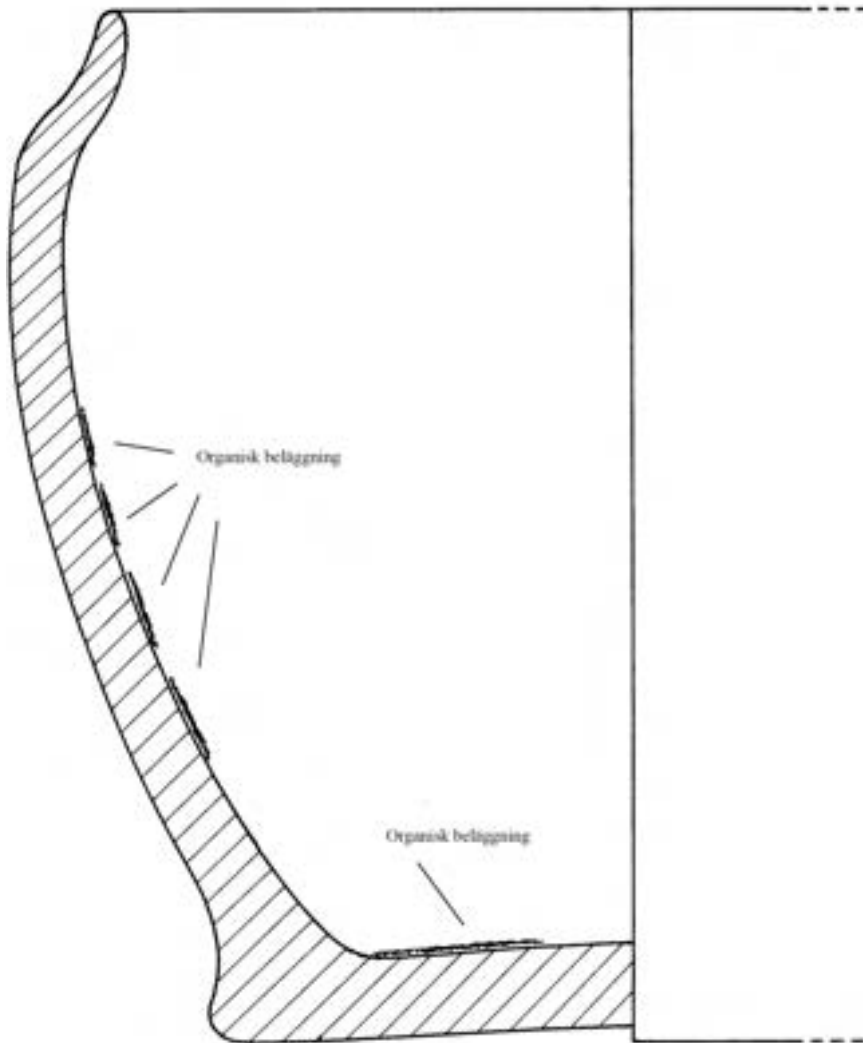

F 4 Ömsat keramikförel

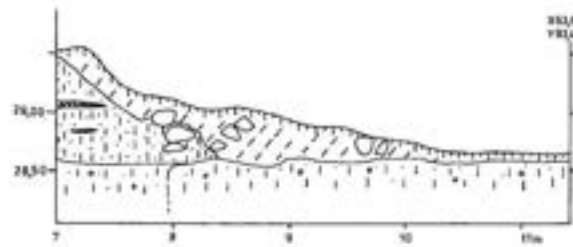
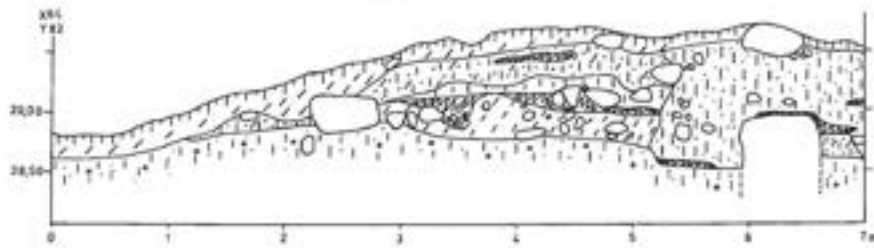
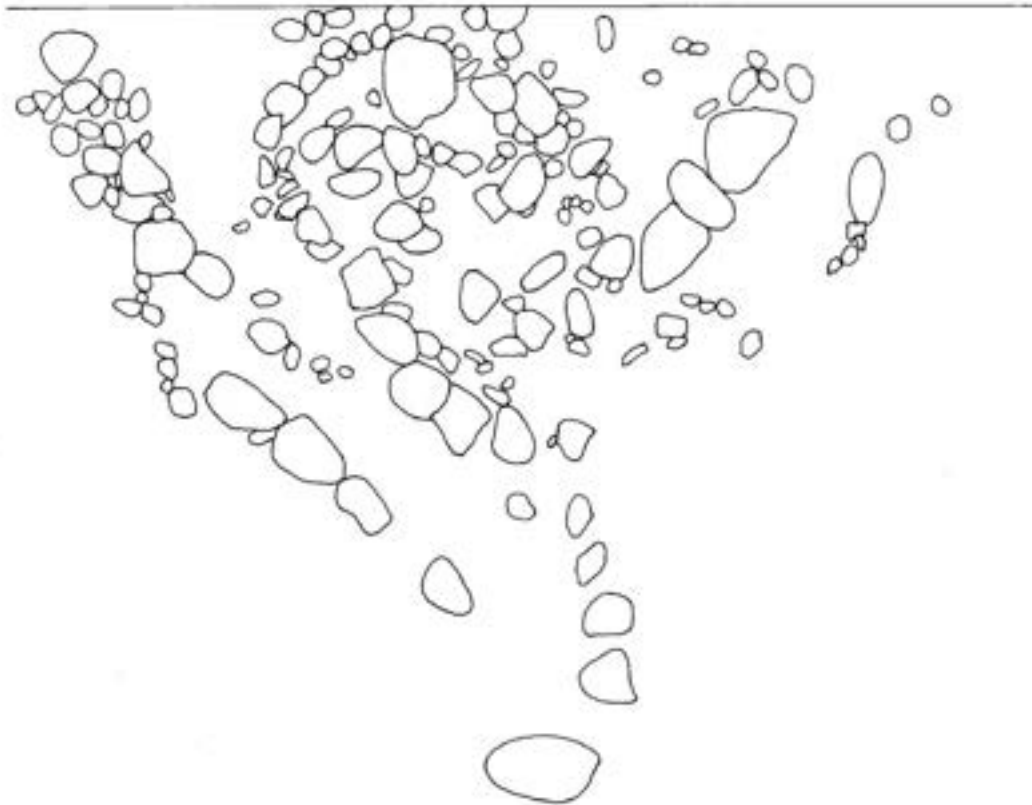

A 41

F.3 Keramikkjel, benama

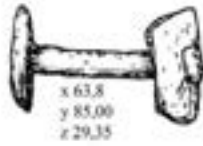

A 42

A 42

Nitar av järn

Bränd flinta
med eld-
slagnings-
retuscher

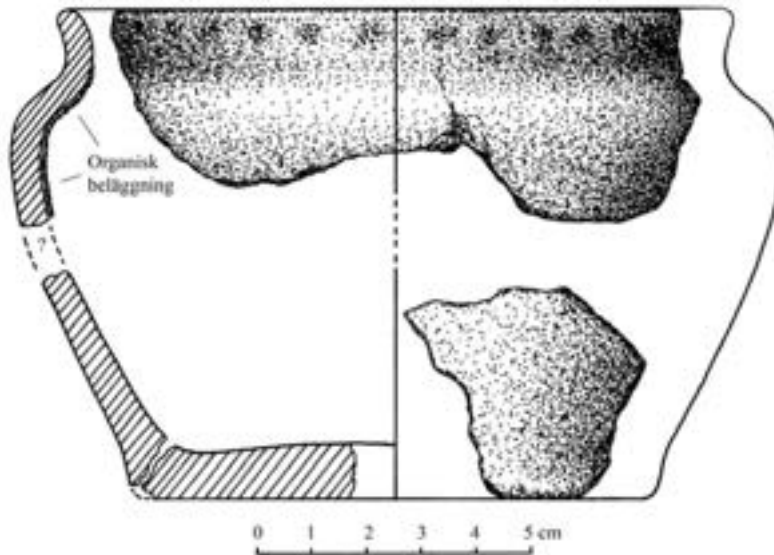
Bränd flinta

Bränd flinta

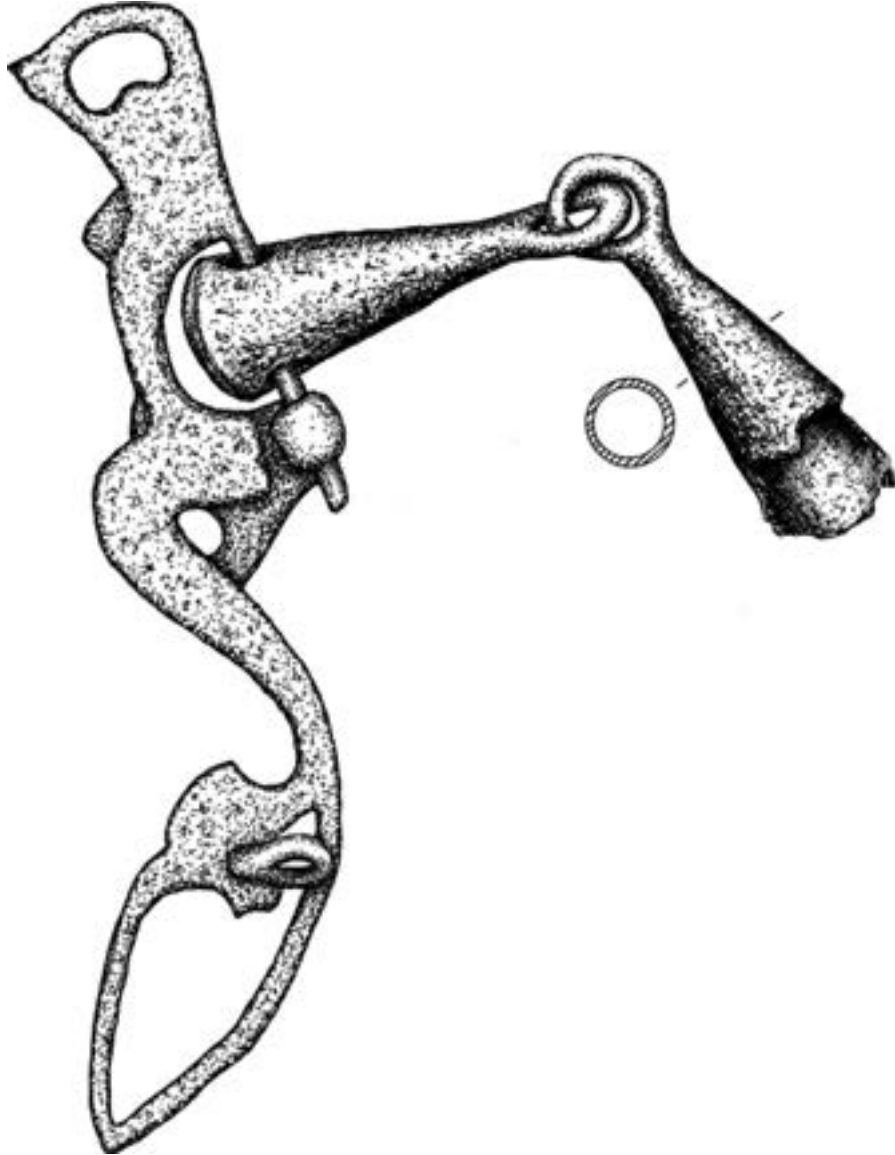

Keramikkärl (rekonstruktion). Troligen två lika stora kärl, en med organisk beläggning.

A42

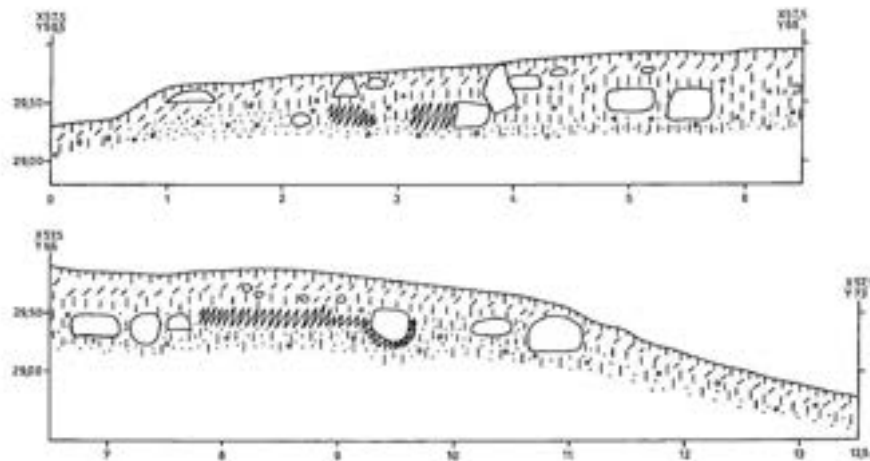
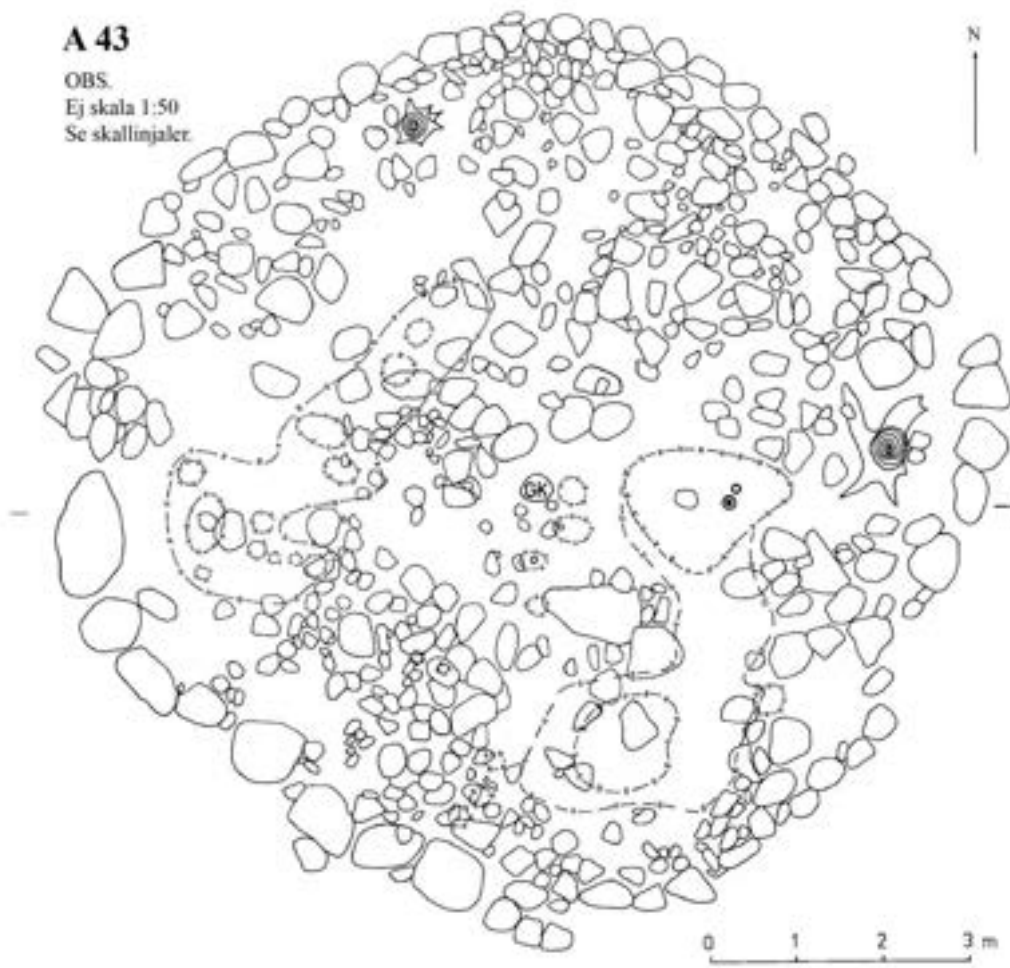
Häsbetsel/munben av järn
(recent) i S utkanten av A 42.

0 2 3 4 5cm

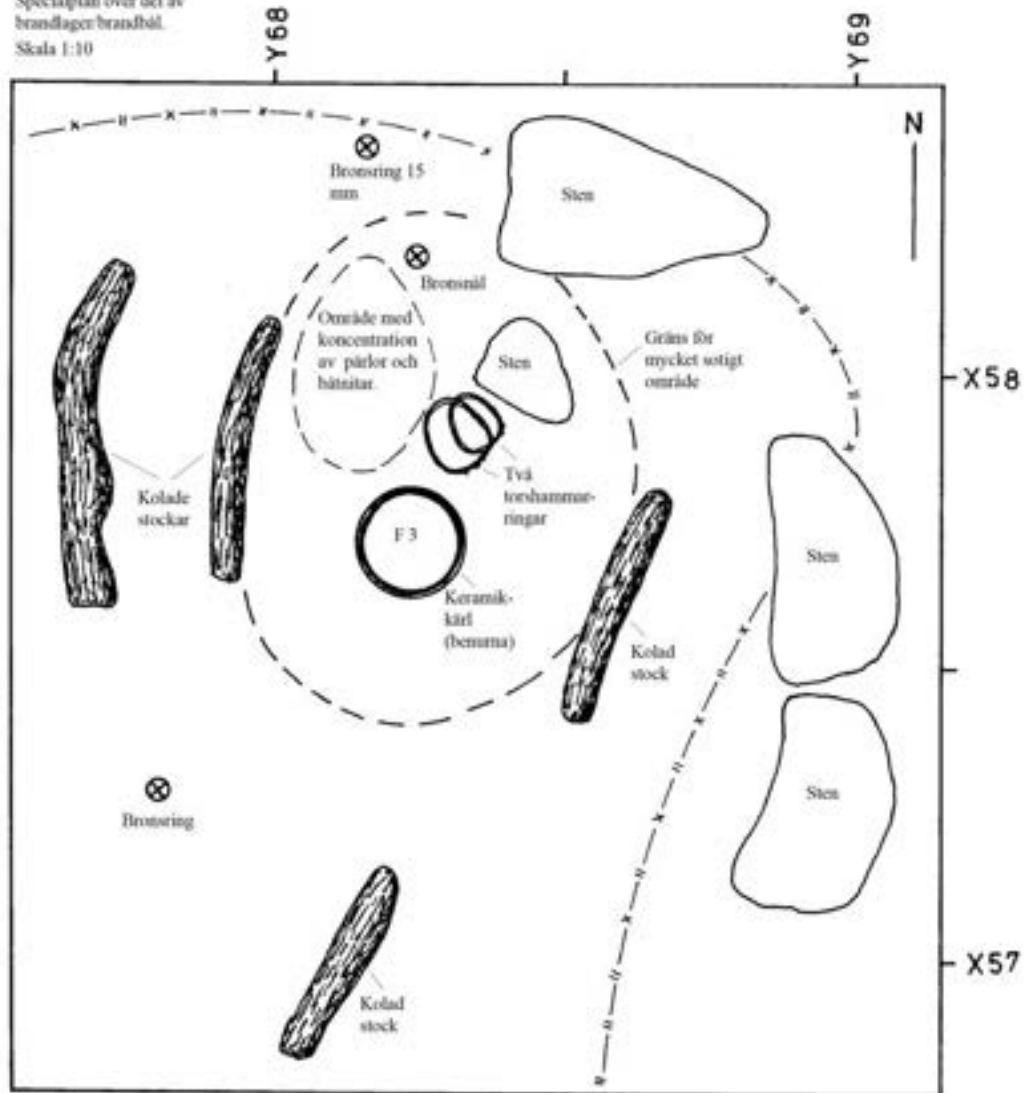
A 43

OBS.
Ej skala 1:50
Se skallingjaler.

A 43

Specialplan över del av
branslagret/brandhål.
Skala 1:10

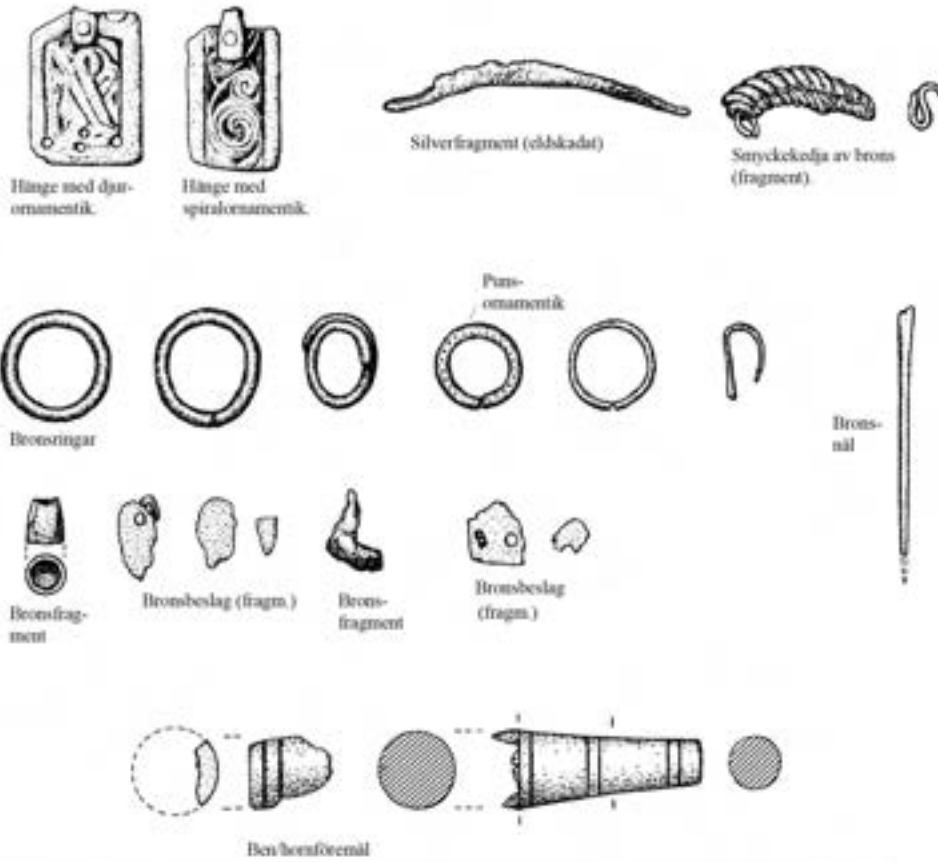

Specialplan över del av branslagret. Området låg i Ö delen av stensättningen och utgjordes av en sotkoncentration med kolade små stockar (i samma riktning) som kan tolkas som att delar av brandhålet har "tippat" åt öster. Där har man sedan ställt ned benman (F3) och lagt ned två torshammarringar utanför uran. V om detta område i centrum av graven (under och kring gravkloset) finns kolkoncentrationer och i botten några stolp-
håldiknande decimeterstora sotfläckar som kan ha varit resterna av en uppbyggd bålplattform. De kolade stockarna kan vara rester från detta brandhål.

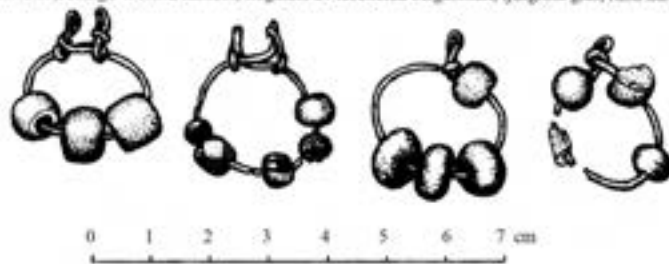
F1. Märla av järn (renslynd) Skala 1:1

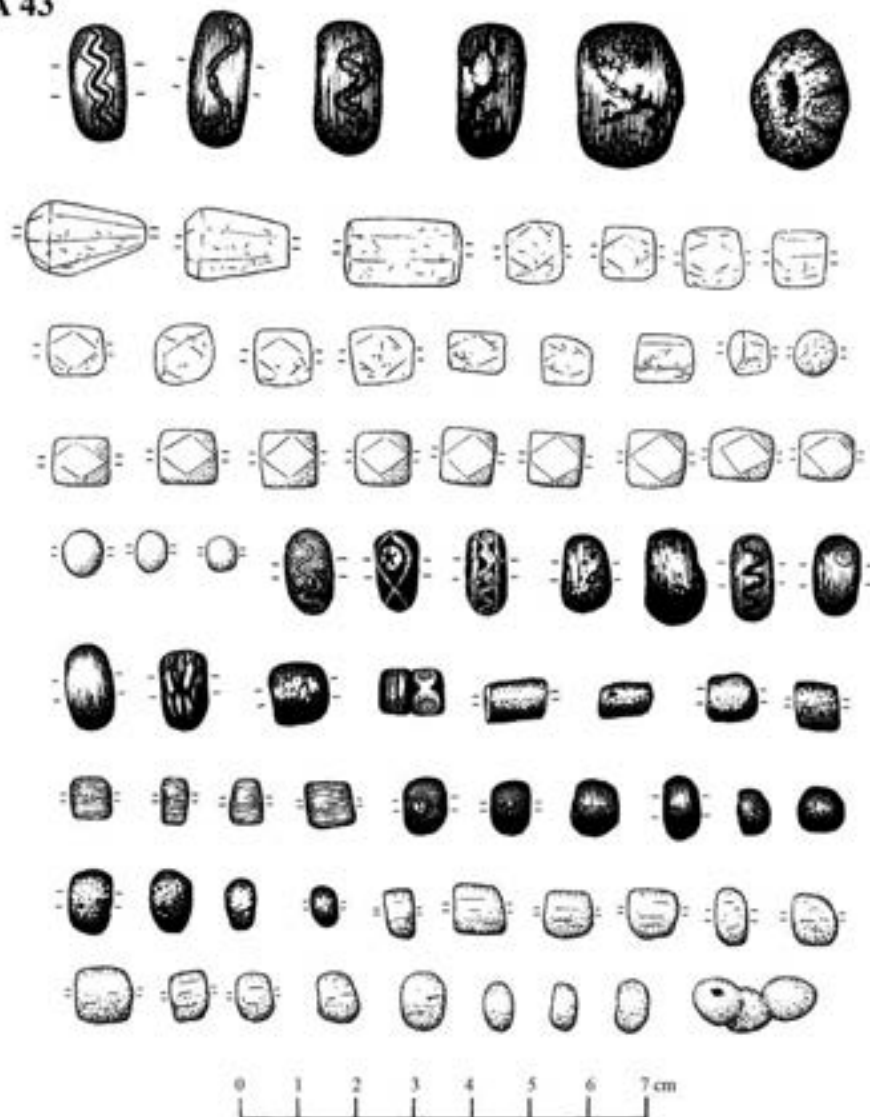
A 43

Pärhången på silvertråd. Hänge 1: Grön, blå, grön. Hänge 2: Liten lila, mörkblå facetterad, gul-röd blå-randig, blå (krackelerad), rund karnool (förelagd?). Hänge 3: 3 st av ljusgrönt glas, röd (glans?). Hänge 4: Rund karnool, fragment av facetterad bergkristall, ljusgrönt glas, rund karnool.

A 43

Pärlor

Rad 1. Pärla 1)-5) Av ljusgrönt glas med gul/röd slinga. 6) Melon av ljusgrönt glas (eldskadad).

Rad 2. Pärlor av bergkristall, facetterade.

Rad 3. Pärlor av bergkristall, facetterade, den sista rund.

Rad 4. Pärlor av karneol, facetterade (samma signering som de av bergkristall med samma form och storlek).

Rad 5. Pärla 1)-3) Runda av karneol. 4) Ljusgrönt glas med gul/röd slinga. 5) Mörk, opak med vita slingor och tre vita ögon med inskriven röd stjärna. 6) Ljusgrönt glas med gul/röd slinga. 7) Röd glasflask med vita linjer och gul slinga i mitten. 8) och 9) Ljusgrönt glas med gul/röd slinga. 10) Svart(?) med tre gula ögon.

Rad 6. 1) Ljusgrönt glas. 2) Ljusgrönt glas med gul/röda slingor. 3) Grön/gul melerad, opak. 4) Två sammansmälta blå opaka med vit/röd/gula ränder resp. gul/blå punkögon med röd pupill. 5) Cylindrisk, blågrön med gula åndar. 6) Cylindrisk, mörk, föresmält. 7) Cylindrisk, ärvblå. 8) Cylindrisk, mörkblå, opak.

Rad 7. 1)-4) Blåa halvtransparenta med kvadratisk snitt. 5) Mörkblå med vita stjärnögon. 6)-10) Mörkt blåa.

Rad 8. 1)-2) Röda glasfluss. 3) Honingsgul, transparent. 4) Gröngrön, opak. 5) Vittransparent, kvadratisk snitt. 6)-10) Vittransparenta, cylindriska.

Rad 9. Vittransparenta, cylindriska och runda, vissa eldskadade, de tre sista är sammansmälta.

Förutom de ovan avbildade pärlorna finns ytterligare ett antal fragment (krackelerade, smältor m.m.) med en sammanlagd vikt av 53 g (ca 0,5 dl).

A 43

Torshammar-
ringar

Broddar av järn

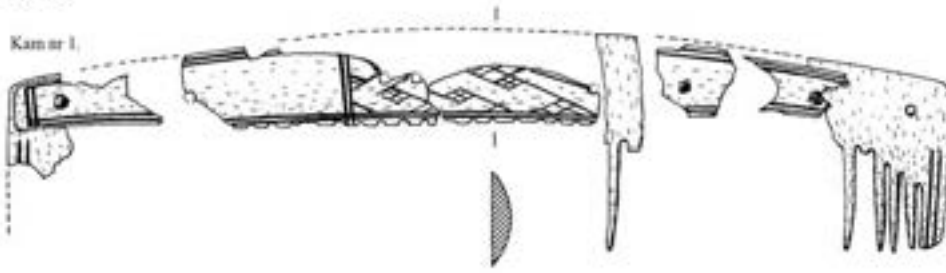
A 43

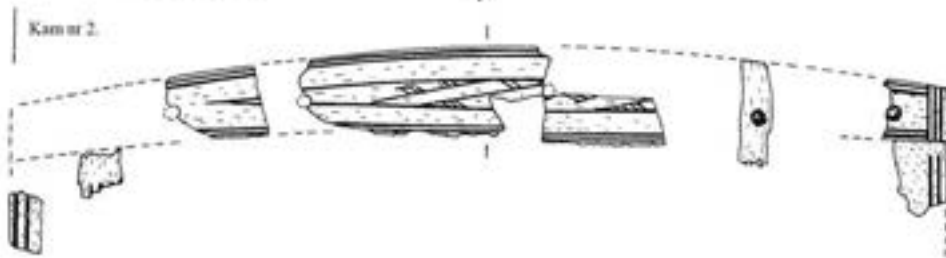
Endast ett urval av nitar är avbildade ovan (från den längsta till den kortaste). 40 nitar var mätbara, dvs med kvarvarande skalle och bricka. Därutöver finns ytterligare ca 100 fragment. Den totala vikten nitar och fragment är 775 g. De 40 mätbara nitarna (avståndet mellan skalle och bricka, dvs bordjockleken i en klinkbygd bit) är: 40, 39, 39, 37, 30, 29, 29, 29, 29, 27, 27, 26, 25, 24, 24, 24, 24, 24, 24, 23, 22, 22, 21, 21, 20, 20, 20, 19, 18, 16, 16, 15, 15, 15, 14, 14, 13, 12 och 12 mm. Medianen=22,5 mm. Medelvärdet=22,8 mm

A 43

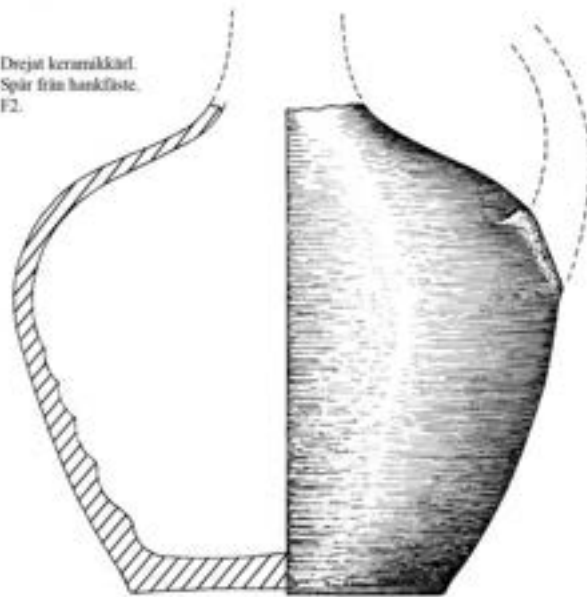
Kamrar 1.

Kamrar 2.

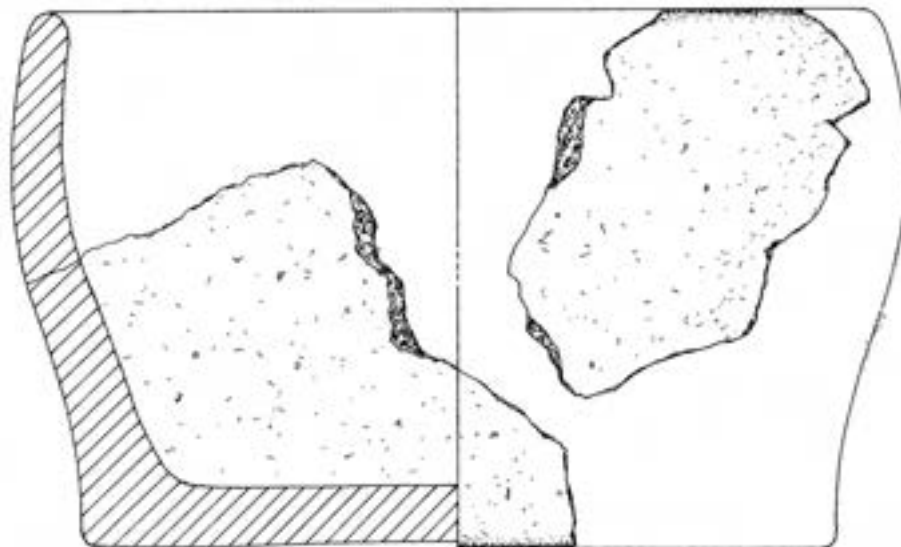

Drejat keramikklärf.
Spår från handfäste.
F2.

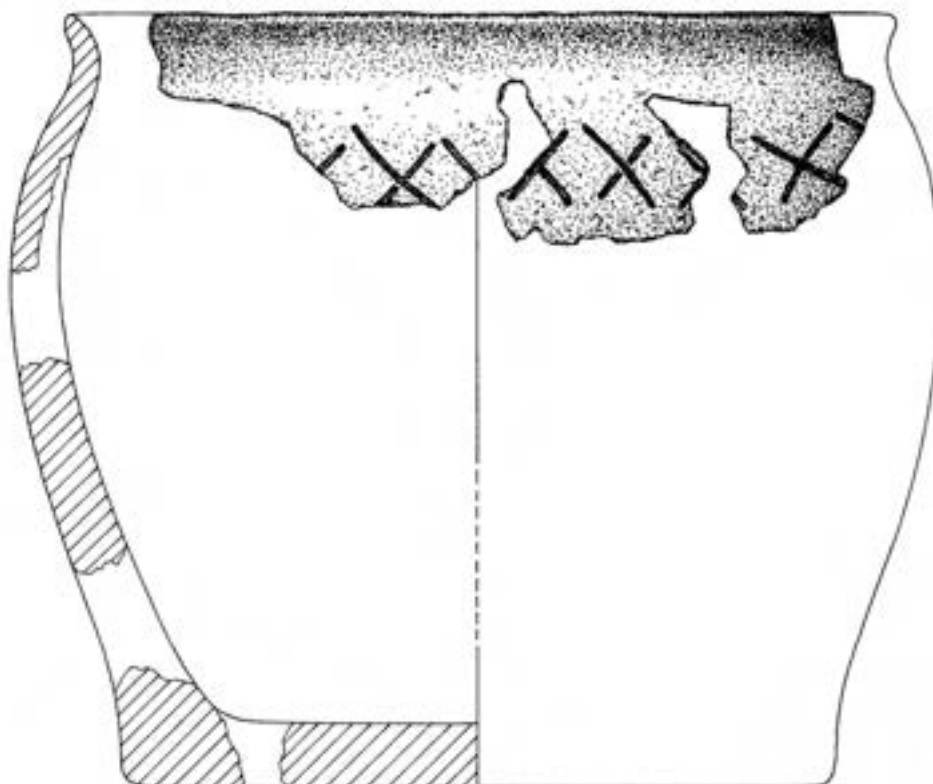

A 43

F1. Två keramikskärvor påträffade vid rensning.

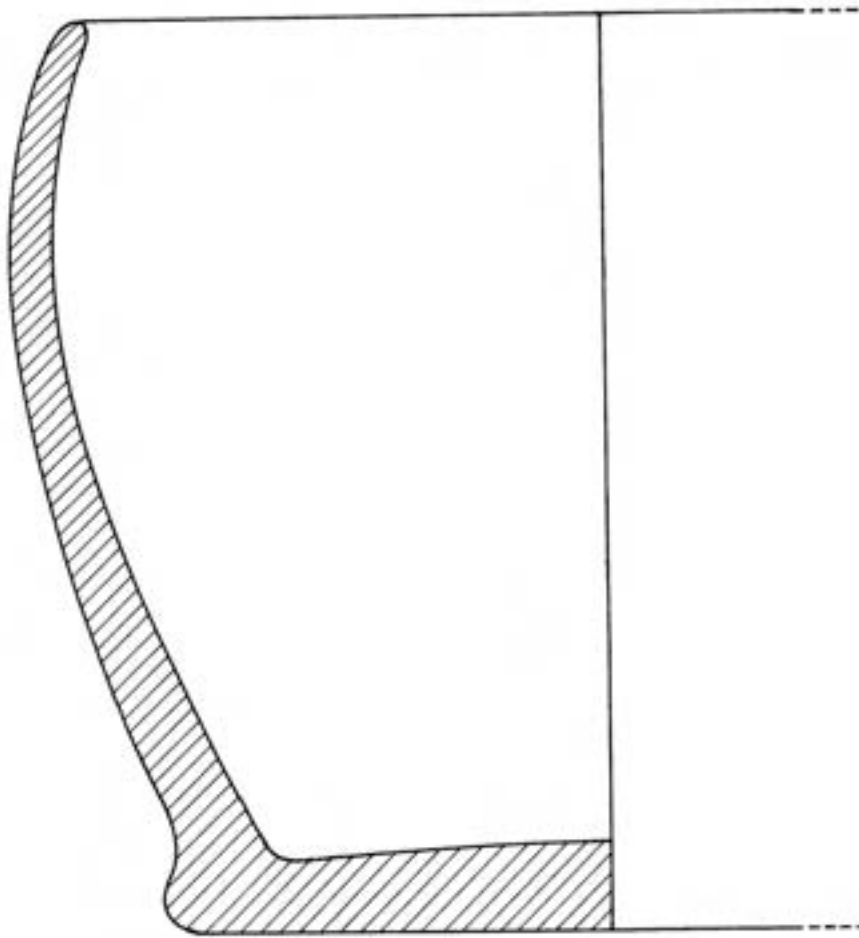

F2. Keramikskärvor med x-ornamentik.

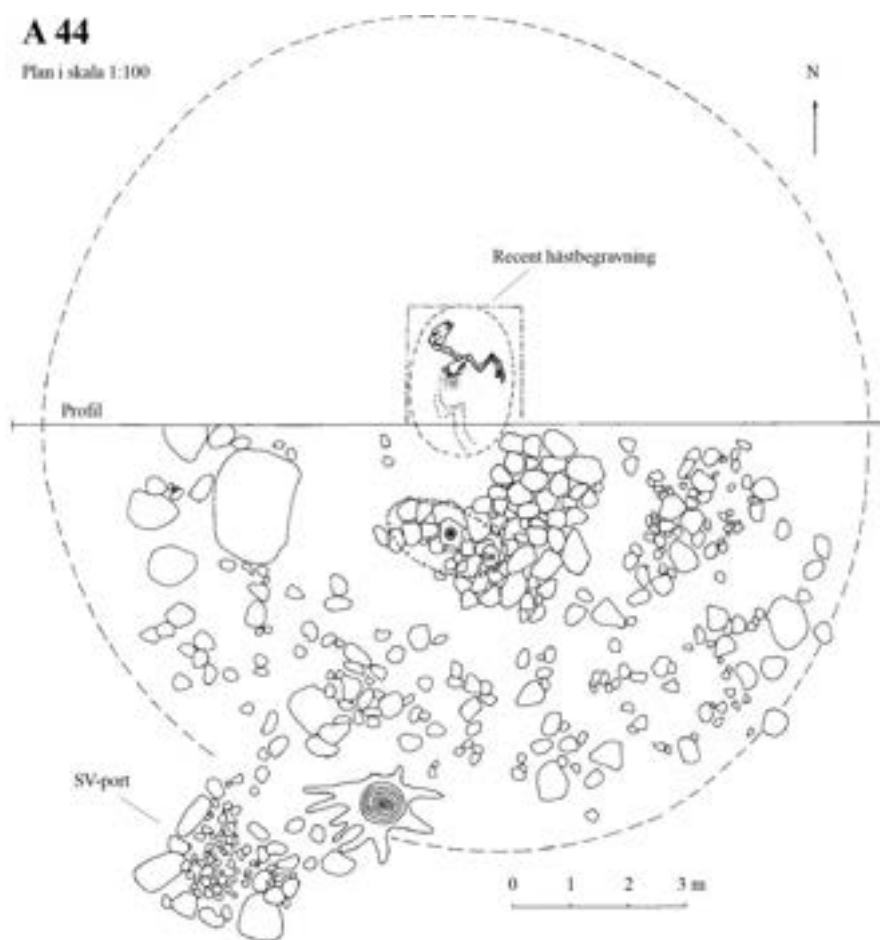
A 43

F.3. Keramiküzel (benzina)

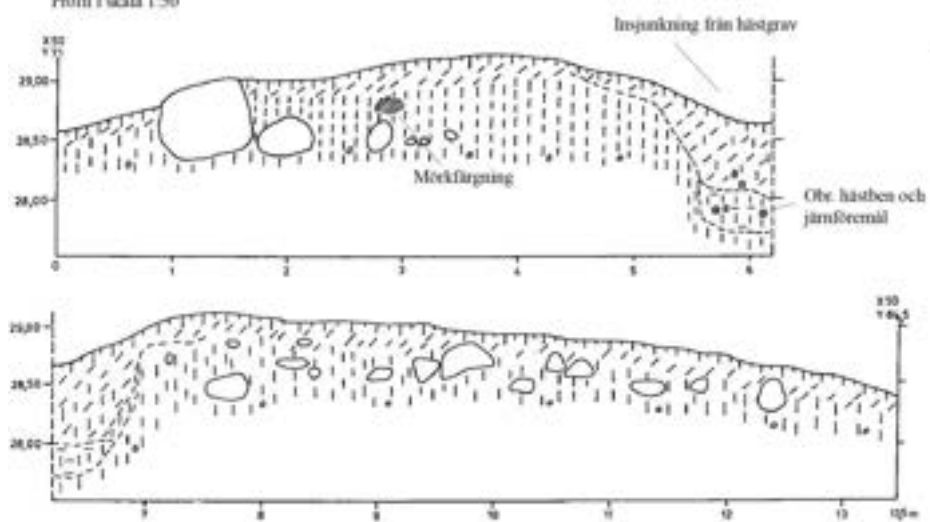

A 44

Plan i skala 1:100

Profil i skala 1:50

A 44

Silvermynt
Ludvig den Fromme

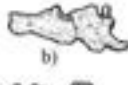
Sköldmålet med
spiralornamentik och
stämpeldecor.
Silver.

Sköldmålet från Birka grav
824, Taf. 97:17 (Birka I) som
liknar fragmentet från A 44.

a)

b)

Silvermålta
med ögla.

Ryttarfigur från Birka grav 825, Taf. 92:11
som liknar de från A 44.

Ryttarfigurer av silver, a) något försåmt och
b) mycket försåmt ryttafigur samt därunder
silvermålter.

Fingerring av silver
med stämpeldecor.

Rekonstruktionsförslag
av fingerringen av
silver.

Ring av brom.

Små kedjelänkar av brom.

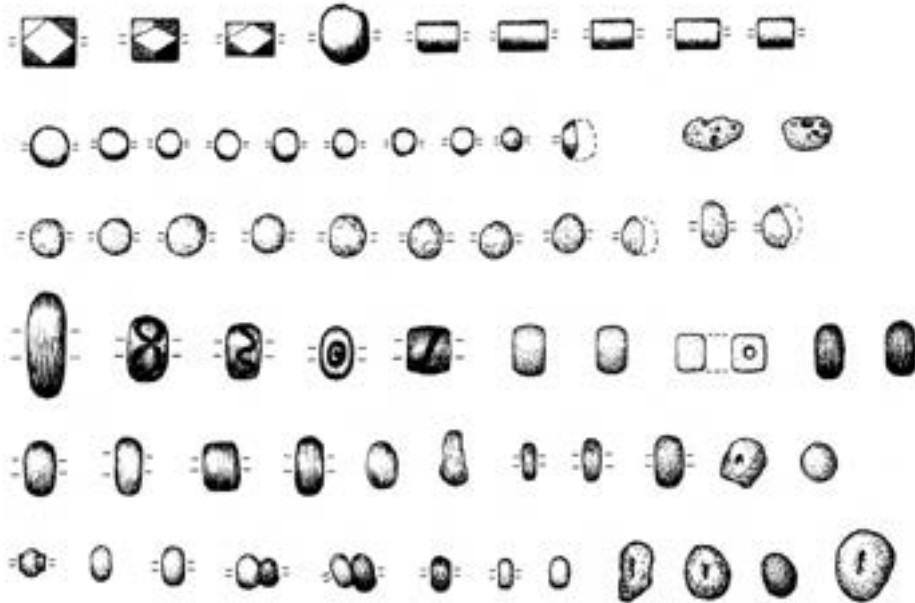
Bensfragment.
Vikt 1,8 g.

Kedjelänkar av brom (smyckekedja).

A 44

Pärlor:

Rad 1:

Kärncolpärlor, 1)-3) Facetterade, 4) Rund, 5)-9) Cylindriska.

Rad 2:

1) - 10) Runda kärncolpärlor, 11) och 12) Föreslagnade guldfolie?

Rad 3:

Bergkristalpärlor, runda.

Rad 4:

1) Grönt glas, transparent, 2) Grå med mörkröd 8-slinga, 3) Grå med blå slinga, 4) Vit med 2 ögon - röd/gula med grön pupill, 5) Grön cylindrisk opak med röd diagonal linje, 6) Röd glasfluss, 7) Röd glasfluss, 8) Orange kvadratisk glasfluss, 9) och 10) Lila (halv)transparenta.

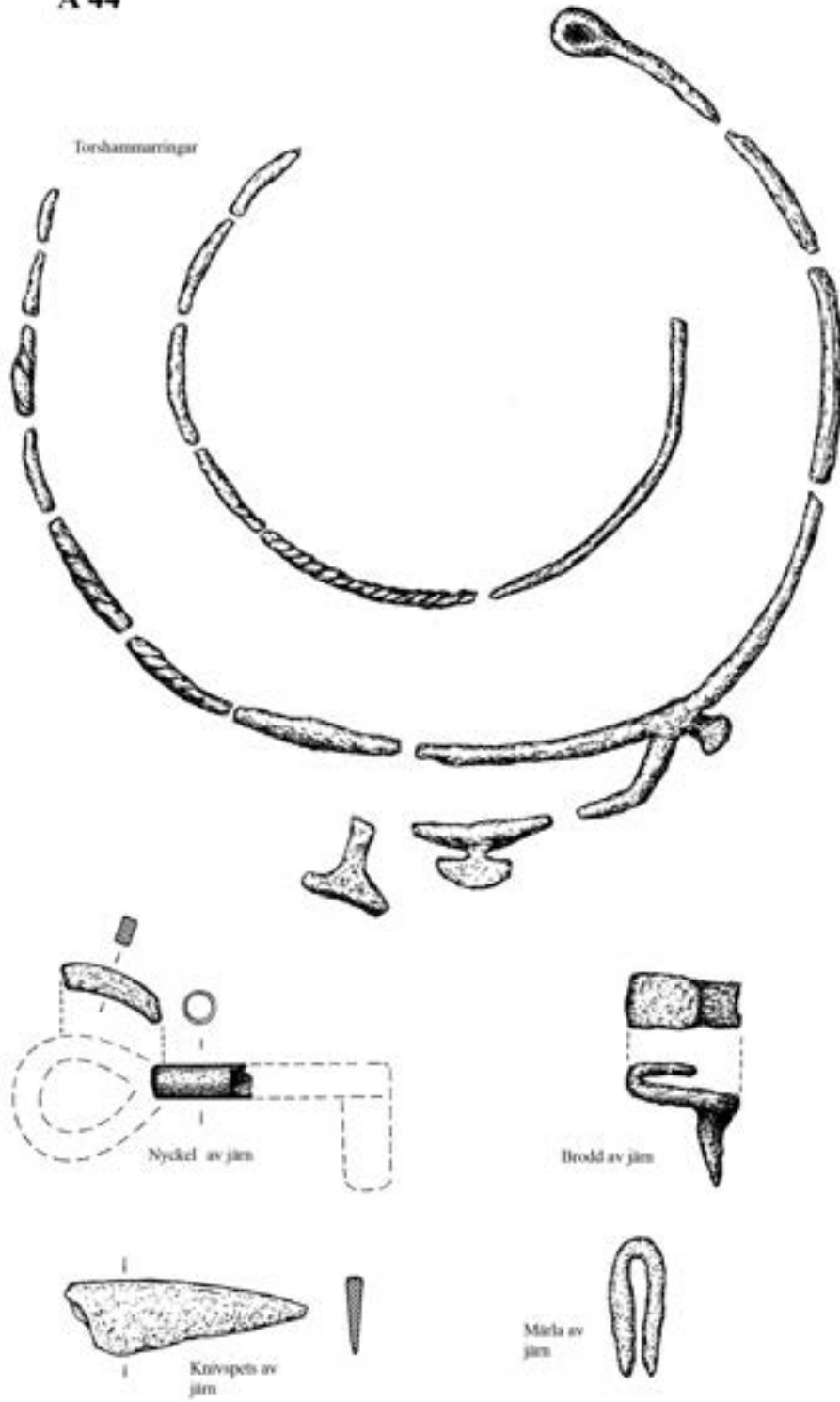
Rad 5:

1)-11) Ljusgröna glas.

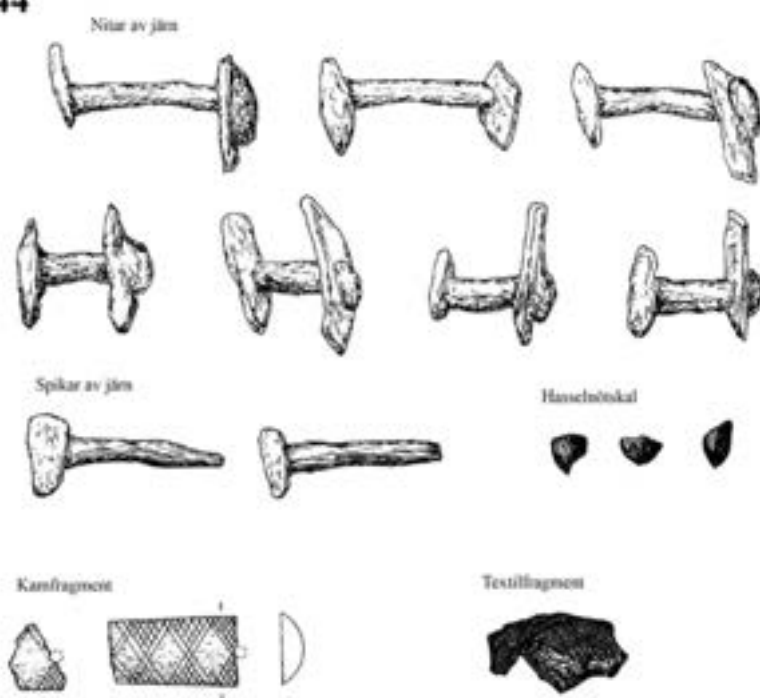
Rad 6:

1) Silverfolie, 2) Vit opak, 3) Vit opak, 4) Vit opak med gräsgrön sammansmälta, 5) Vit opak med gräsgrön sammansmälta (med tråd?), 6) Gräsgrön, 7) Gul, liten, 8) Gul, 9) Ljusgrönt glas, smälta, 10) Turkos smälta, 11) Röd glasfluss, smälta, 12) Vit opak, föreslagnat, möjligen ursprungligen med inläggningar/ögon.

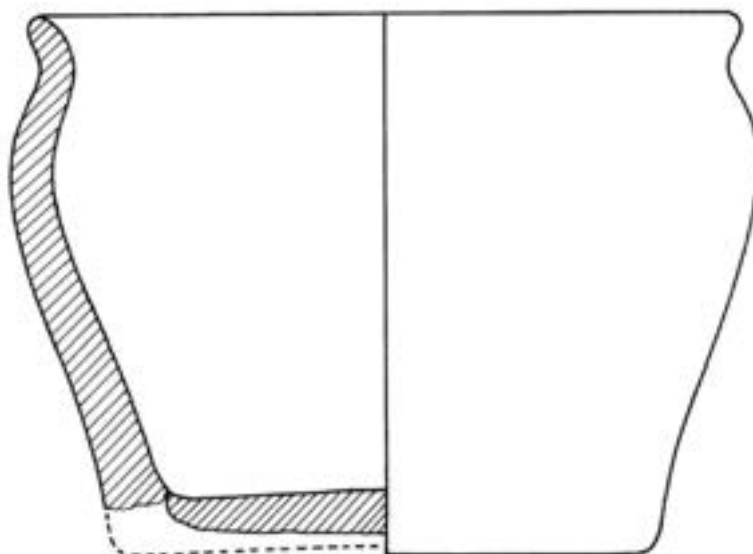
A 44

A 44

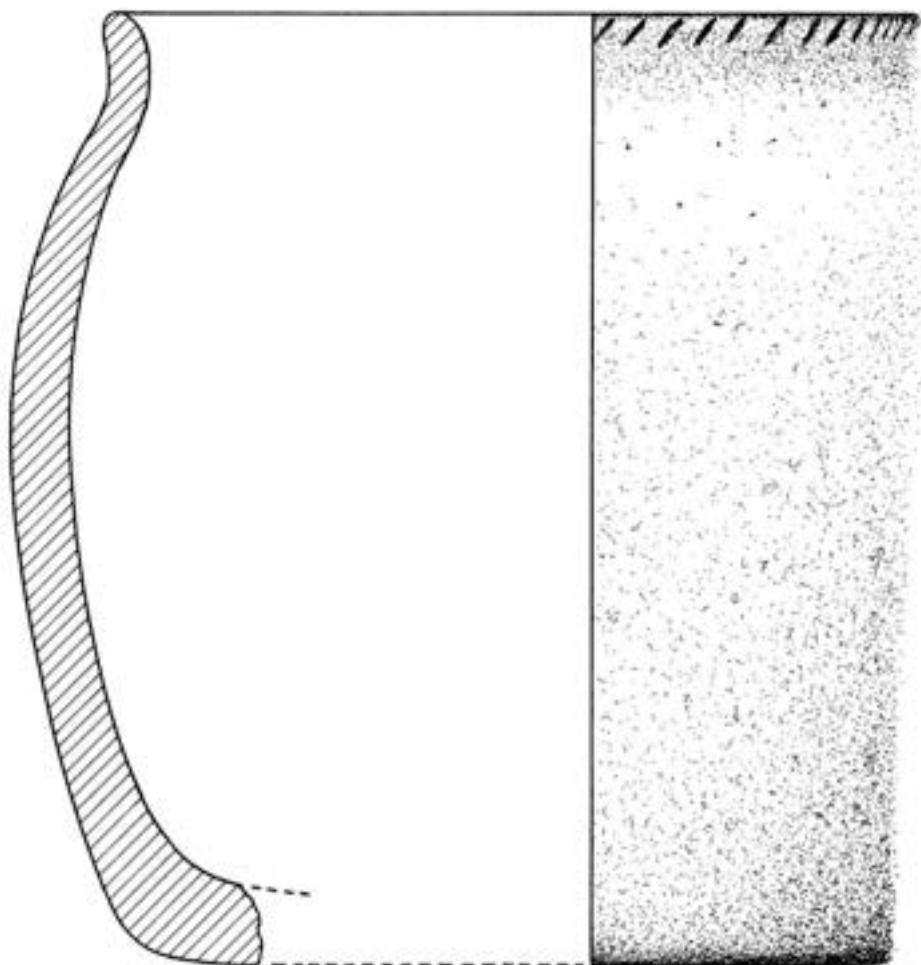

Keramikkärl 2). Har varit med på brandhålet. En mynningsbit och bottenbiten låg i benarna F 3.

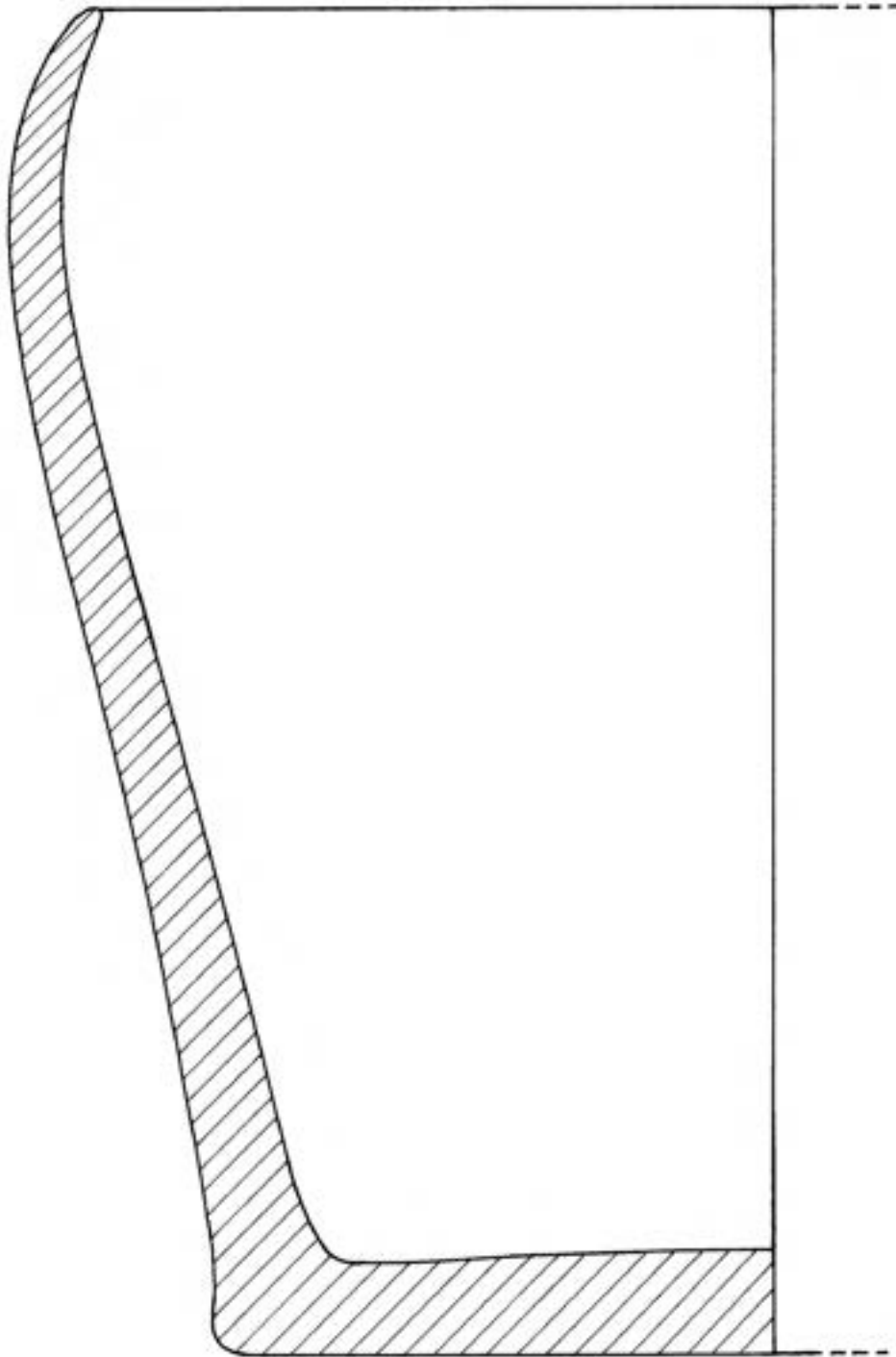
A 44

Keramikkil 1). Har varit med på brandbålet.

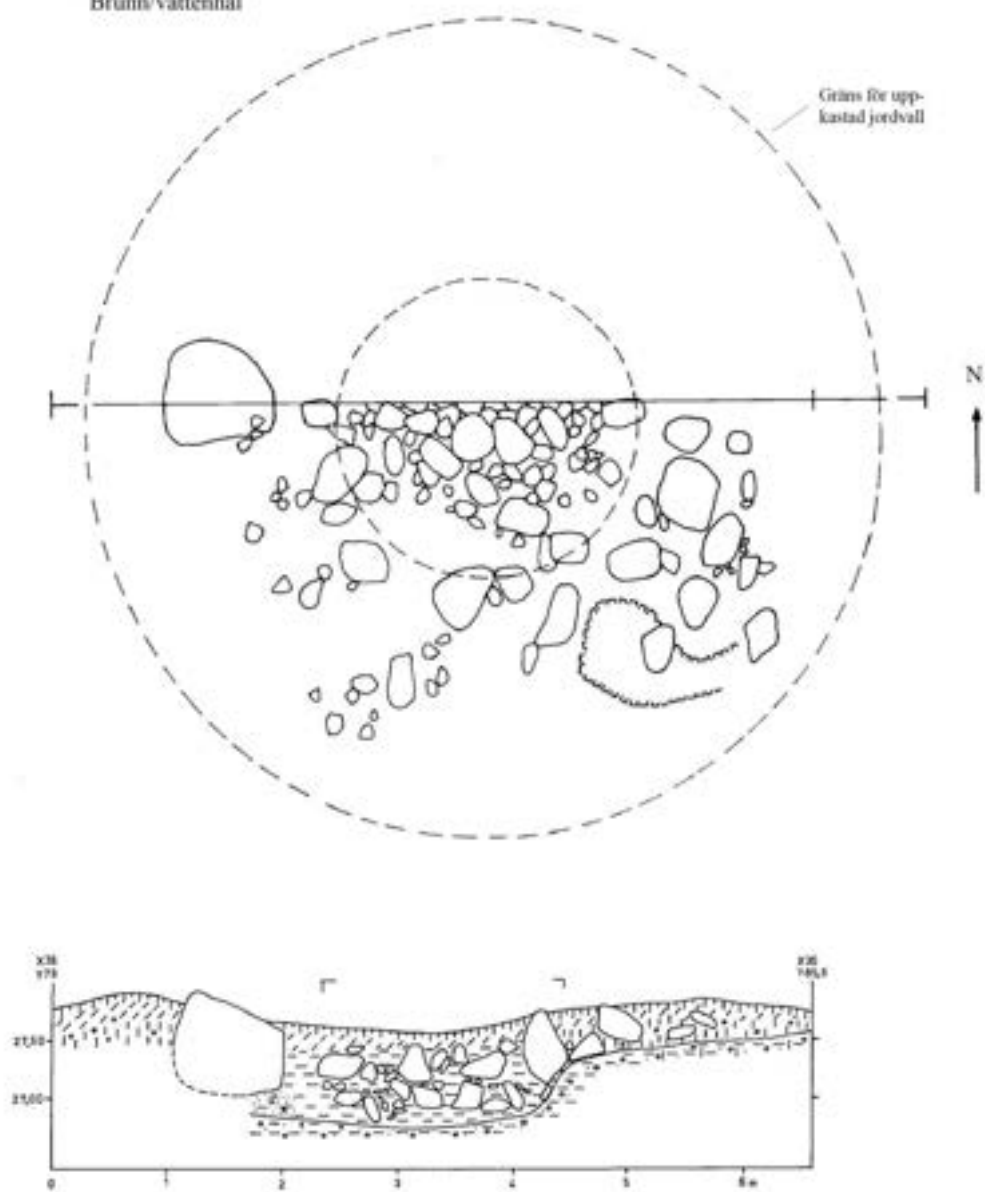
A 44

Keramikkübel 3), benjamin (f 3).

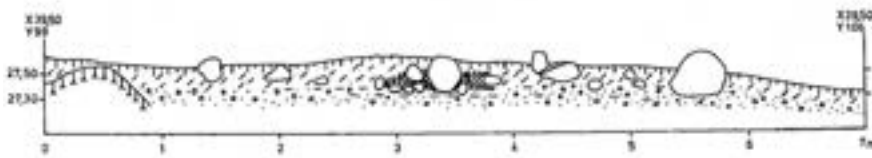
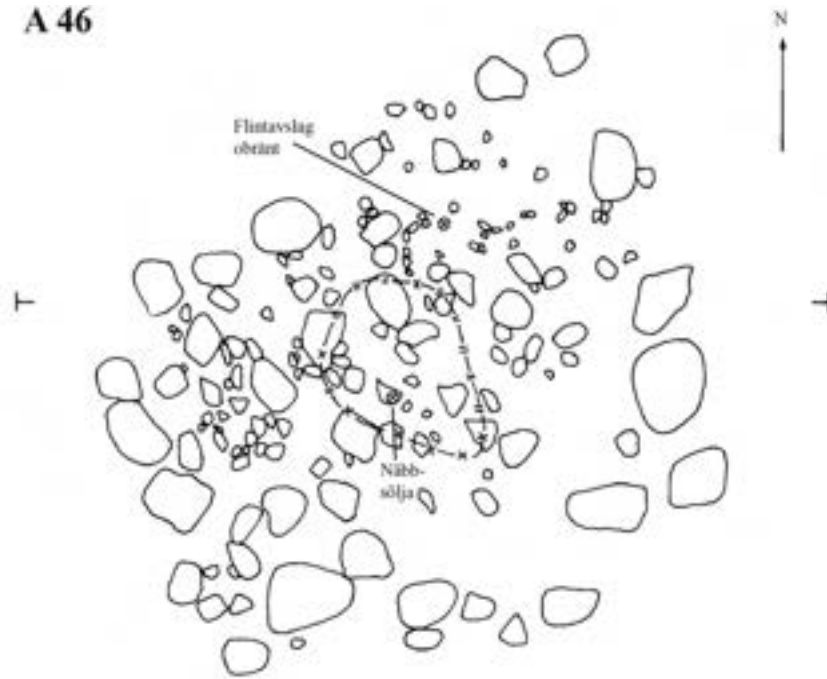

A 45

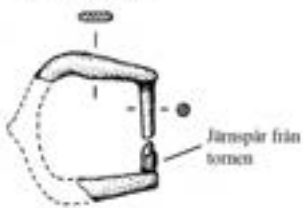
Brunn/vattenhål

A 46

Nåbsölja av brons

Spik/nit av järn

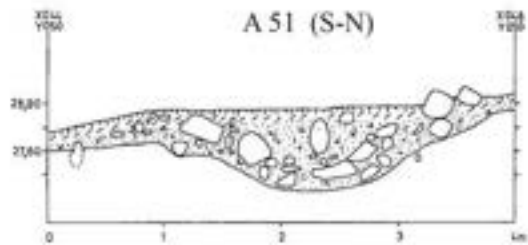
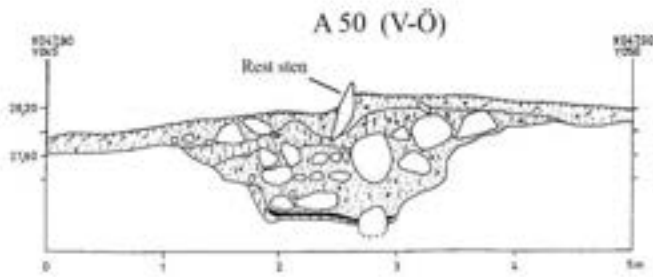
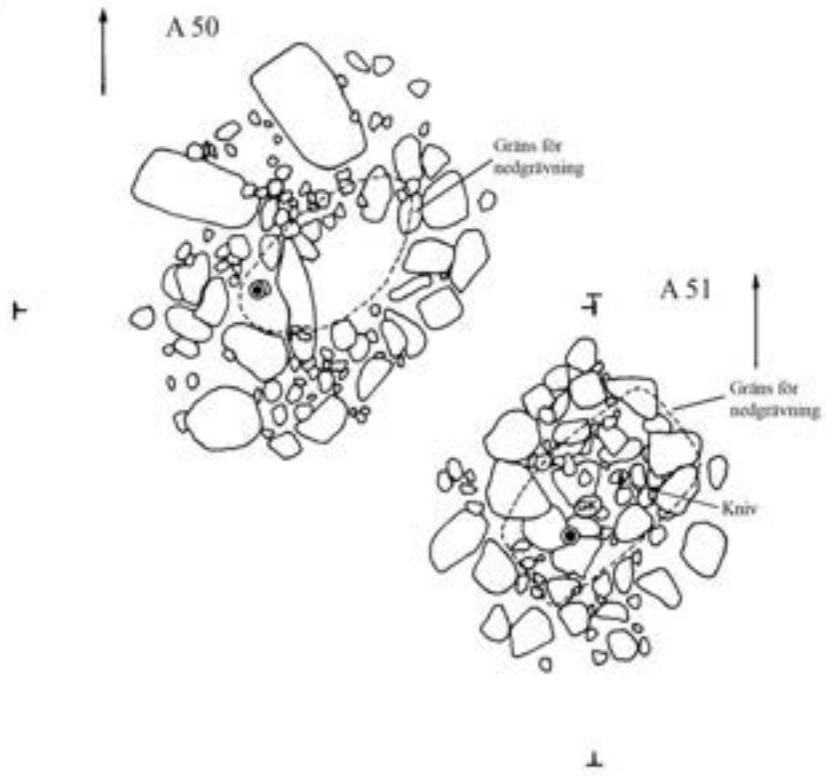
Flinta, obrint avslag

Rotknöl av brudbröd

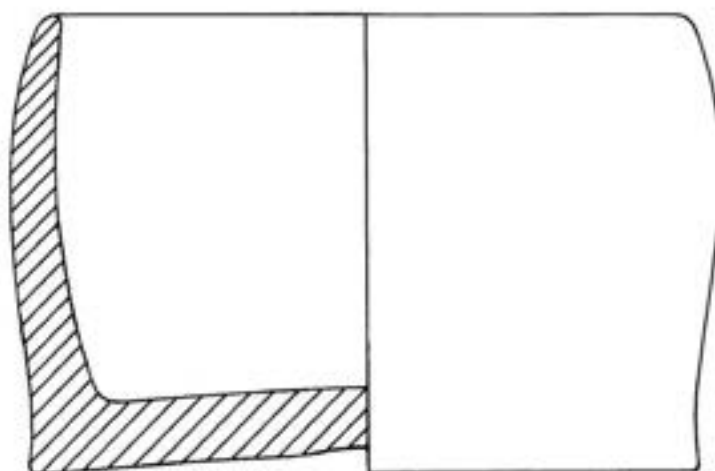

A 50
A 51

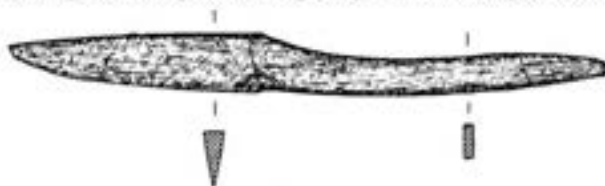

A 50

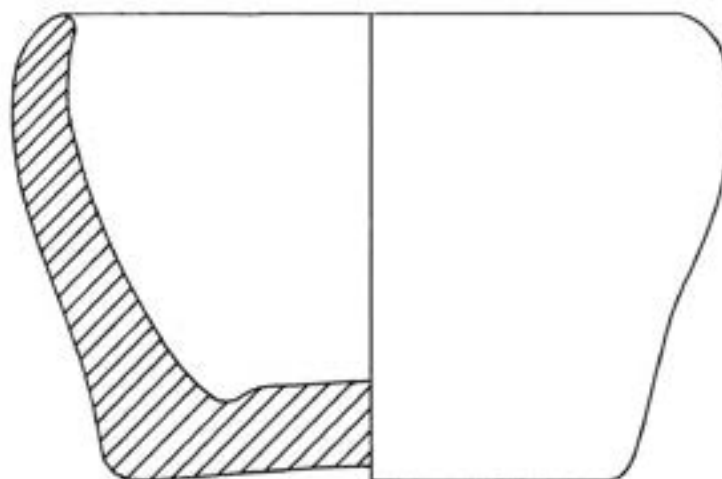
Keramikkärl i botten i SV delen av nedgrävningen

A 51

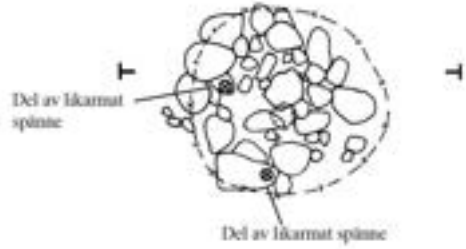
Kniv av järn. Kniven låg i botten av nedgrävningen i NV delen med spetsen åt S och eggen åt V.

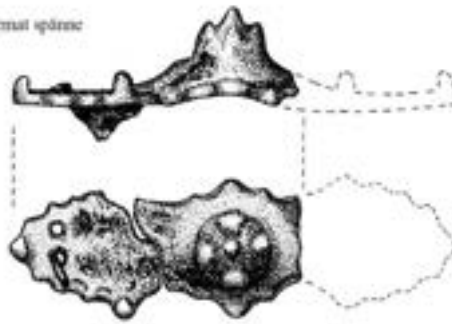
Keramikkärl i botten i SV delen av nedgrävningen

A 52

Likarmat spänne:

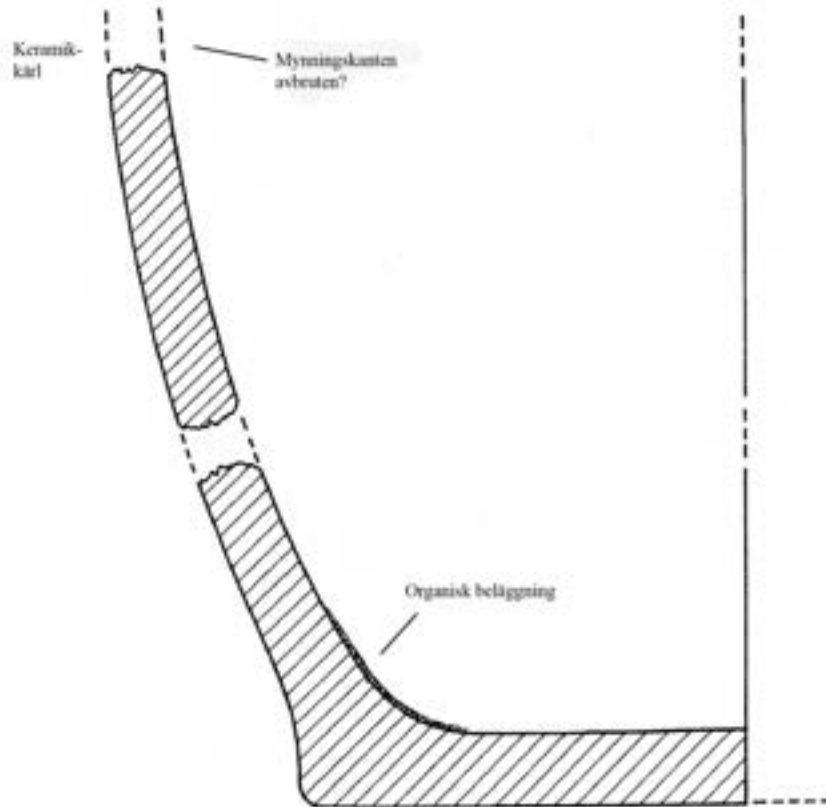
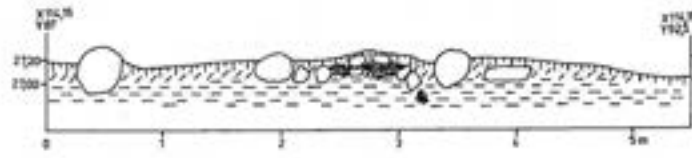
Järnbenar

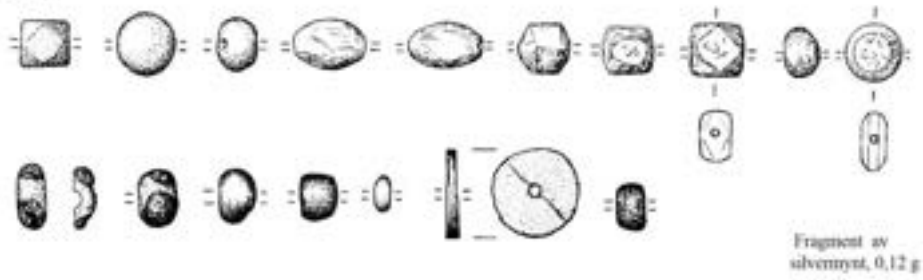
Nitar/spikar

A 57

A 57

Pärle

Rad 1: Pärle 1) Karneol facetterad, 2)-3) Karneol, 4) Bergkristall något facetterad, 5) Bergkristall något facetterad, 6)-7) Bergkristall facetterade, 8) Bergkristall platt facetterad, 9) Bergkristall , rund med nötningsglans, 10) Bergkristall, skivformig med fäsaade kanter.

Rad 2: Pärle 1)-2) Vita med röda spiralögon, 3) Gul med blå ögon, 4) Blå transparent med nötningsglans, 5) Grå (odef. färg), 6) Gul, 7) Pukensörpäla , 8) Grå (odef. färg).

Kamfragment

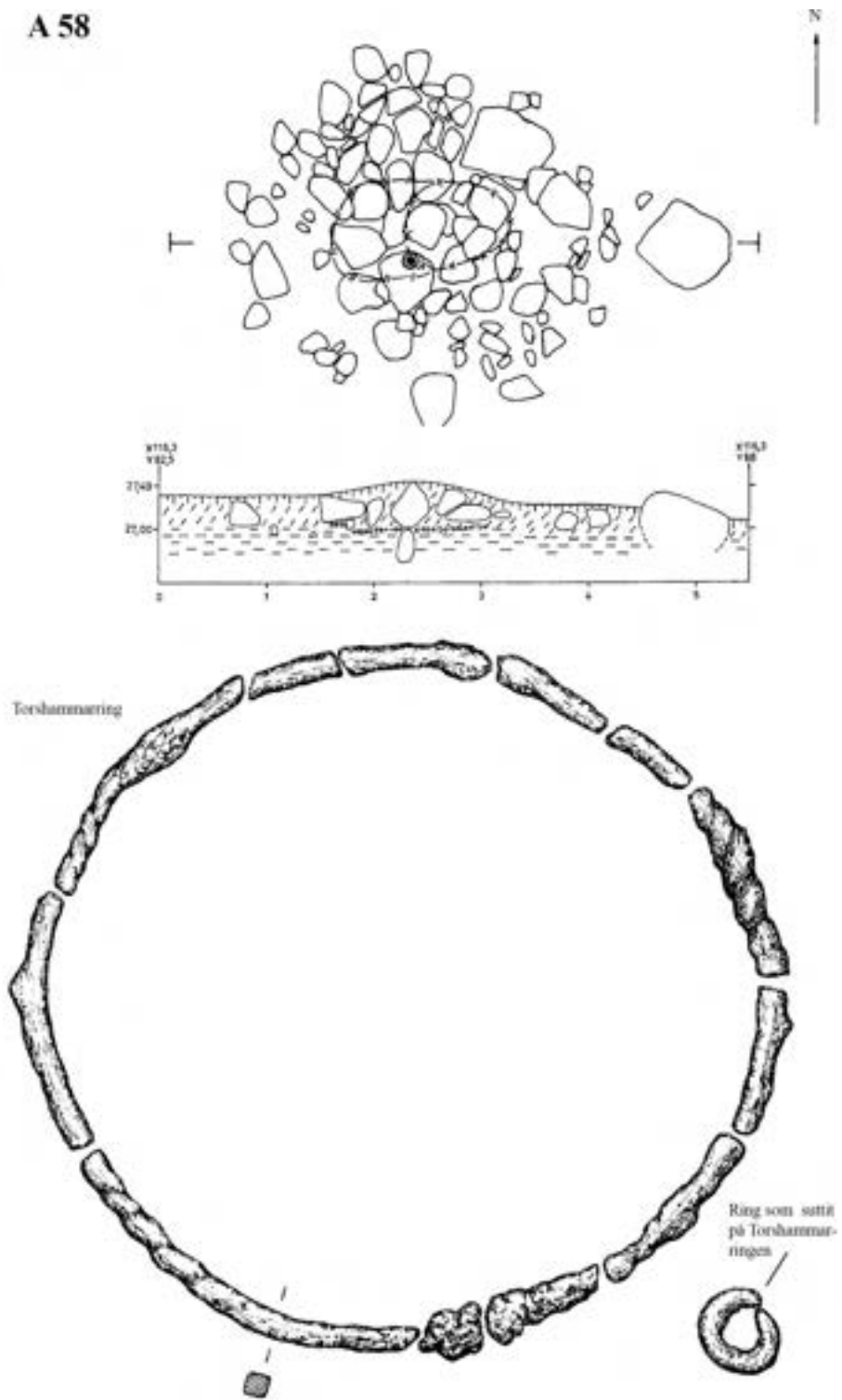
Tordörrsring

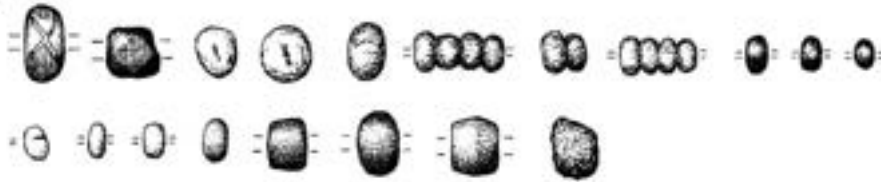
Broddar av järn

A 58

A 58

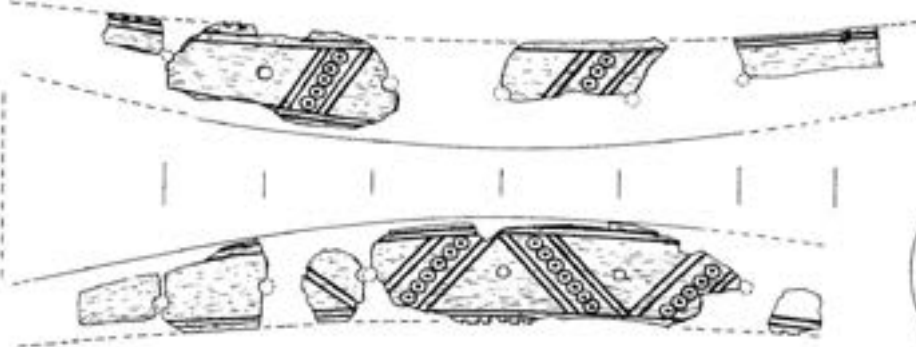

Pärler av glas. Rad 1: Pärlo 1) Ljust grönbli med vita slingor och ögon. 2) Blå facetterad, 3) och 4) Blå opaka, 5) Guldföle, 6-8) Segmenterade guldföle, 9-11) Blå.
Rad 2: Pärlo 1)-4) Gula, 5)-6) Röd glasfluss, 7) Orange glasfluss bkonisk, 8) Smälta (odef. örg).

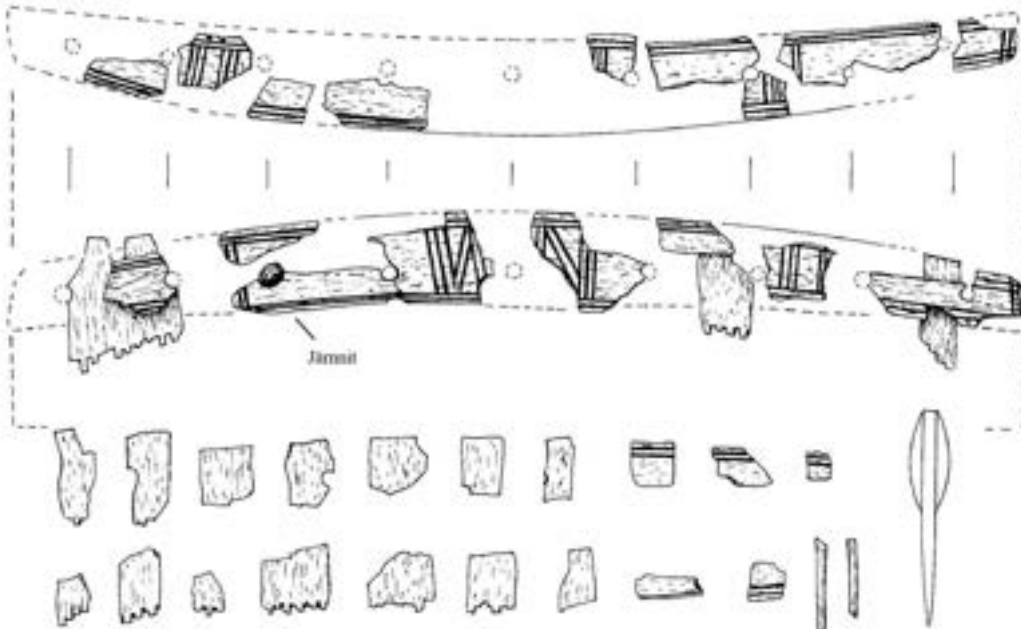
Kniv av järn

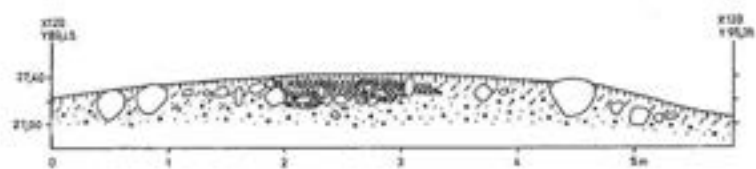
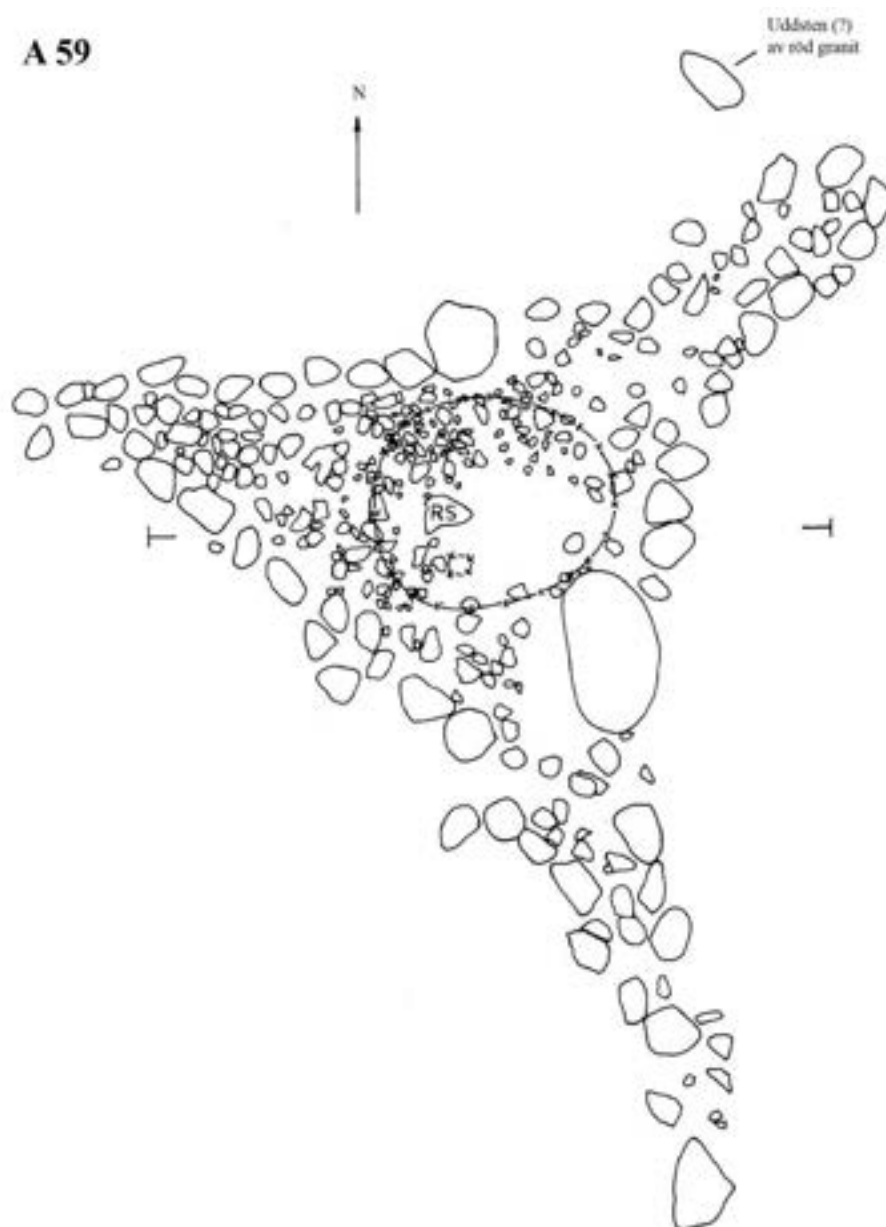
Kam Nr 1

Kam Nr 2

A 59

A 59

Kamflagnent

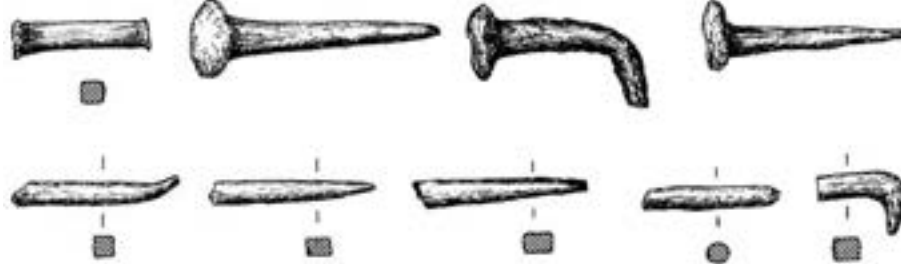

Nitar

Spikar

Bockad spik

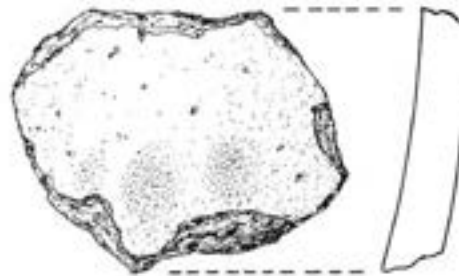
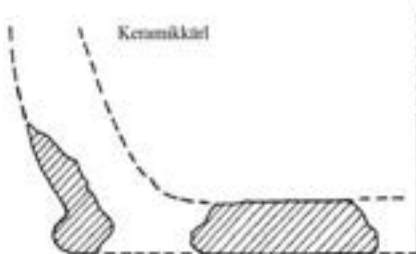

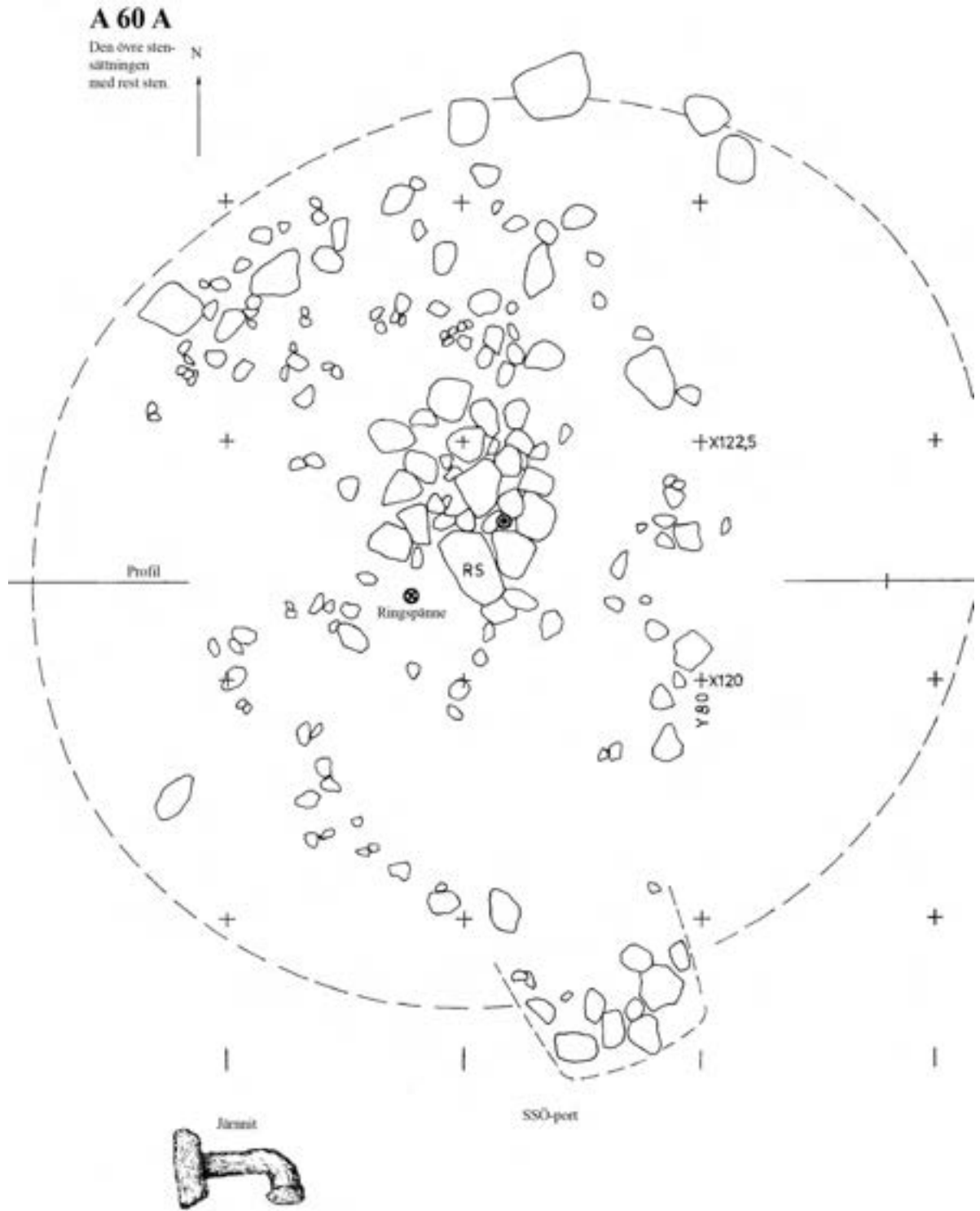
Hälleflinta som
ekblagringsflinta (?)
än bränd (?)

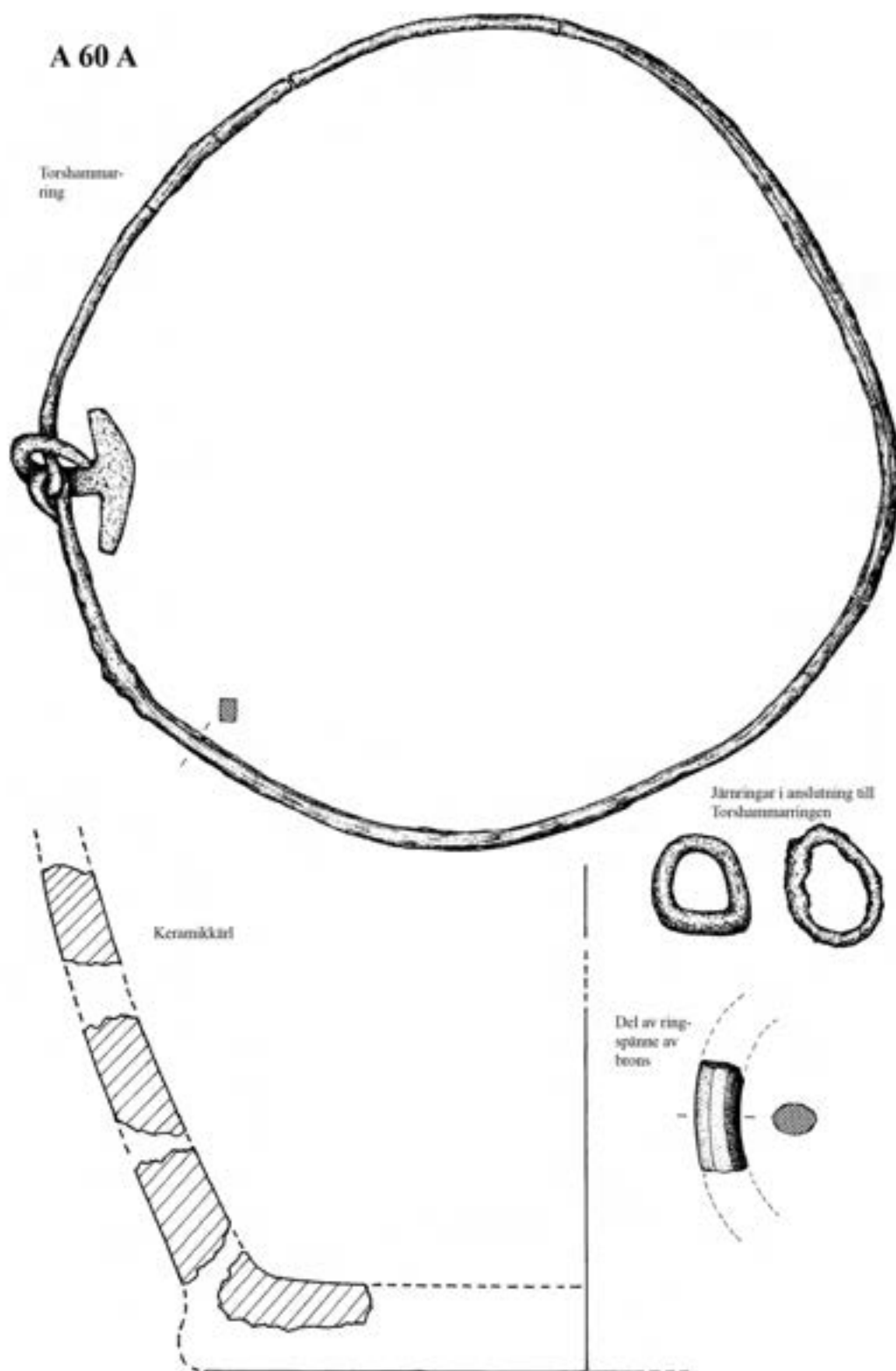
Fro

Örnrad (?)
keramikbit
(sällfynd)

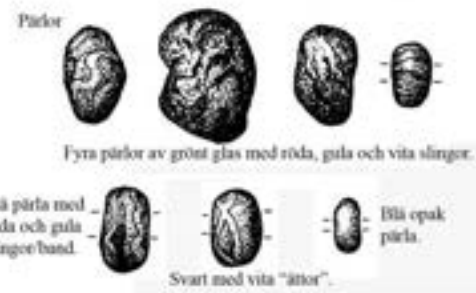
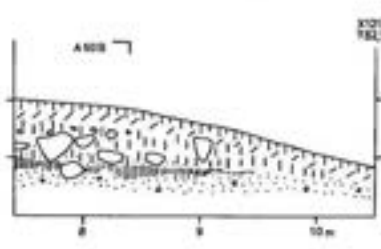
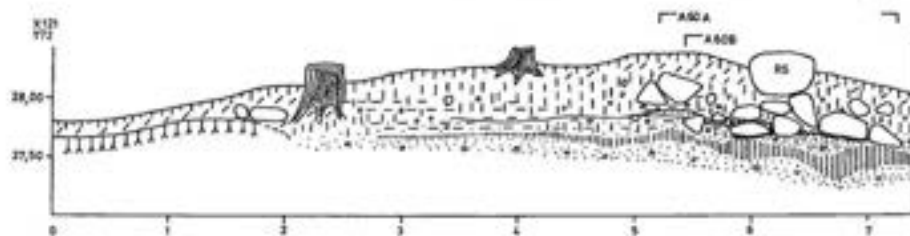
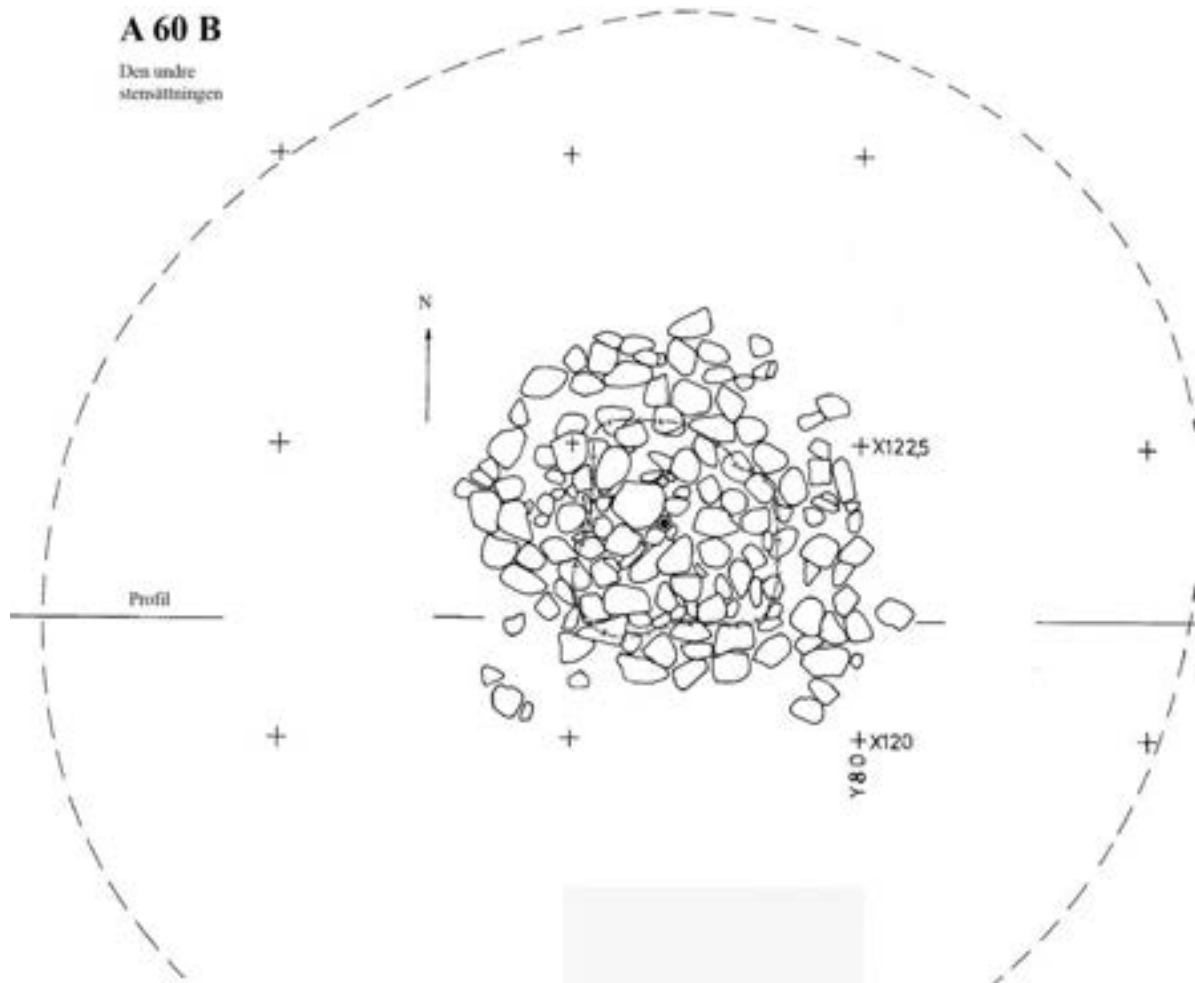

A 60 B

Den undre
sternsättningen

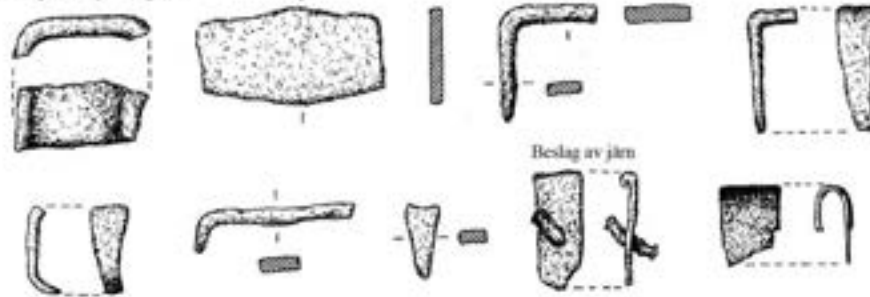
A 60 B

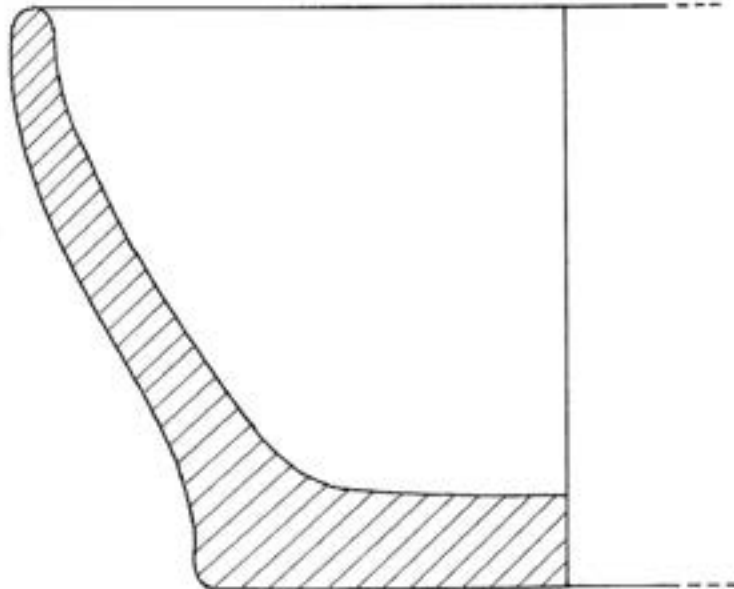
Nitar och spikar av järn

Krampor och järnfragment

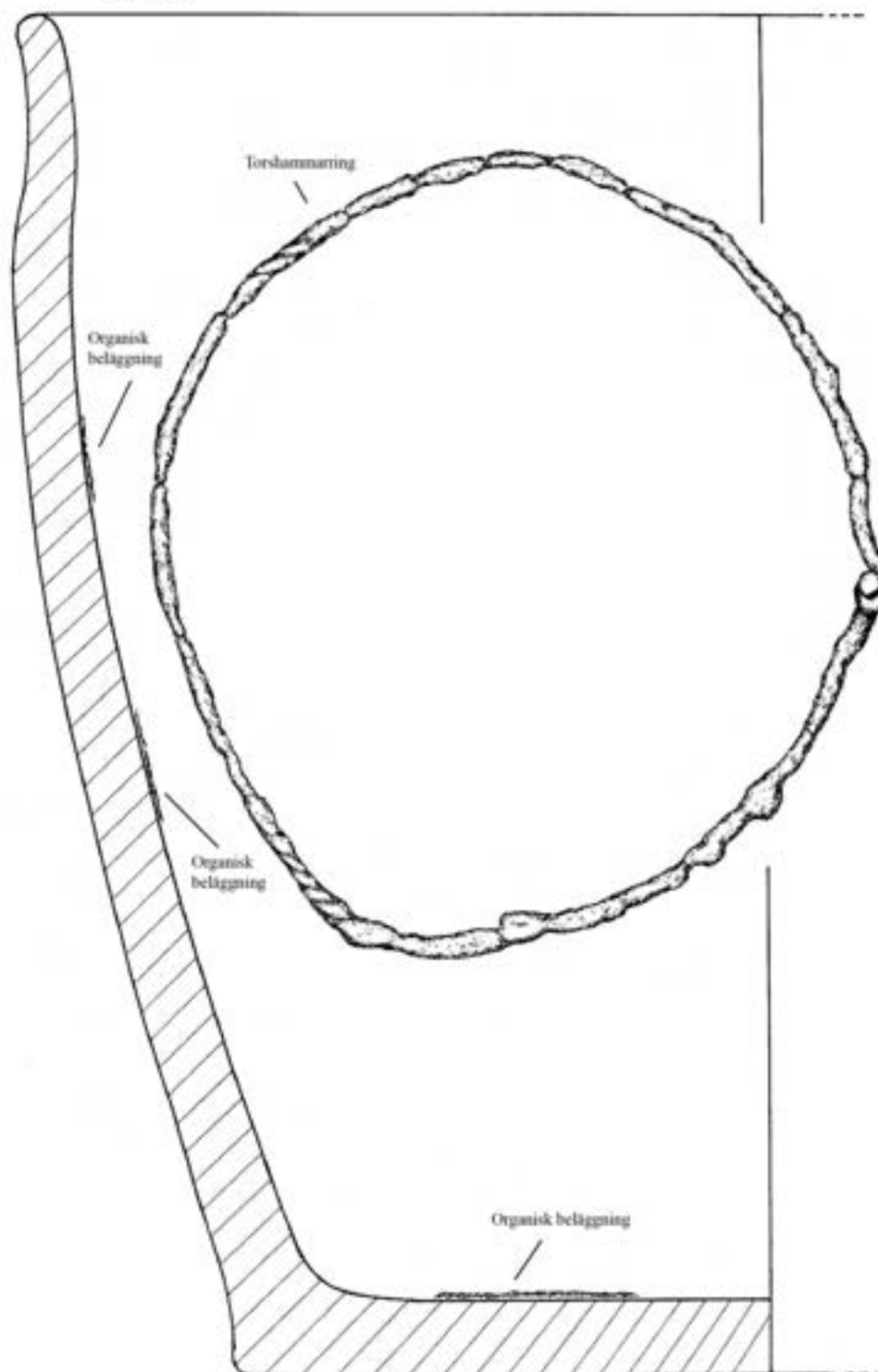

Beslag av järn

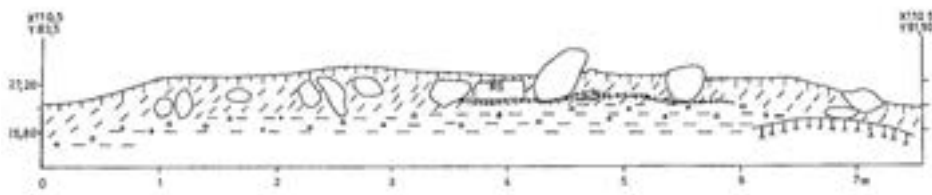
Keramik-
kärl

A 60 B

Keramikkål

A 61

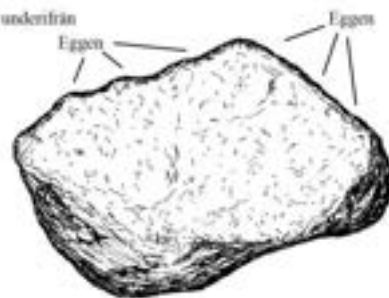
Skrapa av kvarts påträffad i fyllningen

Sedd från sidan

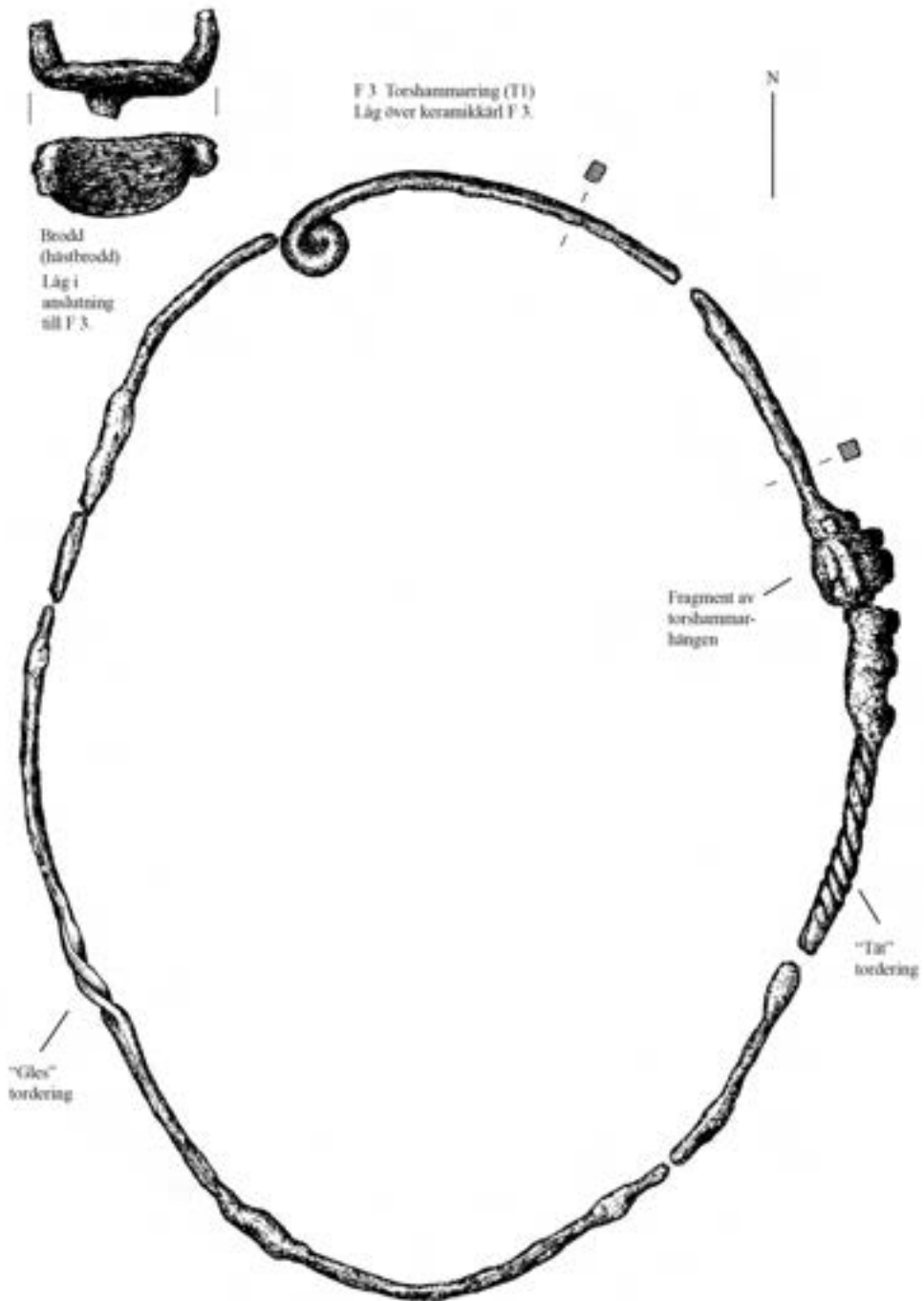
Eggen (mycket
sliten)

Sedd underifrån

Eggen

A 61

A 61

F 4. Del av torshammerring (T2) som ligger i anslutning till keramikbit F 4.

F 4 Hänge tillhörande torshammerringen F 4.

Järnfragment

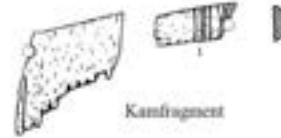
F 2 Bryne

Eldslogsflinta

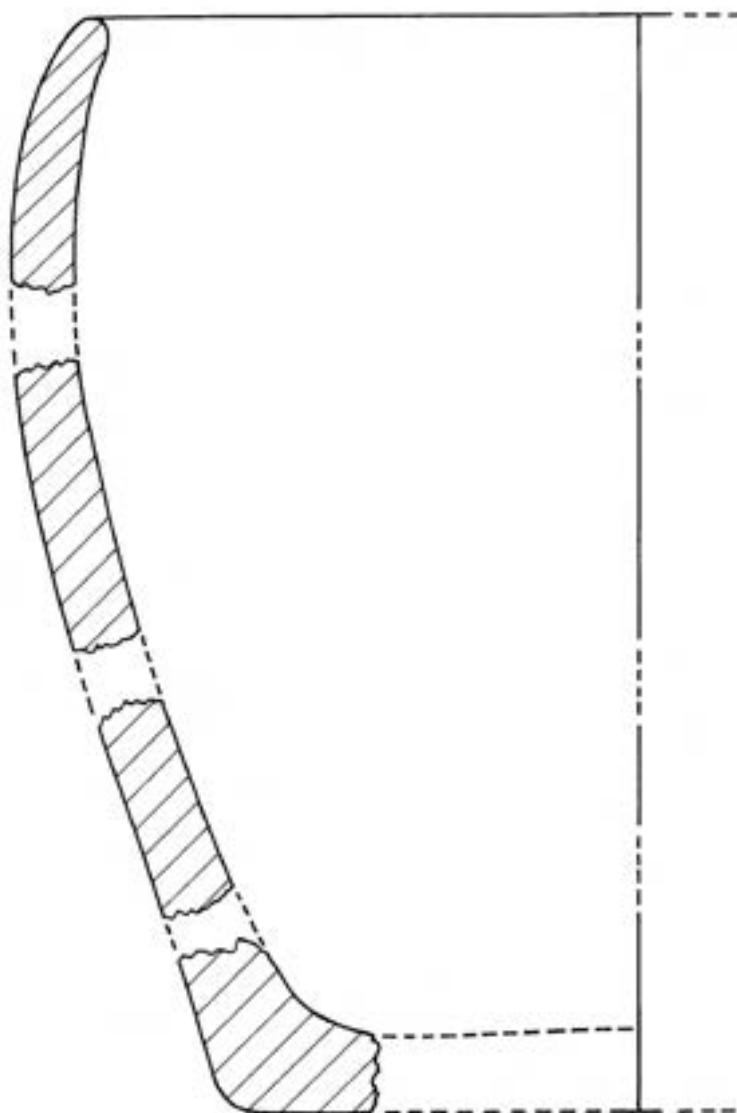
Krampa av järn (ligger intill F 4)

Kamfragment

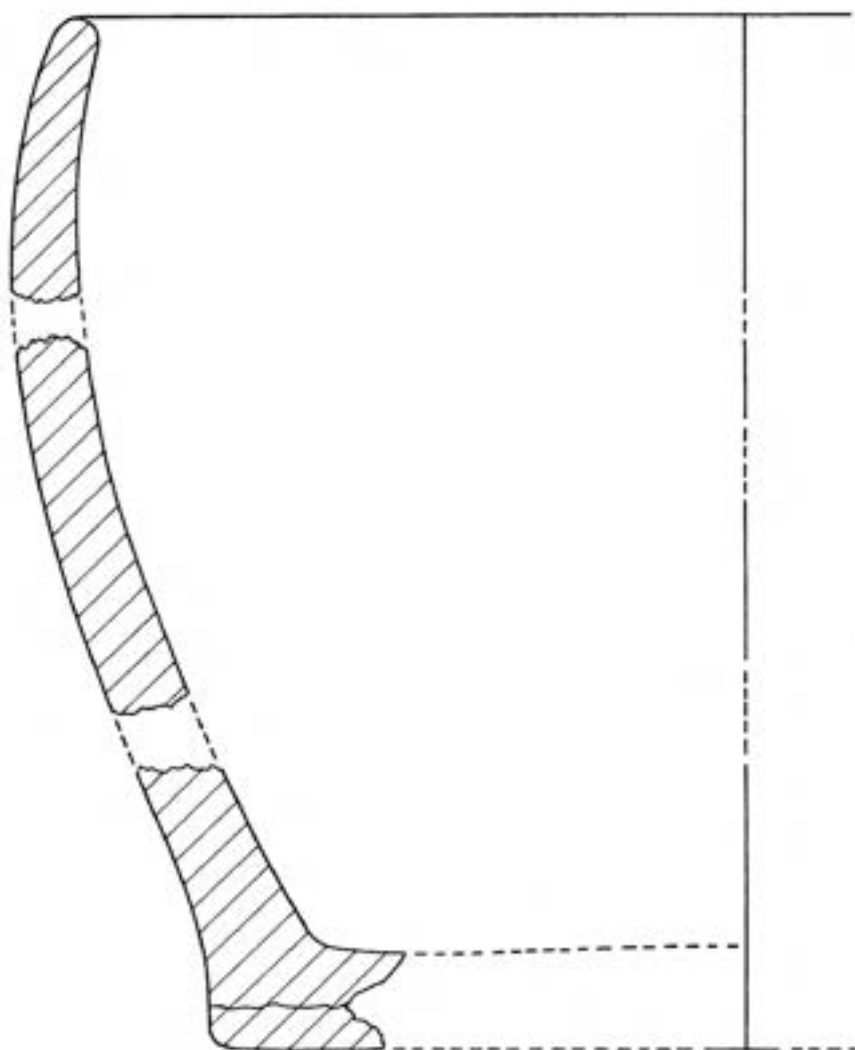
A 61

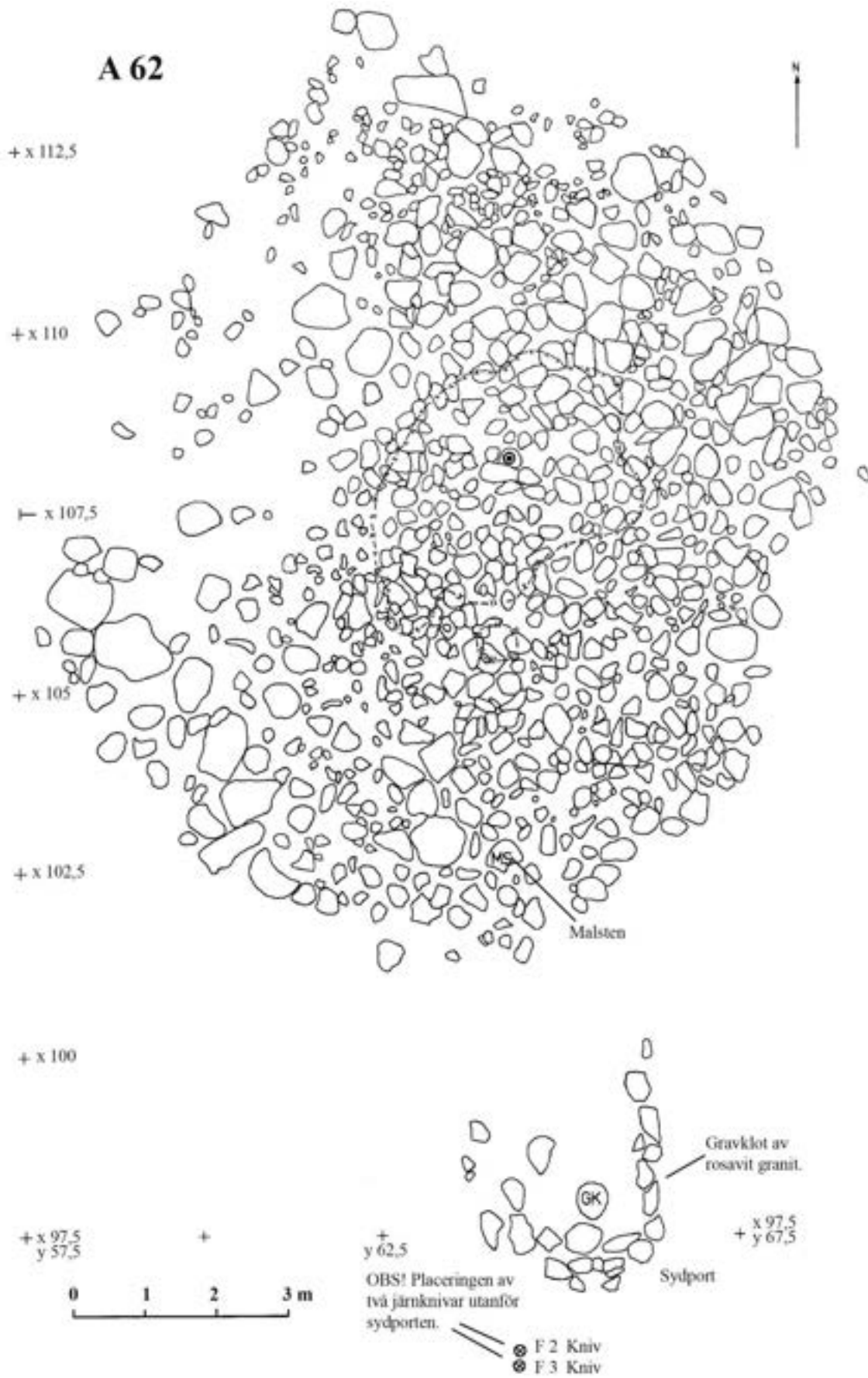
Keramikkärl F 3, innehållande en torshammring (T 1)
och en läsbredd.

A 61

Keramikkärl F 4 innehållande en torshumaring (T 2).

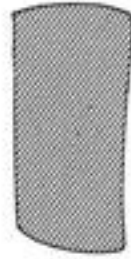
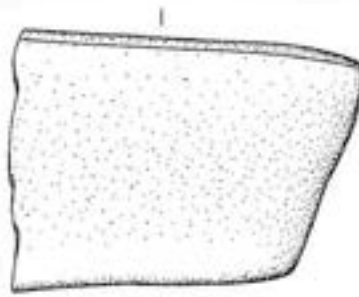
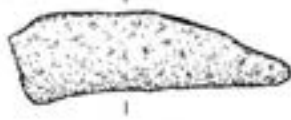

A 62

F 1. Rensningsfynd

F 1. Kniv av järn, del av.
x105,73 y64,36
z27,43

F 1. Bryns, del av.
x105,69 y64,04
z27,55

F 1. Järpik/ten (?), massiv. x108,99 y64,24 z27,45

F 2 och F 3. Knivar utanför S-porten

Knivar av järn (F 2 och F 3) ca 1 m S om S-portens SV hörn.
Obs de avbrutna spetsarna (och tångdelarna).

F 2

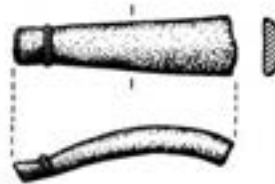

F 3

F 4. Fynd från brandlagret.

Armbygel av brons (fragment)

Fragm. av oval
spännbuckla av
brons, typ P 37.

Kamfragment

A 62

Pärlor

Rad 1 och 2: Polykroma glaspärlor.

Rad 3-11: Guld- och silverfölicerade pärlor, segmenterade.

A 62

Pärlor:

Rad 1, 2 och 3: Blåa segmenterade.

Rad 4: Blåa segmenterade och blåa runda.

Rad 5: Blåa (den sista är den minsta).

Rad 6: Den frösta (blåa segmenterade) lög i benämnan. 11 sammansmälta vita (silverfolie?), övriga vita (silverfolie), smältor.

Rad 7: Vita (silverfolie?), bronstrådar och blåa som lög samlade.

Rad 8: Blåa och silverfoliepärlor segmenterade sammansmälta som sitter på bronstrådar.

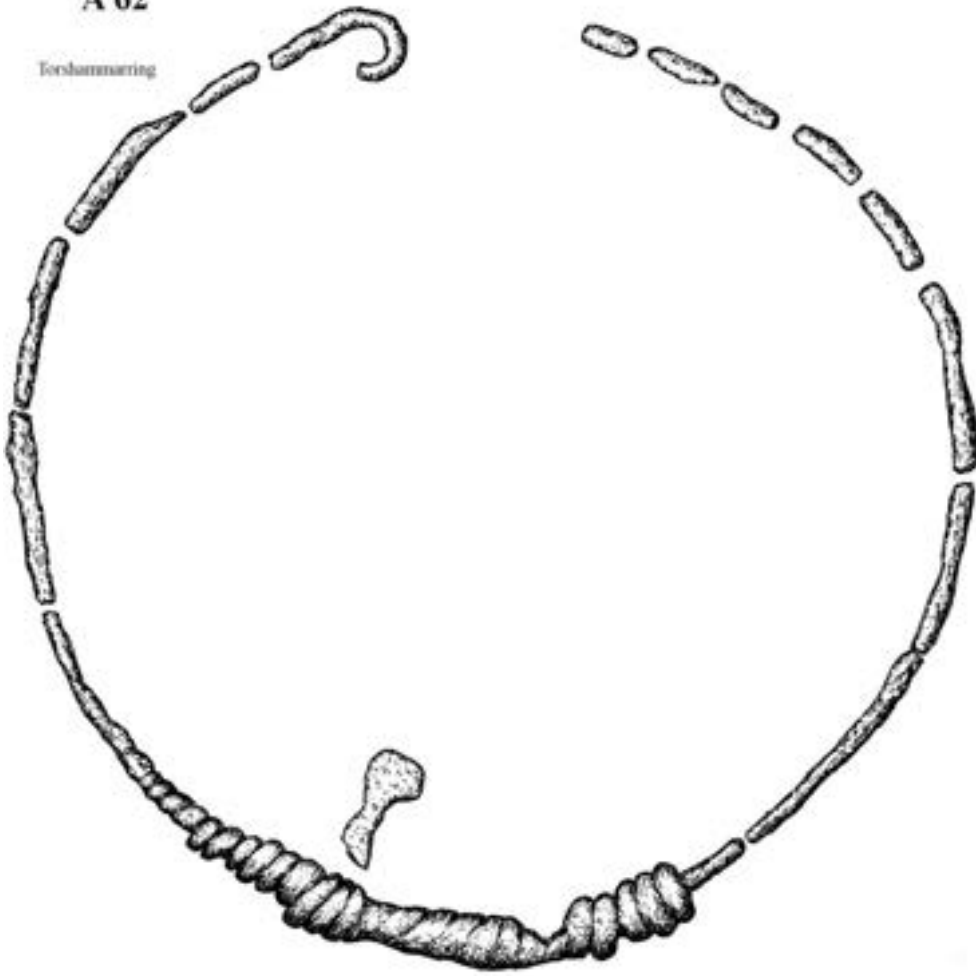
Rad 9: Blåa och silverfoliepärlor och bronstrådar.

Rad 10: 1) 9 st sammansmälta blåa och silverfoliepärlor, 2) Ca 20 st sammansmälta blåa och vita samt bronstrådar.

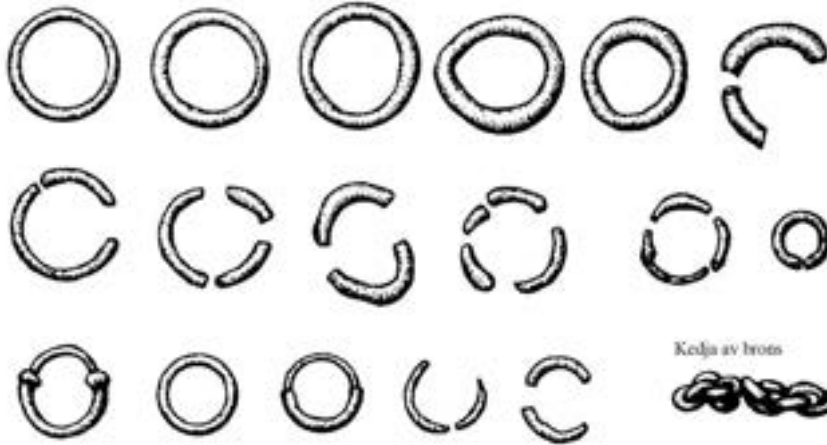

A 62

Torshammaring

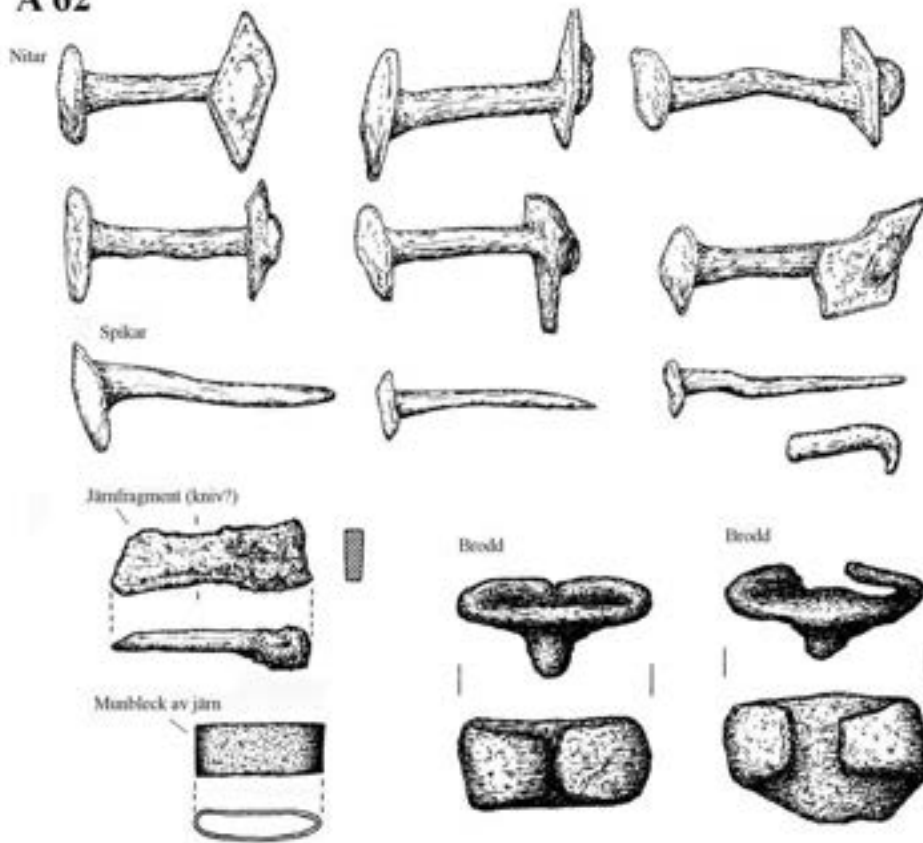

Ringar av brons

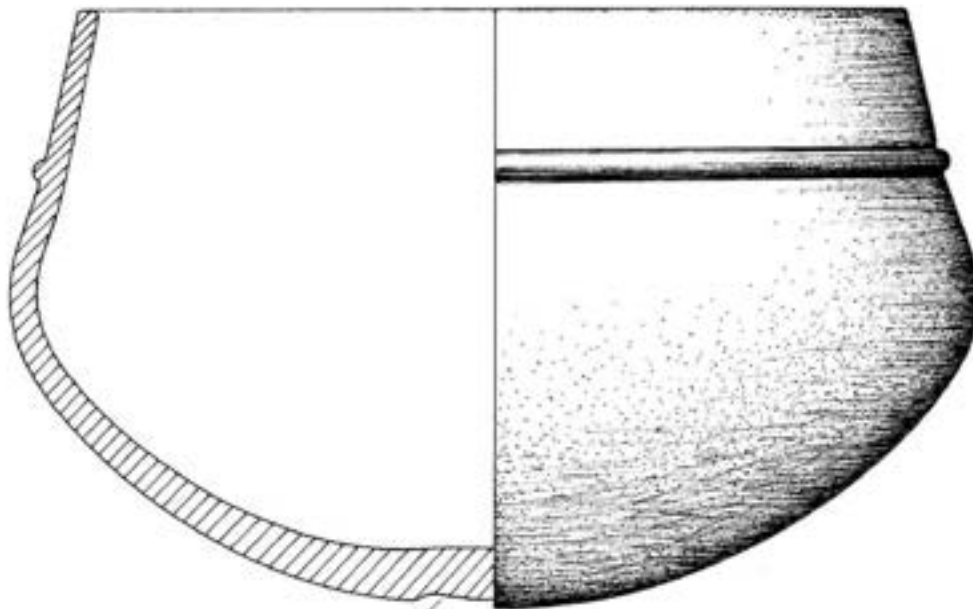

Kedja av brons

A 62

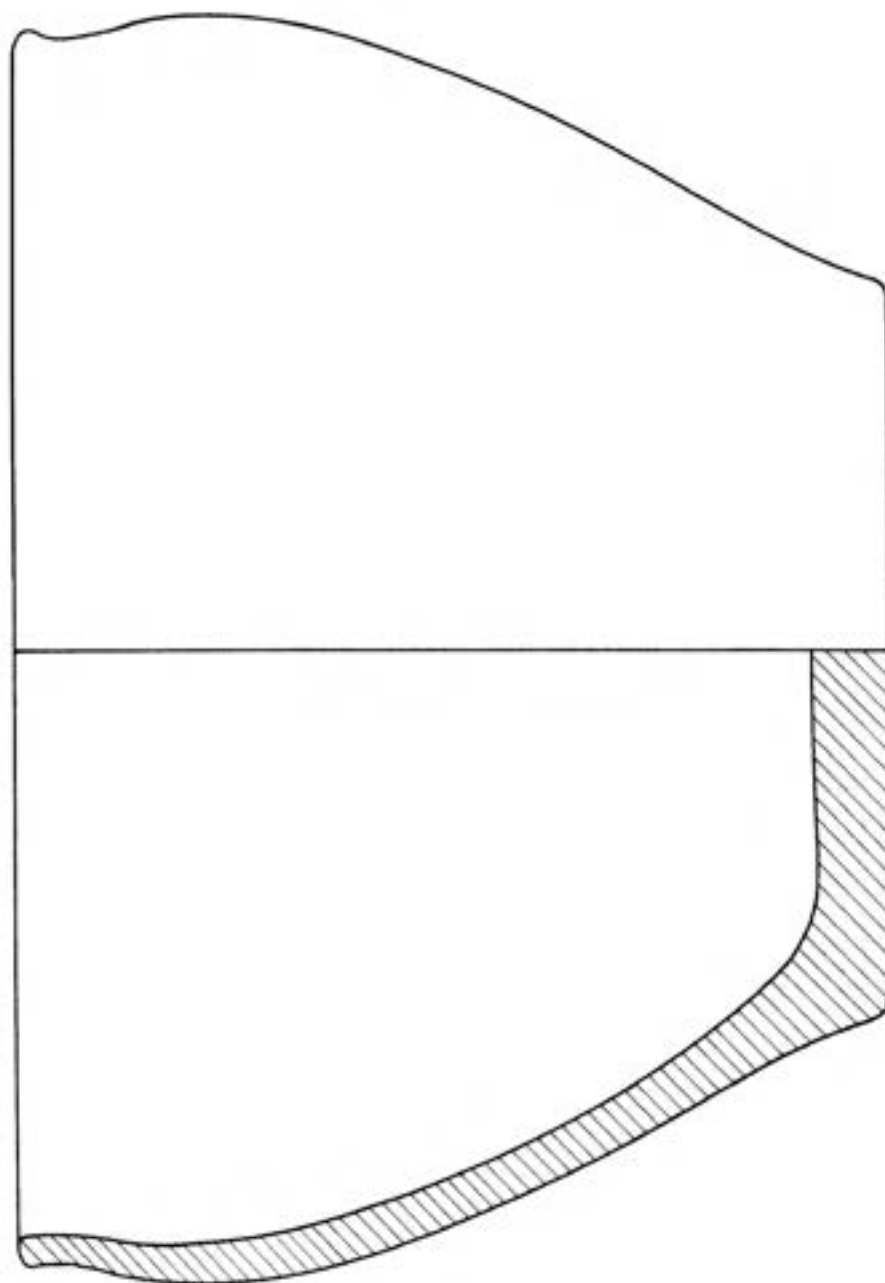
F 4 Keramikklät

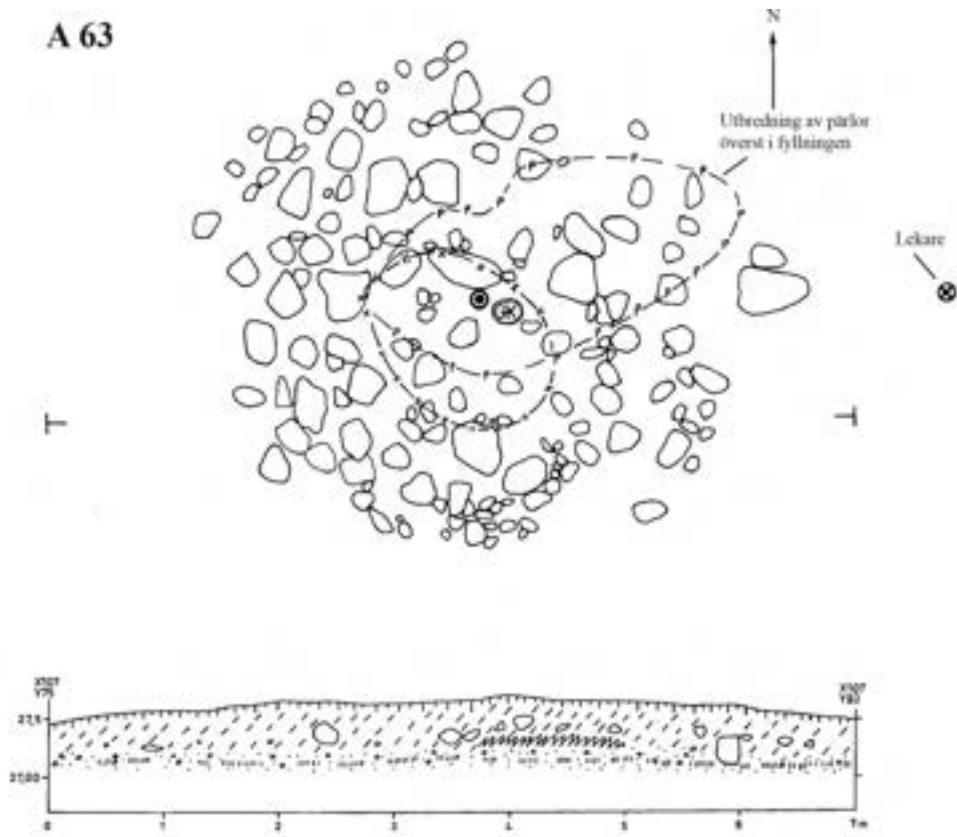
OBS! Kavaletmärke

A 62

F 3. Keramiklér, bevarna med Invelammarring)

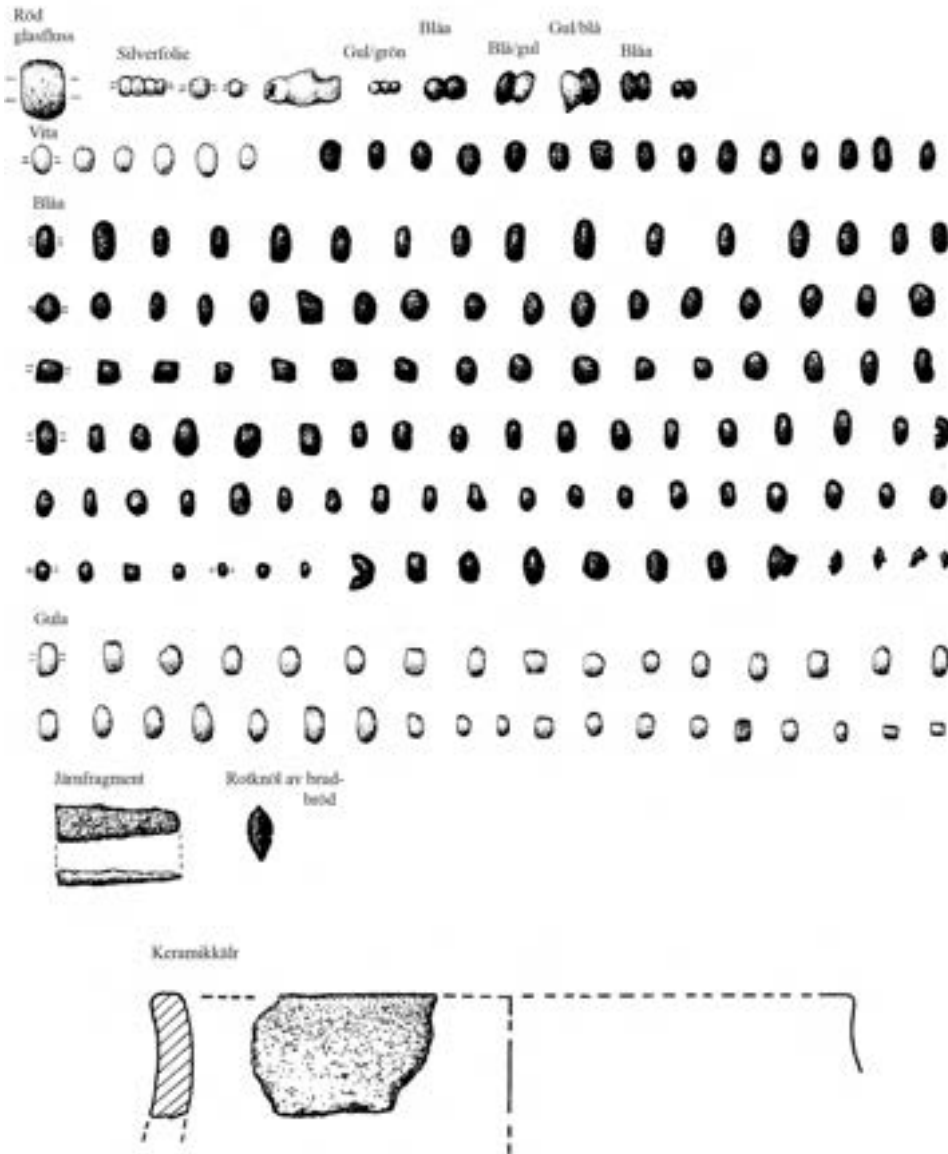
A 63

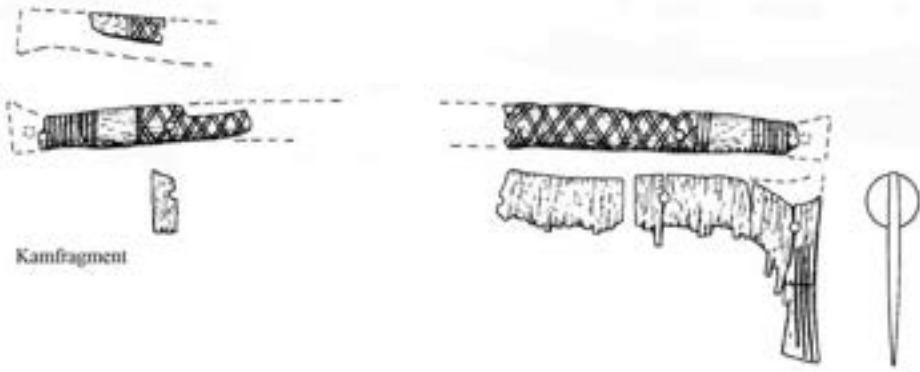
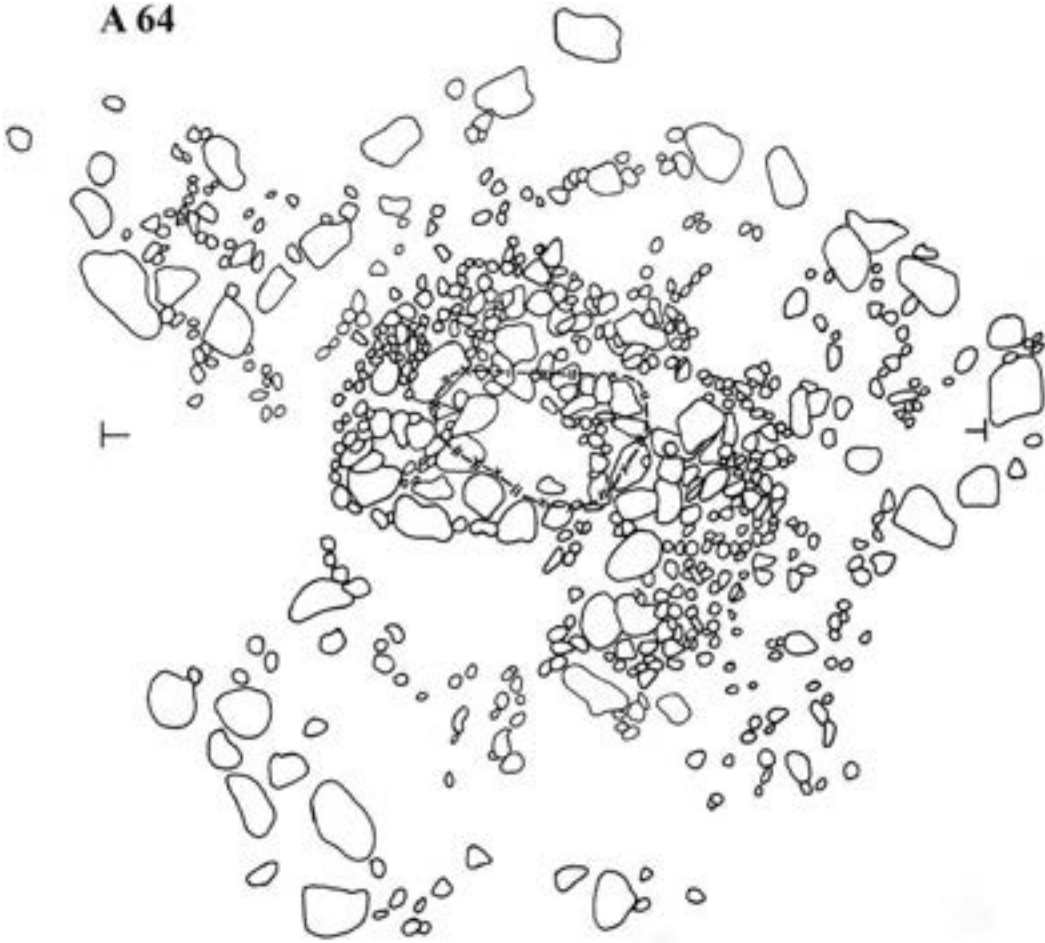
Lekare av järn

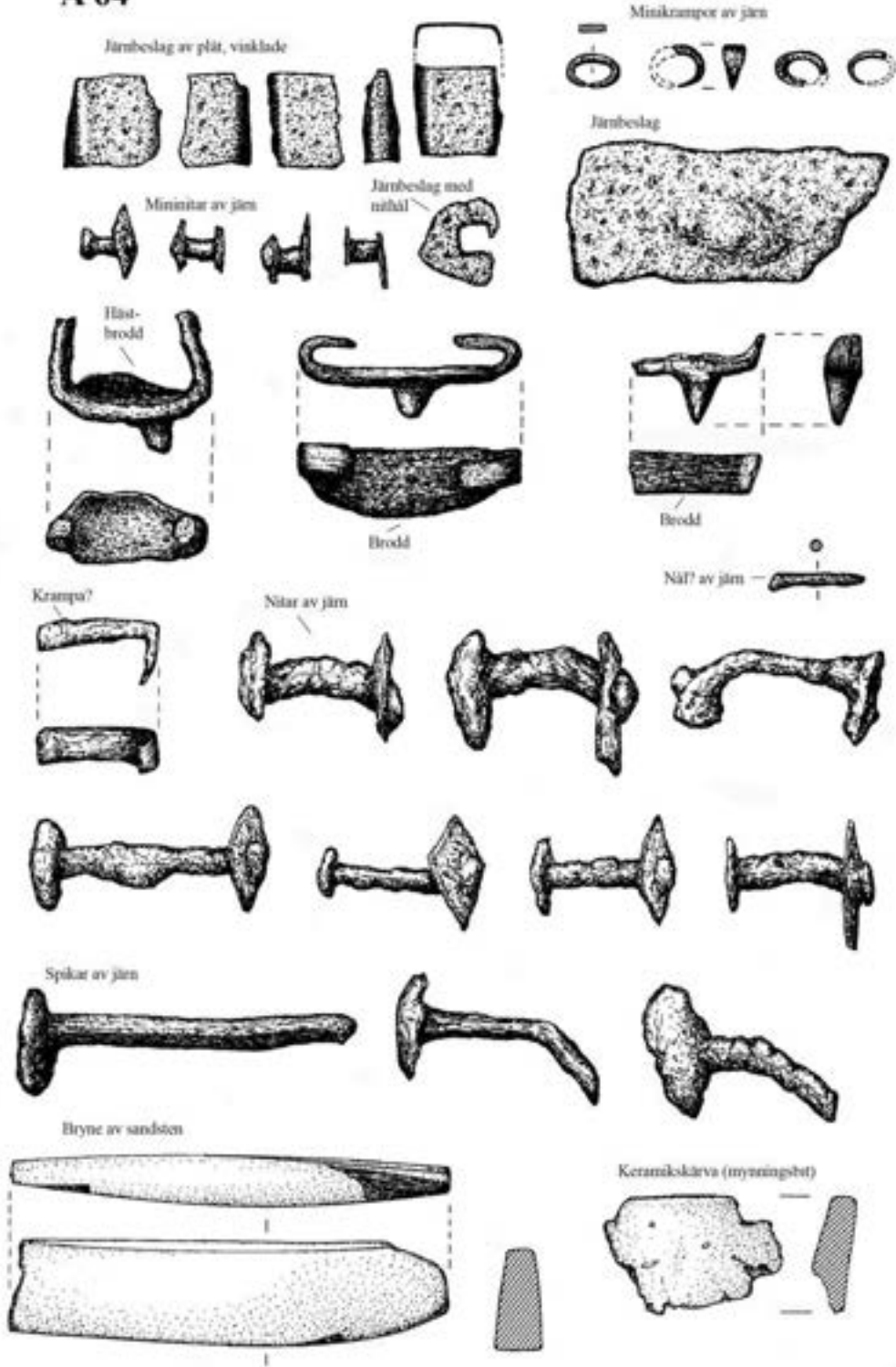
A 63

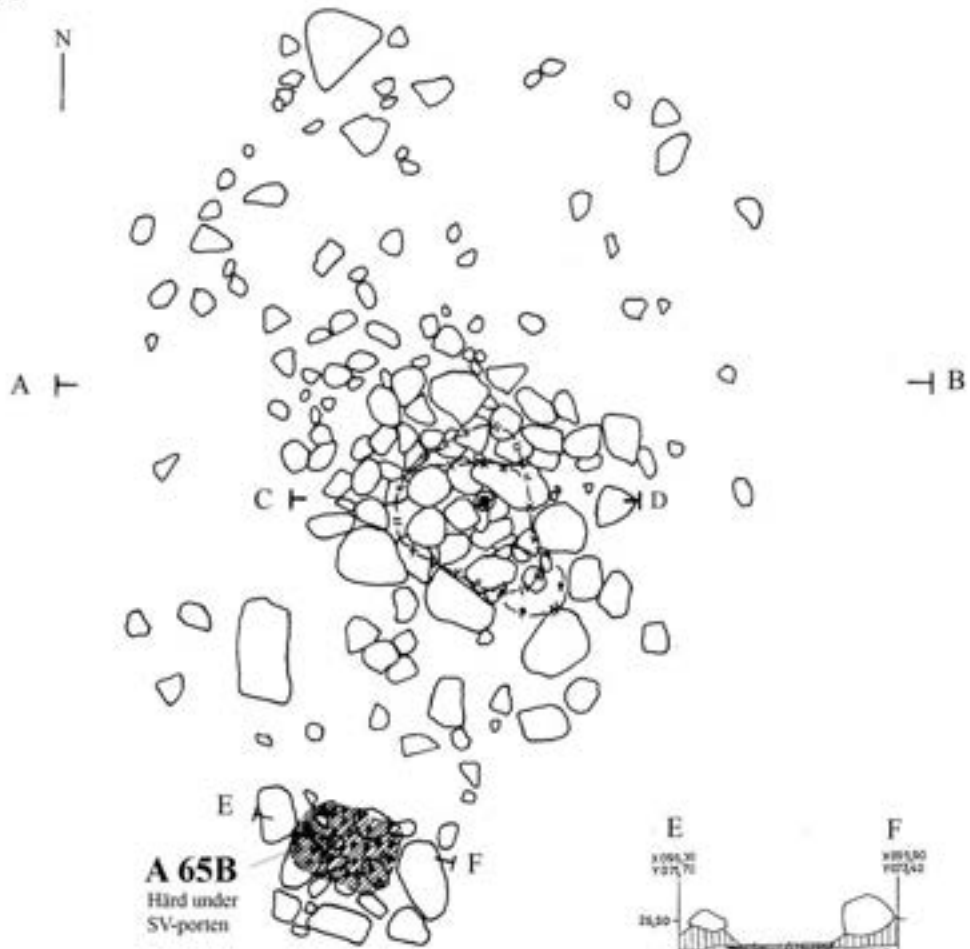
A 64

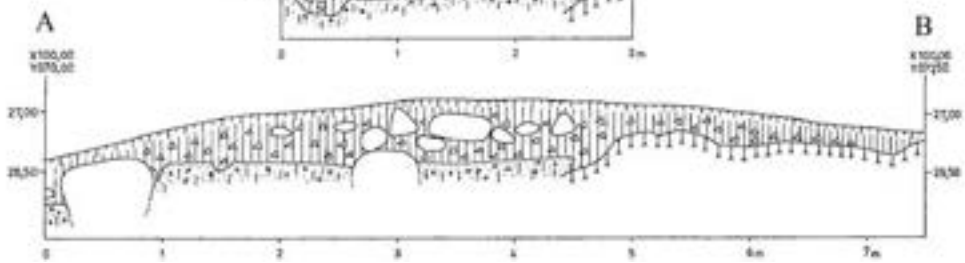
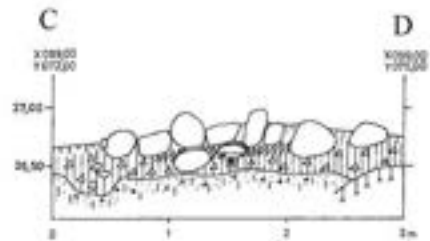
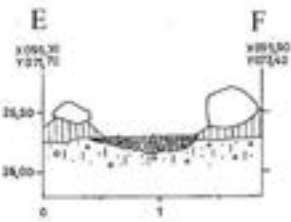
A 64

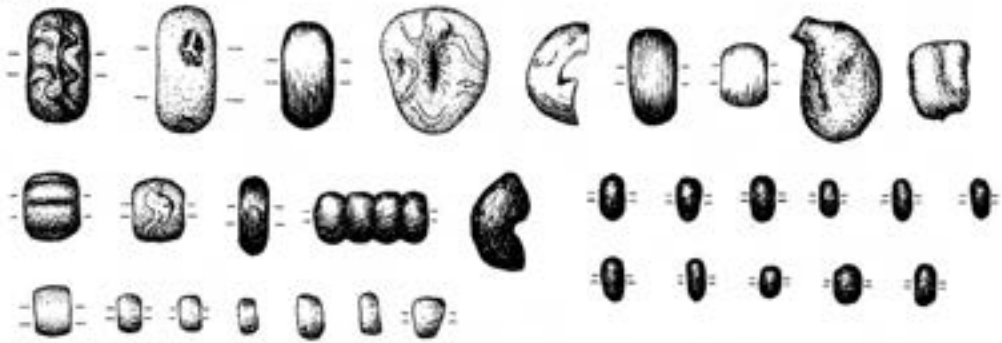
A 65

A 65B
Hård under
SV-porten

A 65

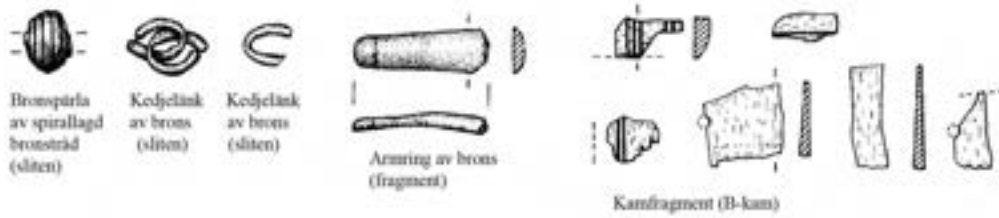

Plöjor:

Rad 1. Alla av translucent ljusgrönt glas: 1) Vit/röd och gul/röd slinga, 2) Röda/gula ögon (halv), 3) Odekorerad (halv), 4) Gula och röda slingor, 5-9) odekorerade

Rad 2. 1) Melonformad av ljusgrönt glas, 2) Ljusblå opak med gul slinga, 3) Mörkblå med röda ringar med gul pupill, 4) Segmenterad mörkblå, 5) Mörkblå (halv), 11 stycken små blå.

Rad 3. 1) Orange glasfluss, 2-7) Gula opaka.

Bronspårla
av spirallagd
bronstråd
(sliten)

Kedjelinke
av brons
(sliten)

Kedjelinke
av brons
(sliten)

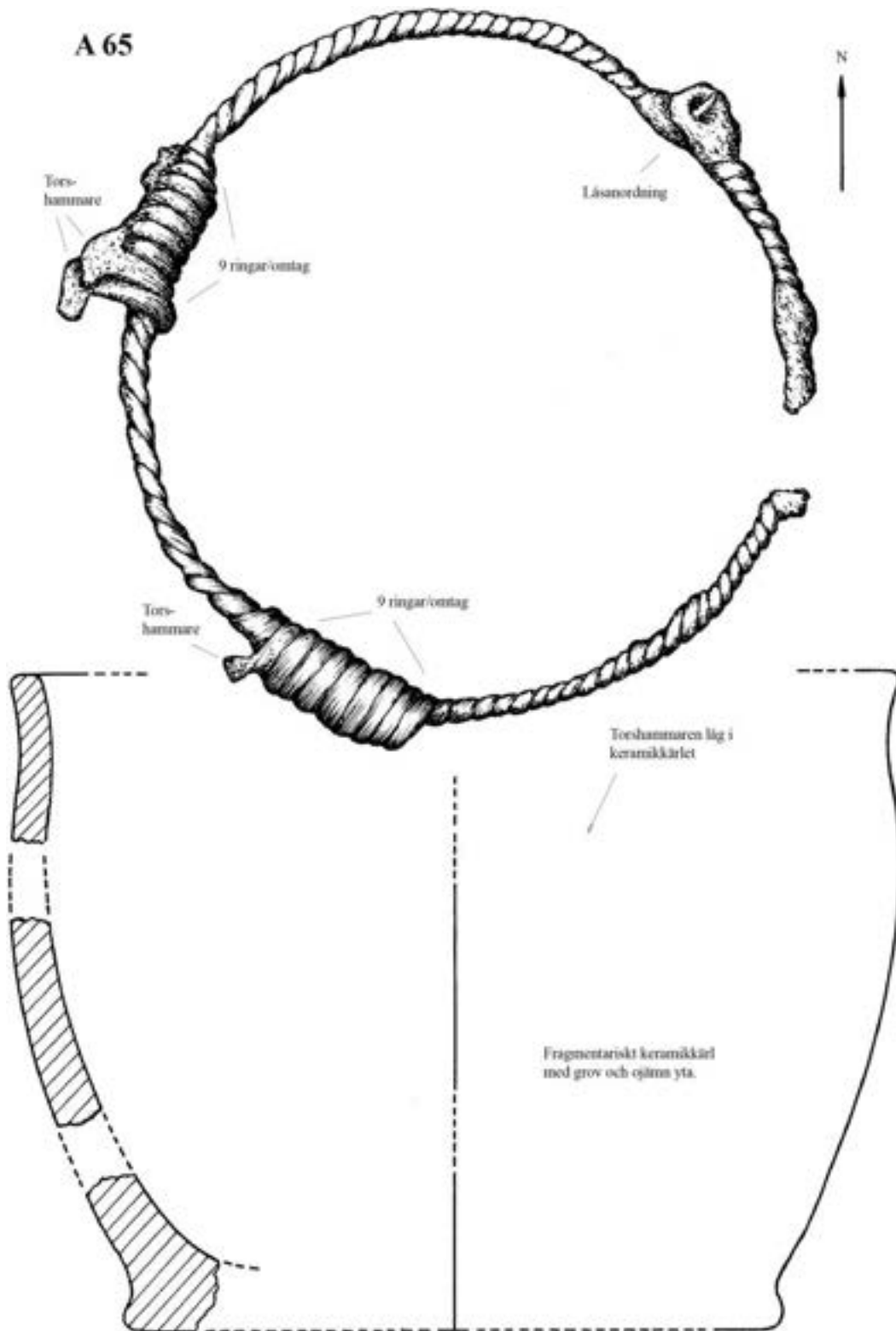
Armring av brons
(fragment)

Kamfragment (B-kam)

Nitar av järn

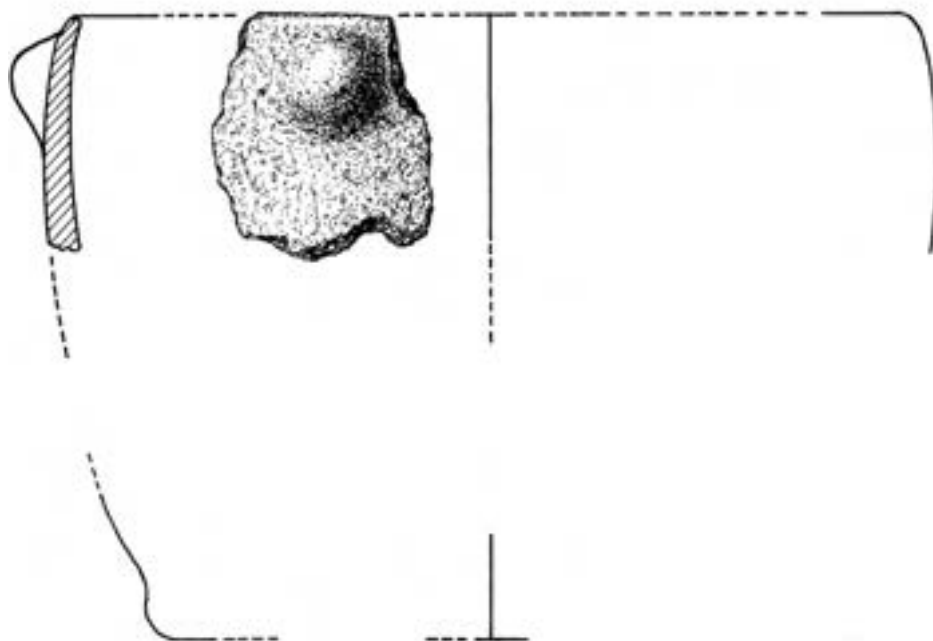

Spikar av järn

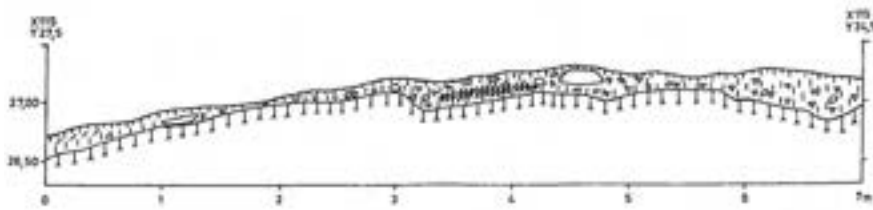
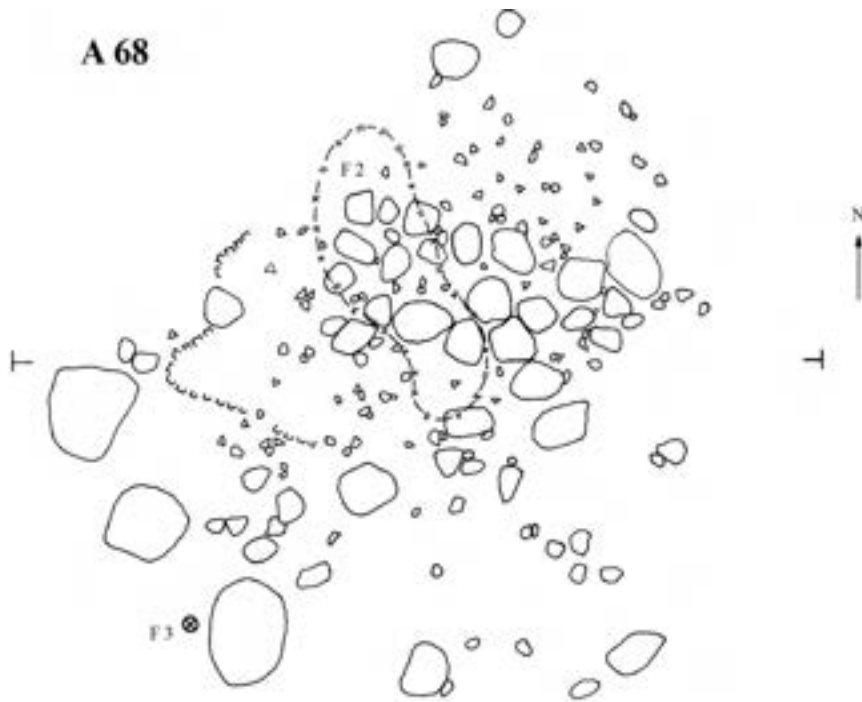

A 65

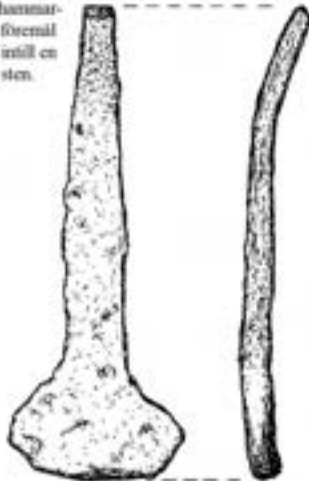
Beomsölderskeramik film boplatslagret under anläggningen.

A 68

F 3 Torshammarsliknande föremål nedgrävt intill en markfast sten.

F 2 Glasögg (svart)

F 2 Hartsklump

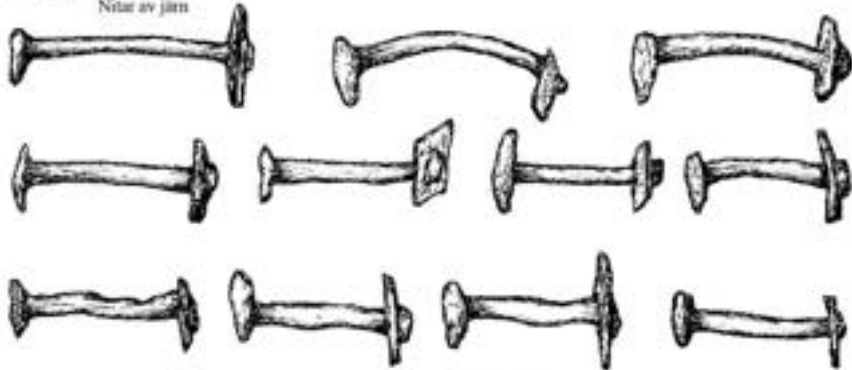

F 2 Skifferbryne (fragment)

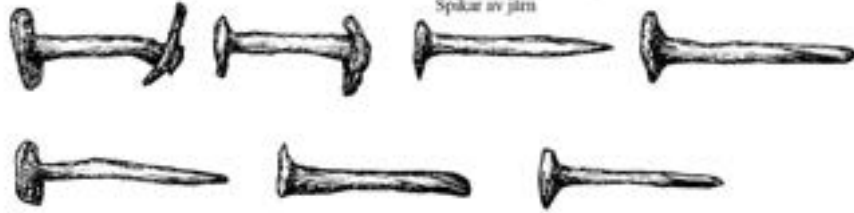

A 68

Nitar av järn

Spikar av järn

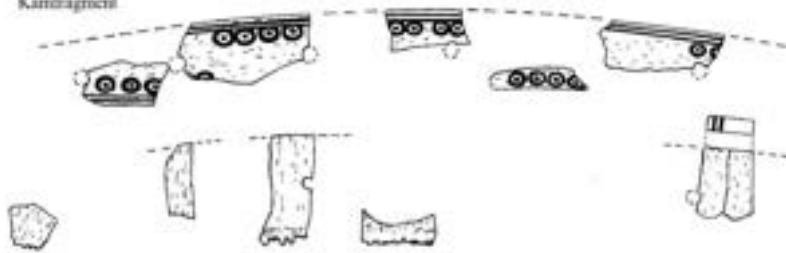
Beckel av järn

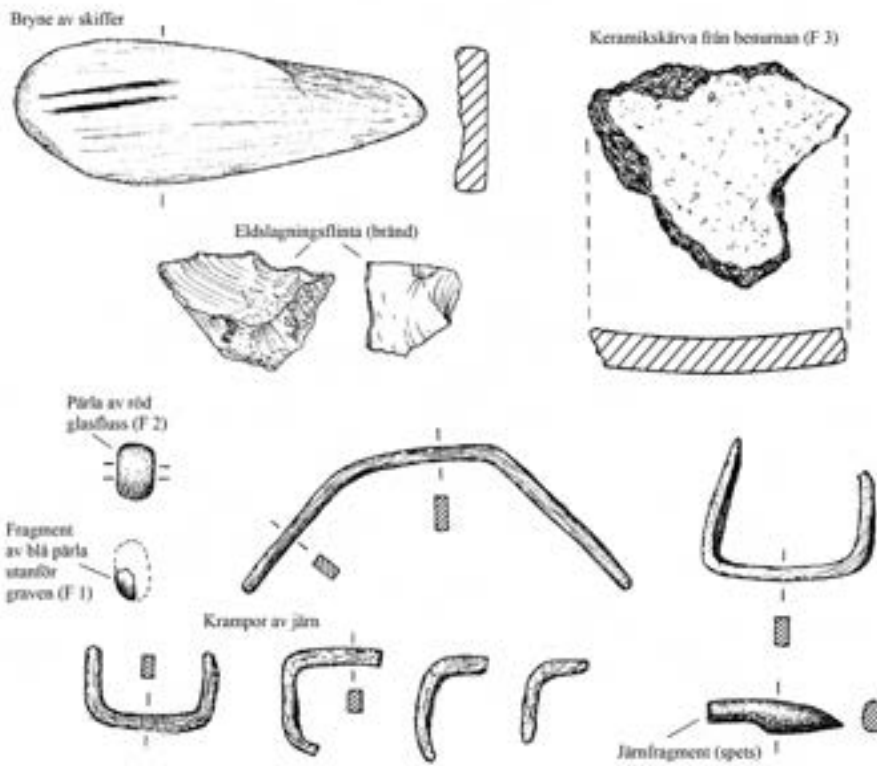
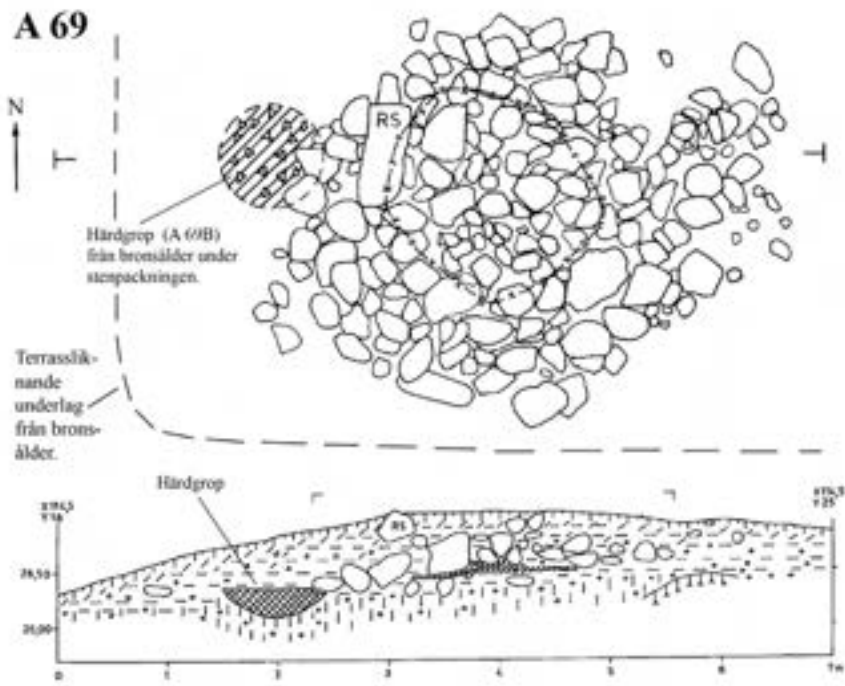

Sölja och torne av järn

Karrifragment

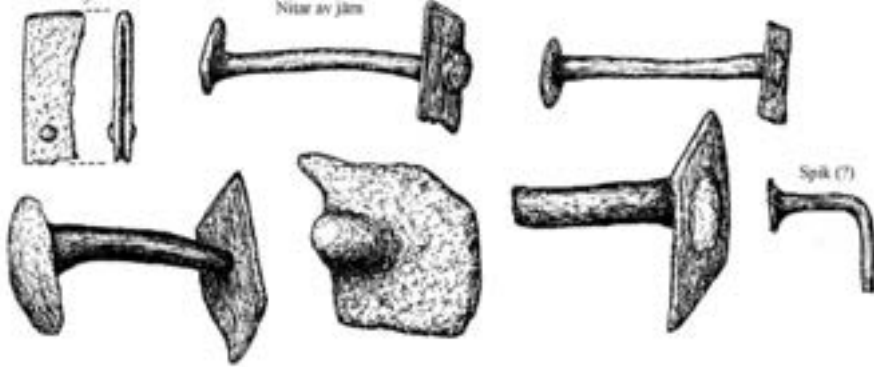

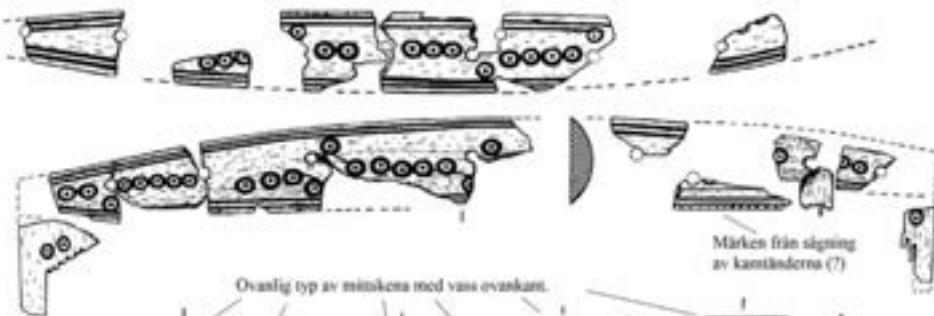
A 69

Omböjt järnbeslag

Nitar av järn

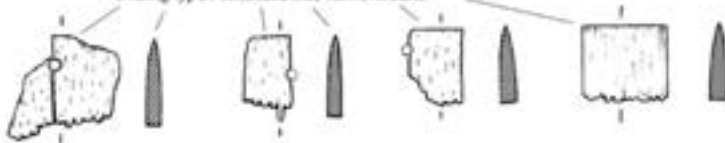

Kamfrågmen

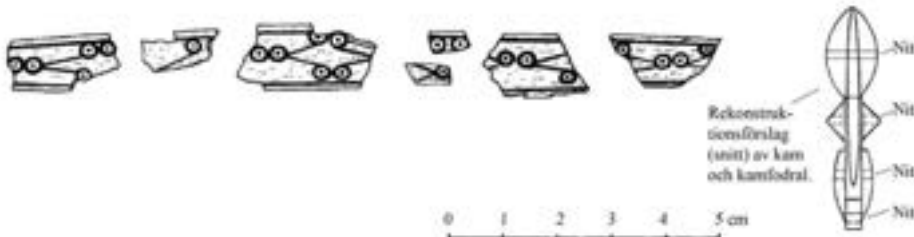
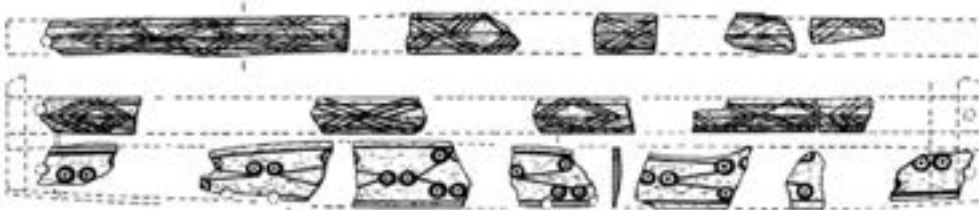

Ovanlig typ av minskens med vans ovankant.

Märken från sågning av kamtänderna (?)

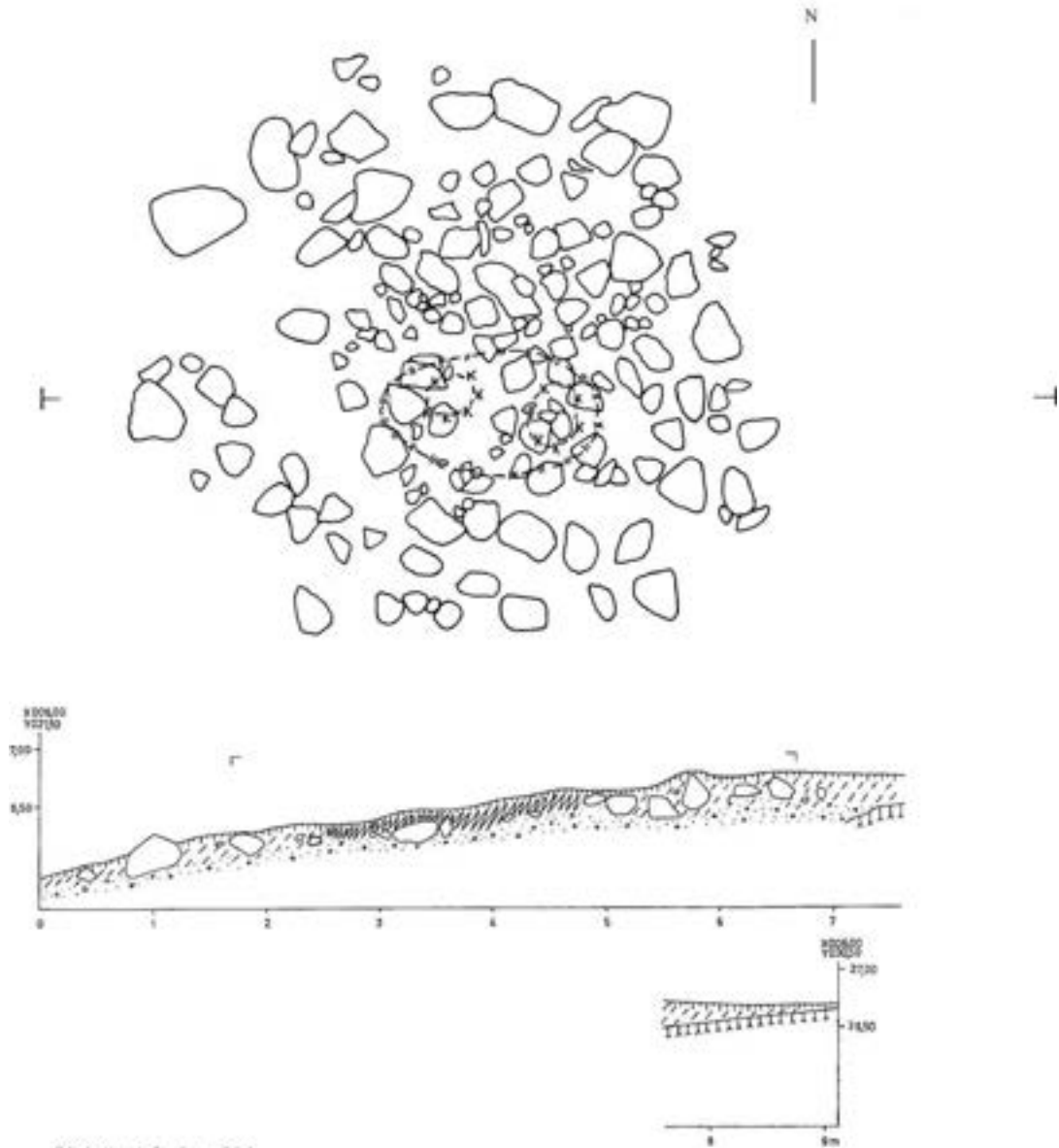

Kamfödräl

0 1 2 3 4 5 cm

A 70

Pärforma (på nästa sida)

Rad 1: Pärla 1): Millefioepärå, tunnformig, mörkblå basfärg med omväxlande schackbrädesmönster med fält med ögon, röda, vita och blåa inläggningar. Pärla 2) och 3): Mörkblå facetterade med reticellainläggningar (reticellaglastrådar i rött, vitt och svart/mörkblått) utmed facettkanterna. Pärla 4): Facetterad mörkblå med virvelhjul (i rött, vitt och svart). Pärla 5): Som 2) och 3) men eldskadad (tillplattad). Pärla 6): Segmenterad (tre led) mörkblå med vita runt om löpande slingor.

Rad 2: Pärla 1): Segmenterad (fyra led) mörkblå. Pärla 2)-9): Blåa.

Rad 3: Pärla 1) Olivgrön. Pärla 2)-8): Blåa, turkosa, dufblåa.

Rad 4: Pärla 1)-4): Vita opaka bikoniska.

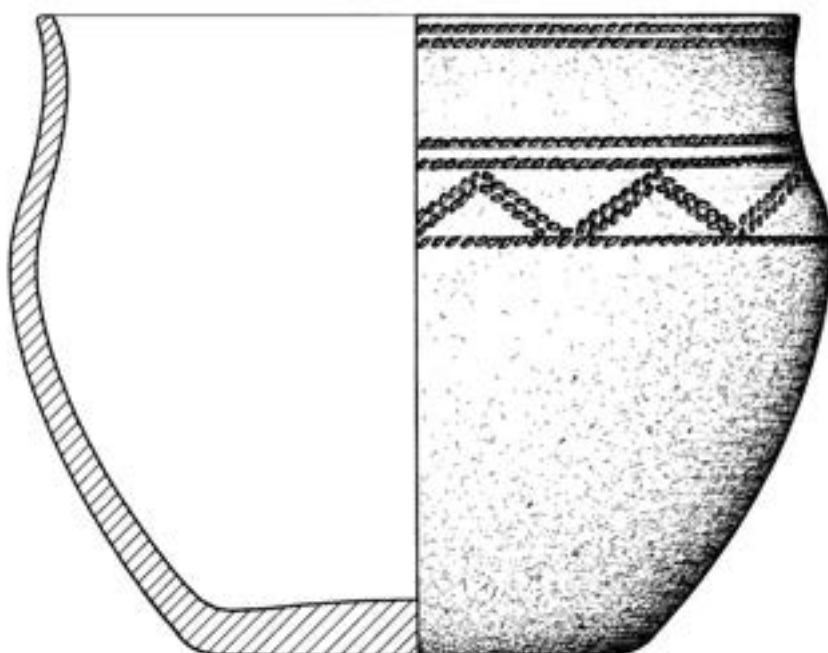
Rad 5: Bronspärå, omerad, platta poler.

A 70

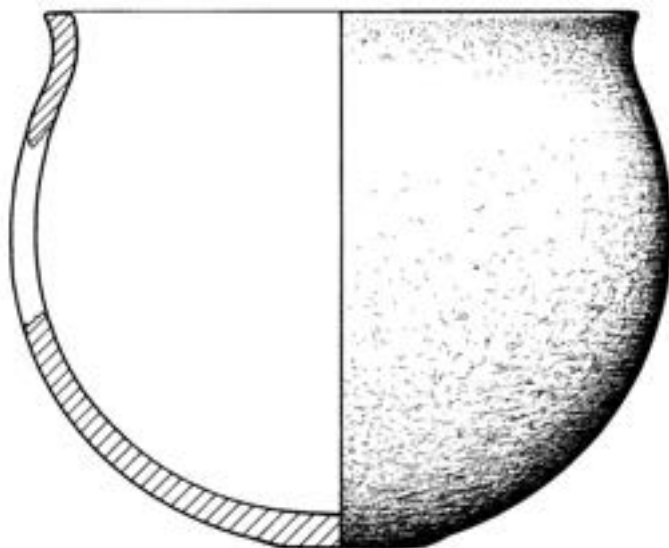

A 70

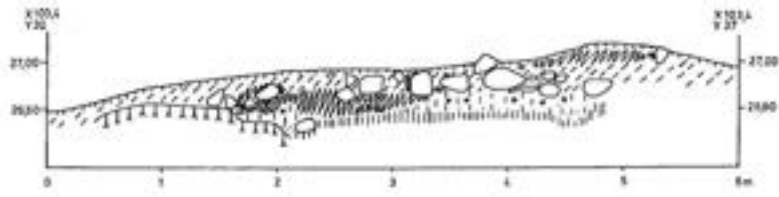
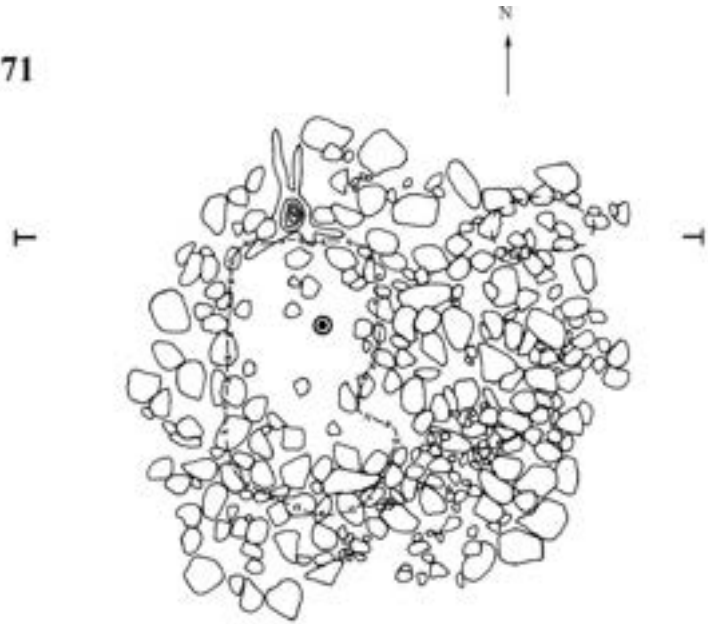
Ömerat keramikskåp

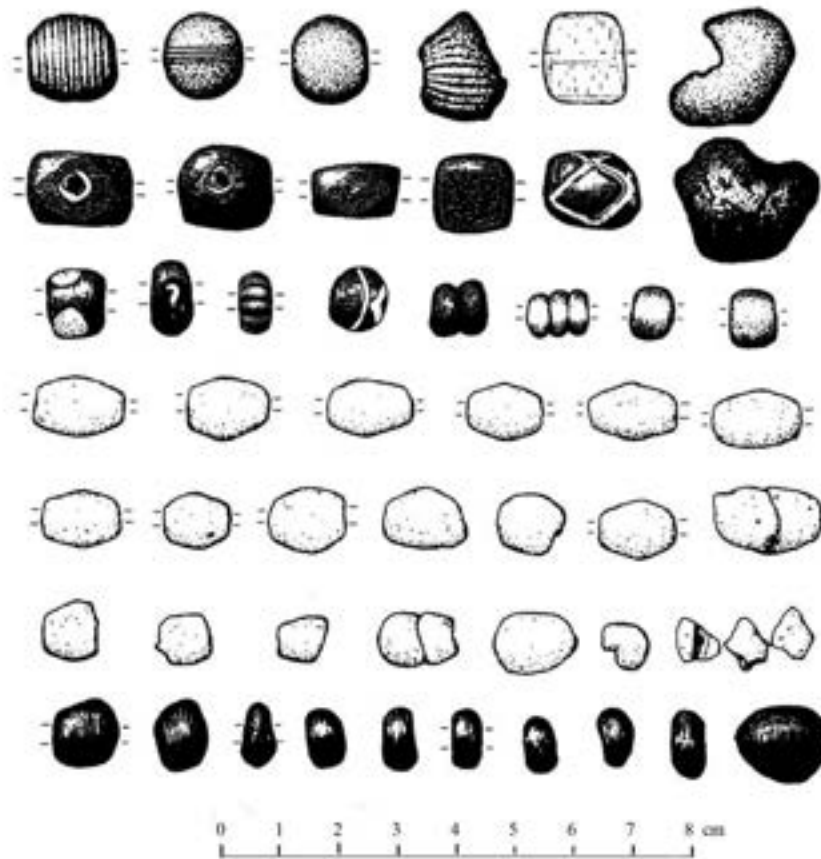
Keramikskåp (rekonstruktionsförsök, ej alla skåpvar finns med)

A 71

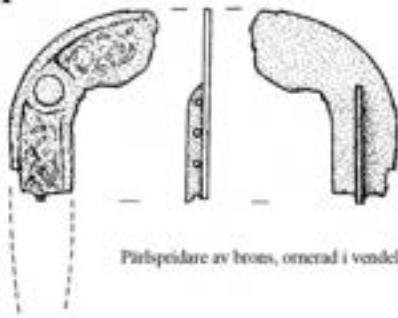

A 71

Pärlor

- Rad 1: Pärla 1), 2), 3) och 4) av brons, 5) bergkristall, facetterad, 6) smälta.
 Rad 2: Pärla 1), 2), 3) blåa, facetterade, 4) blå, kvadratisk, 5) blå med röd/vita slingor, 6) smälta, millefiori med schackbrädemönster.
 Rad 3: Pärla 1) svart med gula ögon, 2) ljusgrönt translucent glas med svart/gula ögon, 3) ljusblå translucent melonpärla, 4) blå med röda och vita slingor, 5) blå segmenterad, 6) guldfolie, segmenterad, 7) gröngul translucent, 8) röd glasfluss.
 Rad 4, 5 och 6: Vita opaka bikoniska.
 Rad 7: Blåa glaspärlor.

A 71

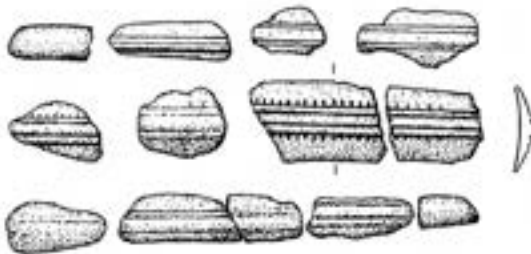
Pålspridare av brons, ornerad i vändstift D

Fragment av pålspridare

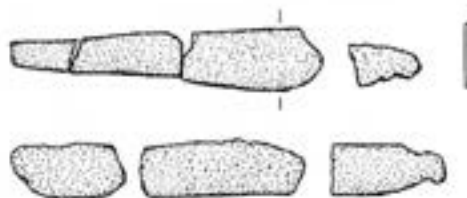
Gemstenar

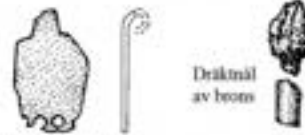
Fragment av ornerad spiralarmning av brons

Rekonstruktionsförslag av den ornerade spiralarmningen

Fragment av slät spiralarmning av brons

Ändplatta av brons till kofje- eller pålgarnityr

Dräknål av brons

Bronsringar

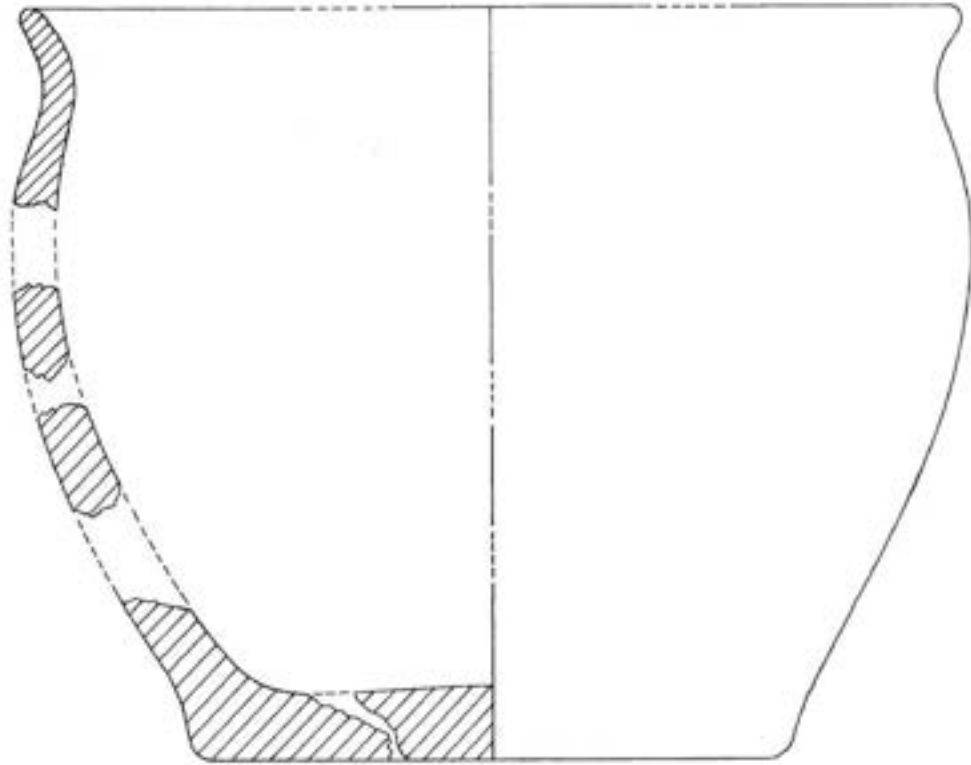
Strierad bronsring

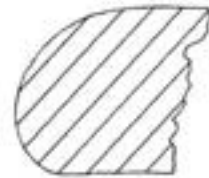
Bredd av järn, broddformig

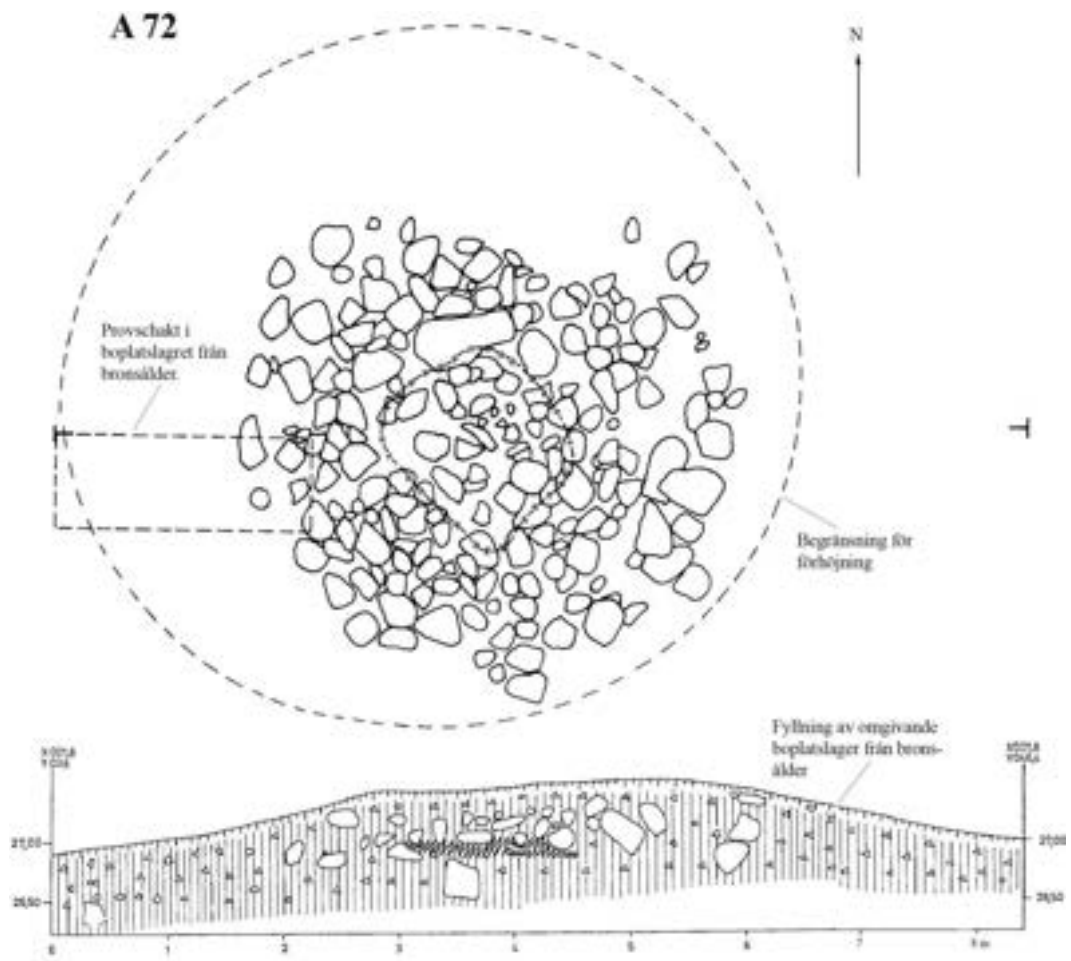
A 71

Keramikkärl (benma)

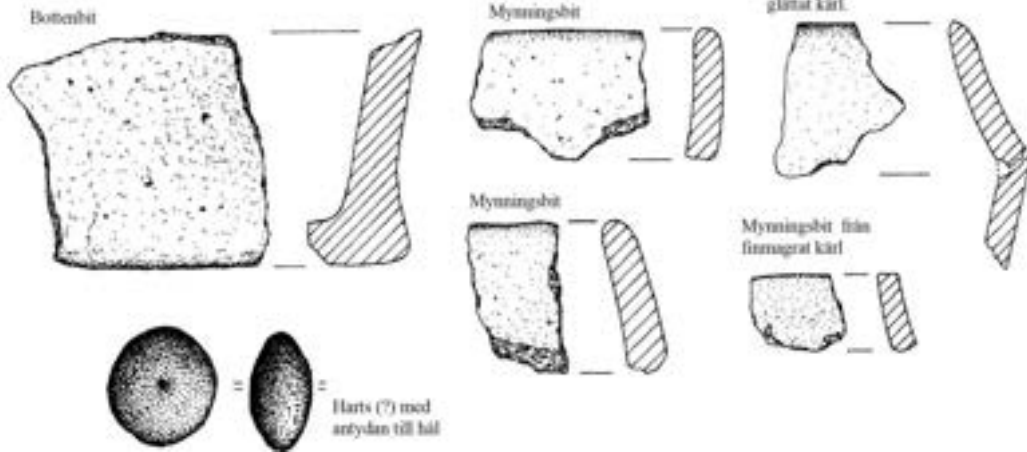

Bränd formad lera, vävtyngd eller symboliskt bröd. Ej magrad.

Mynningsbitar av finare typ
av keramik, troligen fr.
bronsålder.

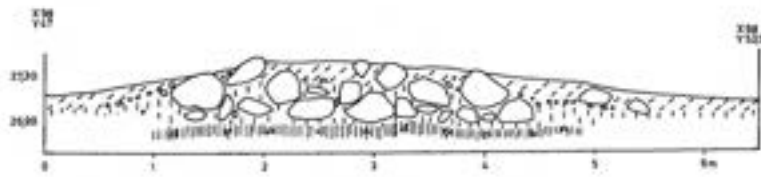
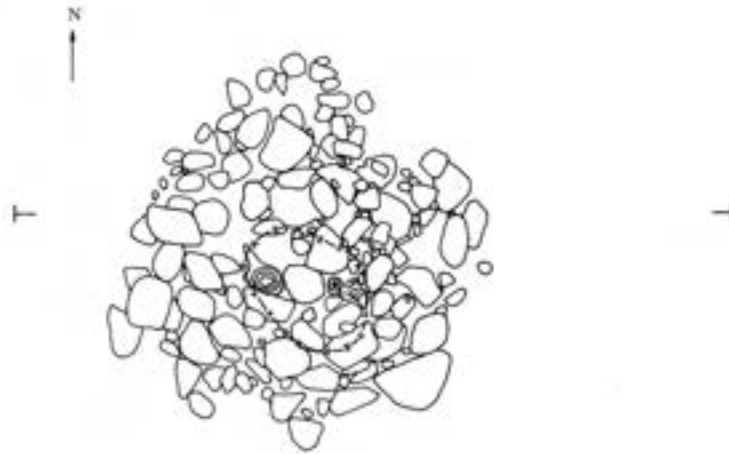
Keramikskårvar från bronsålder i fyllningen och under stensättningen A 72.

A 72

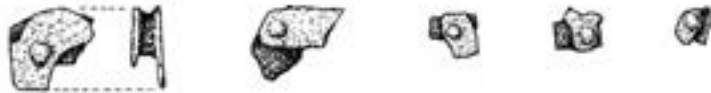
A 73

Bronsskiffer

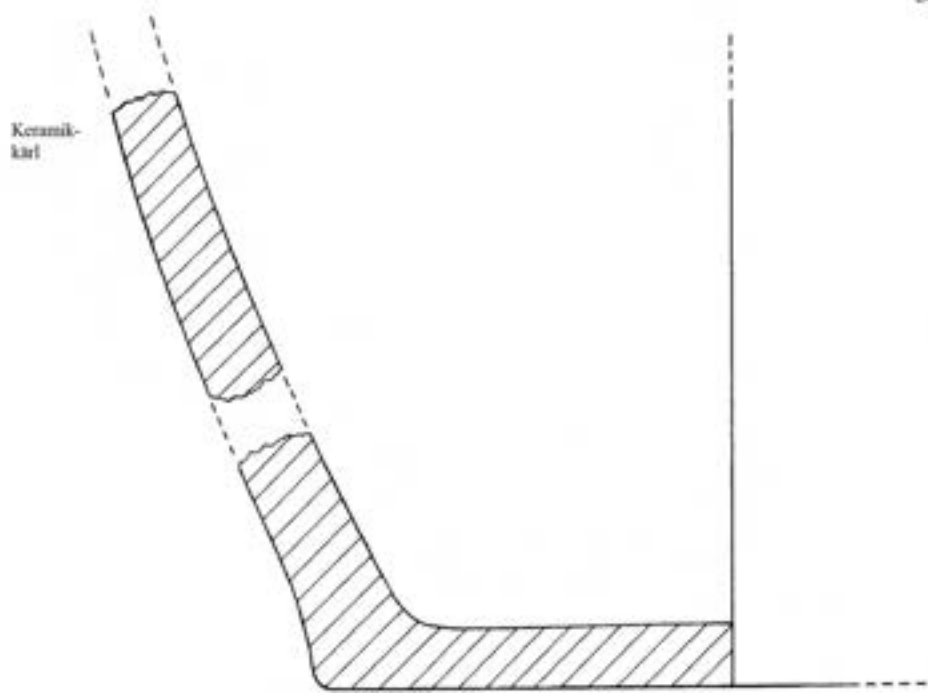
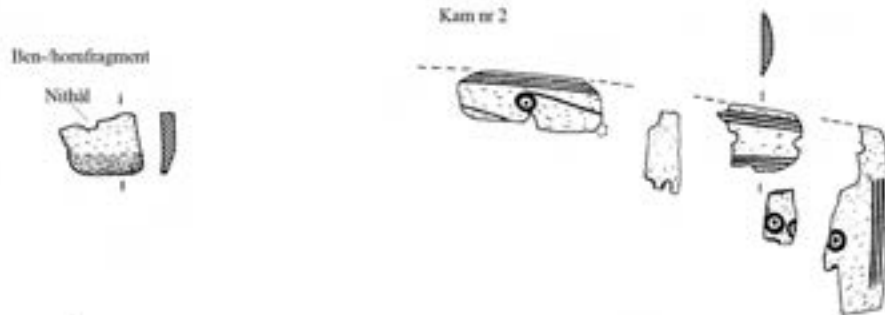
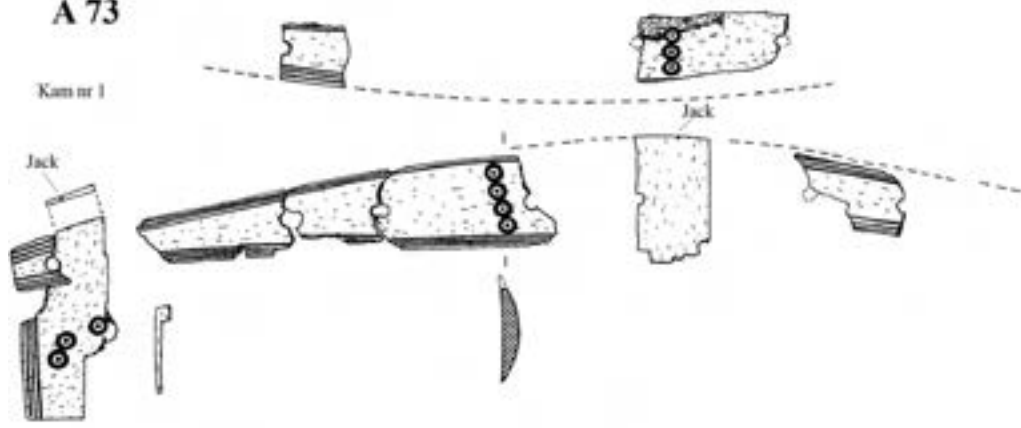
Bandformiga järbeslag

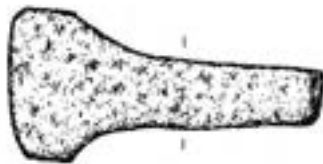
Järnspisar

A 73

A 74

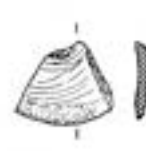
A) Torshammarsliknande "kil" av jern

B) Bränd flinta

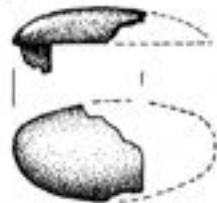

Flintskrapa (?)
oberänd (i NO)

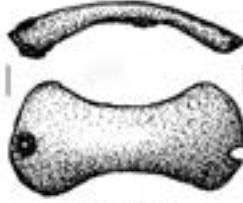

Flintskrapa (?)
oberänd (i NO)

A 74

Ovalspråne av brons

Språne av brons

Bronskedja

Bronskedja

Bronseing (dubbel)

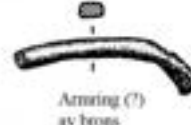
Pydnadskiva (genombruten) av brons

Bronzfragment

"Rör" av lindad bronsplåt

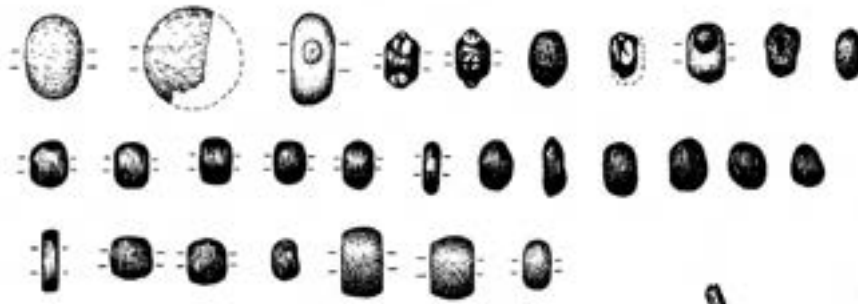
Arming (?) av brons

Konisk bronsring (?)

Bronspärler

Pärler i tre rader ovan:

- Rad 1. Pärlo 1 och 2) Bergkristall, 3) Ljusgrönt glas med 3 gula ögon, 4, 5, 6 och 7) Blå glas med 3 gula/röda ögon (gul iris), 8, 9 och 10) Ljusgrönt glas med röda glasflussögon.
- Rad 2. 1 och 2) Mörkgrönt glas, 3-12) Blå glas.
- Rad 3. 1) Skivformig mörkblå, 2-4) Duvblå, 5-7) Röda glasfluss.

Krampa

Krampa

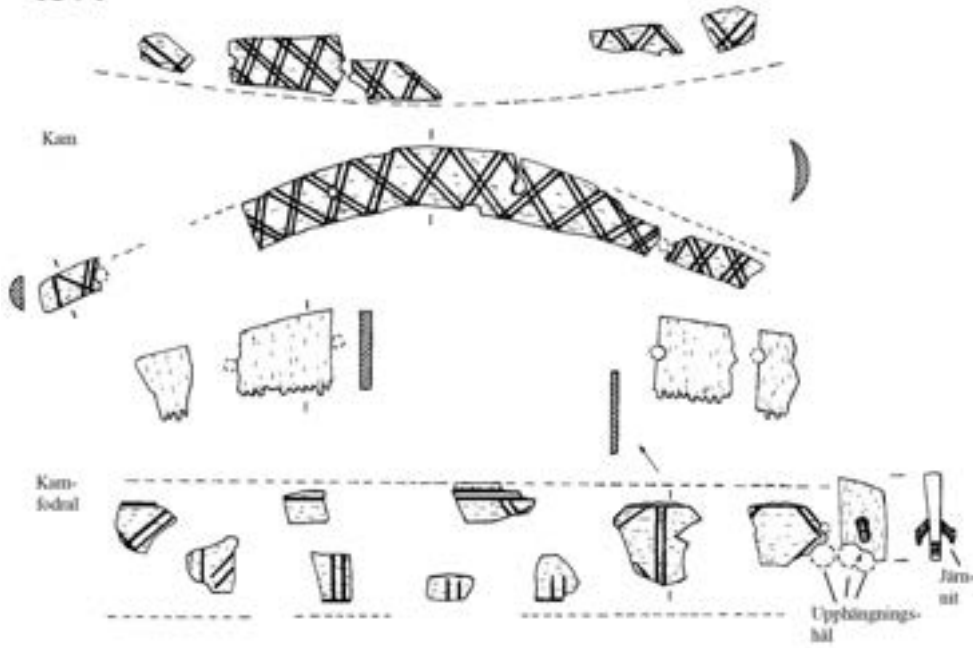

Måla/krampa av järn

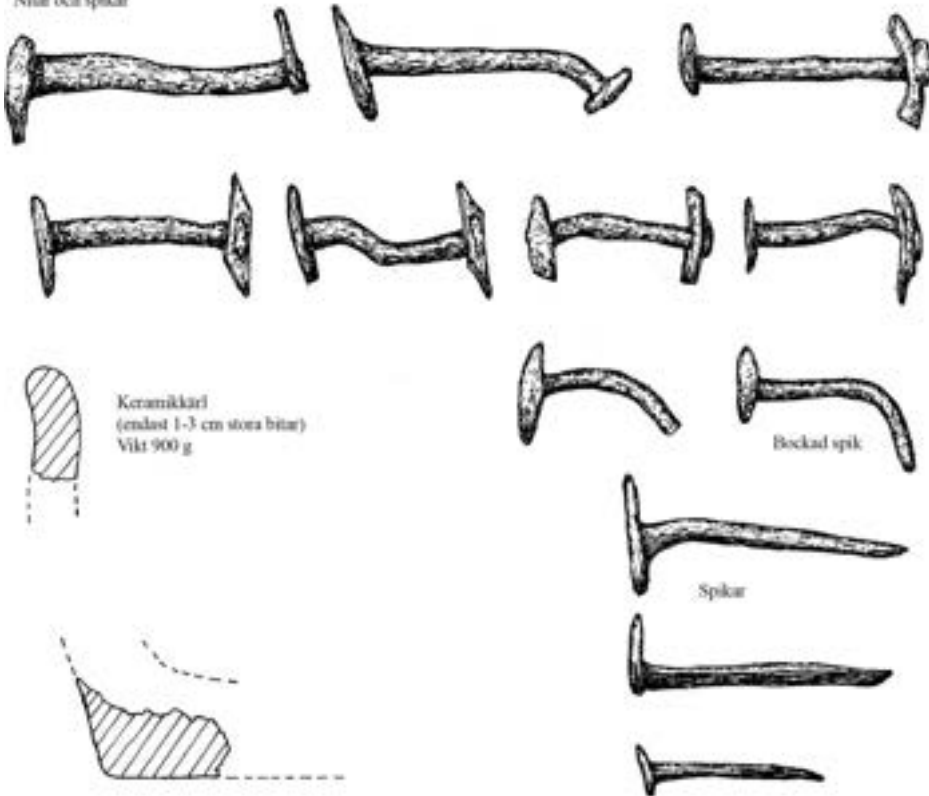

Bröddar (?) av järn

A 74

Nitar och spikar

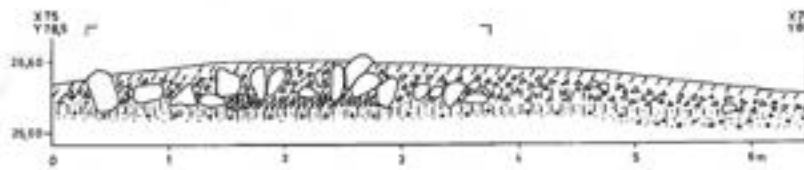
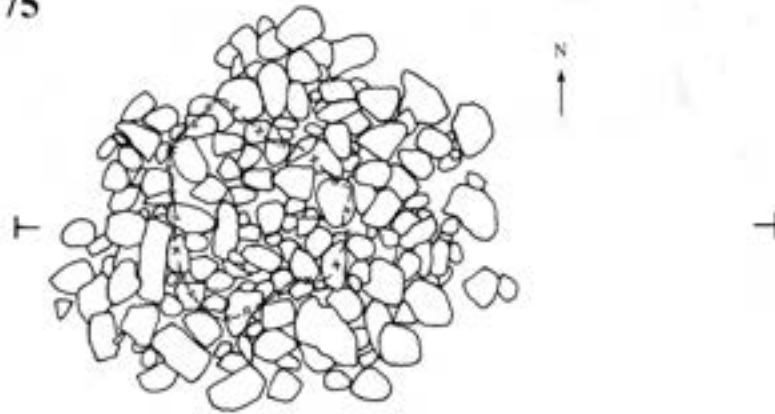

Keramikkärl
(endast 1-3 cm stora bitar)
Vikt 900 g

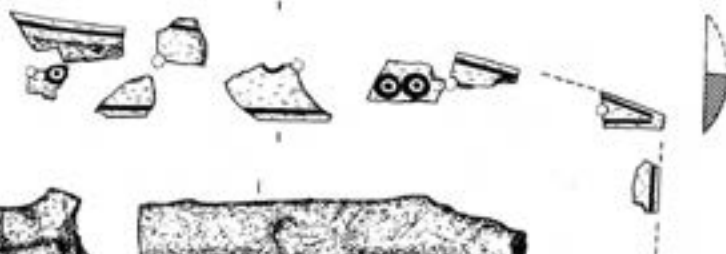
Bockad spik

Spikar

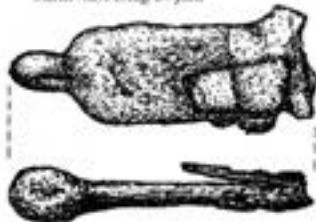
A 75

Kamfragment

Skrin-löbeslag av järn

Tånge av järn

Nålar av järn

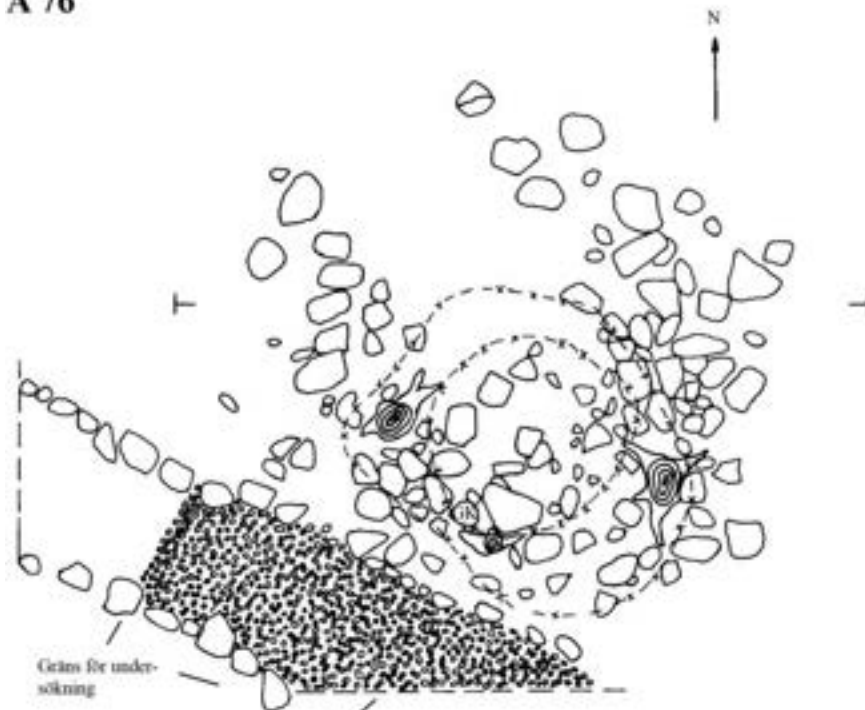

Spikar av järn

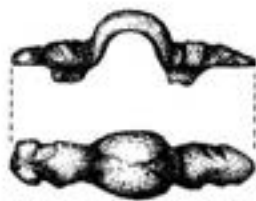
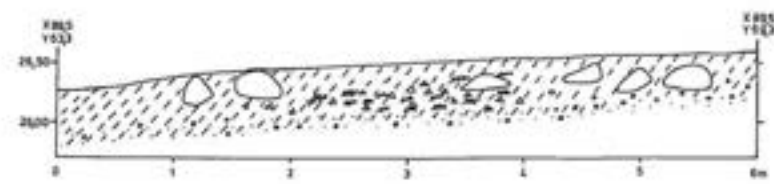

Spik/nål (7) av järn (kvadratisk snitt)

A 76

Den s.k. "Baltvägen", en stensatt väg mellan flyktinglägrets baracker från 1940-talet. Fyllningen mellan kantstenarna består av utvalda äggliknande stenar. (Jfr även A 17).

F 1. Likarnat spänne påträffat i fyllningen i utkanten av graven.

A 76

A 76

Pärler av glas.

Rad/grupp 1: 1) Rektangulär platt pärla i miljöfoteknik. Bård av röd glasfluss, mörkgrön botten med på var sida fem blömmor i rött och gult samt små gula kvadrater med rött öga. 2) Bergkristall utan hål.

3) Bergkristallfragment, ca 20. 4) Hjägrön smälta med gula/röda inläggningar. 5)-6) Görelblå mosaik med röda inläggningar. 7)-8) Bruna (?) med gula inläggningar. 9) grön med gula slingor. 10) Grön.

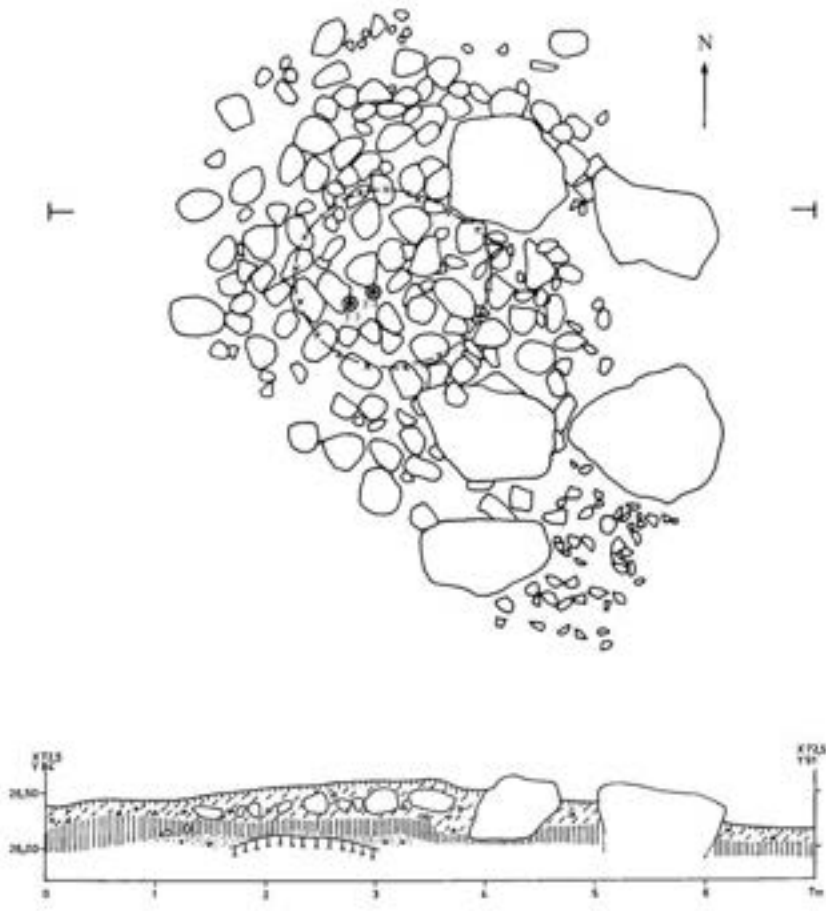
Rad/grupp 2: Mestadels gröna.

Rad/grupp 3: Mestadels blåa.

Rad 4: Vita opaka samt fyra gula opaka.

Rad/grupp 5: 1)-2) Röda glasfluss, resten blåa och gröna smältor.

A 77

A 77

Flintavslag
(obrist) F 1

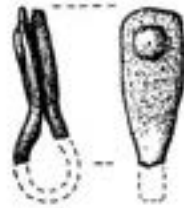
Bredd

Hästbrodd

Hästbrodd

Järnögla

Järnten

Kamfragment

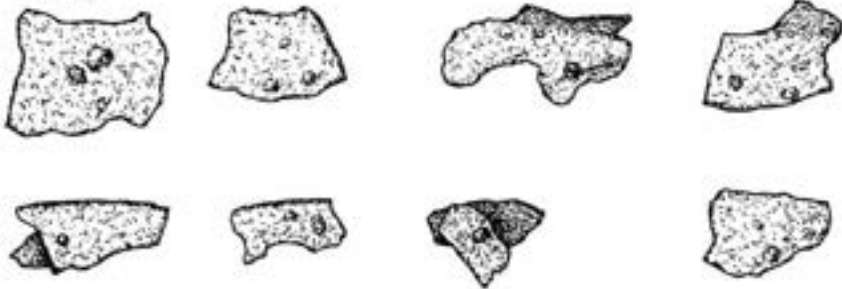

Hästbrottskal

Omrat benfremål

Järnbeslag

Nitar av järn

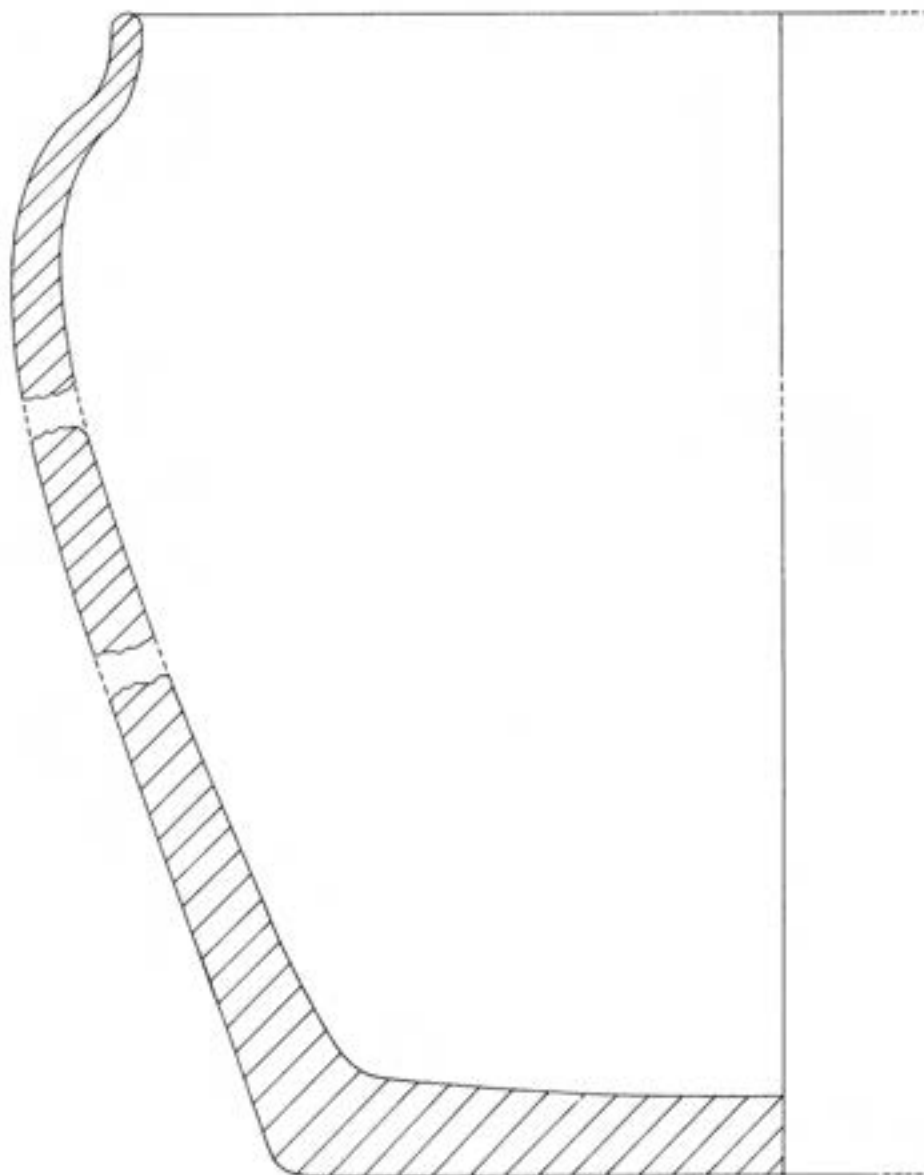

Spikar av järn

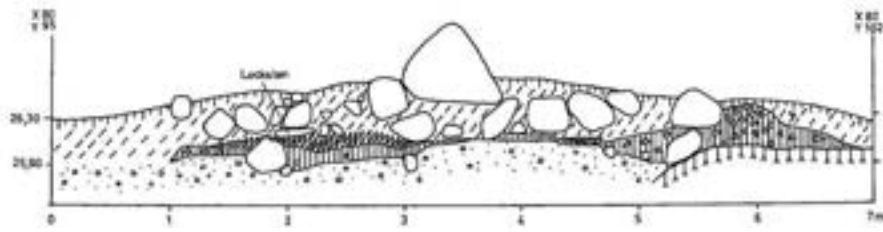
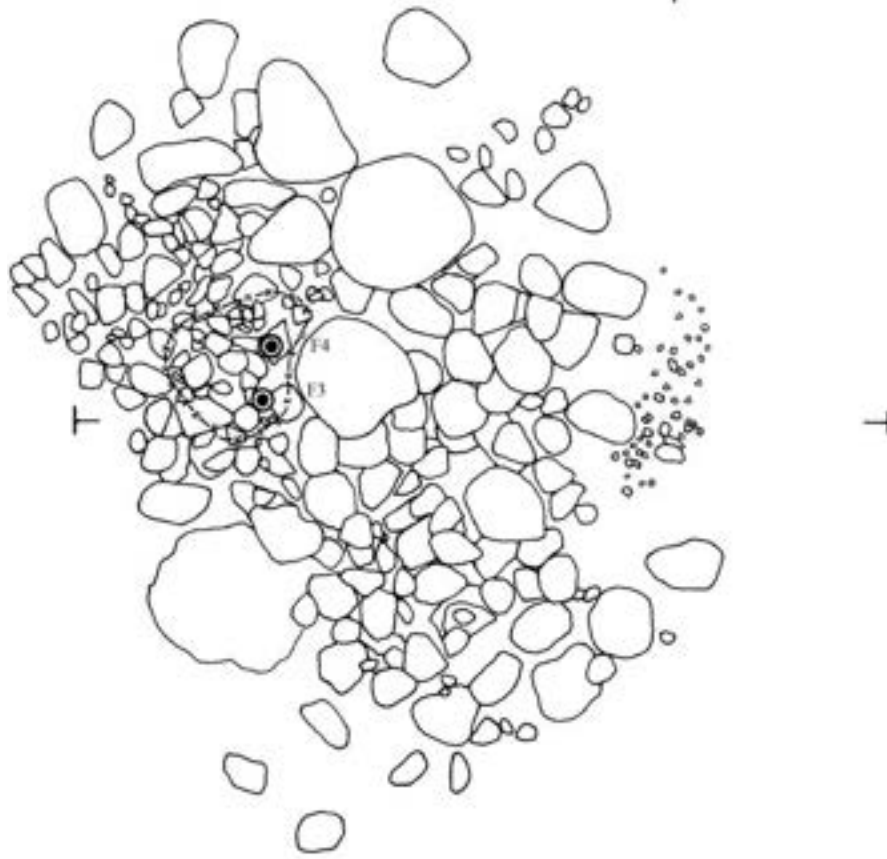
A 77

Keramikkärl (benarna)
Rekonstruktion av F3 och
F4 (troligen endast ett kärl)

A 79

N

A 79

Torshammaring

Järnfragment, bandformigt

A 79

Pärla av opakt
glas, ljus grönbå
med röd prick

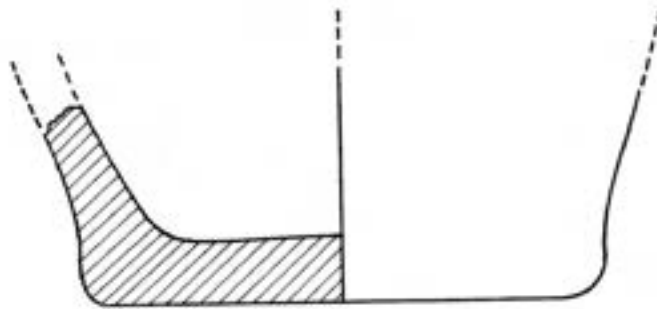
Obränd flinta
(med litet hål)

Hasselöttskal

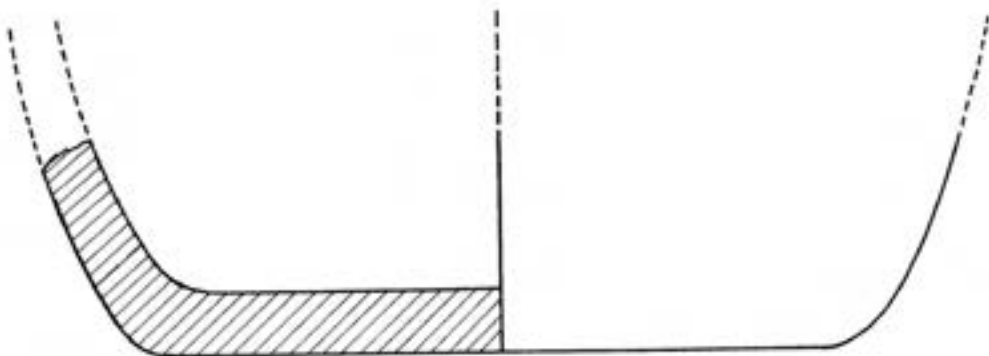
F 4

Keramikkärl (Bikärl)

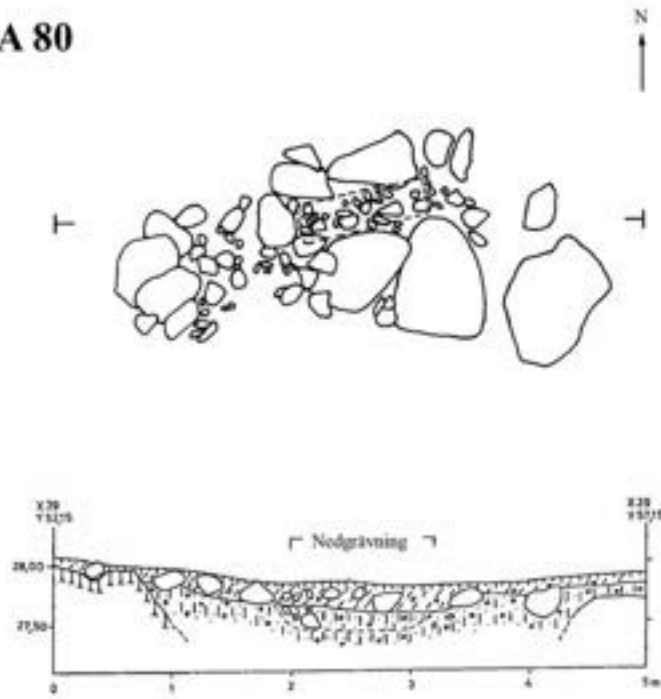

F 3

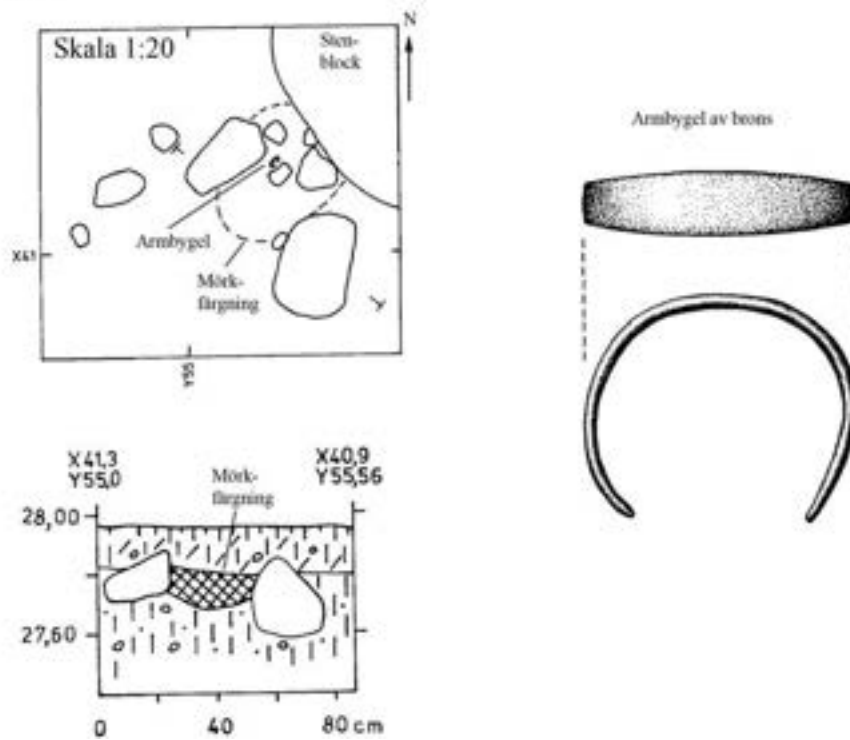
Keramikkärl med förslutningsring

A 80

A 81

3.5 OSTEOLOGISKA ANALYSER

De flesta gravarna på Raä 28 var brandgravar som innehöll kremerat benmaterial. De fåtal skelettgravar som undersökts innehöll inga obrända ben. Generellt har vid utgrävningarna rensningsfynd benämnts F 1 (vari enstaka brända ben kan ingå), brända ben från brandlagret F 2 och brända ben från benurnan F 3. Vissa gravar med en mer komplicerad fyndstruktur har fått en annan fyndnummerordning. Ett flertal gravar har endast analyserats preliminärt och i olika grad och åtskilliga ej alls och den osteologiska analysen får därför ses som endast en del av en ev. kommande mer heltäckande analys.

Benmaterialet har undersökts av flera osteologer, de flesta gravarna har dock analyserats av osteolog Ylva Svenfelt med bidrag från Berit Wallenbergs Stiftelse. Osteologiska analyser av några gravar har också utförts i samband med uppsatsarbeten i osteoarkeologi vid Osteoarkeologiska forskningslaboratoriet, Stockholms universitet. Således har den relativt stora högen A 43 analyserats av Maria Olander i en CD-uppsats (2004). Ett samarbete mellan Osteoarkeologiska forskningslaboratoriets D-kurs och seminariegrävningarna har resulterat i preliminära osteologiska bedömningar för ett flertal gravar. Detta har skett i samband med seminariegrävningarna antingen i fält eller i laboratoriet och under överinseende av professor Ebba Daring och docent Jan Storå. Pga att analyserna är preliminära (och i olika grad) kommer resultaten sannolikt att förändras och framför allt att kompletteras i och med en mer genomgripande analys. Nedan följer en kort preliminär sammanfattning av de hittills analyserade gravarna. Samtliga gravar som grävts ut anges nedan, även om de ej är osteologiskt analyserade.

Anläggning 2

Brända ben.

F 2: Ca 315 g.

Vid en preliminär osteologisk bedömning påträffades brända ben från:

Hund (överarmsben och tandrot, condyl på kraniet).

Får/get (överarmsben från ung individ, humerus proximal, ofusionerad).

Nöt. Två kotdelar (halskotor).

Anläggning 3

Prel. osteol. bedömning:

Brända ben.

Människa

Hundar, 2 st.

Får/get

Häst .

Svin?

Fågel?

Fisk (Vid vattensällning påträffades bl.a. en liten fiskkota).

Osteologisk prel. bedömning av A 3 gjordes i samband med magisterkursen i osteoarkeologi våren 2004 enligt protokoll nedan. Benmaterialet delades vid utgrävningen in i och analyserades i kvadranter.

Osteologisk rapport från A 3:

Anläggning 3 utgjordes av en stensättning med antydningar om en dubbelgrav.

A3	F2:6	x436,7	y865,6	z22,3		
Art	Element	Del	Antal	Sida	Övrigt	

Homo?	Kranium	Skalltak	1	-	-
A3	F2:7	<i>x436,8 y864,6 z22,22</i>			
Art	Element	Del	Antal	Sida	Övrigt
L DD	Ossa Longa	Epifys	1	-	Subadult
Får/Get/Sus	Capri/Tarsi	Phalang	1	-	

A3 F2 *NV Nordvästra*

Flera rörben som tillsyns är mänskliga, samt några som troligen är höriga till L DD/L Ung. Möjligen kan ett par fragment vara höriga till ett S DD eller ung S Ung.

A3 F2:13 *x437,5 y865 z22,20*

Nästan enbart rörbensfragment av varierande storlek.

A3	F2	<i>Sydväst</i>			
Art	Element	Del	Antal	Sida	Övrigt
Ovis/Capra	Carpi/Tarsi	MP	1	-	
Canis	Carpi/Tarsi	Falang	1	-	
Canis?	Carpi/Tarsi	Falang	1	-	

Mycket rörben, mestadels från L, DD eller L Ung några fragment är möjligen höriga till Homo.

A3	F2:10	<i>Spridda i brandlagret.</i>			
Art	Element	Del	Antal	Sida	Övrigt
L DD/L Ung	Humerus	dist.del	1	-	
Canis	Carpi/Tarsi	Falang	1	-	
Canis	Cranium	Mandibula	1	-	

A3	F2	<i>Sydvästra kvadranten</i>			
Art	Element	Del	Antal	Sida	Övrigt
Ovis/Capra	Carpi/Tarsi	MP	1	-	
Ovis/Capra	Carpi/Tarsi	Falang	1	-	
L Ung	Carpi/Tarsi	MP	1	-	
Canis	Carpi/Tarsi	Falang	3	-	
Homo?	Cranium	Skalltak	2	-	
Aves?	Ossa longa	diafys	1	-	
L DD/L Ung	Vertebrae	Corpus	1	-	
Canis	Cranium	Skalltak	1	-	

A3	F2	<i>Sydvästra kvadranten</i>			
Art	Element	Del	Antal	Sida	Övrigt
Homo	Cranium	Skalltak	7	-	2 med sutur
Homo?	Cranium	Skalltak	3	-	
Homo	Cranium	mandibula	1	dx	
Homo/canis	Dentes	Rot	2	-	
Canis	Patella	100%	1	-	
Canis	Tarsi	T4	1	dx	
Canis?	Carpi/Tarsi	Falang	1	-	
L DD/L Ung	Vertebrae	Corpus	1	-	

A3	F2	<i>Sydöst</i>			
Art	Element	Del	Antal	Sida	Övrigt
Canis	Ossa longa	Ulna	1	sin	
Canis	Vertebrae	Cocc	1	-	
Canis	Capri/Tarsi	Falang	1	-	
Art?	Vertebrae	Corpus	1	-	

Ett flertal större fragm. Höriga till större S DD/S Ung

A3	<i>F2 Nordöst</i>				
Art	Element	Del	Antal	Sida	Övrigt
Homo	Frontale	-	1	-	
Homo	Cranium	-	11	-	Fragm.

Homo?	Dentes	Apex	1	-	
Homo	Atlas	Fovea dentis	1	-	
Homo	Ulna	Diaphysis	1	-	
Canis	Mandibula	Ramus	2	1 dx	2 ind.
Canis	Mandibula	Caput mand	1	dxt	
Canis	Dens	Molar	1		
Canis	Ulna	Prox	1		
Canis	Ca	-	1	sin	
Canis	Ph I	-	2		
Canis	Ph II	-	4		
Ovis/Capra	Radius	Prox	1		
Equus	Cranium	Proc. Mast.	1		
Equus	Axis	Dens	1		
Equus	V.C.	-	1		
Equus	V.T.	Corpus	1		
Equus	MT/Tibia		1		
Equus?	MP?		1		
Animalt	Cranium	-	14		
Litet dd	Mandibula		1	sin	
Litet dd	Vertebrae	Corpus	1		
Obest	Cranium	-	47		
Obest	Dentes	-	10		
Obest	Os coccyg.	-	1		

Anläggning 4

Brända ben. F1: 8,3 g. F2: 4723 g. F3: enstaka. F4: 93,3 g. F5: Rörben från häst endast lätt svedda: 279,7 g. I övrigt ej analyserat.

Anläggning 5

Brända ben. F2: ca 0,5 liter. Ej analyserat.

Anläggning 6

Brända ben. Total benvikt: 289,7 g. Bestämd benvikt: 85,27 g (29 %).

Människa. Mind: 1

Kön: Kvinna?

Ålder: Vuxen

Katt. (1 individ).

Bovid (tandemalj troligen från får/get)

Anläggning 7

Brända ben. F2: 11,7 liter. F 3: 0,3 liter. Ej analyserat.

Anläggning 8

Brända ben. F2: 570 g.

Preliminärt i fält kunde ben från människa och eventuellt hund identifieras.

Anläggning 9

Brända ben. F1: 1,6 g. F2: 1750 g. Ej analyserat.

Anläggning 10

Brända ben. F2: ca 2700 g. Ej analyserade.

Anläggning 11

Brända ben. F2: 2091 g. Ej analyserat.

Anläggning 12

Brända ben. F 2: 5350 g.

Brända ben. F 3: 767g.

Enligt en preliminär osteologisk bedömning kommer benen i brandlagret (F 2) från:

Människa

Svin

Hund (bl.a. falanger)

Fågel

Får/get

Häst.

Benen i urnan (F 3) är från människa och hund.

Anläggning 13

Anläggningen var fyndtom och saknade ben.

Anläggning 15

Brända ben. F2: 0,3 liter. En preliminär osteologisk bestämning har identifierat en ung människa (Infant I, 0-7 år) och ben från lamm (Petré 1984, Del 3, s.124).

Anläggning 16

Brända ben. Total benvikt: ca 1500 g. F2: 0,7 liter. F3: ca 0,2 liter. Preliminärt analyserat.

Människa

Kön: Man?

Ålder: Adult

Anläggning 17

Brända ben. F2: ca 1,5 liter. Ej analyserat. En fiskkota har identifierats.

Anläggning 18

Brända ben. F2: ca 0,6 liter. F3: 0,4 liter. Ej analyserat.

Anläggning 19

Brända ben. F2: 1306 g. Ej analyserat.

Anläggning 20

Prel. osteologisk bedömning (år 2004):

Brända ben. F2: ca 1 liter. F3: ca 2,5 dl.

Identifierade arter är:

Människa

Hund.

Får/get

Fågel.

Av människa har främst skalltak identifierats. En tydlig koncentration av mänskligt skalltak fanns i urnan (F3). Där kunde ingen annan art beläggas. Armbågsben av människa (?) fanns i F2. Ålders- eller könsbedömning har ej kunnat göras. Hunden verkar vara av en mindre ras (hälben, knäskål, tåfalanger, mellanfotsben och halskotor). Av får/get fanns armbågsben, ett strålben och ett skenben. En kota var det enda fågelbenet som kunde identifieras.

Anläggning 22

Prel. bedömning i samband med seminariegrävningarna 2004.

F1: Obränt långt rörben, bränt mänskligt skalltak, brända rörbensfragment.

F2: Ca 4 dl. Bränd djurtand, ledkula, skalltak mänskligt, kotfragment obest., rörbensfragment, revben från hovdjur, mänskligt fingerben, mänskligt skalltaksfragment, finger/tåben från ungt litet hovdjur, skalltak från däggdjur, tandrötter (ev. mänskligt).

F3: Ca 2 dl. Ett mänskligt kraniefragment, obestämda benfragment.

Människa
Får/get?

Anläggning 23

Brända ben. F2: 717 g. F3: 73 g.

Den prel. osteologiska bedömningen av de brända benen gav:

Människa

Hund

Svin

Fågel

Får/get (?)

Anläggning 26

Brända ben. F2: 209,5 g. F3: 48,3 g.

Människa: Kraniefragment.

Anläggning 27

Brända ben. F2: ca 2 liter.

Människa: Kraniefragment (condyl), fragment av mellanfotsben, tandfragment (?)

Hund: Knäskål och ledrulle från överarmsben.

Anläggning 28

Brända ben. F2: ca 0,1 liter.

De brända benen utgjordes av små bitar men kunde ändå visa, vid en preliminär genomgång av personal på AOFL, att graven innehållit en vuxen individ, som gravlagts tillsammans med en hund, liten gräsätare (kan vara får eller get) och små däggdjur.

Människa (vuxen)

Hund

Får/get (?)

Små däggdjur

Anläggning 30

Brända ben. F2: 658 g. Ej analyserade.

Anläggning 31

Brända ben. F2: ca 0,4 lit. Tåfalang från hund. Ej analyserade.

Anläggning 32

Anläggningen var fyndtom och saknade ben.

Anläggning 33

Brandgrav.

Endast ett bränt ben, vikt 0,13 g. Ej bestämbar.

Anläggning 34

Vikingatida skelettgrav utan bevarat obränt benmaterial i nedgrävningen men spridda brända ben i ytan.

Dessa brända ben uppgår till 107,13 g varav 40,99 g (38 %) har kunnat identifieras.

Människa. (Skalltak, lårben, skenben, vadben, rörben). Mind: 1.

Kön: -

Ålder: Vuxen.

Anmärkning: Benen är under vikingatid uppkastade från den intilliggande bronsåldergraven A 38 eftersom ben från de båda anläggningarna har passning. Se A 38.

Vid avtorvningen: Två st obrända ben: halskota från får/get och en möjlig kota av okänd art.

Anläggning 35

Brända ben. Total benvikt ca 2000 g. F5: 47 g. Preliminärt undersökt.

Människa

Kön: Man

Ålder: Adult

Anläggning 36

Området grävdes i kvadratmeterrutor och bestod av flack mark som jämnats till och skadats i samband med barackbebyggelsen under 1940-talet. I ruta x87 y75/76 fanns resterna av en stensättning A 36.

Brända ben från rutor i anslutning till A 36 gav följande:

Människa

Hund, 2? (trol. en större och en mindre)

Katt

Fågel

Liten ungulat (litet hovdjur).

Ruta x88 y76 z30,24: Människa representeras av fingerben och en del av underkåken.

Hunden är som en schäfer eller större (armbågsben, bröstben, nackben, tåben och svanskota).

Tandrötter av obestämd art samt höftledsskålen av en liten ungulat finns också är.

Ruta x87,5 y75,65 z30,89: Rörbensfragment av fågel, ett tåben av hund och troligen språngbenet av en liten ungulat. Människa representeras av underkåkens led mot kraniet.

Ruta x87 y76: Av människa har identifierats skalltak, klippben, strålben, fingerben och skenben.

Möjligen finns här två hundar en större och en mindre. Den större representeras av hälbenet och den mindre av ett fotrotsben. Övriga ben av hund är knäskål, språngben och mellanfotsben el. mellanhandsben. Fågel representeras av rörbensfragment. Tandrotter och en led från ett överarmsben har ej kunnat artbestämmas.

Ruta x88 y77 z30,16: Kraniefragment av människa.

Anläggning 37

Brända ben. Benvikt 3225 g varav 15 % har kunnat bestämmas.

Människa. Mind: 1.

Kön: -

Ålder: vuxen ca 25-55 år.

Anmärkning: En fingerfalang uppvisar en osteofytkant, vilket kan tyda på förslitning.

Hund. Mind: 3 individer av olika storlek: En något större än en papillon, en av mellanstorlek och en påtagligt större än en schäfer (men mindre än en varg).

Häst. Mind: 1 vuxen individ.

Katt. Mind: 1.

Svin. Mind: 1. Anmärkning: Endast fragment från bakben och ländrygg kan tyda på att endast delar av djuret fanns med på bålet.

Björn. 10 tåfalanger från en björnfäll. Osteofyter på en falang kan vara början till osteoarthritis.

Fågel. Långa rörben och mellanfotsben. Ett fragment liknar hönsfågel.

Bovid. Tandemalj.

Ett fragment av falang kommer möjligen från nötkreatur.

Stor ungulat. Kranium och rörben möjligen från hästen.

Anmärkning: Ett hugg- eller snittmärke i ett rörben, möjligen från hund.

Patologiska förändringar finns på ben från människa (fingerfalang), hund (lårben, mellanfotsben, armbågsben) och björn (tåfalang) i form av osteofyter (benutväxt) och förslitning.

Anläggning 38. Stensättning från yngre bronsålder (period 6).

Brända ben. 221,94 g varav 95,19 g (43%) har bestämts.

Människa. Mind: 1.

Kön: -

Ålder: Vuxen.

Hund. Mind: 1.

Anmärkning: Ett skalltaksfragment från människa passar ihop med ett fragment i den intilliggande A 34 och de brända benen i A 34 kommer med största sannolikhet från den skadade A 38. Den sammanlagda benvolymen som torde tillhöra A 38 är således $221,94 + 107,13g = 329,07$ g. Anläggning A 38 är från yngsta bronsålder, period 6. A 34 däremot är en vikingatida skelettgrav.

Anläggning 39

Brända ben. F3: 31 g. F4: 1464 g. F5: 186 g. Ej analyserat. Bland de brända benen påträffades en tuppsporre.

Anläggning 41

Brända ben.

F 3: Människa, hund, svin, nöt, häst, katt.

Människa: Bröstkotor, språngben och kraniefragment. Utanför urnan: Fingerben (ph 3) från människa.

Hund: Mellanfotsben, svanskota, finger/tåben, underkäke, språngben, armbågsben och kraniefragment.

Svin: Atlas (1:a halskotan).

Nöt: Revben och handrotsben (cu).

Häst: Bäckben, fotrotsben och svanskota.

Katt: Skenben, mellanhandsben, svanskota och finger/tåben.

F 4: Människa, hund, nöt, häst, svin, fågel, katt, hare.

Människa: Flera kraniefragment från människa (äldre individ, sutur nästan hopvuxen), flera kotfragment, lårben (caput) och höftben från människa (troligen en äldre man, 40+);

Hund: Obränt finger/tåben, strålben, armbågsben (höger), lårben (vänster), svanskota från hund och ev. kraniefragment (fossa mandibularis).

Nöt: Ledkula från lårben och kranium från nöt, flera kotfragment från nöt.

Häst: Kraniefragment från häst (pars pretrosa och occiptale-condyl), sesamben från häst.

Svin: Korsben och kota från svin (?).

Fågel: Rörbensfragment från fågel.

Katt: Fragment av finger/tåben från katt.

Hare: Fragment av skenben från hare.

Övrigt: Flera fragment av tänder (art?). Fragment av käkben från mindre djur (art?).

Fragment av bäckenben (acetabulum) från större djur (ko eller häst).

Anmärkning: Skallben från människan har tydliga skarpa huggmärken från ett eggvapen (Muntlig uppgift av Ylva Svenfelt).

Anläggning 42 (kraftigt förstörd grav med inbyggd källargrund)

Prel. bedömning.

Spridda brända ben. Ca 0,5 dl.

Människa (skalltak, rörben). x63 y87 z28,54. Ett skalltaksfragment av människa (*os frontale*). Benet ser ut att komma från en individ i vuxen storlek.

Får/get (F15, x63 y87,4 z29,04, Lager 2). Kotfragment från får/get, *processus spinosus* från en bröstkota.

Katt (x60,45 y87,27 z29,09). Hälben från katt.

I A 42 fanns några recenta obrända ben, bl.a. en underkäke av häst och en del av bäckenben från nötkreatur.

Anläggning 43 (Osteologisk analys av Maria Olander 2004. Se Olander 2004)

Total mängd brända ben: Ca 6 liter.

Människa: Kvinna, äldre adult.

Hund: Tre hundar varav en i knähundsstorlek och två större av schäferstorlek (Olander 2004, s.14).

Häst: 1.

Får: 1. Fårets främre bog samt hals och lumbalkota.

Katt: Två katter.

Nöt: 1. Nötdjurets frambog med en lumbalkota, rester av huvud och tibia (vadben).

Fågel: 2.

Fisk: 1.

Alla djuren var fullvuxna. Antalet bestämda fragment: 126. Obest. antal fragment: 13258 st.

I denna grav fanns hela 11 djur (7 djurarter).

Anläggning 44

Brända ben.

Benmängd: 1332 g.

Ej analyserat.

En recent obränd häst från 1900-talet (F4) var begravd i centrum och undersöktes av magisterkursens osteologistudenter.

Anläggning 45

Brunn/vattenhål med 8 brända benbitar och tandemalj (7 fragm.). Ej analyserat.

Anläggning 46

Brända ben. F2: 395 g.

Preliminär osteologisk bedömning.

Människa: Rörben, kranium (2 st med suturer), vadben (2 st), skenben, armbågsben.

Anläggning 50

Skelettgrav utan bevarade ben.

Anläggning 51

Skelettgrav utan bevarade ben.

Anläggning 52

Brända ben 180 g. Ej analyserade.

Anläggning 57

Brända ben. F2: 217,7 g. F3: 39,9 g.

Vid den preliminära osteologiska bedömningen av de brända benen kunde inga människoben urskiljas, men de ben som kan identifieras härstammar från hund och får/get. Detta skulle möjligen kunna visa på att det är ett barn begravt i anläggningen. Även den mindre diametern på torshammarringen kan visa på att det kan röra sig om en barngrav.

Anläggning 58

Brända ben. F2: 685,8 g.

Prel. osteologisk analys.

Människa: Kraniefragment, handrotsben (scaphoideum).

Häst: Tandfragment.

Katt: Finger/tåben, språngben, svanskota, kota, skulderblad, mellanfotsben.

Hund: Klofalang, svanskota, underkäke.

Större djur: Käkben.

Större djur/människa: Ledkula.

Anläggning 59

Brända ben.

Människa

Hund

Fågel

F 2: Kraniefragment och fingerben från människa. Mellanhandsben/mellanfotsben, finger/tåben, svanskota, höftben, kranium (condyl) från hund. Fragment från fågelben.

Utkanten av brandlagret: fingerben/tåben från hund; kraniefragment.

Anläggning 60 (A och B)

Brända ben. Prel. bedömning.

A 60A.

F 3:

Människa: Kraniefragment.

Svin: Lårben och höftben.

Katt: Lårben.

Nöt/häst (?)

A 60B

F 8: Ca 0,5 liter:

Människa

Katt.

F 9: Ca 0,7 liter:

Människa (skalltak)

Svin

Katt

Anläggning 61

Brända ben. Ej analyserade, endast delvis.

F2 (svanskota från hund är identifierad), F3, F4.

Hund och mindre djur.

Hund: Kraniefragment (condyl) och mellanhandsben/mellanfotsben, svanskota.

Mindre djur: Kraniefragment och bäckenben.

Anläggning 62

Brända ben. F4: ca 3 liter. F5: ca 0,6 liter

Hund, häst, katt och fågel.

F2:1

Katt: Kraniefragment och hälben.

F2:7

Hund: Finger/tåben.

Häst: Kraniefragment (ett med alveoler?), revben och sesamben.

Fågelben.

Recent: Skulderblad från svin

Anläggning 63

Brända ben. F1: 635,7 g. F2: 26 g. Ej analyserade.

Anläggning 64

Brända ben. F1: 11,9 g. F2: 4520 g.

Prel. bedömning.

F 2: Brända ben av bl.a.

Människa

Häst

Hund

Fågel.

Obränd djurtand (gräsätare) funnet under inre stenpackningen.

Anläggning 65

Brända ben. F1: 0,14 g. F 2: 155,3 g. F3: 109,3 g. Ej analyserat.

Anläggning 68

Brända ben. F2: 669 g.

Prel. bedömning.

Människa (juvenil.)

Hund och ett annat mindre djur.

Anläggning 69

Brända ben. F1: 6,1 g. F2: 7041 g. F3: 122 g.

Människa: bakre ledande från mellanfotsben 2 eller 3, övre ledyta av armbågsben, skalltaksfragment, ledhuvud från underkäke, del av skaft från vadben, tandrötter. Ryggkota från fullvuxen individ (hopväxt tillväxtyta). Lårben, tjockleken på fragmentet (mått 4,1 mm) indikerar en kvinna, kraniefragment (processus mastoideus) indikerar kvinna, övre ledhuvud från strålben (mått 19,6 mm), dock lätt skadat), indikerar kvinna. Ett underkäksfragment med alvioler från en vuxen individ, vilket var gracilt och ej kraftigt indikerar en kvinna.

Kön: Kvinna.

Hund: (2 st) Nedre ledande av mellanhands- eller mellanfotsben (hopväxt), falang 1, falang 2, falang 3. Ben från större och mindre hund har framkommit, varav en av dessa ej var färdigväxt.

Häst: Identifierat skelettmaterial.

Stor gräsätare: Fragment från underkäke och kranium.

Får/get: Fragment av underkäke, samt eventuellt mellanhands- eller mellanfotsben.

Mindre djur: Fragment av rörben.

Liten fågel: (Aves sp.): Fragment av rörben.

Abborre: (Preca fluviatilis): Ryggkota (vertebra caudalis).

Anläggning 70

Brända ben. F2:3464 g. Ej analyserat.

Anläggning 71

Brända ben. F1: 69,7 g. F2: 1600 g.

Den preliminära osteologiska analysen visar att benmaterialet utgörs av brända ben från:

Människa

Häst

Hund

Höna

Abborre

Andfågel.

Anläggning 72

Brända ben. F2: 4162,3 g.

Prel. analys.

Människa (mänskliga tandfragment visar på en ung individ, ca 15-20 år gammal).

Häst.

Hund.

Fågel.

Osäkra ben från får/get och svin.

Troligen horn från får, get eller nöt.

Anläggning 73

Brända ben. F2: 3525,5 g. Ej analyserade.

Anläggning 74

Brända ben. F 2: 1007,4 g (hela fyndlagret).

En preliminär osteologisk analys visar på brända ben från:

Människa

Hund (liten)

Får/get.

Anläggning 75

Brända ben. F1: 0,3 liter. F2: 6948 g. Ej analyserade.

Anläggning 76

Preliminär bedömning.

Brända ben. F2: 3494,7 g.

MänniskaHundFårFågel**Anläggning 77**

Brända ben. F2, F3, F4: Ca 6 liter. Ej analyserat.

Ett obränt hönsben (?) ingår i F4.

Anläggning 79

Brända ben. F2: 1190 g. Ej analyserat.

Anläggning 80

Skelettgrav. Fyndtom.

Anläggning 81

Skelettgrav. Fyndtom.

Anl. nr	Br. ben, Obr. ben	Människa a	Kön	Ålder	Hund	Får/get	Svin	Nöt	Häst	Fågel	Katt	Övrigt	Antal djurarter	Benvikt Benvoly m
A2	Br				x	x		x				Prel.	3	315 g
A3	Br	x			2	x	?		x	x?		Fiskkota	5	Se protok.
A4	Br								x			Ej analys.		5009 g
A5	Br											Ej analys		Ca 0,5 lit.
A6	Br	x	K?	Vx		x?					x	Prel.	2	289,7 g
A7	Br											Ej analys		Ca 12 liter
A8	Br	x			x							Prel.		570 g
A9	Br											Ej analys		1752 g
A10	Br											Ej analys		Ca 2700 g
A11	Br											Ej analys		2091 g
A12	Br	x			x	x	x		x	x		Prel.	5	6117 g
A13	Obr													Inga ben
A15	Br	x		1-7		x*						*=lamm, Prel.	1	Ca 0,3 lit
A16	Br	x	M?	Ad								Ej analys		Ca 0,9 lit
A17	Br											Ej analys, fisk		Ca 1,5 lit
A18	Br											Ej analys		Ca 1 lit
A19	Br											Ej analys		1306 g
A20	Br	x			x	x				x		Prel.	3	Ca 1,25 lit
A22	Br	x				x						Prel.	1	Ca 0,6 lit
A23	Br	x			x	x	x			x		Prel.	4	790 g
A26	Br	x										Prel.		257,8 g
A27	Br	x			x							Prel.	1	Ca 2 lit
A28	Br	x		Vx	x	x?						Prel.	2	Ca 0,1 lit
A30	Br											Ej analys		658 g

A31	Br				x							Ej analys	1	Ca 0,4 lit
A32	Obr													Inga ben
A33	Br											End. 1 br.b.		0,13 g
A34	Obr			Vx										Inga ben
A35	Br	x	M	Ad								Prel. analys		Ca 2000 g
A36	Br	x			2?	x?				x	x	Prel.	4	Ca 0,5 lit.
A37	Br	x		Vx	3		x	?	x	x	x	Prel. Björnklor	6+	3225 g
A38	Br	x		Vx	x							Prel.	1	329 g
A39	Br										x	Ej analys		1681 g
A41	Br	x	M	40+	x		x	x	x	x	x	Hare	7	Ca 3 liter
A42	Br	x		Vx		x					x	Prel.	2	Ca 0, 5 lit
A43	Br	x	K	Äld	3	x		x	x	2	2	Fisk	7	Ca 6 lit
A44	Br											Ej analys		1332 g
A45	-											Ej analys		Brunn
A46	Br	x										Prel.	0	395 g
A50	Obr													Inga ben
A51	Obr													Inga ben
A52	Br											Ej analys		180 g
A57	Br	-			x	x						Prel.	2	257,6 g
A58	Br	x			x				Tand		x	Prel.	2+	658,8 g
A59	Br	x			x					x		Prel.	2	
A60A	Br	x					x	?	?		x	Prel.	4	Ca 0,5 lit
A60B	Br	x					x				x	Prel.	2	Ca 1,4 lit
A61	Br				x							Ej analys	1	447 g +
A62	Br	?			x				x	x	x	Prel.	4	Ca 3,6 lit
A63	Br											Ej analys		661 g
A64	Br	x			x				x	x		Prel.	3	4532 g
A65	Br											Ej analys		265 g
A68	Br	x		J	x							Prel.	1	669 g
A69	Br	x	K	Vx	2	x			x	x*		Prel. *liten, Abborre	5	7169 g
A70	Br											Ej analys		3464 g
A71	Br	x			x				x	2		Prel. Abborre	3	1669,7 g
A72	Br	x		J	x	?	?		x	x		Prel.	5 (?)	4162 g
A73	Br											Ej analys		3525,5 g
A74	Br	x			x*	x						Prel. *liten	2	1007,4 g
A75	Br											Ej analys		6948 g
A76	Br	x			x	x					x	Prel.	3	3495 g
A77	Br										x	Ej analys		Ca 6 lit
A79	Br											Ej analys		1190 g
A80	Obr													Inga ben
A81	Obr													Inga ben
Summa					25	17	8	5	12	17	10			

Fig. 7. Tabell över preliminära osteologiska bedömningar i gravarna på Raä 28, Söderby, Lovö sn, Up. J=Juvenil, Ad/Vx=vuxen, Äl=Äldre. I A 4 fanns lätt svedda rörben från häst (vikt 279,7 g) under benurnan. I A 15 fanns ett barn 1-7 år. I A 71 har två fåglar identifierats varav en höna och en andfågel. I A 72 är människan troligen 15-20 år gammal. I A 77 ingår ett obränt hönsben(?) i F4.

Kommentar till den osteologiska analysen

Den osteologiska analysen av benmaterialet är endast utförd preliminärt i 33 gravar och 24 av brandgravarna med brända ben är ej analyserade. Analyserna har delvis utförts i samband med grundutbildningen av osteologer vid Osteoarkeologiska forskningslaboratoriet samt av osteolog Ylva Svenfelt som utfört de flesta analyserna.

Vanligast i materialet från Raä 28 är brända ben från människa (30 gravar), hund (25), får/get (17), fågel (17), häst (12), katt (10), svin (8) och nöt (5). Fisk fanns i 5 gravar och hare i en (1) grav. I två av fiskgravarna kunde konstateras abborre. En tuppsporre fanns i A 39.

I några gravar finns en relativt stor benmängd med över 6 liter brända ben. Den benrikaste graven är den vendeltida högen A 7 med 12 liter brända ben. Det är den största graven på Raä 28B. Följande gravar har över 6 liter brända ben:

A 7 – 12 liter
 A 12 – 6117 g
 A 43 – 6,6 liter
 A 69 – 7163 g
 A 75 – 6948 g
 A 77 – >6 liter

Dessa benrika gravar har alla på arkeologiska grunder bedömts som mansgravar utom A 43 som är en kvinnograv (troligen en dubbelgrav).

Dubbelgravar med två mänskliga individer i en grav (samma brandlager) har inte konstaterats med säkerhet men preliminära osteologiska antydningar finns i bl.a. de största högarna (muntl. Ylva Svenfelt). Arkeologiska tolkningar av möjliga dubbelgravar finns i några gravar, t.ex. A 3, A 43, A 44 m.fl. där dubbla uppsättningar av vissa gravfynd förekommer och där även t.ex. två hundar ingår. I A 69, en benrik grav (7169 g), bedöms benen osteologiskt komma från en kvinna. Graven har rest sten, en röd glasflusspärkla, bryne, eldslagningsflinta och kam med kamfodral som alla indikerar en mansgrav. I graven ingår två hundar. Här överensstämmer inte den osteologiska och arkeologiska könsbedömningen. I osteologiskt bedömda dubbelgravar ingår oftast två hundar. Man kan här ställa frågan om A 69 är en dubbelgrav där mannen inte identifierats. Avsaknaden av kvinnliga gravgåvor motsäger dock en dubbelgrav med en man och en kvinna (jfr A 3). En alternativ tolkning kan t.ex. vara att benen kommer från en gracil man (eller två?) som osteologiskt bedömts som kvinna.

Intressant är att de gravar som har barn eller juvenila (dock ett fåtal) har färre djurarter än gravar med vuxna individer, med undantag för A 72 (juvenil). I brandgraven A 46 konstaterades vid den preliminära analysen inga djurarter. Detta är intressant med tanke på att den graven kan vara en av de yngsta på gravfältet – kanske vi här ser en kristen påverkan i gravskicket där djuroffer har reducerats?

Anmärkningsvärda är hugg-/snittmärken dels på skalltaksfragment från människa i A 41 och dels på rörben (troligen hund) i A 37. Det är inte vanligt med brända ben som kan visa upp huggmärken eller andra fysiska skador. Kanske mannen i A 41 (som är den största högen på gravfältet) har avlidit i en ”ärofylld” strid. Han fick ju en anmärkningsvärd bränning då ett enormt sotlager fanns i södra halvan av mantelfyllningen (se kap. 4.3.2 nedan). Patologiska förändringar finns på ett mänskligt fingerben i A 37 och på hundben och björnfalanger i samma grav.

Hunden är det vanligaste djuret i brandgravar från yngre järnålder i Mälardalen. På Raä 28 är det vanligast att en (1) hund ingår men i några gravar finns två eller tre hundar. Tre hundar av olika storlek framkom i mansgraven A 37. Denna grav har bedömts som en av de aristokratgravar som finns på gravfältet. Även i den stora aristokratgraven A 43, en kvinnograv, fanns tre hundar varav en i knähundsstorlek och två större av schäferstorlek (Olander 2004, s.14). I A 43 ingick bl.a. två katter. I denna grav, A 43, fanns hela 11 djur.

Även på gravfältet vid Hemmet, Raä 56, Lovö, fanns två eller tre hundar av olika storlek i flera gravar och i graven A 5 med tre hundar fanns en hund av papillonstorlek, en något mindre än en schäfer och en stor som en Sankt Bernhards hund (Petré 1984b, s.143). De olika hundraserna som finns i gravmaterialet under yngre järnålder har ingått i den sociala hierarkiska strukturen. Ett uttryck för detta är t.ex. att tre hundar av olika storlek kan ingå i en aristokratgrav. I det s.k. ”storgravsprojektet” varierade antalet hundar per grav från 1 till 11. Där var det också vanligt med flera hundar av olika storlek i en grav (Sten & Vretemark. 1988, s.151).

Katt förekommer i ett flertal vikingatida gravar och även i några 700-talsgravar på Lovö och tycks ha blivit vanligare i gravritualerna under vendel- och vikingatid. Två katter i samma grav anses ovanligt men finns i A 43. På det vikingatida gravfältet Raä 34 var katt den näst vanligaste djurarten efter hund (Petré 2010, s.323). Möjligen kan man se en nedgång för får/get under vikingatid jämfört med vendeltid.

Generellt kan sägas att resultatet av analyserna uppvisar liknande djursammansättningar och benfrekvenser som tidigare konstaterats i brandgravar från yngre järnålder på Lovö och i Mälardalen (jfr t.ex. Sigvallius 1994). Detta har sannolikt orsak i generellt strikta ritualer och hanteringsprocesser i samband med gravakten. Men variationer tycks förekomma, troligen p.g.a. sociala strata, lokala sedvänjor och ritualer.

4. ARKEOLOGISK ANALYS

4.1 GRAVARNA (gravtyper, gravformer och konstruktionsdetaljer)

Gravarna från yngre järnålder (vendeltid och vikingatid) på Raä 28 består av stensättningar och högar. De flesta är runda men några från vikingatid har rektangulär form (A 32, 33, 34) och en är en treudd (A 59). Gravarna från 600- och 700-tal är genomsnittligt något mindre än de från vikingatid och det finns endast en (1) hög från vendeltid (A 7) medan 6 högar är från vikingatid. Friliggande kantkedja finns i några 600-talsgravar och en (1) 700-talsgrav (A 22). SV-portar finns i fem vikingatida gravar. Resta mittstenar och gravklot finns i ett flertal gravar över hela gravfältet. Alla är brandgravar utom sex som är vikingatida skelettgravar (A 32, 34, 50, 51, 80, 81?).

Vid anläggandet av stenpackningarna har man börjat med att lägga stenar i ytterkanten (t.ex. i A 12) ibland i form av en kantkedja och byggt på inåt. Således har i vissa gravar kunnat konstateras att stenarna legat som "fjäll" som överlagrat varandra. Detta har tidigare kunnat konstateras även på andra gravfält på Lovö (Petré 1984c). Den yttre initiala uppmätningen tyder på att man på förhand bestämt hur stor (i diameter) graven skulle bli. Man har då bl.a. relaterat till de på platsen redan befintliga gravarna. Gravarna har således anlagts med bestämda avstånd och positioner ifrån varandra. En annan iakttagelse är att olika stenstorlek kan finnas i olika delar av en grav. Detta skulle kunna bero på att olika "lass" haft olika stenstorlek eller att de som byggde gravarna fyllde på med sten i bestämda sektorer. I A 77 hade påtagligt många stenar en flat sida som var lagda med den flataste sidan nedåt. Detta kan vittna om att stenarna lagts med omsorg och inte kastats eller "tippats" i graven. Tidigare har konstaterats på tre gravfält på Lovö att medelvärdet för stenstorleken är några centimeter större i mansgravar än i kvinno- och barngravar (Petré 1984c s.199; 1999b, s.157f.; 1999c, s.108). Detta tycks gälla i stort sett även på Raä 28. Om orsaken till detta är att män har byggt mansgravar och kvinnor har byggt kvinnogravar och barngravar skall vara osagt eller om en omedveten (eller medveten) känsla funnits vid valet av sten och personen som skulle begravas.

4.1.1 Brandgravarna

De flesta av gravarna på gravfältet var brandgravar – stensättningar eller högar med brandlager med spridda gravfynd och med benurna i mitten. Brandbålen har sannolikt i de flesta gravarna stått på samma plats som där graven anlagts vilket stundom framgått av eldskadade markfasta stenar under gravarna och andra brandspår (se A 4, 16, 22, 23, 27, 28, 33, 39, 43 m.fl.). Brandlagren har ofta haft en begränsande inre kantkedja och benurnan i centrum har ibland haft locksten. Benurnorna har inte varit med på brandbålen utan är nedställda i brandlagret efteråt då graven anlades. Detsamma gäller den på benen i benurnorna lagda torshammaringen under vikingatid.

De vendeltida brandgravarna är generellt lägre och har mindre diameter än de vikingatida men är i regel mer vällagda och har mer jämnstora stenar. I några av dessa har ovanpåliggande mittkonstruktioner konstaterats (A 3, 7, 8). Liknande har tidigare påträffats i vendeltida gravar på Raä 27 och Raä 87.

De vikingatida brandgravarna är generellt större än de vendeltida och har mer varierat stenmaterial och oftast med något större stenar. De kan vara stensättningar med mantelfyllning eller högar med mantelfyllning. Den stora högen A 41 hade en central stenpackning, närmast som ett kärnröse, under en relativt kraftig mantelfyllning.

En särskild typ tycks vara *de sent vikingatida brandgravarna* som är stensättningar som kan ha stora stenar i kantkedjan, där ibland någon markfast större sten kan ingå. Karaktäristiskt för dessa är också en oval eller nästan rektangulär form oftast i NO-SV-lig riktning. De kan ligga relativt nära varandra och påminner därmed om de vikingatida sena skelettgravarna. På Raä 34 fanns ett flertal sådana gravar där vissa var brandgravar och vissa skelettgravar och låg tillsammans men blandade (Petré 2010). På Raä 28 är A 46 ett bra exempel på en sådan senvikingatida brandgrav. Även brandgraven A 57 kan möjligen ingå i denna gravtyp. De har kraftiga stenar i kantkedjan och har rundoval delvis rektangulär form. I brandlagret i A 46 framkom bl.a. en näbbsölja av brons som kan dateras till vikingatidens senare del. Intressant är att vid den preliminära osteologiska analysen av benmaterialet i A 46 så påträffades inga djurben, bara ben från människa. Man kan här ställa frågan om ritualerna kring denna senvikingatida brandgrav har påverkats av kristna influenser där djur inte offrats och lagts ned i gravarna.

Avvikande konstruktioner och gravskick

Avvikande är brandgraven A 39 som hade en benurna som stod utanför brandlagret. Benurnan var omgärdad av ett 20-tal båtnitar och några bockade spikar sannolikt från ett skrin som benurnan placerats i. Ett flertal stenflisor samt en locksten har skyddat skrinet. Bland de brända benen i benurnan fanns x-formiga hästmunderingsbeslag och på ett kan skönjas en mycket svag textilstruktur som rostat fast. Troligen har benen lagts i en tygpåse i benurnan som ställts i skrinet och runt skrinet har man byggt en liten stenkista av flata stenar.

Ett avvikande gravskick fanns också i A 35 som utgjordes av en stensättning utan mantelfyllning och med bearbetat stort mittblock (avslaget i botten) som låg över benurnan och brandlagret. Konstruktionen påminner om en mittblockstensättning från yngsta bronsålder. Intill SV-kanten av mittblocket högt i stenpackningen fanns en liten halvrund 0,6 m stor stensättningsliknande konstruktion i vilken låg ett svärdsfäste/tånge med hjalt och knapp av H-typ (F 3). Ca 1 m SV om denna konstruktion fanns högt i stenpackningen en fyndkoncentration 0,3 m i diameter (F2:1) innehållande 5 olika järnfragment, en mininit och en (1) keramikskärva avvikande från benurnan och bikärlet och uppenbarligen bortbruten från ett annat keramikkrärl som ej fanns med i graven. Här finns en mångfald av symboliska handlingar och ritualer: Svärdsfästet har ”vickats” av från klingan (brytspår) och lagts i en *egen* konstruktion intill mittblocket i SV (Obs! väderstreck). Klingan finns ej med i graven. En liten fyndkoncentration (F2:1) med *olika* små fragment ligger högt i packningen (också i SV-lig riktning) vari ingår en enstaka bruten keramikskärva. Dessa fragment (liksom svärdsfästet) kan representera fynden *pars pro toto*. I benurnan finns två torshammarringar (torshammarrhänget har placerats i V delen i urnan).

En avvikande bränningskonstruktion kunde konstateras i den stora högen A 41. Utmed mantelns sydsidan fanns ett omfattande varvigt sotlager som tolkats som resterna efter ett utdraget rökförfarande som skulle synas väl och ge själen bättre möjlighet att kunna färdas högre upp till dödsriket (se kap. 4.3.2).

Ytterligare en avvikande företeelse är den spridning av gravfynd i ytligt läge över stenpackningarna i några vikingatida gravar. Bland fynden ingår pärlor av typen P6 som bl.a. myntdaterats till 800-talets först hälft. Gravarna som har detta ”gravskick” är bl.a. A 63 på Raä 28 och A 31 på Raä 13 samt A 3A och A 4A på Raä 27. Denna sed har bara uppmärksamats under detta tidiga skede av vikingatid. ”Öppnade brandgravar” med sotlinser i fyllningen har tidigare uppmärksamats i 700-talsgravarna på Raä 16 (Petré 1999c)

men har ej konstaterats på Raä 28 med undantag för vissa ”störningar” i brandlagren i A 70 och 71 men de kan ha varit sentida skador, särskilt för A 71.

Andra spår av ritualer, sedvänjor och företeelser

En trekantig locksten (treuddsliknande?), tillhuggen, låg som locksten över urnan i A 4. En liknande locksten fanns i A 1 på Raä 16. Den var gjord av röd bergart och med tillslagna tydligt insvängda sidor, som en liten treudd. Möjligen skall formen symbolisera världsträdet Yggdrasils tre rötter (jfr Andrén 2004) - en stark och tankeväckande symbol över de brända benen.

Ett stolphål fanns i stenkonstruktionen över urnan i A 4. Troligen har en påle varit rest i mitten av graven. Liknande konstruktioner har tidigare kunnat urskiljas i några gravar på Lovö, t.ex. i A 5 på Raä 13 (Petré 1999b, s.23).

Ett åt sidan tippat brandbål framkom vid undersökningen av den stora graven A 43. Speciella sot- och kolrester fanns i botten och i brandlagret som tolkats som rester av ett på små pålar uppbyggt brandbål som i slutskedet av bränningen tippat åt sidan. Att hettan i brandbålen varit mycket hög kan ses i de ibland försmälta bronserna (ca 1000 grader) och måste ha åstadkommit genom någon form av lufttillförsel. Uppbyggda bål för extra lufttillförsel underifrån kan vara en sådan metod. Andra metoder kan ha funnits. De små förkolnade stolparna i A 43 låg åt samma håll och kan ha utgjort underlaget till en uppbyggd bålplattform som i slutskedet har tippat åt ÖSÖ (se anläggningsbeskrivning och planritning). Sotförekomsten i riktning SV-NÖ i V delen kan vara rester efter bålet initialskede. Området i mitten av graven där bålet ursprungligen placerats är ”rent” förutom några stolphållsliknande färgningar och ger en form av att brandbålet varit rektangulärt och uppbyggt i SV-NÖ-lig riktning. Storleken har bedömts till 2-3 x 4,5 m stort i SV-NÖ-lig riktning. Denna riktning på brandlager och brandbål har tidigare uppmärksammats i några gravar på Raä 34 (Petré 2010, s.353f.) och A 43 bekräftar ytterligare denna brandbålsriktning. Den SV-NÖ-liga orienteringen återfinns i ett flertal fenomen, bl.a. orienteringen av de äldsta vikingatida skelettgravarna (Petré 2010) och i SV-portarna (jfr även A 35).

4.1.2 Skelettgravarna

Endast sex skelettgravar har påträffats och undersökts på gravfältet (A 32, 34, 50, 51, 80 och 81?). De ligger i den södra delen av gravfältet och är alla från vikingatid.

A 32 var en fyndtom rektangulär stensättning som endast hade obetydliga spår från en skelettnedgrävning. Stratigrafiskt så har den anlagts efter A 35 och A 37.

A 34 var en rektangulär skelettgrav som sammanbyggts med en kvadratisk stensättning (A 33). I A 33 som saknade brandlager fanns en fragmentarisk torshammarring intill en större markfast sten. A 34 hade en fyndtom skelettnedgrävning i V-Ö-lig riktning med träkol i botten, troligen bränningssubstitut eller från en reningseldning. Ö om skelettnedgrävningen fanns en obränd eldslagningsflinta, d.v.s. ytterligare ett bränningssubstitut. A 33 och 34 hade en gemensam dubbel kantkedja där A 33 var anlagd före A 34. I A 34 låg en spjutspets med spetsen mot A 33 straxt innanför den gemensamma kantkedjan. Intill spjutspetsen mellan kantkedjan och spjutspetsen fanns en mörkfärgning med bränd lera (från någon form av bränning). I centrum av A 34 i den påförda jordmanteln fanns ett område med rena brända ben. Dessa härrör från en bronsåldersgrav omedelbart i söder (A 38) och har kommit med då jord från omgivningen kastats upp vid gravens anläggande (ben med passning fanns från de båda områdena). Det är inte uteslutet att den uppkastade jordmassan från bronsåldersgraven

A 38, med de brända benen från denna grav var avsiktlig i meningen kraftbärande ur ett anfadarsperspektiv. Dessa båda gravar, A 33 och 34, tycks uttrycka såväl sammanhållning (genom den gemensamma kantkedjan) som avståndstagande (eller markering) genom spjutspetsen. Möjligen skulle A 33-konstruktionen kunna tolkas som en äldre hednisk symbol (en ”substitutbrandgrav”) för A 34. Flera ”bränningssubstitut” och symbolik för brandgravskicket kan uttolkas ur dessa båda anläggningar, t.ex. spjutet som ”markör” för den döde som symboliskt då kunde begå en ärofylld död för att kunna upptagas i Odens gudomliga sfär (jfr Nordberg 2002).

A 50 och 51 låg intill varandra och var runda låga stensättningar, knappt utskiljbara före undersökningen, endast den fallna mittstenen i A 50 syntes före undersökningen. A 51 hade ett gravklot överst i mitten av packningen. Båda skelettgravningarna hade riktningen 53 gon (SV-NÖ) och båda hade ett keramikkrärl i botten av nedgravningen (i SV-delen) och i A 51 fanns dessutom en järnkniv. Intressant är att skelettgravarna A 50 och 51 hade rest sten resp. gravklot som båda är hedniska symboler. Intill dessa skelettgravar låg en liten rund stensättning - A 52 - som dock var en brandgrav innehållande bl.a. ett likarmat vikingatida spänne som kan dateras till 900-talet. A 50, 51 och 52 tycks horisontalstratigrafiskt höra ihop och troligen även tidsmässigt, vilket är intressant med tanke på skelettgravskickets introduktion på gravfältet. Kolet i nedgravningen i A 34 och A 50 kan komma från en reningseld eller utgöra ett bränningssubstitut (se Petré 2010, s. 394).

A 80 och 81 låg intill varandra ca 10 m SÖ om skelettgravarna A 50 och 51. A 80 var en V-Ö-lig stenpackning med fyndtom nedgravning. Den vaga nedgravningen i A 80 var endast ca 1,2 m lång och ca 1 m lång i botten och fyndtom. Möjligen kan en 0,9 m lång sten 1,5 m SV om packningen ursprungligen ha utgjort en rest sten i A 80. Intill A 80 fanns A 81 som var en liten mörkfärgad nedgravning endast en 0,45 x 0,35 m stor innehållande en liten armbygel av brons, troligen för ett barn. Troligen är A 81 en spädbarnsgrav. Även A 80 kan vara en barngrav med tanke på den korta nedgravningen ca 1-1,2 m lång.

4.1.3 Konstruktioner och konstruktionsdetaljer

4.1.3.1 SV-portar

SV-portar fanns i fyra gravar, A 44, A 60, A 62 och A 65 - alla i den södra delen av gravfältet och alla vikingatida. Anmärkningsvärt är att portarnas riktning i A 60 och A 62 inte var riktade åt SV utan åt SSÖ (de har här dock för enkelhets skull benämnts SV-portar). Dessa två gravar ligger intill varandra. Porten i A 62 låg friliggande från packningen. De andra var utbyggnader direkt från packningarna. Porten i A 62 var ofylld av sten och bestod endast av en stenram vars sida in mot graven saknade stenar. I mitten av ramen låg ett gravklot av rosavit bergart. Utanför den yttre södra ramväggen låg två järnknivar - båda med avbrutna spetsar. Ett spottest (fosfat-test) i SV-porten i A 44 gav inga förhöjda värden i förhållande till omgivningen. Intressant är SV-porten i A 65 som ej var kvadratisk utan utdraget rektangulär och som troligen avsiktligt förlängts för att täcka den underliggande härden (A 65B) från bronsålder. Vid anläggandet av graven bör man således ha observerat bronsåldershärden. Kanske man ansett att härden under SV-porten gav extra kraft eller att härden skulle kunna ”störa” om den inte täcktes. Ett förslag till tolkning av SV-portar har varit att porten är ett kommunikationsrum med den avlidne – en likhet i konstruktionen med ”de dödas dörr” omnämnt i den poetiska Eddan (Arrhenius 1970, s.384f.f.).

4.1.3.2 Resta stenar och gravklot

Resta stenar och gravklot finns i ett flertal gravar. Som tidigare konstaterats på Lovö så är gravar med gravklot kvinnogravar och gravar med rest sten mansgravar (Petré 1984c).

Grävningarna på Raä 28 bekräftar detta ytterligare. Resta mittstenar fanns i 12 gravar och gravklot (som placerats överst i mitten) fanns i 10 gravar. Gravkloten har formats genom bultning och då blivit vita genom den vita stenhjöllytan som bildas vid bultning och som kan vara hållbar i flera år. Här kan vara på plats att tillägga att de på flera håll i Sverige påträffade stora ornerade gravkloten, bl.a. det vid Inglinge högen i Småland, är tillverkade av vit bergart, ofta vit kvartsit. Gravkloten var således vita. Gravkloten på Raä 28 är gjorda av grå granit som bultats men i mitten i SV-porten i aristokratgraven A 62 låg ett gravklot av rosavit bergart. Kvinnan i A 62 har haft hög social status. I A 8 fanns tre gravklot men inget låg i centrum på stenpackningen som annars är brukligt. (Ang. tolkning av gravklot se nedan kap. 4.3.7).

4.1.3.3 Övriga konstruktioner och konstruktionsdetaljer

Cylindriska mittkonstruktioner(A 3, 4, 7)

Cylindriska uppbyggda stenpackningar fanns i A 3, 4 och A 7, alla från vendeltid. I A 2 fanns vissa antydningar till mittkonstruktion. A 3 var en dubbelgrav med en man och en kvinna. A 4 och 7 är mansgravar. A 7 var en hög där stenpackningen var väl täckt av högfyllningen. Liknande centralt uppbyggda mittkonstruktioner i stenpackningarna från vendeltid har tidigare påträffats på Lovö på gravfälten Raä 27 och Raä 87. Konstruktionerna vittnar om avvikelser i det gängse mönstret troligen p.g.a. personliga bakomliggande faktorer och förhållningssätt till den begravde.

Kantkedjor

Kantkedjor finns i ett flertal av gravarna, dels som kantkedjor som begränsar stenpackningarna dels som friliggande kantkedjor. Kantkedjor kring brandlagren, s.k. inre kantkedjor är också vanliga. Friliggande kantkedjor finns i A 5, 8, 18 (A 20, 22), alla vendeltida. Anmärkningsvärd var den friliggande kantkedjan i A 5 som i ett 2,9 m långt parti hade dubbla kantkedjestenar, som skydd(?) mot den intilliggande A 6 som av allt att döma har anlagts före A 5. Även den norr om A 5 liggande A 2 var anlagd före A 5. Den osteologiska analysen av A 6 visar på en troligen äldre kvinna (Svenfelt 2003, s.5). Friliggande kantkedjor är vanligare i kvinnogravar än i mansgravar.

Röda stenar (A 2, 5, 12, 35, 37, 52, 58, 59, 76, 79)

Röda stenar i olika grad i stenpackningarna förekommer i ett flertal gravar. I A 5 bestod den centrala stenpackningen *enbart* av röda stenar och denna grav har vad gäller stenmaterialet en intressant färgsymbolik. De utvalda *enbart* röda stenarna av röd granit i centralpackningen, de gråa vällagda kantkedjestenarna i den friliggande kantkedjan och det vitbultade gravklotet i mitten gav sannolikt en effektiv och meningsbärande färgsymbolik.

Många stenar i A 37 var av röd granit (som i A 1 på Raä 34 – två även i övrigt likvärdiga gravar). Röda stenar (röd granit) finns normalt i moränen på Lovö men inte i de proportioner som vissa gravar uppvisar. Detta skulle kunna tyda på att man valde röda stenar framför andra stenar om tillfälle gavs. Röd granit finns i fast berg t.ex. i anslutning till gravfältet Raä 27 i dess N del. Den röda färgen har i alla tider varit förknippad med fruktbarhet och livskraft och har i många kulturer ingått i färgtriaden rött, vitt och svart.

Kvarts

I flera gravar fanns i fyllningen spridda mindre stenar av vit kvarts. I A 2 fanns de spridda över hela ytan och skulle kunna vara en avsiktlig spridning. Kvarts framkom i fyllningen och/eller i brandlagret i A 9, 10, 13, 63, 76 samt i bronsåldershärden A 65B. I A 10 fanns sammanlagt 67 gram kvarts. Kvartsen kan vara avsiktligt spridd eller komma från de underliggande boplatserna. I A 61 framkom en kölskrapa av kvarts av samma typ som

tidigare påträffats i några exemplar på Lovö (se Petré 1996b). Kölskrapan i A 61 är mycket sliten över hela ytan.

Lockstenar (A 2, 4, 9, 35, 39, 41, 58, 60A, 65, 79)

Lockstenar över benurnorna förekom i ett flertal av gravarna på Raä 28. Intressant är de tresidiga lockstenarna i A 2 och A 4. I A 4 synes lockstenen ha varit tillhuggen och formens symbolspråk kan liknas vid treuddsformen. En treuddsformad locksten av röd granit fanns i vapengraven A 1 på granngravfältet Raä 16 (Petré 1999c, s.18). Treuddsformen har av Anders Andrén tolkats som en symbol för världsträdet Yggdrasils tre rötter (Andrén 2004). En relativt stor flat locksten fanns i högen A 41. I A 39 låg en locksten över en liten stenkisteliknande konstruktion av flata stenar runt benurnan.

Pålar och stolpar

I A 4 var stenarna i centrum av stenpackningen lagda så att de bildade en skoning från en borttagen (eller förmultnad) stolpe. Exakt och omedelbart under stenskoningen stod ett keramikkrärl med brända ben och under den låg ett par dm-stora lätt svedda rörben av häst.

I A 22 fanns två små stolphål/käpphål eller snarare stöttor som hållit en förmodad gravbåt på plats som bränts och som stått uppallad på en mittsten (se anläggningsbeskrivningen).

I A 43 fanns stolphål i brandlagernivåns botten som tolkats som stolpar i en bålplattform (se anläggningsbeskrivningen).

SV-orienteringar

Olika företeelser av orienteringar åt SV har observerats vid de arkeologiska undersökningarna av gravar från yngre järnålder på Lovö (Petré 2010, s.353f.). Framträdande därvid är de *SV-portar* som finns i några vikingatida gravar (se ovan). En annan SV-orientering är de senvikingatida *skelettgravarnas nedgrävningsriktning* som mestadels kretsar kring SV-NÖ-lig riktning där huvudet oftast ligger i NÖ (Petré 2010, s.389f.). Denna orientering är vanlig i skelettgravar från vikingatid i Mälardalen och har bl.a. förklarats med solens uppgång i påsktid, d.v.s. tiden för Kristi uppståndelse (Lindström 2005). De båda skelettgravarna A 50 och A 51 på Raä 28 har denna orientering, d.v.s. i SV-NÖ. Intressant är att den senvikingatida rundovala brandgraven A 46 har denna orientering. Även på Raä 34 finns liknande orientering för brandgravars stenpackningar (Raä 34, A 67 och 69). Tidigare har också uppmärksamats att *brandbålsspår* under vissa vikingatida gravar på Raä 34 haft SV-NÖ-lig riktning och att således *rektangulära brandbål* kan ha haft denna riktning (Petré 2010, s. 353). Detta har dock inte lika tydligt kunnat konstateras på Raä 28 även om antydningar finns (se A 43, 58, 62 och 70). I A 43 fanns tydliga rester från brandbålet som haft en SV-NÖ-lig riktning. *Torshammaramuletter* (ej ringar) i A 68 och A 74 låg i SV delen av gravarna (jfr SV-portar). Torshammarringar nedlagda i benurnor har ofta lagts med torshammarringarna koncentrerade till SV delen eller V-delen av benurnan. Undantag tycks finnas men riktningen bör uppmärksammas mer vid utgrävningar. I mittblockstenssättningen A 35 fanns ett på flera sätt anmärkningsvärt symbolspråk och även indikationer på att SV-riktningen kan ha varit viktig. Således fanns omedelbart SV om mittblocket en halvrund liten stenkonstruktion innehållande ett svärdsfäste (tånge, knapp och hjalt) och ytterligare 1 m utanför åt SV en fyndkoncentration (depå?) med flera små fragment av olika slag troligen representerande de respektive föremålen som *pars pro toto*. Här finns en "dubbel" SV-lig riktning som om man ville kommunicera med dessa symboliska "händelser" i denna riktning. Sammanfattningsvis kan sägas att den SV-liga riktningen (SV-NÖ) återkommer i flera sammanhang. Kanske den är mest framträdande i SV-portar och i de vikingatida skelettgravarnas nedgrävningsriktningar men vissa tecken tyder på att traditionen kan gå längre bakåt i tiden.

Brandbål på gravplats

Tidigare har åtskilliga spår visat att brandbålet stått på samma plats som gravplatsen (Petré 2010). Även på Raä 28 fanns bålindikationer i olika former i ett flertal gravar (A 4, 16, 22, 23, 27, 28, 33, 39, 43, 52, 57 m.fl.). Bränd lera i botten under brandlagret fanns i t.ex. A 16, 23, 27, 28, 57, 58 och 65. Det fanns också eldskadade markfasta stenar under några gravar (t.ex. A 4). I högstatusgraven A 43 har några stolphålsliknande gropar tolkats som rester från en uppbyggd bålplattform som i slutskedet av bålbranden tippat åt sidan. Denna konstruktion kan ha varit ca 2,5 x 4 m stor och har stått i SV-NÖ-lig riktning (50 gon). Intressanta är resterna efter de stolpar som antagits stötta en uppallad båt som utgjort bålet i A 22. En mittsten som antas ha hållit upp båten under dess mitt var kraftigt eldskadad. (se anläggningsbeskrivningens kommentar). Det finns således även på Raä 28 ett flertal indikationer på att brandbålet stått på samma plats som själva gravplatsen.

Problemet med brandgravars bålplatser har länge varit omdebatterad. Anne-Sofie Gräslund har diskuterat problemet vad gäller Birkas gravar (Gräslund 1980, s.61). Av 442 uppmätta brandlager så var 173 rektangulära eller ovala vilket antas vara ett resultat av avlånga brandbål. Men många gravar har inte lämnat spår alls från bränning. Troligen kan bälarna ha stått både på gravplatsen och på andra platser. Ett problem är att arkeologer vid utgrävningarna sällan ställt frågan om brandbålet stått på plats och därför ej uppmärksammat sådan spår.

Stratigrafisk begravningsordning

I några gravar har kunnat konstateras begravningsordningen i förhållande till någon intilliggande grav. Således var begravningsordningen att A 6 anlagts före A 5 (se anl.beskrivn. för A 5) eftersom man tagit hänsyn till kantkedjans utseende i A 5 mot A 6 där kantkedjan var dels dubbel i en 2,8 m lång sträcka mot A 6 och dessutom nästan rak och ej rund. Även den norr om A 5 liggande A 2 var stratigrafiskt äldre än A 5. A 33 var anlagd före A 34 eftersom kantkedjan i A 33 överlagrades av den i A 34. A 63 överlagrades av A 64. Det är troligt att skelettgraven A 32 anlagts efter brandgravarna A 35 och A 37 med tanke på mikrotopografin och gravriktningen. Begravningsordningen vid dessa gravar kan vara A 37 - A 35 - A 33 - A 34 - A 32 - A 39. Möjligen är begravningsordningen för de fyra stora högarna följande: A 41 - A 43 - A 42 - A 44 där A 41 bör vara äldst. Gravarna NV om denna grupp är sannolikt yngre (vilket framgår bl.a. av kamfragment i A 35). Vid undersökningen av A 64 tycktes denna grav i utkanten överlagra granngraven A 63. A 64 var emellertid plundrad och uppkastad jord kan ha försvårat bedömningen.

Malstenar i järnåldersgravar

I ett flertal gravar från yngre järnålder på Lovö har framkommit malstensunderliggare i stenpackningarna och exempel finns från Raä 13, 27, 28 och 34. De har legat antingen i stenpackningarna eller som lockstenar/täckstenar över brandlagren med den konkava sidan vänd mot brandlagret. Även några överliggare (malstenslöpare) har påträffats (t.ex. Raä 28:43; Raä 13:37). På Raä 28 har malstensunderliggare påträffats i gravarna A 12, 62 och 69. I A 69 påträffades en del av en malsten med malytan vänd nedåt över brandlagret. Malstenen var 0,3 x 0,2 x 0,13 m stor och något skadad i ena änden. I A 62 låg en malstensunderliggare relativt högt i fyllningen i S delen. I A 12 låg ett mindre fragment av en malstensunderliggare i stenpackningen. På det närliggande gravfältet Raä 13 fanns i gravarna A 12 och A 28 malstensunderliggare vars konkava sida var vända dikt an mot brandlagren (Petré 1982, s.23; Petré 1999b). Dessa båda gravar är från folkvandringstid och tillhör några av de äldsta kända från gravfälten på Söderbyenheten. Sannolikt finns en fruktbarhetssymbolik i detta förfarande. Malstenarna togs från den befintliga boplatsen under gravfältet och hade använts av förfäderna och gav därmed fruktbarhet, kraft och kontinuitet.

4.2 GRAVFYNDEN

4.2.1 Pärlor

I gravfältets gravar finns ett relativt rikt och varierat pärlmaterial från såväl vendeltid som vikingatid. I de vendeltida pärluppsättningarna har i några gravar ingått pärlspridare av ben/horn eller brons. I princip så består 600-talets pärlmaterial av röda och/eller orangea glasflusspärlor, 700-talets av blåa translucenta/halvtranslucenta mosaikpärlor med mörkblå basfärg samt pärlor i millefioriteknik och vikingatidens av glaspärlor med mer varierande färger och former där även bergkristall och karneol kan ingå. Även i några 700-talsgravar ingår bergkristall.

Några olika folkvandringstida och vendeltida pärlhorisonter har tidigare definierats i samband med undersökningen av Lundagravfältet Raä 27 på Lovö (Petré 1984c, s.60ff). Dessa horisonter används även i detta arbete och ger en möjlighet till en viss utveckling under vikingatid. De horisonter som tidigare konstaterats på Lovö har benämnts P1, P2, P3, P4 och P5. De två sistnämnda motsvarar 600-tal (P4) och 700-tal (P5) som är de två äldsta faserna på Raä 28. En kronologisk och typologisk fortsättning är den horisont som framför allt karaktäriseras av mycket små blåa och små gula pärlor, ofta i stora mängder. Denna horisont har benämnts P6 (se nedan) och synes tillhöra huvudsakligen 800-talets första hälft. Pärlhorisonten efter P6 har här benämnts P7 vari ingår t.ex. karneolpärlor och facetterade bergkristallpärlor (se nedan). Horisonten föreslås ligga huvudsakligen i 800-talets andra hälft och en tid därefter. På Raä 34 som representerar hela den yngre delen av vikingatid var pärlmaterialet i gravarna sparsamt och ej användbart för en kronologisk analys (Petré 2010).

Pärlor finns i såväl kvinnogravar som i mansgravar men i mansgravar ingår endast enstaka exemplar (högst 3 st men vanligen endast en (1) pärla). I kvinnogravar kan pärlor uppträda i stora uppsättningar. Pärlorna kan då ha varit arrangerade i sofistikerade pärlkragar på bröstet, utspända med pärlspridare. Såväl mynt, hängen, amuletter, bronstrådar, silvertrådar, bronstrådringar/öglor med små pärlgrupper, och eventuellt smyckekedjor av brons med ändplattor kan ha ingått. Uppsättningarna har sannolikt varit av olika konstruktion såväl över tid som i olika statussammanhang. Den pärlrikaste graven på Lovö är flickgraven A 31 på Raä 13, Söderby med ca 600 pärlor varav ca 200 var sammansmälta och som kunde visa delar av det sofistikerade arrangemanget (Petré 1984b, s.95 och Petré 1984c, s.68).

Följande pärlmaterial, tekniker och färger finns bland pärlorna på Raä 28:

Glasflusspärlor (opaka; röda, orangea, gula, gröna, vanligen tunnformiga eller runda men även koniska och bikoniska samt någon kvadratisk/fyrkantig).

Glaspärlor (translucenta eller halvtranslucenta; tunnformiga, runda, ringformiga, facetterade, melonformiga, cylindriska; enfärgade eller flerfärgade med pålagda trådar eller ögon i olika mönster eller slingor, d.v.s. mosaikpärlor). Även segmenterade glaspärlor finns, vanligen blåa. Dessa har ofta framställts genom s.k. dragteknik.

Millefioripärlor (tunnformade eller runda, olika storlek).

Mosaikpärlor (olika former och storlek med olika typer av pålagda trådar i olika mönster)

Guld- och silverfoliepärlor (överfångsteknik), vanligen segmenterade i två eller flera segment.

Bergkristallpärlor (runda eller facetterade).

Karneolpärlor (runda, cylindriska eller facetterade).

Bronspärlor (dels gjutna ornerade eller oornerade och dels av spiraltråd eller spirallagda smala band).

4.2.1.1 Pärlhorisonterna på Raä 28

P4-horisonten (de röda damerna) återfinns på Raä 28 i gravarna A 18 och A 26.

Horisonten karaktäriseras av framför allt röda och orangea glasflusspärlor (ofta i stora uppsättningar) samt koniska röda (eller orangea) glasflusspärlor. På Raä 27 finns i denna horisont små blåa melonpärlor liksom enstaka gula och gräsgröna opaka pärlor samt enstaka bronspärlor av spirallagd bronstråd. Horisonten tillhör 600-talet (se Petré 1984c, s.62).

P5-horisonten (de blåa damerna) återfinns på Raä 28 i gravarna A 3, 5, 6, 8, 28, 31, 70, 71 och 74. P5 karaktäriseras av koboltblå basfärg, ofta med facetterade former, millefioripärlor (stundom med schackbrädsmonster), relativt stora polykroma koboltblåa (med vita, röda, gula slingor eller virvelhjul) samt vita opaka (svagt bikoniska, cylindriska eller runda). Enstaka gråa med 8-formig röd slinga förekommer. Horisonten tillhör 700-talet (se Petré 1984, s. 64). A 74 har förts till denna horisont trots att flera av de karaktäristiska typerna saknas men basfärgen med blåa pärlor finns. Troligen är A 74 en sen grav i denna horisont eftersom några pärlor med ljusgrönt inslag ingår vilket är karaktäristiskt för nästföljande horisont (d.v.s. P6).

P6-horisonten finns på Raä 28 i gravarna A 58, 60B, 62, 63 och 65. Horisonten karaktäriseras av påtagligt små blåa och små gula pärlor, ofta i stora uppsättningar. Diametern kan vara endast 2,5-4 mm. Även segmenterade pärlor, främst silverfoliepärlor (men även guldfoliepärlor), kan ingå samt större polykroma pärlor med ljusgrön translucent glasmassa med gula, röda eller vita slingor. Även ljusgröna (transulenta/halvtransulenta) melonpärlor kan ingå.

Horisonten karaktäriseras tydligt i graven A 63 (193 pärlor) som har ett stort antal mycket små blåa och gula pärlor. Aristokratgraven A 62 har räknas till P6 och har bl.a. små segmenterade guld- och silverfoliepärlor samt många små blåa pärlor och sammanlagt en stor pärluppsättning med 173 pärlor. A 65 har klassats till P6-horisonten eftersom den har relativt små blåa och gula pärlor samt flera av ljusgrönt glas med gula/vita/röda slingor samt en melonpärla av ljusgrönt glas. A 58 kan tillhöra denna horisont eftersom den innehåller gula och blåa relativt små pärlor samt segmenterade guldfoliepärlor och en ljusgrön pärla med vita slingor. De ljusgröna transulenta glaspärlorna (oftast av större format) med gula, vita eller röda slingor återfinns i den myntdaterade P6-graven A 21 på Raä 16 (se nedan). Den ljusgröna glasmassan blir vanlig under tidig vikingatid. I flera gravar finns relativt stora pärlor av ljusgrönt glas med gula/vita/röda slingor. Troligen skall således A 60B räknas hit (vilket även stämmer horisontalstratigrafiskt med gravens läge på gravfältet).

Exempel på P6 finns även på Raä 13 i A 31 (600 pärlor!) och i dubbelgraven A 21 på Raä 16 (262 pärlor). Horisonten uppträder också på Raä 27 (A 3A, A 4A) men där ej med stora pärluppsättningar. Anmärkningsvärt är att pärlorna i några av de gravar som har P6-horisont har legat spridda i det övre jordskiktet (Raä 28:63, Raä 27:3A och 4A, Raä 16:21, Raä 13:31). Här kan troligen en särskild gravritual ha ingått. Intressant är att P6-horisonten saknas på det vikingatida gravfältet Raä 34 som antagligen börjat anläggas ca 850 e.Kr. d.v.s. efter P6-horisontens relativt korta tillvaro någon gång under 800-talets första hälft. Fyndkombinationerna för P6 tyder på en tillhörighet till 800-talets första hälft: A 31 på Raä 13 innehåller ett likarmat Ljönesspänne samt två silvermynt präglade ca 825 e.Kr. (Petré 1984c, s.68). Dubbelgraven A 21 på Raä 16 har fragment av en oval spännbuckla typ P37 och ett silvermynt präglat 814/815 e.Kr. A 62 på Raä 28 har bl.a. ett fragment av en oval spännbuckla typ P37. De av de ovan omnämnda P6-gravarna som har definierbara kamfragment (Raä 27:3A, Raä 28:58, 62) så är dessa A-kammar (S6) med ornering av typ L2.

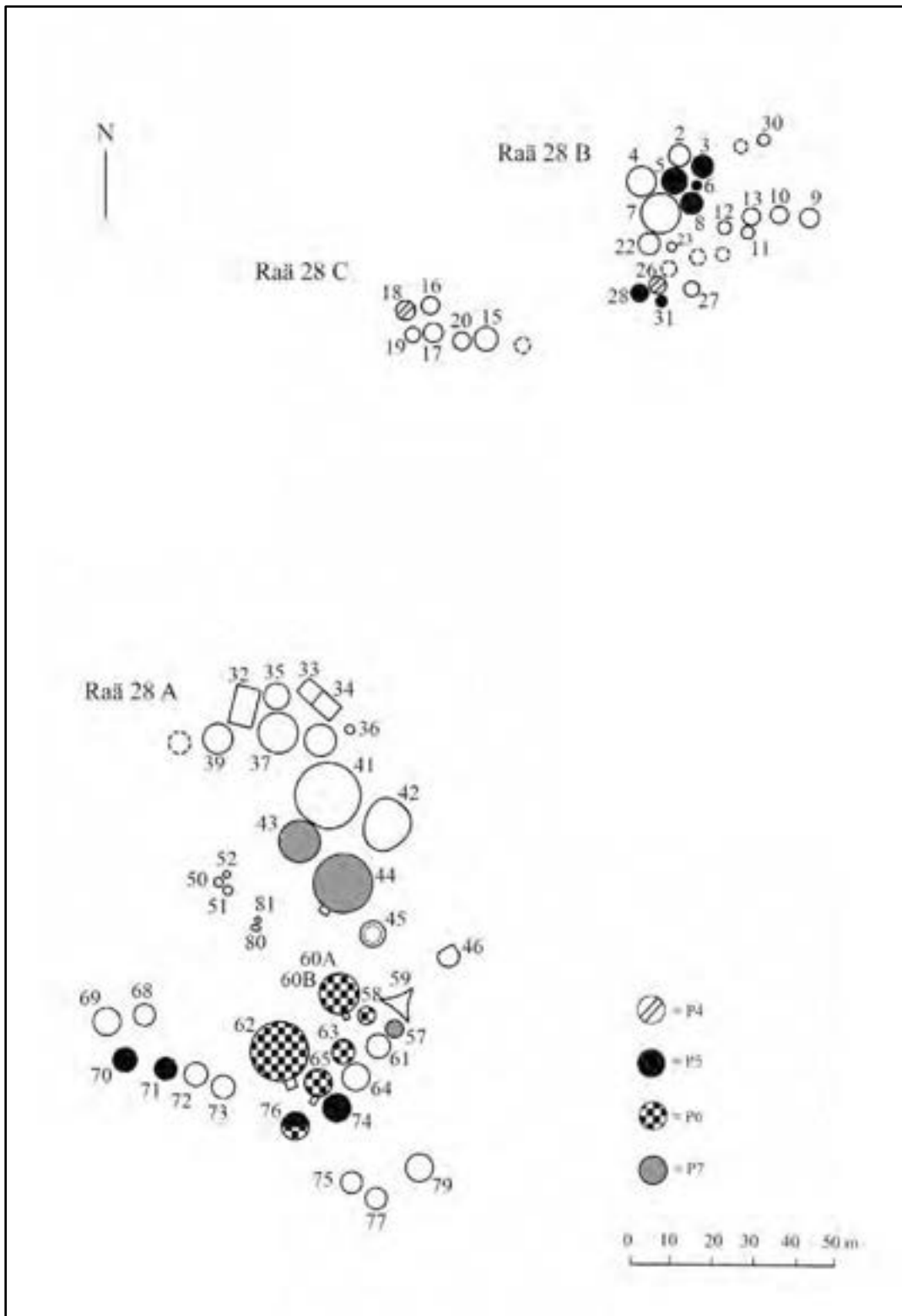

Fig.8. Pärlhorisonterna på Raä 28. I princip är P4=600-tal, P5=700-tal, P6=tidig vikingatid och P7=800-talets andra hälft och 900-talet. Gravar med endast 1 pärla är ej utsatta. Observera den horisontalstratigrafiska utbyggnaden för Raä 28A från SV mot NÖ.

P5/P6: Pärlorna i A 76, vari bokamulettpärlan ingår (se nedan), har bergkristallfragment, translucenta gröna pärlor, translucenta blåa pärlor, några mosaikpärlor med blågrön bas, några opaka vita och några opaka gula pärlor samt några gjutna bronspärlor. Här finns således inslag från både P5 (bl.a. opaka vita) men framför allt P6 (bl.a. translucenta gröna). Bland fynden ingår två kammar varav en B1:1-kam och mittskenan från en A-kam samt kamfodral. Ett par cm-stora ornerade bronsfragment har djurornamentik tillhörande 800-talet.

P7-horisonten synes ha mer varierande pärluppsättningar som på Raä 28 kan vara kopplade till bl.a. social status med mer individuella pärluppsättningar. Denna och efterföljande horisonter med typiska karaktärer blir därför svårdefinierade. Nya material i denna horisont tycks vara karneol och de facetterade bergkristallpärlorna. Runda bergkristallpärlor finns redan i enstaka exemplar i 700-tal (under P5-horisonten). Guldfolierade pärlor verka öka. Typiskt för P7-horisonten skulle således kunna vara pärlor av karneol och facetterade bergkristallpärlor samt polykroma och enfärgade glaspärlor av mer varierande typer. Exempel på P7 finns i gravarna A 43, A 44 och A 57 på Raä 28. De kan dateras till 800-talets andra hälft och möjligen till början av 900-talet. I A 44 finns ett Ludvig den Fromme-mynt (präglat straxt före 840 e.Kr.).

Ytterligare pärlhorisonter är vanskliga att skissera utifrån Raä 28 då gravunderlaget med pärlgravar blir vagare under 900-talet.

4.2.1.2 Ovanliga pärlor

En bokamulettpärsla.

Den relativt stora platta rektangulära millefioripärlan i 800-talsgraven A 76 synes sakna motsvarigheter. Den har fem vita blommor på varje sida med pärlhålet i kortändarna. Varje blomma består av fyra ”kronblad” i vitt mot mörkgrön botten med röd bård runt om kanterna. Pistillerna består av en gul kvadrat med röd kant. Mellan blommorna finns fyra grupper av fyra små röda kvadrater med gul kant. Till formen liknar pärlan en *miniatyrbok*. Några liknande miniatyrböcker finns som metallamuletter, en av brons från Hög Edsten i Bohuslän och två av guld från Centraleuropa (Corsten 1991, s.183). Dessa amuletter ansågs ge ett kristligt skydd och hjälp åt bäraren. Anne-Sofie Gräslund har diskuterat bl.a. den bokliknande amuletten från Hög Edsten i samband med kristnandeprocessen; det är mindre troligt att den symboliserar bibeln men det kan inte uteslutas (Gräslund 1995, s.155). Bokamulettpärlans fem ”blommor” och gruppering känns igen från pärmarna på flera tidiga kristna europeiska böcker (jfr Corsten 1991) och har sannolikt fått sin inspiration därifrån. Det kan inte uteslutas att även pärlan i A 76 skall symbolisera en bok. Avsikten med denna bokamulettpärsla var sannolikt att kunna ge symbolisk kraft och kristligt beskydd på liknande sätt som metallamuletterna. Existensen av illuminerade böcker under 700- och 800-talet i Europa torde ha avsatt spår i olika former, t.ex. i konsthantverket vid tillverkning av amuletter och som en och annan pärlsymbol.

En *pärlemorpärsla* (snäckskal) i A 58. En skiv- eller diskusformad nästan platt pärla ingår bland pärlorna i A 58 och är sannolikt en pärlemorpärsla. Den har grå färg (eldskadad) som uppkommit på brandbålet. Denna pärltyp är närmast okänd i Mälardalen och förekommer endast i en grav från Södermanland och i enstaka skelettgravar på Gotland och Öland (Ljungkvist 2010, s.9f). Möjligen kan brandgravskicket ha bidragit till att de ofta har krackelerat sönder på brandbålet och därför ej är kända (a.a.).

Två *droppformiga* buteljgröna glaspärlor i A 5 har inga eller få motsvarigheter på annat håll. Formen påminner något om och kan ha inspirerats av formen på ametistpärlor som är relativt

ovanliga, d.v.s. droppformiga med något platt eller ovalt tvärsnitt (jfr Ljungkvist 2010, s.5f, fig. 4, s.6). I A 5 ingår en kam med S6 och L3-ornamentik (600- och 700-tal).

Bergkristallpärlorna

Bergkristallpärlor finns i 700-tal i A 3, A 74 och A 71 (1 ex) samt i 800-tal i ett flertal gravar. De runda släta bergkristallpärlorna anses vara äldre än de facetterade (Myhre 2010, s.18). Detta stämmer för A 3 (6 st varav 3 runda och 3 cylindriska) som har en L1-kam och en L2-kam och A 74 som har två runda släta bergkristallpärlor samt bl.a. ett ovalspänne. A 71 har en rundat facetterad bergkristallpärla samt typiska 700-talspärlor (pärlhorisont P5) och bronser daterbara till 700-tal (bl.a. ornamentik i vendelstil D). Bergkristallpärlor i 800-talsgravar finns i A 43 (16 facetterade och en liten rund varav en liten facetterad (fragment) sitter på ett silvertrådshänge), 44 (11 små runda) och A 57 (facetterade och en rund nött och en diskusformad med fasade kanter). I A 76 finns ett 20-tal bergkristallfragment (5-14 mm stora) från krackelerade pärlor varav ett fragment är stavformigt facetterat utan hål som möjligen kan ha haft en infattning för upphängning istället för ett hål. Graven har två kammar, en A-kam (endast mittskenan) och en B-kam (B1:1) men torde trots B-kammen tillhöra 800-talet, troligen till dess mitt.

Karneolpärlorna

Karneolpärlor finns i tre gravar, alla på Raä 28A: A 43 (15 st varav 9 facetterade och 6 små runda varav 3 sitter på silvertrådshängen), A 44 (19 st varav 3 facetterade, 5 små cylindriska och 10 mycket små runda) samt i A 57 (3 st varav en facetterad och 2 runda). Dessa gravar kan dateras till (tidigast) 800-talets andra hälft.

Bronspärlor

Pärlor av brons finns i 5 gravar. Pärlorna är gjutna ornerade eller oornerade eller av spirallagd bronstråd/-ten/-band: A 65 (1 sliten spiraltrådpärla, A 70 (1 stor gjuten ornerad och 2 av spirallagd bronsten), A 71 (4 gjutna varav 3 ornerade), A 74 (3 släta och möjligen en konisk profilerad? och en "rörpärla"? av lindat bronsband), A 76 (2 gjutna varav en ornerad). Gravarna med bronspärlor på Raä 28 kan dateras till 700-tal och äldre vikingatid.

4.2.1.3 Övrigt om pärlor

Pärlor med *järnskoning* i trådhålen ingår i A 5 (1 pärla) och i A 26 (2 pärlor) på Raä 28. Järnskoningar i trådhålen är tidigare kända från tre 600-talsgravar på Raä 16, Söderby, Lovö, nämligen i gravarna A 15 (1 pärla), A 22 (2 pärlor) och A 41 (2 pärlor). Alla pärlor med järnskoning är av röd eller orange glasfluss. A 15 är sannolikt den yngsta graven eftersom bland pärlorna ingår några blåa polykroma pärlor av 700-talstyp (gäller även A 5 på Raä 28). Järnskoningens funktion är okänd men har troligen ingått i pärluppsättningens konstruktion och arrangemang som ofta har varit sofistikerad. Pärlan i A 5 på Raä 28 har spruckit på mitten och visar att järnskoningen är konisk, liksom trådhålen alltid är i glasflusspärlor. Att trådhålen är koniska beror på att vid tillverkningen den glödande glasmassan lindats kring en svagt konisk järnten (som snurrats ca 5 varv) och att pärlan vid avsválnad sedan "slagits" eller tryckts av från järntenen. (Ang. hur pärlorna är tillverkade se Petré 1984c, s.60f.f.). Järnskoningarna har troligen dock inget med de koniska järntenarna vid tillverkningen att göra.

Alla de 39 glasflusspärlorna i A 26 har asymmetriska hål och bör således ha tillverkats av samma pärlmakare som haft en svarv med skev (!) svarvaxel.

Gravar med *endast en (1) pärla* (eller förslaggad pärla) finns i 13 gravar på Raä 28, nämligen i A 2, 4?, 9?, 17, 19, 23, 27, 35, 36, 52, 69, 75 och 79. Av dessa synes alla vara mansgravar utom A 52 och alla pärlor är av röd glasfluss utom i A 2 (kvadratisk pärla av orange glasfluss), A 23 (en blå polykrom pärla), A 52 (grå) och A 79 (ljus grönblå opak glaspärla med röd prick). Det har tidigare konstaterats att det finns ett samband mellan fynd av en (1) röd glasflusspärla och mansgravar (se Petré 1984c, s.193 och Petré 1999b, s.173). Detta samband stärks ytterligare på Raä 28.

4.2.2 Bronssmycken, fibulor, armringar/armbyglar, hängen, en miniflöjel, silvermynt, föremål av silver, granater.

Bland gravfynden ingår bl.a. några fibulor, armbyglar, smyckekedjor, hängen, två genombrutna prydnadsskivor, en miniflöjel (A 37) samt ett pyrihänga (A 8). Bronserna är fragmentariska, dels krossade efter bålet och dels eldskadade på bålet. Några fragment är från toilettredskap, t.ex. tungskrapan i A 8 (jfr Carlsson 2001). Några bronser har ej gått att identifiera. Från tidigt 800-tal finns bl.a. bronsfragment med djurornamentik i A 76. Även järnföremålen är i stor utsträckning skadade.

Spännen/fibulor

Det äldsta spännet på gravfältet är ett litet likarmat spänne med djurhuvudändar från folkvandringstid som påträffades i fyllningen i kanten av A 76. Fyndet får betraktas som ett lösfynd och som en "antikvit". Inga folkvandringstida gravar har påträffats på gravfältet. Från 600-tal finns inga spännen/fibulor trots flera gravar från denna tid. Bronser som traditionellt kan dateras till 700-tal finns i A 70, 71 och 74.

Graven A 8 kan vara en "övergångsgrav" mellan sent 600-tal och tidigt 700-tal. Till de äldre fynden hör fragment från ett toilettset (tungskrapa), ett pyrihänga med omgärdande järntrådar och kammen som har L3-ornamentik. Till de yngre fynden hör ett kedjegarnityr och pärlor som tillhör pärlhorisont P5. Pyrihänget är mycket likt det som finns i A 2 på Raä 16 vars fyndkombinationer ligger i 600-tal med t.ex. P4-pärlor och L3-kam.

Graven A 74 tycks vara en "övergångsgrav" mellan sent 700-tal och tidig vikingatid. Pärlorna har såväl koboltblå som ljusgrön bas och kan klassas som en sen typ P5-horisont (se ovan). Bland fynden ingår ett litet *ovalspänne* med slät yta och en viss typ av ovalspänne/bågspänne av brons med insvängda sidor och ett nithål i var ände. En kamtyp med en relativt ovanlig heltäckande kryssornamentik och S6-snitt kan antyda en tidig vikingatida datering. I A 74 finns även ett kamfodral med L2-ornamentik som kan vara såväl 700-tal som 800-tal. Bergkristallpärlorna med rund form tillhör den första typen av bergkristallpärlor och har importerats före 900-talet (Myhre 2010, s.18) men finns i enstaka exemplar redan under 700-talet. A 74 ligger intill de tidigvikingatida gravarna A 64, 65 och 76 och kan vara en viktig "övergångsgrav" mellan sen vendeltid och tidig vikingatid.

Fragmentet av en oval spännbuckla i A 62 är av typ P37 och kan dateras till 800-talet. Ovals spännbucklor av typen P37 har ingående diskuterats av Ingmar Jansson (1985). Typen är vanlig och tycks ha haft en lång användningstid. Den uppträder i några gravar på Lovö som kan dateras till äldre vikingatid (Raä 16:21; Raä 13:33). I A 21 på Raä 16 finns ett silvermynt, en abbasid som präglats 814/815 e.Kr. och graven har daterats till ca 850 e.Kr (Petré 1999c, s.144). I A 33 på Raä 13 finns bl.a. två kammar, en A3-kam och en B-kam med blandning av typ B1:1 och B1:2 (Petré 1999b, s.106). Enligt K. Ambrosiani uppträder A3 kammar tidigast ca 875 e.Kr. i Birkamaterialet (1981, s.27). P37-fynden i Lovögravarna kan uppenbarligen dateras till 800-tal, troligen till dess mitt.

Det *likarmade spännet* i A 52 är sönderbrutet i två delar, eldskadat och fragmentariskt. Det är närmast som Aagårds typ IV A:1 (eller möjligen typ IV C:1) som dateras till yngre Birkatid (Aagård 1984, s.108). I Birkamaterialet finns 6 gravar med typ IV A:1 som har få fyndkombinationer men i en grav (Bj 969) finns kombinationen med ovala spännbucklor av typ P51 som tillhör yngre Birkatid (a.a.). De intilliggande två skelettgravarna A 50 och 51 med hedniska inslag som rest sten och gravklot går ej att fynddatera närmare men skelettgravskicket och spännet i A 52 kan måhända antyda en datering till 900-talets senare del eller början av 1000-talet. Fragment från ett liknande likarmat spänne har tidigare påträffats på gravfältet vid Hemmet, Raä 56 på Lovö i graven A 2 (Petré 1978, s.14).

Genombrutna prydnadsskivor av brons finns i A 18 (600-tal) och A 74 (700-tal). (Jfr Nerman 1969, Taf.174 och Taf.228). De kan ha burits som prydnadsskivor på bröstet eller som lock till väskor (Blidmo 1973).

Armringar/spiralarmringar/armbyglar

Fragment av armringar eller armbyglar finns i A 62, 65, 74, 81 och från spiralarmringar i A 70 och 71. Äldst är spiralarmringen i A 70 (endast två fragment) och de båda spiralarmringarna i A 71 varav en är slät och en åsad med punsornering. Motsvarande finns t.ex. i Spångamaterialet (Biuw 1992) och på Bornholm (Jørgensen 1990). De kan dateras till 700-talet. Ett fragment av en tvinnad bronstråd i A 70 kan komma från en armring eller halsring (jfr ett liknande fragment i 800-talsgraven A 33 på Raä 13 (Petré 1984b, s.98). De båda kvinnogravarna i A 70 och A 71 representerar med sina likartade och rika gravfynd högstatuspersoner med dräkt- och smyckeuppsättningar som har internationell karaktär. Motsvarande fyndkombinationer finns t.ex. i gravar från Bornholm (Jørgensen 1990; 1997) med pärl- och kedjegarnityr med bl.a. stora ornerade bronspärlor, millefioripärlor, reticellapärlor, pärlspridare och kedjegarnityr med ändplattor samt dräktnålar och spiralarmringar av brons. Dessa magnifikt utstyrda damer utgör kulmen av de s.k. blå damerna under 700-tal.

I grav A 62 finns fragment från en bronsarmbygel. En liknande bronsarmbygel (fragment) finns även i A 65. Gravarna tillhör 800-talets första hälft. En liknande som den i A 62 finns i skelettgraven 97 i Birka (Birka I, Tafeln 108:12).

Silvermynt och föremål av silver

Silvermynt finns i tre gravar: A 37 (två fragment av mynt varav en dirhem präglad 844-869 e.Kr. och ett oidentifierat fragment), A 44 (ett Ludvig den Fromme-mynt (ca 840 e.Kr.) och A 57 (ett oidentifierbart litet fragment). Myntet i A 44 har en pånitad hängögla.

I A 43 finns ett 52 mm långt och smalt eldskadat *silverföremål*. *Pärlupphängningstrådar* av silver finns i A 43 och A 44. En *silverposamentknapp* som troligen ingått i klädedräkten finns i A 37. Dessa silverknappar av sammanflätad silverfiligrantråd har motsvarigheter i bl.a. Birka-materialet där de påträffats i skelettgravar och t.ex. utgjort kaftanknappar i bröst- och magregionen. A 37 har klassats som en högstatusgrav och har en motsvarighet i högstatusgraven A 1 på Raä 34 som också innehåller ett silverposament (Petré 2010).

I den rika graven A 44 finns förutom silvermyntet (se ovan) flera föremål av silver, nämligen en stämpelornerad *fingerring*, en s.k. *sköldamulett* och fragment av *två ryttarhängen*. Fynden i A 44 har stora likheter med fynden i den rika kammargraven Grab 825 i Birka som också har två ryttarhängen (Taf.92:7 och 11) och sköldamulett (Taf.97:2). Båda gravarna har dessutom en järnnyckel (Taf. 274:7). Sköldamulletten i A 44 har små runda inpunsningar i

spiralformation men också, till skillnad från Birkaamuletterna, tresidiga stämpelinpunsningar i en yttre bård. Sådana inpunsningar återfinns också på fingerringen i samma grav. De sköldformade hängena (sköldamuletterna) i Birka finns i 15 gravar och anses ha kristna signaler. Gustaf Trotzig menar att de ”kan kopplas till en föreställning om trons försvar” (Trotzig 2004:202).

En miniflöjel av brons med genombruten ornamentik framkom i högstatusgraven A 37 (se bl.a. denna boks omslag). Detta exemplar har charnier (gångjärn) som visar att flöjeln har varit rörlig. Miniflöjlar är ovanliga och är bara kända i 8 exemplar, varav 6 i Sverige. De har olika utseende men en från Bandlundeviken på Gotland är mycket lik Lovöflöjeln. Miniflöjlarna har utifrån Lovöfyndet sammanställts och diskuterats av Veronica Ekberg i en påbyggnadsuppsats (2002). De har tolkats på olika sätt och anses vara miniatyrer av de stora flöjlarna som bl.a. tolkats som härtecken eller vindvisare på skepp och har förknippats med hög status (flöjlar finns bl.a. präglade på mynt). Vad gäller miniflöjlarna så är en tolkning att de varit placerade på skeppsmodeller. Det är inte otänkbart att en sådan skeppsmodell fått följa den döde i A 37. Kanske ett sådant skepp var en symbol för den begravde personens värdighet, status och makt och de bravader till sjöss som gjorts under livet. En tolkning kan också vara att flöjeln som vindvisare var behjälplig vid resan till dödsriket. A 37 kan genom sina fina fynd, de många offrade djuren (bl.a. tre hundar av olika storlek) och gravkonstruktion och gravtyp klassas som en aristokratgrav. Bland de övriga fynden i A 37 ingår t.ex. ett silvermynt präglat 844-869 e.Kr, en vapenspets (troligen scramasax), en torshammarring, björnklor från en fäll som den döde bränts på, två kammar varav en hästkam och ett silverposament (se ovan).

Granater (2 st) finns i A 71 och påträffades i brandlagret vid vattensällning. Den ena är halvrund (ursprungligen rund med 7 mm i diameter och ca 0,5 mm tjock) och den andra är trapetsoid (ca 4,5x2,5 mm och 0,3 mm tjock). Troligen har de ingått i något bronssmycke. Om man jämför med 700-talsmaterialet från t.ex. Nörre Sandegård Vest på Bornholm (Jørgensen & Nørgård Jørgensen 1997) så finns granater monterade i ryggknappspännen. Det är inte uteslutet att även A 71 ursprungligen kan ha haft ett ryggknappspänne. A 71 är en fyndrik grav. Granater har tidigare påträffats i brandgravar på Lovö, t.ex. i A 9 på Raä 27 och i grav 52 på gravfältet Raä 57.

4.2.3 Kammar

Kamfragment är relativt väl representerade i gravarna på gravfältet och finns i 44 gravar. Även kamfodral (A 69, 74) och hästkammar (A 37, 41) förekommer i några gravar. En typindelning av bl.a. linjeornering och stödskenesnitt har kunnat göras i de flesta kamförande gravarna, dock ej i alla p.g.a. för få och för små fragment i några gravar. De orneringstyper som använts nedan är från Petré 1984c (s.72). Där har bl.a. stödskenornas kantföljande linjeornering angivits med L1 (en kantföljande linje), L2 (två kantföljande linjer) och L3 (tre kantföljande linjer). De stödskenesnitt som här är aktuella är S6 (plankonvext snitt, samma som Ambrosianis A-kammar) och S7 (halvrunt tvärsnitt, samma som Ambrosianis B-kammar). Det bör påpekas att det ofta finns mellanformer och även en snitttyp som är plankonvex men med mer B-liknande avrundning mot kanterna. Exempel på två sådana kammar som bedömts som A-kammar men vars typindelning kan diskuteras är från kvarteret S:ta Gertrud i Sigtuna (Bäck och Carlsson, s.60f. fig. 39 och 40).

Orneringarna har olika spridning över gravfältet Raä 28 enligt följande:

L1-kammar

L1-kammar finns i 7 gravar i B-gravfältet (A 2, 3, 4, 6, 9, 10 31) och i två gravar i C-gravfältet (A15, 17) och i en (1) grav i A-gravfältet (A 75). Fördelningen på hela Raä 28 med övervikt i B-delen antyder att L1-orneringen har koppling till 700-talet.

L2-kammar

L2-kammar finns i två gravar i B-gravfältet (A 23, 27) och i åtta gravar i A-gravfältet (A 36, 41, 43, 58 (2 st), 62, 68, 69 och 71). C-gravfältet saknar L2-kammar. L2-kammarna med S6 kan dateras till slutet av 700-talet och in till 800-talets slut men kan förekomma senare. L2 avlöses i princip av B-kammarna under 800-talet men överlappningar förekommer. Således finns t.ex. graven A 32 på Raä 13 som har såväl en B-kam som en A-kam (med L2). Även A 76 (på Raä 28A) har två kammar, en A-kam och en B-kam (B1:1).

L3-kammar

L3-kammar finns i fem gravar i B-gravfältet (A5, 7, 8, 12, 26) och i fyra gravar i C-gravfältet (A 16, 18, 19, 20) och i två gravar i A-gravfältet (A 72, 73). L3 är vanligast i 500- och 600-talet men finns också under en stor del av 700-talet parallellt med L1 (Petré 1984c, s.75 och 135).

B-kammar

B-kammar finns i 8 gravar som alla ligger i A-gravfältet. Dessa är A 35, 37, 44, 57, 59, 61, 64, och 76. Ett försök till typindelning enligt K. Ambrosiani (1981) blir enligt följande:

B1:1 - A 57; A 59; A 76.

B1:2 - A 37(?) + hästkam B1:2; A 44 (B1:1/B1:2); A 64

B1:3 - A 61(?)

B4 - A 35

Kamfragmenten i A 65 och A 77 är osäkra att typindela p.g.a. för små fragment.

Av B-kamindelningen ovan framgår att alla är B1-kammar utom A 35 som har en B4-kam och A 61 med en liknande kam och som således bör vara typologiskt yngre än de övriga B-kammarna. Ett mynt, Ludvig den Fromme (död 840 e.Kr.), finns i A 44 och i A 37 finns ett mynt präglat 844-869 e.Kr. B1-kammarna torde således kunna tillhöra andra eller senare delen av 800-talet och troligen ej före 850 e.Kr. I Birkamaterialets äldsta grav med B-kam, Grav 29, finns ett Ljönesspänne och i fyllningen ett mynt präglat 841-848/9 e.Kr (Ambrosiani 1981, s.25) vilket stämmer väl med myntgravarna A 44 och A 37 på Raä 28. De äldsta B-kammarna i Birkamaterialet uppträder generellt runt ca 900 e.Kr. och finns framöver under vikingatid (Ambrosiani 1981, s.26f). I graven A 33 på Raä 13, Söderby finns två kammar, dels en A-kam (A3) och dels en B-kam (B1:1/B1:2). Som fyndkombination ingår bl.a. ett fragment av en oval spännbuckla av typ P 37 som främst torde tillhöra äldre birkatid (jfr Jansson 1985, s.174). En genomgående ornamentik på B1:1-kammarna tycks vara särskilt vanlig (se Ambrosiani 1981, s.64 Fig. 28) med triangulära motställda fält, dels fyllda med vertikala streck, dels tomma fält. Ornamentiktypen har nedan stundom kallats för "B-kam av standardtyp". Ornamentiken finns i flera gravar på Raä 34 men även på Raä 28 i t.ex. A 57, A 59 och A 76 och synes vara vanlig under vikingatid och finns väl representerad i Birkamaterialet. Den sistnämnda graven A 76 är intressant eftersom den även innehåller ett kamfodral och fragment från en A-kam (endast mittskenan) och med pärlkombinationer (P5/P6) som kan datera graven till äldsta vikingatid, troligen ej efter ca 850 e.Kr. En intressant kamornering finns på kammen i A 74 med heltäckande x-ornamentik på stödskenorna som är plankonvexa, d.v.s. S6=A-kam. Fyndkombinationen i A 74 är ett litet ovalspänne av brons (av 700-talstyp) och en pärlhorisont av typ P5/P6. En snarlig x-liknande

ornamentik, sannolikt något yngre, finns på kammen i A 44 och på hästkammen i A 41. X-ornamentikliknande antydningar finns på en av kammarna i A 84 på Raä 27 som även har en A-kam med L2, L9 och S6.

Sena B-kammar är de av typ B4 (Ambrosiani 1981) med oornerade stödskenor, eller sparsamt ornerade med enkla vertikala (del-) streck. Flera sådana finns i på Raä 34 (Petré 2010, s.360f). På Raä 28 finns sådana kammar i A 35 och A 61 som således enligt kamorneringen torde tillhöra de yngre gravarna på gravfältet.

I princip kan sägas att L3 och L 1 i detta material tillhör 700-tal, L2 tillhör slutet av 700-tal och 800-tal och B-kammar tillhör 800/900-tal och därefter. L1, L2 och B-kammar tycks alla förekomma även under 800-talet. Teoretiskt så kan yngre personer som fått en modernare kam (t.ex. en L1-kam) ha dött tidigt och vuxna personer med L3-kammar som levat samtidigt och blivit gamla kan ha haft sina L3-kammar kvar hela livet ut. Osteologiska åldersbestämningar av individerna är tyvärr oftast inte möjliga och bidrar därför inte med information av detta slag.

Intressant är att L2-kammar ej finns på det vikingatida gravfältet Raä 34 Berga/Lunda. Detta har tolkats som att det gravfältet påbörjades först under 800-talets mitt eller andra hälft (Petré 2010). L2-kammar (med S6) finns däremot på Lundagravfält Raä 27 i några vikingatida gravar från 800-talet, troligen dess första del. Denna horisontalstratigrafi synes därmed stärka tidsfasen för L2-kammar till vendeltidens slut och vikingatidens början. L2-kammar och L1-kammar finns även i Birkamaterialet (Birka I, Tafeln, Taf. 159 och 160).

C-kammar

En relativt ovanlig kamtyp är den med fasade stödskenor (tvärsnitt med trapetsoid form) och som har koppling till frisiskt område. Gunnar Andersson har benämnt denna typ som *C-kammar* (Andersson 1997, s.28) – en benämning som används även i detta arbete. Kamtypen är vanligare söder om Östersjön och dateras där oftast till 900- eller 1000-tal. Det finns även en äldre typ där endast den ena stödskenan är ornerad och den andra är oornerad men där båda är fasade längs ovan- och nedkanten. Denna typ tillhör 700-talet (Ambrosiani 1981, s.22f med där anförd litt.). På Lovö finns tre gravar med C-kammar, nämligen på Raä 16 (A 16) och på Raä 28 (A 22 och A 73). Kammarna i Raä 16:16 och Raä 28:22 har i stort sett identisk kryssornamentik på de fasade fälten. I båda gravarna ingår även odekorerade (fasade) stödskenor och båda gravarna ligger klart i 700-talsmiljöer. Dessa gravar tycks således tillhöra den äldre C-kamstypen, d.v.s. från 700-talet där bara den ena stödskenan är ornerad. Ett ornerat fasat ben-/hornfragment i graven A 73 på Raä 28 är sannolikt ett kamfragment från en sådan tidig C-kam. Denna grav ligger i en 700-talsmiljö men graven innehåller även två kammar med L3-ornamentik. I graven A 53 på Raä 27, Lunda finns en kam som har ornamentik i mittfältet som liknar den på C-kammarna men vars stödskenor är halvrunda (S7 eller B-kam) och ej trapetsoida (fasade) och som har snedställda streck (ej kryss). Denna grav ligger tillsammans med några 800-talsgravar. På Valstagravfältet i Norrsunda socken (Raä 59) i Uppland finns två gravar med C-kammar (A 14 och A 15) som daterats till sent 900-tal eller 1000-talets första hälft (Andersson 1997, s.61). I Birkamaterialet finns i brandgraven Bj.1040 kamfragment med fasade stödskenor (Birka I, Tafeln, Taf.165:12). Arbman anger att graven innehåller två kammar och ett fodral och att de fasade sidorna har olika ornamentik. Här kan en förväxling ha gjorts om de olika stödskenorna har haft olika ornamentik så som nämnts ovan, alternativt att det fasade kamfodralet haft annan ornamentik med punktcirklar (Birka I, Text, s.435). Av nithålsplaceringen att döma tycks det röra sig om två olikornerade stödskenor och troligen ej

två kammar. Möjligen ser vi här en tradition hos de frisiska kammarna med olika ornamentik på stödskenorna. I graven ingår bl.a. vågskål, vikter, eldslagningsflinta och båtnitar. Denna enda kam av typ C i Birkas gravmaterial kan stärka uppfattningen om att dessa kammar förekommer under två faser, dels en under 700-talet och dels en under 900-talets slut och under 1000-talet.

En jämförelse mellan gravfälten i SV-delen av Lovö

För att förtydliga förhållandet mellan L3, L1, L2 och B-kammarnas tidsställning, förekomst och utbredning på de undersökta gravfälten i SV-delen av Lovö så jämförs de undersökta gravfälten Raä 13, 16, 27 och 34 som alla bl.a. har gravar som ligger i 700-tal och/eller 800-tal. Även två vikingatida kamgravar från Raä 13 diskuteras.

Som ovan nämnts är det intressant att det inte förekommer kammar med L2-ornamentik på det stora vikingatida gravfältet Raä 34. Orsaken kan vara att gravfältets anläggningstid börjar under 800-talets mitt (dvs i övergångstiden då L2-ornamentiken fasar ut). Däremot finns två gravar med L1-ornamentik, A 36 och A 50. Åtminstone A 36 har en god vikingatida fyndkombination till 800-tal. Man kan undra om en tidsskillnad finns i L1-ornamentik med bred resp. tunn kantföljande linje. (Samma fenomen finns även med L2). En tunn L1-linje finns nämligen i gravarna på Raä 34 och en bred L1-linje finns i gravarna på Raä 27 och på Raä 28 samt i den ensamma L1-graven på Raä 16. Den tunna L1-linjen skulle i så fall vara yngre, kanske en degenerering?

På Raä 27 finns gravar med såväl L1 (7 st) som L2 (7 st) och B-kammar (2 st). Här tycks enligt den horisontalstratigrafiska fördelningen L1 fasa ut före L2 men materialet är litet och uppdelat på flera familjer och blir därmed något osäkert. En grav på Raä 27, A 96, har L2 och L3 på samma stödskena och ligger i en 700-talsmiljö.

På gravfältet Raä 16 finns mestadels gravar med L3 men två har L2 och en har L1. Den yngsta graven på gravfältet, A 21, som har mynt präglat 814/815 e.Kr. och saknar bestämbara kamfragment, har pärlor av typ P6, oval spännbuckla typ P37 och torde vara från ca 850 e.Kr. (Petré 1999c). Gravfältet Raä 16 har således L3-, L2- och L1-kammar men saknar B-kammar.

B-kammar uppträder enligt K. Ambrosiani i Birkamaterialet ungefär vid 900-talets början, de tidigaste i slutet av 800-talet e.Kr. (Ambrosiani 1981, s.24f.f.). På Raä 28 tycks de uppträda under andra hälften av 800-tal, tidigast redan vid dess mitt (jfr t.ex. A 76).

På gravfältet Raä 13 finns två vikingatida gravar med kamfragment, A 33 och A 47. A 33 är en brandgrav med två kammar – en A-kam med L2-ornamentik och mittornering av flätornamentik som K. Ambrosianis A3-kam och en B-kam som B1:1/B1:2. I graven finns fragment av en oval spännbuckla typ P37. Pärlorna i graven påminner snarast om pärlhorisont P6 och graven torde tillhöra 800-talets mitt eller årtiondena därefter. L2 och B-kam kan således uppträda i samma grav. Den andra graven på Raä 13 är dubbelgraven A 47 som också har två kammar, en med L1 och en med L2. Pärlorna antyder även här en P6-horisont med bl.a. stora ljusgröna glaspärlor så som framskymtar i P6-pärlgravarna på Raä 28.

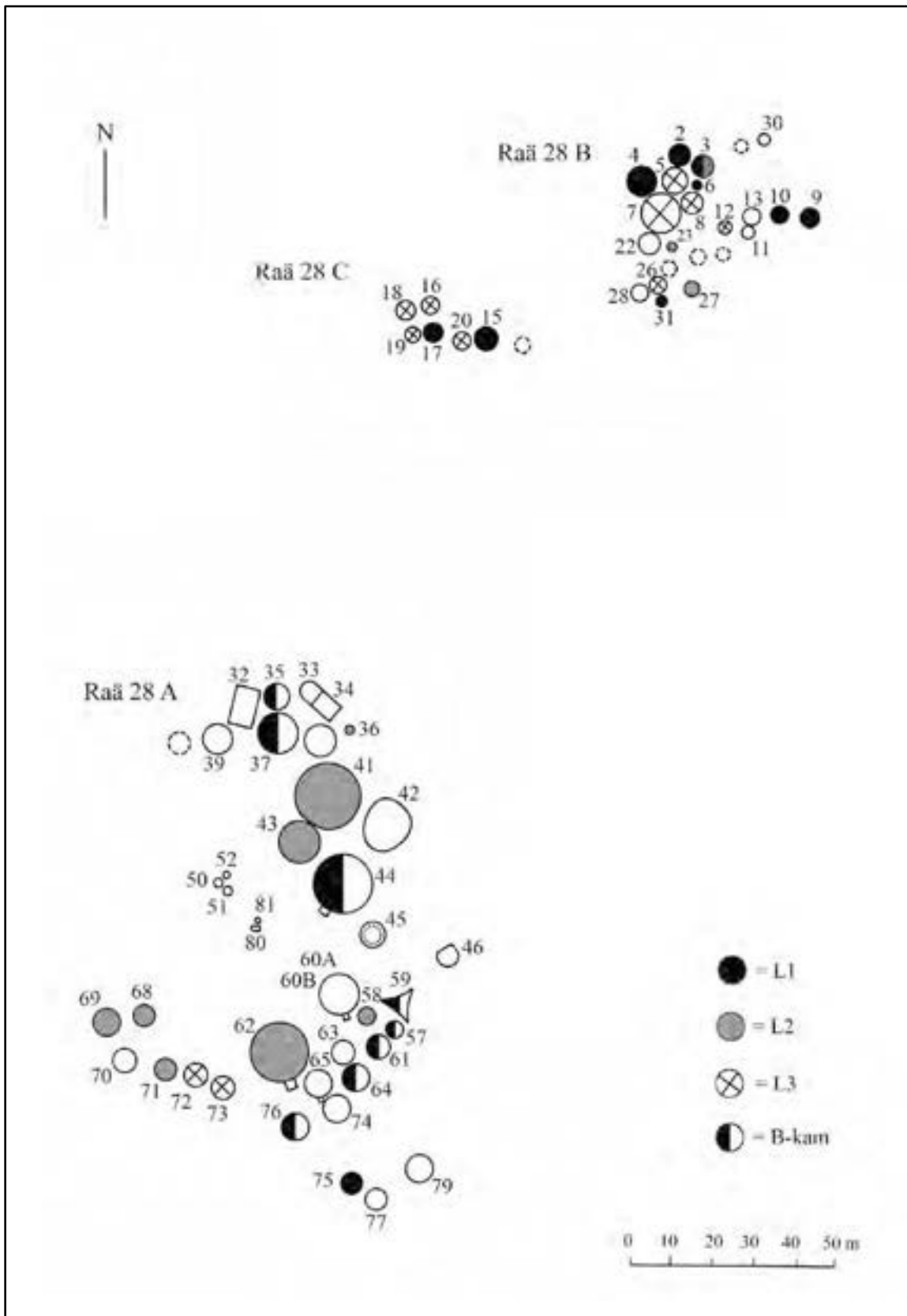

Fig. 9. Kamorning på gravfältet Raä 28, Söderby. L1= en (1) kantföljande linje på stödskenorna, L2= två kantföljande linjer, L3=tre kantföljande linjer. B-kam=stödskenor med halvrunt tvärsnitt (S7). Kammar med L1, L2 och L3 är alla A-kammar(S6). I A 3 finns två kammar en med L2 och en med L3. I A 22 finns en C-kam. I A 74 finns en A-kam med x-ornamentik men inga kantföljande linjer.

4.2.4 Vapen

Under yngre järnålder har man i Mälardalen efter brandbålet tagit bort vapenresterna. I brandgravsritualen har ingått att krossa, upplösa och avlägsna det mesta av det som återstår efter brandbålet. Särskilt är vapnen drabbade och mycket sällan finns delar från själva järnklingorna kvar. Det som återstår och som gör att man kan konstatera att vapen ingått på brandbålet är oftast ett fåtal obetydliga vapenfragment (Petré 2010). Man kan undra hur vapenuppsättningarna sett ut och hur många gravar som inte lämnat något vapenspår alls efter sig. Denna sed finns i Lovögravarna från 400-tal och fram till forntidens slut.

På gravfältet Raä 28 finns ca 30 mansgravar varav 16 bedömts vara vapengravar vilket innebär att 53 % av mansgravarna är vapengravar. Endast ett helt vapen återstår, nämligen spjutspetsen i skelettgraven A 34, i övrigt återstår vapenfragment, i vissa gravar med osäker bedömning. Till vapen har räknats svärdsdetaljer som hjalt, bronsskällor till hjalt eller hjälmar (jfr Andersson 1994, s.13; Biuw 1992, s.146, fig. 107; Arwidsson 1942, Taf. 1-5), skölddetaljer (sköldbucklenitar, ändbeslag till sköldhandtag, rännformiga kantbeslag), pilar, pilkogerbeslag (A 3), sköldtornssölja (A 20). Svärdshjalt av både horn (A 16) och brons (A 30) samt järn (A 35) förekommer. Svärdshjaltet i A 30 liknar det från Valsgårde 6 med ornamentik i karvsnitt och har varit förgyllt. I A 35 fanns ett svärdsgrepp bestående av tånge, hjalt och knapp av Petersens typ H. Vanligt är nitar från sköldbucklor som finns i ett flertal gravar. De är av järn och har platt eller välvd nitskalle stundom bronsbeklädd (A10). Det ornerade ändbeslaget av brons till sköldhandtaget i A 41 har varit förgyllt. Det rännformiga kantbeslaget i A 10 har små hål utmed ena kanten. Liknande rännformiga kantbeslag har tidigare tolkats som tillhörande svärdsslidor (Andersson 1994, s.13; Bennett Lagerlöf 1989, s.18, Nerman 1969, Taf. 51:519). Välvda små bronskällor kan ingå som dekoration på järnnitar till svärdshjalt men kan också ingå i hjälmar. I A 73 finns dylika små bronskällor och även bandjärn med små järnnitar. Dessa fragment härrör troligen från en hjälm. Liknande fragment, såväl skällorna som banden (av brons eller järn) har framkommit i några andra gravar i Mälardalen och har då tolkats som fragment från hjälmar (Grav 5 på Gravfält 178, Rickeby, Spånga sn, Up (Biuw 1992, s.145f, fig. 107:6) och A 33 på Raä 47, Sollentuna sn (Andersson & Hedlund 1994, s.13f), (Jfr även Sjösvärd m.fl. 1983, s.137 och Arwidsson 1977, s.21f.f.).

Det enda hela eggvapnet på Raä 28 är spjutspetsen i A 34, en skelettgrav. Spjutspetsen låg ej i skelettgravningen utan i kanten av graven med spetsen mot den tangerande graven A 33 och mot den gemensamma dubbla kantkedjan för dessa båda gravar. Spjutspetsen är av Petersens typ E som är en nordisk slank typ från senare delen av 800-talet och tidigt 900-tal och som finns rikt företrädd i t.ex. Birka (Thålin-Bergman 1981, s.250). Spjut och svärd nedstuckna i gravar är ej ovanligt och har tolkats som en ”markör” så att den döde skulle kunna tillgodogöra sig en mer ärofylld död (Nordberg 2002, s.23).

Vapengravarna har jämn fördelning över gravfältet Raä 28 och finns från hela gravfältets anläggningstid.

De artefakter och fragment som bedömts tillhöra vapen i respektive grav är följande:

Raä 28A:

- A 34 - Spjutspets av järn (hel av Petersens typ E).
- A 35 – Svärdshjalt med knapp (typ H) och tånge, av järn (tauscherat).
- A 37 – Eggspets till huggkniv eller scramasax.
- A 41 - Ornerat ändbeslag till sköldhandtag, av brons (har varit förgyllt).
- A 72 - Bronsskällor till hjalt (?) eller hjälm (?),

A 73 - Bronsskällor och bandformiga järnbeslag med små nitar, sannolikt till en hjälm.
A 75 - Sköldbucklenit av järn.

Raä 28B:

A 2 - Vålvda sköldbucklenitar av järn. Pilspets av järn.
A 3 - Beslag till pilkoger (järn).
A 7 - Bronsskålla till svärdshjalt (?) eller hjälm (?).
A 10 - Sköldbucklenitar (brons/järn). Rännformiga kantbeslag av brons till sköld eller svärdsslida(?).
A 12 - Sköldbucklenit av järn.
A 27 - Sköldbucklenitar av järn.
A 30 - Svärdshjalt av brons ornerat i stil C (typ Valsgårde 6). Har varit förgyllt.

Raä 28C:

A 16 - Svärdshjalt av horn. Svärdsbeslag av järn (upphängningsbeslag på svärdsskidan).
A 20 - Sköldtornssölja (fragm.) av brons.

Den typ av ändbeslag till sköldhandtag som finns i A 41 finns det även ett fragment av i A 112 på Raä 27. Fragmentet i A 112 utgörs av ett ornerat huvud med genomgående järnrit (Petré 1984a, Del 2, s.360, nr 3). Liknande ändbeslag till sköldhandtag finns från Birkagravarna (Birka I, Tafeln, Taf.19) och även från Garnisonen i Birka (Stjerna 2001, s.39 och fig.2, s. 41; Hedenstierna-Jonson 2006. V s.5f.).

Även från de andra undersökta gravfälten på Lovö finns vapenrester i ett flertal gravar. På Raä 13 finns sköldnit (A 27), sköldtornssöljor (A 27, 28), bronsskålla (A 46) och från Raä 16 finns svärdsknapp av horn (A 1) och sköldnit (A 17). Från Lundagravfältet Raä 27 finns sköldnitar (A 12, 60, 154), spjutnitbricka (A 38), sköldtornssöljor (A 5, 20, 40, 159), bronsskällor (A 6, 12, 15, 38), rännformiga kantbeslag (A 38), spjutholksfragment från en angon (A 38), pilspetsar (A 23, 70), svärdshjalt av horn (A 94, 158?) och ändbeslag till sköldhandtag (A 112). Från Raä 34, Lunda/Berga finns vapen eller vapenrester i A 1 (svärds klinga), A 2 (skäggyxa, 3 sköldbucklor, 3 spjutspetsar), A 46 (del av scramasax?) och i A 22 (små raka nitar till svärdshjalt?). Från Vikengravfältet Raä 57, grav 3, finns en lans av järn och en ornerad förgyllt doppsko till en svärdsslida (Lamm 1972, s.38).

Vapenfragmenten i gravarna på Lovö visar att det varit relativt vanligt att män varit vapenföra under såväl folkvandringstid som vendeltid och vikingatid. På Söderby Raä 28 finns dock de flesta vapengravarna per gravlagda. Ca hälften av männen har fått med sig vapen på brandbålet. Efter bålbranden har vapenklingorna tagits bort. Denna sed kan ses på alla de undersökta gravfälten på Lovö och troligen också på många andra håll i Mälardalen. Den anmärkningsvärt stora andelen vapengravar på gravfältet (och på Lovö) gör dock att man kanske måste omvärdera vapenbärandet. En anledning till de många vapengravarna kan vara att vapendetaljer i högre utsträckning inte uppmärksammats tidigare eller att många av de fragmentariska vapenfynden på Raä 28 kan vara "övertolkade". En annan förklaring kan vara att det är en lokal sed just för denna Söderbyfamilj/ätt. Ytterligare en förklaring kan vara att män kläddes i vapenrustning enbart på gravbålet för att lättare kunna komma till Valhall med det högt aktade deltagandet i det kultiska drickandet där (Drobin 1991, s.132). Detta skulle då vara en enbart för gravritualen genomförd "vapenritual" som ej hade förankring i ett vardagligt vapenbärande eller en motsvarande försvars- eller vapenorganisation. En invändning är då varifrån man fick "gravvapnen"?

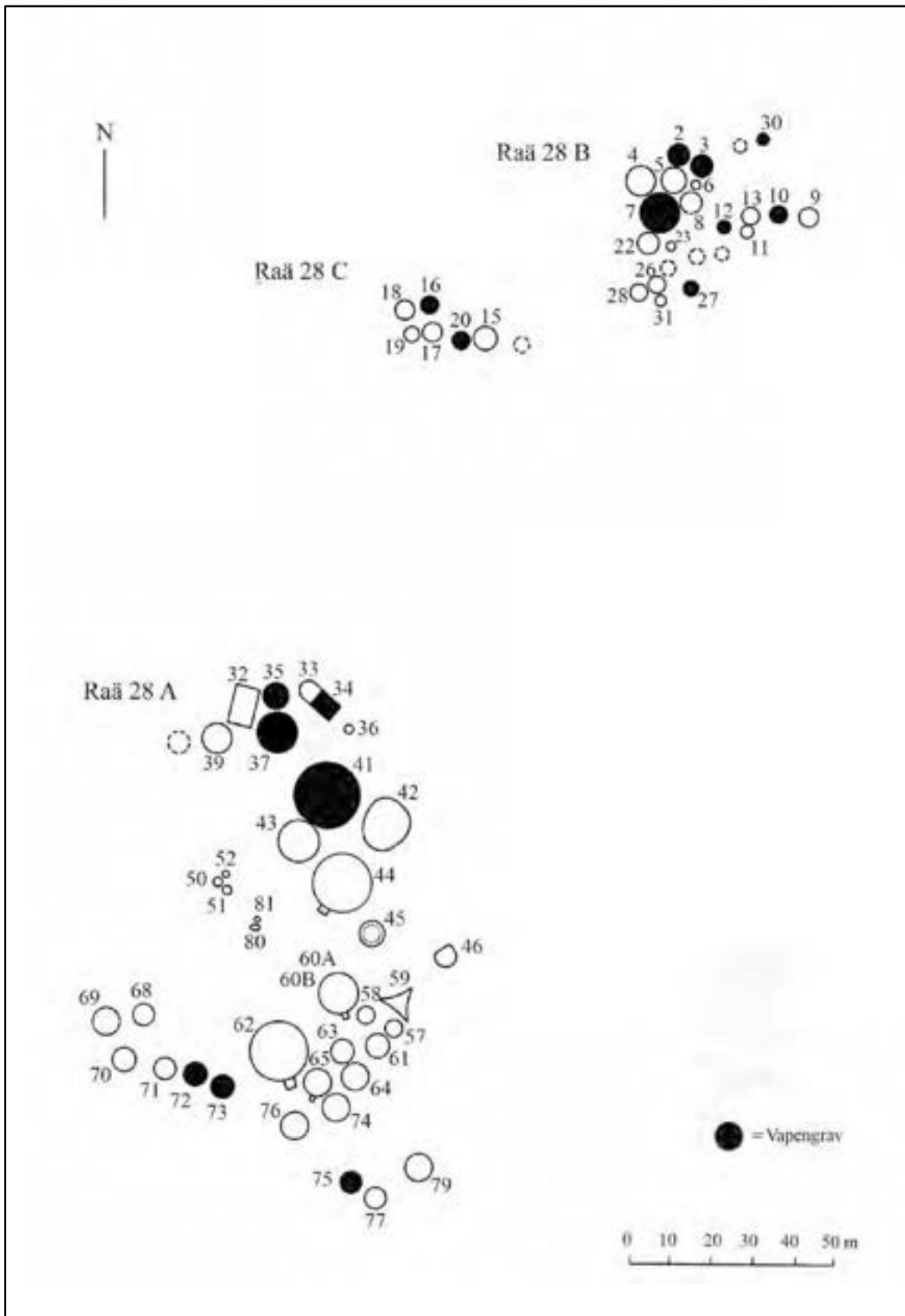

Fig. 10. Vapengravar på Raä 28. I 16 gravar fanns vapenfragment (53 % av mansgravarna) som visar att vapen har funnits med på brandbålet. Vapenfragmenten utgörs av delar från sköldar, svärd, scramasax/huggkniv, hjälmar, pilkoger, spjut.

4.2.5 Redskap (Eldslagningsflinta, båltändningsflinta, brynen, knivar)

Eldslagningsflinta påträffas i brandlagren i mansgravar och har ingått i mannens redskapsutrustning och har varit med på brandbålen. På Raä 28 har eldslagningsflinta påträffats 18 i gravar. Vanligen har de eldslagningsretuscher.

Obränd eldslagningsflinta, som tolkats som *båltändningsflinta* (Petré 2010, s. 364), har påträffats 9 gravar på Raä 28 och ligger som regel inte i brandlagren utan i fyllningen, i kanten eller straxt utanför. I A 74 fanns två obrända flintskrapor med retuscher. De kan komma från den underliggande bronsålderboplatsen eller kan ha använts som båltändningsflinta.

Brynen finns i 12 gravar, samtliga är mansgravar. Materialet är sandsten eller skiffer. Några är hängbrynen med upphängningshål. I A 16 finns tre brynen.

Knivar av järn föreligger som hela eller som delar av knivar. En hel järnkniv med litet blad fanns i A 58. En hel kniv fanns även i skelettgraven A 51. Den låg i NV-delen av nedgrävningen med spetsen åt S och eggen åt V. En knivspets fanns i A 44. I A 37 fanns en eggspetsdel (med avbruten spets?) från en relativt stor huggkniv eller scramasax. I A 62 fanns flera knivar, en knivspets fanns i fyllningen och ett fragment i brandlagret. Dessutom fanns två järnknivar (båda med avbrutna spetsar) som låg utanför SSÖ-porten i denna grav. I A 62 fanns även ett munbleck av järn som troligen tillhört en kniv. Många tenliknande eller tångeliknande järnfragment kan vara tångrester från knivar (t.ex. i A 5, 9, 12, 63, 75?, 77, 79?). Det skulle kunna innebära att knivarna brutits av och knivbladen avlägsnats i samband med ritualer och manipulation efter bålakten på samma sätt som man gjort med eggvapen (jfr Petré 2010). En knivtånge (?) i A 75 har brytspår.

4.2.6 Torshammarringar

Torshammarringar av järn (d.v.s. halsringar med påträdda hängen/amuletter) finns i 14 gravar (A 33, 35, 37, 41, 43, 44, 57, 58, 60A, 60B, 61, 62, 65, 79). Vanligen har en torshammarring placerats överst på de brända benen i benurnan. De har således ej varit med på brandbålen. I fyra gravar finns två torshammarringar (A 35, 43, 44, 61) och sammanlagt finns således 18 stycken från Raä 28. I gravarna med två ringar ligger de på varandra i benurnan (A 35, 44) eller intill varandra utanför urnan (A 43) men i A 61 låg de i var sin benurna. Några av dessa gravar har indikationer på att vara dubbelgravar. Torshammarringar finns i både mansgravar och kvinnogravar (jfr Ström 1970). I Lovömaterialen finns torshammarringar under 800-tal, 900-tal och 1000-tal (Petré 2010, s 362f., 392f.).

Vid utgrävningarna har om möjligt dokumenterats vilken väderstrecksorientering torshammarringarna och ev. övriga hängen och amulettringar haft i benurnan (se Norrpilen intill resp. ritad torshammarring). Någon enhetlig orientering har ej kunnat ses men vanligt har varit att hängen/ringarna ligger samlade intill varandra i en grupp i den västra delen av urnan. Detta kunde konstateras även på Raä 34. Torshammarringarna (T-hängen) har mestadels varit vända inåt i benurnorna vilket blivit naturligt eftersom ringarna knappt annars fått rum. Ihopvikta eller öppnade eller deformerade ringar i benurnorna förekommer ej. Många ringar är emellertid mycket rostangripna och i vissa gravar fanns endast fragment kvar.

Torshammarringarna finns i några olika utföranden (jfr Ström 1970). Därvid kan såväl låskonstruktioner som extra tenar och olika typer och antal av påsatta amuletter, T-hängen, spiraler eller ringar förekomma. Några halsringar verkar smidda utan låsanordning (t.ex. A

35, 60A). Tenen är ofta omkastat torderad (vriden) på ett eller flera ställen, men sällan över hela tenen. Endast i A 65 var hela ringen torderad. Oftast har tenen ett kvadratisk snitt, sällan runt. Ringarnas diameterstorlek varierar. Den minsta ringen finns i A 57 med en diameter av 9-10 cm. I den graven har inga människoben påträffats vid den preliminära osteologiska analysen, endast ben från hund och får/get. Detta skulle kunna indikera att det rör sig om en barngrav.

Antalet amuletter på halsringarna varierar stort. T-hängen och små ringar är vanligast men även spiraler förekommer. T-hängen finns på 12 av de 18 halsringarna från Raä 28 och små ringar finns på 8 stycken. På gravfältet Raä 34 finns 20 gravar med 23 torshammarringar. På dessa finns T-hängen på 15 halsringar och små ringar på 14 stycken. Det innebär att små ringar är nästan lika vanliga som T-hängen. De små påträdda ringarna har fått oförtjänt lite uppmärksamhet i tolkningen av torshammarringarna och det är T-hängen som fått namnge hela ringen.

Det finns torshammarringar som tycks sakna amuletter och sådana med en (1) amulett och upp till åtminstone 18 amuletter/hängen/ringar. Här har korrosion och bevarandegrad sannolikt påverkat stort. Intressant är att några välbevarade torshammarringar har nio (9) hängen. På torshammarringen i A 65 finns 9 x 2 hängen som ligger (fastrostade) i två grupper (se ritning), dvs sammanlagt 18. Denna ring var således försedd med två åtskiljda grupper av ringar/hängen om 9 ringar/hängen i varje grupp. En grupp låg i VNV i benurnan och en i SSV och med låset i NÖ. Här har man uppenbarligen arrangerat dessa två grupper vid nedläggningstillfället vilket sannolikt var betydelsebärande och hade mening. 9-talet har tidigare konstaterats vad gäller torshammarringar på Raä 34 (Petré 2010, s.363). I en grav på Raä 34, A 49, finns en partiell ring av brons med nio tätt sittande små ringar på tenen som av allt att döma är arrangerade vid nedläggningstillfället (tenen är öppen i båda ändar och ringarna skulle annars lätt ha kunnat glida av) och i A 36 på samma gravfält finns en ring med 9 tätt sittande torshammarringar (a.a.). Exempelen från Raä 34 och Raä 28 med 9-talet sammanhängande ringar kan tyda på ett medvetet och meningsbärande arrangemang vid själva nedläggningen och kan alludera på återuppståndelsesymbolik med Odens guldring Draupner som var nionde natt droppade fram åtta nya ringar.

Torshammarringliknande föremål/amuletter (ej halsringar) av järn har påträffats i två gravar, A 68 och A 74 (80 resp. 55 mm långa). De är större än de torshammarringar/amuletter som sitter på torshammarringar. I båda gravarna låg torshammarringen orienterad i SV-delen av anläggningen. I A 68 låg den nedgrävd väster om och omedelbart intill en större sten och i A 74 låg den under torvlagret. Möjligen är båda nedlagda sist i anläggningens uppbyggnad eller i efterhand. Intressant är orienteringen i SV (jfr t.ex. SV-portarnas orientering). Båda dessa gravar tycks ligga i "övergångstiden" (slutet av 700-tal eller början av 800-tal) innan torshammarringar blev vanliga i gravarna.

Järntenar (fragment) som kan ha varit en halsring (troligen ej torshammarring) fanns i två gravar, A 31 och A 51. I båda gravarna har dessa fragment påträffats i brandlagren och föremålen har således (till skillnad från torshammarringarna) varit med på brandbålen. Detta motsäger att de är torshammarringar då dessa oftast påträffas obrända i benurnorna. Inga torshammarringar eller små ringar har påträffats i A 31 och A 51. I 700-talsgraven A 39, en barngrav (infans II) på gravfältet Raä 16, Söderby fanns en järnhalsring utan amuletter (Petré 1999c). Även den påträffades i brandlagret. A 31 och A 39 är båda 700-talsgravar men

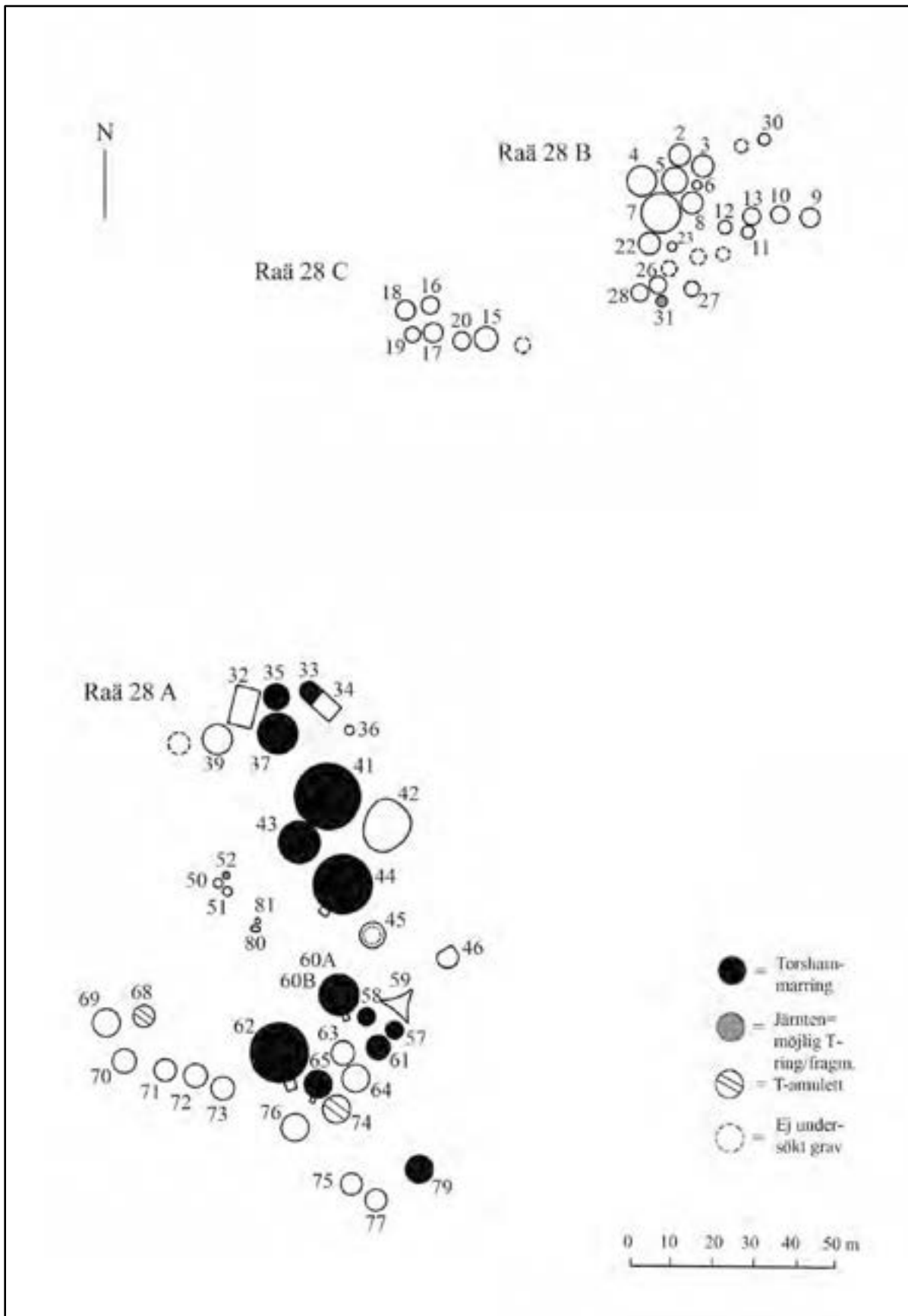

Fig. 11. Gravar med torshammarringar (14 st) och amulettliknande torshammare (A 68, A 74) samt järntenar från halsringar (A 31, A 51). Fyra gravar hade dubbla torshammarringar.

A 51 tillhör vikingatid. Om 700-talsgravarna haft torshammarringar på brandbålet så avviker denna eventuellt tidiga sed från 800-talets gravar med torshammarringar som lagts obrända på benen i benurnan. Det mest troliga är att dessa 700-talsfynd är järnhalsringar (utan torshammaramuletter) och att de har betraktats som halssmycken och fått följa den döda på brandbålet. Ett exempel på en järnhalsring från en vendeltida grav finns i Kymlinge, gravfält 169, grav 92. Denna halsring har en vriden järnten och fyndkombinationerna daterar graven till äldre vendeltid (Biuw 1992, s.130, fig. 95).

Torshammarringarnas innebörd har ofta diskuterats (Andersson 2004, s. 63f.f. med där anförd litt.). I den tolkning som kan göras utifrån den norröna litteraturen om Tor och hans hammare Mjölner och med torshammarringens placering på de brända benen i benurnan kan innebörden ha varit som en symbol för välsignelse, fruktbarhet och återuppståndelse/pånyttfödelse och med en vigande funktion. Här kan även själva halsringen och de små ringarna som tillsammans med torshammarringarna trätts på halsringen jämföras med Odens ring Draupner som hade förmåga att var nionde natt skapa 8 nya ringar. Som ovan nämnts så finns torshammarringar med såväl 9 torshammaramuletter som 9 små ringar påträdda – starka symboler för pånyttfödelse. Man bör således beakta att *Oden tycks var lika starkt förknippad som Tor* med dessa ringar. Ringar har också kopplats till gudinnan Freyja och fruktbarhet och hennes likhet med Oden (Näsström 1991, s. 261f.f.; Andersson 2004, s.70f.). Freyja var kärleksgudinna, dödsgudinna och den siste som dog av gudarna och var den kvinnliga motsvarigheten till Oden. Britt-Mari Näsström skriver att i *Snorres Edda, Skáldskaparmál* "...kallas guldets för "Freyjas gråt" eller "Freyjas eller Draupners skur" (*Sksk* 30)". (Näsström 1991, s.263). Torshammarringen kan således betraktas som en symbol för den pånyttfödelsekraft som den döde ingick förbund (vigel) med för att kunna uppstå i nästa liv. I denna anda kan begravnings- och dödsakten ses som ett heligt förbund – ett heligt bröllop – mellan den döde och de kosmiska krafterna där torshammarringen, som ju också har ett minst lika starkt symbolspråk från Oden men även Freya, är den ultimata bekräftelsen på detta.

4.2.7 Keramikkrärl (benurnor och bikärl)

Keramikkrärlor och keramikkrärl är vanliga i gravarna. Keramiken som påträffats i och utanför gravarna kan delas in i fyra kategorier:

- 1) Benurnor nedställda i gravarnas brandlager. De har ej varit med på brandbålet.
- 2) Bikärl. Brända spridda skärvor i brandlagret. Kärlen har varit med på brandbålet.
- 3) Enstaka skärvor (av yngre järnålderskaraktär) påträffade i fyllningen eller utanför brandlagren (t.ex. A 35, A 43:F1) kan tolkas som rester efter speciella ritualer och/eller som *pars pro toto-symboler*.
- 4) Keramikkrärlor från den underliggande bronsåldersboplatsen (gäller framför allt A-gravfältet). Kan påträffas enstaka i eller utanför gravarna.

4.2.7.1 Benurnor

Benurnor finns i de flesta gravarna och har vanligen placerats i centrum i mitten av brandlagret. De har inte varit med på brandbålet. Flera har haft en täckande locksten. De är som regel större än bikärlen. De *vendeltida* benurnorna på Raä 28 har en bottendiameter som varierar mellan 8-18 cm (de flesta har 8-13 cm) medan de *vikingatida* benurnorna är större med 12-20 cm i bottendiameter (se fig.). Bikärlens bottendiameter varierar mellan 8,8-13 cm. På Raä 34 där alla gravar är från vikingatid har benurnorna bottendiametern 14-16 cm och bikärlen 8-10 cm (Petré 2010, s. 374).

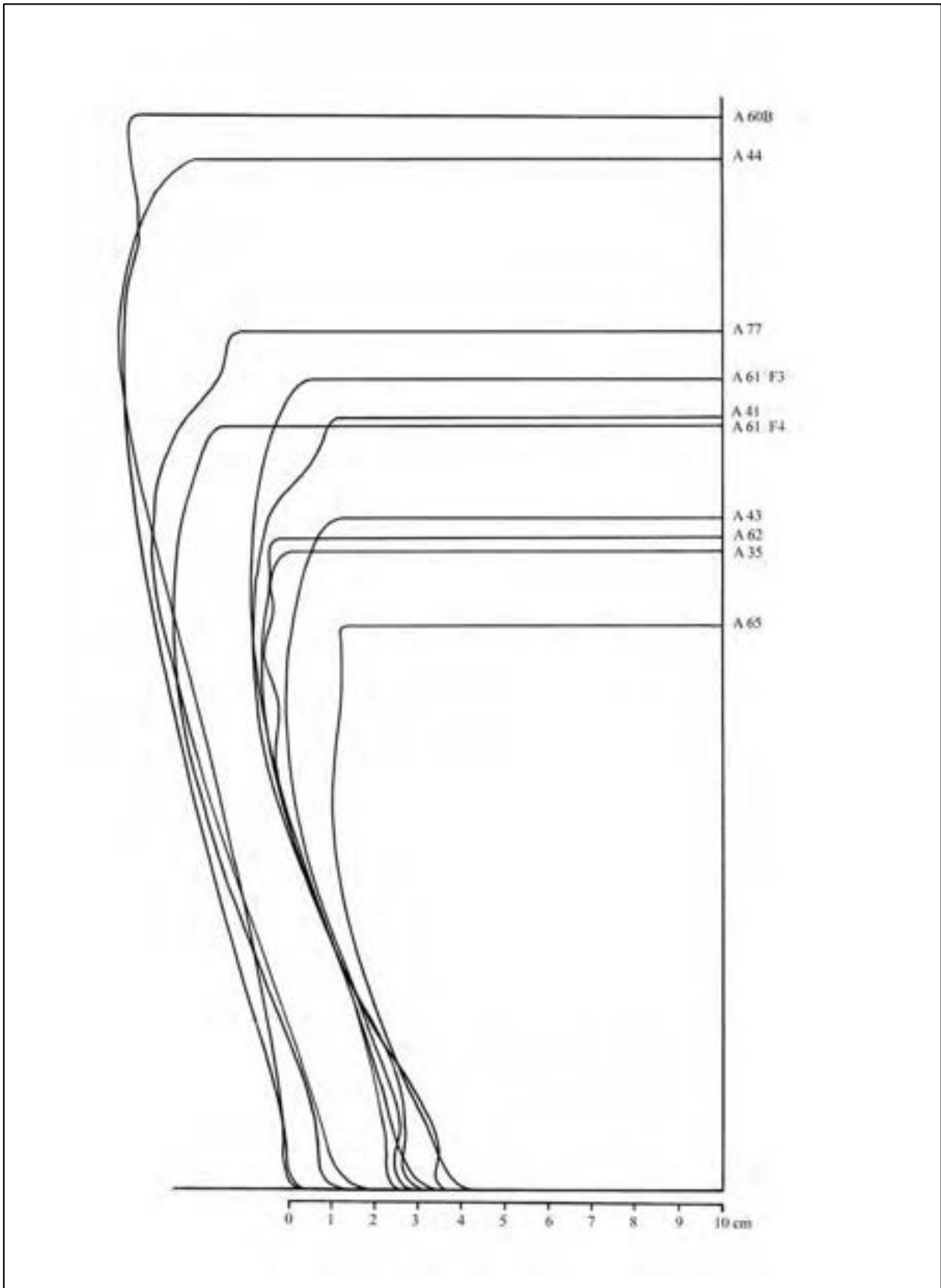

Fig. 12. Benurnorna från vikingatid (de rekonstruerbara) på Raä 28. Vänstra halvans utsida avbildad med angivet anläggningsnummer. Bottendiametern varierar mellan 12-20 cm. Den högsta är 24,8 cm och den lägsta är 13 cm hög.

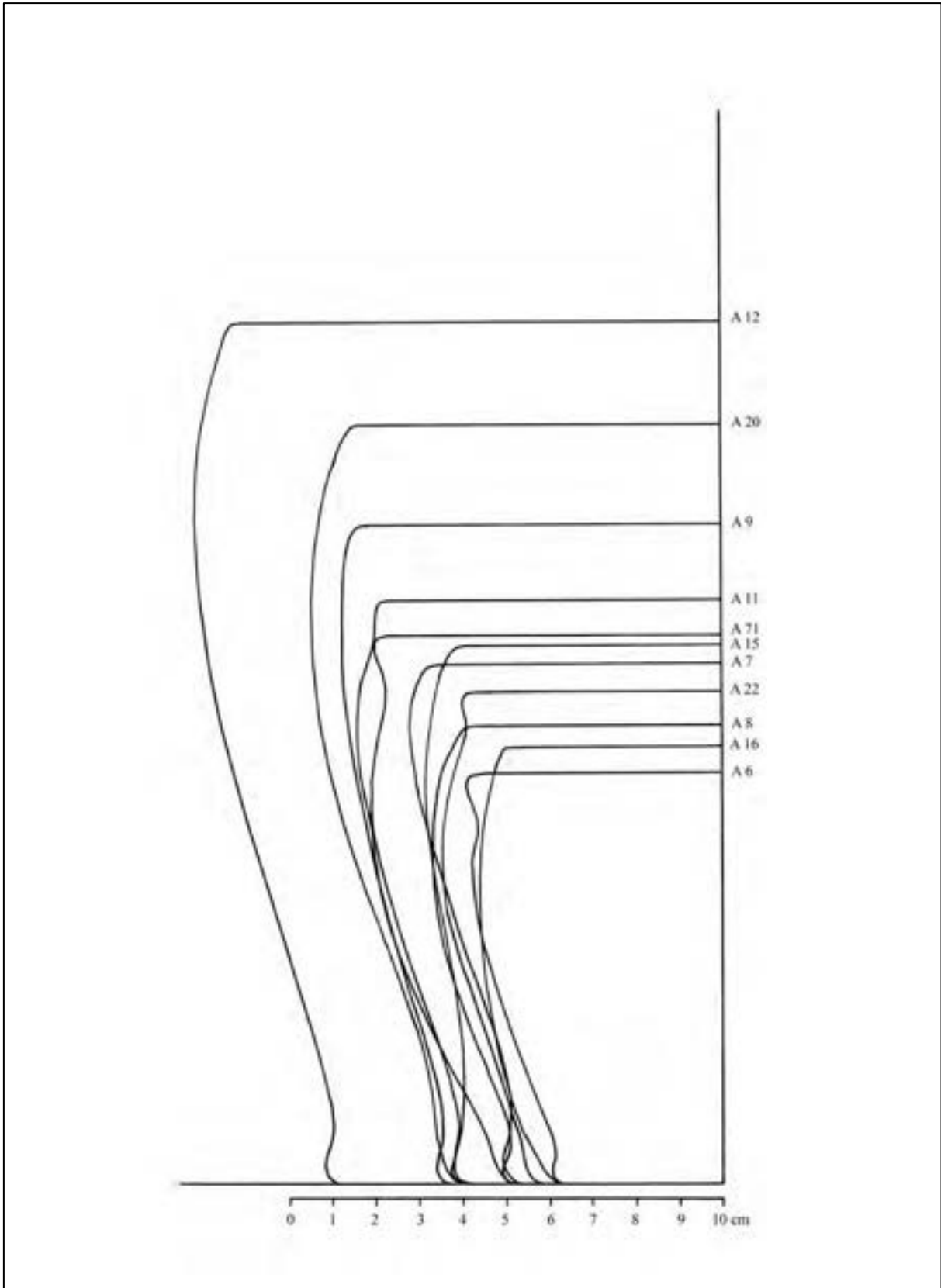

Fig.13. Benurnorna från vendeltid (de rekonstruerbara) på Raä 28. Vänstra halvans utsida avbildad med angivet anläggningsnummer. Bottendiametern varierar mellan 8-18 cm men de flesta har 8-13 cm i bottendiameter. Den högsta är 19,8 cm och den lägsta är 9,5 cm hög.

Benurnorna innehåller oftast brända ben med varierad mängd. I de vikingatida gravarna finns ibland en torshammarring som lagts på de brända benen i urnan. De brända ben som valts ut till urnan är mestadels från människa där ben från skallen och de långa rörbenen vanligen ingår. Oftast är benen i urnan något större än de i brandlagret.

I A 4 på Raä 28 låg ett par lätt svedda dm-långa rörben från häst omedelbart under benurnan. Det finns några andra gravar på Lovö som nästan bara har hästben i urnan (Petré 2010). I A 39 på Raä 28 fanns i urnan bl.a. järnbeslag till hästmundering. Ibland kan t.ex. en järnrit, något kamfragment eller en pärla finnas bland de brända benen i urnan.

4.2.7.2 Organisk beläggning i benurnor

Organisk beläggning finns i minst 9 av benurnorna. Många benurnor har ej gått att rekonstruera p.g.a. stor fragmentering och troligen har fler benurnor haft organisk beläggning. Benurnor med beläggning kan dateras till både vendeltid (A 2, 9, 20, 22) och vikingatid (A 35, 41, 42, 57, 60B). Beläggningsen är mm-tjock och svartbränd, oftast krackelerad och partiell. Vanligen sitter beläggningsen på insidan av kärlets väggar men kan också finnas i botten (t.ex. A 2). Benurnorna är aldrig eldskadade på utsidan och har troligen bestrukits på insidan och bränts ur symboliskt som en ceremoniell reningseld innan de brända benen lades ned i urnan och vigdes med en torshammarring.

Tolkningen av den organiska beläggningsen har diskuterats i samband med en studie av keramikkarlen från Raä 34 (Petré 2010, s.366f.f.). Elden har uppenbarligen varit ett viktigt medium i uppfattningen om transformationen till dödsriket och elden kan ses i olika ”led” varav eldreningsen av benurnan tolkats som ett sådant led. Organisk beläggning i de s.k. bikärnen har aldrig kunnat konstateras även om de varit med på brandbålen som kan ha äventyrat ev. beläggningar och innehåll. Sådana keramikskärvar är ofta sotiga men de mm-tjocka brända beläggningarna har ej återfunnits på bikärnen.

4.2.7.3 Bikärl

I minst 13 av gravarna finns bikärl. Dessa har varit med på brandbålet och föreligger som skärvar spridda i brandlagret och ofta rödbrända av bålhetten. Vanligen saknas någon eller några av skärvarna för att en fullständig rekonstruktion skall vara möjlig. Flera av bikärnen har varit ornerade (se nedan). Bikärnen är mindre än benurnorna. Bottendiametern varierar mellan 8,8-13 cm. Det högsta är 16,3 cm (A 44 Kärl 1) och det lägsta är 7 cm (A 35). Många har en höjd av 10 cm (+2 mm).

Bikärl finns oftast i mansgravar från vendeltid och vikingatid. Men bikärl tycks kunna ingå i rika kvinnogravar eller dubbelgravar (se nedan). I kvinnograven A 44 fanns två bikärl som båda varit med på brandbålet (möjligen finns två kvinnor (?) i denna grav). I mansgraven A 41 däremot, hade bikärlet inte varit med på brandbålet utan stod bredvid benurnan i brandlagret. Detta är ovanligt och har inte kunnat beläggas i någon annan grav på Lovö. Bikärl har tolkats som ceremonikärl som skulle användas i dödsriket och skulle följa den döde genom elden dit (Petré 2010, s.370f.).

För att försöka förtydliga och jämföra eventuella förändringar och samband i förhållandet mellan benurnan, bikärlet och den gravlagdes kön över tiden (700-tal och vikingatid) har en uppställning gjorts i figuren nedan.

Gravar med benurnor

<i>Benurna</i>	<i>Organisk beläggning</i>	<i>T-ring</i>	<i>Bikärl</i>	<i>Kön</i>	<i>Datering</i>
A 2	x?		?	Man	Vendeltid
A 4				Man	Vendeltid
A 6				Kvinna	Vendeltid
A 7				Man	Vendeltid
A 8				Kvinna	Vendeltid
A 9	x			Man	Vendeltid
A 10?				Man	Vendeltid
A 11			1	Man	Vendeltid
A 12			1	Man	Vendeltid
A 15			1	Man?	Vendeltid
A 16				Man	Vendeltid
A 17				Man	Vendeltid
A 18				Kvinna	Vendeltid
A 20	x			Man	Vendeltid
A 22	x			Man?	Vendeltid
A 23				Man	Vendeltid
A 26				Kvinna	Vendeltid
A 35	x	2	1	Man	Vikingatid
A 37		1	1	Man	Vikingatid
A 39				Man	Vikingatid
A 41	x	1	1	Man	Vikingatid
A 42 (skadad)	x?		1?	Man	Vikingatid
A 43 Dubbelgrav		2	2-3?	2 kvinnor?	Vikingatid
A 44 Dubbelgrav		2	2	2 kvinnor?	Vikingatid
A 57	x	1		Kvinna	Vikingatid
A 59				Man	Vikingatid
A 60A		1		Man	Vikingatid
A 60B	x	1	1	Kvinna	Vikingatid
A 61(2 urnor)		2		Man/män	Vikingatid
A 62		1	1(Kav.märke)	Kvinna	Vikingatid
A 63?				Kvinna	Vikingatid
A 64?				Man	Vikingatid
A 65		1		Kvinna	Vikingatid
A 69				Man	Vendeltid?
A 70			1	Kvinna	Vendeltid
A 71				Kvinna	Vendeltid
A 73				Man	Vendeltid?
A 74				Kvinna	Vendeltid
A 76				Kvinna	Vikingatid
A 77				Man	Vend/Vik?
A 79		1	1	Man	Vikingatid

Fig.14 . Förhållandet mellan benurnegravar (med och utan organisk beläggning) och bikärl och den gravlagdes kön (arkeologisk bedömning) över tiden (700-tal och vikingatid). Bikärl finns i mansgravar och endast i de stora vikingatida kvinnogravarna varav de flesta utom A 62 också är dubbelgravar (A 43, 44, 60B, 62) samt i den rika kvinnograven A 70 från 700-talet. Denna grav kan vara den äldsta kvinnograven på Raä 28 som fått ett bikärl (kärlet är importerat).

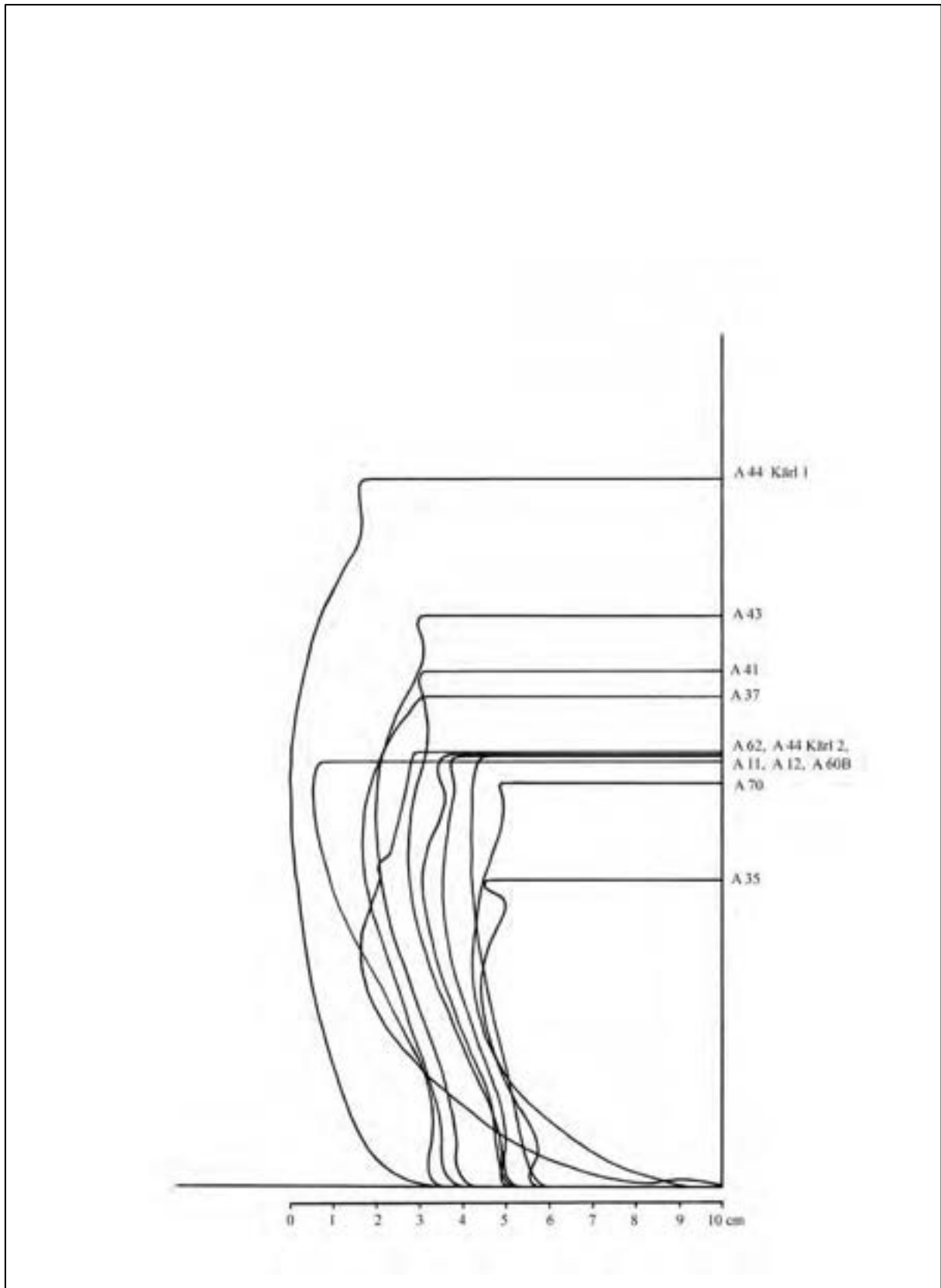

Fig.15. Bikärnen (de rekonstruerbara) från Raä 28. Vänstra halvans utsida avbildad med angivna anläggningsnummer. De från vendeltid är A 11, 12 och 70. Övriga är från vikingatid. Det unika lilla drejade kärlet i A 43 är ej medtaget i figuren ovan.

4.2.7.4 Keramikkrärlens former, storlek och tillverkningsteknik

De flesta keramikkrärlarna har en traditionell form för yngre järnålder, s.k. typ A IV-gods (Selling 1955) oftast med svagt konvex buk med inåtsvängd skuldra, ibland svagt vinklad eller profilerad, och med konvergerande eller divergerande mynningskant. Storleken varierar. Det högsta kärlet är benurnan i 60B som är 24,8 cm. Benurnan i A 44 är näst högst med 23,8 cm. De vikingatida benurnornas yttre bottendiameter är 13-20 cm i diameter (se fig.). De vendeltida benurnornas yttre bottendiameter är 8-13 cm samt med en storleksmässigt avvikande urna som är 18 cm (A 12). Den högsta från vendeltid är 20 cm (A 12) och den näst högsta är 17,5 cm (A 20). De vikingatida benurnorna är således större än de vendeltida. De flesta krärlarna tycks vara inhemska och tillverkade av lokala leror men det finns några importerade krärl med annan tillverkningsteknik och annan typ av lera. Centreringsmärke/kavalettmärke finns i botten av bikärlet i A 62. Kärlet är drejat och märket är troligen ett centreringsmärke från drejskivans mittpunkt. Drejade krärl finns även i A 43 och A 70. Alla är tunnväggiga jämna krärl. Fingerspår från drejningen syns särskilt tydligt inuti det lilla unika kärlet i A 43. Detta krärl har haft en hank, spår från hankfästet finns på buken. Tyvärr påträffades inte hanken och mynningen/pipen (se nedan). Kärlet har varit med på brandbålet.

4.2.7.5 Ornerade keramikkrärl

Ornerade keramikkrärl finns i 6 gravar - A 35 (2 krärl), 41, 42, 43, 44, 62 och 70. Det vulstornerade kärlet i A 35 var en benurna och möjligen kärlet i A 70, övriga var bikärl som varit med på brandbålet. I huvudsak har alltså de ornerade krärlarna varit bikärl. Samtliga kan dateras till vikingatid utom A 70 som är från 700-tal. Mynningsskärvor från A 42 har knappt märkbara svaga små intryck med jämna mellanrum i en rad under mynningskanten (oklart om ornamentik eller tillverkningsspår, har dock här räknats som ornering. Jfr även fingerintrycken i benurnan i A 37 och i A 59). Liknande men tydligare och snedställda intryck under mynningskanten finns hos bikärlet i A 35. Även krärlarna i A 41 och A 44 har snedställda streck men på mynningskanten och kärlet i A 41 har därunder även en runt om löpande sicksacklinje. På kärlet i A 43 består orneringen av ett runt om löpande x-band. I A 62 finns ett drejat krärl (eller gjort i kavaletteknik) med en runt om löpande vulst. A 70 har det enda vendeltida (700-tal) kärlet med ornamentik bestående av linjer av snörintryck, dels två under mynningen och dels två linjer över och en linje under ett runtom löpande sicksackband av dubbla snörintryck. På Raä 27 finns i 700-talsgraven A 141 ett snörornerat keramikkrärl (Petré 1984b, s.389) som påminner om det snörornerade kärlet i A 70. Liknande krärl med snörornering finns t.ex. i två 700-talsgravar (A161, 162) vid Dragonbacken, Järfälla sn (Bratt 2001, Del 1, s.42 och Del 2, s. 193f). Liknande finns också i Birkamaterialet t.ex. grav 682 (Taf.225:799) som bl.a. har en kam med L1 och pärlor av typ pärlhorisont P5, d.v.s. 700-tal.

De ornerade krärlarna finns i följande gravar:

A 35 - en kopp (bikärl) med snedställda intryck under mynningskanten och ett krärl med vulster (benurna).

A 41 - tvärstreck på mynningskanten och ett sicksackband (bikärl). Har ej varit med på brandbålet. Stod bredvid benurnan i brandlagret.

A 42 - kärlet har en rad med svaga, flacka (runda ca 5-8 mm i diameter) intryck under mynningskanten.

A 43 - x-ornamentik (bikärl). Har varit med på brandbålet.

A 44 - tvärstreck på mynningskanten (bikärl). Har varit med på brandbålet.

A 62 - smal vulst (bikärl). Har varit med på brandbålet. Kärlet är importerat och drejat.

A 70 - snörornamentik i linjer och i ett sicksackband. Troligen benurna.

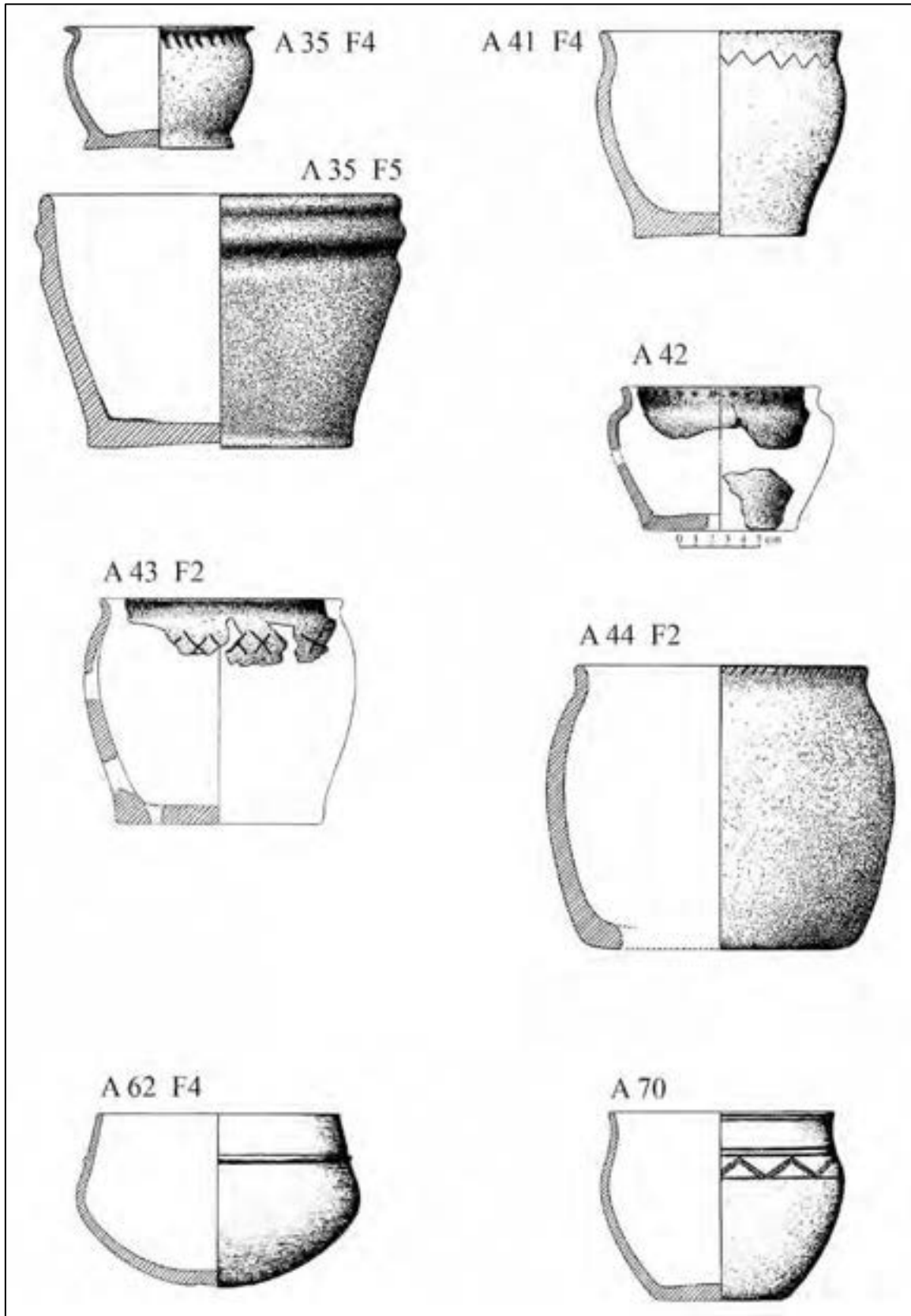

Fig.16. Sammanställning av de ornerade keramikkrärlen från de vendeltida och vikingatida gravarna på Raä 28, Söderby, Lovö sn, Up. De flesta ornerade keramikkrärlen är bikärl som varit med på brandbålet. Endast två är benurnor (A 35, F 5 och A 70) och möjligen kräret i A 42. Kräret i A 70 är från vendeltid (700-tal) och övriga är från vikingatid. För rätt skala se resp. fyndavbildning.

4.2.7.6 Importerade keramikkrärl.

Några kr rl har sannolikt utomnordisk proveniens och ingår i några rika kvinnogravar.

I A 43 finns tre keramikkrärl samt några skärvor i fyllningen ifrån ytterligare ett kr rl. Benurnan  r av traditionell typ men ett annat kr rl som har varit med på brandbålet har x-ornamentik i ett band på buken. Det tredje kärlet  r av ovanlig, närmast unik typ. Det är ett drejat litet kr rl med ljust finmagrat gods, liknande snarast en miniamfora (se avbildning: A 43). Spår från ett hankf ste finns på buken. Mynningen har utgjorts av en smalare hals men saknas, liksom hanken. Kärlet har spruckit s nder på brandbålet. Graven har bl.a. två A-kammar och kan dateras till 800-tal. Kärlet  r med all sannolikhet importerat och tycks sakna motsvarighet i Mälardalen. Mathias Bäck som studerat importerade keramikkrärl (Bäck 2010) har vänligen meddelat att kärlet  r svårbedömt men kan vara en Rhenl ndsk produkt men utesluter inte heller en Syd steuropeisk proveniens. En närmare granskning behövs.

I A 62 finns dels en traditionell benurna och dels skärvor från ett tunnväggigt drejat kr rl med en runt om löpande smal vulstornering, närmast rundbukigt med liten bottenyta som har centreringsm rke från drejskiva eller kavalett. Kärlet har varit med på brandbålet. Graven A 62 har fynd som kan dateras till 800-tal, troligen dess första hälft. Ett liknande kr rl finns i Birka, grav Bj 94 (Birka I, Tafeln, Taf. 226:1). Kärltypen  r vanlig i norra Estland och finns t.ex. representerad i den välkända borgen Iru (Lang 1995, 60, fig.8, s.59, med där anförd litt.). Det drejade kärlet i A 62 torde således ha Estnisk proveniens.

I A 70 finns två keramikkrärl, ett sn rornerat med tunt gods och ett rundbukigt med tunt gods och med en mycket liten bottenyta (ca 2 cm i diameter).  tminstone det rundbukiga torde ej vara av inhemsk härkomst, troligen är båda importerade. Det rundbukiga har varit med på brandbålet. Graven har fynd som kan dateras till 700-tal.

Intressant är att det tycks finnas ett samband mellan importerade keramikkrärl och kvinnogravar. På Lovö  r detta tydligt (se Petré 2010, s.376). Även på andra platser i Mälarområdet där importerade keramikkrärl har påträffats tycks finnas ett sådant samband (Carlsson 1998).

4.2.8 Övrigt (*Båtningar, krampor, bockade spikar/skrinspikar, beslag, hasselnötter, textil, bröd, ben-/hornföremål m.m.*)

Nitar av järn, s.k. *båtningar*  r mycket vanliga i gravarna. Båtningar finns i de flesta brandgravarna från yngre järnålder på Lovö och i så gott som alla 700-talsgravar (utom A 31 på Raä 28). Nitar finns även i de flesta vikingatida gravarna på Raä 28. Sannolikt är de i ett flertal gravar rester efter brända ”gravbåtar” som symboliskt skulle föra den döde till dödsriket (jfr Petré 2010, s. 356). Antalet nitar varierar per grav från någon enstaka till över hundra (Ang. representationsproblematiken se Petré 1984, s. 204f.f.).

En tolkning av bålbranden i A 22 på Raä 28  r att en mindre båt ställts upp i V- -lig riktning på mittstenen och stöttats upp i   av två st ttor. Mittstenen var kraftigt eldskadad och spår efter st ttornas placering och vinkling passar med teorin om en uppallad båt. (se anl. beskrivningen).

I brandgraven A 30 på Raä 34 fanns spår från b lrester i V- -lig riktning från en bränd båt (Petré 2010, s. 404).

Ett kriterium på båtningar  r att nitarna skall ha olika längd (mellan skalle och nitbricka) beroende på klinkbyggnadstekniken i båtar. I de flesta gravarna har nitarna olika längd (se

Petré 1984, s.98). I A 64 på Raä 28 har avståndet mellan skalle och nitbricka kunnat mätas på 24 stycken nitar enligt följande: 18, 18, 19, 20, 20, 20, 20, 21, 22, 22, 23, 23, 24, 24, 24, 24, 24, 25, 25, 25, 28, 28, 35, 38 mm. Medelvärde blir 24,75 mm och Md 23,5 mm. På Lundagravfältet Raä 27 är den vanligaste längden mellan skalle och nit 35-36 mm (Petré 1984, s.98).

Nitarnas funktion har länge varit ett omdebatterat ämne. Att nitar har ingått i andra träkonstruktioner än båtar uppmärksammades redan på 1800-talet då Stolpe varnade för att tro alltför mycket på "båteteorin" (Gräslund 1980, s. 55f. med där anförd litt.).

I graven A 39 på Raä 28 fanns ett 20-tal nitar runt benurnan som ej stod i brandlagret utan ett stycke utanför i en liten "stenkista". Bland nitarna fanns även minst tre bockade spikar. Här ser vi sannolikt ett annat användande av nitarna där de ingått i ett träskrin i vilken benurnan placerats och där skrinet omgärdats av små flata stenhällar (se anl. beskrivningen). Det skall tilläggas att nitar även fanns i brandlagret (och i fyllningen från en gravplundring) och att stenarna i packningen (som var ovanligt stora) var kraftigt eldskadade. Det är således möjligt att även här har en båt blivit bränd.

En annan användning av "båtnitar" fanns i skelettgraven A 124 på Raä 27. Där låg 9 nitar i två rader i skelettnedgrävningens botten – troligen från en likbår (Petré 1984c, s.98).

Med tanke på den starka tron på resan till dödsriket (och genom elden, se nedan) som uppenbarligen fanns är det inte uteslutet att gravbåtar ofta ingått i gravritualen. Denna sed är starkast under 700- och 800-talet kanske som en ökande motreaktion på den begynnande kristna missionen. Att de s.k. båtnitarna ofta kommer från brända gravbåtar har övertygande diskuterats i en C- och en D-uppsats av Magnus Lindblad (2000 resp. 2001).

Gravar utan båtnitar på Raä 28 är inte så vanligt och nitar saknas bara i A 31, A 57, A 58 och A 61. De allra flesta gravarna innehåller således båtnitar i varierad mängd.

Krampor av järn, *bockade spikar/skrinspikar*, *järnbeslag*, etc. kan ha ingått i olika träkonstruktioner som följt med på brandbålet. Krampor är vanliga i gravmaterialet. Minikrampor finns i A 64. Liknande finns på Raä 34 och även i Birkamaterialet och kan ha ingått i remustrustning i mansgravar (jfr Petré 2010). De bockade spikarna utgör sannolikt oftast *skrinspikar* vilket blir vanligare under vikingatid och har ingått i träskrin eller små trækistor (redskapskistor) som kan ha varit personliga. "Bockningsmåttan" d.v.s. träväggens tjocklek varierar mellan 15-25 mm. I brandgraven A 39 (se ovan ang. nitar) påträffades utanför brandlagret en benurna omgärdad av ett 20-tal nitar och minst tre bockade spikar som tolkats som att benurnan ställts i ett träskrin. *Beslag* (fragment) i olika former är vanligt i gravarna och möjligen har benämningen fått en allmänt samlande funktion för fragment av järn eller brons (oftast platta) som inte närmare kunnat identifieras. Tunna små platta bronsfragment har ofta benämnts bleck. Beslagen kan ha ingått i bälteustrustning, vapendetaljer, hästmundering, trækärl (bl.a. mynningsbeslag), träskrin etc. Några fragment har emellertid kunnat identifieras enligt följande: *Hästmunderingsbeslag* (x-formiga) av järn med mininitar finns i A 39. Dessa beslag låg i benurnan. Liknande x-formiga hästmunderingsbeslag (men med mittbuckla) finns i A 33 på Raä 34 och liknar de i Birkamaterialet (Birka I, Tafeln, Taf. 24 och 25). De har ingått i betselgarnityret. Järnbeslagen i A 75, 76 och 77 har ögla och kan ha ingått i *skrin-/låskonstruktioner*. Ett brett järnbeslag i A 76 tycks ha en charnerkonstruktion (gångjärnskonstruktion) – möjligen till en *sölja*. De omvikta järnbeslagen i A 41 kan vara *mynningsbeslag* till ett trækärl (eller möjligen

till skölden i denna grav). De rännformiga bronsblecken i A 10 har sannolikt tillhört en sköld. Det omvikta bronsblecket i A 3 kan vara från ett mynningsbeslag. I Ö utkanten av A 63 låg på ca 0,2 m djup en *lekare* av järn. Storleken antyder att den kan ha ingått i en hästutrustning. Det är ovisst om den är förhistorisk eller recent. Lekare är kända från vendeltid och framåt i tiden och finns t.ex. i Valsgärde 6 (Arwidsson 1942, Taf.26).

Hasselnötsskal är från nötter som den döde fått med sig på resan till dödsriket. Hasselnötter är relativt vanligt i gravar och kan symbolisera återuppståndelse och pånyttfödelse. De är också näringsrika. Hasselnötsskal finns i 7 gravar (A 3, 12, 44, 52, 76, 77, 79) och förekommer även i andra gravar på Lovö och är vanligt i t.ex. Birkagravarna.

Textilfragment finns i 9 gravar och har mestadels varit utförda i tuskaft men i A 70 finns två olika tekniker varav ett fragment i Z-teknik och i A 31 finns två fragment med olika vävteknik.

Ben-/hornföremål finns i A 36, A 37, A 43 (bikonisk cylinder), A 73 (troligen en C-kam?), A 77 (skedskafstliknande med flätornamentik).

Bröd/bulle finns i A 5, 20, 28, 41 och 72. Märkligt är det 5 cm stora brödet (bullen) i A 20 som hade en inbakad skarpkantig 1x1,5 cm stor sten i mitten. Brödet har analyserats av Ann-Marie Hansson (2006) och Liselotte Bergström (2007). Hansson föreslår att stenen i brödet kan ha haft en beskyddande funktion motsvarande de ångerstål eller eggstål som ansågs ge skydd mot onda makter (Hansson 2006, s.7f med där anförd litteratur och Hagberg 1937, s.124f, 622). Bergström har analyserat flera bröd från bl.a. Lovö där A 20 på Raä 28 sannolikt innehåller korn (Bergström 2007, s.104 och s.199f, fig. V.13, s.200). Liselotte Bergström menar att endast vissa personer fick bröd med sig i gravarna. Bröd som gravfynd uppträder först under folkvandringstid i Mälardalen (a.a. s. 194). De ovan nämnda gravarna från Raä 28 är från vendeltid (A 5, 20, 28, 72) och vikingatid (A 41). A 41 är den största gravan på gravfältet. Sannolikt har fler gravar innehållit bröd men där brödet förstörts i samband med brandbålet. Små organiska brända fragment är vanligt i gravarna och kan komma ifrån t.ex. bröd (se nedan).

Organiskt bränt material finns i några gravar. Det kan vara rester efter matoffer, fragment från bröd eller dylikt. Då de påträffats i brandlagren, är brända och är mycket fragmentariska har de sannolikt varit med på brandbålen; det är således mindre troligt att de tillförts efter brandbålet som någon form av offer.

Brons- och järnfragment av oidentifierad karaktär finns i ett flertal gravar. Flera liknar fragment av beslag och tenar.

4.2.9 Särskilda iakttagelser vad gäller gravfynden

Förslitna bronser

I A 65 fanns flera bronser som var slitna. På bronskedjelänken i A 65 kunde tydligt förmärkas en förslitning (se teckning), där länkarna slitits mot varandra. Detsamma gäller den spiraltrådslagda bronspärlan där trådarnas utsidor är något ”platta” av förslitning. Möjligen är de knappt skönjbara tvärstrecksornamenten på armringsfragmentets spets också orsakade av förslitning. Det är ovanligt att dräktdetaljer och smycken m.m. varit ”antika” och förslitits över generationsgränserna. Dyliga förslitningar torde således tyda på att föremålen använts relativt frekvent och troligen av en (1) person under en längre tid. Här vore det intressant med en osteologisk åldersbedömning av individen i A 65.

På Bornholm har nötningsglans på armband och ovalspännen tolkats som att dessa ingått i vardagsdräkten (Jørgensen 1990, s. 29).

I A 57 finns två pärlor med nötningsglans. En är en rund bergkristallpärla och en är en translucent blå glaspärla. Bland fynden finns en ovanligt liten torshammarring, en B-kam och ett keramikkrärl med organisk beläggning. Bland de brända benen kunde inga människoben iakttagas vid en preliminär osteologisk bendömning. Möjligen är graven en barngrav. Intressant därvid är de motsägelsefullt nötta pärlorna (arvegods?). Frågan är också om det eventuellt kantbrutna (?) kärlet i denna grav kan kopplas till ritualer kring barngravar (jfr A 75 på Raä 34).

Arrangemang och talmystik (9-talet och 7-talet)

På torshammarringen i benurnan i A 65 fanns 2 x 9 småringar/omtag i två olika arrangemang. En grupp låg i NV och en låg i SSV på ringen (se ritad bild för A 65). Det är inte otänkbart att man här avsiktligt och medvetet har arrangerat dessa olika grupper där 9-talet var viktigt.

Även på Raä 34 har i några gravar 9-talet uppmärksamats vad gäller påträdde ringar på torshammarringarna (se Petré 2010, s.363). Dessa arrangemang måste ha gjorts i samband med nedläggningen av torshammarringen i benurnan eftersom småringarna/hängena satt löst och kunde åka fram och tillbaka. Man påminns här om Odens guldring Draupner som var nionde natt droppade fram åtta nya ringar och att Oden lade Draupner på Balders likbål – en välsignelse- och pånyttfödelsymbolik (a.a.).

Även 7-talet tycks förekomma. En pärlspridare av brons i A 5 har 7 hål, d.v.s. pärluppsättningen har haft 7 pärlrader. Pärlspridare från Bornholm har olika antal hål, från 5 till 12 men 7 och 9 är vanligast (Jørgensen 1990 & Jørgensen och Nørgård Jørgensen 1997). Även från Gotland är det i det vendeltida materialet vanligast med pärlspridare som har 5, 7 eller 9 hål (Nerman 1969, Taf.188, 239 och 285). Talmystiken synes således ha funnits med i olika former i såväl vardagslivet som i begravningsritualerna.

4.3 BEGRAVNINGSTRADITIONER, RITUALER OCH KOSMISKA FÖRESTÄLLNINGAR

4.3.1 Elden och resan till dödsriket

Brandgravskicket har i stort sett varit förhärskande under yngre järnålder i Mälardalen, med traditioner från bronsålder, fram till den kristna påverkan då skelettgravskicket successivt infördes under vikingatiden. Men brandgravar finns fortfarande under 1000-talet och möjligen även under 1100-talet (se Petré 2010). Brandgravsritualerna har uppenbarligen varit omfattande och komplicerade och avspeglar en mängd symboliska handlingar. De har styrts av allmänna normer och lokala traditioner och av den föreställningsvärld man hade om död och dödsriket och resan dit och om livet efter detta. Elden, bränningen och brandbålet tycks ha varit fokus i uppfattningen om övergången till livet efter detta. Elden framstår som det ultimata elementet då man tog farväl av en avlidne och kan uppfattas som återkommande och repetitiv i olika ritualer i samband med gravakten. Även skrock, vidskepelse och rädsla kan uttolkas i materialet, dels i händelse av att den avlidne inte skulle komma iväg väl till den ”andra sidan” och dels i form av eventuella hämndaktioner från den avlidnes sida (Petré 2010, s.402f.f.). En gemensam ideologi med bränningen tycks ha varit pånyttfödelse tanken, att genom elden kunde man i dödsriket få nytt liv. I de norröna källorna finns ett flertal uppgifter om den ofta komplicerade och långa resan till dödsriket och tillvaron där. Detta rike kunde vara Hel eller Valhall (se t.ex. Norberg 1997 och 2003 med där anförd litt.). Målet med

brandgravsritualerna var således tanken och önskan om pånyttfödelse och uppståndelse och resan dit började genom elden på brandbålet.

4.3.2 Brandbålet som initialiteten till dödsriket

Mycket tyder på att själva branden och elden d.v.s. brandbålet innebar början på den stora transformationen till nästa liv i dödsriket. Bålbränningen var initialiteten eller inledningen till resan dit. Prepareringen och förberedelserna inför bålet kan vi bara ana men var säkert förknippade med allehanda ritualer, inte minst offrandet av djuren. Dessa ansågs behjälpliga och nödvändiga på olika sätt både under resan till dödsriket och i tillvaron där. Att den döde skulle komma iväg på resan och att resan skulle gå bra var säkert av stor betydelse, inte minst för de efterlevande som kan sägas ha haft ansvar för detta. Ett uttryck för detta är bl.a. att man verkligen har varit mån om *fullständiga förbränningar av bålen*. Hettan i bålen kan indirekt mätas genom att bronser och glas har smält. Brons smälter vid ca 1000 grader och glas vid ca 900 grader. Det är ytterst sällsynt att bålen inte är totalt utbrända/färdigbrända. Man har haft stor kunskap om hur en fullständig förbränning skulle genomföras utan att en alltför stor eldpåverkan skett på omgivningen. Vissa eldskadade markfasta stenar tyder på en närmast riktad och koncentrerad hetta. Detta kan ses i ett flertal gravar på Lovö från folkvandringstid (Raä 27:154) och framåt i tiden (jfr även Raä 34, Petré 2010 s.353 angående brandbålens utseende och kantrännor). Att man varit mån om ett väl genomfört brandbål kan ses som en försäkran om en väl genomförd start på resan till dödsriket. Ett misslyckande vid bränningen kanske kunde föranleda misstankar om att den döde inte kom iväg väl med därmed vidhäftade misshagligheter av olika slag, den döde kunde kanske gå igen, spöka eller hämnas. Därvid kan även ses att en *destruering* av bålresterna har ingått i ritualerna eftersom man har krossat, separerat och manipulerat med resterna. Representativiteten av gravfynden före resp. efter bålbranden är inte lika utan kan visa på stora skillnader där oftast endast en mindre del återstår i de slutgiltiga gravarna (Petré 1984c, Petré 2010). Detta gäller för såväl gravfynden som de brända benen.

Att själen skulle frigöras i samband med eldbegängelsen kan uttolkas ur röken från brandbålet. I den stora högen A 41, ca 17 m i diameter och ca 2 m hög, fanns ett mäktigt sotlager ca 10 m i diameter och ca 2 m djupt i manteln i den S halvan av graven. Det var relativt kolfattigt men sotsvart och var uppbyggt i *flera lager varvat* med sandigt morängrus (se profilritningen). Denna eldning nere i mantel, troligen repetitivt täckt av jord (jfr varvningen) kan ha utförts för att uppnå en *långvarig rökutveckling*. I Ynglingasaga kap.9 skildrar Snorri hur den döde Odin brändes på bål och "...Det var deras tro, att ju högre som röken steg i luften, desto högre i himlen kom den som brändes, och han blev desto rikare ju mer rikedomar som brann med honom". (Nordberg 2003, s. 256 med där anförd litt.). Troligen var den extra eldningen i A 41 en avsiktlig handling för att få fram mycket rök (och under lång tid) för att frigöra själen i den rök som skulle stiga mot himlen/dödsriket. A 41 är gravfältets största grav och har hög social status. Kollinser/sotdiken i fyllningen som troligen har haft motsvarande innebörd har påträffats i t.ex. den s.k. Gullhögen i Husby-Långhundra sn, Up (Arrhenius & Eriksson 2006). I Gullhögens grav C som är från vikingatid (ca 900 e.Kr.) uppskattade man mängden kol till 10 kubikmeter. Andra storhögar med hög social status som har liknande kolförekomster finns på flera håll bl.a. i Vestfold i Norge (a.a. s.13). Dessa rökfenomen kan vara ett statusbetingat uttryck för själens resa till den andra världen - ju mer rök under lång tid, desto tydligare och säkrare färd. Och detta skulle folket i bygden beskåda. Denna relativt ovanliga gravsed tycks ha haft en vid spridning i ett högre socialt skikt i samhället. Eldens betydelse gör sig åter påmind i resan till dödsriket.

Att kunna komma till Valhall ansågs nog viktigt för många, särskilt män med ”krigiska ambitioner”. Spjutspetsen i skelettgraven A 34 som låg med spetsen mot kantkedjan i A 33 har en symbolisk laddning. Intill spjutspetsen fanns bränd lera och en mörkfärgning – kanske resterna av en reningseld. En dubbel kantkedja (stenar på varandra) utgjorde en gemensam gräns mellan de båda anläggningarna. A 34 är en skelettgrav och A 33 saknade tydligt brandlager men är troligen en brandgrav eller en symbol för brandgravskicket (!) och hade anlagts före A 34. I A 33 fanns en fragmentarisk torshammarring. I A 34 fanns förutom spjutspetsen en obränd eldslagningsflinta tolkad som en symbolisk bältändningsflinta – ett bränningssubstitut. Det skall tilläggas att brända ben påträffades spridda i ytan men dessa har visat sig komma från bronsåldergraven intill (ben med passning från A 38). Om en avsiktlig eller oavsiktlig mening finns i dessa brända ben (förfäderskult?) är ovisst. Den riktade spjutspetsen kan jämföras med andra eggjärn/vapen som stucks ned i gravar och som tolkats av Andreas Nordberg som *ett frivilligt rituellt dödande* och ett ”märkande” av den avlidne ”...på ett sätt som ansluter till Odens prototypiska handlande i *Ynglinga saga*. De arkeologiska lämningarna berättar därför sannolikt om initiationsriter för att de döda skulle mottagas och få en ärorik och förnöjsam tillvaro i den andra världen. Genom att sticka eller slå ned vapen i gravarna vigdes de döda till Oden.” (Nordberg 2002, s. 23). I A 33 och 34 finns en mångfacetterad symbolik i brytningstiden mellan de hedniska brandgravsritualerna och det kristet påverkade skelettgravskicket. Mannen i A 34 ville uppenbarligen dö en mer ärofylld död än den han utsatts för, vilket de efterlevande i symbolisk mening såg till genom att bilägga den döde en spjutspets. Även den symboliska bältändningsflintan vittnar om uppfattningen att en hednisk överföring genom en eventuellt behövlig bålbrand till dödsriket dröjde sig kvar.

4.3.3 Hjälpmedel på resan (*Båten, broddar, djuren, bikärten, mat*)

Man ansåg att resan till dödsriket kunde ske till fots, med båt eller till häst. Att man uppfattat vägen dit som en lång och mödosam resa omnämns på flera ställen i den norröna litteraturen (Nordberg 2003) och kan tolkas genom flera olika gravfynd.

Båten som hjälpmedel till dödsriket finns i flera tidiga kulturer. I våra förhistoriska begravningstraditioner finns båten belagd från bronsålder och framåt i tiden. S.k. båtningar är ett av de vanligaste gravfynden i brandgravar under yngre järnålder. Sannolikt har ”gravbåtar” ingått i brandgravstraditionerna i stor omfattning (Lindblad 2000; 2001; Petré 2010, s. 356, 403f.). På Raä 28 finns troligen *spår* från en bränd mindre båt i A 22 (se anläggningsbeskrivningen). Genom kunskap om att uppnå hög hetta på bålet, destrueringen och andra ritualer finns sällan spår från själva båtarna (spår från en bränd båt finns dock i A 30 på Raä 34, Lovö, Petré 2010).

Broddar, såväl hästbroddar som människobroddar, är vanliga i brandgravarna under yngre järnålder och torde vara ett tecken på att man ville att den döde skulle kunna gå/färdas säkert till dödsriket Hel eftersom vägen dit var besvärlig och svår och gick nordvärt och nedåt i isande kyla. Broddar har jämförts med de norröna källornas uppgifter om s.k. Helskor som man klädde den döde i (Gräslund 1991, s. 145; 1996, s. 25; 2001, s. 49; Nordberg 1997, s. 24f.f. med där anförd litt.). I den norröna litteraturen omnämns att i dödsriket Hel var Hels häst halt eller trebent (Nordberg 1997; 2003). Dödsgudinnan Hel kunde möta upp på vägen på sin halta häst (a.a.). De endast lätt svedda rörbenen från häst som låg omedelbart under benurnan i A 4 kan ha haft innebörden som ”reservben” eller ”hjälpben” avsedda för Hels halta häst med avsikt att den gravlagde på ett säkert sätt skulle komma till Hels rike. (Här kan även språngbenet från höger bakben från häst i skelettgraven A 91 på Raä 34 ha haft samma innebörd, Petré 2010, s.393).

Djur som inslag bland de brända benen är mycket påtaglig och ökar under järnåldern och utgör oftast den största delen av benmängden i gravarna. Vanligast på Raä 28 är hund åtföljd av får/get, fågel, häst, katt, svin och nöt. Även fisk förekommer i några gravar. Hundar, hästar och ibland fåglar representeras i gravmaterialet av hela djur, ej styckade eller delar av djur, vilket anses visa att de hade förmåga att vara behjälpliga med färden till dödsriket eller att de skulle finnas med i det nya livet. Flera uppgifter från den norröna litteraturen anger t.ex. att man kunde rida på häst till dödsriket (Nordberg 1997, s. 24f.f.). Även hunden omnämns ofta och har betraktats som psykopomp, d.v.s. själaförare till dödsriket (a.a. s. 27f.). Gunnar Andersson ser inom mytologin ett samband mellan hunden och asaguden Tyr och på det ödesbestämda i tillvaron. Tyr anses tillhöra ett äldre ("urgermanskt") skikt av gudar. Hund är det vanligaste djuret i gravarna och offerandet av hund i samband med brandgravsritualen går tillbaka till äldsta järnålder (Andersson 2004, s. 88). Men hund har konstaterats även i gravar från yngre bronsålder (Thedéen 2004, s. 108). I brandgraven A 38 på Raä 28 som är från yngsta bronsålder period 6 finns som enda djur hund och människa representerad (se osteologisk analys ovan). Tupp och höna kan anspela på återuppståndelse i dödsriket då man passerade gränsen dit (Nordberg 1997, s. 29). Gunnar Andersson menar att det bland "huvuddjuren", där bl.a. hund, katt och höna ingår, kan finnas "...kopplingar till varseltagande eller siande agerande kring det fördolda." (Andersson 2004, s. 88). *Man får en känsla av att djuren i gravritualerna kan motiveras av människornas uppfattning om att ödet, det okända och det oförutsägbara i nästa liv kunde blidkas och komma till den dödes fördel, genom djurens närvaro.*

Många exempel i den norröna litteraturen finns på att Oden kunde förvandla sig till ett djur, d.v.s. anta djurhamn och därmed kunde han färdas mellan olika världar för att t.ex. kunna hämta kunskap från de döda (se t.ex. Jennbert 2002, s.118). Djurens närvaro i gravarna kanske är ett uttryck för tron om att själen lättare kunde färdas i djurhamn till dödsriket. Djurens närvaro i begravningstraditionerna skall sannolikt ses som en folklig föreställning om djurens förmåga som bl.a. hjälpare av själen till dödsriket men också som hjälp på den svåra och långa resan till dödsriket och även i efterlivet där (Räf 2001; Jennbert 2002; 2004; Petré 2010, s.402f.). Djuren var en mycket viktig del av vardagen – en förutsättning för överlevnaden. De bör då ha varit lika viktiga i gravritualerna och i föreställningsvärlden om livet efter detta.

Bikärl förekommer i vissa typer av gravar, ofta i gravar med högre social status (oftast mansgravar) och har tolkats som symbol för det ceremoniella drickandet i Valhall (Drobin 1991, s.132, Petré 2010, s. 371). Det kan inte uteslutas att man ansåg att bikärlen även skulle kunna användas på resan till dödsriket. De har varit med på brandbålet, till skillnad från benurnorna. Det är ovisst om de innehållit någon dryck eller föda men bränd organisk beläggning på insidan har inte konstaterats i något bikärl (till skillnad från benurnorna som ofta innehåller bränd beläggning på insidan).

Mat som gravgåvor kan ha varit avsedda för resan till dödsriket. Bröd/bullar och hasselnötter är vanliga inslag i gravmaterialet. Brödet kan ses som symbolisk mat (jfr Bergström 2007) men även som färdkost på resan. Anmärkningsvärd är den brända 5 cm stora bullen i A 20. I mitten av bullen finns en 1x1,5 cm stor skarpkantig sten som kan ha varit ämnad att skänka beskydd mot onda makter (Hansson 2006). Hasselnötter kan dels ha haft en uppståndelsesymbolisk innebörd och dels avsetts som färdkost. De brända benen som representeras av delar av hela djur (får/get och nöt) kan tolkas som antingen rester efter en gravmåltid eller som färdkost. Man kan förmoda att annan mat samt dryck kan ha ingått i gravbålet men som förstörts och inte lämnat några spår.

4.3.4 Bränningssubstitut (*Båltändningsflinta i brandgravar, eldslagningsflinta i skelettgravar och kol i skelettnedgrävningar*)

En ny typ av användning av flinta har uppmärksammats i brandgravarna på Lovö (se Petré 2010, s. 364) nämligen *båltändningsflinta* (oftast obränd) som man troligen tänt brandbålet med och som därefter lämnats/slängts vid sidan av graven sannolikt p.g.a. skrock och rädsla för att flintan blivit ”besmittad”. Denna flinta gick ej att använda igen eftersom den ingått i en döds hädanfärd och därmed kunde bringa olycka om den togs tillvara. I anslutning till ett flertal brandgravar på Raä 28, och även på Raä 34, har sådan båltändningsflinta påträffats. Denna kategori av flinta skall ej förväxlas med den brända eldslagningsflinta som i brandgravarna ingått i den manliga redskapsutrustningen och som påträffas bränd i brandlagren tillsammans med andra gravartefakter.

Ett exempel på en bränningsreminiscens eller ett bränningssubstitut i skelettgravar, d.v.s. kristet påverkade gravar (eller kristna), är de obrända eldslagningsflintor som ibland påträffas i *de vikingatida skelettgravarna* (se Petré 2010 s.393), så även i skelettgraven A 34 på Raä 28. Man bifogade symboliskt en obränd eldslagningsflinta i skelettgraven som säkerhet om den döde skulle vilja (eller behöva) genomgå elden för att komma till dödsriket. Här möts hedniskt och kristet i en synkretistisk anda.

Ytterligare ett exempel på eldens stora betydelse kan vara den reminiscens under det kristet påverkade skelettgravskicket under vikingatid då man tycks ha eldat ur skelettnedgrävningarna innan man sänkte ned den döda kroppen/kistan i schaktet. Kvar efter reningseldningen blev kol som ofta bevarats till våra dagar. I de flesta skelettnedgrävningar på Lovö har påträffats träkol (Petré 2010 s.394). Detta kol kan också uppfattas som bränningssubstitut: Att elda ur schaktet kanske inte (enbart) var en reningsprocedur utan en ritual som symboliskt skulle föreställa den äldre uråldriga bränningstraditionen, d.v.s. ett slags bränningssubstitut i symbolisk uttrycksform.

4.3.5 Bränd beläggning i benurnor

Ännu ett exempel på bränning och reningseld i samband med gravritualerna kan vara den brända mm-tjocka beläggning som återfinns i ett flertal benurnor. Denna organiska beläggning sitter kvar på insidor och i botten av keramikkrärl som använts som benurnor på Raä 28. Företeelsen har lång tradition bakåt i tiden (Petré 2010, s.366f.f.). Denna beläggning kallades tidigare för brända matskorpor men kärlden har inga eldspår på utsidan och beläggningen kan tolkas som ett resultat av en ritual där man genom en reningseld i kärlet skapat transformativitet för benen (och själen) till dödsriket. Att lägga benen i ett icke eldtransformerat kärle kunde i vissa fall olyckligtvis öppna en väg tillbaka till jordelivet, vilket inte var avsikten med gravakten. Ett eldrenat kärle var en god försäkran om att den döde eller dennes själ kunde färdas till dödsriket (särskilt om de också vigdes av en torshammaring).

4.3.6 ”Kampen” mellan den döde och de efterlevande - skrock och vidskepelse (övertro)

Omsorgen i samband med bålet och gravakten tyder på att det var viktigt att den döde skulle komma iväg väl och säkert på resan till dödsriket. Elden var därvid den viktigaste processen och sannolikt var själva brandbålsakten avgörande och manifesterande för att resan skulle komma igång. De var de efterlevandes ansvar att bålakten genomfördes på rätt sätt och blev lyckad och att allt avlöpte väl. Men vissa tecken tyder på att det kan ha funnits en slags kamp eller en mystisk, kanske outtalad, ”kraftmätning” mellan den döde och de efterlevande i samband med begravningsakten. Detta kan skönjas i flera företeelser, t.ex. den omsorgsfullt genomförda fullständiga förbränningen, krossningen av fynden och benen efter bålet, borttagandet av *vissa* bålrester (t.ex. vapenklingorna), sönderbrytningen av *vissa personers*

knivar, knivar i kanten av en viss grav, torshammarringens vigande funktion på de brända benen i benurnan (med dess locksten) i vissa gravar, stenpåläggning och mantelfyllning av olika karaktärer etc. Att vapenklingor aldrig fått följa med i den slutliga graven kan ingå i denna "positionsakt". Det förefaller ju märkligt att det finns spår från vapen som varit med på brandbålet i varannan mansgrav på Raä 28, men att inte en enda vapenklinga återstår (undantag utgör spjutspetsen i *skelettgraven* A 34 där denna spets synes ha en annan symbolisk innebörd). Kanske vapenavsaknaden inte beror på en för oss okänd "fördelningsritual" efter bålet utan helt enkelt är ett resultat av de efterlevandes fruktan för hämnd, skrock, vidskepelse, vånda eller rädsla för de döda och dödsakten med bålbränningen och gravläggningen. Den döde kunde ju gå igen eller hemsöka de levande på olika sätt om begravningsakten inte utfördes på ett tillfredsställande sätt. Att vapnen skulle vara med på bålet måste ha varit självklart och hedrande för den avlidne om han varit "vapenbärare" i samhället. Vapen har alltid varit en manlig stolthet att äga och visa upp. Men vapnen kanske inte fick vara "nära" den gravlagde i den slutgiltiga graven p.g.a. vapnens "kraft" som eventuellt kunde väcka den döde till att göra "okontrollerade utfall". Att ta bort vapnen efter bålakten kan ha blivit en sedvänja med tiden som inte ansågs skada de efterlevande då man kanske ansåg att den döde symboliskt tog med sig vapnet (eller vapnets själ) till nästa liv i själva bålakten då själen frigjordes. En del av bålresterna kan avsiktligt ha lämnats för att hålla kvar och binda den döde till gravplatsen. På andra håll där vapenklingorna ofta finns med i gravarna är det vanligt att man böjt ihop t.ex. svärd eller spjutspetsar, troligen för att eliminera vapnens kraft och inte fresta den gravlagde till eventuella okontrollerade tilltag eller att man t.o.m. menade att man dödade vapnen (Creutz 2003, s.263f; Karvonen 1998, s. 5).

Andra tecken på vidskepelse och ett ifrågasatt förhållande mellan den döde och de efterlevande är de många brutna järnknivarna. Troligen misstänkte man att de döda kunde skada de efterlevande, särskilt om man haft något otalt med varandra i livet. För säkerhets skull oskadliggjorde man därför knivarna genom att bryta av spetsen, ibland på flera ställen. I åtskilliga gravar tycks knivarna vara brutna - men inte i alla gravar. Detta kan ha att göra med hur den döde förhöll sig till de efterlevande - man kanske kunde lita på vissa men inte alla. Att man brutit knivar framgår tydligt av en skelettgrav på Raä 34 (A 75) där knivspetsen låg i keramikkruset och resten av kniven låg utanför (Petré 2010, s.298).

I graven A 20 framkom i brandlagret ett ovanligt och tankeväckande fynd - en bränd bulle som i mitten innehöll en skarpkantig 1x1,5 cm stor sten. Stenen i brödet kan ha haft en *beskyddande funktion* motsvarande de ångerstål eller eggstål som ansågs ge skydd mot onda makter (Hansson 2006, s.7f med där anförd litteratur och Hagberg 1937, s.124f, 622). Om avsikten med detta bröd var en beskyddande funktion är det nära till hands att tro att avsikten då var ett beskydd på resan till dödsriket och att det därmed fanns en osäkerhet och oro hos de efterlevande inför den dödes resa - ytterligare ett exempel på omtanken att den döde skulle komma fram väl till dödsriket.

Den utdragna SV-porten i A 65, över en bronsåldershärd (A 65B) kan vara en åtgärd för att inte härden skulle "störa" innebörden hos SV-porten. Man kan även tolka den extra långa utbyggnaden som en "dold" anfadersberikande kraftkälla till förmån för SV-portens kraft. Här kan finnas ett uttryck för en spänning i kommunikation. SV-portarnas innebörd är oklar men har tolkats bl.a. som en kommunikationsport med den gravlagde (Arrhenius 1970).

Flera företeelser och handlingssätt utförda av de efterlevande i samband med gravakten kan således vara uttryck för en slags outtalad "kamp" i vidskepelsens anda mellan de efterlevande och den döde, vilket kan ha varit beroende på personliga förhållanden dem emellan.

4.3.7 Uppståndelsesymbolik och fruktbarhetskult

Trots vad som sagts i föregående kapitel om en eventuell ”maktkamp” mellan den döde och de efterlevande så finns många tecken i gravmaterialet och i gravakten som kan tolkas i positiva termer av uppståndelsesymbolik och fruktbarhetskult. Dels så finns konstruktioner och konstruktionsdetaljer och dels så finns gravfynd och hanteringsprocesser som tyder på detta. Själva eldbegängelsen och brandakten kan tolkas i termer av fruktbarhet, pånyttfödelse och återuppståndelse. Ofta ingår hönsben (en tuppsporre finns i A 39) och tuppen kunde väcka den döde i dödsriket (Nordberg 2000, s.16). De arrangerade 9 ringarna på torshammarringar (t.ex. i A 65) kan jämföras med Odens guldring Draupner som kan symbolisera återuppståndelse och pånyttfödelse då den var nionde natt kunde droppa fram åtta nya ringar. Oden lade Draupner på Balders likbål, troligen som en symbol för återuppståndelse och evigt liv. Niotalet går även ofta igen i t.ex. pärlspridarnas antal pärlrader. Kanske torshammarringarna i benurnorna har en liknande innebörd av välsignelse, uppståndelsesymbolik, pånyttfödelse och vigande funktion. Ovan har framhållits att amuletterna på torshammarringarna nästan lika ofta som torshammarringarna utgörs av små ringar. Dessa ringar kan ha symboliserat Draupners förmåga att reproducera och ge evigt liv. Även Odens kvinnliga motsvarighet Freyja har framhållits som kärleksgudinna, fruktbarhetsgudinna och döds-gudinna. Gro Steinsland har diskuterat kring det heliga bröllopet och döds-kulten (Steinsland 2002, s.87f.f. med där anförd litt.). Torshammarringarna kan ha symboliserat såväl Tors hammare Mjölner (som Tor vigde Balders bål med) som ringen Draupner (som Oden lade på Balders likbål). Draupner följde med till dödsriket men hämtades tillbaka av Odens andra son Hermod. Ringen gick från liv till död till liv igen där ringen har en funktion i såväl det heliga bröllopet som i sonens död (a.a. s. 93). Denna återuppståndelsesymbolik kan uttolkas ur torshammarringarna som faktiskt har symboler från såväl Tor som Oden. Min tolkning är att dödsakten och begravningen i symbolisk mening sågs som ett rituellt bröllop eller ett heligt förbund mellan den döde och de kosmiska uppståndelsekrafterna. Detta skedde genom elden. Torshammarringen som lades på de brända benen i benurnan var den ultimata gudomliga bekräftelsen på detta.

Den runda formen – en evighetssymbol

Påtaglig är brandgravarnas uppifrån sett *runda* stenpackning med det i vissa kvinnogravar *runda* gravklotet med en *rund* inre kantkedja i det ihopsopade *runda* brandlagret med den centralt i mitten nedställda *runda* benurnan. Hela gravkonstruktionen kan i flera skikt (flera förstärkande dubbelkoncentriska cirklar) symboliskt ses som den runda slutna cirkeln/ringen, som solen, som månen – en evighetssymbol där den runda formen kan ses symbolisera en trohetsed, ett slutet kontrakt mellan livet och evigheten/efterlivet/paradiset. Graven är således en ”supercirkel” d.v.s. den tycks förstärkande mångkoncentriskt kunna symbolisera den runda cirkeln/ringen – den ultimata evighetssymbolen. Man kan här erinras om den vanligaste ornamentala formen på artefakter under yngre järnålder, kanske hela järnåldern – *punktcirkeln* och även den ofta förekommande dubbelkoncentriska punktcirkeln. Denna evighetssymbol tycks ha varit ett mycket medvetet begrepp som genomsyrat vardagslivet, symbolvärlden och gravritualerna.

Kantkedjor är vanliga i gravarna och finns i flera olika utföranden. Ofta finns en kantkedja som begränsar stenpackningen och en inre kantkedja som begränsar brandlagret. De kan ses som liminala gränser, cirkelsymboler (=evighetssymboler) eller fridskretsar. Intressant är förhållandet mellan kantkedjorna i A 5 och A 6. I A 5 har man lagt en partiell *dubbel* kantkedja enbart mot A 6 (se planritningen) troligen som ett extra skydd mot A 6. Hade kvinnan i A 6 en särskild ”kraft” som man ville undvika då man anlade A 5? I A 6 finns en

vuxen kvinna. Man kan också fråga sig om de ruckade kantkedjestenarna i NNV kanten av A 5 mot A 2 skall tolkas som en ”öppning” mot A 2 eller om de har ruckats av annan anledning? I A 5 ingår i kantkedjan i NÖ en meterstor markfast sten men innanför den har man placerat en ”egen” kantkedjeste (se planritningen). Den markfasta stenen var tydligen inte ”tillräcklig”.

Gravkloten som symbol för kvinnlig livgivande kraft och återuppståndelse

Gravklot som mittmarkeringar i kvinnogravar är kända från både äldre och yngre järnålder framför allt i Mälardalen (Petré 1984c). Gravklotssedens ursprung är ej klarlagt och ej heller dess rätta symbolik men kopplingen till kvinnan och kvinnogravar är tydlig(a.a.). En motsvarighet finns i mansgravarnas resta mittstenar (Petré 1984c). Gravklot i kvinnogravar skulle kunna vara såväl fruktbarhetsymboler som återuppståndelsesymboler som kunde ge nytt liv som endast kvinnan kan ge genom födandet. Även naveln som symbol bör beaktas och hänföras till kvinnlighet med födandet och navelsträngen som livgivande kraft. Navlen har i vissa kulturer kopplats till kvinnan och kraftens och livets centrum. Möjligen skall gravkloten ses som en kvinno-symbol för livgivande kraft och pånyttfödelse, och i förlängningen en evighetssymbol. Influenser med denna innebörd kan ha kommit hit från antiken under sen bronsålder eller äldre järnålder där associationer kan göras till den kvinnliga naveln och med barnafödande och moderlig energi. I den grekiska staden Delfi som var antikens heligaste plats fanns ett tempel till guden Apollos ära. Där fanns även oraklet, en kvinna som såg om framtiden. (Oraklet i Delfi stängdes år 390 e.Kr. av kejsar Theodosius efter en rad underligheter). I Delfi fanns även en amfiteater som kallades *jordens navel*. Enligt grekisk mytologi utsåg Zeus staden Delfi till jordens centrum och *en sten av vit marmor* sattes på den punkt som var *naveln*. Den äldsta gudinnan som hette Hestia (den eviga jungfrun) hade sitt altare bredvid stenen (omfalos). Hestia var beskyddare för familjens och hemmets frid men även för brännoffer (Hestia betyder eldstad) och var väktare av familj och stad och för världens allmogens samförstånd. Den vita (gravklotliknande) stenen finns kvar att beskåda än idag. Det är frestande att tolka antikens syn på jordens navel och de därmed moderliga konnotationerna med en eventuell liknande innebörd symboliserad i de kvinnliga gravkloten i våra järnåldersgravar – en tusenårig tradition som försvann i och med kristendomens intåg.

Gravkloten i järnåldersgravarna var vitbultade (stenmjölet ger en vit varaktig yta). Avsikten var att de skulle synas eftersom de lades i *mitten* och *överst*. Den vita färgens betydelse kan understrykas genom att ett antal stora och rikt ornerade gravklot är kända och dessa är tillverkade av vit bergart. Ett känt sådant gravklot är det från Inglingeåsen. Inglingeåsenklotets ornamentik har tolkas bl.a. som solstrålar (i den rika A 62 på Raä 28 fanns ett rosavitt gravklot). Möjligen kan det vita runda gravklotet överst i mitten i en grav således även symbolisera den runda livgivande solen – kanske den främsta återuppståndelsesymbolen som ger reproduktivitet och nytt liv. Solen är förutsättningen för att födda nytt liv – som kvinnan kan.

Man kan också beakta *ägget* med dess symbolik och jämföra med gravklotens innebörd. Ägget och dess runda eller ovala form har varit föremål för en avsevärd påverkan och inspirerat till myter och rituella handlingar om pånyttfödelse, fruktsamhet och evigt liv i åtskilliga kulturer världen över och i alla tider (Grandin 1983). Ägg är ju oftast vita (så som gravkloten var) och kan mycket väl ha bidragit och inspirerat till att lägga gravklot i vissa kvinnogravar för att symbolisera pånyttfödelse. Seden har på Lovö förekommit åtminstone från förrömersk järnålder till vikingatidens slut (Petré 1984c).

4.3.8 Förfäderskult

Utifrån gravarna på Raä 28 kan några olika tolkningar göras vad gäller förfäderskult och förhållandet till äldre artefakter och gravtyper. Odalfenomenet har diskuterats i en viktig och ofta citerad artikel av Torun Zachrisson (1992) och sambandet med synliggörandet av gravar och dess visuella kommunikation i landskapet är uppenbar. Att hävda sin rätt till sin mark var naturligtvis viktigt och kunde uttryckas på olika sätt, inte minst genom att kunna uppvisa sina förfäders gravar. Visuellt materiell kommunikation var revirhävdande och bestående. Ett känt uttryck är gravarnas alltmer högljnkande konstruktioner under järnålderns gång (a.a.). En annan uttrycksform har t.ex. resta stenar i gravar på ett gravfält, där bredsidorerna vänts åt ett gemensamt kommunikativt håll i förhållande till vägar, odlingsmark och gårdsplatser i avsikt att visa på bestämda företeelser och lokaliteter i det bebyggda och hävdade rummet (Petré 1981; 1984c, s.189f. och fig.119).

Bronsålderskonstruktioner och bronsåldersfynd i vikingatida gravar finns på Raä 28 i aristokratgravarna A 35, 37 och 41, alla intill varandra och alla placerade på gravfältets högsta del. A 35 liknade en mittblockstensättning (typ yngsta bronsålder) med ett stort ditplacerat mittblock över brandlagret. A 37 var en stor röseliknande stensättning av yngsta bronsålderstyp, utan myllmantel, som i kanten av brandlagret hade flera bronser från bronsålder period 6, bl.a. en massiv brons Halsring och tre bronsarmbyglar. A 41 var gravfältets största hög och högt i det mäktiga sotlager som fanns i mantelfyllningen påträffades en armbygel av brons liknande de tre som fanns i granngraven A 37 där dessa ingick i en depåliknande gömma daterad till bronsålder period 6. De tre ovan nämnda gravarna är rika mansgravar. Dessa sätt att åberopa sina förfäder kan ha varit ett hedrande uttryck för förfäderskult som kunde vara revirhävdande och kraftbringande och verkar vara förbehållet personer med makt och hög social status. På gravfältet Raä 34 finns också en grav av bronsålderstyp (A 1) men som är en vikingatida rik brandgrav (mansgrav) vars fyndinnehåll och även gravkonstruktion påminner mycket om den ovan nämnda aristokratgraven A 37 på Raä 28 (Petré 2010).

Antydningar om förfäderskult kan måhända ses i några gravar där malstenar använts som täckhällar över brandlagren (Raä 28:69; Raä 13:12 och 28). Malstenar från äldre kulturer ingår ibland i fyllningarna i järnåldersgravar. Malstenarna på Lovö har tagits från de boplatser som ligger under gravfältet. Boplatserna under gravarna på Raä 13 är från senneolitikum och den från Raä 28 är från yngre bronsålder. Möjligen åkallade man kraft från förfäderna i gravritualen genom att lägga den konkava malstensytan mot brandlagret eller att lägga delar från malstenar i gravfyllningen så som gjorts i ett flertal gravar (t.ex. Raä 13:12 och 28; Raä 28:12, 62, 69; Raä 34:53). Även malstensöverliggare har påträffats i några järnåldersgravar (Raä 28:43; Raä 27:136 ; Raä 13:37) (Petré 1982, s.50; Petré 1984b, s.24).

I detta sammanhang skall nämnas det faktum att de flesta järnåldergravfälten som undersökts på Lovö till övervägande del har anlagts på äldre boplatser, företrädesvis från yngre bronsålder. Om detta är en slump eller en avsiktlig placering eller är av topografisk natur skall ej här närmare diskuteras men det kan inte uteslutas att ett avsiktligt samband kan ha funnits ”att få kraft från förfäderna”. De gravfält där äldre underliggande boplatser konstaterats (helt eller delvis) är: Raä 13, 27, 28, 34, 56, 57, 87. Ytterligare några ej undersökta gravfält tycks också ha äldre boplatser under sig, t.ex. Raä 67, Norrby. Av de undersökta gravfälten i SV-delen av Lovö är det endast Raä 16 som inte haft en underliggande bronsåldersboplatser men där finns i kanten dels en skärvstensförekomst med hård (Petré 1984b, s.48f.f.) och dels ett kvartsbrott med ett antal tillhörande knackstenar (se Petré 1996b, LARS Nr 2).

4.4 GRAVFÄLTETS TIDSSTÄLLNING – ETT FÖRSÖK TILL KRONOLOGISK ANALYS

Gravfältet Raä 28 är från vendeltid och vikingatid. Dessutom finns enstaka gravar från bronsålder Period 6 samt boplatsslämningar från bronsålder, huvudsakligen yngre bronsålder. Den norra delen av gravfältet (B) är från vendeltid, 600- och 700-tal. Den mellersta delen (C), som är den minsta gravfältsdelen (endast 6 undersökta gravar), är från 600- och 700-talet. Den södra delen (A) är från 700-talet och vikingatiden fram till medeltid. Gravfältet är inte totalundersökt. Dels så finns några ej undersökta gravar på Raä 28B och dels så finns flera gravar på Raä 28A, huvudsakligen åt SÖ, som inte är undersökta (S om Söderbygården med gräns mot åkermarken i S). Öster om den lilla grusvägen där (d.v.s. i SÖ utkanten av gården) har det funnits ett gravfält, Raä 32 (registrerat vid 1951-års inventering), som tagits bort troligen någon gång på 1950- eller 1960-talet. Grupper av relativt stora stenar ligger kvar på plats liksom en cirkelrund stenkonstruktion.

Eftersom det synes finnas en *horisontalstratigrafisk utbyggnad* i södra A-delen av gravfältet från V mot Ö och därefter mot N så framgår att gravar från den yngsta delen av vikingatiden är få eller saknas - möjligen är de yngsta gravarna gravgruppen A 50, 51 (och 52?) varav de två förstnämnda är skelettgravar. Även brandgraven A 46 kan vara en av de yngsta eftersom den har en näbbsölja av brons som tillhör den yngsta delen av vikingatid. Troligen är den ej undersökta delen av gravfältet i SÖ från denna tid och möjligen kan den borttagna delen Raä 32 på andra sidan om den lilla grusvägen ha innehållit senvikingatida gravar.

Den kanske intressantaste problematiken vad gäller tidsställningen gäller övergången av gravfältsutbyggnaden från Raä 28B till Raä 28A (vikingatida gravar finns bara på Raä 28A). Frågan är om det är *en* familj (eller motsvarande) på Raä 28B som övergått till att begrava på Raä 28A under slutet av 700-talet eller om det är två samtida familjer – en familj som begravt på Raä 28B fram till slutet av 700-talet (den yngsta graven kan vara A 31) och en annan familj som någon/några generationer tidigare brutit sig ur (t.ex. genom arvsskifte?) och börjat begrava i SV delen av Raä 28A kanske någon gång i slutet av 600-talet eller i början av 700-talet? (de fynddateringsmässigt äldsta gravarna på Raä 28A är A 72 och 73 som har kamtyper med L3-ornamentik som är vanligast under 600-talet men som förekommer även under 700-tal). Här blir två frågor intressanta: 1) Finns en rak kronologisk överföring? 2) Finns under några generationer två samtida familjer?

Nedan skall diskuteras fyndens kronologiska relevans för vad som är mest sannolikt.

Vad gäller fynddateringarna så är såväl pärlor som kammar användbara i ett försök till lokaldatering i kombination med de horisontalstratigrafiska egenskaperna. Tidigare studier av pärlor och kammar från Lovö är en av utgångspunkterna (Petré 1984c) men även så jämförs med annan pärlforskning (t.ex. Callmer 1977) och kamforskning (t.ex. K. Ambrosiani 1981). Även komparativa studier av fynd- och myntdateringar har gjorts huvudsakligen utifrån Birkamaterialet men även med nyare exploateringsgrävningar (t.ex. Andersson 1997; 2003; 2004; Bratt 2001).

Lokalkronologiska studier av Söderbygravarna vad gäller såväl 700-talets pärlor som vikingatida pärlor har gjorts i två kandidatuppsatser (Hoogendoorn 2007 resp. Schmidt 2007). En kombination av pärldateringar, kamdateringar, övriga fynddateringar inklusive jämförande studier samt horisontalstratigrafiska studier och vissa populationsberäkningar har således

resultat i ett förslag till hypotetisk datering av gravarna enligt nedan. C14-dateringar har ej prioriterats i detta arbete.

Frågan är hur strikt t.ex. en teoretiskt utformad kamkronologi framträder. Kan den ge svar på en begravningsordning? Min anmärkning här är att verklighetens begravningar troligen innehåller ett annat ”kronologiskt” innehåll där för vissa gravar t.ex. olika ”moden” och olika åldrar hos de begravda kan ha ”vänt”, tänjt eller ändrat på de teoretiska dateringsmodellerna. Den kronologiska ordningen för fynden med dess dateringselement (som ju är teoretiska) behöver således inte alltid vara densamma som gravarnas reella begravningsordning. Nedan diskuteras de olika dateringsunderlagen.

4.4.1 Kammarna

Kamfragment är vanliga i gravarna och kan ge ett gott underlag för ett försök till kronologiska studier. De kamelement som här används är definierade i Petré 1984c (s.70f.f.). Även element från K. Ambrosiani (1981) har använts. Det bör understrykas att kamelementen här används som en teoretisk dateringsmetod, d.v.s. som en absolut kronologisk metod där t.ex. L3 är äldre än L1 och L1 är äldre än L2 och L2 är äldre än B-kammar o.s.v. och under vissa tidsfaser (a.a. s.135). Där kamnitar funnits har de flesta varit av järn men enstaka av brons förekommer (t.ex. i A 59 som har en B1:1-kam). Bronsnitar anses vara ett yngre drag.

Enligt kamkronologin på Lundagravfältet Raä 27 är följande element kopplade till 600-talet: S6, L1, L2, L3, L6, L7, L9, C4, Pr, Ja. Vissa element finns redan under 500-tal och vissa går in i 700-tal. Pr-ornamentik finns ej på Raä 28 och kan möjligen tillhöra 600-talets första hälft.

Kort definition av kamelementen:

S6 (Plankonvext tvärsnitt hos stödskenorna. A-kammar enligt K. Ambrosiani 1981).

S7 (Halvrunt tvärsnitt hos stödskenorna. B-kam enligt K. Ambrosiani 1981).

C-kam (trapetsoid snittyta hos stödskenor. Speciell frisisk kamtyp, se texten).

L1 (Enkel kantföljande linje upptill och nedtill på stödskenorna).

L2 (Två parallella kantföljande linjer upptill och nedtill på stödskenorna).

L3 (Tre parallella kantföljande linjer upptill och nedtill på stödskenorna)

L6 (Längsgående parallella linjer (1 eller 2) något över stödskenans mitt.(L1-L3 ingår).

L7 (Längsgående parallella linjer (1 eller 2) något under stödskenans mitt.(L1-L3 ingår).

L9 (Linjer som sammanbinder punktcirklar (ofta i grupp).

C4 (Grupperade punktcirklar).

Pr (Prickornamentik på stödskenorna. Troligen tillhörande äldre 600-tal. Finns ej på Raä 28.).

Ja (Grupper av jack på stöd- eller mittskenans överkant).

M1 (Mittskena, tvärsnitt avsmalnande nedåt, kilformigt. Ett äldre kvardröjande element).

M4 (Mittskena, tvärsnitt avsmalnande uppåt. Ibland på vikingatida kammar.)

Element som finns på Raä 28 under 600-tal är följande:

S6, L3, L6?, L7?, L9?, C4, Ja, M1

Element som finns på Raä 28 under 700-tal är följande:

S6, L1, L2, L3, L6?, L7?, L9, C4, C-kam.

Element som finns på Raä 28 under 800-tal är följande:

S6, L1, L2, Fl (Flätornamentik, jfr K. Ambrosianis A3-kammar).

Element som tillkommer på Raä 28 under 800-tal är följande:

B-kam (för undergrupper se K. Ambrosianis definitioner, 1981, s.62f.f.). Yttäckande X-ornamentik på S6-kam.

En teoretisk fördelning av de studerade kamelementen L1, L2, L3, L9, Ja, B-kammar och C-kammar på Raä A-, B- och C-gravfältet kan ge följande bild av familjeutvecklingen:

Raä 28B-gravfältet är den äldsta delen, från 600-talet, och fortlöper fram till ca 700-talets slut. I slutet av 600-talet eller ca 700 e.Kr. sker en arvsklyvning (?) eller social förändring på gården/byn som resulterar i att gravfältet Raä 28A börjar användas. Således finns några gravar med kammar med 600-/700-talselement i gravarna A 72 (L3) och A 73 (L3), d.v.s. två parallellt begravande familjer existerar. Endast Raä 28A-delen fortsätter sin begravningsexistens efter ca 800 och in i 900-talet. (Familjerna från gravfälten Raä 13 och Raä 16 är ej beaktade här).

Gravarnas anläggningsföljd utifrån kamelementens kombinationer per grav, inklusive horisontalstratigrafiska egenskaper kan se ut enligt nedan:

Raä 28B

A7 - L3, L7, S6, Ja.
A 26 - L3, L7, S6, C4, (M1).
A5 - L3, S6.
A8 - L3, S6.
A 12 - L3, S6, L6, L7.
A 23 - L3+L2, S6, (C4?, L9?).

A4 - L1, L9, S6, (M1).
A2 - L1, S6.
A3 - Kam nr 1): L2, S6. Kam nr 2):L1, S6, L9.
A6 - L1, L6/L7, S6.
A10 - L1, C4, S6.
A11 - S6
A9 - L1, L9, S6.
A31 - S6, L1 (tunna linjer).

A27 - L2, C4, S6

Raä 28C

A18 - L3, C4, Ja, S6.
A16 - L3, C4, S6, Ja.
A19 - L3, L7, S6, Ja
A20 - L3, S6, M1.

A17 - L1, L9, S6, Ja.
A15 - L1, L6, L7, S6.

A 28A

A72 - L3, L7, S6, Ja.
A73 - Kam nr 1: L3, S6, (C4), Ja.
 Kam nr 2: L3, S6.
 Kam nr 3: C-kam.

A 75 - L1, S6, (L9).

A69 - L2, C4, L9, S6, M4, (tandsågmärken på stödskenans nedre kant blir vanligt först under vikingatid).

A68 - L2, C4, S6, Ja.

A71 - L2, S6, L9/(C4).

A62 - A1-kam. L2, S6, M4.

A58 - A1-kam nr 1): L2, S6.

A1-kam nr 2): L2, S6. Snarast A1/2-kammar enligt Ambrosiani (1981). Sågmärken på stödskenorna från kamtändernas uppsågning på båda kammarna.

A41 - L2, S6, (C4).

A43 - A3-kam nr 1: L2, S6, L10, Fl.

A3-kam nr 2: L2, S6, L10, Fl.

A36 - A1-kam. L2, S6.

A74 - A3-kam? (heltäckande x-ornamentik med flackt tvärsnitt av typ S6 men ingen linjeornering). Kamfodral med L2.

A76 - B1:1-kam (två kammar – en B1:1 och en A-kam (endast mittskenefragment) samt kamfodral med L1.

A65 - B-kam?, L10. M4, (svårbedömd, troligen en B-kam).

A64 - B1:2-kam.

A57 - B1:1-kam.

A59 - B1:1-kam.

A44 - B-kam, ovanlig typ med x-fält (B1:2?).

A37 - B-kam (ovanlig typ med heltäckande fläta).

A61 - B2/B4, jfr Petré 2010, s.360).

A35 - B4, jfr Petré 2010, s.360).

L3/S6-kammar finns under 600- och 700-tal och L1/S6 under 700- och 800-tal och L2/S6 finns från andra hälften av 700-talet och under 800-talet. Ambrosiani har inga A-kammar efter ca 950 e.Kr. (1981, s.27). De yngsta L2/S6-kammarna på Raä 28 kan finnas i gravarna A 62, 36, 41, 43 och 58.

Intressanta är de båda A3-kammarna i A 43 (L2/S6). Ambrosiani daterar A3-kammar till en relativt snäv tidsfas, ca 875-925 e.Kr. (1981, s.27). A-kammar har emellertid i andra miljöer daterats till en senare förekomst och in i 1000-talet (Bäck & Carlsson, 1994, s.60).

L1-kammar tycks börja straxt före 700 e.Kr. och gå fram till 800-talets mitt och L2/S6-kammar kan börja i 700-talets mitt gå in i början av 900-talet. Större spridning kan förekomma. L3-kammar tycks inte finnas efter 800 e.Kr. i detta kammarmaterial.

De typologiskt yngsta kammarna är de i A 35 och A 61 som är B-kammar med oornerade stödskenor eller med partiella vertikala streck (A 61), typ B2 eller B4. Dessa anses tillhöra den yngsta delen av vikingatid med början ca 925 e.Kr.(Ambrosiani 1981, s.25, 27). På Raä 34 finns några gravar med B2/B4-kammar (t.ex. A 35, A 49) med mynt präglade under 900-tal eller tidigt 1000-tal (Petré 2010).

Av denna studie framgår att gravfältet Raä 28A enligt kamdateringarna åtminstone bör gå in ett stycke i 900-tal med tanke på B2/B4-kammarna. Av de stora högarna A 41, 42, 43 och 44 är troligen A 41 äldst och därefter A 43 och A 44 eller A 42 (saknar kam). Horisontalstratigrafiskt borde A 44 vara yngst och A 41 äldst vilket även stämmer för kammarna.

4.4.2 Pärlorna

Pärlor är liksom kammar en vanlig fyndkategori i gravarna från yngre järnålder. Vissa pärltyper, pärlmaterial och fyndkombinationer är relativt tidstypiska och kan lämpa sig för kompletterande analyser vid dateringar. De folkvandringstida och vendeltida pärlorna på Raä 27, Lunda, Lovö har delats in i fem olika horisonter (Petré 1984c, s.60). Pärlor från vikingatid har studerats av bl.a. Callmer (1977). Nedan används pärlhorisonterna från Raä 27 med förslag till några nya horisonter (P6 och P7) för äldre vikingatid utifrån pärlmaterialet på Raä 28.

Pärlhorisont P4: Karaktäristiskt för denna horisont är stora uppsättningar av framför allt röda men även orangea, gröna och gula glasfluspärlor (opaka). Även stympade koner (av röd eller orange glasfluss), små blåa halvtransulenta melonpärlor (finns ej på Raä 28) och bronsspiralpärlor kan ingå. Horisonten har kallats ”de röda damerna” och tillhör 600-talet (Petré 1984c, s.62f.).

På Raä 28 finns P4-horisonten endast på Raä 28B och Raä 28C i följande gravar:

Raä 28B: A 26.

Raä 28C: A 18.

Intressant är iakttagelsen från Lundagravfältet Raä 27 att stora mörkgröna halvtransulenta glaspärlor tycks finnas i ett övergångsskede mellan pärlhorisont P4 och P5 (se Petré 1984c, s.64). Detta har inte kunnat bekräftas på Raä 28. Den mörkgröna glasfärgen finns emellertid i två droppformiga pärlor i A 5 (liksom stympade koner), men övriga pärlor i A 5 är av P5-karaktär.

Pärlhorisont P5: Denna pärlhorisont karaktäriseras framför allt av polykroma halvtransulenta glaspärlor med mörkblå (koboltblå) basfärg, vita opaka eller någon gång av mörkgrönt glas. Röda, vita och gula inläggningar är vanliga i form av slingor, ögon eller geometriska mönster stundom i reticella- eller millefioriteknik. En grå tunnformig opak pärla med röd 8-formig slinga hör till denna horisont. Pärlor i millefioriteknik på mörkblå botten finns i några olika typer varav en typ är med s.k. schackbrädsmönster (A 8, 28, 70, 71 försmält). Tillverkning av millefioripärlor med schackbrädsmönster finns från bl.a. Ribe där man började tillverka typen i början av 700-talet (Sorbe 2003, s.51f.f.). Ribetypen har förutom fält med schackbrädsmönster också röda fält och fält med punktögon som även finns i A 28 och A 71. En annan typ av millefioripärlla finns i A 31 som har många små röda fyrkanter (med vita ramar) och liknande mönster finns in i tidig vikingatid (jfr Callmer 1977). A 31 tillhör övergångsgravarna till vikingatid. De enfärgade vita opaka pärlorna (ofta avrundat bikoniska) och mörkblåa glaspärlor är vanliga i P5-horisonten. Pärlorna kan vara relativt stora, särskilt de polykroma. Formerna är runda, facetterade, cylindriska eller bikoniska/avrundat cylindriska (se Petré 1984c, s.64). Horisonten finns i 9 gravar på Raä 27 och i ca 10 gravar på Raä 28 (både på Raä 28A och Raä 28B). Horisonten kan dateras till 700-tal. Genom den vanliga koboltblåa basfärgen har horisonten kallats ”de blå damerna”. Horisonten saknas på Raä 34 Lunda/Berga vars begravingar tycks ha börjat vid ca 800-talets mitt (Petré 2010, s. 410).

P5-horsionten finns på både Raä 28A och Raä 28B enligt följande:

Raä 28A: 70, 71, 74 (?), (samt vissa drag i A 76, se nedan).

Raä 28B: A 3, 5, 6, 8, 28, 31, (samt en (1) pärla i A 23).

Endast runda bergkristallpärlor (ej facetterade) tycks förekomma i P5-horsionten och finns i A 3 (6 pärlor - runda eller cylindriska) och A 71 (en rundad) samt i A 74 (två runda). De runda, oftast ojämna och av sämre kvalitet, anses var de äldsta medan de facetterade anses vara de yngre (Myhre 2010, s. 18). Detta tycks stämma väl med Lovömaterialet. Bergkristallpärlor finns ej i 700-talsgravarna på Raä 27. Från vikingatid på Lovö finns flera pärlgravar där bergkristallpärlor ingår.

Svårbestämd är pärlhorisonten i A 74 (jfr även A 76). Här finns bl.a. två runda bergkristallpärlor och ett 10-tal runda blåa pärlor samt pärlor av ljusgrönt glas. Ett ovalspänne med slät yta är av 700-talstyp men en kam har yttäckande kryssornamentik som tycks ligga i skiktet mellan A- och B-kammar. Stödskenorna har ett flackt tvärsnitt av typ S6. Det mest troliga är att graven tillhör en sen P5-horisont.

Ett seriationsförsök för P5-horisonten har gjorts i ett C-uppsatsarbete (Hoogendoorn 2007) enligt nedan med vissa korrigeringar. Skillnader i gravarnas pärlkombinationer kan utläsas.

A/T	AB	CD	EF	GH	I J	KL	MN	OP	QR	ST	UV	XY	ZÅ
A5	AB		EF	(G)H	IJ								-Å
A6		C -		-H	-J								
A3		CD	EF	GH	-J	KL	MN	OP					ZÅ
A8		-D	(E)F	-H	-J	KL	MN	OP		S			-Å
A70			EF	-H	-J	KL	MN	-P	Q				
A71			(E)F	-H	IJ	KL		O -	Q				-Å
A28				-H	IJ	KL	M-						Z-
A31						K-	-N	-P					
A76					-J	(K)L	-N	O-	-R	ST	UV	XY	-Å
A74							-N	OP	QR	ST	-V	XY	ZÅ

Fig.17 . Försök till seriation för 700-talspärlorna (P5) på Raä 28A och Raä 28B. (Efter Hoogendoorn 2007, s.19 med korrigeringar av författaren). **Grov stil = Raä 28A.** Den mörkblåa basfärgen (typisk för P5) är ej angiven men finns i alla gravarna. Gravarna A 76 och 74 har vikingatida drag och tycks ligga på gränsen mellan P5 och P6.

Förklaring till fig.17 ovan

- A: Droppformad, grön, translucent
- B: Stympad kon, röd el. orange glasfluss
- C: Blå, liten spolfornad
- D: Grå med 8-slinga
- E: Blå basfärg, stor polykrom
- F: Facetterad blå med vitt mönster
- G: Grön, halvopak
- H: Segmenterade
- I: Melonpärla, blå eller turkos
- J: Vit, opak
- K: Millefiori
- L: Ögonpärla
- M: Reticella, vit opak med röda el. blå ränder
- N: Turkos tunnformad
- O: Bergkristall
- P: Duvblå

Q: Bronspärla
 R: Blå liten tunnformad
 S: Grön, translucent
 T: Brun
 U: Gul
 V: Brun med gula slingor
 X: Vit, translucent
 Y: Liten polykrom med utstående tre ögon
 Z: Grön opak
 Å: Röd glasfluss

Pärllhorisont P6. Denna horisont karaktäriseras av mångfalden av mycket små blåa, gula eller ibland gröna (opaka) glaspärlor. Även segmenterade t.ex. blåa pärlor och guld- och/eller silverfolierade pärlor samt ofta stora ljusgröna translucenta, polykroma pärlor kan ingå. På Raä 28 finns horisonten i A 58, 60A, 62, 63 och 65.

Pärllhorisonten i A 76 är svårbedömd men kan troligen räknas till P6 trots vissa drag av P5. I A 76 ingår enfärgade gröna translucenta (P6) och enfärgade blåa translucenta (P5) samt några polykroma med grönblå/blågrön basfärg. Några vita opaka vittnar om P5-tillhörighet. Även bergkristallfragment ingår (P6) samt den polykroma märkliga bokamulettpärlan. I graven finns både en A-kam (endast mittskenan) och en B-kam (av ”standardmodell”, typ B1:1).

Exempel på P6 i de omgivande gravfälten finns på Raä 13 i A 31 (ca 600 pärlor, Ljönesspänne och två silvermynt (präglade ca 825 e.Kr.), på Raä 27 i A 3A och A 4A och på Raä 16 i A 21 (mynt präglat 814/815 e.Kr.). Anmärkningsvärt och speciellt tidstypiskt är gravskicket i några av dessa gravar där fynden tycks ha spridits i ytan av graven (se resp. anl. beskrivning). Att P6-horisonten inte finns på gravfältet Raä 34 kan tyda på att den förekom endast under en kort tid under 800-talets första hälft eftersom detta gravfält börjat anläggas ca 850 e.Kr. I några av P6-gravarna ingår L2-kammar. Horisonten föreslås ha förekommit under 800-talets första hälft.

Pärllhorisont P7. Under 800-talets andra hälft tycks pärlorna ha mer varierande färger och typer där translucenta ljusgröna pärlor blir vanligare, ofta relativt stora. Karneolpärlor är tidstypiska och bergkristallpärlor kan ingå liksom silverfoliepärlor och guldfoliepärlor samt s.k. dragna segmenterade pärlor. Dessa är ofta av blått glas men tekniken utövades även i silver- och guldfolieteknik med överfångsteknik (ett tunt yttre klarglasskikt).

Denna horisont har benämnts P7 men är svåravgränsad mot senare horisonter och liknande pärlor verkar finnas även under 900-tal. P7-horisonten får därför tills vidare vara en ”uppsamlingshorisont” för även 900-tal. Pärlor tillsynes tillhörande P7-horisonten finns i gravarna: A 43, A 44 och A 57, alla med bl.a. karneolpärlor.

Bronspärlor, gjutna eller av spirallagd bronstråd, finns under 700-tal och 800-tal på Raä 28 där graven A 65 har en sliten bronspärla av spirallagd bronstråd och P6-pärlor. A 76 har två gjutna bronspärlor (varav en streckornerad) och två kammar – en A-kam och en B-kam. Såväl gjutna bronspärlor som pärlor av spirallagd bronstråd finns redan i 500-tal, t.ex. på Raä 27, Lunda (Petré 1984c, s.135).

	500	600	700	800	900	1000	1100 e.Kr
P4-pärlor			-----				
P5-pärlor			-----	-----			
P6-pärlor				-----			
P7-pärlor					-----	-----?	
L1			-----	-----			
L2				-----	-----?		
L3	-----	-----	-----				
S6=A-kam		-----	-----	-----	-----	-----?	
A3=Fläta			-----	-----	-----	-----?	
B1:1					-----	-----?	
B2/B4					-----?	-----	

Fig. 18. Förslag på kronologiska förhållanden mellan pärlhorisonter, kamtyper och kamelement på Raä 28. Vissa uppgifter från Raä 27 (Petré 1984c) har beaktats. De yttre gränserna är i flera fall osäkra.

4.4.3 Övriga fynd

Av övriga möjligheter till kronologiska aspekter på materialet kan enstaka vissa gravfynd möjligen vara behjälpliga. I materialet ingår t.ex. några ornerade bronsföremål (t.ex. A 30, 52, 62, 71, 76). Emellertid ger dateringar av fyndtyper och ornamentik oftast inget säkert dateringsunderlag vad gäller snävare tidsramar.

Stundom kan avsaknad av vissa fyndtyper vara intressant, t.ex. att torshammarringar saknas på Raä 28B. Torshammarringar dateras till vikingatid och tycks endast undantagsvis förekomma tidigare.

Hjaltfragmenten från ett svärd i A 30 är ornerade och har varit förgyllda. De är av samma typ som hjaltet i Valsgärde 6 som Ljungkvist daterat till slutet av 600-talet eller början av 700-talet (Ljungkvist 2006, s.151 med där anförd litt.).

I några gravar finns fragment av silvermynt och präglingsåren är viktiga som bakre tidsgräns (tpq) men myntens cirkulationstid innan de hamnade som gravfynd är oftast av förklarliga skäl okänd. Cirkulationstiden för mynt innan de hamnat i en grav kan ha varierat. Gunnar Andersson räknar med en minsta omloppstid på 25-50 år för ett arabiskt mynt i en 900-talsgrav (Andersson 2003, s.54). Silvermynt på Raä 28 finns således i A 37, 44 och 57. I A 37 finns två fragment varav det ena har kunnat bestämmas till en dirhem med präglingsår ca 844-869 e.Kr. I A 44 finns ett mynt präglat för Ludvig den Fromme (död ca 840 e.Kr.) troligen som myntet i Birka i grav 418 (se mynttext i Arbman, Birka I, Text, s.117). Fragmentet i A 57 är för litet för en identifiering.

H-svärdet (som i A 35) har ibland dateras till tiden strax före eller runt 900 e.Kr. (Thålin-Bergman 1981, s.264) men dateringar till hela 800-tal och in i 900-talets mitt förekommer (Jakobsson 1992, s.35 och tabell 1). Mikael Jakobsson har studerat vikingatida svärdstypologier och menar att H-typen med pyramidformig svärdsknapp har ursprung i merovingertida traditioner med influenser från tidigkarolingiska svärd från 700-talets andra hälft (a.a.). Kammen i A 35 är av typ B2 eller B4 med tyngdpunkt i 900-tal (Ambrosiani 1981, s.27).

Spjutspetsen i A 34 är av Petersens typ E som daterats till senare delen av 800-tal eller tidigt 900-tal (Thålin-Bergman 1981, s.250). I dansk vapentypologi tycks E-spjuten ligga i slutet av 800-talet och föregå och överlappa 900-talets spjutformer (Nörgård Jörgensen 1999, s.153, Abb 125). I Birka-materialet finns bl.a. i den rika kammargraven 834 en spjutspets som liknar spetsen i A 34 på Raä 28. Birkagraven har flera silvermynt varav det yngsta ärpräglat 913-932 e.Kr.(Arbman, Birka I, Text, s.305; 307) vilket med cirkulationstid skulle kunna motsvara tiden ca 940-960 e.Kr. Horisontalstratigrafiskt är A 34 yngre än A 37 och även A 35.

Det likarmade spännet i A 52 är av typ Aagård IV A:1 (eller möjligen IV C:1) som daterats till yngre Birkatid (Aagård 1984, s. 108).

Fragmentet av en oval spännbuckla typ P37 finns i A 62. Typen dateras till äldre Birkatid (Jansson 1985, s.174).

Den senvikingatida brandgraven A 46 har en näbbsölja som daterar graven till 1000-talet eller till början av 1100-talet (Andersson 1997, s.62 med där anförd litt.). Även gravformen antyder denna datering, d.v.s. oval/rektangulär med stora kantkedjestenar. Denna grav kan vara den yngsta undersökta brandgraven på gravfältet.

4. 4. 4 Horisontalstratigrafi, populationstal och förslag till kronologi

Hur gravarna har lagts ut på gravfältet kan ha styrts av en social ”ordningsföljd” vilka som skulle få ligga intill eller nära varandra där t.ex. släktskapsförhållande eller familjeförhållande varit avgörande (jfr Petré 1984c och Petré 1999b och 1999c). Lundagravfältet Raä 27 som var långsmalt och låg utmed gränsen mellan åkermark och moränimpediment är ett bra exempel på en horisontalstratigrafisk utbyggnad som kunnat utnyttjas kronologiskt (Petré 1984c) och vissa liknande goda horisontalstratigrafiska förhållanden finns även på Raä 13 och 16 (Petré 1999b resp. 1999c).

När det gäller Raä 28 så tycks de bästa horisontalstratigrafiska förhållandena finnas på Raä 28A. Man har börjat anlägga gravar i SV-delen och byggt ut åt Ö och därefter åt N där de stora högarna A 41, 42, 43 och 44 ligger. Denna horisontalstratigrafiska utbyggnad har utnyttjats bl.a. vid upprättandet av ett försök till en pärlkronologi för Raä 28A (Schmidt 2007). En trolig begravningsordning för norra delen av Raä 28A med avseende på de horisontalstratigrafiska aspekterna är: A 37, A 35, A 33, A 34, A 32 och A 39 (samt en icke undersökt V om A 39).

På Raä 28 B finns en antydning om att de äldsta gravarna (600-tal e.Kr.) ligger i den centrala delen (A 7, 12, 26) men vissa mansgravar har lagts i kanten åt V för att kunna exponera ut åt åkermarken och dalgången i V-NV. Gravfältet ger för övrigt ingen klar utbyggnad åt ett visst håll. Raä 28C ger en antydning om ett anläggande från Ö mot V men denna gravfältsdel har endast ett fåtal gravar.

I några enstaka fall har kunnat konstateras att gravar intill varandra har haft överlagrande indikationer. Således överlagrade jordmanteln i A 64 jordmanteln i A 63 och i A 5 var kantkedjan partiellt dubbel mot A 6 vilket antyder att A 6 anlagts först.

En populationsfiguration kan hypotetiskt föreslås i avsikt att få en uppfattning om populationens omfattning över tiden med hänsyn tagen till den ungefärliga kärnfamiljestorleken. En förutsättning är naturligtvis att alla (eller de flesta) har blivit begravda på gravfältet. En ovanlighet för Raä 28 är att det tycks finnas fler män än kvinnor

begravda. Pärllhorisonter, kamelement, fyndjämförelser, horisontalstratigrafi och familjeförhållanden har använts för att försöka tolka den kronologiska utvecklingen av gravarna på Raä 28. Kammar är vanliga i gravarna och har därför studerats i första hand. En populationsmässig utgångspunkt har varit att i en kärnfamilj så har minst 10 personer dött per 100 år (Petré 1999b och c). Detta populationstal kan förvisso diskuteras och familjerna på det ”rika” Söderby kan mycket väl ha haft högre medlemstal. Modellen testas dock nedan.

Av vad som diskuterats ovan framgår att den kronologiska bilden av gravarna på Raä 28 ingalunda är helt enhetlig eller tydlig och lättförståelig. L3 kan överlappa L1 och även L2 och L2 kan överlappa B-kammar. I några gravar på Lovö finns L2-kam och B-kam i samma grav. Att L3 överlappar L1 har tidigare konstaterats utifrån studierna från Raä 27 (Petré 1984c, s.135) men där avlöstes L3 av L2 i slutet av 700-talet (a.a.). De fyndkronologiska olikheterna är tydlig vad gäller kamornamentiken. Förutom att de olika elementen verkligen förekom parallellt i tid kan en förklaring vara att man använt en kam kanske under ett helt liv - man kanske fick en kam (en L3-kam) i tonåren som följde med hela livet och även i graven ca 40-50 år senare. Då hade de unga redan andra modernare kamtyper (L1 eller L2) och några kanske dog som unga och blev begrävda före den gamla personen med L3-kam. På gravfältet gällde familjeaspekten och begravningsordningen med en specifik horisontalstratigrafisk gravutläggning som kan vara ”fyndtypologiskt” avvikande vilket kan förvilla den kronologiska mallen för oss idag. Man bör således vara medveten om att gravfynden med dess teoretiskt daterande egenskaper endast är generella och ej alltid kan följas bokstavstroget vad gäller en reell begravningsföljd.

Nedan skall ett försök göras att tidsgruppera gravarna på Raä 28A utifrån populationsmodellen. För Raä 28 B som har ett svårbedömt ”begravningsordningsförlopp” har en teoretisk kronologisk ordning skisserats utifrån kamelementen (se kap 4.4.1 ovan). Äldst kan A 7 vara samt gravarna däromkring. Yngst kan A 31 vara enligt pärltyperna. (Se även fig.17).

De gravar som är äldst på Raä 28A enligt kamelementen (L3-L1-L2) är i följd:

A 72, A 73, A 75, A 69, A 68, A 71 och äldst enligt den horisontalstratigrafiska utplaceringen är i följd: A 69, A 70, A 68, A 71, A 72, A 73, A 74, A 75 (A 75 ligger ett stycke ifrån åt ÖSÖ). Klart är emellertid för Raä 28A att en grupp gravar tillhör ett äldre skede, troligen enbart 700-tal, och till denna grupp hör (utan kronologisk ordning): A68, 69, 70, 71, 72, 73, 74 (A3-kam?) och 75. Kamelementen är L3, L2 och L1. Ingen grav har kombinationen B-kam och pärlhorisonten P5 (jfr docka 76). Dessa 8 gravars anläggningstid kan (enligt populationsmodellen ovan) motsvaras av grovt räknat max. ca 80 år, förslagsvis ca 720-800 e.Kr. (eftersom nästa grupp indikerar 800-talets början).

Nästföljande kronologiska grupp har vikingatida fyndkombinationer med bl.a. pärlhorisonten P6 som finns i några av gravarna: A 76, 65, 62, 63, 64, 60A och B och 58. Denna tid kan grovt motsvara ca 70 år, förslagsvis ca 800-870 e.Kr. Bronser i bl.a. A 62 och kamtyper (L2-kammar och B-kammar i A 76, 64, 65) motsäger inte denna datering liksom horisontalstratigrafien.

Nästa grupp är den med pärlhorisont P7 och B2/B4-kammar som också har bl.a. några myntdateringar. Denna grupp utgörs av gravar huvudsakligen placerade mer åt den N delen av Raä 28A nämligen: A 41, 43, 42, 44, 59, 57 och 61 samt de samlade gravarna A 37, 36, 35, 39, 33 med skelettgravarna 32 och 34. Anmärkningsvärt är att inga kvinnoindikerande fynd finns i gravarna A 41, 42, 36, 37, 35, 33, 34, 32 och 39 som ligger intill varandra på

gravfältets högsta punkt. Flera av dessa är vapengravar: A 41, 35, 37, 34, (A 39 har ryttrarutrustning). Hur skall dessa gravar tolkas? Finns här en manlig "elitgrupp"? Vilka är deras kvinnor? Ser vi här en annan social grupp än den som motsvaras av husbonden/husfrun i en kärnfamilj? Tiden för hela denna grupp om 14 gravar skulle enligt populationsmodellen (10 gravar (vuxna) per 100 år) motsvara minst 140 år från ca 870-1010 e.Kr. men endast ett fåtal av gravarna har fynd som tyder på 900-tal eller senare.

En yngsta grupp skulle kunna vara gravarna A 50, 51, 52, 46, 80 och 81 varav alla utom A 46 och 52 är skelettgravar (jfr även A 32 och 34) som kan vara sena men få indikationer finns på dateringar efter 950 e.Kr. (jfr Andersson 2003, s.68f). Den yngsta brandgraven torde vara A 46 som har en typisk gravkonstruktion med stora kantkedjestenar och en näbbsölja som kan dateras till 1000-talet eller till början av 1100-talet (Andersson 1997, s. 62 med där anförd litt.). A 80 och 81 har bedömts vara barngravar.

Sammanlagt utgör de två sista grupperna efter ca 870 e.Kr. således ca 19 gravar vilket skulle kunna motsvara max. ca 190 år. Gravfältet skulle då kunna sträcka sig fram till ca 1050 e.Kr. Anmärkas bör att alla gravar inte är undersökta på gravfältet och att populationen kan ha varit större än den "minimifamilj" som här har antagits. De två sistnämnda faktorerna torde dock i viss mån kunna "ta ut" varandra. Det relativt stora antalet 1000- och 1100-talsgravar som finns på Raä 34 (Petré 2010) finns ej i samma utsträckning på Raä 28.

För förhållandet mellan Raä 28B och Raä 28A och övergången i tid till Raä 28A skall två alternativa kronologiska "populationsfaser" utifrån det ovan sagda föreslås:

Hypotes 1: En familj har övergått från att begrava på Raä 28B till att begrava på Raä 28A med övergångsskede någon gång under 700-talets slut (d.v.s. en kronologisk kedja).

Hypotes 2: Två familjer har begravt på Raä 28 – en familj på Raä 28 B under 600-tal och 700-tal fram till ca 800 e.Kr. och en på Raä 28A från ca 720 och in i vikingatid (d.v.s. två olika familjer med överlappning och samtida existens i 700-tal).

Hypotes 1:

	600-tal	I	700-tal	I	800-tal	I	900-tal	I	1000-tal	I	1100-tal
Raä 28 A (ca 38/48)											-----?
Raä 28 B (ca 18/22)	-----										
Raä 28 C (ca 6/7)			-----								
Raä 32 (bortodlat)									?	-----	?

Fig. 19. Tidsställningen för gravar på Raä 28 utifrån hypotesen att en familj övergått från att begrava på Raä 28B till att begrava på Raä 28A. Raä 28C är en liten grupp gravar som under ett skede ligger parallellt i tid med Raä 28B, dvs två samtida familjer. Siffror inom parentes=(grävda/totala antalet gravar inklusive de ej grävda).

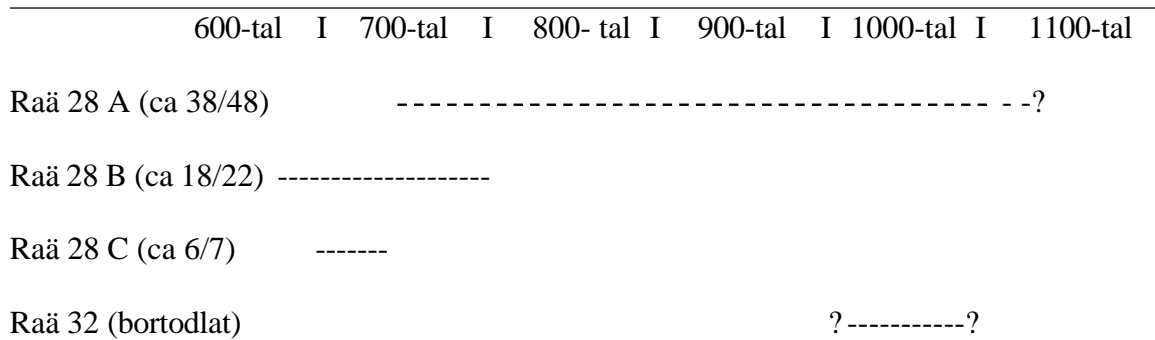
Hypotes 2:

Fig. 20. Tidsställningen för gravar på Raä 28 utifrån hypotesen att under 700-tal har två familjer begravt på Raä 28 – en på Raä 28B och en på Raä 28A, dvs med överlappning under 700-tal. Siffror inom parentes=(grävda/totala antalet gravar inklusive de ej grävda).

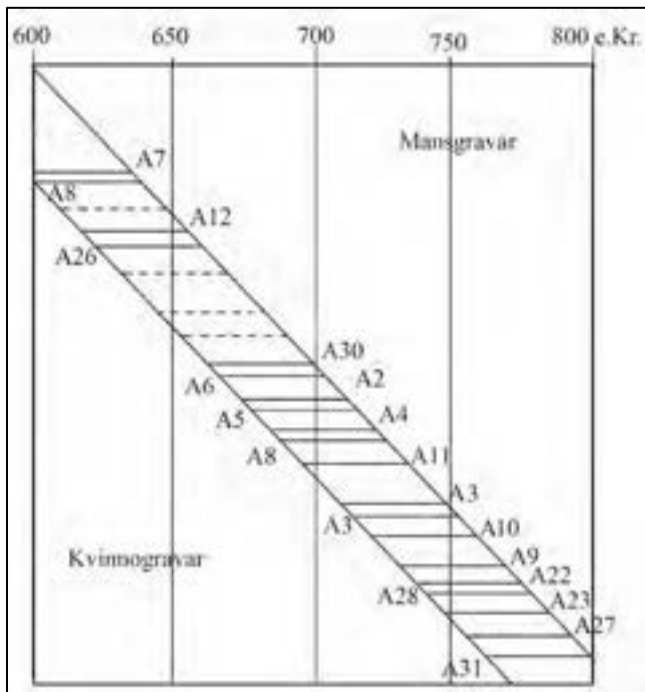
Vilken hypotes som är den mest sannolika är avhängig gravarnas datering för den aktuella tiden d.v.s. 700-tal, men också hur många gravar som anlagts per tidsenhet och hur många som ingick i familjen. Horisontalstratigrafien för kamelementen visar på stor överlappning vilket understryker kamkronologin som en teoretisk konstruktion som i verkligheten tycks ha relativt vida ramar.

Ett försök enligt **hypotes 1** ovan till förklaring av kamornering och föreslagen begravningsordning ser ut som följer: C-gravfältet löper parallellt en kort tid under 600-/700-talet och visar på två samtida familjer men C-familjen dör ut eller flyttar. B-gravfältet är den äldsta delen och fortlöper från ca 650 fram till ca 750 e.Kr. då man flyttar begravningsplats till A-delen där A 68, 69, 70, 71, 72, 73 anläggs bland de första. A-delen fortsätter sin existens fram i vikingatid. Detta innebär således att en absolut kamkronologi inte existerar utan bara är teoretisk med motivering att äldre kamtyper (L3) i en övergångsfas har existerat samtidigt som yngre (L1 och L2). 7 gravar på B-delen har L1-ornamentik och 2 gravar på A-delen har L3. Endast en grav på A-delen har L1. L3 har således existerat samtidigt som L1 under 700-talet. Även L2 har existerat samtidigt som L3 eftersom en grav på B-delen har L2 och tre (tidiga) L2 finns på A-delen. Dessa tidiga L2 har även L9 (sammanbindande linjer mellan punktcirklar som finns under 600-tal på Raä 27, se Petré 1984c, s.135). På Raä 27 finns L3+L9 i A 78 och A 118, båda troligen 600-talsgravar. På B- och C-gravfältet har flera L1-kammar kombinationen med L9 (A 3, 4, 9, 17) och på A-gravfältet har två L2-kammar även L9 (A 69, 71). Detta skulle kunna understryka L2 som en yngre typ än L1 med överbrygning av L9. A 73 har L3 och L9 (viss typ). Några förklaringar till ”överlappningarna” kan vara ”gamla” kammar i A 72 och A 73 (som båda har L3) och som ligger på A-gravfältet (d.v.s. de begravda personerna kan ha haft ålderdomliga kammar då de begravdes, eller var gamla personer som haft kammarna hela livet). En annan förklaring kan vara att övergången till att begrava på A-gravfältet inte varit abrupt utan altemnerat mellan B- och A-gravfältet en tid p.g.a. vissa familjeförhållanden, släktskap eller sociala band eller andra orsaker. Detta kan ha tagit någon eller några generationer.

Vad gäller **hypotes 2** så har den styrkan i antalet daterade gravar till 700-tal. Om familjerna har bestått av normalstora medlemstal, och minst 10 gravar (vuxna) har anlagts per 100 år, så bör populationerna överlappa varandra under 700-tal enligt följande:

Raä 28B har 23 gravar, inklusive de minst fyra ej undersökta gravarna som sannolikt tillhör samma tidsskede. (Raä 28C som tidvis är en egen familj frånräknas). Dessa 23 gravar kan motsvara max. ca 230 år om personerna är vuxna par. Eftersom inga 800-talsgravar finns på Raä 28B så bör tiden då ligga från ca 570-800 e.Kr (en annan möjlighet är att fynden går fram till ca 850 e.Kr.). Det troliga är att gravfältet motsvarar tiden ca 600-800 e.Kr. eftersom inga säkra fynd från 500-talets sista skede finns. Det är också osäkert om fynd från 600-talets först hälft finns representerade. Antalet grävda gravar från 700-talet (ca 13) tyder på att gravfältet sträcker sig ända fram till ca 800 e.Kr. Detta ger mindre plats för de äldsta gravarna på Raä 28A att vara 700-talsgravar direkt i följd från Raä 28B. De 8 gravarna på Raä 28A, som skulle kunna motsvara 50-80 år kan således svårligen passa in i en kronologisk kedja utan torde snarare vara ett överlappningsfenomen. *Enligt denna hypotes föreligger alltså två olika familjer på Söderbyenheten med parallell existens under en stor del av 700-talet men med begravningar på två olika gravfält, dels på Raä 28B och dels på Raä 28A.* Varför gravfältet Raä 28B har upphört vid slutet av 700-tal går ej att säga men möjligen kan familjen ha dött ut eller flyttat. Här bör erinras om att gravfälten Raä 13 och 16 representerar andra familjer som tillhört Söderby under ungefär samma tid. Intressant därvidlag är att Raä 13(NV) har upphört ungefär samtidigt som Raä 28A etableras (se mer om detta i kap.4.6.3.3).

Nedan föreslås modeller för begravningsordning för gravarna på Raä 28A och B. Figurerna bygger på ungefärlig datering av gravarna och på horisontalstratigrafiska förhållanden samt en medellivslängd av ca 40 år och att minst ca 10 vuxna personer/familj och per 100 år dör och blir begravda på gravfältet (se Petré 1998, s.168ff; 1999b och c). Sannolikt har flera män och kvinnor varit "gifta" med varandra, vilket endast i begränsad omfattning lagts ut i modellerna. I tidigare arbeten med motsvarande populationsmodeller (Petré 1984c, s.137 och 1999b och c) har bl.a. antagits att äldste sonen fått arva gården men ett problem på Raä 28 är att det finns fler mansgravar än kvinnogravar. Modellerna visar emellertid att det är möjligt att populationerna motsvarar begravningsordningen för en familj i obruten följd över tiden. Alla gravar är ej undersökta på gravfältet vilket kan innebära en viss förtätning och/eller

förskjutning i tid. Ej heller är den osteologiska analysen fullständig vilket kan innebära att fler barngravar kan tillkomma, liksom dubbelgravar.

Fig. 21. Förslag till ungefärlig begravningsordning för gravarna på **Raä 28B**. Den högra diagonalen anger dödsåret. Det horisontella avståndet mellan de båda diagonalerna (födelseår resp. dödsår) utgör medellivslängden (ca 40 år). Dateringarna är osäkra liksom vilka som varit "gifta". (Streckade gravar är inventerade (ca 4 st) men ej undersökta, Se gravfältskartan Fig. 4).

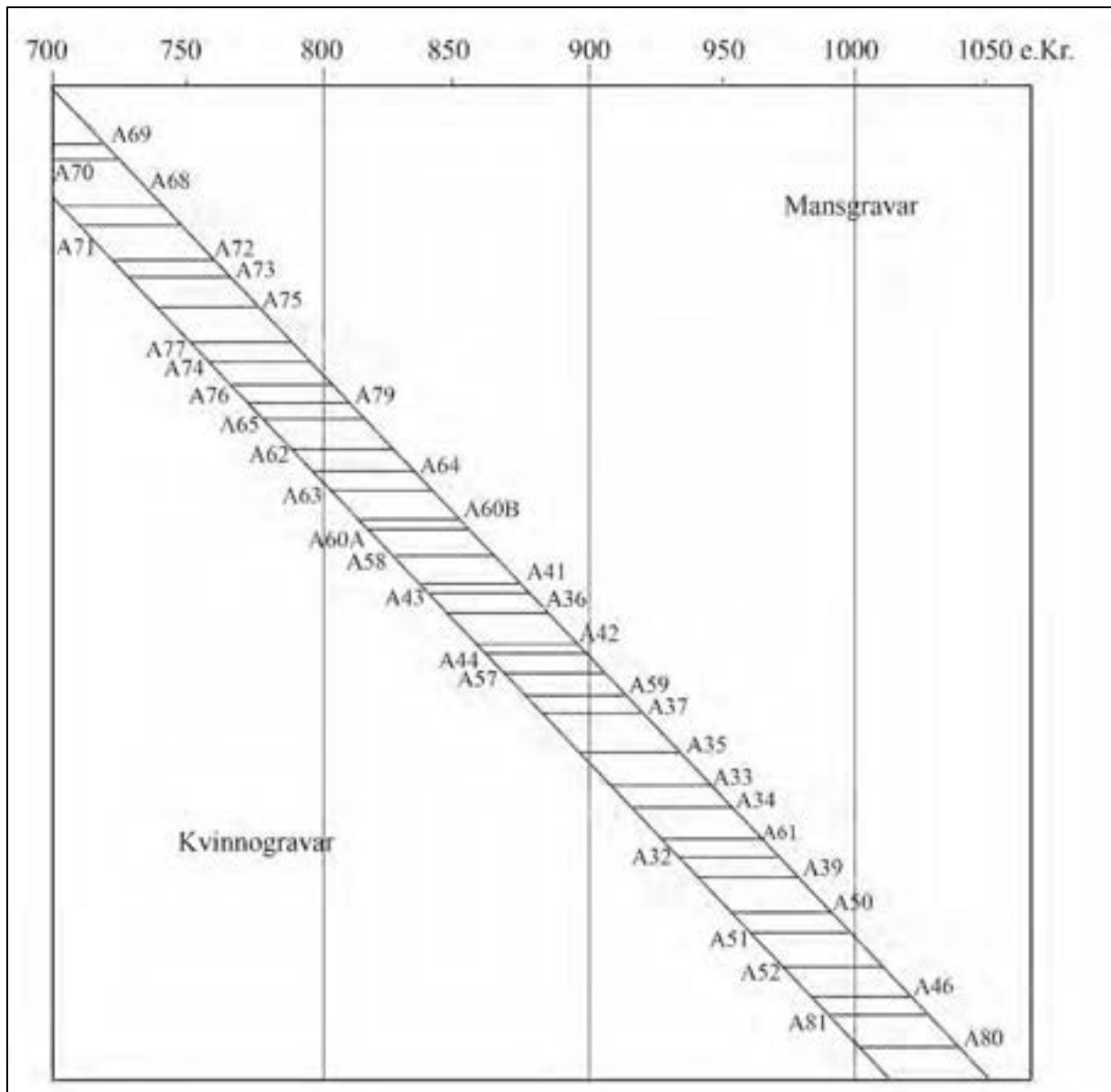

Fig. 22. Förslag till ungefärlig begravningsordning för gravarna på **Raä 28A**. Den högra av de två diagonalerna anger dödsåret. Det horisontella avståndet mellan de båda diagonalerna (födelseår resp. dödsår) utgör medellivslängden (ca 40 år). Hänsyn till vilka som varit "gifta" har endast beaktats i vissa gravar. Många gravar har varit svåra att datera och begravningsordningen är därför osäker. Könbedömningen för gravarna A 32, 33, 36 och 77 är godtycklig. Ca 10 ej undersökta gravar på Raä 28A är ej inlagda.

4.5 FAMILJER OCH SOCIALA FÖRHÅLLANDEN PÅ SÖDERBYENHETEN

4.5.1 Familjerna och gravfälten (Raä 11, 13, 16, 28A, B, C)

Inom Söderbys ägofigur finns fyra gravfält från yngre järnålder, nämligen Raä 11, 13, 16 och 28 (A, B och C). Gravfälten har tolkats som familjegravfält och ofta kan horisontalstratigrafiska utbyggnadsriktningar konstateras som dateringsmässigt motsvarar en kärnfamilj. Huslämningar från järnåldern har ej undersökts men Lovöns topografi och gravarnas exponeringsriktningar talar för att boendeformerna torde vara gårdsagglomerationer, bybildningar eller byar (se Petré 1999b, s.9f.). Dessa har sannolikt legat på i stort sett samma platser som dagens gårdar med tanke på arrondering, dräneringsförhållanden och befintliga vattentäkter. De äldsta gravarna i gravfältsform inom Söderby finns på Raä 13 och har daterats till slutet av 400-talet och bildar först en familj och efter några generationer under 500-talet två familjer som gravlägger under 600-tal och delvis under 700-tal med några sporadiska gravar även under vikingatid (Petré 1999b). Gravfältet Raä 16 etableras ca 550 e.Kr. och består av endast en (1) familj som gravlägger fram till ca 850 e.Kr. då familjen dör ut troligen p.g.a. avsaknad av arvinge (Petré 1999c). Raä 11 är ett mindre gravfält nära Mälaren där provundersökningar givit vikingatida dateringar (Petré 1984b). Flera små dylika ”avgärda” gravfält finns på Lovö och dessa har tolkats som ett resultat av ett allmänt resurs- och landnamsutnyttjande, populationsökning och arvsklyvningar (Petré 1984c, s.173f.f.). Dessa små enheter har av olika anledningar upphört att existera och finns ej med i de medeltida källorna (a.a. s.176) eller på de äldsta jordebokskartorna från 1640-talet. Sammanlagt har 136 gravar undersökts på de olika gravfälten inom Söderbyenheten. Flera familjer har uppenbarligen existerat huvudsakligen samtidigt på Söderbyenheten - således i någon form av bybildning. Detsamma har tidigare konstaterats även på Lundaenheten - granne med Söderby (Petré 1984 m.fl., och senast 2010).

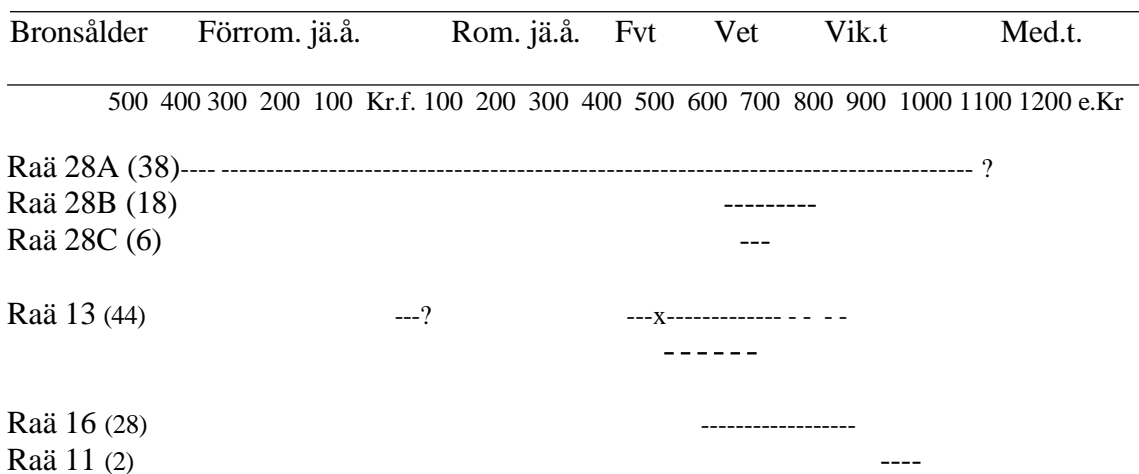

Fig. 23. De undersökta gravfälten ungefärliga tidsställning inom Söderbyenheten (Söderbyenhetens ägofigur). Varje linje motsvarar begravningskontinuiteten för en kärnfamilj. ----- = daterad förekomst, - - - = sporadiska begravningar. x=arvsklyvning till två familjer som begraver på gravfältet. Siffror inom parentes efter Raä-numren anger antalet undersökta gravar på resp. gravfält. Figuren visar att Söderbyenheten haft obruten begravningskontinuitet från folkvandringstid och in i vikingatid. Flera samtida familjer har funnits från ca 500 e.Kr. och framåt in i vikingatid. Sammanlagt har 136 gravar från yngre järnålder undersökts inom Söderbyenheten.

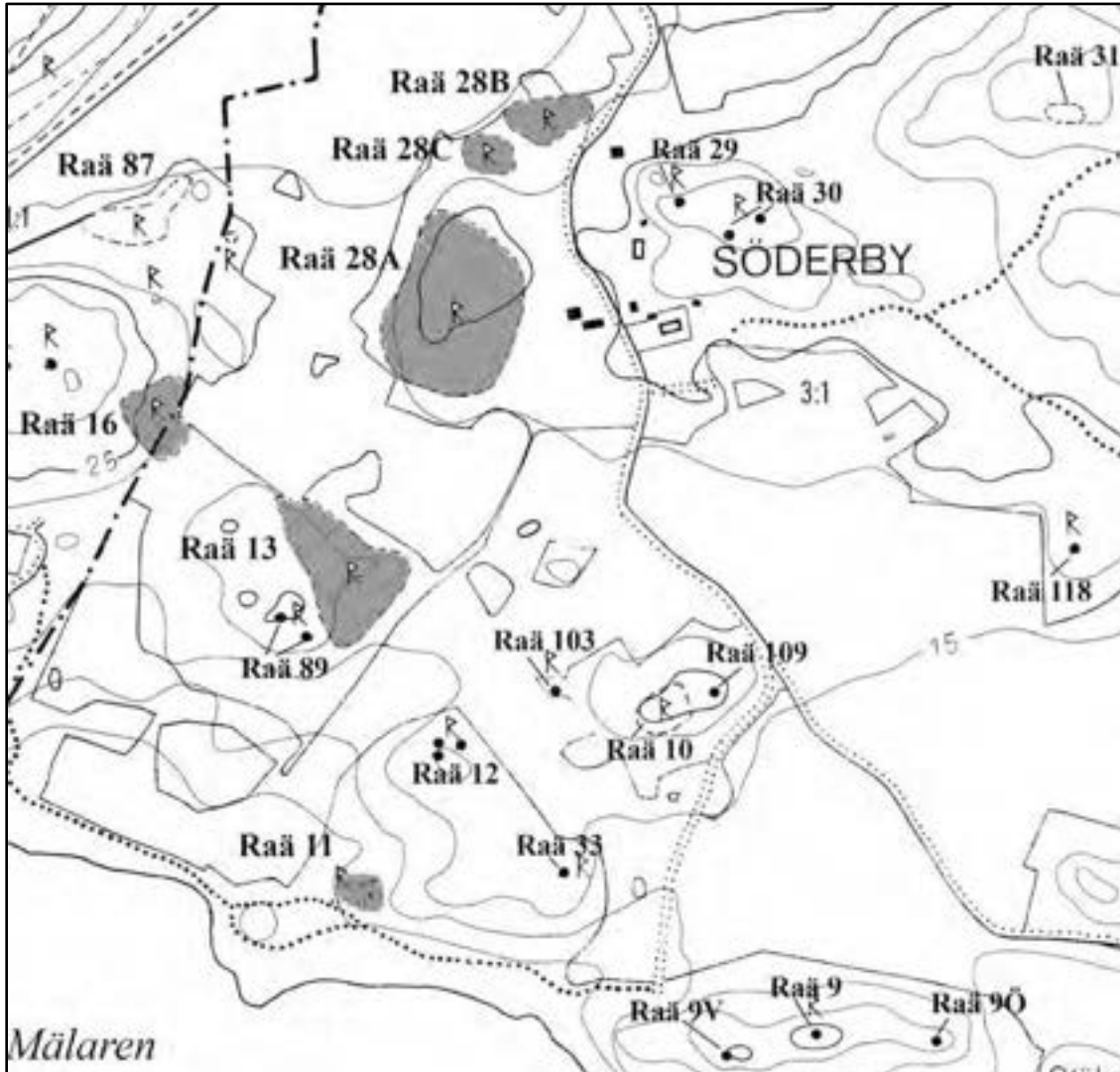

Fig. 24. Del av Söderbyenheten med alla gravfälten från yngre järnålder (Raä 11, 13, 16, 28A, B, C). Gravfälten Raä 13, 16 och 28A, B och C har alla gravbeläggningar från vendeltid med de äldsta på Raä 13. Vikingatid finns på alla utom Raä 28C och B.

Vad gäller Raä 28 och dateringarna av gravarna framgår att de olika delarna (A, B och C) av gravfältet har periodvis samtida gravar. De olika gravfälten kan tolkas som egna familjegravfält. Familjen C har existerat endast under en kort tid troligen i övergången under 600- och 700-talet. När det gäller tidsförhållandet mellan A-gravfältet och B-gravfältet finns två alternativa tolkningar. Den ena är att en överlappning har skett d.v.s. att B-gravfältet är det äldsta från 600-talet och fortsätter in under hela 700-talet och att A-gravfältet etableras under 700-talet och att båda gravfälten existerat samtidigt under en kort tid under 700-talet (d.v.s. två familjer) men att B-gravfältet därefter har upphört under slutet av 700-talet (t.ex. av att familjen har dött ut eller flyttat). Den andra tolkningen är att gravfälten representerar en kronologisk kedja där B-gravfältet är det äldsta och avlöses och fortsätter i A-gravfältet. Denna *gravplatsförflyttning* av en och samma familj(?) från B- till A-gravfältet kan då ha skett under 700-talet. På B-gravfältet finns inga vikingatida dateringar. De äldsta gravarna på A-gravfältet ligger i SV-delen där två gravar (A 72 och 73) har L3-kammar. Det mest förväntade torde vara att B- och A-gravfälten representerar en kronologisk kedja och att gravarna A 72 och 73 antingen är äldre solitärer eller har ålderdomliga kammar (L3) alternativt att L3-ornerade kammar även har förekommit under senare delen av 700-talet

samtidig som både L1- och L2-kammar. Enligt kamdateringarna från Raä 27 (se Petré 1984c, s.135) är detta möjligt, även om marginalerna tycks små. Här vore det intressant att se om de båda männen i A 72 och 73 är äldre individer med ”gamla” kammar som de haft kanske i 30-40 år eller mer. Men kammen i A 72 synes inte ha några förslitningsskador eller nötningsglans (de yttre delarna av stödskenornas linjeorning kan ibland vara nedslitna). Vad som talar mot teorin om en kronologisk kedja är att gravantalet är för stort för en (1) familj. Antalet 700-talsgravar, ca 25, representerar snarare två familjer, vilket kan jämföras med dödstalet i ”familjemodellen”: minst 10 personer/100 år.

Generellt kan sägas att flera familjer i olika omfattning har funnits i byn som haft sina egna familjegravfält över tiden. Av A- och B-gravfälten synes en obruten gravläggning ha förekommit under 600- och 700-talet med fortsatt gravläggning för A-gravfältet in i vikingatid. Troligast är att två familjer existerat parallellt under 700-tal som begravt sina döda på Raä 28A resp. B och att den familj som begravt på Raä 28B har dött ut eller flyttat i slutet av 700-tal. Under en kort tid har även en tredje familj begravt sina döda på Raä 28C (6 gravar).

En intressant fråga är varför familjegravfält uppstår och upphör. Här kan finnas många olika faktorer som t.ex. att familjer dött ut, familjeklyvningar, inflyttningar, arvsförhållanden, bakarv, ingiftesförhållanden, ändrat gravskick och begravningsuppfattning etc. som är svåra att utläsa ur materialet. För Raä 16 har föreslagits att familjen i slutet av sin existens inte fått tillräckligt många barn och den pojke som skulle ärva gården (A 24) dog i förtid och att båda föräldrarna därefter dog och blev begravda i samma (dubbelgrav!), A 21 (Petré 1999c, s.158). I en del fall kan nog också bortodlingsfaktorn gälla och så kan vara fallet för Raä 13 (SÖ) där de yngsta gravarna ligger i kanten av den uppodlade åkerytan. Däremot Raä 13 (NV) som har odlingsindikationer såväl under som över gravarna kan vara den familj som börjar anlägga gravar på Raä 28A och där gravdateringarna tycks passa in. Detta är en alternativ tolkning till Hypotes 1 och Hypotes 2 ovan.

4.5.2 Mans- och kvinnogravar samt dubbelgravar på Raä 28

De undersökta gravarna på Raä 28 har könsbedömts arkeologiskt utifrån följande kriterier (jfr Petré 1993):

Mansindikerande är: Rest sten, vapen (svärd och svärdsdetaljer, pilspetsar, skölddetaljer(särskilt välvda sköldbucklenitar), sköldtornssöljor, vissa bronsskållor som t.ex. suttit på svärdshjalt eller ingått i hjälmar (jfr Andersson 1994, s.13; Biuw 1992, s.146, fig. 107; Arwidsson 1942, Taf. 1-5), bränd eldslagningsflinta, bryne, 1-3 pärlor. Med vissa undantag (kvinnliga högstatusgravar) tycks bikärl kunna vara mansindikerande.

Brynen finns i 13 gravar på Raä 28 varav samtliga synes vara mansgravar (A 69 har ett flertal tydligt mansindikerande fynd men har osteologiskt bedömts till kvinna). Vad gäller övriga gravfält i SV-delen av Lovö så har brynen påträffats i 43 mansgravar och i 1 kvinnograv med följande fördelning: Raä 34 (5 gravar), Raä 13 (8 gravar) och Raä 16 (6 gravar), Raä 87 (2 gravar) och Raä 27 (17 gravar men med ett undantag – A 101 som har 24 pärlor). Med viss reservation torde således brynen vara mansindikerande.

Bikärlen på det närbelägna Raä 34 tycks tillhöra mansgravar (Petré 2010, s.371). För Raä 28 tycks samma förhållande gälla där 9 mansgravar hade bikärl (A 11, 12, 35, 37, 39(?) 41, 61(?), 62, 79) men där även de fyndrika kvinnogravarna A 43, 44, 60B och 70 hade två eller tre (A 43, 44) keramikärl. Det är dock oklart om dessa kärl haft samma symboliska innebörd

som de bikärl som varit med på brandbålet och som var tänkta som ceremonikärl i dödsriket för att genom det kultiska drickandet kunna uppnå kosmisk visdom (jfr Petré 2010, s. 370f).

Som mansgravar (med motivering) har följande bedömts (35 st):

- A 2: Rest sten. Sköldnitar, pilspets.
- A 3 (dubbelgrav med man och kvinna): Beslag till pilkoger, eldslagningsflinta, bryne (ang. kvinnoföremål se nedan).
- A 4: Osäker. Större grav med speciellt läge, stolphål efter påle? (i stället för rest sten?).
- A 7: Bronsskålla till svärdshjalt? Eldslagningsflinta.
- A 9: Rest sten. Eldslagningsflinta.
- A 10: Sköldnitar, eldslagningsflinta.
- A 11: Bryne, bikärl.
- A 12: Rest sten? Sköldnit, eldslagningsflinta, bryne, bikärl.
- A 16: Svärdshjalt, järnbeslag till svärd, eldslagningsflinta, 3 brynen.
- A 17: Eldslagningsflinta, bryne.
- A 19: Rest sten.
- A 20: Sölja, eldslagningsflinta, bryne.
- A 23: Eldslagningsflinta, bryne (dock en (1) blå polykrom pärla).
- A 27: Rest sten. Sköldnitar, eldslagningsflinta.
- A 30: Rest sten. Svärdshjalt av brons.
- A 34: Spjutspets.
- A 36: En (1) röd glasflusspärla.
- A 35: Svärdshjalt med tånge och knapp, av järn (H-typ), bikärl, (två torshammarringar!).
- A 37: Bryne, bikärl, huggkniv/scramasax.
- A 39: Eldslagningsflinta, (beslag till ryttarmundering).
- A 41: Rest sten. Sköldhandtagsbeslag, eldslagningsflinta, bikärl.
- A 42: Eldslagningsflinta.
- A 46: Osäker könsbedömning (näbbsölja).
- A 50: Rest sten (skelettgrav).
- A 59: Treudd. Rest sten. Eldslagningsflinta.
- A 60A: Rest sten. Ringspänne.
- A 61: Rest sten. Bryne. Eldslagningsflinta.
- A 64: Bryne.
- A 68: Bryne.
- A 69: Rest sten. Bryne. Eldslagningsflinta. En (1) röd glasflusspärla. Kamfodral.
- A 72: Bronsskållor till svärdshjalt(?), eldslagningsflinta, (dock 4 pärlor).
- A 73: Bronsskållor och bandjärn till hjälm (eller möjligen till svärdshjalt?).
- A 75: Sköldnit, eldslagningsflinta.
- A 79: Osäker könsbedömning. En (1) pärla. Bikärl.
- A 80: Rest sten.

Kvinnoindikerande är: Gravklot, pärlor (>3) och pärluppsättningar (inklusive hängen, medaljonger, hängsmycken etc.), pärlspridare, fibulor (ej bågspännen), smyckekedjor av brons, ändplattor till smyckekedjor, armringar/armbyglar, dräktnålar, toalettset (örslev, tungskrapa, pincett).

En arkeologisk könsbedömning blir självfallet säkrare ju fler av ovanstående kriterier som samverkar i en grav men eftersom fynden varierar från grav till grav och oftast är sparsamma blir könsbedömningarna av ojämn kvalitet. Osteologiska könsbedömningar är oftast svåra att få fram på bränt benmaterial och bidrar därför endast i liten utsträckning.

Tidigare har konstaterats att medelstorleken av stenarna i en stenpackning är några cm större för mansgravar än för kvinnogravar och barngravar (Petré 1999c, s.108). Även andra skillnader mellan mans- och kvinnogravar finns t.ex. benmängder och antalet offrade djurarter (a.a. s.127f.f.). Dessa differenser är dock små och är tveksamma att tillämpa på enskilda gravar.

Som kvinnogravar (med motivering) har följande bedömts (23 st):

- A 3 (dubbelgrav med man och kvinna): Päriluppsättning (ang. mansföremål se ovan).
- A 5: Gravklot. Päriluppsättning, pärlspridare, dräktnål?
- A 6: Gravklot. Pärlor.
- A 8: Gravklot. Päriluppsättning, smyckekedja av brons, tungskrapa?, pyrithänga.
- A 18: Gravklot. Päriluppsättning, dräktnålar, genombrutet spänne.
- A 26: Päriluppsättning, dräktnålar.
- A 28: Päriluppsättning,
- A 31: Gravklot. Pärlor.
- A 43: Gravklot. Päriluppsättning, smyckekedja, hängen.
- A 44: Gravklot. Päriluppsättning, hängen, smyckekedja, nyckel. (möjligen dubbelgrav pga två torshammarringar och bikärl).
- A 51: Gravklot (skelettgrav).
- A 52: Likarmat spänne.
- A 57: Gravklot. Päriluppsättning.
- A 58: Pärlor. (två kammar!)
- A 60B: Pärlor (7 st).
- A 62: Gravklot. Oval spännbuckla, armbygel, pärluppsättning, smyckekedja (bikärl?).
- A 63: Gravklot. Päriluppsättning.
- A 65: Päriluppsättning, armbygel, smyckekedja.
- A 70: Päriluppsättning, smyckekedja, ändplattor till kedjegarnityr, tvinnad armband, bandformig (spiral-)armring?, bronsnål (till fibula?), (bikärl?).
- A 71: Päriluppsättning, pärlspridare, 2 spiralarmsringar, ändplattor till kedjegarnityr, dräktnål av brons.
- A 74: Ovalspänne av brons, smyckekedja, pärluppsättning, genombruten prydnadsskiva.
- A 76 Gravklot. Päriluppsättning, (dock: en bred rektangulär beslagsplatta av järn synes ha haft en gångjärnskonstruktion d.v.s. eventuellt en sölja av en typ som ofta påträffats i mansgravar).
- A 81: Armbygel (flicka/barnskelettgrav?).

Av gravarna har 35 bedömts som mansgravar och 23 som kvinnogravar och 5 obestämda (A 15 (barngrav), 22, 32 (skelettgrav), 33 och 77). Det är en anmärkningsvärd övervikt för mansgravar. Av de obestämda kan flera vara mansgravar. Således innehåller t.ex. A 77 över 6 kg brända ben som statistiskt indikerar mer på en mansgrav.

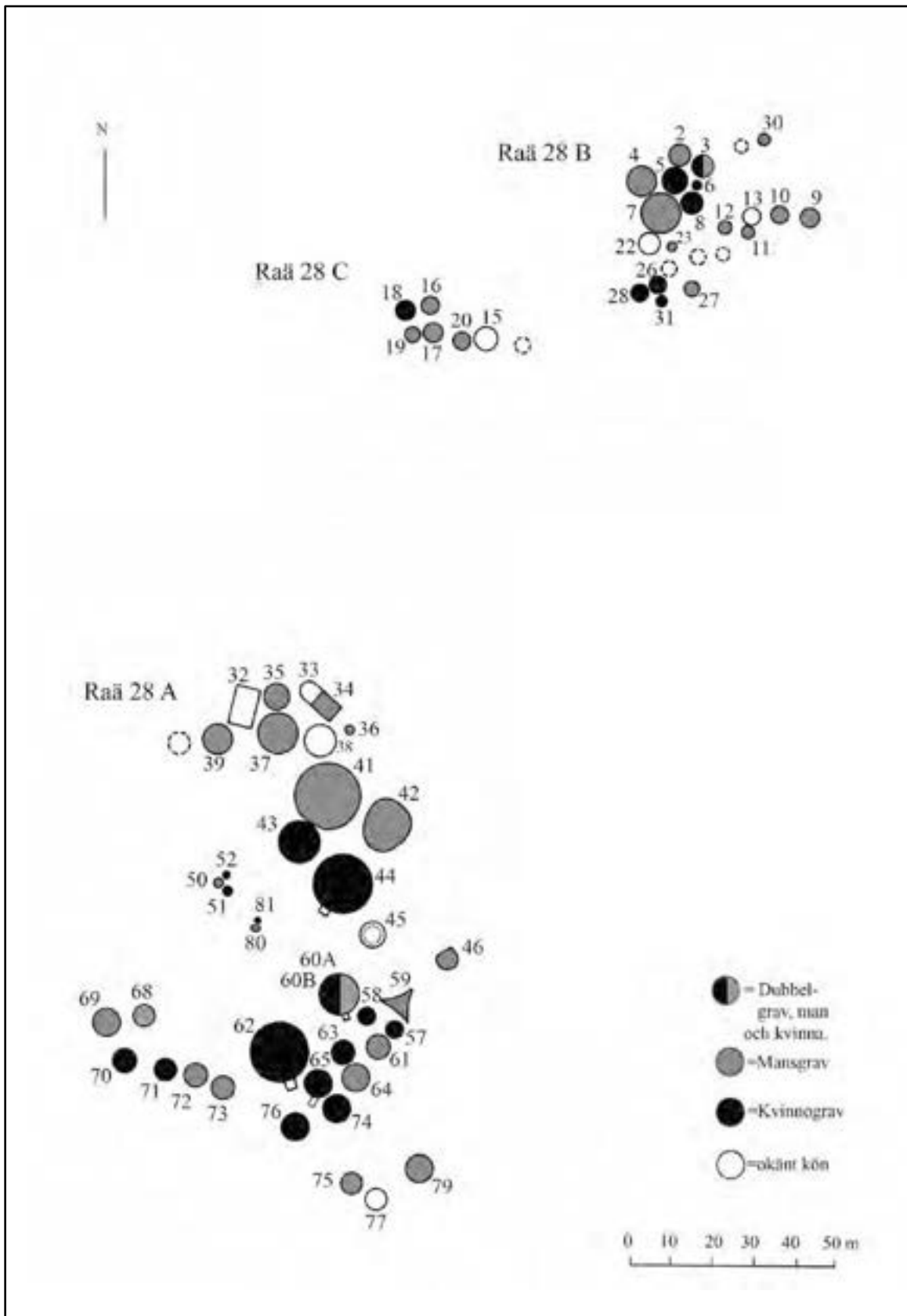

Fig.25. Arkeologisk könsbedömning av de undersökta gravarna på gravfältet Raä 28. Av gravfältets 62 gravar från yngre järnålder har 58 könsbedömts, varav 35 till mansgravar och 23 till kvinnogravar. Fler dubbelgravar kan förekomma än vad som markerats. A 38 är från yngsta bronsålder liksom troligen A 13.

Dubbelgravar

I vissa gravar har konstaterats spår från speciella ritualer och sedvänjor. Således finns t.ex. spår från olika typer av *dubbelgravar*. Begreppet dubbelgravar är problematiskt och kan tolkas och definieras på flera sätt. Med dubbelgrav menas här *en grav* som innehåller två mänskliga individer (kan vara en man och en kvinna eller två av samma kön. Vuxna, juvenila och barn kan ingå). I en dubbelgrav kan två individer ha begravts samtidigt eller vid olika tillfällen.

Två arkeologiskt ”säkra” dubbelgravar, men av helt olika konstruktion som konstaterat på gravfältet är A 3 och A 60A och B. Ett problem är att det i några gravar endast finns indikationer på två individer men som inte ytterligare kan bekräftas vare sig osteologiskt eller arkeologiskt. Exempel är gravar som har dubbel uppsättning av t.ex. torshammarringar eller kammar. Även andra dubblerade förekomster (och ibland ovanligt stora benmängder) väcker misstanke, t.ex. antalet offrade djur (t.ex. två hundar) eller ej samstämmig osteologisk och arkeologisk könsbedömning (t.ex. i A 69). Arkeologiska och osteologiska avvikelser i könsbedömningen (vilket inte är vanligt) kan utgöra en okunskap i vår normativa grunduppfattning om fyndgenus men kan också ha andra förklaringsgrunder, t.ex. att man haft en mer ”flexibel” syn på dräktskick och redskapstillhörighet eller att gravritualerna för oss är okända. Att *olika* typer av ”konstruktioner” och gravsättning i samband med dubbelgravar finns kan konstateras i och med gravarna A 3, A 60A och B (se motivering nedan).

A 3 är en stensättning med ovanligt tjock mantelfyllning och med fynd som är både manliga (t.ex. eldslagningsflinta, bryne, pilkogerbeslag) och kvinnliga (stor pärluppsättning, gravklot). Järn nitarna har två olika typer av korrosionsgrad vilket kan visa på att graven är öppnad eller har stått öppen. Liknande fenomen har konstaterats i dubbelgraven A 21 på Raä 16, Lovö där en man och en kvinna gravsatts och där graven troligen öppnats (kollinser i fyllningen). Järn nitarna var i A 3 dels ”normalt” korroderade och dels hårt korroderade med vidsittande ”sandhaltigt” korrosionsskikt. Avvikelsen i A 3 upptäcktes tidigt vid undersökningen och brandlagret grävdes därför med avseende på att se om en manlig och en kvinnlig ”plats” på brandbålet kunde uttolkas. Möjligen fanns fler mansindikerande fynd i den SV delen medan fler kvinnoindikerande fynd fanns i den NÖ delen. I graven fanns bl.a. två hundar. Om individerna fått ett gemensamt brandbål eller nedlagts vid olika tillfällen är emellertid osäkert. Det troliga är att de två olika bevarandetillstånden hos nitarna uppkommit genom en syreförändring i brandlagerresterna i och med att graven har öppnats då dubbelgraven anlades. Att graven öppnats och byggts på antyds av spår i mantelfyllningen (spridda kolbitar), den mäktiga mantelfyllningen och stenkonstruktionen med påbyggd mittstensättning.

A 60A och B. Den andra ”säkra” dubbelgraven är den runda högen **A 60** med två separata stensättningar på varandra under en gemensam högfyllning. Anläggningen utgjordes således under jordmanteln av en övre stenpackning (**A 60A**) med eget brandlager och benurna (med torshammarring) och en undre stenpackning (**A 60B**) med eget brandlager och benurna (med torshammarring). A 60A är en mansgrav och A 60B är en kvinnograv. Kvinnans grav har således anlagts först. Tidsskillnaden mellan de båda anläggningarna kan ej avgöras men båda är vikingatida. Sannolikt har de varit nära anhöriga, troligen man och hustru.

Dubbla kammar i en grav är inte vanligt men finns på Raä 28 i A 3, 37, 41, 43, 58, 73 och 76. I några av dessa kan man misstänka att två personer kan finnas men i A 37 och A 41 utgjordes den andra kammen av en hästkam. A 43 är en av gravfältets rikaste och största gravar med bl.a. dubbla torshammarringar (se nedan), två kammar och fyra keramikkrärl.

Dubbla torshammarringar finns i A 35, A 43, A 44 och A 61. Liksom för dubbla kammar kan man misstänka att två personer kan ingå. Men det kan finnas andra förklaringar, t.ex. att torshammarringens dubbla närvaro kunde ha en förstärkande funktion. A 35, 43 och 44 är högstatusgravar där ringarna låg intill varandra eller i samma benurna men i A 61 fanns två olika benurnor med var sin torshammarring.

I nedan listade gravar finns mer eller mindre vaga indikationer på dubbel gravsättning. Gravarna beskrivs kort med avseende på avvikelserna (*snedställd stil*). Könsbedömningen utgår från en arkeologisk könsbedömning.

A 35, en mansgrav med stor avvikande stenkonstruktion (*två torshammarringar*).

A 43, stor rik kvinnograv med *två torshammarringar och två kammar*. Osteologiskt en *kvinn*a och bl.a. *tre hundar*, *två katter* och *två fåglar* (sammanlagt 11 djur).

A 44, stor rik kvinnograv med *två torshammarringar*.

A 58, kvinnograv med *två kammar*.

A 61, mansgrav med *två benurnor* med en *torshammarring* i varje urna.

A 69, en mansgrav men osteologiskt bedömd som kvinnograv, med *stor benmängd och två hundar*.

A 72, mansgrav med *5 pärlor och över 4 kg brända ben (4162 g)*.

A 73, mansgrav med *två kammar (troligen 3 kammar)* och *över 3,5 kg brända ben (3526 g)*.

A 76, kvinnograv med *två kammar*.

Den sneda könsfördelningen med 35 mansgravar och 23 kvinnogravar för Raä 28 avviker från tidigare könsbedömda gravfält på Lovö där könsfördelningen varit nästan jämn (se Petré 1999b och c). Denna snedfördelning (de presumtiva dubbelgravarna i förra stycket ej beaktade) kan knappast förklaras med ev. felande arkeologiska könsbedömningar. Vid en blick på könsbedömningskartan ovan framgår att ett flertal mansgravar (flera av aristokrattyp) finns grupperade i norra delen av Raä 28A vilket sammanfaller med gravfältets högsta punkt och område (där finns också spektakulära bronsåldersfynd, se A 37, 38 och 41). Detta kan antyda att det var eftersträvt och statusbetonat att ligga gravlagd där, vilket i sin tur tycks avvika ifrån mönstret att ligga intill sin partner. Motsvarande kvinnor till dessa män kan endast utläsas i A 43 (kvinnan till A 41) och A 44 (kvinnan till A 42) som också ligger där och som också är högstatusgravar (A 42 var en kraftigt skadad mansgrav). Möjligen kan populationen i denna Söderbyfamilj ha haft en speciell (hög) social status över tiden som gjort att flera söner stannade kvar på gården och gravlades här. De ovanligt många vapengravarna (drygt 50 % av mansgravarna) på gravfältet kan måhända antyda detta. Söderbygravfältet Raä 28 kan således under yngre järnålder ha varit en gravplats för en familj med avvikande social status där måhända flera söner kunde husera än vad som var vanligt. Det är inte otänkbart att vi här ser att en gård/by har haft en "specialitet" i vapenföra män. Detta bör i så fall ha varit en tradition som löpt genom många generationer, troligen varje generation, från 500-tal och åtminstone in i 900-tal e.Kr. Man kan fråga sig om det finns ett samband med att de bästa jordarna på Lovö finns på Söderbys ägor?

4.5.3 Social status och aristokratgravar

Påkostade gravkonstruktioner, rika gravfynd och stora djuruppsättningar (varav flera hundar av olika storlek) kan förknippas med personer med hög social status i samhället. Några av gravarna på Raä 28 uppfyller dessa kriterier och har fynd som är i klass med de "normalrika" gravarna på Birka och kan närmast klassas som aristokratgravar. I några av dessa finns också fynd av mer internationell prägel och med orientaliska inslag. Motsvarande sociala skikt har

också uppmärksammats i några vikingatida gravar på Raä 34, Lunda/Berga, Lovö (Petré 2010, s.399ff.).

De flesta gravarna och gravfynden från Raä 28 uppvisar en varierad storlek och fyndrikedom som i stort sett liknar de andra gravfälten som undersökts i SV-delen av Lovö. På Raä 28A finns emellertid några av de största högarna, nämligen A 41, 42 (skadad), 43 och 44. Därtill kommer de relativt stora gravarna A 35, 37 och 62. Alla dessa, som kan dateras till vikingatid, är inte bara stora till formatet, de är också fyndrika (utom den skadade A 42) och några innehåller ett flertal olika djur. Även några 700-talsgravar har rika fynd även om gravstorleken inte är över det normala, nämligen A 70, 71, 74 och 76. De ligger i södra delen av gravfältet (Raä 28A). Det är möjligt att det inte fanns ett "mentalt" behov av att bygga överdrivet stora gravar för rika personer under 700-talet (jfr Bratt 2008). Vissa tecken tyder på att åtminstone de vikingatida personerna i aristokratgravarna har genomgått speciella rituella handlingar i samband med bålakten/gravläggningen, speciella initiationsriter som skulle ge möjlighet till en ärorik och förnöjsam tillvaro i dödsriket (jfr Nordberg 2002, s.23). Exempel på detta kan vara rikare gravutstyrsel och påkostat gravbål, flera djurarter, vapenexistens och vapenmanipulation (jfr t.ex. spjutet i A 34 och Odens prototypiska handlande omnämnt i Ynglinga saga, se Nordberg 2002 med där anförd litt.) och bikärlden som dryckesbägare och ceremonikärl för det heliga drickandet i Odens sal (jfr Drobin 1991). Fynd, gravskick och preliminära osteologiska analyser skall nedan kort listas för att visa på dessa gravars status.

Aristokratgravar från vikingatid:

A 35. Ovanlig gravkonstruktion som anspelar på förfäderskult – typ mittblockstensättning från yngsta bronsålder/äldsta järnålder. Ligger intill flera andra aristokratgravar på gravfältets högsta del. Två torshammarringar i den vulstornerade benurnan (som har organisk beläggning). Ornerat bikärl. Svärdshjalt, knapp och tånge (H-typ), viktlod, m.m. Ovanlig fynddeposition i en övre stenpackning. Mansgrav.

A 37. Den ovanliga gravkonstruktionen av typ röseliknande stensättning från yngre bronsålder/äldsta järnålder anspelar på förfäderskult. Den är ca 10 m i diameter och 0,8 m hög och ligger intill flera andra aristokratgravar på gravfältets högsta del. Silvermynt, silverposament av orientalisk typ, miniflöjel av brons, en spetsdel av ett eggvapen som troligen varit en huggkniv eller scramasax, 2 keramikkarl m.m. "Bronsdépå" från yngsta bronsålder i kanten (massiv brons Halsring, tre bronsarmbyglar, bronsnål med upprullat huvud). Ett flertal offerade djur, bl.a. tre hundar av olika storlek (en av papillonstorlek, en mellanstor och en större än en schäfer). Björnfalanger tyder på att mannen lagts på en utbredd björnfäll på brandbålet (Petré 1980). Mansgrav. Bronserna från yngre bronsålder och gravtypen antyder en förfäderskult (jfr även de intilliggande gravarna A 35 och A 41).

A 41. Hög, en av de största på Lovö (och störst på Raä 28), med rest sten, ca 17 m i diameter och ca 1,5-2 m hög. Kraftig sotfyllning i manteln antyder "utdragen själaöverföring (genom röken) till dödsriket". Bronsbeslag från ändbeslag till sköldhandtag. Kannelerat (holkliknande) bronsbeslag. Glassmälta (ev. från glasbägare?). Två keramikkarl (benurna med organisk beläggning samt ornerat bikärl). Bronsarmbygel från yngsta bronsålder i fyllningen (jfr A 37). Graven ligger på högsta punkten på impedimentet. Mansgrav. Skallfragment med huggspår (dödad i strid ansågs ärofullt och gav plats i Odins sal i Valhall).

A 43. Hög med avplanad yta. Ca 10 m i diameter och 0,6-1,2 m hög. Gravklot. Ornerade rektangulära bronshängen, silverfragment (eldskadat), flera bronsfragment, stor pärluppsättning med bl.a. karneol och bergkristall, 2 torshammarringar och 2 kammar kan indikera 2 individer. 3-4 keramikkrärl varav ett importerat drejat av ovanlig typ med ursprungligen en hank samt ett annat ornerat krärl. En analys av benmaterialet har visat på en äldre kvinna som fått med sig tre hundar (en av papillonstorlek och två större av schäferstorlek), en häst, ett får, två katter (vilket är ovanligt) samt ben från nöt, två fåglar och fisk. Antal djurarter är 7 och antalet djur är 11 (Olander 2004). Kvinna (möjligen två individer).

A 44. Hög, 15x16 m i diameter och 1 m hög. Gravklot. SV-port. Silvermynt, silveramulett, 2 silverhängen i form av ryttarfigurer, stor pärluppsättning med bl.a. karneol- och bergkristallpärlor, 2 torshammarringar, 3 keramikkrärl varav ett ornerat (kantornerat). Kvinnograv.

A 62. Stor stensättning, 12 m i diameter. S-port. Oval spännbuckla (P37), bronsarmbyglar, stor pärluppsättning med bl.a. guld- och silverfoliepärlor (>200 pärlor varav många sammansmälta och många uppträdda på bronstråd), 17 bronsringar. Två keramikkrärl varav ett importerat med kavalettmärke (drejat?) och med vulstornering. Kvinnograv.

Rika gravar från 700-talet:

A 70. Stensättning. Blå pärluppsättning – P5, (27 pärlor), bronsspiralpärlor, gjuten ornerad bronspärla, ändplattor till kedje-/pärlgarnityr, smyckekedja av brons, Z-spunnen textil, två keramikkrärl varav ett ornerat och ett närmast rundbottnat (båda troligen importerade). Kvinnograv.

A 71. Stensättning. Blå pärluppsättning – P5, (ca 46 pärlor), varav en facetterad av bergkristall, 4 ornerade bronspärlor, ornerad pärlspridare (2 st) av brons (vendelstil D), två spiralarmringar av brons varav en ornerad och en slät, ändplatta till kedje-/pärlgarnityr, 7 bronsringar, dräktnål av brons. Kvinnograv.

A 74. Stensättning. Ovalspännen av brons (varav ett litet med insvängda sidor), smyckekedja av brons, genombruten prydnadsskiva av brons, armrings? av brons, 3 bronspärlor, 27 glaspärlor, 2 pärlor av bergkristall. Kvinnograv.

A 76. Skadad stensättning. Gravklot. Flera bronsfragment med djuornamentik. 2 bronspärlor. Ca 120 pärlor varav några av bergkristall (fragment) samt en unik platt och rektangulär i millefioriteknik (bokamulettpärla) . Kvinnograv.

Av ovanstående 10 statusgravar är 7 kvinnogravar vilket delvis kan vara missvisande då status här i huvudsak är relaterat till rika gravfynd. En annan faktor som kan vara statusbärande är mängden brända ben och antalet offrade djur enligt följande mansgravar (där de med **fet stil** har över 6 liter brända ben). A 77 har dock okänt kön:

A 4 – 4700 g

A 7 – 12 liter

A 12 – 6117 g

A 64 – 4520 g

A 69 – 7163 g

A 72 – 4162 g

A 73 – 3525 g
A 75 – 6948 g
 A 76 – 3994 g
A 77 – >6 liter

De benrikaste gravarna är således alla mansgravar (dock har kvinnograven A 43 ca 6,6 liter). Även några andra mansgravar torde kunna räknas till gruppen aristokratgravar, t.ex. den vendeltida högen A 7 som är den största gravan på Raä 28B och den benrikaste på gravfältet (ca 12 liter) och har bedömts som en vapengrav. Övriga av de benrikaste gravarna har ordinär storlek varav A 12 och A 75 har bedömts som vapengravar.

I gravmaterialet på Raä 28 (och även på Raä 34) kan således olika sociala skiktningar ses och särskilt framträdande är vissa gravar som torde motsvara personer som tillhört ett högre socialt skikt på en närmast aristokratisk nivå. Dessa gravar finns under hela gravfältets anläggningstid men är inte så visuellt framträdande under vendeltid som under början av vikingatid då t.ex. de stora rika högarna i mitten av gravfältet anläggs. Anmärkningsvärt för Söderby är det stora antalet vapengravar - hälften av alla män har varit vapenbärare. Möjligen kan denna sociala grupp sättas i samband med att Söderby har ovanligt bördiga jordar.

4.6 POPULATION OCH ODLINGSMARK I SV DELEN AV LOVÖ UNDER YNGRE JÄRNÅLDERN

4.6.1 Bakgrund

Utifrån de undersökta gravfälten i SV delen av Lovö kan några olika befolkningsexpansioner konstateras under yngre järnålder. Ett flertal nya gravfält etableras. Förändringen har troligen flera orsaker. En allmän samhällsgenomgripande förändring är tydlig på många håll (jfr Deby 1981; Bratt 2008; Göthberg 1997 s.122f med där anf. litt.). För den vanliga bonden på Lovö tycks nu finnas vissa nya naturtopografiska förutsättningar - dalstråkens lerslättområden som var bronsålderns våtmarker och betesområden kunde börja utnyttjas till odling genom landhöjningens "självdrenering". Ny jordbruksteknologi introduceras också under detta skede (Myrdal 1985) med bl.a. mer tillgång på järn som avspeglar sig bl.a. i den ökande järnmängden i gravfynden (Jfr Hansson 1989, Magnusson 1986).

Under de senaste ca 45 åren har flera gravfält undersökts i SV delen av Lovö (Raä 13, 16, 27, 28, 34, 87). Resultatet visar dels att populationerna utgjort kärnfamiljer som begravt sina anhöriga på egna gravfält eller i grupperingar på ett gemensamt gravfält och dels att familjerna har varierat i antal över tiden. Kärnfamiljen tycks *normalt* ha bestått av en man (husbonden) och hans (ingifta) kvinna (husmodern) och deras barn. Män, kvinnor och barn i alla åldrar har begravts, även spädbarn (se Petré 2010, s.388). Barnen tycks, genom gravantalet med barngravar och juvenila och med kalkylerat bortgifta uppvuxna kvinnor (och ev. utflyttade män), ha uppgått till i snitt 3 per generation. Arvet av gården har *normalt* gått till äldste sonen (Petré 1999a, b, c) som tar över gården som vuxen men farföräldrarna bor kvar och blir så småningom begravda på familjegravfältet. Morföräldrar syns inte i dessa gravfält eftersom de i "normala" fall ingått i sin familj (den ingifta kvinnans) på annat håll. En kärnfamilj kan då ha varierat i storlek från ca 3-8 personer beroende på vilka som var i livet (Petré 1999c, s.154f.f.) Analyserna av Raä 13 och Raä 16 visar att av barnen så är det endast undantagsvis något enstaka (utöver den ärvande sonen) som vuxit upp och stannat kvar på gården och blivit begravd där på familjegravfältet. Unga kvinnor blir normalt bortgifta. Några slavar finns inte begravda.

För Lunda så kan en befolkningsökning ses dels under folkvandringstid (Petré 1984b, c) och dels under vikingatid (Petré 2010) med ca 3-4 samtidigt existerande familjer. För Söderby kan en befolkningsökning ses under slutet av 500-talet och under 600- och 700-talet med periodvis 3-4 samtidigt existerande familjer. Det bodde således förhållandevis många människor i detta område under yngre järnålder. Dessa populationsexpansioner har relaterats till de presumtiva odlingsytorna som fanns på Lundas och Söderbys mark - några (uppodlings-) studier i fält har varit behjälpliga och möjliga odlingsarealer har beräknats. Fanns det tillräckligt med odlingsbar jord för dessa populationer?

4.6.2 Tre studier av daterade uppodlingsgrader på Lovö

Tre intressanta röjnings- och/eller uppodlingsobservationer har gjorts vid de arkeologiska undersökningarna på södra Lovö, som ger en antydning om uppodlingsgraden vid vissa tidpunkter under yngre järnålder. Dessa har ställts i relation till populationsförändringarna.

På jordebokskartorna från 1640-talet kan man se att det fanns ringa möjligheter att bryta ny mark till odling. Åkermarken var då i stort sett lika utbyggd som i nutid vilket framgår vid jämförelse med den moderna Ekonomiska kartan. De förhistoriska åkerytornas utbredning är naturligtvis ej kända men i samband med de arkeologiska undersökningarna på Lovö under de senaste årtiondena har vissa indikationer på uppodling och karaktär framkommit vid tre lokaler, nämligen:

1) vid Lundagravfältet Raä 27 (odlingssträngen vid A 51, A 55 och A 24). (se **Kap.4.6.2.1**).

2) vid Söderbygravfältet Raä 13 (fornåker, odlingssträng och kolhorisont vid A 5 m.fl.). (se **Kap.4.6.2.2**).

3) vid Söderbygravfältet Raä 16 (odlingsindikation vid A 40). (se **Kap.4.6.2.3**)

Dessa iakttagelser skall diskuteras nedan.

4.6.2.1 Åkerexpansion vid Lunda Raä 27 och samtida populationsökning

Vid undersökningen av Lundagravfältet Raä 27 kunde konstateras en trolig utbredning av uppodlingsgraden på åkermarken i kanten av gravfältet genom gravstratigrafiska förhållanden av daterade gravar och odlingssten. Således fanns i mitten av gravfältet Raä 27 ett ca 20 m långt röjningsröse/odlingssträng (se fig. nedan) som i V änden *överlagrades* av den vendeltida graven A 51 - men röjningsröset *överlagrade* granngraven A 55 från vikingatid och likaledes den vikingatida graven A 24 i Ö änden (Petré 1984, Del 4, s.51 f.). Detta tolkades som ett resultat av utvidgning och brytning av ny åkermark och att *brukningsfiguren ca 200 m ifrån Lundagården räknat kan ha motsvarat den uppodlade yta som sträckte sig hit vid 800-talets början* (a.a.). Denna utbredning av åkermark kan också jämföras med 1600-talets jordebokskartor där ytorna är endast något större men där ytterligare mark åt SV uppges vara "ödeåker". Det bör också noteras att röjningsrösets västliga delar redan låg här då man anlade den vendeltida graven A 51. Denna grav har stratigrafiskt och genom gravskicket, kamfragmenten och keramikkrälet daterats till tiden mellan 550 och 600 e.Kr. (Petré 1984, s.137). Tydligt kan man här således utläsa två stenröjningsfaser - en före 550, möjligen i samband med befolkningsexpansionen på Lunda under 400-talets andra hälft, och en röjningsfas någon gång efter ca 850 e.Kr. (eller rättare sagt då man inte längre ansåg att man skändade A 55 och A 24 genom att lägga på odlingssten över gravarna). De vikingatida gravarna i denna grupp har daterats till 800-talets första hälft (bland fynden finns bl.a. en kam med L1-ornamentik).

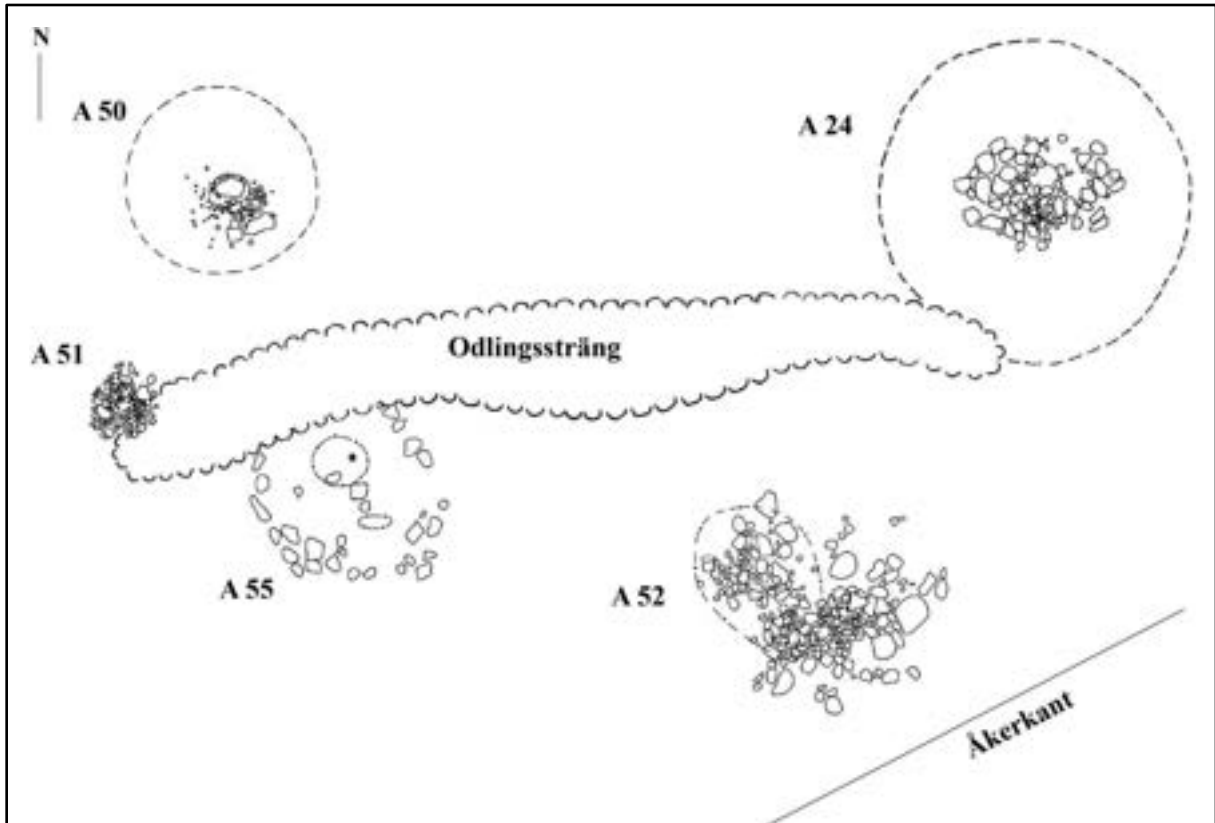

Fig.26. Odlingssträng/röjningsröse på Raä 27 som överlagras av den vendeltida graven A 51 men som överlagras de vikingatida gravarna A 55 och A 24 från 800-talets första hälft. Detta kan tolkas som att uppodling har skett i åkermarken nedanför A 51 före 550-talet då populationen växte på Lundaenheten och att man då behövde mer odlingsmark. Fortsatt markröjning har skett efter 850-talet. (Utsnitt ur gravfältskarta över Raä 27, Lunda, se Petré 1984b, sid.16, fig.7.)

4.6.2.2 Indikationer på förhistorisk odling intill Raä 13 Söderby (med träslagsanalys från en kolhorisont av Ulf Strucke)

Undersökningarna på Raä 13, Söderby, har visat att man troligen har brutit ny mark intill gravfältet under folkvandringstid och vendeltid. En från gravfältets kant i N, ca 70 m åt NÖ utskjutande landflik, utgörs av en stenröjd yta (Fornåker? Se Fig. 28). Denna yta, som beräknats till något mindre än 0,5 ha, har aldrig varit uppodlad i historisk tid enligt kartmaterialet. En odlingssträng (A 14) och anläggningar som tolkats som röjnings- och odlingsanläggningar (A 7, 11, 17, 20) med C 14-värden till denna tid antyder sådan verksamhet (se anl. beskrivn. och gravfältsplan (fig. 3) i Petré 1999b). A 7 var en "myllhög", utan minsta likhet med en grav, som låg i kanten av gravfältet på den stensträng/odlingssträng (A 14) som gränsade omedelbart till gravfältet i dess N del. Denna myllhög kan tolkas som en rensningshög från odling då den troligen byggts upp av organiskt material - kanske växtdelar ris, rötter eller liknande som multnat till denna typ av mylla. Två härdar, A 17 och A 20, samt möjligen härdgruppen A 11 kan också sättas i samband med denna odlingsverksamhet. A 17 som var en liten urlakad härd i NV utkanten av 600-talsgravens A 6 låg omedelbart utanför odlingssträngen A 14. A 20 var en härd som låg intill en bergsklack och ett C 14-prov på träkol från härden har givit värdet 665±100, okalibr. (St 9826). A 11 som var en härdgröp intill en klumpsten innehöll en del skörbränd och skärvig sten samt mycket kol som av Ulf Strucke träslagsbestämts till tall. Ett C 14-prov har givit värdet 410±110 e.Kr, okalibr. (St 12570). Möjligen kan härdgruppen och C 14-värdet visa att denna del av gravfältet på 400-talet inte var anlagd och att härden är ett utslag av en inledande röjningsfas.

Intressant är odlingssträngen/stensträngen A 14 som före undersökningen av gravfältet knappt kunde skönjas. Den bestod av en glest lagd relativt rak sträng av företrädesvis 0,2-0,6 m stora stenar med början mellan gravarna A 2 och A 3 (liknar en förlängning åt Ö av åkergränsen V om A 2) och löper både under och vid N sidan av A 5 mot A 6 där den viker av åt SSÖ mot rensningshögen A 7, viker där av åt SSV mot A 8 som den tangerar i Ö kanten och löper vidare åt S mot A 9 och vidare åt S omedelbart V om A 10 där den var synlig i dagen. Möjligen är den stratigrafiskt yngre än graven A 10 som är den äldsta intill strängen. Strängen upphör där men i vinkel åt Ö finns en naturlig höjdskillnad åt S och vad som tycks vara ett några meter långt *dike* i V-Ö-lig riktning som utgör gräns mellan förhöjningen i S och den stenröjda ytan i N. I förlängningen av denna linje åt Ö ligger härden A 20 som nämndes ovan. Omedelbart utanför gravfältet och denna odlingssträng, från A 2 i VNV och till A 20 och längre åt Ö, är marken stenröjd och helt plan. Ett 10-tal kvadratiska provgropar 0,5 x 0,5 m stora jämnt fördelade över denna yta har grävts. Jorden under det tunna övre myllskiktet bestod av glaciallera, med en mycket svag kolhorisont på ca 15 cm djup under markytan. Kolpartiklarna var endast mm-stora, undantagsvis något större, och kan genom sitt relativt djupa läge eventuellt tolkas som kol från svedjebränning före odlingsstarten (jfr Liedgren 1992, s.179). Härdarna A 11, 17 och 20 kan möjligen sättas i samband med svedjebrännings-, röjnings- och odlingsverksamheten, vilket C 14-dateringarna från A 11 och A 20 åtminstone tidsmässigt antyder.

Prov nr	Beteckning	Antal analys- lyser/%	Tall	Gran	Barrträd	Björk	Anmärkning
1	21/10012		3	4	1		Barrträd i huvudsak från kvist.
2	325/742,5 N änden	6/50			4	2	Mkt små fragm trol. av grankvist.
3	325/737,3 NÖ	4/100			4		Tall eller gran.
4	Schakt P357/727 odlingsyta	3/100			3		Tall eller gran.
5	326/742,5 S delen	15/50	7	3?	5		Ej helt förkolnat. Osäker granbest. Tallkvist.
6	325/737,5	8/75	4	3			Ett barkfragment. Trol. kvistar.

Fig. 27. Vedartsbestämning på kol från provgropar i förhistorisk odlingsyta (Fornåker?) i NV kanten av Raä 13, Söderby (se fig. nedan). Kolet kan tolkas härröra från en inledande svedjebrännings-/röjningsfas av skog för upptagning av större åkeryta. Odling och stenröjning av ytan synes ha skett såväl före som efter 600-talets mitt, vilket indikeras av odlingssten under och runt daterade gravar. Vedartsbestämningen har utförts av Ulf Strucke.

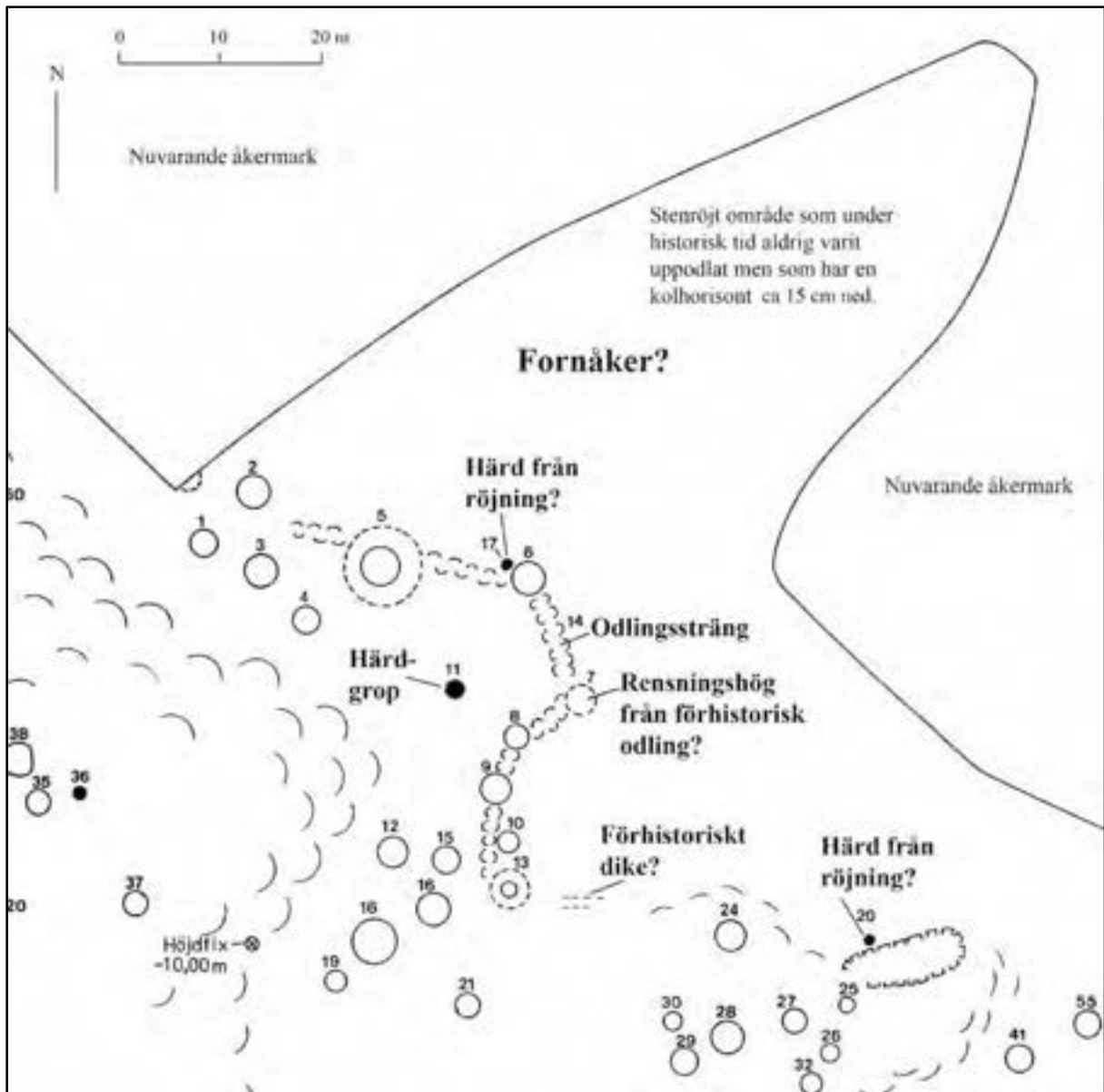

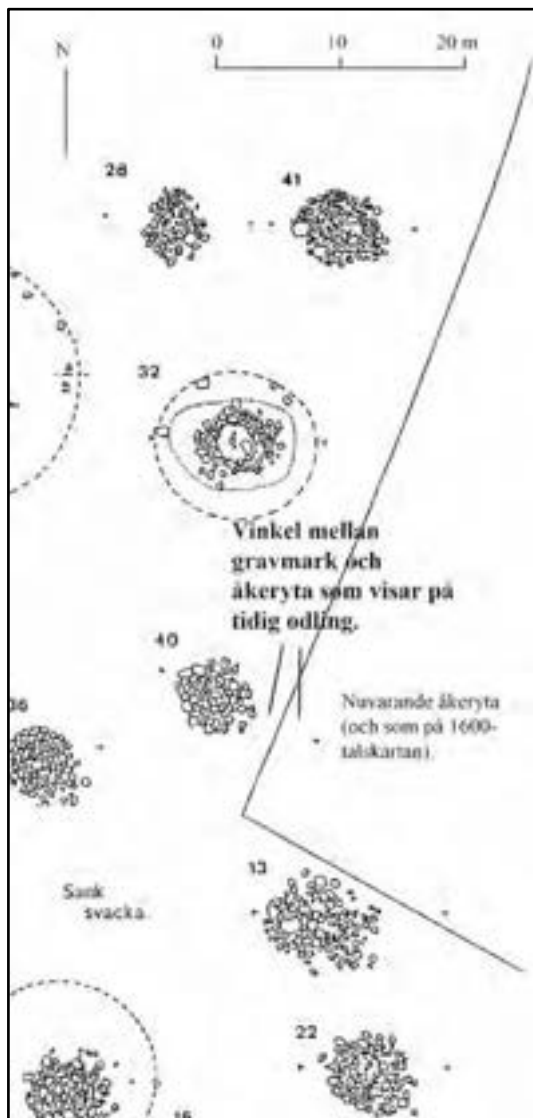
Fig. 28. Norra delen av gravfältetsplan över Raä 13, Söderby med förhistorisk odlingsyta och odlingsindikationer som kan dateras till 400-, 500- och 600-tal. Uppodlingen kan sättas i samband med en populationsökning under denna tid. (Grundkarta se Petré 1999b, s.17, fig.3).

De stratigrafiska förhållandena som kunde konstateras för odlingssträngen i samband med undersökningen av framför allt gravarna A 5, 6, 8 och 9 ger goda möjligheter att datera den presumtiva odlingsverksamheten - eller åtminstone stenröjningsverksamheten. Det bästa exemplet finns från den stora högen A 5 som hade odlingsstenar både under graven och vid N sidan. Detta kan tolkas som att stenröjning från marken N om graven har skett både före anläggandet av A 5 och efter. A 5 kan dateras till 600-talet genom kamfragment med elementen S6, L3/L3 och Pr (Petré 1984, s.72 f.f.). I den giftasmodell för populationen på Raä 13 som publicerats tidigare (Petré 1999b, s.197) föreslås personen i A 5 ha begravts ca 640 e.Kr.(+ 25 år). Detsamma gäller för graven A 6.

Ulf Strucke har förtjänstfullt utfört träslagsanalys på kolet från provgroparna (se Fig. 27). Ca 50 % av den totala kolmängden analyserades. Analysen gav barrträd (gran och tall) samt björk, uppvuxet material, möjligen med inslag från rotmaterial. Kolbitarna hade avrundade hörn som tillika med fragmenteringen i småbitar kan tolkas som ett resultat av nötning från ett eventuellt åkerbruk (odling). Ungt material kunde ej konstateras. Trädbeståndet i området är även idag huvudsakligen gran, tall och björk men även asp. Bland buskvegetationen som växer utmed åkerkanterna återfinns nu huvudsakligen slån och nypon. Dessa har ej kunnat identifieras i kolmaterialet från provgroparna. Detta kan möjligen tolkas som att en verklig svedjebrännings- och röjningsfas av skog har skett på platsen i initialskedet av uppodlingen av denna yta under 400- eller 500-tal och med en uppföljande och kontinuerlig stenröjning vid odling under 500- och 600-tal och eventuellt senare under yngre järnålder. Det är således inte uteslutet att denna uppodling kan kopplas till populationsökningen under 400-, 500- och 600-talet uttryckt i att flera familjer på Söderbyenheten gravlägger sina döda på områdets gravfält.

4.6.2.3 Indikation på förhistorisk markanvändning intill Raä 16, Söderby.

Vid undersökningen av A 40 på Söderbygravfältet Raä 16 kunde med stor sannolikhet konstateras att åkermarken redan vid anläggandet av A 40 hade samma utbredning mot gravfältet som idag (och för övrigt även som på 1600-talets jordebokskarta). Lutningsvinkeln

på markplanet under A 40 i relation till den helt intilliggande *horisontella* åkermarken talar för att denna plana mark kan ha varit brukad redan då graven anlades. Mycket diskussion och tankemöda lades ned kring detta spörsmål då graven undersöktes och allt tyder på att uppodlingsgraden på 700-talets slut (som graven A 40 kan dateras till) vid A 40 hade samma gränser som i sen tid eller på 1600-talet. (Se även den ritade profilen genom graven A 40 och ned mot åkerytan i Petré 1999c, s.94).

Fig. 29. Del av gravfältetsplan över Raä 16, Söderby, Lovö. Den horisontella markvinkeln mellan A 40 och åkernivån tolkas som att åkerytan redan fanns då graven anlades under 700-talet. (Utdrag ur Petré 1999c, s.15, fig. 5).

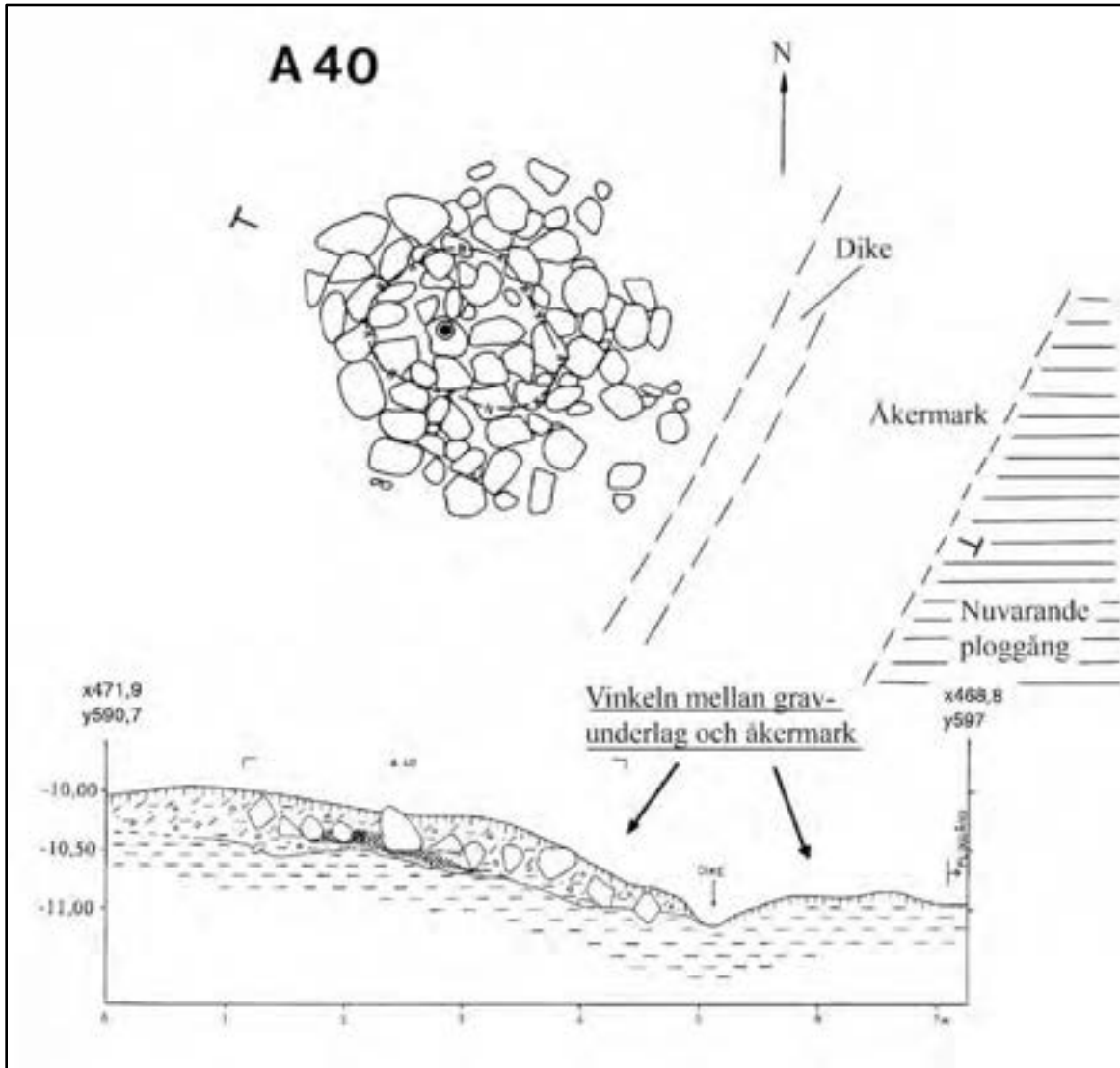

Fig. 30. Plan och profil över den vendeltida graven A 40 på Raä 16, Söderby, Lovö. Graven låg intill nuvarande åkermark som enligt markvinkeln kan tolkas som att åkerytan redan fanns då graven anlades under 700-talet. (Utdrag ur Petré 1999c med tillägg).

4.6.3 Hypotetisk odlingsbar mark och populationsexpansionen

Kartorna nedan illustrerar hypotetisk odlingsbar mark och utgår ifrån 1600-talets jordebokskartor med uppodlingsgraden markerad (horisontella streck=1640-talet) och med hypotetisk odlingsmark (smårutor) som kan ha rått under dels tiden före populationsexpansionen och dels efter denna fas och under vikingatid. Utgångshypotesen är att en odlingsexpansion och en populationsökning har skett ungefär samtidigt som avspeglar sig dels i gravmaterialet och dels i uppodlad mark. Eftersom detta skede kan ha varit expansivt är det svårt att bedöma tidsförloppet. Vid analysen har Lantbruksnämndens jordartskartor utnyttjats (se Petré 1984b) liksom geologiska kartor, dräneringsförhållanden och nivåstudier på plats. För Lundas del har framlidne lantbrukare Anders Wirell, med över 40-årig brukarerfarenhet av jordarna, givit värdefull information om jordarnas egenskaper.

Före expansionsfasen har kalkylerats med ca 5 ha hypotetisk odlingsyta för Lunda, ca 4,5 ha för Berga och ca 9 ha för Söderby. Efter expansionsfasen har kalkylerats med ca 10,5 ha för Lunda, ca 12 ha för Berga och ca 19 ha för Söderby. Gränserna (och ägoförhållandena)

mellan Lunda och Berga är oklara under järnålder - det är t.ex. ovisst när marken vid impedimentet NÖ om Berga har uppodlats. Flera ytor i närheten kan tänkas ha varit odlingsbara, särskilt utmed impedimentskanterna där dräneringsförhållandena varit goda. Beräkningarna får ses som mycket approximativa men visar att odlingspotentialen för Söderby bör ha varit dubbelt så stor som för Lunda resp. Berga. Mest glacialera finns på Söderbys mark (Petré 1984c, s.12, fig.5). Söderby har således haft både de största och de bästa jordarna (Petré 1984c, s.11f.f.). Vid Raä 13 på Söderby finns de äldsta beläggen på odling på Lovö, nämligen från senneolitikum (a.a.) då jorden mellan Raä 13 och Raä 28 har brukats i någon form (jfr pollendiagrammet i Petré 1984c). Det är den enda jorden i området som betecknats med lantbruksnämndens högsta bonitetssiffra (5).

Lerorna vid Lunda och Söderby är främst glaciala men även postglaciala leror förekommer i de lägst liggande partierna i dalsänkorna. Glacialerna är mer kalkrika och mer lättbearbetade än de postglaciala lerorna. Troligen har man vid odling och kultivering av jordarna utnyttjat lokalklimatets möjligheter under årstiderna på ett påpassligt sätt. Undertecknad har således på plats studerat dagens jordar under olika årstider med avseende på enklare bruksmetoders giltighet. Anmärkningsvärd är därvidlag jordarnas skiftande porösa karaktär under vissa årstider. Således är de vanligtvis styva åkerlerorna synnerligen lättbearbetade någon dag straxt efter tjällossningen under tidig vår. Lerorna är då mycket mjuka och lättarbetade och har närmast en "snusliknande" mullkonsistens. Detta kan inträffa även under någon sen höstdag innan frost och tjäle tar överhand. Dessa leror är under somrarnas torrperioder så hårda att de ej går att bearbeta och kladdiga och sega under sensomrarnas och höstarnas regn (se Petré 1984, Del 3, s.11f.f.). Enligt Brunstedt-Sjöström (1982) finns det ett samband mellan kultiverade jordar (d.v.s. jordar som utsatts för långvarig odlingsverksamhet) och sådana jordars närhet till gravfält från yngre järnålder (dvs också närhet till den tillhörande gården eftersom gård och gravfält under yngre järnålder ofta har ett rumsligt samband (jfr Ambrosiani 1964).

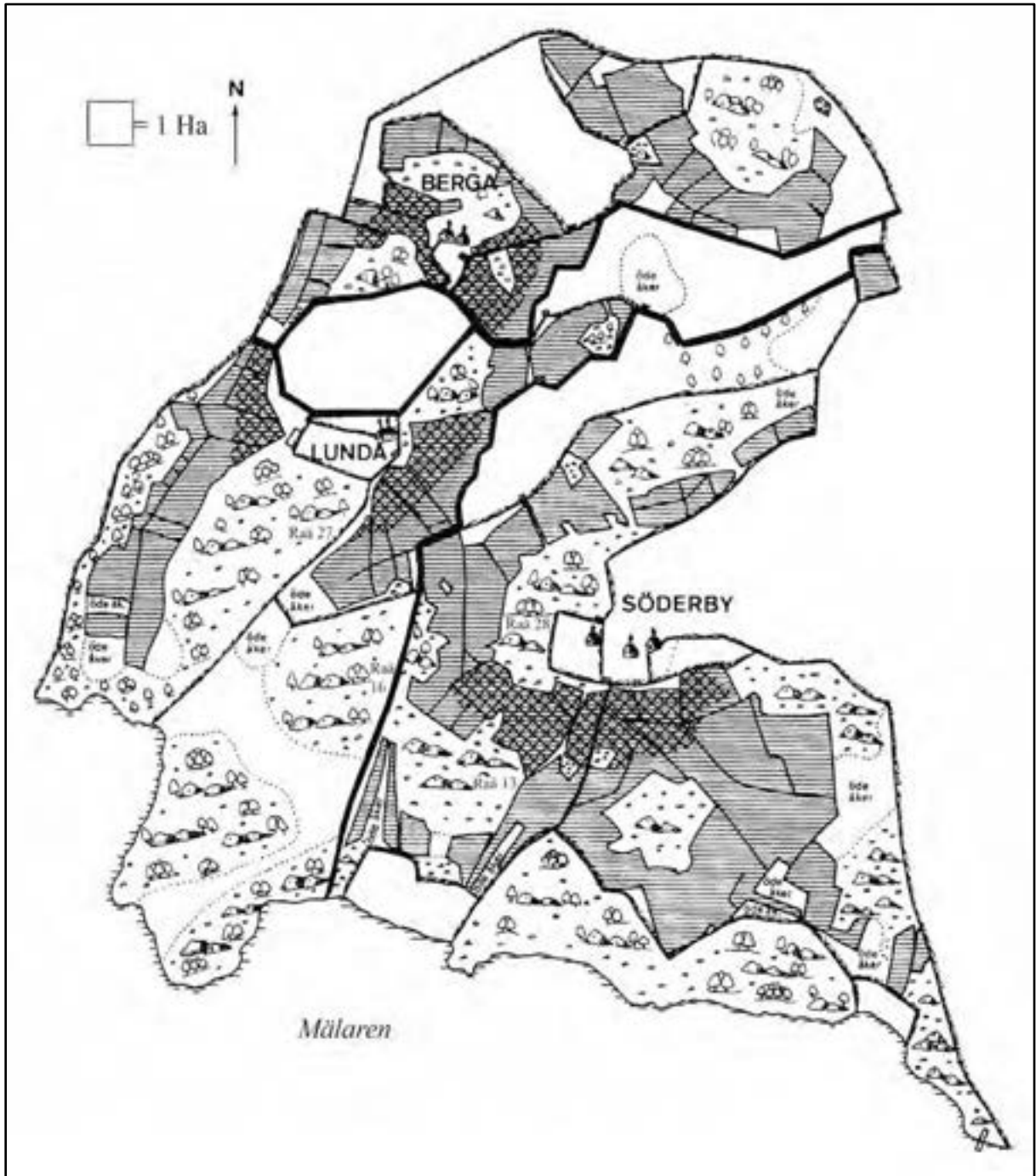

Fig. 31. Hypotetisk odlingsbar mark före populationsexpansionen på 400-600-talet e.Kr. över ägofigurerna Lunda, Berga och Söderby på Lovö. Horisontella linjer=uppodlingsgrad under 1640-talet enligt Jordebokskartorna. Smårutor=Hypotetisk odlingsbar mark: Lunda ca 5 ha; Berga ca 4,5 ha; Söderby ca 9 ha. Grov svart linje=1600-talets ägogränser. Kartan utgår ifrån 1640-talskartorna med kompletteringar från höjdmätningar i fält. Hänsyn har också tagits till jordtyper och dräneringsförhållanden (bl.a. dikesstrukturen på 1640-talskartorna) samt till de uppodlings- och röjningsindikationer som framkommit vid de arkeologiska undersökningarna (se svarta pilar på nästa karta).

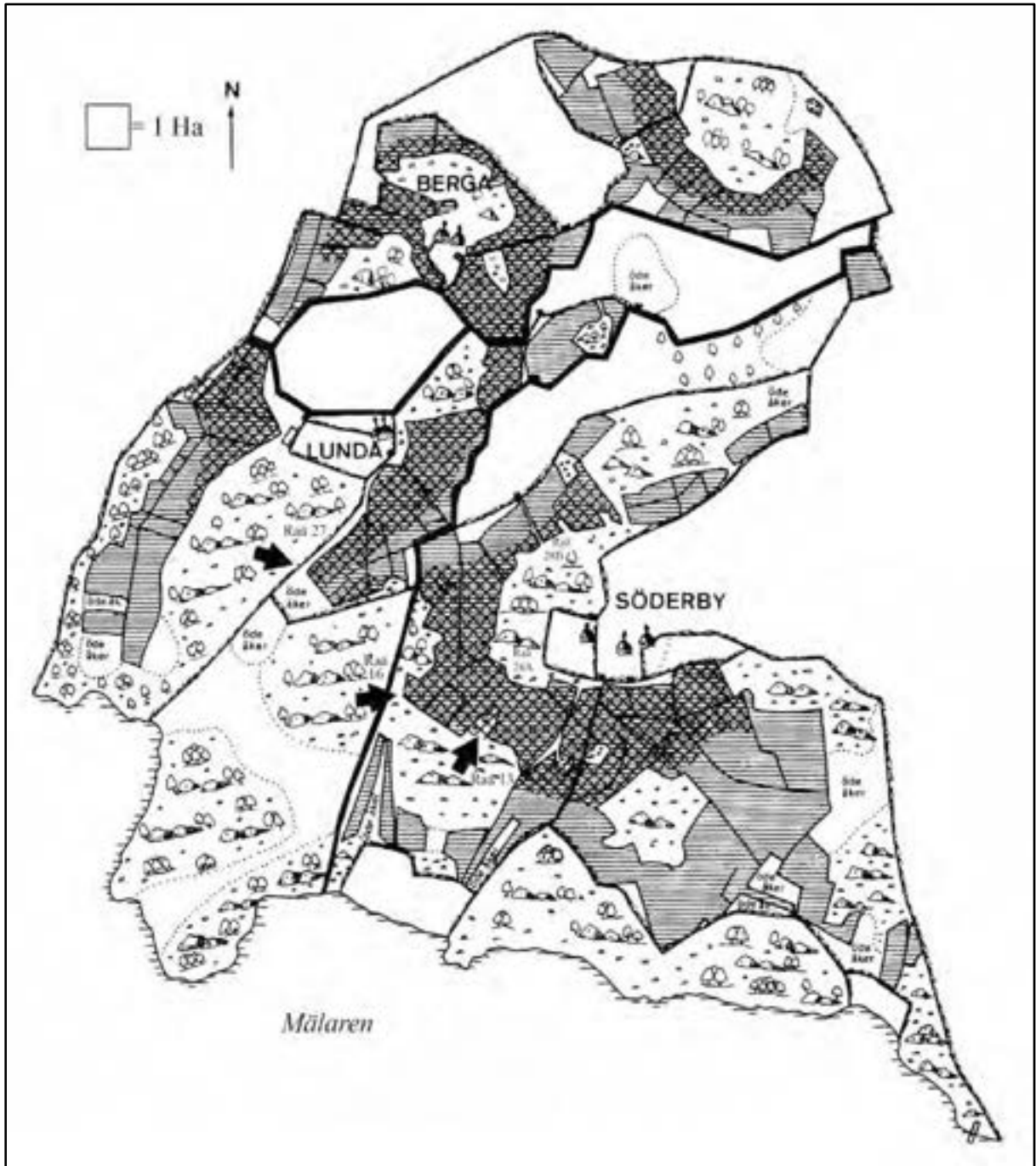

Fig. 32. Hypotetisk odlingsbar mark efter populationsexpansionen på 400-600-talet e.Kr. och vikingatid över ägofigurerna Lunda, Berga och Söderby på Lovö. Horisontella linjer=uppodlingsgrad under 1640-talet enligt Jordebokskartorna. Smårutor=Hypotetisk odlingsbar mark under yngre järnålder: Lunda ca 10,5 ha; Berga ca 12 ha; Söderby ca 19 ha. Grov svart linje=1640-talets ägo gränser. Kartan utgår ifrån 1640-talskartorna med kompletteringar från höjdmätningar i fält. Hänsyn har också tagits till jordtyper och dräneringsförhållanden (bl.a. dikesstrukturen på 1640-talskartorna) samt till de uppodlings- och röjningsindikationer som framkommit vid de arkeologiska undersökningarna. Dessa har här markerats med svarta pilar och motsvarar de tre studierna av daterade uppodlingsgrader (se texten). Den högra pilen visar den yta (Fornåker?) som aldrig i nyare tid har varit uppodlad men som har indikationer på att ha röjts och odlats under populationsexpansionen ca 400-600-talet e.Kr.

4.6.3.1 Söderby - population och odlingspotential

I detta material finns möjligheten att utifrån det beräknade populationstalet (den samtida levande populationen med dess kilokaloribehov) jämföra med den befintliga åkermarkspotentialen i generella beräkningar. Således vet vi att det på Söderby under åtminstone 600-talet fanns minst fyra samtida kärnfamiljer, vilka är representerade i gravfälten Raä 16 (en familj), Raä 13 (två familjer) och Raä 28 (minst en familj, tidvis två). En kärnfamilj beräknas här, i detta räkneexempel, i genomsnitt motsvara 5 vuxna individer (jfr Petré 1999b och c; Broberg 1990, s.111) - husbonden och husmodern och deras barn som uppskattas till i genomsnitt 3 (motsvarande normalkonsumtionen hos en vuxen) samt ytterligare två vuxna, t.ex. husbondens far och mor. Farföräldrarna dör så småningom men samtidigt växer de icke ärvande barnen upp till vuxna individer som blir bortgifta eller flyttar (?). Söderbyenheten kan således ha haft minst 20 vuxna samtidigt levande individer under 600-tal (4 kärnfamiljer x 5 vuxna individer). Det årliga minimikravet avseende kilokaloribehovet för de "20 konsumenterna" på Söderby blir: $20 \times 3200 \text{ kcal} \times 360 \text{ dagar} = 23.040.000 \text{ kcal}$ där kcal-uttaget från odling beräknas till 60 %, animalieprodukter till 30 % och övrigt (insamling, fiske, jakt) till 10 %. Man har beräknat att 1 kg spannmål ger 3200 kcal vilket är dagsbehovet för en vuxen person (Hannerberg 1971:86) och att boniteten är 3,5:e kornet samt att 1 ha ger 500 kg säd när utsädet om ca 200 kg är frånräknat (jfr Broberg 1990, Widgren 1983, Hannerberg 1971). Således ger 1 ha 500 kg x 3200 kcal = 1.600.000 kcal. Med minimikravet 23.040.000 kcal för de 20 konsumenterna krävs således $23.040.000 / 1.600.000 = 14,4 \text{ ha}$. Emellertid räknar man vanligen med att de odlade produkterna svarat för ca 60 % av det totala kcal-behovet, d.v.s. 13.824.000 kcal, vilket skulle motsvara 8,6 ha.

Den beräknade ytan ca 8,6 ha odlingsmark med ensäde som kan ha behövts under 600-tal kan jämföras med kartmodellen Fig. 31. För enkelhetens skull kan man kalkylera med en (1) persons årliga behov av spannmål till ca 250 kg som odlas på en ca 70 x 70 m stor yta, d.v.s. ca 0,5 ha. Modellen visar att markarealen hypotetiskt väl kan ha räckt före populationsexpansionen (Söderby hade då ca 9 ha potentiell odlingsmark). Däremot behövdes sannolikt mer odlingsmark för den stora populationen som de grävda gravarna representerar. De signaler vi ser om röjning och upptagning av ny odlingsmark under 600-tal vid Raä 13 och Raä 16, och även vid Raä 27, kan då mycket väl vara ett resultat av att mer odlingsmark behövdes. I kartmodellen Fig. 32 har den största möjliga potentiella odlingsytan skisserats, inklusive de konstaterade uppodlingslokalerna. För Söderby har då ca 19 ha odlingsmark kunnat utnyttjas. Behovet av ca 8,6 ha har således kunnat tillgodoses. Odlingspotentialen på Söderby var således mycket god.

4.6.3.2 Lunda - population och odlingspotential

Gravantalet på Lunda kan kalkyleras utifrån de tre gravfält som hör till Lunda, nämligen Raä 27, Raä 87 och Raä 34. På Raä 27 finns 155 gravar, på Raä 87 finns 11 vendeltida gravar och på Raä 34 finns ca 74 vikingatida gravar (dessutom minst ett 20-tal från romersk järnålder som i detta sammanhang utesluts men som torde motsvara en (1) familj, se Petré 2010, s.429).

Populationsstorleken på Lunda steg under 400-talet från en kärnfamiljs storlek till minst tre i slutet av 400-talet. Av Lundagravfältets (Raä 27) 155 gravar har ca 50 daterats till folkvandringstid (Petré 1984, Del 4, s.137 och 138f.). Det är en relativt hög siffra och beräkningar har gjorts vilket innebär att över 20 personer (d.v.s. ca 3 familjer) torde ha levat samtidigt på Lundaenheten under perioden ca 480-575 e.Kr.(a.a.). En viss stagnation i populationsstorleken kan därefter ses under vendeltid (ca 2 familjer), till skillnad från

Söderbyenheten som då ökar. Under vikingatid stiger åter populationsstorleken på Lunda som då representeras av ca 3 familjer. En (1) familj har då begravt sina döda på Raä 27 där 19 vikingatida gravar har undersökts och ca 3 familjer på Raä 34 där 74 vikingatida gravar undersökts i olika familjegrupperingar på gravfältet (Petré 2010, s.407f.f.). Således har enbart på Lundaenheten drygt 90 personer levat under perioden ca 800-1100 (1150?) vilket bör motsvara ca 3 samtidigt levande normalstora familjer.

Den på 1600-talskartan beräknade åkerarealen på Lunda uppgår till ca 16 ha. Två odlingsområden finns, ett i V och ett i Ö, med gårdsplatsen (Gamla Lunda) på en liten höjdrygg emellan. Det Ö området kan antas ha varit mer attraktivt som odlingsmark eftersom det dels är mer solexponerat och sluttar svagt åt SÖ och dels består av glaciallera. Även lokalklimatet är gynnsamt eftersom snön här på våarna smälter fortare än i omgivningen. Det V området ligger i svag V-sluttning och har mer postglacial lera. Lundagården flyttade till det nuvarande läget vid Mälaren vid 1700-talets mitt.

Det har således bott mest människor på Lunda dels under ca 480-575 e.Kr. (ca 3 familjer) och dels under vikingatid (ca 3 familjer). Den åkermarksyta som skulle behövas för att livnära denna population blir ca 8 ha. Den kalkylerade odlingsytan före populationsexpansionen har beräknats till ca 5 ha (Fig. 31) och efter expansionen till 10,5 ha (Fig. 32). Åkermarken bör således under folkvandringstid ha utökats till det dubbla för att klara av den stora populationens försörjning. De ytmässiga hypotetiska odlingsresurserna borde enligt dessa beräkningar således ha räckt till under tiden efter uppodlingsexpansionen men marginalerna tycks inte ha varit så stora som de som fanns på Söderby.

Sammanfattningsvis kan sägas att för Söderby så har en befolkningsexpansion skett under vendeltid, till skillnad från Lundaenheten som istället haft en befolkningsexpansion dels under folkvandringstid och dels under vikingatid. I samband med att populationerna har ökat verkar också markutnyttjandet ha ökat. På Lundaenheten har det troligen inte funnits så stora markreserver av presumtiv odlingsbar jord som på Söderbyenheten.

Ett uttryck för en framför allt vikingatida populationsexpansion kan de s.k. avgärda enheterna vara som konstaterats på Lovö och som också finns på många andra håll. Till dessa små torpliknande enheter hör små perifert belägna gravfält (eller enstaka gravar) som etablerats under vikingatid och som finns på minst sex ställen på Lovö, oftast nära Mälaren. Dessa har tidigare benämnts ”avgärda enheter” (Petré 1984c, s. 173f.f. och fig.109). De synes ha etablerats framför allt under vikingatid och kan ses som ett led i en sakta ökande befolkning där nya landnamsresurser behövts och utnyttjats. Gravantalet på dessa enheter varierar från en (1) grav till 15. Den avgärda enheten Raä 11 på Söderbys ägofigur nära Mälaren består av 5 vikingatida gravar, varav två har undersökts (Petré 1984b, s.58f.). På Lunda fanns den avgärda enheten Raä 19 nära Mälaren (ca 3 fornlämningar, nyligen bortschaktade vid privat vägbygge). De flesta av de avgärda enheterna har upphört under slutet av vikingatid eller under tidig medeltid och finns ej med i det kamerala medeltida materialet.

4.6.3.3 Fanns ett rumsligt reglerat (?) samband mellan familjens gravfält och familjens odlade åkeryta?

Det har konstaterats att såväl gravfältet Raä 13, Raä 16 och Raä 27 har haft odlad mark helt intill gravarna och att man där också brutit ny mark i samband med populationernas expansion. Det verkar ju mest troligt att de som är gravlagda intill åkermarken också är de som brukat den (och där kanske under sin levnad bidragit till att bryta ny odlingsmark). Troligen har således varje familj haft sin egen åkeryta intill sitt eget familjegravfält. Tillräckliga odlingsytor per familj fanns i anslutning till respektive familjegravfält (Raä 13, 16, 28A och 28B) men de bästa resurserna, både ytmässigt och kvalitetsmässigt, hade den familj som odlade på marken mellan Raä 13 och Raä 28, d.v.s. de som begravde på Raä 13 under 500-tal och 600-tal och på Raä 28A under 700-tal och vikingatid. Denna familj kan ses som Söderbys ”moderfamilj” d.v.s. den som först begravde på Raä 13(NV) fram till ca 640/665/690 e.Kr. (se Petré 1999b, s.197, fig.18. Se också vad som sägs under kap. 4.5.1). Ytmässiga uppodlingsbegränsningar kan ha funnits för Raä 28B och C. En hypotes är att odlingsinvesteringar i anslutning till familjegravfälten kan ha manifesterat ägorättslig hävd för familj och ätt.

Familjen som odlat marken intill Raä 13 har haft mycket mark av bra kvalitet med glacialeror som sträcker sig åt norr till Raä 28A. Familjen som brukat marken intill Raä 16 har kunnat utvidga åkerytan åt norr där också bättre jordar finns. Ett dike i Ö mot Raä 13 på 1640-årskartan kan ha varit gräns åt grannfamiljens mark (d.v.s. åt ”moderfamiljen”). Familjen som gravlagt på Raä 28B kan med början under 600-talet bl.a. ha odlat den lite högre liggande åkeryta som ligger omedelbart norr om Raä 28B. Det är tveksamt när man kunde börja odla på den lite lägre liggande markytan utmed impedimentskanten vid Raä 28C (mellan Raä 28B och Raä 28A). Här finns således en ev. inskränkning i resursutbudet.

En förklaring till varför man tog upp mer mark än vad som tycks ha varit tillräckligt (förutom att familjen kanske växte och/eller att man ville ha ett överskott för bättre välfärd) kan vara att odlingsytorna vid denna tidpunkt uppdelades/reglerades till respektive familjer - en slags *ägorättslig reglering och markdisposition*. Förfädernas mödosamma arbete på åkern och deras gravar intill gav de efterföljande familjemedlemmarna ägorättslig hävd till marken. I takt med att befolkningen växte och att landskapets markresurser trots allt var begränsade kan det ha blivit viktigt att manifesteras sin existens (sin familj/ätt) och sitt markäggande genom att stärka och förtydliga samhörigheten mellan förfädernas gravar och den odlade åkerytan. Det bör därvid ha vuxit fram naturliga gränser eller avgränsningar i zonerna på åkermarken mellan gravfälten. Kanske gravar med resta stenar som vetter ut åt åkermark (och ej mot vägar, jfr Petré 1981) var ett sätt att visa på samhörighet mellan förfäder och rätten till den odlade marken. Sådana exempel på gravars exponeringsriktningar finns på Raä 13 (A 24 och 28), Raä 28A (A 69) och Raä 28B (A 2 och 30) men även på andra gravfält som undersökts.

Att det funnits ett rumsligt samband mellan familjer, gravfält och odlingsytor har tidigare uppmärksamrats på Lovö t.ex. vid gravfältet Raä 87 på Lunda där markytan utanför kan ha odlats upp på 600-talet då detta gravfält etablerades (se Petré 2000, s.53f.f.).

4.7 NÅGRA UNDERSÖKTA GRAVAR OCH BOPLATSLÄMNINGAR FRÅN BRONSÅLDER PÅ RAÄ 28 SÖDERBY

På Lovö finns ett stort antal fornlämningar från framför allt yngre bronsålder. Fornlämningarna utgörs dels av ett 30-tal gravar - stensättningar och röseliknande stensättningar i krönlägen - och dels av ett 10-tal boplatssytor. Dessa ligger spridda i landskapet oftast utmed impedimentskanterna i närheten av dagens åkermark. Boplatserna utgörs av mörkfärgade skärvstensbemängda dm-tjocka lager innehållande spridda keramikskärvor och enstaka knackstenar samt någon härd. Vid en pollenanalys från centrala Lovö framgår att landskapet under yngre bronsålder var öppen och med bl.a. mycket enbuskar. Detta har tolkats som att man då hade en ekonomi huvudsakligen baserad på boskapsskötsel (Petré 1984c; 2007, s.28f.f; 2010).

I samband med undersökningarna av järnåldersgravarna på Raä 28 framkom grav- och boplatsslämningar huvudsakligen från yngre bronsålder under gravfältet. Boplatsslämningar från bronsålder har framkommit på flera ställen på fornlämningen, den största under gravfältets södra del. Den sträcker sig från graven A 69 i väster till A 79 i Ö och bildar ett ca 70 x 30 m stort område (V-Ö) bestående av ett 0,05-0,45 m djupt kulturlager med fosfatrik mörk mylla och skärvsten som ligger under gravfältet. I detta lager har framkommit bronsålderskeramik, knackstenar och tre härdar. Endast provundersökningar är utförda. Sannolikt sträcker sig boplatssytan längre åt S och SÖ än vad som är markerat på kartan nedan. Boplatssytan har skadats kraftigt dels i samband med att järnåldersgravfältet anlades, dels i samband med flyktinförläggningen från andra världskriget och dels av allmän verksamhet vid Söderby gård.

Graven A 38 (Raä 28A) som ligger på impedimentets högsta del, utgörs av en 8 m i diameter stor stensättning med fynd från bronsålderns period 6 (bl.a. brända ben, fragment av hartstättningsring, en lunulaformad rakkniv och en spiralhuvudnål med omkastad hals, fragment av en bronsarmring och fragment av en spiralring). Stensättningen var uppbyggd av olika stora stenar som var lagda så att de tycktes bilda 5 eller 6 celler. I N, där rakkniven och spiralhuvudnålen påträffades (tillsammans med brända ben i ärtsingel), var stensättningen skadad. Omedelbart intill A 38 i V låg A 37 (en stor vikingatida stensättning). I A 37, i kanten av det vikingatida brandlagret, framkom en bronsdepå(?) bestående av en massiv halsring av brons, en bronsnål med upprullat huvud och tre bronsarmringar – alla från bronsålderns period 6. En liknande arming framkom även ca 20 m åt SSÖ i ett mäktigt sot- och svartjordslager i södra delen av den stora vikingatida högen A 41. Även armingen i A 38 liknar de i A 37.

I N delen av gravfältet (Raä 28B) finns en delvis skärvstensbemängd stensättning (A 13) som tolkats som resterna av en ev. skelettgrav (hällkista?) från senneolitikum eller bronsålder och intill denna har framkommit en halv nackböjd yxa av porfyritisk bergart. I fyllningen till A 7 framkom en skrapa av kvarts och i fyllningen i A 2 framkom en borrhopp till en skafthålsyxa och i A 12 (nära A 13) låg en del av en malstensunderliggare.

Under graven A 18 på Raä 28C framkom ett tunt skärvstenslager i mörk mylla och enstaka keramikskärvor av bronsålderstyp som kan tyda på en viss verksamhet under bronsålder.

Undersökning av boplatssytan har inte prioriterats eftersom målsättningen var att undersöka järnåldersgravfältet. Emellertid har två schakt i södra delen av fornlämningen undersökts: Schakt A och schakt B (nedan).

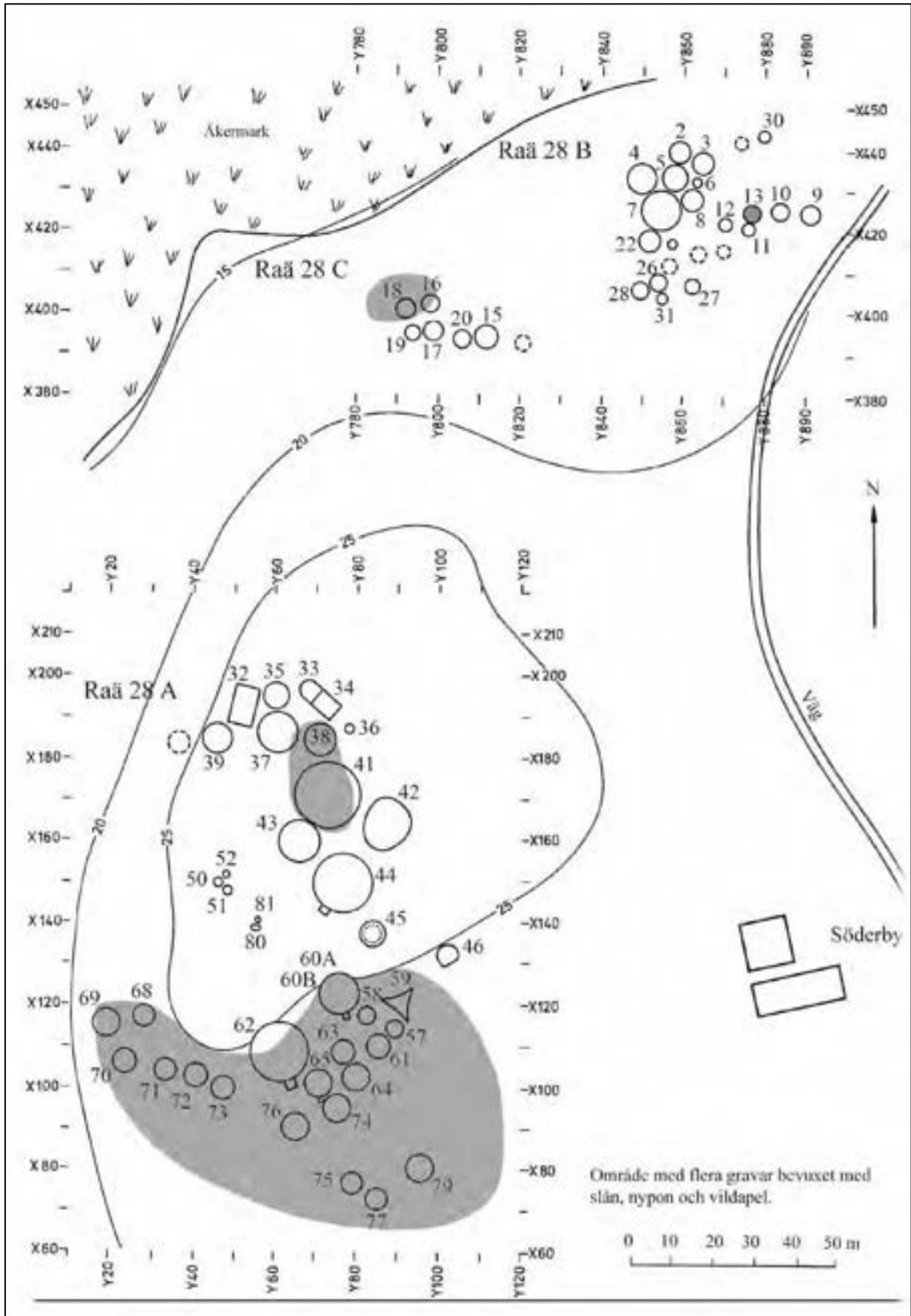

Fig. 33. Ungefärlig utbredning av kulturlager (gråmarkerat) från bronsålder under gravfältet Raä 28. Kulturlagret tycks fortsätta längre åt S och SÖ. Vissa lösfynd finns även på Raä 28B.

4.7.1 Bronsåldersgraven A 38

Anläggningen A 38 var en ca 8 meter i diameter och ca 0,5 meter hög rundad övertorvad svagt välvd stensättning med några uppstickanden större stenar i ytan. Den låg ungefär på gravfältets hösta punkt intill och norr om gravfältets största hög A 41. Efter avtorvning framkom flera (5-6) närmast cellliknande stenformationer med den tydligaste i östra delen. I fyllningen fanns inslag av skärvsten och sotfläckar samt ett antal spridda fynd så som bronser, harts, kol etc. Anläggningen har tolkats som en grav som byggts ut i flera omgångar och som därvid bildar cellliknande sammanhängande oregelbundna konstruktioner. Kulturlager med skärvsten antyder kultisk verksamhet. Fynden utgörs av delar av en armringsring, spiralring, hartstättningsring (enstaka fragment), enstaka keramikskärvar, en knacksten och i norra delen en lunulaformad rakkniv av brons och en spiralhuvudnål med omkastad hals samt brända ben från en vuxen människa och en hund. Fynden kan dateras till yngre bronsålder Period 6.

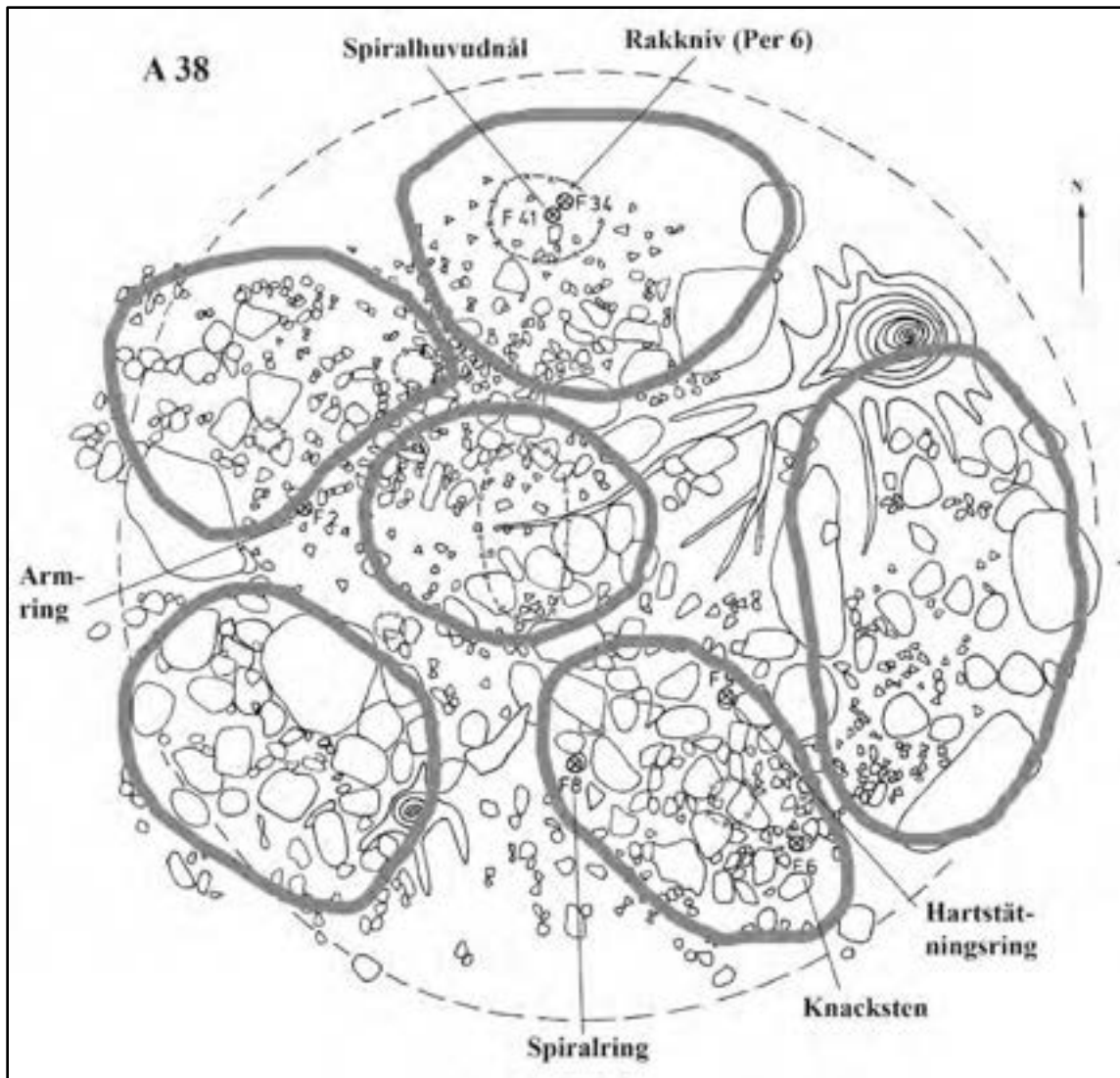

Fig. 34. Stensättningen A 38 med tolkningsförslag till "cellindelning" utifrån olika stenkonstruktioner. I norra delen hade stenar tagits bort. Fynden bestod bl.a. av delvis fragmenterade bronser från Period 6. Stensättningen var 8 meter i diameter.

I anslutning till A 38 låg A 37 som var en stor röseliknande stensättning av bronsålderstyp men innehållande en brandgrav från vikingatid. I kanten av brandlagret i A 37 påträffades en massiv halsring av brons, tre armbyglar av brons och en bronsnål med upprullat huvud, alla

från bronsålders period 6. Dessa bronser låg på ett sådant sätt att de måste ha observerats av vikingarna och möjligen skall de tolkas som kraftbärande anfaderssymboler avsiktligt placerade i kanten av brandlagret till A 37. Avståndet till A 38 är endast några meter.

I den stora vikingatida högen A 41 som angränsar till A 38 i söder fanns ett mycket kraftigt sotlager utmed fyllningens södra halva. Högt i detta sotlager framkom en mycket vittrad bronsarmbygel av samma typ som de tre som fanns i A 37.

4.7.2 A 13 – rester efter en skelettgrav/hällkista (?) från SN/Br.å.

I norra delen av gravfältet (Raä 28B) fanns en något skadad stensättning delvis med skärvstensfyllning som tolkats som en ev. skelettgrav från senneolitikum eller bronsålder. Möjligen fanns i centrum en manslång skelettnedgrävning i VSV-ÖNÖ-lig riktning mellan några större stenar som kan tolkas som en mindre (manslång) hällkista. Intill denna, omedelbart i NÖ, framkom en halv nackböjd yxa av porfyritisk bergart. Anläggningen ligger på ca 23,5 m.ö.h.

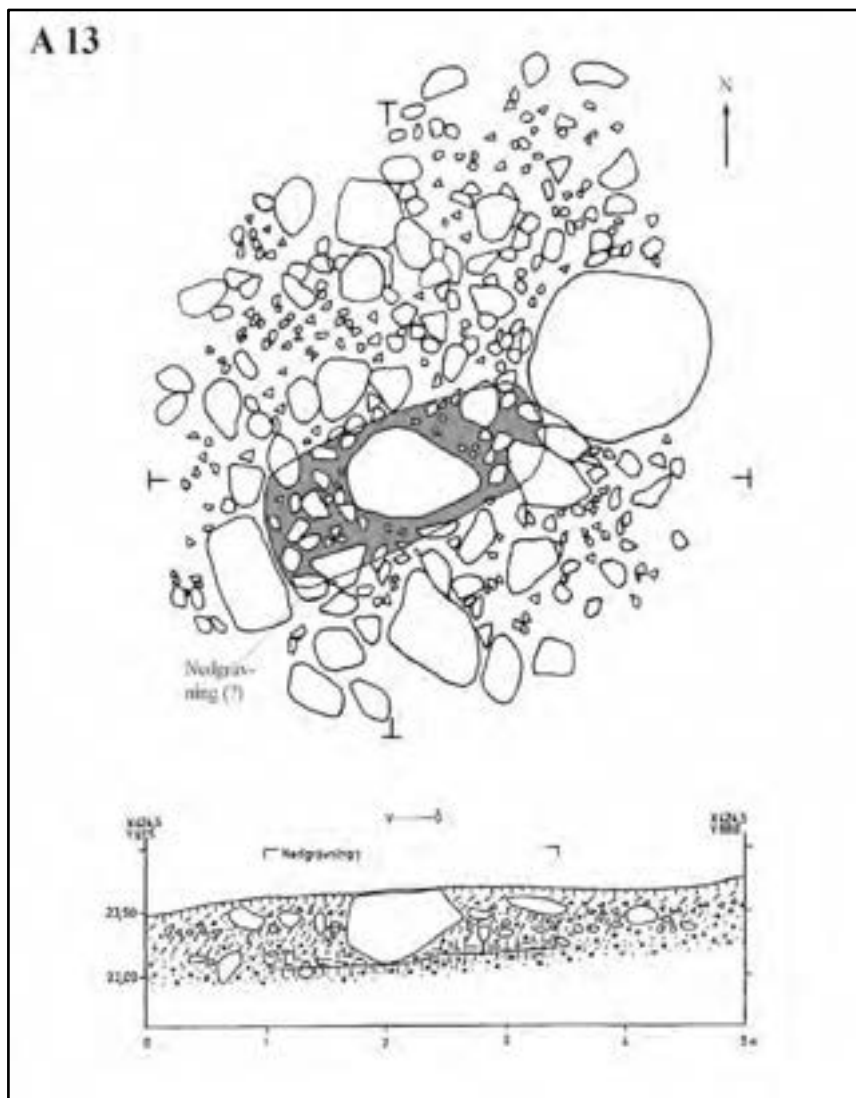

Fig. 35. Stensättningen A 13 kan möjligen tolkas som resterna efter en skelettgrav/hällkista? från bronsålder. Ett par meter åt NÖ framkom en nackböjd skafthålsyxa av porfyritisk bergart (nackdelen) som ev. kan ha tillhört A 13 (se anl. A 10).

4.7.3 Boplatslämningar från bronsålder

År 2007 undersöktes två schakt (schakt A och schakt B) i bronsåldersboplatsen i södra delen av fornlämningen. Schakt A var 4 kvadratmeter och schakt B var 9 kvadratmeter. I båda schakten framkom ett skärvstenslager med mörk jord och spridda keramikskärvor.

Tidigare så har boplatsens utbredning och intensitet delvis kunnat mätas genom de gravar som undersökts och som legat på boplatsen. I ett flertal gravar har såväl skärvsten i fyllningen som knackstenar och spridda keramikskärvor framkommit samt underliggande mörkfärgat kulturlager från bronsålder. I graven A 65 framkom 6 facetterade knackstenar (och ev. 2 övriga) och under S-porten framkom en bronsåldershärd (A 65B). Runt A 65 påträffades flera knackstenar. Enstaka knackstenar fanns i fyllningen i flera gravar i södra delen av Raä 28A (t.ex. i A 41, 44, 75, 77 (3 st)). Även några malstensfragment har framkommit (se nedan). Mörkfärgat kulturlager med skärvsten fanns i ett område från A 69 i V till A 79 i Ö och från A 38 i N till A 77 i S. Uppenbarligen finns mörkfärgning i jorden även söder om gravfältet, möjligen fram till åkerkanten. Kulturlagret verkar vara djupast i södra utkanten av gravfältet vid A 71, 72, 73, 76, 65, 64, 74, 75, 77 där också mycket skärvsten, bronsålderskeramik och knackstenar påträffats. Av byggnadskonstruktioner/anläggningar tillhörande kulturlagret så framkom under A 69 en terrassering (husgrund?) med en härdgrop (A 69B) och i schakt A framkom möjligen rester från ett grophus. Andra härdar framkom under A 65 (A 65B) och i schakt B.

ANLÄGGNINGSBESKRIVNINGAR av två schakt (Schakt A och schakt B) i bronsåldersboplatsen i södra delen av Raä 28A.

Belägenhet:

Schakt A: x91 y69

Schakt B: x81 y52

Schakten ligger på fornlämning Raä 28 i dess södra del (Raä 28A).

Schakt A ligger mellan stensättningarna A 62 och A 76.

Schakt B ligger 15 meter VSV om schakt A (SÖ om A 73 och SV om A 76).

4.7.3.1 Beskrivning av schakt A (4 kvm)

Ett 4 kvadratmeter stort schakt torvades av. Utifrån ruta x91 y69 torvades två rutor av österut (x91 y70 och x91 y71), samt en ruta söderut (x90 y71). Recenta metallfynd påträffades i skikt 1 och 2, bl.a. en recent knivudd i ruta x91 y71 i östra väggen.

I skikt 2 framkom en dm-djup skärvstensmatta. Denna avtog österut.

I ruta x91 y69, skikt 2, framkom en koncentration av bränd lera (ev. lerklining) i västra delen av rutan i hela skiktet. I övrigt var mängden keramik och dess storlek större i skiktets nedre del och en viss koncentration av keramik iaktogs i rutans västra del. Även keramik av Lausitz-typ framkom. I samma ruta, skikt 3, framkom fler större bitar keramik. Denna ruta var fyndrik medan fynd var mycket sparsamma i övriga rutor. I skikt 3 påträffades steril morän i samtliga rutor utom x91 y69 där ett mo/lerlager påträffades som gick in i ruta x91 y70 med några centimeter. Detta lager verkade vara en nedgrävning genom moränen ner till steril s.k. pinnmo. I ytan av detta lager fanns keramik till synes nedtrampad. Möjligen kan detta vara ett grophus. I västra kanten av rutan där fynden var rikligast kan man i profilen se en grop ovan lerlagret.

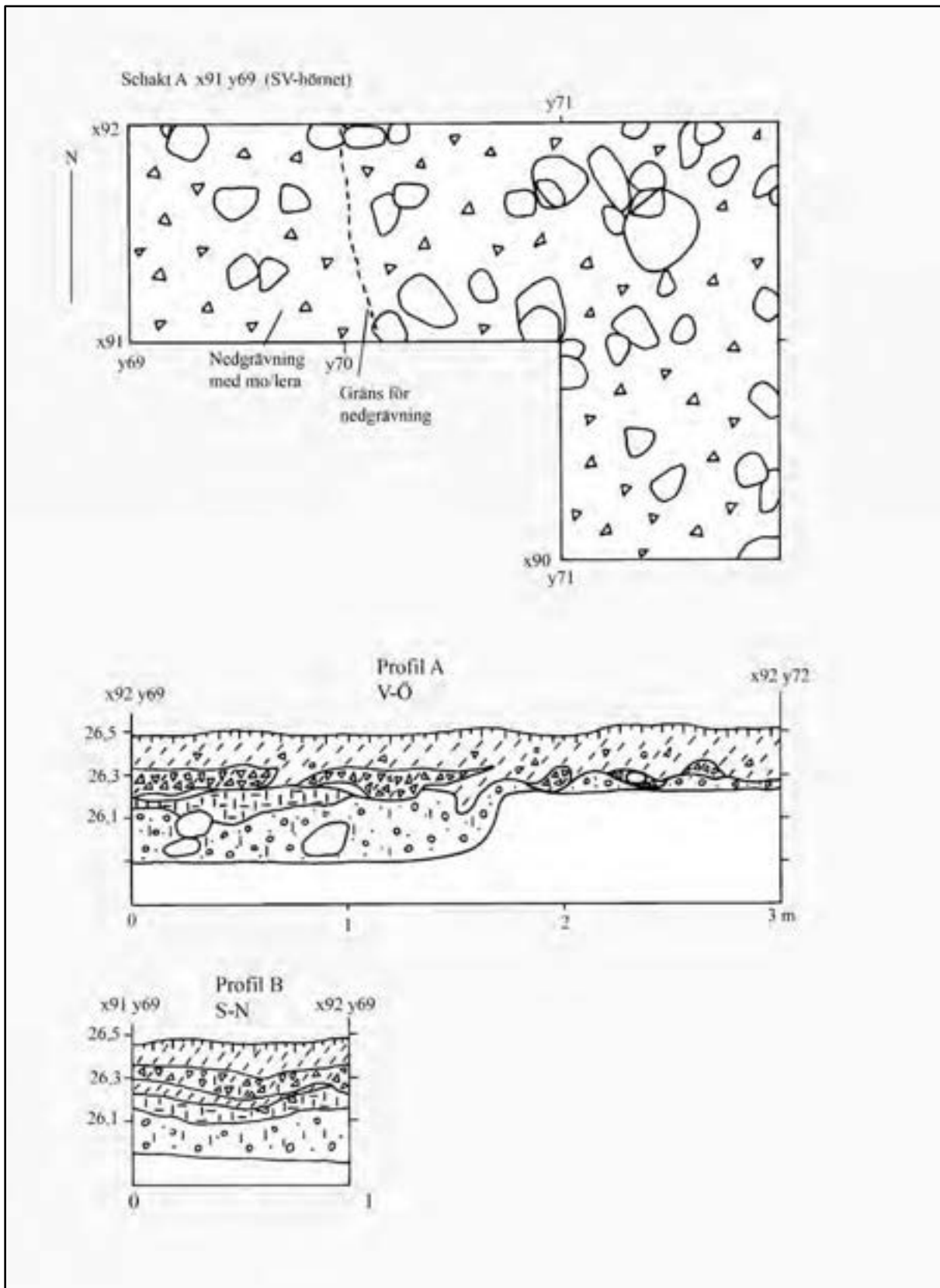

Fig. 36. Plan och profiler över schakt A i bronsåldersboplatsen i södra delen av Raä 28A. Schaktet ligger mellan gravarna A 65 och A76.

Rutbeskrivning:

Ruta x91 y69

Markhöjd NV:26.48 m.ö.h. NÖ: 26.49 m.ö.h. SV: 26.46. SÖ: 26.48 m.ö.h.

Skikt 1 påbörjades ca 3 cm under markytan.

Fynd:

Keramik: 2 st, 0.8 g

Bränd lera 8 st, 1,9 g

Sten: 0 liter

Skikt 2:

Fynd:

Keramik: 34 st, 40,5 g (4 st Lausitz 1-2 cm stora varav en med tillverkningsspår, dvs raka tunna streck)

Bränd lera (delvis lerklining): 173 st, 67,4 g

Bränt ben: 4 st, 0,6 g

Kol: 33 st, 6 g

Skärvsten: 15 liter

Skörbränd sten: 4 liter

Opåverkad sten: 11 liter

Skikt 3:

Tydlig koncentration av keramik och bränd lera i SV-hörnet samt västra kanten. Mo framkom i rutans hela utbredning och en bit ner i denna förekom fortfarande keramik.

Fynd:

Keramik:36 st, 100,2 g (6 möjliga Lausitz, 5 av dessa är 1-2 cm stora, 1 är 3,5x2,5 cm stor med tydliga tillverkningsspår, dvs raka tunna streck)

Bränd lera (delvis lerklining): 26 st, 16,6 g

Bränt ben: 6 st, 0,4 g

Kol: 22 st, 2,5 g

Skärvsten: < 3liter

Skörbränd sten: < 2 liter

Opåverkad sten: < 4 liter

Skikt 4:

Lerlagrets (mo) botten grävdes fram. En gräns iaktogs mellan leran och den sterila moränen och gick NV-SÖ. Detta kan vara möjligen vara ett grophus.

Fynd:

Keramik:4 st, 9,7 g

Skärvsten: 0

Skörbränd sten: 0

Opåverkad sten: 4 liter

Bottenmått: 26, 04 m.ö.h

Ruta x91 y70

Markhöjd NV: 26,49 m.ö.h. NÖ: ?. SV: 26.48 m.ö.h. SÖ: 26.49 m.ö.h.

Skikt 1 påbörjades ca 3 cm under markytan.

Fynd:

Recent: 2 järnföremål.

Sten: 0 liter

Skikt 2:

Fynd:

Kol: 5 st, 0,5 g

Skärvsten: 5 liter

Skörbränd sten: 1 liter

Opåverkad sten: 14 liter

Skikt 3:

Botten, bestående av morän påträffades. Längs västra sidan sågs en gräns mellan mo och morän. Gränsen verkade gå N-S drygt 1 dm från västra kanten.

Fynd:

Kol: 1 st, 0,1 g

Skärvsten: <0.5 liter

Skörbränd sten: 0

Opåverkad sten: 14 liter

Bottenmått: 26.21 m.ö.h.

Vid nedgrävning längs norra profilen påträffades ett bränt ben ca 60 cm under markytan mellan ruta x 91 y 69 och x 91 y 70. (1 st < 0,1 g) Dessutom framkom en stenkonstruktion som skulle kunna tolkas som kilstenar för stolphål i rutans N-V hörn. Någon mörkfärgning iaktogs inte. Däremot iaktogs mörkfärgning (kulturlager) i profilen strax öster om stenkonstruktionen som även den skulle kunna tolkas som stolphål.

Ruta x91 y71

Markhöjd NV: ?; NÖ: 26.52 m.ö.h. SV: 26.49 m.ö.h. SÖ: 26.53 m.ö.h. (utvidgningsruta NÖ: 26.52 m.ö.h. SÖ: 26.51 m.ö.h)

Skikt 1 påbörjades ca 3 cm under markytan.

Fynd:

Recent: 1 järnkniv i utvidgningsrutan

Bränd lera: 1 st, 0,2 g

Sten: 0 liter

Skikt 2:

Fynd:

Recent: 1 järnföremål i utvidgningsrutan

Keramik: 4 st, 6,2 g

Kol: 47 st, 7,7 g

Skärvsten: 3 liter

Skörbränd sten: < 1 liter

Opåverkad sten: 15 liter

Skikt 3:

Steril morän påträffades.

Fynd: inga

Skärvsten: 0

Skörbränd sten: 0

Opåverkad sten: 12 liter

Bottenmått: 26.25 m.ö.h (utvidgningsruta 26.27 m.ö.h.)

Ruta x90 y71

Markhöjd NV: 26.49 m.ö.h. NÖ: 26.53 m.ö.h. SV: 26.49 m.ö.h. SÖ: 26.50 m.ö.h.

Skikt 1 påbörjades ca 3 cm under markytan.

Fynd: inga

Sten: 0 liter

Skikt 2:

Fynd:

Keramik: 2 st, 0,7 g

Kol: 17 st, 0,9 g

Skärvsten: 4 liter

Skörbränd sten: <1 liter

Opåverkad sten: 12 liter

Skikt 3:

Steril morän påträffades.

Fynd: inga

Skärvsten: < 0.5 liter

Skörbränd sten: 0

Opåverkad sten: 8 liter

Bottenmått: 26.23 m.ö.h.

4.7.3.2 Beskrivning av schakt B (9 kvm), x81 y52 (SV-hörnet)

Schakt B är beläget i södra delen av fornlämning Raä 28 och i den södra delen av den förmodade boplotsutbredningen. Schaktet ligger SÖ och graven A 73 och SV om graven A 76.

Det 3 x 3 meter stora schaktet torvades av och delades in i 9 kvadratmeter stora rutor. Koordinaterna för sydvästra hörnet av hela schaktet var x81 y52.

Terrängen utgjordes av plan stenfri mark som lutade svagt från sydväst mot nordöst. En rotvälta fanns i ruta x81 y53.

I skikt 1 framkom två stycken cementrörsplintar på betongfundament i ruta x82 y54 samt i ruta x81 y53. De tillhörde barackbebyggelsen från 1940-talets flyktingförläggning. Ett flertal cementplintar har tidigare påträffats i fornlämningsområdet.

Vid rensning och skiktgrävning i 10 cm djupa skikt framkom i mörk (fosfatrik) jord i hela schaktet en skärvstensmatta ca 20 cm djup. Förutom recenta fynd framkom över hela ytan enstaka spridda keramikskärvor, brända ben, tandemalj, lerklining och kol. Skärvstenskoncentrationen blev tätare nedåt i det nordöstra hörnet mot en härdgrop i ruta x83 y54. En stor mängd skärvsten framkom således i schaktets nordöstra hörn i ruta x83 y54, x82 y54, x81 y54, x83 y53, x82 y53 i skikt 2 och 3. Över härdgropen fanns ett ca 25 cm djupt skärvstensfyllt sotlager. Härdgropen saknade distinkt begränsning. Dess bottenmått var 25,79 m.ö.h.

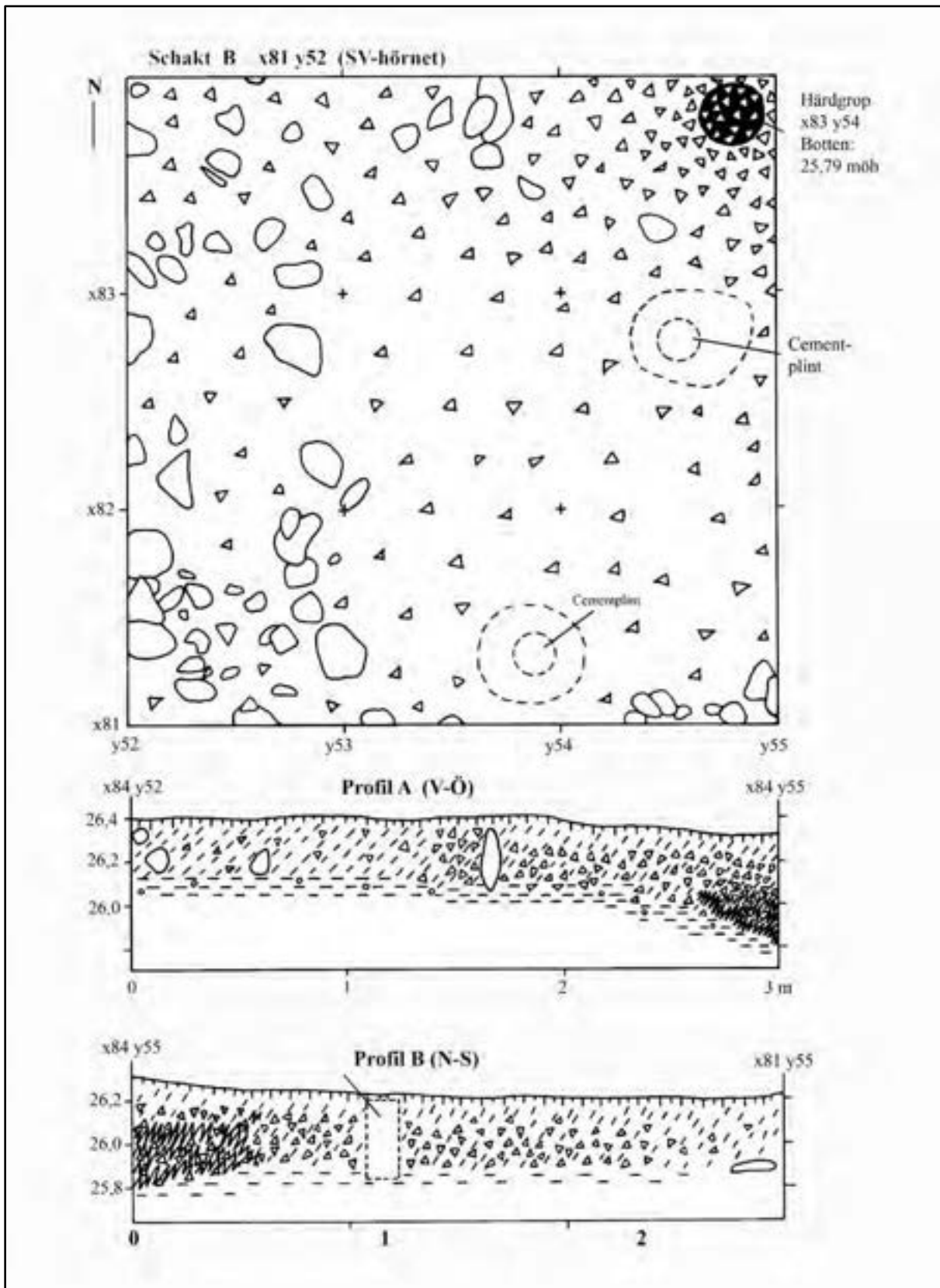

Fig. 37. Plan och profiler över schakt B, Raä 28, Söderby, Lovö sn, Up. I hela schaktet fanns en skärvstensmatta som var tätare mot NÖ hörnet mot en härdgrop. Enstaka keramikskärvor, brända ben och kol fanns spridda i kulturlagret. Cementplintarna är från barackbebyggelsen från 1940-talet. Schaktet ligger ca 10 m SV om graven A 76.

Rutbeskrivning:

Ruta x81 y52

Långa rötter sträcker sig in i rutan från rotvältan i rutan öster om denna. Schaktet är beläget i en svag marklutning, denna ruta ligger högre än de andra rutorna.

Skikt 1: Påbörjades 3 cm under markytan.

Fynd: Recenta fynd i form av järnspik. Keramik 6 bitar 6,8 g

Sten: Skärvsten 3,5 l. Skörbränd sten 2 l. Opåverkad sten knappt 0,5 l

Skikt 2:

Fynd: Keramik 3 bitar, 4,3 g.

Sten: Skärvsten 10,5 l. Skörbränd sten 5 l. Opåverkad sten 0,5 l.

Skikt 3: Skärvstenskoncentration i norra delen av rutan. Svart lerig yta intill södra koordinaten.

Fynd: Kol, lerklining. Keramik: 13 bitar 41,5 g.

Sten: Skärvsten 9 l. Skörbränd sten 3 l. Opåverkad sten 2 l.

Skikt 4: Berg i dagen har kommit fram i hela rutan. Bottenmått på rutan 25, 96.

Fynd: Bränd lera/ lerklining. Sten ej uppmätt pga delvis steril mark.

Sten: Skärvsten 10,5 l. Skörbränd sten 5 l. Opåverkad sten 0,5 l.

Ruta x82 y52

Skikt 1: Påbörjades 3 cm under markytan.

Fynd: Recenta fynd i form av läderbitar och spik.

Sten: Skärvsten 6 l. Skörbränd sten 1,5 l. Opåverkad sten 0,5 l.

Skikt 2: Fynd: lerklining, brända ben, kol.

Sten: Skärvsten 24 l. Skörbränd sten 1 l. Opåverkad sten 1l.

Skikt 3: Bottenmått 26, 03

Fynd: Keramik: 65 bitar 296,9 g.

Sten: Skärvsten 12 l. Skörbränd sten 4 l. Opåverkad sten 1 l.

Ruta x83 y52

Skikt 1: Påbörjades 3 cm under markytan.

Fynd: Recenta spikar.

Sten: Skärvsten 0,5 l. Skörbränd sten 0,5 l. Opåverkad sten 0,3 l.

Skikt 2: Mycket småstenar, gråfärgad torr jord som är kolfärgad i östra hörnet.

Fynd: Lerklining, kol, ben, keramik: 22 bitar, 54,2g.

Sten: Skärvsten 6 l. Skörbränd sten 0,5 l. Opåverkad sten 0,5 l.

Skikt 3: Sotfläcken är kvar på östra sidan. Sterilt lerlager i botten. Bottenmått 26, 09.

Fynd: Lerklining, ben, lite kol, keramik: 42 bitar, 112,1 g (3 bitar med vulster på).

Sten: Skärvsten 2 l. Skörbränd sten 10 l. Opåverkad sten 0,75 l.

Ruta x81 y53

En stor rotvälta står i rutans norra hörn

Skikt 1: Påbörjades ca 3 cm under markytan. Ett runt betongrör/-plint finns i rutans sydvästra del.

Fynd: Recenta spikar, lerklining, tandemalj, Keramik:4 bitar, 18,1 g. varav en är en svartglättad bottenbit.

Sten: Skärvsten 8,5 l. Skörbränd sten 2 l. Opåverkad sten 1 l.

Skikt 2: Skiktet består till stor del av lös jord med mycket håligheter runt roten.

Betongfundamentet mer framtaget, rotvältan har sågats bort till stor del.

Fynd: Ben, kol, keramik:10 bitar, 7g.

Sten: Skärvsten 13 l. Skörbränd sten 6 l. Opåverkad sten 2 l.

Skikt 3: Fortfarande lös jord.

Fynd: Ben, kol, keramik: 3 bitar 2,3 g.

Sten: Skärvsten 10 l. Skörbränd sten 2 l. Opåverkad sten 0,5 l.

Skikt 4: Fortfarande lös jord men sterilt lerlager i botten. Bottenmått 25, 93.

Fynd: kol, ben, järn 8, keramik:3 bitar 22,6 g

Sten: Skärvsten 11 l. Skörbränd sten 2,5 l. Opåverkad sten 0,5 l.

Ruta x82 y53

Rotvältan går delvis in i denna ruta, lutar lätt nedåt åt öster.

Skikt 1: påbörjades ca 3 cm under markytan.

Fynd: Recent spik och läder, ben.

Sten: Skärvsten: 8 l. Skörbränd sten 4,5 l. Opåverkad sten 1 l.

Skikt 2

Fynd: Kol, ben, lerklining, keramik. 1 bit, 1,7g.

Sten: Skärvsten 14 l. Skörbränd sten 3 l. Opåverkad sten 0,5 l.

Skikt 3: Mycket grusig mark, flera små koncentrationer av kol. Lite av rotvältan har framkommit i rutans sydvästra kant. Sterilt lerlager i botten. Bottenmått 26, 03

Fynd: Kol, ben, lerklining, keramik: 6 bitar, 126,3 g.

Sten: Skärvsten 30 l. Skörbränd sten 7 l. Opåverkad sten 0,5 l.

Ruta x83 y53

Skikt 1: Påbörjades ca 3 cm under markytan. Större stenar synliga i rutans NÖ del

Fynd: Recent metall, spik, keramik:7 bitar, 14,8 g

Sten: Skärvsten 1,5 l. Skörbränd sten 0,25 l. Opåverkad sten 0,5 l.

Skikt 2: Större stenar kvar, en skärvstensmatta börjar synas.

Fynd: En järnbit, ben, keramik 7 bitar, 16,4 g.

Sten: Skärvsten 7 l. Skörbränd sten 1 l. Opåverkad sten 1 l.

Skikt 3: Små kolkoncentrationer i rutans västra och nordvästra del, annars inga synbara förändringar i jorden. Sterilt lerlager i botten. Bottenmått 26, 05.

Fynd: Lerklining, lite kol, ben, keramik:23 bitar, 53,9 g.

Sten: Skärvsten 22 l. Skörbränd sten 3 l, Opåverkad sten 0,2 l.

Ruta x81 y54

Skikt 1: Påbörjades ca 3 cm under markytan. Stor sten ligger i NV hörnet. Lättgrävd, lös jord.

Fynd: Recent läder.

Sten: Skärvsten 6 l. Skörbränd sten 0,5 l. Opåverkad sten 0,4 l.

Skikt 2: Fortfarande lös jord, en bit av betongfundamentet sticker in i rutans västra sida.

En skärvstensmatta kommer fram.

Fynd: Keramik: 1 bit, 2,1 g.

Sten: Skärvsten 16 l. Skörbränd sten 8 l. Opåverkad sten 0,4 l.

Skikt 3: Skärvstenen bortplockad, betongklumpen kvar. Bottenmått 25, 92

Fynd: Kol, ben

Sten: Skärvsten 12 l. Skörbränd sten 17 l. Opåverkad sten 4 l.

Ruta x82 y54

Skikt 1: Påbörjades ca 3 cm under markytan. Stolpfundament vid NÖ hörnet.

Fynd: Recent skruv.

Sten: Skärvsten 1 l. Skörbränd sten 1 l. Opåverkad sten 0,5 l. Betong 12 l.

Skikt 2: Stolpfundament och betongklump i NÖ hörnet. Skärvstensmatta.

Fynd: Recent spik, järn, ben, kol, keramik: 2 bitar 3,7g.

Sten: Skärvsten 12 l. Skörbränd sten 2 l. Opåverkad sten 1 l.

Skikt 3: Skärvstensmattan genomgrävd, mörkfärgade skiftningar i jorden vid östra profilväggen. Små kolkoncentrationer som verkar fortsätta ner i nästa skikt.

Slutar gräva här bottenmått: 25,94

Fynd: Kol, ben, keramik: 20 bitar 82,9g.

Sten: Skärvsten 2,4 l. Skörbränd sten 16 l. Opåverkad sten 3 l.

Ruta x83 y54

Skikt 1: Påbörjades ca 3 cm under markytan.

Fynd: Recent spik, metall.

Sten: Skärvsten 2,5 l. Skörbränd sten 0,4 l, Opåverkad sten 1/6 l. Betong 11.

Skikt 2: Skärvstensmatta med huvudkoncentration i SV hörnet.

Fynd: Kol, ben

Sten: Skärvsten 12 l. Skörbränd sten 2 l. Opåverkad sten 0,8 l.

Skikt 3: Stor mängd skärvsten. Jorden mörkare i NÖ hörnet, sotlager.

Fynd. Lerklining, kol, ben, keramik: 10 bitar, varav en med kant, 18,4 g

Sten: Skärvsten 46 l. Skörbränd sten 12 l. Opåverkad sten 0,4 l.

Skikt 4: Sotlagret tydligt i NÖ hörnet, ca 10 cm djupt. Bottenmått på sotlagret är 25, 79 cm.

Inga stora mängder skärvsten. Bottenmått på rutan är 25, 97 cm.

Fynd: Lerklining, kol, ben, keramik: 17 bitar, 65,7 g.

Sten. Skärvsten 1,2 l. Skörbränd sten 0,4 l. Opåverkad sten 0,2 l.

	Keramikskärvor: 64 st / 166 g Skärvsten: 8,5 liter Skörbränd sten: 11 lit. Opåverkad sten: 2,25 lit	47 st / 85,1 g 30,5 liter 4,25 liter 1,7 liter	27 st / 83,7 g 61,6 liter 14,8 liter 1,15 liter
x83	65 st / 296,9 g 42 liter 6,5 liter 2,5 liter	7 st / 127,3 g 52 liter 14,5 liter 2 liter	22 st / 86,6 g 15,4 liter 19 liter 4,5 liter
x82	22 st / 15,6 g 33,5 liter 15 liter 3,5 liter	20 st / 50 g 42,5 liter 12,5 liter 4 liter	1 st / 2,1 g 34 liter 25,1 liter 1,2 liter
y81	y52	y53	y54

Fig. 38. Plan över det undersökta schakt B (3x3 m) i bronsåldersboplatsen i södra delen av Raä 28A. I varje kvadratmeterruta uppmättes keramik (antal/ vikt), skärvsten (i liter), skörbränd sten (i liter) och opåverkad sten (i liter). Varje ruta grävdes i 10 cm djupa skikt. Se specifika uppgifter i anl. beskrivningen. I figuren ovan redovisas den sammanlagda mängden för varje ruta. I NO fanns sot och spår av en härdgrop.

	18,5 liter (varav 10 liter skörbrända stenar)	35 liter	76,6 liter (varav 14,8 liter skörbrända stenar)
x83			
	48,5 liter	67 liter	56 liter (varav 19 liter skörbrända stenar)
x82			
	33 liter	55 liter	59,5 liter
x81			
	y52	y53	y54

Fig. 39. Den sammanlagda mängden skärvsten och skörbränd sten per kvadratmeterruta i schakt B på Raä 28A. I NÖ delen i rutan x83 y54 fanns en härdgrop. Där fanns också den mesta skärvstenen.

Kommentar: Schakt B innehöll skärvsten, skörbränd sten, spridda keramikskärvor av bronsåldertyp, enstaka brända ben, tandemalj från gräsätande djur (1 st), enstaka kolbitar och sot. Området var skadat av två cementplintar i samband med byggnation av flyktingbaracker från 1940-talet samt en kraftig tallrot i ruta x81 y53. Kulturlagret från bronsålder var upp till ca 40 cm djupt och framstod främst som en skärvstensmatta med spridda keramikskärvor och svart fosfatrik jord. Tidigare fosfatprover i området har givit relativt höga värden (ca 100-400 P). Keramiken har rödbränd karaktär av bronsåldertyp. En svartglättad bottenbit framkom i skikt 1 i ruta x81 y53 och tre skärvor med vulst framkom i skikt 3 i ruta x83 y52 och i skikt 3 i ruta x83 y54 framkom en kantbit. I NÖ var kulturlagret påtagligt sotinblandat (se profiler) och avspeglar resterna av en härd med centrum i NÖ delen av ruta x83 y54. Den större mängden skärvsten i den NÖ delen i anslutning till härden bör därmed observeras vilket även gäller mängden skörbränd sten som var störst i rutorna x83 y54 (härdrutan) och x82 y54. Anmärkningsvärt är att inga knackstenar framkom i schaktet; vid tidigare boplatsundersökningar av liknande slag på Lovö har knackstenar framkommit i området kring en härd (se Petré 2010, s.446f.). Knackstenar har dock framkommit i andra områden på denna boplats (se nedan under "Lösfynd"), t.ex. vid härden A 65B.

4.7.4 Lösfynd

I samband med de arkeologiska undersökningarna av järnåldersgravarna på Raä 28 framkom förutom spridda keramikskärvor av bronsålderstyp ett antal lösfynd enligt nedan:

Malstenar

Malstensunderliggare framkom i gravarna A 12, 62, 63 och 69. Malstenen i A 69 låg som täcksten över brandlagret (jfr Raä 13), de övriga låg i stenpackningarna. I A 62 låg malstenen ytligt och syntes efter avtorvningen. De flesta var avslagna eller var delar av malstenar. I A 43 framkom en malstensöverliggare i fyllningen.

Knackstenar

Knackstenar av bronsålderstyp (runda eller facetterade med ca 7-11 cm diameter) framkom i A 38, 41 (halv), 44, 63, 64 (4 st), 65 (8 st), 75 och 77 (3 st varav en rund/facetterad med 7 cm i diameter, en halv (1/3) och en plattoval 10x7,5x4 cm). Sannolikt har de följt med i stenpåläggningen och den påförda jorden från omgivningen då graven byggdes. I samtliga fall ligger gravarna på bronsåldersboplatsen med skärvstensutbredningen. De flesta knackstenarna fanns i anslutning till A 65 och härden A 65B - 8 stycken, och i granngravarna A 63 och 64. I granngraven A 64 fanns 2 facetterade knackstenar och 2 med slipyta. I granngraven A 63 fanns en rund knacksten och en avlång. Sammanlagt framkom således ca 14 knackstenar/stenredskap i området runt härden A 65B. På Lovö har konstaterats ett rumsligt samband mellan härdar och knackstenar (Petré 2010, s.438, 446f, s.453) men även förhållandet mellan mängden skärvsten och antalet knackstenar som verkar vara ca 1 knacksten per 1 kubikmeter skärvsten (Petré 2007, s. 30).

En borrhapp från tillverkning av en skafthålsyx

En borrhapp (rörborrsteknik) påträffades i fyllningen mellan A 5 och A 2 och är av gråbeige bergart. Den är konisk med diametern 12,5 mm vid den smalare änden och ca 14,5 vid den bredare som har avslagningskant med diametern ca 15,5 mm. Höjden är 14,5 mm och borrhappens längd ca 12,5 mm. En borrhapp har tidigare påträffats på Lovö, i A 19 på Raä 27 (Petré 1982, s.27). Den har diametern 17,4 mm vid konändan och 18,3 mm vid den bredaste änden. Borrhappens längd är 12,8 mm (a.a.). Borrhappen från Raä 27 är således något större men borrhappens längd är densamma. Några skafthålsyxor har påträffats som lösfynd på Lovö (a.a.s.26).

Nackböjd skafthålsyx av porfyritisk bergart (nackdelen)

Yxfragmentet är ca 100 mm långt och borrhålet ca 11 mm i diameter. Brottet går genom borrhålet. Dyliska skafthålsyxor har tolkats som bl.a. ceremoniyxor och har oftast påträffats utan dateringsmöjlighet. Fyndplatsen för yxan låg NV om A 10 nära A 13, ca 23 m.ö.h.

Skivskrapa av grå kvarts

Skrapan är av typen skivskrapa och är av grå kvarts och är ca 70x50 mm stor och flat med retuscher utmed ca halva kanten. Den påträffades i fyllningen i A 7.

Kölskrapa av vit kvarts

Skrapan påträffades i bottenlagret av A 61 och var mycket sliten runt om. Tidigare har tre liknande kölskrapor påträffats på Lovö – två på kvartsslagplatsen intill stensättningen/röset Raä 15 och en på den senneolitiska boplatsytan på Raä 13 (Petré 1982, s.22f; Petré 1996b). De vid Raä 15 låg på ca 34 m.ö.h. och kan troligen dateras till ca 3400 f.Kr. (a.a.).

Småflintor och kvarts/kvartsavslag har påträffats i ett flertal gravarna över hela gravfältet (omnämns i resp. anl. beskrivningar). Två av de tre flintorna i A 74 är skrapliknande.

4.7.5 Härdar/härdgropar

A 65B. Härd 0,9x0,62 m. Härden framkom under SV-porten till graven A 65. Ett flertal knackstenar (totalt ca 14) påträffades i anslutning till graven och i granngravarna och dessa skall sannolikt kopplas till verksamheten vid härden. Även bronsålderskeramik framkom varav en skärva med knopp under mynningskanten (se avbildning, A 65). Denna koncentration av skärvsten, mörkt kulturlager med höga fosfatvärden, ett flertal knackstenar och spridda keramikskärvor har motsvarigheter på några andra av de undersökta bronsåldersboplatserna på Lovö, t.ex. Raä 27 (A9B), Raä 34 (N) och Raä 34(S) och har tolkats som rester efter ”processer” i samband med slakt, sannolikt med rituella och kultiska inslag (Petré 2007; 2010). Mönstret är detsamma runt en härd med spridda keramikskärvor, knackstenar och mycket skärvsten i fosfatrik svart jord.

A 69B. Härdgrop 0,6 m i diam. Härdgropen framkom under graven A 69 (se anl.beskrivningen). Graven A 69 tycktes vara anlagd på en terrassering - en till synes jämn, möjligen utplanad, närmast rektangulär yta (V-Ö) med avslutning i V som vid utgrävningstillfället tolkades tillhöra boplatserna under gravfältet. I V delen av denna yta var härden A 69B anlagd – möjligen en husgrundsliknande konstruktion/underlag. Kulturlagret var 0,1-0,2 m djupt och vilade på gulbrunt morängrus.

Härdgrop i schakt B, ruta x83 y54.

I NÖ hörnet av schakt B (ruta x83 y54) framkom härdgropen tillsammans med mycket skärvsten och skörbränd sten (se anl.beskrivning).

4.7.6 Sammanfattande tolkning avseende lämningarna från bronsålder

Lämningar från framför allt yngre bronsålder framkom dels som kulturlager/boplatser och dels som en grav (A 38) och gravrester? (A 13). Boplatserna under södra delen av fornlämningen är den hittills största kända på Lovö och består av ett mörkfärgat fosfatrik kulturlager med skärvsten, keramikskärvor och knackstenar samt några härdar. Ett flertal liknande boplatser/aktivitetsytor har tidigare påträffats på Lovö och några har tidigare delundersökts (Raä 13, 27, 34 (N och S), 64, 89). De två undersökta schakten på Raä 28 (schakt A och B) och de ytor som berörts i samband med de överlagrande järnåldersgravarna tycks visa på samma typ av innehåll och karaktär som de tidigare undersökta boplatserna på Lovö. Den senaste tolkningen härrör från de undersökta boplatserna på Raä 34 (Raä 34N och Raä 34S, se Petré 2010). Således har en härd (eller några) haft en central position i samband med någon form av ”process” och runt härden finns knackstenar (oftast den facetterade typen), keramikskärvor och mycket skärvsten i fosfatrik svart jord. Det tycks finnas ett förhållande mellan volymen skärvsten och antalet knackstenar som är ca 1 knacksten per 1 kubikmeter skärvsten. Enstaka brända ben kan förekomma men vanligast är tandemalj från får eller nöt. Jorden är svart och fet och innehåller höga fosfatvärden. Keramikskärvorna härrör från flera olika kärtyper, dels relativt stora tunnformiga kärl (med slät, rabbig eller slammad utsida), dels ”normalstora” kärl och dels bl.a. svartglättade mindre kärl av Lausitz-typ. Ornamentiken är sparsam (knopp eller vulst). Några skärvor har hålad buk (silkkärl). Keramiken har motsvarigheter i andra boplatser från yngre bronsålder på Lovö och i t.ex. Hallundaboplatserna (Jaanusson 1981) och Apalleboplatserna (Ullén 1997).

Boplatserna i södra delen av Raä 28A är troligen av samma typ som de övriga som delundersökts på Lovö (se Petré 2010) där en processkoncentration kan skönjas runt en härd och runt den finns spridda knackstenar och keramikskärvor.

På Raä 28A kan denna konstellation särskilt ses runt härden under A 65 (benämnd A 65B) med ca 14 knäckstenar/arbetsredskap runt om samt mycket keramik och skärvsten. Boplatsens storlek och övriga indikationer (varierande djup) kan tyda på att flera ”processer” förekommit. Således finns ytterligare minst två härdar, en under A 69 (A 69B) och en vid schakt B. Flera härdar skulle kunna förväntas i södra delen av gravfältet (t.ex. så hade graven A 75 mycket skärvsten i fyllningen). Denna boplats tycks således ha en ackumulerande karaktär med upprepade ”processer” så som de andra lokalerna på Lovö också har uppvisat.

Dessa typer av boplatser eller aktivitetsytor tolkas som lämningar från processer i samband med slakt, matberedning m.m. troligen med vissa rituella och kultiska inslag i den kultur som rådde under yngre bronsålder i Mälardalen och som var baserad på boskapsskötsel. Landskapet på Lovö var under denna tid öppet och betat av mycket djur. Pollenanalysen visar på mycket pollen från enbuskar som är solälskande och trivs i öppna (betade) landskap. Betesresurserna för djuren var mycket goda. Några århundraden före Kr.f. upphörde dessa boplatser samtidigt som landskapet växte igen till förmån för en ökad odlingsverksamhet med införandet av bl.a. råg. Istället för en pastoral ekonomi med boskapsskötsel som huvudnäring övergick man till mer odling. Man blev mer stationär och mer beroende av odlingsmark och gravfält bildades (Raä 34 och A 38 på Raä 28 samt Raä 31 i Ö delen av Söderbyenheten) och en ny landskapstyp växer fram.

5. SAMMANFATTNING

På fornlämning Raä 28, Söderby, Lovö socken undersöktes under åren 1999-2007 ca 62 gravar varav 32 från vendeltid och 28 från vikingatid samt två från bronsålder. Undersökningarna har bedrivits som seminariegrävningar. De flesta gravarna var brandgravar men 6 var vikingatida skelettgravar. Under gravfältet fanns kulturlager från bronsålder vari undersöktes två mindre schakt. På fornlämningen fanns i slutet av andra världskriget en flyktförläggning som lämnat intressanta spår.

5.1 GRAVFÄLTET, GRAVARNA OCH GRAVFYNDEN

Av de 32 gravarna från vendeltid var alla brandgravar liksom de flesta av de vikingatida utom 6 som var skelettgravar. En grav var från yngsta bronsålder (A 38) och en vara en hällkisteliknande skelettgrav (A 13). Brandgravarna hade alla brandlager, de flesta med benurna. Brandbålen har sannolikt i de flesta gravarna stått på samma plats som gravplatsen. Gravformerna/-typerna var runda stensättningar och högar och en treudd samt två rektangulära stensättningar från vikingatid (skelettgravar). Några stensättningar och högar var avsevärt större än de övriga och hade delvis avvikande gravskick och flera gravfynd och flera offerade djur. Gravklot, resta stenar, SV-portar, kantkedjor och andra konstruktionsdetaljer förekom i flera gravar. Några vendeltida gravar hade centralt uppbyggda cylinderliknande mittkonstruktioner. Några var dubbelgravar. Gravtyper och konstruktioner var varierande. Man kan se olika sociala skikt i gravmaterialet, både i gravkonstruktioner och fyndinnehåll och i viss mån också i placeringen på gravfältet.

Vanligast bland gravfynden var brända ben, keramik (benurnor och bikärl), järnnitar, kamfragment och glaspärlor samt vissa redskap (t.ex. eldslagningsflinta, bryne, järnkniv). I de vikingatida gravarna var ofta torshammarringar nedlagda i benurnorna (14 gravar). Gravfynden har krossats efter bålet och vissa artefakter har tagits bort helt, framför allt

vapenklingorna. Trots det har spår från vapen påträffats i drygt 50% av mansgravarna på gravfältet vilket är en anmärkningsvärt hög andel. Vapengravar finns även på de andra undersökta gravfälten på Lovö men inte i denna omfattning. Detta kan eventuellt bero på att Söderbyenheten har haft en särskild social eller traditionsbunden ställning i samhället (se nedan). Vissa gravfynd signalerar om internationella kontakter som sannolikt gått via Birka. Bl.a. är några keramikkarl importerade varav ett litet drejat unikt rundbukigt kärl i den rika kvinnograven A 43. I två kvinnogravar från 700-talet, A 70 och A 71, finns fynd som motsvarar dräkt- och smyckeuppsättningarna hos kvinnor på t.ex. Bornholm (jfr Jörgensen 1990 och Jörgensen & Jörgensen Nygård 1997). Om det är kvinnorna eller dräktskicket som kommit till Söderby skall vara osagt. De importerade keramikkarlen verkar även på Söderby finnas i kvinnogravar (se Petré 2010, s.376).

5.2 BEGRAVNINGSTRADITIONER, RITUALER OCH SYMBOLIK

I gravmaterialet, såväl i gravkonstruktioner, konstruktionsdetaljer som i gravskicket och gravfynden med dess manipulation och behandling finns spår från en mängd ritualer och begravningstraditioner som kan kopplas till rådande trosuppfattning och kosmologi. De tolkningar och försök till förklaringar som gjorts gäller huvudsakligen det studerade materialet på Raä 28 men även från motsvarande material på Raä 34 (Petré 2010). Man kan se en tydlig förankring i brandritualerna och att det var genom elden som man kunde komma till dödsriket. Men man kan också se att det fanns respekt för de döda och skrock och vidskepelse (övertro) som yttrar sig i en viss fyndmanipulation.

Många tecken tyder på att de efterlevande var mycket måna om att den döde skulle komma iväg väl på resan till dödsriket. Det väl genomförda brandbålet med fullständig förbränning och hög hetta är ett tecken på detta. Det var genom en väl genomförd bålbrand som själen kunde frigöras och påbörja resan till dödsriket. Att färden skulle säkerställas till dödsriket Hel visar bl.a. de broddar som ofta finns till såväl människor som till hästar. Vägen till Hel var nämligen isig och svår. Som hjälp och själaförare har de offrade djuren tjänat, ju rikare person desto fler djur och säkrare färd. Kanske man ansåg att själen lättare kunde färdas i djurhamn (eller genom djurens själar) till dödsriket på samma sätt som Oden kunde färdas mellan de olika världarna i djurhamn. Djuren var en förutsättning för överlevnad och kan också ha varit avsedda för efterlivet i dödsriket. Som beskydd mot onda makter på resan kanske den bulle innehållande en sten (i A 20) skall tolkas.

Eldens stora betydelse i gravritualerna tycks finnas kvar även under den kristet påverkade begravningsfasen med obrända begravningar (skelettgravskicket) ända in i slutet av vikingatiden. Brandgravskicket fortsätter då parallellt med skelettgravskicket. Tecken på kvardröjande drag från den hedniska traditionen är de eldrenade skelettnedgrävningarna med spår i form av kol och sot. Ytterligare ett sådant tecken är den obrända bältändningsflinta som ibland lagts ned i en skelettgrav, troligen som "säkerhet" om den döde istället skulle behöva genomgå en eldbegängelse för att kunna komma till dödsriket. Dessa flintor kan ev. ha lagts ned i efterhand då de ligger i fyllningen och ej i skelettnedgrävningen. På liknande sätt, troligen i efterhand ytligt nedlagda torshammarringar finns i två skelettgravar på Raä 34 (A 71 och 72). Detta kan vittna om att det fanns olika religiösa uppfattningar hos de efterlevande om hur de begrävda skulle tillgodoses - en offentlig och en mer outtalad personanpassad.

Andra exempel på respekt för de döda, skrock och manipulation av gravfynden fanns i några av gravarna på Raä 28. Knivar eller knivfragment (A 37, 44, 51, 58, 62) tycks ha varit manipulerade och åtminstone i gravarna A 44 och 62 var knivarna avsiktligt avbrutna. Här

kan antas att ett annat förhållningssätt kan ha funnits mellan den begravde och de efterlevande eftersom man har "avväpnat" eller "dödat" knivarnas stickande funktion genom att bryta av spetsen. Knivar som lagts utanför gravar finns i A 62 på Raä 28 där två knivar låg utanför SSÖ-porten. Båda hade avbrutna spetsar. Detta kan tolkas som en tvetydig skyddssymbolik mellan den döda i graven och de efterlevande - "kniven kan skydda men den får inte sticka". Att lägga järn som skydd i t.ex. väggar och trösklar i bostadshus har varit känt långt fram i sen tid. På liknande sätt kan möjligen den sed tolkas där man tagit bort vapenklingorna efter bålbranden. Således finns inte en enda vapenklinga kvar trots att vapendetaljer påträffats i 50 % av mansgravarna och att vapnen funnits med på brandbålen. Möjligen kan detta bl.a. bero på att man fruktade att den döde skulle kunna hämnas eller att man överhuvudtaget inte hade kontroll över vapnen som lämnades i en grav och att vapen och vapenbärarna kunde äventyra eftervärlden på något ofördelaktigt sätt. En annan tolkning är att vapnen liksom allt annat gravmaterial skulle förstöras och "nollställas" inför en förväntad återuppståndelse i det nya dödsriket. Detta förklarar dock inte att vapenklingorna saknas och uppenbarligen systematiskt och konsekvent tagits bort efter bålbranden.

På Raä 28 liksom på Raä 34 har bältändningsflinta (ej redskapsflinta/eldslagningsflinta) påträffats i ett flertal gravar. En tolkning som kan göras är att den flinta som man tände bålet med därefter ansågs obrukbar och kunde bringa olycka och därför slängdes/lämnades intill graven. Detta förhållningssätt kan jämföras med en sentida sed där de s.k. likkammarna som de döda kammades med inför gravakten därefter ansågs obrukbara och "farliga".

Det finns också återuppståndelsesymbolik och pånyttfödelsesymbolik i gravmaterialet. Att fynden efter bålet har krossats kan tolkas som en pånyttfödelsehandling liksom vissa symboler som gravklot och rest sten och tuppen som skulle uppväcka de döda i inträdet till dödsriket. Den runda cirkelsymbolen som går igen i åtskilliga former såväl i gravkonstruktioner som i gravfynd och ornamentik kan betraktas som en symbol för evigt liv, uppståndelse och pånyttfödelse. Torshammarringarna som lagts på de brända benen i benurnorna kan ha varit symbol för pånyttfödelse. På dessa halsringar finns torshammaramuletter men nästan lika ofta små ringar påträdda som kan symbolisera Odens guldring Draupner som hade reproduktiv förmåga genom att var nionde natt droppa fram 8 nya ringar. Ringar har också kopplats till döds- och fruktbarhetsgudinnan Freyja och hennes likhet med Oden (Näsström 1991, s. 261f.f.; Andersson 2004, s.70f.). Torshammarringen kan således betraktas som en symbolisk pånyttfödelsekraft som den döde ingick förbund med (en form av symbolisk vigselakt) för att kunna uppstå i nästa liv.

Brandgravsritualerna har lång tradition bakåt i tiden och gravarna från vendeltid och vikingatid innehåller ett komplicerat och mångtydigt symbolspråk. Åtskilliga tecken och symboler i de vikingatida gravarna tyder på att det hedniska och det kristna samverkat i en lång och utdragen process under en stor del av vikingatiden. Även individuella beteenden och personrelaterade företeelser kan utläsas ur materialet, inte minst i de gravar som haft högre social status och i flera fall har materialet uppvisat likheter med uppgifter ur den norröna litteraturen och de äldsta skrifterna.

5.3 GRAVFÄLTETS TIDSSTÄLLNING

Gravfältet kan dateras till vendeltid och vikingatid (förutom lämningar från bronsålder). Olika metoder har varit behjälpliga vad gäller ett försök att strukturera tidsställningen på Raä 28, varav några av de viktigaste har varit pärlkronologin och kamkronologin som framkommit i gravarna samt gravfältets och gravarnas horisontalstratigrafi. Då gravarna på Raä 28 har uppvisat ett relativt bra pärl- och kammaterial så har detta i första hand använts vid försök till en kronologisk strukturering och datering. Även jämförande fyndstudier har tillämpats. C14-dateringar har ej prioriterats. Viktigt har varit att få fram gravarnas datering för att kunna få en uppfattning om antalet gravlagda per tidsenhet, d.v.s. hur familjerna sett ut och hur stora de har varit och förhållandet mellan gravfälten Raä 28A, B och C. Genom fyndanalyser av manliga resp. kvinnliga fynd och konstruktionstyper har de gravlagdas kön kunnat skisseras. Populationens storlek och sammansättning har således indirekt kunnat bidra till tidsställningen av gravfältet. Två hypotetiska modeller för familjeförhållandena mellan Raä 28A och B har diskuterats. P.g.a. den relativt stora populationen under 700-tal har troligen två familjer existerat samtidigt (Raä 28A och B) med överlappning i 700-tal. Ytterligare en familj (Raä 28C) fanns en kortare period under 600-/700-talet.

Datering av fynden som kammar och pärlhorisonter har diskuterats. Vad gäller kamelementen så kan sägas att de tillhör vissa tidsskeden/moden men kan i vissa fall ha blivit gravlagda i en senare fas då andra element redan börjat användas. Pärlhorisonterna från Lundagravfältet Raä 27 (Petré 1984c) stämmer väl även på Raä 28 men här har även nya pärlhorisonter kunnat definieras (P6 och P7) som går in i vikingatid.

Generellt kan följande generella fyndkronologi grovt skisseras för Raä 28:

600-tal: Kamelement L3/S6. Pärlhorisont P4.

700-tal: Kamelement L1, L2, L3 (alla med S6). C-kam (tidig typ). Pärlhorisont P5.

Ca 800-850/70: Kamelement L1/S6, L2/S6, (A1-kammar). Oval spännbuckla typ P37. Vissa armbyglar (som i A 62 och A 65). Pärlhorisont P6.

Ca 850/70-1050: B-kammar, framför allt typ B1:1 samt även vissa A-kammar (A3). Pärlhorisont P7. I det yngre skedet B2/B4-kammar och skelettgravar men även brandgravar. Överlappningar tycks förekomma.

Sammanfattningsvis så är Raä 28B den äldsta delen med 600-tals och 700-talsgravar, i obruten följd från åtminstone ca 600-talets mitt och fram till 700-talets slut. Inga 800-talsdateringar finns i de yngsta gravarna. Raä 28C är ett litet gravfält, bara ca 6 gravar, som har dateringar till 600-tal och 700-tal. Troligen ligger det i övergångsfasen mellan 600-tal och 700-tal (L3- och L1-kammar men inga L2-kammar). Raä 28A är det ytmässigt största gravfältet och som också har de flesta gravarna och de största högarna. Gravarna kan dateras till 700-tal, 800-tal och 900-tal och någon grav till 1000-talet. Några gravar har kamelement av typ 600-tal (L3) men gravarna tillhör sannolikt 700-tal. Några gravar är troligen från 900-tal men fynddateringarna är vaga (B2- eller B4-kammar). Skelettgravarna kan tillhöra 900-talet eller 1000-talet. En brandgrav innehållande en näbbsölja kan dateras till 1000-talet. Antalet undersökta vikingatida gravar, 28 stycken på Raä 28A, kan motsvara en kärnfamilj i obruten följd under drygt 300 år (om även de ca 10 icke undersökta tas med), vilket skulle kunna innebära att även 1000-talet är representerat. Andra alternativ kan vara att den begravda populationen varit större än normalt eller att fyndkronologin i det äldre skedet av vikingatiden skall ruckas bakåt i tiden, d.v.s. in i slutet av 700-tal. Analysen visar att fyndkronologin för 700-tal och vikingatiden är svårbedömd. Här behövs mycket grundforskning.

5.4 FAMILJER OCH SOCIALA FÖRHÅLLANDEN

De flesta gravarna på Raä 28 har kunnat könsbedömas arkeologiskt, vilket visar att av de 62 undersökta gravarna är ca 35 mansgravar och ca 23 kvinnogravar. Detta är en ”snedfördelning” med övervikt för män som inte finns på de andra undersökta gravfälten på Lovö där könsfördelningen varit jämn. Mansdominansen är svårt att förklara men kan bero på att alla gravarna inte har undersökts. En annan hypotes är att Söderbys rika jordar kan ha tillåtit en annan populationsstruktur där fler barn (söner) kan ha tillåtits, dels att födas och växa upp och dels att stanna kvar på gården. Denna hypotes stärks av att 50% av mansgravarna är vapengravar vilket också är ovanligt. Gravfältet Raä 28 med den eller de familjer som begravt där avviker således könsmässigt och socialt ifrån de andra gravfälten och familjerna på Söderbyenheten (dvs Raä 13 och 16). Därtill skall läggas de fyra stora högarna (A 41, 42, 43, 44) och andra aristokratgravar som vittnar om en särskild social ställning för de gravsatta på Raä 28A. En grupp vikingatida gravar av manligt kön ligger dessutom samlade i en grupp - A 34, 35, 37, 39 (möjligen också A 33 och 32) och alla dessa tycks sakna tillhörande kvinna. Denna grupp avviker också principiellt från andra gravfältssammansättningar där mans- och kvinnogravar ligger mer blandade. Söderbyfamiljen/ätten som avsatt sina gravar på Raä 28A kan således ha haft en speciell social ställning i samhället vilket bl.a. yttrar sig i fler begravda män än kvinnor och de ovanligt många vapengravarna.

Genom de tidigare undersökningarna av Raä 11, 13, 16 och nu Raä 28 kan vissa andra tolkningar göras vad gäller befolkningens struktur och storlek på hela Söderby-enheten. Gårds-/byläget har sannolikt varit ungefär detsamma under järnålder som under sen tid och i nuläget. Flera vattenhål och bl.a. dräneringsförhållandena och åkermarkens förhållande till moränimpedimentet talar för detta. Raä 28A bedöms därmed som ett s.k. ”modergravfält” där den familj(familjer) som avsatt gravfältet kan ha haft särskilda ägar- och arvsförhållanden av jord och mark och sannolikt ägt och odlat den bördigaste jorden på Söderbyenheten, nämligen den åkeryta som ligger mellan Raä 13 och Raä 28. Söderbyenheten har över huvud taget den största andelen av bördiga glacialleror av gårdarna på Lovö och på Raä 28 finns några av Lovös största högar (A 41, 42, 43, 44). De äldsta gravarna på de ovan nämnda Söderbygravfälten finns på Raä 13 (slutet av 400-talet e.Kr.) som kan vara ”föregångare” till modergravfältet Raä 28A, d.v.s. samma släktled. Gravarna från bronsålder har också undersökts inom enheten. Urnegravar (i gravfält) från romersk järnålder av den typ som undersökts på Raä 34 (se Petré 2010) har ej framkommit inom Söderbyenheten men det kan inte uteslutas att sådana kan finnas (eller har bortodlats). Av äldre datum tycks gravfältet Raä 31 vara (ca 20 gravar) i Ö delen av Söderbyenheten som delundersökts tidigare (Petré 1982, s.66). De undersökta gravarna där gav inga säkra fynddateringar men gravtyperna och det höga läget antyder en datering till bronsålder eller äldsta järnålder. Det sjönära lilla gravfältet Raä 11 har tolkats som gravfältet från en s.k. avgärda enhet – en torpliknande tillfällig bebyggelse under vikingatid (Petré 1984c, s.173f.f.). Totalt på Lovö finns minst 5 sådana och dessa är sannolikt uttryck för en populationsökning med tillhörande markbehov under vikingatid.

Antalet samtidigt existerande familjer på Söderbyenheten under yngre järnålder kan skisseras genom gravfältsgrävningarna. Gravfälten Raä 13, 16 och 28 har alla begravda kärnfamiljspopulationer i obruten följd under vendeltid. På Raä 13 finns först en (1) familj från slutet av 400-talet i tre generationer fram till någon gång under 500-talets första hälft då en arvsklyvning skett och därefter två familjer fram till slutet av vendeltid samt enstaka vikingatida gravar (se Petré 1999b). Raä 16 har haft en familj i obruten följd från ca 550-850 e.Kr. då familjen dött ut (Petré 1999c). Familjebilden på Raä 28 har som ovan diskuterats tolkats som att en (1) familj under 600- och 700-talet begravt på Raä 28B och att ytterligare

en (1) familj en kort tid under 600-700-talet begravt på Raä 28C. Senast under 700-talets mitt etableras Raä 28A med en ny familj samtidigt som att en familj fortsätter att begrava på Raä 28B till slutet av 700-talet då detta gravfält upphör. På Raä 28A fortsätter man att begrava i obruten följd in i vikingatid. De många samtidigt existerande familjerna under yngre järnålder gör att Söderby tolkas som en by eller bybildning. Om förhållandet mellan Lunda och Söderby bakåt i tiden kan sägas att båda haft bosättningar från yngre bronsålder men att antalet gravar från äldre järnålder som undersökts är fler på Lunda. Gravfältet Raä 31 (se Fig.24) som ligger ÖNÖ om Söderbygården är troligen från yngre bronsålder/äldsta järnålder och antyder att även Söderby kan ha haft en existerande gravläggande population under detta skede, vilket är troligt med tanke på Söderbyjordarnas höga bördighet. Ett annat alternativ är att de som levde i Lundaområdet - eller i SV-delen av Lovö - även "ägde" och utnyttjade Söderbyjordarna. Den i yngre järnålder tydliga gårds-/by-indelningen var troligen ännu inte etablerad under bronsålder/äldre järnålder.

Namnet Lunda är intressant, inte minst då Berga angränsar i norr och positionsnamnen Söderby och Norrby finns åt respektive vädersträck. En hypotes är att Lundaområdet kan ha varit det äldsta, där även Söderbyområdet ingick (Söderbys goda jordar bör även då ha utnyttjats), och avsatt namnet förslagsvis i slutet av bronsålder eller äldsta järnålder. På en gränskarta från år 1759 har impedimentet med gravfältet Raä 27 markerats som "Lunda Berget". Om denna namnsättning har haft något med en ev. gammal offerinstitution typ "offerlund" från bronsålder eller äldre järnålder att göra är oklart men inte helt uteslutet. En obruten bosättnings- och gravläggningskontinuitet i Lundaområdet (där således även Söderbyområdet kan ha ingått) kan ses från åtminstone yngre bronsålder och framåt i tiden (Petré 2010, s.446).

5.5 POPULATION OCH ODLINGSMARK

I samband med de arkeologiska undersökningarna i SV delen av Lovö under de senaste årtiondena har vissa indikationer om uppodling framkommit. Tre intressanta röjnings- och/eller uppodlingsobservationer har således gjorts vid de arkeologiska undersökningarna på Lunda och Söderby, som ger en antydning om uppodlingsgraden vid vissa tidpunkter under förhistorisk tid. Dessa har ställts i relation till de populationsexpansioner som kan ses i det undersökta gravmaterialet. För Lunda har en populationsökning skett under folkvandringstid och vikingatid och för Söderby har en populationsökning skett under främst 600- och 700-talet. Gravfältundersökningarna har visat att området överhuvudtaget haft en stor population under yngre järnålder. Röjnings- och uppodlingsindikationer har konstaterats vid:

- 1) Lundagravfältet Raä 27 (odlingssträngen vid A 51, A 55 och A 24).
- 2) Söderbygravfältet Raä 13 (fornåker, odlingssträng och kolhorisont vid A 5 m.fl.).
- 3) Söderbygravfältet Raä 16 (odlingsindikation vid A 40).

På kartor baserade på 1640-talets jordebokskartor har illustrerats hypotetisk uppodlingsbar mark dels under tiden före populationsexpansionen på 400-600-talet och dels efter denna fas. Utgångshypotesen är att den populationsökning som ses i gravmaterialet avspeglar sig i uppodlad mark och att tillräckligt med presumtiv odlingsbar mark fanns att tillgå.

Den hypotetiskt odlingsbara marken *före* populationsexpansionen under 400-600-talet e.Kr. över ägofiguerna Lunda, Berga och Söderby på Lovö visar att odlingsmarken på Lunda kan ha varit maximalt ca 5 ha, för Berga ca 4,5 ha och för Söderby ca 9 ha. Den hypotetiskt odlingsbara marken *efter* populationsexpansionen på 400-600-talet och under vikingatid visar att Lunda då kan ha haft ca 10,5 ha, Berga ca 12 ha och Söderby hela ca 19 ha. De uppodlings- och röjningsindikationer som framkommit vid de arkeologiska undersökningarna

kan motsvara tiden för de populationsexpansioner som konstaterats genom gravfältundersökningarna. Röjningsarbetena under 400-, 500- och 600-talet N om Raä 13 tyder på att man då utökat markarealerna vilket sammanfaller med den populationsökning på Söderbyenheten som konstaterats under detta skede med 4-5 familjer. Istället för att utöka odlingsytorna i ytterområdena kan man av aronderingsskäl ha satsat på att utöka den redan befintliga åkerytan, om så var möjligt. Kanske var det därför som man tog upp den yta som benämns "fornåker" på Fig. 28 ovan.

Varje familj hade sitt eget gravfält (eller sin egen gravfältsdel) och vid ett betraktande av kartbilden fanns tillräckligt stor potentiell odlingsmark för den "begravande" familjen utanför varje gravfält på Söderbyenheten, minst 2-3 ha odlingsyta. Det är ju t.ex. mest troligt att den familj som begravt sina döda på Raä 13 (NV) också var den familj som röjde och bröt ny mark utanför Raä 13 i N delen (bl.a. den s.k. fornåkeren). Det skulle således kunna finnas ett rumsligt samband mellan familjegravfält och familjens odlade åkeryta som med tiden skulle kunna utveckla någon form av en reglerad(?) *ägorättslig åkerindelning* i samband med att populationerna växte i takt med medvetenheten om de trots allt begränsade odlingsytorna. Familjen som hade gravfältet Raä 13 (NV) och som sedan flera generationer tillbaka gravlagt på gravfältet, kan ha flyttat till Raä 28A. Åkerytan mellan Raä 13 och 28A kanske ytterligare skulle befästas genom att "omgärda" denna bördiga mark med gravläggningar vid Raä 28A. Gravfältet Raä 28A kan alltså ha föregåtts av Raä 13, vilket är kronologiskt möjligt, d.v.s. familjen som begravde på Raä 13(NV) övergick till Raä 28A – den yngsta gravnen på Raä 13 (NV) är A 2 där dödsåret föreslagits till 690 e.Kr.(C14=640+-70, oklibr.) (se Petré 1999b, s.197). Därefter upphör gravfältet Raä 13 (NV). De äldsta gravarna på Raä 28A torde ligga i början av 700-talet, vilket passar i tid. Dessutom var Raä 13(NV) av allt att döma fullt utbyggt. Raä 13 är det äldsta gravfältet i denna grupp av gravar på Söderby och kan ses som det ursprungliga modergravfältet vars familj "moraliskt" kan ha haft rätt att flytta till Raä 28A nära gårdsläget. Den totala presumtiva odlingsytan på Söderbyenheten under vendeltid efter expansionen har beräknats till ca 19 ha vilket är betydligt mer än minimibehovet på ca 12 ha för 4 familjer. Potentialen och resurserna på Söderby var således goda. Lerorna består mestadels av bördig glacial lera. Dessutom fanns ytterligare mark i lägre liggande partier åt SÖ, troligen utnyttjad som ängsmark och betesmark. På Lundaenheten har det bott mest människor dels under ca 480-575 e.Kr. (ca 3 familjer) och dels under vikingatid (ca 3-4 familjer), sannolikt mest under andra hälften av vikingatiden eftersom bl.a. det stora antalet skelettgravarna tyder på det (se Petré 2010). Den åkermarksyta som skulle behövas för att livnära denna population är ca 9-12 ha. Detta behov av odlingsbar mark kan jämföras med den hypotetiska odlingsbara ytan, 10,5 ha, som skisserats ovan. De ytmässiga hypotetiska odlingsresurserna borde enligt dessa beräkningar således ha räckt till men marginalerna tycks inte ha varit så stora som de som fanns på Söderby. Den åkermark som ligger SV om gården består av postglacial lera. Åkermarken på SÖ-sidan består av mer lättbrukad glacial lera (Petré 1984b, s.12, fig. 5).

Sammanfattningsvis kan sägas att för Söderby så har en befolkningsexpansion skett under vendeltid, till skillnad från Lundaenheten som istället haft en befolkningsexpansion dels under folkvandringstid och dels under vikingatid. I samband med att populationerna har ökat verkar också markutnyttjandet ha ökat vilket är rimligt. För Lundas del kan en maximal uppodlingsgrad av befintliga odlingsresurser ha inträffat under populationsexpansionerna. Särskilt under vikingatid borde mer mark ha behövts och möjligen kan man då ha tagit upp mark som senare lades i träda (ödeåkrar) då befolkningen minskade. De presumtiva odlingsmöjligheterna med bördigare jordar har varit störst på Söderbyenheten, nästan dubbelt så stora som på Lunda resp. Berga.

5.6 BRONSÅLDERSLÄMNINGARNA PÅ RAÄ 28

Under gravfältet Raä 28 fanns flera boplatsslämningar från bronsålder. Störst var boplatsen i den södra delen (under Raä 28A) men boplatsspår fanns även under Raä 28 B och C. Boplatsen har endast berörts i samband med undersökningen av de överliggande gravarna från yngre järnålder men två mindre schakt undersöktes i södra delen, schakt A och schakt B.

Även två bronsåldersgravar undersöktes varav en med celliknande uppbyggnad (A 38) som kunde dateras till yngsta bronsålder, period 6. Den andra (A 13) var troligen en skelettgrav, möjligen en skadad hällkista av enklare typ. Intill denna påträffades en nackböjd skafthålsyxan av porfyritisk bergart. Den celliknande graven A 38 låg i områdets högsta del (31 m.ö.h.). Fynden i graven låg spridda och bestod bl.a. av en slät bandformig bronsarmring, en spiralring av brons, fragment av hartstättningsring, en spiralhuvudnål med omkastad hals och en lunulaformad rakkniv samt spridda brända ben (från människa och hund). I en vikingatida grav intill, A 37, fanns en depåliknande gömma med en massiv brons Halsring, tre tätt lagda bronsarmbyglar och en bronsnål med upprullat huvud, alla från period 6. I den intilliggande vikingatida högen A 41 låg högt i fyllningen en bronsarmbygel liknande de från A 37.

Boplatsen i södra delen bestod av ett mörkfärgat, fosfatrikt kulturlager med rikliga inslag av skärvstenar samt spridda keramikskärvor och knackstenar. Som djupas var kulturlagret ca 4 dm (i Sdelen). I gravfyllningarna har några malstenar påträffats som sannolikt hör till boplatsen. Tre härdar framkom och i anslutning till en av dem, A 65B, framkom ca 14 knackstenar, mycket skärvsten och spridda keramikskärvor. I de två undersökta schakten (A och B) framkom skärvsten, keramik och en härd. Keramiken på boplatsen utgörs av skärvor med rabbig, slammad eller glättad yta, oftast rödbrända men även några svartglättade skärvor av Lausitz-typ samt några hålade skärvor från ett silkärl. Keramiken är av de typer som under yngre bronsålder har motsvarigheter i andra undersökta bronsålderboplatser på Lovö (t.ex. Raä 27 och 34) liksom från t.ex. Hallunda och Apalle och andra boplatserna från yngre bronsålder i Mälardalen.

Nämnas bör de lösfynd som påträffades i gravfyllningarna i norra delen (Raä 28B). I kanten av A 5 påträffades en borttapp till en skafthålsyxan och i fyllningen i A 7 framkom en skrapa (typ skivskrapa) av grå kvarts med retuscher. I A 12 låg en del av en malsten. Den nackböjda skafthålsyxan av porfyritisk bergart påträffades intill A 13 som möjligen kan vara resterna av en hällkistliknande grav. I detta område fanns inte lika mycket skärvsten som vid Raä 28A. Området ligger 22-24 m.ö.h. och kan vara lämningar från ett äldre skede än yngre bronsålder.

Alla de tidigare undersökta boplatserna på Lovö, inklusive boplatsen på Raä 28, har liknande innehåll och struktur med svarta fosfatrika kulturlager med rikligt med skärvsten och spridda keramikskärvor och knackstenar runt en härd. De har tolkats som platser för "processer" i samband med slakt och matberedning troligen med rituella och kultiska inslag. Landskapstypen under bronsålder har varit ett öppet betat landskap med våtmarker, våtängar och några mindre insjöar. Den öppna landskapstypen framgår i ett pollendiagram (Petré 1984c) bl.a. genom den rikliga förekomsten av pollen från enbuskar under bronsålder. Några århundraden före Kr.f. upphör boplatserna och landskapet växer igen till förmån för mer odling då bl.a. råg introduceras (Petré 1982, 1984c, 2007). Man övergår från boskapskötsel till mer odling och gravfält börjar anläggas - en ny ekonomi och en ny landskapsstruktur formas.

5.7 AVSLUTNING OCH EFTERSKRIFT

De arkeologiska undersökningarna på Lovö under ledning av undertecknad är i och med denna skrift nu i huvudsak publicerade i rapportform (denna serie, se omslagets baksida). Materialet från grävningarna har genom åren blivit omfattande. Ovärderliga insatser har gjorts av alla som deltagit i projektet, inte minst alla studenter men också praktikanter, doktorander, lärarkollegor och institutionspersonal som jag nu riktar mitt stora tack till. Projektledare för Lovöprojektet var inget självpåtaget utan uppgiften tilldelades mig år 1974 av framlidne professor Mats Malmer som uppskattade min då ännu ringa fälterfarenhet från några tidigare verksamma år på Uv, Riksantikvarieämbetet i Stockholm. Universitetets seminariegrävningar var redan år 1958 förlagda till Lovö genom professor Greta Arwidssons intresse för fornlämningarna och landskapet och det blev naturligt att jag som amanuens fick överta projektet av min företrädare Jan Peder Lamm vars avhandling om Viken på Lovö lades fram år 1971.

För min första eminenta lärare professor Greta Arwidsson var det i tidens anda särskilt viktigt att fältdokumentationen skulle utföras noggrant och väl. Greta Arwidsson hade god fälterfarenhet dels från t.ex. Valsgårdegrävningarna där hon bl.a. var chefsfotograf och dels från åren som landsantikvarie på Gotland. Seminariegrävningarnas ambitiösa utförande ”inför det okända i jorden” utformades i denna anda av amanuenser och lärare. Man skrev upp allt observerbart, okänt, på närmaste lilla lapp, i anteckningsböcker, dagböcker eller andra fältanteckningar. Själva grävningarna kunde få en rigorös nästan överambitiös inriktning – det var t.ex. rökförbud på gravfältet (rökning var vanligt på 1970-talet) – röken och askan kunde kontaminera alla de olika prover som togs. Fotografering styrde tidsmässiga ”grävetapper” utifrån godkända fotografier och man förde fotoböcker om bländaröppning, slutartid, filmkänslighet och molnighet etc. Profilsnören skulle ha de rätta knutarna. Fyndpåsar skulle inte stå i solen och man skulle naturligtvis vara försiktig med var man satte ned fötterna. Allt för att kartlägga det okända och bygga upp ny kunskap.

Jag fick, liksom många andra, en rejäl slev av denna nyttiga ”fältdisciplin” - och har mina föregångare i fält mycket att tacka för detta, inte minst professor Greta Arwidsson. Noggrannhet och ansvar är en dygd i fält. Min strävan har alltid varit att på ett ansvarsfullt och noggrant sätt utföra fältarbetet men även att kunna reflektera och diskutera med studenter och lärare över olika iakttagelser och nyvunna beslut. Och det måste tillstås att en icke alltför oäven praktisk läggning, god syn, viss konstnärlig ådra, en del tålmod, enormt mycket nedlagd tid och stort arkeologiskt intresse väsentligt har bidragit till att kunna genomföra projektet. Det blev för min del 37 härliga fältår på Lovö. Många bilar blev utslitna mellan hemmet och Lovö, och motorsågar som havererade, svetstuber som måste fyllas på då verktygen skulle lagas, för att inte tala om alla skor och handskar som blev utslitna under fältåren. De ekonomiska resurserna i samband med seminariegrävningarna och särskilt efterarbetet har inte varit överväldigande i universitetets strama budget men tacknämliga bidrag har stundom erhållits externt inte minst från Berit Wallenbergs stiftelse.

I rapporterna har jag eftersträvat att avbilda alla gravfynden i skala 1:1 för en bättre tillgänglighet för forskning och allmänhet, vilket också har gjort materialet lättare att analysera inte minst för mig själv, något som kan rekommenderas till alla grävande arkeologer. De senaste rapporterna i LARS-serien är digitalt tillgängliga på Arkeologiska institutionens hemsida och min förhoppning är att Lovömaterialen i framtiden kan användas i vidare forskning.

Att ha varit projektledare för ett så omfattande arkeologiskt projekt och under så lång tid har varit fantastiskt, lärdomen har varit enorm och ansvaret stort. Åter igen TACK, alla berörda.

6. REFERENSER

Aagård, Gun-Britt. 1984. Gleicharmige Spangen. I: *Birka II:1. Systematische Analysen der Gräberfunde*. Ed. Greta Arwidsson. Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien.

Ambrosiani, B. 1964. *Fornlämningar och bebyggelse. Studier i Attundalands och Södertörns förhistoria*. Uppsala. Diss.

Andersson, Gunnar och Hedlund, John. 1994. *Gravar och boplats vid Almvägen. Arlandabanan. Uppland, Sollentuna socken, Raä 47*. UV Stockholm, Rapport 1994:25. Riksantikvarieämbetet.

Andersson, Gunnar. 1997. Valsta gravfält. Arlandabanan. Uppland, Norrsunda socken, RAÄ 59. UV Stockholm, Rapport 1997:9, I och II. Riksantikvarieämbetet.

Andersson, Gunnar. 2003. Skälby i Sollentuna – bebyggelse och gravar under 2000 år. UV Mitt, Rapport 2003:5. Arkeologisk undersökning. Riksantikvarieämbetet.

Andersson, Gunnar. 2004. *Gravspråk som religiös strategi. Valsta och Skälby i Attundaland under vikingatid och tidig medeltid*. Disputationsupplaga för licentiatexamen. Riksantikvarieämbetet. Stockholms universitet.

Andrén, Anders. 2004. I skuggan av Yggdrasil. Trädet mellan idé och realitet i nordisk tradition. I: *Ordning mot kaos. Studier av nordisk förkristen kosmologi. Vägar till Midgård 4*. Red. A. Andrén, K. Jennbert och C. Raudvere. Nordic Academic Press.

Arrhenius, Birgit. 1970. Tür der Toten. *Fruhmittelalterliche Studien. 4*. Berlin.

Arrhenius, Birgit & Eriksson, Gunilla. 2006. *Gulldens hög i Husby-Långhundra*. Rapporter från Arkeologiska forskningslaboratoriet 6. Stockholms universitet.

Arwidsson, Greta. 1977. *Valsgårde 7*. Uppsala.

Arwidsson, Greta. 1942. *Valsgårde 6*. Uppsala.

Bennett, Agneta. 1987. *Graven. Religiös och social symbol*. Theses and Papers in North-European Archaeology 18. Stockholm. Diss.

Bennett Lagerlöf, Agneta. 1989. *Vendeltida vid Stenby. Arkeologiska undersökningar åren 1978 och 1979. Aspö socken, Strängnäs kommun, Södermanland*. Riksantikvarieämbetet, Rapport UV 1989:4.

Bergström, Liselotte. 2007. *Gräddat. Brödkultur under järnåldern i östra Mälardalen*. Theses and Papers in Scientific Archaeology 9. Stockholms Universitet. Diss.

Biuw, Anita. 1992. *Norra Spånga. Bebyggelse och samhälle under järnåldern*. Stockholmsmonografier vol 76. Stockholms stad. Diss.

Blidmo, Roger. 1973. *Elfenbensringar och genombrutna prydnadsskivor*. Trebetygsuppsats i arkeologi. Stockholms universitet. Stencil.

Bratt, Peter. 2001. *Dragonbacken. Slutundersökning av gravfält RAÄ 20+67. Kalvshälla, Järfälla socken och kommun, Uppland*. Rapport 2001:14. Stockholms läns museum.

Bratt, Peter. 2008. *Makt uttryckt i jord och sten. Stora högar och maktstrukturer i Mälardalen under järnåldern*. Stockholm Studies in Archaeology 46. Stockholms universitet. Diss.

Broberg, Anders. 1990. *Bönder och samhälle i statsbildningstid. En bebyggelsearkeologisk studie av agrarsamhället i Norra Roden 700-1350*. Rapporter från Barknåre-projektet III. Upplands Fornminnesförenings tidsskrift 52. Stockholm. Diss.

Broström, Åsa. 2003. *I förfädrens fotspår. Kolonisation i Vaxholm under järnåldern*. Magisteruppsats i arkeologi. Stockholms universitet.

Brunstedt-Sjöström, Solveig. 1982. *Bebyggelseutvecklingen på Munsö. De fasta fornlämningarna ur agrarekonomiskt perspektiv i förhistorisk tid*. Uppsats i påbyggnadskurs i arkeologi. Stockholms universitet.

Burström, Mats. 2008. *Samtidsarkeologi. Introduktion till ett forskningsfält*. Studentlitteratur.

Burström, Mats. 2009. (Red). *Samtidsarkeologi – varför gräva i det nära förflutna?* Södertörn Archaeological Studies 6. Södertörns högskola.

Bäck, Mathias och Carlsson, Michél. 1994. *Arkeologisk undersökning Kvarteret S:ta Gertrud 3. Stadsgårdar och gravar i Sigtuna ca 970-1100*. Uppland, Sigtuna. Raä 195. UV Stockholm, Rapport 1994:60. Riksantikvarieämbetet.

Bäck, Mathias. 1996. *Stratigrafi och bebyggelse lämningar i Stora gatan, Uppland, Sigtuna*. RAÄ 195. UV Stockholm, Rapport 1996:127. Riksantikvarieämbetet.

Bäck, Mathias. 2010. Birka och den transkontinentala kommunikationen. Om främmande föremål, etnicitet och sammanhang. I: *Situne dei. Årsskrift för Sigtunaforskning utgiven av Sigtuna Museum. In honorem Sten Tesch.*(s. 183-195).

Bäärnman, Härje. 1986. *Lövö i våra hjärtan*. Lovö hembygdsförening, Ekerö Kulturnämnd.

Callmer, Johan. 1977. *Trade beads and bead trade in Scandinavia ca 800-100 AD*. Acta Archaeologica Lundensia. Series in . Nr 11. Lund. Diss.

Carlsson, Susanne. 1998. *Den symboliska krukans betydelse av importerad gravkeramik under yngre järnålder i Mälardalen*. C-uppsats i arkeologi. Stockholms universitet.

Carlsson, Susanne. 2001. *Från romersk bältering till den svenska tantens handväska. Influenser i nordiskt klädskick under järnåldern*. Magisteruppsats i arkeologi. Stockholms universitet.

Corsten, M. 1991. Die buchförmigen Anhänger des frühen Mittelalters – Ein Beitrag zur Amulettforschung. *Fornvännen* (s.183-189).

- Creutz, Kristina. 2003. *Tension and tradition. A study of Late Iron Age spearheads around the Baltic Sea*. Theses and Papers in Archaeology. N.S. A8. Stockholms Universitet. Diss.
- Deby, G. 1981. *Krigare och bönder. Den europeiska ekonomins första uppsving 600-1200*. Stockholm.
- Drobin, Ulf. 1991. Mjödets och offersymboliken i fornnordisk religion. I: *Studier i religionshistoria tillägnade Åke Hultkrantz professor emeritus den 1 juli 1986*. (s.97-141). Red. Louise Bäckman, Ulf Drobin och Per-Arne Berglie. Plus Ultra.
- Ekberg, Veronica. 2002. *På resan till en annan värld. Vikingatida miniatyrflöjlar*. Uppsats i påbyggnadskurs i arkeologi. Stockholms universitet.
- Fåhraeus, Frederic; Ganneby, Sofia; Lunnemo, Magnus; Schultsén, Joakim och Petré, Bo (red). Flyktinglägret från 1940-talet på Lovö. *Eleonora-Posten. Lovö Hembygdsförenings tidning. Nummer 1*. Februari 2005. Årgång 14 (ISSN 1651-6508).
- Fåhraeus, Frederic. 2004. *Glas och porslin från flyktingförläggningen på Lovö*. B-uppsats i arkeologi. Stockholms universitet.
- Ganneby, Sofia. 2004. *Lovö utlänningsläger – Andra världskrigets flyktingförläggningar i Sverige*. B-uppsats i arkeologi. Stockholms universitet.
- Grandin, Bo. 1983. *Livets symbol med smak av evigheten*. Artikel i *Dagens Nyheter*, den 2 april 1984.
- Gräslund, Anne-Sofie. 1980. *Birka IV. The Burial Customs. A study of the graves on Björkö*. K. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien. Diss.
- Gräslund, Anne-Sofie. 1991. Arkeologi som källa för religionsvetenskap. Några reflektioner om hur gravmaterial från vikingatiden kan användas. I: *Nordisk hedendom. Et symposium*. Red. Gro Steinsland m.fl. Odense universitetsförlag.
- Gräslund, Anne-Sofie. 1995. Aspects of the Christianisation Process – with Some Examples from Öland. I: *Archaeology East and West of the Baltic*. Theses and Papers in Archaeology N.S. A 7. Stockholm.
- Gräslund, Anne-Sofie. 1996. Arkeologin och kristnandet. I: *Kristnandet i Sverige. Gamla källor och nya perspektiv*. Projektet Sveriges kristnande. Publikationer 5. (Red. B. Nilsson). Uppsala.
- Gräslund, Anne-Sofie. 2001. *Ideologi och mentalitet. Om religionsskiftet i Skandinavien från en arkeologisk horisont*. Occasional Papers in Archaeology 29. Uppsala.
- Göthberg, Hans. 1995. Huskronologi i Mälaramrådet, på Gotland och Öland under sten-, brons- och järnålder. I: *Hus & gård i det förurbana samhället – Rapport från ett sektorsforsknings-projekt vid Riksantikvarieämbetet*. Ed. H. Göthberg, O. Kyhlberg, A. Vinberg. Riksantikvarieämbetets arkeologiska undersökningar. Skrifter nr 14.

Göthberg, Hans. 1997. En översikt av bebyggelseutvecklingen i Mälardalen under brons- och järnålder. I: *Bebyggelsehistorisk tidskrift. Hus och tomt i Norden under förhistorisk tid*. Red: Ola Kyhlberg. Nr 33.

Göthberg, Hans. 2000. *Bebyggelse i förändring. Uppland från slutet av yngre bronsålder till tidig medeltid*. Opia 25. Uppsala.

Hagberg, Louise. 1937. *När döden gästar. Svenska folkseder och folktro i samband med död och begravning*. Stockholm.

Hannerberg, David. 1971. *Svenskt agrarsamhälle under 1200 år. Gård och åker. Skörd och boskap*. Scandinavian University Books. Stockholm, Göteborg, Lund.

Hansson, Ann-Marie. 2006. *Unikt gravbröd med steninnehåll och andra "udda" bröd med anknytning till oorganiskt material – En jämförelse*. Arkeologiska Forskningslaboratoriet. Uppdragsrapport 35. Stockholms universitet.

Hansson, Pär. 1989. *Samhälle och järn i Sverige under järnåldern och äldre medeltid. Exemplet Närke*. AUN 13. Uppsala. Diss.

Hedenstierna-Jonson, Charlotte. 2006. *The Birka Warrior. The material culture of a martial society*. Theses and Papers in Scientific Archaeology 8. Stockholms universitet. Diss.

Hoogendoorn, Vivianne. 2007. *De blåa pärlorna under vendeltiden. Pärigravar från 700-talet på Raä 28, Söderby. En jämförande analys mellan Söderby- och Lundagravfältet av pärlhorisont P5 på Lovö i Uppland*. Kandidatuppsats i Arkeologi. Stockholms universitet.

Jaanusson, Hille. 1981. *Hallunda. A Study of Pottery from Late Bronze Age Settlement in Central Sweden*. The Museum of National Antiquities, Stockholm. Studies 1. Diss.

Jakobsson, Mikael. 1992. *Krigarideologi och vikingatida svärdstypologi*. Stockholm Studies in Archaeology 11. Stockholms universitet. Diss.

Jansson, Ingmar. 1985. *Ovala spännbucklor. En studie av vikingatida standardsmycken med utgångspunkt från Björkö-fyndet*. Aun 7. Uppsala. Diss.

Jennbert, Kristina. 2002. Djuren i nordisk förkristen ritual och myt. I: *Plats och praxis – studier av nordisk förkristen ritual*. Red. K. Jennbert m.fl. Vägar till Midgård 2. Nordic Academic Press.

Jennbert, Kristina. 2004. Människor och djur. Kroppsmetaforik och kosmologiska perspektiv. I: *Ordning mot kaos. Studier av nordisk förkristen kosmologi*. Vägar till Midgård 4. Red. A. Andrén, K. Jennbert och C. Raudvere. Nordic Academic Press.

Johansson, Harald. 2002. *Kolonisation längs Norrtäljeviken. En studie av bebyggelseutvecklingen längs Norrtäljevikens vattensystem under bronsålder och järnålder*. Magisteruppsats i arkeologi. Stockholms universitet.

Jørgensen, Lars. 1990. *Bækkegård and Glasergård. Two Cemeteries from the Late Iron Age on Bornholm*. Köpenhamn.

Jørgensen, Lars och Nørgård Jørgensen, Anna. 1997. *Nørre Sandegård Vest. A Cemetery from the 6th-8th Centuries on Bornholm*. Köpenhamn.

Karvonen, J. 1998- Deliberately damaged objects in Iron Age cremation cemeteries. *Fennoscandia Archaeologica* 15. Helsinki.

Lamm, Jan Peder. 1972. *Undersökningar på Lovö 1958-1966*. Arkeologiska rapporter och meddelanden från institutionen för arkeologi, särskilt nordeuropeisk vid Stockholms universitet. Nr 1. 1972.

Lamm, Jan Peder. 1973. *Fornfynd och fornlämningar på Lovö. Arkeologiska studier kring en uppländsk järnåldersbygd*. Theses and Papers in North-European Archaeology 3. Stockholm. Diss.

Lang, Valter. 1995. The Hill-fort of Iru. I: *Archaeology East and West of the Baltic. Papers from the Second Estonian-Swedish Archaeological Symposium. Sigtuna, May 1991*. Ed. Ingmar Jansson. Theses and Papers in Archaeology N.S. A 7. Department of Archaeology. Stockholm University.

Liedgren, Lars. 1992. *Hus och gård i Hälsingland. En studie av agrar bebyggelse och bebyggelseutveckling i norra Hälsingland Kr.f. – 600 e.Kr*. Studia Archaeologica Universitatis Umensis 2. Umeå. Diss.

Lindblad, Magnus. 2000. *En nit, två nitar och ännu en nit? Alternativa tolkningar av nitar och båtar i brandgravar under yngre järnålder i Mälardalen*. C-uppsats i arkeologi. Stockholms universitet.

Lindblad, Magnus. 2001. *Båtar, bara båtar! De ”vanliga” människornas brandgravskick med båt i mälaronrådet under yngre järnålder*. Magisteruppsats (D-uppsats) i arkeologi. Stockholms universitet.

Lindström, Jonathan. 2005. Påsk, höstblot och jul: sambandet mellan årliga högtider och forntida gravars orientering. *Fornvännen 2005:1*, s.13-28. Stockholm.

Ljungkvist, John. 2010. Influences from the Empire. Byzantine related objects in Sweden and Scandinavia – 560/570-750/800 AD. I: *Byzanz – das Römerreich im Mittelalter*. Red: F. Daim/J.Drauschke. Schnell & Steiner Verlag.

Ljungkvist John. 2006. *En hiar atti rikR. Om elit, struktur och ekonomi kring Uppsala och Mälaren under yngre järnålder*. Aun 34. Uppsala. Diss.

Lunnemo, Magnus. 2004. *Lovö flyktingförläggning. Människorna och fynden*. B-uppsats i Arkeologi. Stockholms universitet.

Løken, Trond. 1987. Driftsformer i folkevandringsgården i Rogaland. Viking. *Tidskrift for norrøn arkeologi*. Bind L-1987. Oslo.

Magnusson, Gert. 1986. *Lågteknisk järnhantering i Jämtlands län*. Jernkontorets bergshistoriska Skriftserie. Nr 22. Stockholm. Diss.

- Myhre, Björn. 2010. Perler av bergkrystall – import og hjemlig produksjon. I: *I perlehumör. Fra Haug ok Heidni*. Nr.3. Stavanger.
- Myrdal, Janken. 1985. *Medeltidens åkerbruk. Agrarteknik i Sverige ca 1000 till 1520*. Nordiska museets handlingar 105. Stockholm.
- Nerman, Birger. 1969. *Die Vendelzeit Gotlands. II. Tafeln*. KVHAA. Stockholm.
- Nordahl, Else. 2001. *Båtgravar i Gamla Uppsala. Spår av en vikingatida högreståndsmiljö*. AUN 29. Uppsala.
- Nordberg, Andreas. 1997. *Vägen till Hel går neråt och nordvärt. Om mytologi och ritual i yngre järnålderns brandgravskick på Lovö*. Kandidatuppsats (C) i arkeologi. Stockholms universitet.
- Nordberg, Andreas. 2002. Vertikalt placerade vapen i vikingatida gravar. *Fornvännen* 97, (s.15-24).
- Nordberg, Andreas. 2003. *Krigarna i Odins sal. Dödsföreställningar och krigarkult i fornnordisk religion*. Religionshistoriska institutionen. Stockholms universitet. Diss.
- Näsström, Britt-Mari. 1991. Freyas funktioner. En spegling av den ideala kvinnan. I: *Nordisk hedendom. Et symposium*. Red. Gro Steinsland m.fl. Odense universitetsforlag.
- Nörgård Jörgensen, Anne. 1999. *Waffen und Gräber. Typologische und chronologische Studien zu skandinavischen Waffengräbern 520/30 bis 900 n.Chr.* Nordiske Forntidsminder. Serie B. Volume 17. Köpenhamn.
- Olander, Maria. 2004. *Kvinnliga Statusgravar i Mälardalen. En undersökning av kvinnors status inom eliten i samhället under yngre järnålder*. CD-uppsats i osteoarkeologi. Osteoarkeologiska forskningslaboratoriet. Stockholms universitet.
- Olausson, Michael. 1998. Hus och tomt i Uppland och Södermanland under bronsålder och äldre järnålder. *Bebyggelsehistorisk tidskrift* 33.
- Pedersen, Ellen Anne & Widgren, Mats. 1998. Jordbrukets första femtusen år. Del 2. Järnålder 500 f.Kr.-1000 e.Kr. I: *Det svenska jordbrukets historia*. Natur och kultur/LTs förlag.
- Petré, Bo. 1978. *Rapport. Delundersökning av fornbl. 56, Hemmet, Lovö sn, Uppland*. Arkeologiska rapporter och meddelanden från Institutionen för arkeologi vid Stockholms universitet. Nr 5.
- Petré, Bo. 1980. Björnfällen i begravningsritualen - statusobjekt speglade regional skinnhandel? *Fornvännen* 1980/1.
- Petré, B. 1981. Relationen mellan grav, gård och omland – exponering och kommunikation som funktion i förhistoriska gravar, med exempel från Lovö. *Bebyggelsehistorisk tidskrift*. Nr 2. 1981.

Petré, Bo. 1982. *Arkeologiska undersökningar på Lovö. Del 1. Neolitikum, bronsålder och äldsta järnålder. Undersökningar 1971-1980.* Acta Universitatis Stockholmiensis. Studies in North-European Archaeology. 7. Stockholm.

Petré, Bo. 1984a. *Arkeologiska undersökningar på Lovö. Del 2. Fornlämning Raä 27, Lunda.* Acta Universitatis Stockholmiensis. Studies in North-European Archaeology. 8. Stockholm.

Petré, Bo. 1984b. *Arkeologiska undersökningar på Lovö. Del 3. Gravar, gravfält och boplatser på Lovö.* Acta Universitatis Stockholmiensis. Studies in North-European Archaeology. 9. Stockholm.

Petré, Bo. 1984c. *Arkeologiska undersökningar på Lovö. Del 4. Bebyggelsearkeologisk analys.* Acta Universitatis Stockholmiensis. Studies in North-European Archaeology. 10. Stockholm. Diss.

Petré, Bo. 1987. *Bebyggelsearkeologiska exempel från Mälardalen. Bebyggelsearkeologiska exempel. Mälardalen, Skåne, Östergötland. Rapport från en föreläsningsserie våren 1986.* (Red. Petré). Arkeologiska rapporter och meddelanden från institutionen för arkeologi vid Stockholms universitet. Nr 19. Stockholm.

Petré, Bo. 1992. Inheritance systems and farm agglomerations forming early villages in the late Iron Age. *Sources and Resources. Studies in honour of Birgit Arrhenius. PACT.* (Ed. G. Arwidsson et al). Strasbourg.

Petré, Bo. 1993. Male and Female Finds and Symbols in Germanic Iron Age Graves. *Current Swedish Archaeology.* Vol. 1. 1993. The Swedish Archaeological Society. Stockholm.

Petré, Bo. 1996a. RAÄ 89, Söderby, Lovö sn, Up. En undersökt skärvstenshöj. *Lovö Archaeological Reports and Studies.* Nr 1. 1996. Department of Archaeology. Stockholm University.

Petré, Bo. 1996b. RAÄ 15, Lunda, Lovö sn, Up - ett undersökt röse i krönläge samt ett schakt intill ett kvartsbrott vid Raä 16. *Lovö Archaeological Reports and Studies.* Nr 2. 1996. Department of Archaeology. Stockholm University.

Petré, B. 1996c. Raä 9 Ö, Söderby, Lovö sn, Up. En undersökt stensättning från äldre järnålder på ett nyupptäckt gravfält. *Lovö Archaeological Reports and Studies.* Nr 3. Department of Archaeology. Stockholm University.

Petré, Bo. 1996d. RAÄ 102. Ett schakt genom den gamla Lundagården, Lovö sn, Up. *Lovö Archaeological Reports and Studies.* Nr 4. 1996. Department of Archaeology. Stockholm University.

Petré, Bo. 1997. *Familjegravfält, arv och byar i slutet av äldre järnålder. I: Bronsålder och äldre järnålder i Stockholms län* (Red. Peter Bratt och Åsa Lundström). Stockholms läns museum.

- Petré, Bo. 1998. Familjen under yngre järnåldern. I: *Forn tid i ny dager - arkeologi i stockholmstrakten*. Red. Peter Bratt. Raster förlag i samarbete med Stockholms läns museum. Stockholm. (s.168-176).
- Petré, B. 1999a. Järnålderns bönder på Lovö. Män, kvinnor och barn i det vardagliga livet tolkat genom gravmaterialet. I: *Arkeologi i Norden 2* (s.460-467). Red. Göran Burenhult.
- Petré, B. 1999b. Gravfältet Raä 13. Söderby, Lovö sn, Up. Ett gravfält från yngre järnålder med två familjer. *Lovö Archaeological Reports and Studies. Nr 6*. Department of Archaeology. Stockholm University.
- Petré, B. 1999c. Gravfältet Raä 16, Söderby, Lovö sn, Up. Ett familjegravfält från yngre järnålder. *Lovö Archaeological Reports and Studies. Nr 7*. Department of Archaeology. Stockholm University.
- Petré, B. 2000. Gravfältet Raä 87, Lunda, Lovö sn, Up. Ett gravfält från yngre vendeltid. *Lovö Archaeological Reports and Studies. Nr 8*. Department of Archaeology. Stockholm University.
- Petré, B. 2005. Recension i *Fornvännen 2005/2*.
- Sander, B. Excavations at Helgö 13. Cemetery 116. KVHAA. Stockholm 1997.
- Melin, J. Excavations at Helgö 14. Cemetery 118 and Building Group 7 and Cemetery 115. KVHAA. Stockholm 2001.
- Petré, B. 2007. Lovöprojektet – arkeologiska undersökningar på Lovö. Axplock ur ett 50-årsprojekt. I: *Människors rum och människors möten. Kulturhistoriska skisser*. Berit Wallenbergs Stiftelse 50 år. Vetenskapligt symposium på nationalmuseum 14 november 2005. Red. Anders Perlinge. Berit Wallenbergs Stiftelse. Stockholm 2007.
- Petré, Bo. 2010. Arkeologiska undersökningar på fornlämning Raä 34, Lunda/Berga, Lovö sn, Uppland. Gravfält från vikingatid, äldre järnålder och yngre bronsålder samt boplatzlämningar från bronsålder. *Lovö Archaeological Reports and Studies (LARS). Nr 9*. Department of Archaeology and Classical Studies. Stockholm University.
- Rehn, Marie. 2001. *Kolonisationen av Stockholms skärgård. En studie av inre och yttre kolonisation på Ljusterö, Värmdö och Ingarö*. C-uppsats i arkeologi. Stockholms universitet.
- Rehn, Marie. 2002. *Jorden vi ärvde. Inre och yttre kolonisation på Värmdö och Ingarö under äldre och yngre järnålder*. Magisteruppsats i arkeologi. Stockholms universitet.
- Räf, Erika. 2001. Vad spelar djuren för roll? Om djur i öländska gravar från äldre järnålder. University of Lund. Institute of Archaeology. Report serie No 79.
- Schmidt, Lina. 2007. *Om vi låter pärlorna tala. Ett försök att datera vikingatida pärlor från gravfältet Raä 28 på Lovö, Uppland*. Kandidatuppsats i Arkeologi. Stockholms universitet.
- Schultzén, Joakim. 2004. *Mellan levande minne och fornlämning – återskapandet av Lovö Utlämningsläger*. B-uppsats i arkeologi. Stockholms universitet.

- Schultzén, Joakim. 2006. *Geokodning av Lovö utlänningsläger utifrån flygfoto från 1940 samt originalritning*. Tillämpning för GIS II 5 p på Gotlands Högskola. Stencil.
- Selling, Dagmar. 1955. *Wikingzeitliche und frühmittelalterliche Keramik in Sweden*. Stockholm.
- Sigvallius, Berit. 1994. *Funeral Pyres. Iron Age Cremations on North Spånga*. Stockholm. Diss.
- Sjösvärd, Lars; Vretemark, Maria och Gustavson, Helmer. 1983. A Vendel warrior from Vallentuna. I: *Vendel periods*. SHM. Studies 2. Stockholm.
- Sorbe, Torben. 2003. Viking Age glass beads from Ribe, Denmark, in the light of ethnographic research. *Ornaments from the past: Bead studies after Beck*. (s. 47-59). London and Bangkok 2003.
- Sporrong, Ulf. 1985. *Mälardalen. Agrar bebyggelse och odling ur ett historisk-geografiskt perspektiv*. Meddelanden serie B 61. Kulturgeografiska institutionen, Stockholms universitet.
- Sten, Sabine & Vretemark, Maria. 1988. Storgravsprojektet – osteologiska analyser av yngre järnålderns benrika brandgravar. *Fornvännen* 1988/3.
- Stjerna, Niklas. 2001. Birkas krigare och deras utrustning. I: *Birkas krigare*. Red. Michael Olausson. Arkeologiska forskningslaboratoriet. Stockholms universitet.
- Stolpe, Hjalmar. 1927. *La Nécropole de Vendel*. KVHAA. Monografiserien N:o 17. Stockholm.
- Ström, Krister. 1970. *Om fynden av torshammarringar*. Lic. avhandling. Nordisk fornkunskap. Stockholms universitet.
- Svenfelt, Ylva. 2002. *Kön till varje pris? Könsbedömningar av kremerat skelettmateriäl från Lovö socken, Uppland*. C/D-uppsats i arkeosteologi. Stockholms universitet.
- Svenfelt, Ylva. 2003. *Osteologisk analys av A 6, A 33, A 34, A 37 samt A 38. Raä 28, Söderby, Lovö sn, Uppland*. (Ylva Svenfelt 2003-03-26). Opublicerad rapport (AOFL).
- Thedéén, Susanne. 2004. *Gränser i livet – gränser i landskapet. Generationsrelationer och rituella praktiker i södermanländska bronsålderslandskap*. Stockholm Studies in Archaeology 33. Stockholm university. Diss.
- Thålin-Bergman, Lena. 1981. *Vikingatidens ABC*. Statens historiska museum.
- Trotzig, Gustaf. 2004. Trons försvarare i Birka. *Fornvännen* 99. 2004.
- Ullén, Inga. 1997. *Bronsåldersboplatsen vid Apalle i Uppland*. Arkeologi på väg – undersökningar för E 18. UV Uppsala, Rapport 1997:64. Riksantikvarieämbetet.

Widgren, Mats. 1983. *Settlements and farming systems in the early Iron Age. A study of fossil agrarian landscapes in Östergötland, Sweden*. Acta Universitatis Stockholmiensis. Stockholm Studies in Human-Geography 3. Stockholm. Diss.

Zachrisson, Torun. 1992. The Odal and its manifestation in the landscape. *Current Swedish archaeology* 2. Stockholm.

Zachrisson, Torun. 2004. Det heliga på Helgö och dess kosmiska referenser. I: *Ordning mot kaos. Studier av nordisk förkristen kosmologi. Vägar till Midgård* 4. Red. A. Andrén, K. Jennbert och C. Raudvere. Nordic Academic Press.